

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

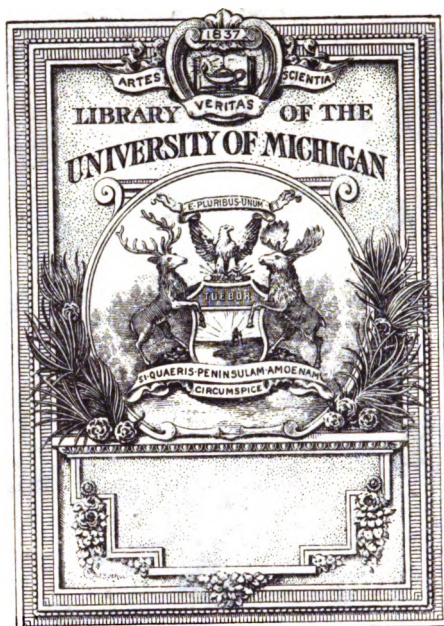
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B 1,177,861

~~80~~ 80
M

MNEMOSYNE.

95886

BIBLIOTHECA PHILOLOGICA BATAVA

COLLEGERUNT

S. A. NABER, J. VAN LEEUWEN J. F., I. M. J. VALETON.

OPERAM SUAM POLLICITI SUNT

C. M. FRANCKEN, J. J. HARTMAN, H. VAN HERWERDEN, A. E. J. HOLWERDA,
H. T. KARSTEN, J. C. NABER, H. J. POLAK, K. G. P. SCHWARTZ,
M. C. VALETON, J. VAN DER VLIET, J. WOLTJER.

NOVA SERIES.

VOLUMEN VICESIMUM QUARTUM.

LUGDUNI-BATAVORUM

E. J. BRILL.

LIPSIAE,

O. HARRASSOWITZ.

1896.

LUGD. BAT. EX TYPOGRAPHEO E. J. BRILL.

INDEX.

	Pag.
Ad Livii libros II—VII et XXVIII—XXX, scripsit H. T. KARSTEN	1— 30.
Corrigitur Thucydidis locus VIII 1 § 3, scripsit J. v. L.	30.
In Aeschylum observationes veteres atque novae, scripsit H. VAN HERWERDEN	31— 54.
Observatiunculæ de iure Romano (<i>contin. ex Vol.</i> XXIII <i>pag.</i> 352), scripsit J. C. NABER S. A. FIL.	55— 61.
Studia Lucretiana (<i>contin. ex Vol. XXIII pag.</i> 328), scripsit J. WOLTJER	62— 71.
Ad Corpus Inscriptionum Rhodiarum, scripsit H. VAN GELDER	72— 98.
Ad Samuelem Adrianum Naberum diem quo ante annos XXV munus academicum iniit laete celebran- tem de Aristophanis Ranis epistula critica, scripsit J. VAN LEEUWEN J. F.	99—113.
Ad virum clarissimum S. A. Naber de loco Cicero- nis interpretando, scripsit I. M. J. VALETON. .	114—123.
Annotatiunculæ ad Xenophontis Anabasis, scripsit A. POUTSMA.	124—128.
Ad Tacitum, scripsit E. B. KOSTER	129—133.
Coniectanea ad Aeschyli Oresteam, scripsit L. A. J. BURGERSDIJK	134—158.
Observatiunculæ de iure Romano (<i>contin. ex pag.</i> 61), scripsit J. C. NABER S. A. FIL.	159—178.
Ad Corpus Inscriptionum Rhodiarum (<i>contin. ex pag.</i> 98), scripsit H. VAN GELDER	179—198.
Petronius c. 52, scripsit J. VAN DER VLIET . . .	198.
Emendantur scholia Graeca in Aristophanis Pacem, scripsit H. VAN HERWERDEN	199—209.
Ad Thucydidis VII 56 § 2, scripsit J. v. L. . .	209.
Codex Apulei Dorvillianus, scripsit J. VAN DER VLIET.	210—222.
Adnotationes criticae ad Taciti Annales et Historias, scripsit I. C. G. BOOT	223—226.

	Pag.
Ad Sophoclis Electrae vs. 1370 sq., scripsit J. v. L.	226.
Quid est ΤΟ ΤΗΗΠΕΣΙΟΝ? scripsit P. H. DAMSTÉ.	227—231.
Error palaeographicus, scripsit J. VAN DER VLIET.	232.
Observatiunculæ de iure Romano (<i>contin. ex pag.</i> 178), scripsit J. C. NABER S. A. FIL.	233—247.
Ad Corpus Inscriptionum Rhodiarum (<i>contin. ex pag.</i> 198), scripsit H. VAN GELDER	248—261.
Infinitivi in -uiri, scripsit J. VAN DER VLIET . . .	262—263.
Suetonius de viris illustr., scripsit idem	263.
Ad Vitruvium V, 8, 1 (<i>Cf. Mnemosyne a. 1892 p.</i> 419 sqq.), scripsit K. DUMON	264—265.
Temptatur Cornelius Nepos in Attico 10, 4, scripsit I. C. G. B.	265.
Studia Aristophanica, scripsit H. VAN HERWERDEN.	266—310.
Studia Lucretiana (<i>contin. ex Vol. XXIV pag. 71</i>), scripsit J. WOLTJER	311—329.
Ad Aristophanis Ranas (<i>contin. ex pag. 113</i>), scripsit J. VAN LEEUWEN J. F.	330—344.
Κέρματα, scripsit S. A. NABER	345—376.
Soph. Oed. Tyrann. 15, scripsit S. A. N.	376.
De Plutarchi Moraliū codicibus praecipueque de co- dice Parisino D. n. 1956, scripsit G. N. BERNARDAKIS	377—396.
Frontonis Epist. ad M. Caesarem I. 4, scripsit S. A. N.	396.
Ad Fragmenta comicorum Graecorum, scripsit H. VAN HERWERDEN	397—404.
De carminum Homericorum recensione Pisistratea, scripsit MATTHAEUS VALETON	405—42
De Cassii Dionis Zonaraeque historiis Epistula critica ad Ursulum Philippum Boissevain, scripsit K. KUIPER	427—438.
Ad Minucii Felicis Octavium coniectanea, scripsit I. C. G. BOOT	439—442.
Vergilii Moretum, scripsit H. T. KARSTEN	443.
Ad Cornelii Nepotis Cimonem, scripsit I. C. G. BOOT.	444.

E R R A T A.

p. 125 l. 5 infra *δουσί* leg. *δουσί* καί.

1 „ *quod* leg. *quo*.

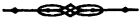
„ 128 l. 16 *Quod* leg. *Quae*.

p. 272 Deleantur quae de Arist. Pac. 416 sqq. sunt observata.

AD LIVII LIBROS II—VII ET XXVIII—XXX.

SCRIPSIT

H. T. KARSTEN.

In Weissenborniana editione primae decadis nova, quam egregie curavit H. I. Muellerus, ex communi summorum philologorum opera textus Livianus iam ita constitutus est, ut vix ullo vulnere laboret graviore. Non sane desunt vitia leviora et quasi naevi Livii nitorem deturpantes. Quaedam ex his, non curiose conquisita, sed quae hos libros lectitantem me identidem offenderent, libet indicare et pro viribus corrigere.

Liber II.

c. 1. 10. *Deinde* (Brutus), *quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret, caedibus regis deminutum patrum numerum . . . explevit.*

Dicitur Latine „vires facere in aliquo” an corrigendum est *senatui*, ut alibi scripsit *animos, spiritus, consilia facere alicui* (1. 34. 3; 30. 11. 3; 35. 42. 8)? At fortasse usurpavit dativi formam in *u*, ut alibi *versu, exercitu, cornu*, cett., quo facto praepositio *in* esset mera repetitio litterae, quae praecedit.

c. 5. 10. *Quidam vindictae quoque nomen tractum ab illo putant: Vindicio ipsi nomen fuisse; post illum observatum, ut, qui ita liberati essent, in civitatem accepti viderentur.*

Corrigo *post illum hoc servatum*, ut est in 3. 36. 3 *cum*

ita decemviri servassent, ut unus fasces haberet. 1. 43. 3 ab Romulo traditum ceteri servarunt reges. — „Observare” h. e. ratum habere, non negligere de more nunc primum instituto non convenit. Cf. 1. 43. 3 ab Romulo traditum ceteri observaverant reges; 3. 21. 8 se id suffragium non observaturos.

c. 7. 10. *Ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem posse a civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet?*

Non sic Livium scripsisse opinor, sed *e* vel *ex* tam levi momento. Vix etiam poëtae omittunt praepositionem, uti Vergilius in Aen. 2. 546 (ubi tamen Wagnerus aliique *ex summo pro et summo*). Quominus autem *levi momento* ablativum modi repraesentare credamus, vetat vocis significatio, nam indicat motionem vel causam auctoremve motionis, sive res est sive persona, quae moveat ideoque mutet aliquam rerum conditionem. Veluti 24. 34. 2 *Archimedes ... inventor ... operum, quibus, si quid hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur*. 3. 12. 6 *egregium iuvenem ... maximum momentum rerum eius civitatis*. 28. 27. 10 *magnum in omnia momentum Syphax*. 3. 63. 1 *locum, ex quo cesserant repetunt, momentoque (= motione ea) non restituta modo pugna, sed inclinatur etiam Sabinis cornu*. 4. 12. 9 *qui cum ... legationibus terra marique missis ... nullum momentum (mutationem) annonae fecisset*. 5. 49. 5 *primo concursu haud maiore momento fusi Galli sunt, quam ad Aliam vicerant, qui locus, ut 21. 43. 11 saepe ... et incliti populi regesque perlevi momento victi sunt, declaratur exemplo in 23. 24. 7 circa viam Galli arbores ita inciderunt, ut immotae starent, momento levi impulsae occiderent (lege conciderent), i. e. levi virium intentione*. Adde Cic. de div. 1. 118 *parvis momenti multa natura mutat* et Phil. 5. 26 *minimis m. maximae inclinationes temporum fiunt*.

Rogat igitur num fama sua pendeat ex tam levi causa, quae mutet eorum animos.

c. 12. 2. *Sedendoque expugnaturum se urbem spem Porsinna habebat, cum Mucius, adolescens nobilis, cui indignum videbatur populum Romanum servientem, <cum sub regibus esset,> nullo*

bello <nec> ab hostibus ullis obsessum esse, liberum eundem <populum> ab iisdem <Etruscis> obsideri, quorum saepe exercitus fuderit.

Ecce sententia egregie concinna et elegans, dummodo glossemata expellantur, quae uncis inclusi. Nempe nullus erat metus, ne Livii aequales de alia servitute cogitarent quam sub regibus; *ab iisdem*: exple, non *Etruscis*, sed *hostibus*. Denique semovi negationem *nec*, ut tollatur tautologia; arguit enim Mucius, populum Romanum in bellis adhuc gestis nondum ab hostibus ullis, quamvis validis, obsessum fuisse.

c. 12. 13. „*En tibi*”, inquit (C. Mucius), „*ut sentias, quam vile corpus sit iis, qui magnam gloriam vident*”, *dextramque accenso ad sacrificium foculo inicit.*

Livium scripsisse puto, *qui magnam gloriam ambiunt*, et corruptelae genesin hanc fuisse: *gloriā* (vel *glia*) *abiunt*, *aviunt*, *gloriāviunt*, *gloriāvident*. Exemplum, quod in vulgatae lectionis subsidium vocatur, 3. 68. 10: *cuius mens nihil praeter publicum commodum videt*, id ipsum habet, quod in nostro loco desideratur. De *aviunt* pro *abiunt* confer inter alia in Luchsii prolegomenis p. xxxv *iuvent* pro *iubent*, *bestibulum* pro *vestibulum*.

c. 14. 1. *Usque ad nostram aetatem inter cetera solemnia manet (mos) bona Porsinnae regis vendendi, cuius originem moris necesse est aut inter bellum natam esse neque omissam in pace aut a mitiore crevisse principio, quam hic prae se ferat titulus <bona hostiliter vendendi>. Proximum vero est ... Porsinnam discedentem ... castra opulenta ... Romanis dono dedisse ...; ea deinde, ne populo immisso diriperentur hostiliter, venisse bonaque Porsinnae appellata, gratiam muneris magis significante titulo, quam auctionem fortunae regiae.*

Seclusi quod ineptum glossema esse videtur. Nam quid significat *hostiliter vendere*? Non id profecto, quod Weissenbornius ait, „wie die einem Feinde abgenommene Beute”. Interpolator perperam intellexit, opinor, quae mox sequuntur, in quibus *hostiliter* iunxisse videtur cum sequenti verbo *venisse*, eamque a se fictam locutionem hic repetivit. *Titulus* autem, quem indicavit Livius sed non perscripsit, nihil continebat nisi

haec verba „bōna Porsinnae”, ut apparet cum ex postremis sententiis supra relatis, tum ex Plutarcho 19: *κρύπτουσι τὰ Πόρσινα χρήματα*.

c. 18.5. *Nec quis primum dictator creatus sit, satis constat. Apud veterrimos tamen auctores T. Larcium dictatorem primum, Sp. Cassium magistrum equitum creatos invenio. Consulares legere: ita lex iubebat de dictatore creando lata. Eo magis adducor, ut credam Larcium, qui consularis erat, potius quam M. Valerium M. filium Volesi nepotem, qui nondum consul fuerat, moderatorem et magistrum consulibus appositum.*

Uti nunc haec leguntur, ratiocinatio non constat. Si enim prius asseveravit, consulares lectos esse, nullus dubitandi locus amplius superest, an fortasse lectus sit Valerius, qui non erat consularis. Itaque Livium edidisse suspicor: *consulares legere lex iubebat de d. cr. lata*, quo posito apte sic concludit: *eo magis adducor* e. q. s.

c. 19.7. *Et ad alterum cornu Aebutius magister equitum in Octavium Mamilium impetum dederat nec fefellit veniens Tusculanum ducem; contra quem et ille concitat equum. Tantaque vis infestis venientium hastis fuit, ut brachium Aebutio traiectum sit, Mamilio pectus percussum.*

Corrigo *infestis (se) invehentium hastis fuit*, nam *venire* solemne est de aggressionem e longinquo vel agminis vel singulorum (cf. praeter hunc locum, c. 20.8 *hos agmine venientes*), contra in ipso concursu *invehuntur* vel *se invehunt* hostes, cf. 5.8.10; 6.32.8; 28.15.7; 40.39.10, al.

In iis autem quae proxime praecedunt: *Tarquinius Superbus, quamquam iam aetate et viribus erat gravior*, verba et viribus expellenda reor, male defensa dissimili exemplo in 3.70.10 *aetate viribusque ferox*, et damnata reliquis exemplis, citatis a Weissenbornio.

Etiam dubitavi de epitheto *circumfusa*, iustene sit adhibitum in c. 22.7 *cum legatis* (Latinis) *donoque, qui captivorum remissi ad suos fuerant, magna circumfusa multitudo venit*. Potestne *circumfusa* multitudo *venire*? Vulgo participium usurpatur de turba congregata circum rem hominemve (res hominesve) eodem-

que in loco manente, non progrediente. Cf. c. 23. 5, 28. 6; 25. 24. 9; 44. 25 extr. Caes. B. G. 6. 34. 8. Cic. Mil. 71; al.

c. 27. 5. *Certamen consulibus inciderat, uter dedicaret Mercuri aedem. Senatus a se rem ad populum reicit . . . Populus dedicationem aedis dat M. Laetorio, primi pili centurioni, quod facile appareret non tam ad honorem eius, cui curatio altior fastigio suo data esset, factum quam ad consulum ignominiam. Saevire inde utique consulum alter patresque; sed plebi creverant animi et longe alia quam primo instituerant via grassabantur.*

Praestat, ni fallor, haec ita interpungere: *populus ded. aed. dat M. Pl. primi pili centurioni. Quod facile appareret non tam ad . . . quam ad consulum ignominiam, saevire inde e. q. s.,* etenim causativa sententia, *quod appareret sqq.,* multo aptius refertur ad consulum patrumque indignationem explicandam, quam ad consilium populi in ornando Laetorio.

De coniunctivo *appareret*, h. e. „quod non poterat non apparere”, cf. 6. 29 quod . . . *crederent.*

c. 32. 2. *Et primo agitatam dicitur de consulum caede, ut solverentur sacramento; doctos deinde nullam scelere religionem exsolvi, Sicinio quodam auctore iniussu consulum in sacrum montem secessisse.*

Mortales *solvuntur* vel *exsolvuntur* religione, aere alieno, similibus (3. 20. 4; 7. 3. 9; 8. 9. 13; 29. 18. 1; al.), sed ipsa religio, qua obstricti sumus („die religiöse Verpflichtung”, W.), si a nobis aufertur et diluitur, non *exsolvitur*, verum *solvitur*, uti etiam mos a maioribus traditus (1. 49. 7). Sic, ni fallor, ipsa verbi ratio postulat, unde corrigendum: *religionem solvi*. Aliud denuo est *dissolvere religiones*, 40. 29. 11.

c. 34. 12. *Haud tam facile dictu est, faciendumne fuerit, quam potuisse arbitror fieri, ut condicionibus laxandi annonam et tribuniciam potestatem et omnia invitis iura imposita patres demerent sibi.*

Verba *condicionibus laxandi annonam* sic vertit Muellerus: „Bedingungen, welche (zunächst) in der Herabsetzung des „(hohen) Marktpreises bestehen”, sed non indicavit idque facere vix poterit, quatenam praeterea condiciones scriptoris animo obver-

satae sint. Atque non hoc Livius innuit, fieri potuisse, ut potestas tribunicia tolleretur sub condicione laxatae annonae, sed inversa ratione, ut laxaretur annona sub condicione sublatae tribuniciae potestatis. Legamus mutata una litterula *laxando*, h. e.: „potuisse arbitror fieri ut, laxando annonam condicionibus” („unter Bedingungen”, voorwaardelijk, 6. 42. 11) e. q. s.; quas autem condiciones intellexerit, ex sequenti sententia ultro apparet.

c. 38. 4. *Quid eos, qui audivere vocem praeconis, quid, qui nos videre abeuntes, quid <eos>, qui huic ignominioso agmini fuerunt obvii, existimasse putatis, nisi aliquod profecto nefas esse, quo, si intersimus spectaculo, violaturi simus ludos piaculumque merituri: ideo nos ab <sede> piorum coetu concilioque abigi.*

Seclusi otiosum pronomen et cum Madvigio scripsi *quo*. Vulgata lectio, *quod ... sumus ... merituri, ideo nos ... abigi*, aegre a Muellero explicatur per asyndeton et sententiarum inversionem, quasi L. scripserit: et ideo nos ... abigi, quod ... piaculum simus merituri.

Porro ludi recte dicuntur *coetus et concilium piorum*, ut antea 37. 9, sed inepte *sedes piorum*, qui est locus ubi resident beati in inferis, veluti apud Horatium C. 2. 13. 23.

c. 41. 9. *Id vero haud secus quam praesentem mercedem regni aspernata plebes: adeo propter suspicionem insitam regni, velut abundarent omnia, munera eius in animis hominum respuebantur.*

Quod iam pridem in editione mea rescripseram: *propter suspicionem in animis hominum insitam regni*, id Kochium quoque suasisse nunc video. Librorum lectionem *in animis hominum respuebantur* insulse sic defendit Muellerus: „weil hier die Abneigung ihren Sitz hat”. Sane nemo hoc dubitat, sed quid ad rem?

c. 42. 8. *Fabium inde nomen ingens post tres continuos consualatus unoque velut tenore omnes expertos tribuniciis certaminibus habitum.*

Expertus nusquam significat nisi *usu cognitus, perspectus, probatus*, neque umquam coniungitur, quod sciam, cum ablativo casu, aut ponitur pro *temptatus, vexatus*. Corrige omnes *exercitos trib. certaminibus*.

c. 44. 8. *Principesque ... Etruriae ... fremebant aeternas opes esse Romanas, nisi inter semet discordiis saeviant. Id unum venenum, eam labem civitatibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent.*

Principes Etrusci ita nempe disputabant: „parva imperia mortalia sunt; magna immortalia essent, nisi hoc iis venenum, haec labes esset reperta, quod seditionibus inter se saeviunt; hinc fit, ut illa quoque mortalia sint”. Itaque interpungendum et legendum hunc in modum: *nisi ... saeviant: id unum venenum ... repertam, ut (coni. fin.) et magna i. m. essent.*

c. 49. 11. *et Romanae legiones ab L. Aemilio consule adductae comminus cum Etruscis dimicant acie; quamquam vix derigendi aciem spatium Veientibus fuit: adeo inter primam trepidationem, dum post signa ordines introeunt subsidiaque locant, invecta subito ab latere Romana equitum ala non pugnae modo incipienda, sed consistendi ademit locum.*

Indicavi sententiam, quae aliquo vitio laborare videtur. Primum enim diversi sunt Veientes, qui *ordines introeunt* et qui *subsidia locant*, nempe hi sunt duces, illi milites. Porro *introire ordines* pro *ire in ordines* caret exemplo et vix Latine dici potest. Sed fac ferendum esse. Quando milites introeunt ordines? Tum nimirum, cum ad suos quisque manipulos convolant (cf. 10. 33. 2 *vixdum satis aptatis armis in ordines eunt*), h. e. antequam acies instruitur. Hic vero iam occupati sunt in derigenda acie, stant iam signiferi in fronte, stant etiam milites manipulatim congregati, quorum a tergo iam locantur subsidia; defuit tantummodo tempus *derigendi aciem*, i. e. informandi iustam aciem („regelmässig aufstellen”, recte M.), ante quam Romani inveharentur. Igitur Livius aut sic scripsit: *dum post signa ordines instruunt* (cf. 8. 8. 4 et 9), aut; *dum post signa ordines introeunt* (scil. in iustam aciem) *subsidiaque locantur*, quarum lectionum posterior non una de causa praefenda videtur.

c. 50. 1. *Nec erant incursiones modo in agros aut subiti impetus incursantium, sed aliquoties aequo campo conlatisque signis certatum.*

Parisinus mira ratione *incursantes ium*, unde in Mediceo hoc monstrum *incursantes lupi*. Muell. cum Goebelio dedit *in incurstantes*, quae correctio postulare videtur, ut pro *aut* legamus *et subiti i*. Ego potius correxerim *impetus occurrentium*, quotiens scilicet Fabiani et Veientes *incursantes* agros inopinati sibi occurrerent; cf. 2. 45. 10.

Pro *conlatisque signis* rescribe *conlatis signis*. Cf. 64. 5 *aequo campo s. c. pugnatum*. 38. 41. 6 *iniquo loco, proelio tamen iusto, acie aperta s. c. dimicandum erat*. 23. 41. 9 *s. c. iusto proelio per quatuor horas pugnatum*. = 27. 12. 10.

c. 54. 4. Furius et Manlius iuniores patrum dehortantur a consulatus petitione his argumentis praeter alia: *consulares vero fascis, praetextam curulemque sellam nihil aliud quam pompam funeris putent; claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari: quod si consulatus tanta dulcedo sit, iam nunc ita in animum inducant, consulatum captum et oppressum ab tribunicia potestate esse*.

Non credo Livium usurpasse sententiam condicionalem — nam constabat apud iuniores tantam esse consulatus dulcedinem — sed scripsisse *quod consulatus t. d. sit*, i. e. quod attinet ad vestram opinionem, tantam esse consulatus dulcedinem.

c. 64. 2. *Similem annum priori consules habent, seditiosa initia, bello deinde externo tranquilla*.

Muellerus: „*tranquilla* ist ungenau auf *initia* bezogen, da es nur von dem weiteren „ruhigen Verlauf“ des Jahres gelten kann“. At non imputanda Livio videtur ea negligentia, verum corrigendum *tranquillum* scil. annum, vel substantive positum, ut in 28. 27. 11 *aut tranquillum aut procellae in vobis sunt*; nisi fortasse ille iam ante Senecam et Plinium *tranquilla* scripserit pro tranquillitate, ut nihil sit mutandum.

Liber III.

c. 6. 8. *Adfecti plerique principum <patrum maior pars>, militaris fere aetas omnis, ut non modo ad expeditiones ..., sed vix ad quietas stationes viribus sufficerent*.

Seclusi quod manifestum videtur glossema, nam *principes* et *patres* h. l. iidem sunt, qui alibi nominantur *seniores patrum* (3. 63. 11; 65. 10), vel *primores patrum* (2. 44. 4; 3. 36. 4; 63. 6 et 11), vel *primores civitatis* (2. 39. 6; 3. 35. 2) et denuo *principes* 2. 27. 12. His opponitur *militaris aetas omnis*, quae complectebatur *iuniores patrum* et plebeios.

Gronovius locum ita interpunxit: *affecti plerique principum. Patrum maior pars, militaris fere aetas omnis: ut e. q. s. ut haec referre videatur tantummodo ad patricios, partim seniores (patres), partim iuniores (milit. aetas), quod tamen redarguit sequens sententia.*

c. 10. 13. *Tribuni coram in foro personare fabulam compositam Volsci belli ... novos hostes quaeri ... bellum innoxiiis Antiatiibus indici, geri cum plebe Romana ... sic, ne quid aliud actum putent, victam legem (Terentiliam) esse.*

Puto Livium scripsisse sic — *nec quid al. a. putent* — ut 5. 53. 3 *ego contra* — *nec id mirati sitis, priusquam quale sit audieritis* — *etiam e. q. s.* Alia ratio est in nota formula 9. 1. 3 *ne nihil actum, inquit, hac legatione censeatis, expiatum est e. q. s.* (cf. 22. 18. 9, alia), in quibus sententia negativa annectitur per intellecta verba „quod ideo dico”. Cf. Madv. de fin. p. 275.

c. 11. 11. Caeso Quinctius, ferox iuvenis, voce et viribus legi tribuniciae cum obstaret, *A. Verginius ex collegio unus Caesoni diem dixit.* Ille eo acrius tribunos insectatur ... *Ibi multa saepe ab iuventute inconsulte dicta factaque in unius Caesonis suspectum incidunt ingenium. Tamen legi resistebatur; et A. Verginius identidem plebi: „ecquid sentitis iam vos, Quirites, Caesonem simul civem et legem, quam cupitis, habere non posse?”*

Silent interpretes de sententia satis tamen obscura. *Iuventus* ex usu Liviano cum alibi tum in hac ipsa narratione c. 12. 2 sunt iuvenes nobiles, sectatores Caesonis. Itaque scriptor hoc voluisse videtur: „quicquid arroganter in plebem reliqui iuvenes „faciebant dicebantque, id uni Caesoni (unius Caesonis suspecto „ingenio) imputabatur.” Sed haecine insunt in verbo *incidunt*?

Non credo. Videtur corruptum esse; sed quid restituendum? Scripsitne: *dicta factaque in u. C. s. incumbunt ingenium*, ut Cicero pro Balbo 58 *ut in me unum omnis illa inclinatio communium temporum incumberet*, h. e. me unum urgeret, opprimeret? An: *dicta f. in u. C. inclin ant* (scil. plebei homines) *ingenium*, h. e. imponunt, imputant, ut in 5.8.12 *cum omnem culpam in collegam inclinaret?* Verbi significatio minus solita facile fraudem facere potuit librario.

Mox corripo *resistebat*: quamquam Caeso unus ex omnibus petebatur, tamen impavide resistebat.

c. 14.3. *Cum ... tribuni ... Caesonis exilio prope perlatam esse crederent legem et, quod ad seniores patrum pertineret, cessissent possessione reipublicae, iuniores, id maxime quod Caesonis sodalicium fuit, auxere iras <non minuerunt animos>.*

Postrema verba ex margine illata videntur. Porro *cessissent* grammaticae subiectum habet *tribunos*, sed logice *patres*, verum nonne Livius dedit *cessisset?* ut structura sit: „id (ea pars), quod ad s. p. pertineret, cessisset”, uti mox: *id, quod C. sodalicium fuit*. Cf. Taciti A. 3.48 *nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit*.

c. 19.6. *Aulus, inquit, ille Verginius, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii quam Ap. Herdonius meruit? plus hercule aliquanto, qui vere aestimare velit.*

Qui = si quis Muell. At sic dixere tantum comici, velut Terentius in Hecyra 608: *istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum possis flectere* (Dräg. II 511, cuius tamen exx. Plautina huc non pertinent). Hosne igitur semel imitatus est noster, an ut vulgo scripsit *si quis* (6.11.4 al.)?

c. 20.6. Consules edixerant ut omnes, qui in verba iurassent, crastino die armati ad lacum Regillum adessent. *Cavillari tum tribuni et populum exsolvere religione velle. Sed nondum haec, quae nunc tenet saeculum, neglegentia deum venerat ... Igitur tribuni, ut impediendae rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere; eo magis, quod et augures iussos adesse ad lacum Regillum fama exierat locumque inaugurari.*

Locus nondum sanatus, ut vere ait Muellerus. Ex coniecturis dudum prolatis: *de proferendo agere, de prof. cum exercitu a., de prof. exitu, de prof. die exercitui*, maxime arridet prima nescio cuius, in quam et ipse incideram, nisi quod *de proferenda* (re) *agere*, scribendum esse putabam. Quid enim simplicius quam hoc: cum impedire rem non possent differre conabantur. Interpretamentum *exercitu* incogitanter additum videtur a librario, qui verborum sententiam non ceperat. Post haec autem verba gravius interpunxi et sequentia ita explico: *eo magis* omni ope nitebantur tribuni, quia perspiciebant in loco iam augurato, ut fama erat, extra urbem omnia abrogatum iri, quae adhuc pertulissent. Revera perpetrarunt ne consules exercitum educerent, c. 21. 2.

c. 24. 9. *Et cum consules nihilo minus adversus continuationem tribunatus, quam si lex imminuendae suae maiestatis <causa> promulgata ferretur, tetendissent, victoria certaminis penes tribunos fuit.*

Expellamus emblema ut in c. 56. 12, ubi solus Veronensis recte: *foedere ... tollendae appellationis*. Cf. 1. 26. 6 *lex horrendi carminis*. 4. 30. 10. *piacula pacis deum exposcendae*. 8. 6. 11 *averruncandae deum irae victimas*. 9. 45. 18 (= 36. 27. 2) *oratores pacis petendae amicitiaeque*.

c. 26. 2. *Nautius ... per expeditiones parvas, plerumque nocturnis incursionibus, tantam vastitatem in Sabino agro reddidit, ut comparati ad eam prope intacti bello fines Romani viderentur.*

Muellerus: „reddidit „er richtete an“, sehr seltene Ausdruck.“ Immo, sine exemplo, nam ne apud poëtas quidem in eiusmodi sentiendiis, qualis est in Ovid. Met. 11. 608 *ianua, quae verso stridorem cardine reddit*, prorsus obscurata est propria verbi vis. Igitur corrigendum *edidit*, cll. 5. 13. 11 *ingentem ediderunt caedem*, multisque similibus. Vitium oriri potuit ex scriptura *agredidit*.

c. 33. 5. *His* (Claudio, Genucio, Sestio, qui decemviratu honestati sunt) *proximi habiti legati tres, qui Athenas ierant, simul ut pro legatione tam longinqua praemio esset honos, simul*

peritos legum peregrinarum ad condenda nova iura usui fore credebant.

Harantius coniecit *proximi additi legati tres*, quod recepit Muellnerus, et *simul quod peritos*, quod ille repudiavit. Equidem inversa ratione alteram correctionem prorsus necessariam duco, non vero alteram, interpretans *his proximi habiti* i. e. aestimati, qui hoc honore ornarentur.

c. 37. 5. *Id modo plebes agitabat, quonam modo tribuniciam potestatem, munimentum libertati, <rem> intermissam repararent.*

Notavi ineptum additamentum, quod male tutatur prorsus dissimile exemplum citatum ex 4. 17. 3 *in tesseraeum prospero iactu vocem eius ambiguum . . . causam mortis legatis fuisse: rem incredibilem.*

c. 39. 4. *Superbiam violentiamque tum perosos regis (Tarquini). Quae si in rege tum eadem aut in filio regis ferenda non fuerint, quem laturum in tot privatis.*

Merito verbis ambiguis crucem appinxit Muellnerus nec recepit Harantii coniecturam: *tum eo demum*. Madvigius, cum emendaret *in rege et uno eodem*, recte sensit, opinor, *tum repetitum vitiosum esse atque tot privatis opponi unum regem*. Sed verba eius sic ordinanda: *in uno et eodem rege*.

In sententia, quae praecedat: *nec nominis homines tum pertaesum est*, languidum illud *homines* ortum videtur ex dittographia *nominis*.

c. 45. 2. *In iis enim, qui adserantur in libertatem, quia quis lege agere possit, id iuris esse* (sc. ut quis lege agat); *in ea, quae in patris manu sit, neminem esse alium* (quam patrem), *cui dominus possessione cedat* (= qui lege agere possit).

Cum Verginia quoque adseratur in libertatem, tantum non a patre, quod solum ratum habet Appius, res postulare videtur ut legatur *In aliis*.

c. 48. 1. *Decemvir, alienatus ad libidinem animo, negat*
e. q. s.

Alienatus animo praeter usum Livianum dictum ut 25.39.4 hostes alienatos sensibus.

Sed quid significat *ad libidinem*? Mueller dubitanter: „= a „ratione *ad libidinem* (*alienatus*); oder *ad ist* = infolge.” Illud tamen perperam, nam mentis alienatio oriebatur in decemviro ex libidine, non contra (cf. 51.7). Igitur *ad* = *secundum*, i. e. obsecutus libidini. Ex exemplis Fügnerianis p. 476 sq. (qui nostra verba alieno loco rettulit p. 417.20) in primis haec conveniunt. 25.21.5 *instruitur acies ipsa ad libidinem militum*. 9.30.2 (*lectio senatus*) *ad gratiam ac libidinem facta*. 1.7.7 *cum boves ad desiderium relictarum mugissent*. 1.8.4 *ad id, quod tum hominum erat, munirent*. ibid. 6 *idque primum ad coeptam magnitudinem roboris fuit*. 36.13.5 *dedissent sese ad metum virium seu ad spem veniae*. Cf. Cic. de div. 2.70 *retinetur autem et ad opinionem vulgi*.

Poterat dicere Livius *alienatus ab libidine*, ut 61.13 *feroces ab re bene gesta*. 5.47.11 *intentiores ... ab memoria*. 27.17.5 *avidior a spe* (cf. 4.32.1, 5.5.3 et 28.7 et 44.6, 37.43.11). Id tamen non fecit vitans dictionis ambiguitatem, cf. 2.12.13 *alienato ab sensu animo*. 7.15.3 *alienatis a memoria animis*.

Duo glossemata uncis indicasse sufficiat in his locis:

c. 67.2. *Quamquam iam diu ita vivitis <is status rerum est>, ut nihil boni divinet animus.*

c. 68.11. *Quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malae rei quam nullius <turbarum ac seditionum> duces esse volunt.*

c. 68.10. *Natura <hoc> ita comparatum est, ut, qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo sit, cuius mens nihil praeter publicum commodum videt.*

Omittatur *hoc* in sententia generali, ubi nihil habet, quo referatur. Cf. 39.29 *med. ita comparatum more maiorum fuit, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet*. Recte vero additur in antithesi, qualem habes in Ep. ad Brut. 1.124 *Hoc praeclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amicos parentes reip. redderet, quae opponuntur praecedenti sententiae: nec me fugit, quam sit acerbum parentum scelera filiorum poenis lui*.

Eadem correctione indiget Cicero de div. 2. 27 *de quo primum hoc libet dicere: Hoc ego philosophi non esse arbitror, testibus uti*, e. q. s.

Liber IV.

c. 3. 10. *En umquam creditis fando auditum est Numam Pompilium, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum, populi iussu patribus auctoribus Romae regnasse?*

Formula *en umquam*, de qua vide Handium 2. 371 et Ribbeckium Part. lat. 34, est enixe negantis vel desperantis aliquid factum esse aut posse fieri iungiturque cum perfecto aut futuro. Cf. 9. 10. 5 *e. u. futurum, ut* = numquam profecto futurum est, ut. 10. 8. 10 *e. u. fando audistis*. 24. 14. 4 et 30. 21. 8. Neque aliter Vergilius E. 1. 67 et 8. 7 et Plautus Cist. 86 *e. u. consuevisti*, Rud. 987. Trin. 589. Terentius Phorm. 329 et 348. Discrepat unus Plauti locus in Menaechmis 925 ubi *e. u.* non negat, sed simpliciter rogat et iungitur cum praesenti. Verum ibi comicus stupidissimum medicum cum alia pathetice et stulte rogitantem facit, tum haec quoque: *Dic mihi e. u. (B³ an u.) intestina tibi crepant, quod sentias*¹⁾.

Nostro loco rogatio Canuleii, ut ea quae praecedit § 9 *obsecro vos* sqq., non negat, sed affirmat hunc in modum: „Non „sane creditis, plebem tam stultam esse, ut ne fando quidem „audiverit, Numam aliosque reges fuisse peregrinos”, unde concludit ea, quae leguntur in § 13. Alloquitur autem patres inde a § 9 (cf. § 13, c. 4 §§ 7, 9, 11 sq.), cum coepisset alloqui Quirites § 2—9, ad quos semel etiam se conuertit c. 5 § 4.

Apparet corrigendum esse *Numquam creditis*, h. e. creditisne, numquam *fando auditum esse* e. q. s.

c. 17. 12. *Tum demum castra Etruscorum pro moenibus Fidenarum posita. Et dictator Romanus haud procul inde ad confluentis consedit in utriusque ripis amnis, qua sequi munimento poterat, vallo interposito, postero die aciem eduxit.*

1) Mirum in modum ad stultiloquentis medici exemplum in eadem comoedia v. 147 Brixius *en umquam* correxit pro ll. lectione *numquam*.

Verbis spatiosa scriptura exaratis mirum quantum inesse censet Muellerus: „Wo oder wie weit die Ufer einander nahe „genug waren, dass er mit der Befestigung . . . von den einen „zum andern gelangen . . . konnte.“ Mihi tamen corrupta esse videntur, verum quid scripserit Livius non assequor. Fortasse sic: *qua exsequi munimenta poterat*, quippe in regione minus plana (§ 11). Cf. Tac. A. 15. 4 *ad exsequendas obsidiones*. Cic. de Off. 1. 79 *in exsequendis negotiis*; alia.

c. 27. 7. *Ubi praesenti ope res egebant.*

Livianum est *egebat*, ut paulo ante: *rem in casum ancipitis eventus committunt*.

Emblemata deprehendimus in his locis:

c. 29. 2. *Consul effusus usque ad vallum persecutus ipsa castra <vallumque> aggreditur*, quod Muellerus nimia indulgentia sic excusat: „*vallumque* ist als das nächste, was zu ersturmen war, „erklärend hinzugefügt.“

c. 35. 10. *Petisse* (sc. tribunatum) *viros domi militiaeque spectatos; primis annis sugillatos <repulsos> risui patribus fuisse; desisse postremo praebere ad contumeliam os*.

Sugillatur, cuius os pugnis pectitur, ut suffusi oculi turgidaque facies risum praebent spectantibus. Lepida comparatio, per duas sententias continuata, misere corrumpitur glossemate vocis minus usitatae. Cf. Plac. gloss. p. 82 Deuerl. *sugillavit: irrisit*.

C. 44. 4. Cum creati sint tribuni militares omnes patricii, tribunus plebem sic increpat: *Quidnam id rei esset; non suis beneficiis, non patrum iniuriis, non denique usurpandi libidine, cum liceat, quod ante non licuerit, si non tribunum militarem, ne quaestorem quidem quemquam ex plebe esse factum*.

Corrige repetitis duabus litterulis *ius usurpandi*. Vituperat plebeios, quod ne voluntas quidem usurpandi ius per plebiscitum Canuleium iis concessum incitaverit, ut ex suo ordine magistratus crearent. Cf. 1. 17. 8, 3. 71. 7 et 38. 8.

c. 53. 10. *Praedae ... fuit aliquantum. Venditum sub hasta consul in aerarium redigere quaestores iussit.*

Non res venditae in aerarium redactae sunt, sed praedae venditae reditus, quem breviter *praedam venditam* appellabant. Igitur legendum *venditam*. Cf. 2. 42. 2 *Quidquid captum ex hostibus est (= praedam) vendidit ac redegit in aerarium.*

Liber V.

c. 8. 2. *Anxuri praesidium ... proditis repente portarum custodibus oppressum est.*

Corrige *custodiis*; produntur a custodibus custodiae, ut eadem negliguntur c. 13. 1; cf. 15. 4.

c. 9. 6. *Proinde et vos desinite et collegae aut facient ... aut, si pertinacius tendent, dictatorem extemplo dicam.*

Immo *faciant*; at futurum *si tendent* recte se habet. Cf. Dräg. Synt. II 685 sq.

c. 10. 4. *Omnium primum tribunis militum fuit dilectum haberi. Immo habere.*

c. 34. 5. Filii regis Celtarum Ambigati abundantem incolarum multitudinem ex patria deducunt. Horum alter Bellonnesus quod eius ex populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Senones, Aeduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos excivit.

Eius corruptum esse satis constat inter omnes. Madvigius correxit quod in sex populis, ex septem nominibus propriis eximens aliqua de causa Senones. Ego suspicor *Celtis* vel *Celticis* ex p., ut error fuerit in nominis proprii compendio; ita mox § 8 pro *patientibus silvis* probabiliter correctum est *patientibus Saluviis*.

c. 42. 3. Tanta clades ubique oriebantur in urbe per Gallos ut *Romani ex arce ... non mentibus solum concipere sed ne auribus quidem atque oculis satis constare possent.*

Qui cum Lipsio scribunt *conspicere* verbum insolitum Livio iniungunt atque insuper otiosum iuxta vocem *mentibus*. Simplex

correctio est, si transpositis verbis scribimus *non mentibus solum constare, sed ne auribus quidem atque oculis satis concipere*. Quid sit *mente non aut vix constare* docet Tusc. l. 4. 39. Nec minus Latinum est *oculis vel auribus concipere rerum*, quae videntur vel audiuntur, multitudinem; cf. Plaut. Poen. 277 *qui haec tanta oculis bona concipio*, et translate Cic. Verr. 4. 101 *auribus tu tantam cupiditatem concepisti*.

c. 44. 1. Ita Camillus: *Ardeates, inquit, veteres amici, novi etiam cives mei, quando et vestrum beneficium ita tulit et fortuna hoc egit mea, nemo vestrum condicionis meae oblitum me huc processisse putet*.

Muellerus cum Walkero: *hoc* (sc. beneficio) *egit*. Madvigius, qui recte perspexerat verba *tulit* et *egit* idem habere obiectum, nempe hoc: „me civem esse vestrum”, nulla tamen probabilitate correxit *hoc voluit*. Librarius solito errore litterulas transposuit, cum Livius scripserit *et fortuna coegit mea*, aptissimam asseverationem in ore Camilli, inviti exulis.

Libri VI.

c. 1. 11. *Tum de diebus religiosis agitari coeptum, diemque a. d. quintum decimum Kal. Sextiles duplici clade insignem — quo die ad Cremeram Fabii caesi, quo deinde ad Aliam cum exitio urbis foede pugnatum — a posteriore clade Aliensem appellarunt insignemque rei nullius publice privatumque agenda fecerunt*.

Parenthesin lineolis inclusi, ut luculenter appareat alterum illud *insignem* ex prioris repetitione ortum esse scribendumque *reique nullius* (vel *nulli* cum Paris.) ... *agenda fecerunt*. Miror Muellerum recepisse inelegantem Freudenbergii coniecturam *insignemque religione rei nullius*.

c. 6. 8. *Camillus ... ingens inde ait onus a populo Romano sibi, qui se <dictatorem> iam quartum creasset, magnumque a senatu talibus de se iudiciis <eius ordinis>, maximum tam honorato collegarum obsequio iniungi*.

Muellerius secluserat *dictatorem*, ego alterum etiam glossema non minus otiosum.

c. 18. 6. Manlius plebem adversus dictatorem instigat cum aliis argumentis tum hoc: *numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis ... quoteni clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis.*

Immo *tot nunc adv. unum hostes eritis*, opponuntur inter se patroni et unus Cincinnatus, clientes et hostes.

Sequuntur haec: *audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quo usque <me> circumspectabitis? Ego quidem nulli deero; ne fortuna mea desit, videte.*

Non Livius, sed librarius addidisse videtur *me*, propter seq. *ego quidem*. Imago sumpta ex acie, in qua milites anxii circumspectant commilitones a latere vel a tergo (2. 10. 9; cl. 1. 20. 6), non ducem praeseuntem. *Quo usque circumspectabitis* = q. u. tergiversabimini; cf. 4. 14. 4 et Cic. Tusc. 1. 30 *dubitans, circumspectans, haesitans*.

Ibid. 14. *Ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea et fides nomen induit.*

Procul dubio cum Schaedelio corrigendum est *indit* vel potius *in didit*, scil. appellabant eum plebei patronum suum; *inditur* nomen vel cognomen (1. 34. 3 et 503, 7. 2. 6. al.), *indui* mus habitum aliquem corporis vel animi (3. 33. 7, 9. 18. 2). Cf. iam Plauti Rud. 934. Zeugmatica dictio apud Cic. de fin. 2. 73 *et eius (Galli) spoliis sibi et torquem et cognomen induit regulam non infringit.*

c. 26. 6. *Haec mens nostra est, dii immortales faciant, tam felix quam pia.*

Recte Muellerus: = „tam felix sit, quam pia est”. Itaque corrigendum: *haec m. n. sit ... tam felix quam pia.*

Liber VII.

c. 2. 6. *Vernaculis artificibus ... nomen histrionibus inditum; qui non sicut ante, Fescennino versu similem in compositum temere ac rudem alternis iaciebant.*

Immo *compositum temere* h. e. ex tempore, sine arte; igitur versus temere compositus est versus incompositus, incon-

ditus. Mali quoque versus componi tamen dicuntur, ut apud Horatium Ep. 2. 2. 106 *ridentur mala qui componunt carmina*; cf. Sat. 1. 4. 8.

c. 7. 8. *Postquam equestris pugna effectum quam conatibus vanior erat, consulto prius dictatore equites, permissu <deinde> eius relictis equis, clamore ingenti provolant ante signa et novam integram pugnam.*

Obscura sententia plana fit, si demimus particulam *deinde* insertam ab aliquo, qui particulam *prius* perperam interpretabatur.

c. 8. 6. *Agmenque fugientium ab Signinis, cum praeter moenia eorum infrequentia conspecta signa essent, fusum <ac> per agros trepida fuga palatum est.*

Hic quoque expulsa particula *ac* corrigetur perversa constructio verbi *palari*.

c. 30. 2. *Populus nos Campanus legatos ad vos, patres conscripti, misit amicitiam in perpetuum, auxilium praesens a vobis petiturum; quam si secundis rebus nostris petissemus, sicut coepta celerius ita infirmiore vinculo contracta esset.*

Quid significat *coepta celerius*? Hocine: amicitia incepta fuisset nimis matura? Res verbis male expressa esset, nec vera; nam inter florentes populos nimis matura amicitia iniri vix potest. Puto Livium scripsisse *accepta celerius*, h. e. si olim in rebus nostris secundis vestram petissemus amicitiam, accepta quidem a vobis fuisset celerius quam hodie cum in rebus angustis eam offerimus, sed nunc firmiore vinculo nos tenebitis. Cf. § 2 *amici forsitan pariter ac nunc, subiecti atque obnoxii vobis minus essemus.*

Ibid. § 11. *Omnibus quidem, Romani, vestram misericordiam vestrumque auxilium aequum est patere, iis tamen maxime, qui, ea implorantibus aliis <auxilium> dum supra vires suas praestant, omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt.*

Manifestum glossema, *auxilium*, recte editores uncis incluserunt, sed minus recte Muellerus mox recepit coniecturam

Buettneri scribentis *ante omnes*, quae speciem quidem habet a ratione palaeographica, sed otioso et inepto additamento sententiam degravat. Ego *omnes* quoque expellendum censeo, quamquam unde irrepserit, non perspicio. Confer tamen simile emblemata in Luchsii prolegomenis p. LXII, 29. 10. 6 *sacrificantibus ipsis Pythio Apollini <omnia> laeta exta fuisse*.

c. 31. 6. *Commoti patres vis fortunarum humanarum, si ille praepotens opibus populus (Campanus), luxuria superbiaque clarus, a quo paulo ante auxilium finitimi petissent, adeo infractos gereret animos, ut se ipse suaeque omnia potestatis alienae faceret. Tum iam fides agi visa deditos non prodi; nec facturum aequa Samnitium populum censebant, si e. q. s.*

Verba spatiosis litteris expressa Muellerus ita interpretatus est, quasi absit v. *agi*: „fides visa est, vel fidei esse visum est, deditos non prodi”. Attamen *agi* sic temere elidi nequit. Fortasse quaedam interciderunt scripsitque Livius *tum i. f. a. v. placuitque d. n. pr.* Sed potius crediderim sententias interpungendas et construendas esse cum levi correctione sic: *commoti patres vice fort. hum. — si ... faceret — cum iam fides agi visa* (sc. est), *deditos non prodi nec facturum aequa S. p. censebant*, h. e. cum fides agi visa est, senatus censuit deditos non prodi et Samnitium populum iniqua facturum, *si agrum urbemque per deditionem factam populi Romani oppugnarent* (§ 7). De indicativo *cum est*, quod verbum utrum h. l. Livius an librarius omiserit parum refert, vide c. 16. 2 *cum male pugnatum est* et 9. 25. 2.

c. 35. 4. Consul interclusus cum exercitu a Samnitibus, servatur consilio et fortitudine P. Decii trib. mil., qui cum unius legionis principibus hastatisque furtim collem occupat hostibus imminuentem. Decepti Samnites collem undique armatis circumdant. Tum Decius suos ita commonet: *Virtute cepistis locum, virtute hinc oportet evadatis; veniendo huc exercitum egregium populo Romano servastis; erumpendo hinc vosmet ipsos servate.*

Epitheton *egregium* non convenit de exercitu, qui non sua sed aliorum virtute evasit; Livius dedit, opinor, *integrum*. Fraudem fecit librario, quod *int* habuit pro terminatione ante-

cedentis vocabuli *exercit'* et *egrum* pro compendio *egriū* = *egregium*. Etiam si ipsi intereant, possunt tamen gloriari se, *tam paucos* (§ 6), integrum servasse exercitum.

Liber XXVIII.

c. 28. 8. *Sed horum (liberorum vestrorum) quoque memoriam, sicut patriae meique, eieceritis ex animis vestris: viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exsequi volo.*

Cum Scipio sceleratum militum consilium in eadem oratione semel iterumque nuncupaverit *furorem* et *amentiam*, quin etiam *commissa quae sine piaculis ingentibus expiari* nequeant, aliaque similia (27. 6. 11. 12 al.), nunc negare non potest esse ultimae dementiae; neque negavit, sed dixit *seditionis ad ult. dementis*. Vocabuli compendium (*sedition'* vel *sedion'*) male explicuit librarius non indoctus et memor huiuscemodi loci 23. 2. 4 *improbus homo, sed non ad extremum perditus*. Militum facinus *seditionem* appellavit etiam in 26. 15.

c. 29. 4. *Insanistis profecto, milites, nec maior in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint homines, quid speraverint, quid optaverint: auferat omnia ista irrita oblivio si potest, si non, utcumque silentium tegat.*

Pro inepto homines (hōēs) reponendum hostes. Hi nempe sperabant fore ut cum *seditionis* militibus strenuum imperatorem finibus eicerent, quam spem, nimis ominosam, referre horret, sed tamen et hic et alibi tecte indicat similibus verbis: 27. 5 *quid enim vos, nisi quod Iligertes et Lacetani, aut optastis aliud aut sperastis.*

c. 42. 7. *Fraus fidem in parvis sibi praestruit, ut <cum operae pretium sit> cum mercede magna fallat.*

Qui iracundi Fabii orationem relegerit, egregia arte ad severi et pauca loquentis viri ingenium adaptatam ac gnomica brevitate insignem, mecum censebit eum dixisse: *fraus ... praestruit, ut cum mercede magna fallat*, reliqua fluxisse ex annotatione marginali ad vv. *cum mercede magna* explicanda.

c. 45. 9. *L. Veturius et Q. Caecilius sortirentur inter se compararentve, uter in Brutiis duabus legionibus quas consul reliquisset rem gereret, imperiumque in annum prorogaretur cui ea provincia evenisset. Et ceteris <praeter consules praetoresque> qui exercitibus provinciisque praefuturi erant, prorogata imperia.*

In his primum tollendus est error, qui adhuc fugit interpretes et scribendum *compararent inter se sortirenturve*, sic enim postulant et ratio (nam *inter se* pertinet ad *compararent*) et exempla Liviana 30. 40. 12 *inter se comp. sortirenturve*. 32. 8. 1 *comp. i. s. sortirenturve*, cll. 33. 43. 12 et 43. 12. 1. Tum haud scio an postrema sententia frustra negotia facessiverit Pighio et Madvigio, qui eam coniecturis temptarunt merito repudiatis a Luchsio et Muellero. Hic autem ipse non maiore successu hoc proposuit: *et ceteris, praeterquam quibus succedebant consules praetoresque, qui*, nam hoc profecto manifestum erat, imperium non prorogari iis, quibus successor dabatur. Verba *praeter c. praetoresque* procul dubio debentur dormitanti lectori, qui vocabulum *ceteris* explicare cupiens ista adscripsit, non sentiens, eo simpliciter significari ceteros copiarum duces praeter unum illum (Q. Caecilium § 11), cui evenisset Bruttii provincia.

Liber XXIX.

c. 3. 12. *Illis Romanam plebem, illis Latium iuventutem praebuisse maiorem semper frequentioremqve ... subolescentem.*

Latium ortum esse suspicor ex compendio voc. *Latinum nomen*. Illud enim pro populis Latinis non invenitur, quantum vidi, in hac decade; hoc saepe, veluti c. 27. 4 *pop. plebique Romano, sociis nominique Latino*. 30. 43. 18 *nom. Latini qui erant*. ... *Romuni* 29. 19. 9 et 24. 14. In prima decade *Latium* nonnumquam sic invenitur, tametsi ibi quoque discrimen non negligitur, ut in 7. 28. 2 et praesertim 8. 13 passim.

c. 6. 4. *In eo captivorum numero fabri quidam fuere, adsueta forte apud Poenos mercede opus in arce Locrorum facere.*

Adverbium *forte*, quod deest in Puteano, remigret in suum locum iuxta *fabri*, nam captivitas fortuita dici potest, non

vero operandi assuetudo fabrorum, qui in ea arce habitabant (§ 36 *ibi se habitare*). Ad alliterationem forte fabri ... fuere cf. c. 2. 9 *parum prospere pedestri pugna* et Kühnast p. 330 sq.

c. 6. 13. *Oppressique forent Romani nequaquam numero pares, ni clamor ab iis, qui extra arcem erant, sublatus incertum, unde accidisset, omnia vana augente nocturno tumultu, fecisset.*

Si comparamus 41. 2. 6 *concuratio in obscuro incertum fecerat, an hostis intra vallum esset*, verba sic construenda sunt cum Muellero: *ni clamor ... fecisset incertum unde accidisset* (scil. clamor), ut ipse clamor causa dicatur ignorantiae, unde veniat; quod satis videtur absurdum. Quid praeterea in ea verborum structura significat quod *tumultus* dicitur *vana omnia augere*? pro quo Weissenbornius non immerito flagitabat *omnia in maius augente*. Sed iamdudum Gronovius haec ita correxit: *ni clamor ... incertus unde accidisset, omnia vana augente n. t. fecisset*. Et sic Livius 27. 37. 5 *is quoque ... incertus, mas an femina esset, natus erat*. ib. 48. 11 *elephantis ... incerti quorum essent*. 28. 30. 7 *Poenus incertus ... utrum sequeretur*.

Ad ablativum absolutum *augente n. t.* cf. c. 3. 9 *metu augente*. 27. 44. 10 *metu interprete*.

c. 19. 12. *Aequae segniter molliter cohortem totam Syracusarum amoenitate frui.*

Ita Luchs cum optimis libris. At merito Muellerus cum deterioribus, quibus nonnumquam auscultandum est (Luchs. proleg. XLVIII) edidit *segniter molliterque*. Asyndeta Livius ita usurpasse videtur, ut aut synonyma sint: *clam furtim* 21. 63. 9. *forte temere* 25. 38. 12, 39. 15. 11, 41. 2. 7. *fusum fugatum* 33. 25. 9. *arma tela* 36. 18. 1, 10. 4. 3, aut in unam notionem coalescant: *prima postrema* 1. 24. 7, *diem noctem* 42. 54. 3. Copulantur vero talia: *fortiter feliciterque* 28. 9. 7. *strenue ac fortiter* 30. 14. 8. *superbe et violenter* 30. 31. 7. *modeste ac moderate* 30. 42. 14. *melior tutiorque* 30. 30. 19; alia. Etiam *suis* et *alienus* (vel *alius*) Livius coniunxit: *sui alienique* 5. 55. 4, *quid s. quid al.* 6. 27. 8, et *s. et al.* 27. 39. 6, cf. 2. 40. 11, 5. 5. 3, 7. 25. 6, 42. 43. 3; ideo in 28. 30. 9 pro *suis alienis navibus* ... *invehebat* corrigendum videtur *suis alienisque* aut *suas alienis*,

ex antiqua coniectura, quam commemoravit Drakenborch ad h. l. Item in 28. 37. 8 vix rectum est *viris armis haud aequae validam*, sed *viris armisque*, ut ibidem legitur § 5 et in 28. 42. 18. Quam saepe enclitica particula omissa sit a librariis, docet varia lectio ad 28. 37. 9, 38. 5, 39. 9 al.

c. 28. 3. *Neque enim hominum modo turba, mulierum puerorumque agminibus immixta, omnis passim compleverat vias, sed pecora quoque prae se agrestes agebant, ut relinqui subito Africam diceres. Urbibus vero ipsis maiorem quam quem secum attulerant terrorem inferebant.*

Et rei ratio et usus postulare videtur ut corrigatur *immixtis*: in hominum turba immixtae erant mulieres et pueri, et confer 26. 37. 1 *variis casibus immixtis*. 3. 50. 10 *immixti turbae*. Mox librarium addidisse suspicor pron. relativum, quod Livius omittere solet, si nomen substantivum sequitur: 3. 16. 5 *maiore quam venerint silentio*. ibid. 50. 2 *maiorem quam reliquerat motum*; nonnumquam etiam si subst. praecedat: 5. 12. 7 *seditio maiore mole quam bella* (1. 38. 5). 26. 20. 11 *maiore gratia, quam venerat*. 43. 23. 1 *non minore vexatione, quam venerat*; sed saepius tunc additur: 3. 16. 6 *maiore metu ... q. quem*. 27. 36. 7 *minor numerus q. qui*. 28. 39. 1 *nil ultra maiorum q. quod*. ibid. 50. 7, 30. 23. 2, 32. 13. 7.

c. 30. 5. *Quamquam aliquanto minor spe multitudo, nec cum qua tantam rem adgredi satis auderet, convenerat, ratus (Masinissa) agendo ac moliendo vires quoque ad agendum aliquid conlecturum ...*

In *agendo* — *agendum* non agnosco, ut Weiss.-Muell., lusum quendam verborum, sed potius errorem ita corrigendum, ut pro altero scribatur *ad audendum*. Cf. 35. 35. 16 *agenda res est, iuvenes audendaque* et ibid. 31. 12 *omnia et conanda et audenda esse* 23. 9. 5 *audeantur infanda*. Vestigium verae lectionis servatum est in codd. non malis, qui exhibent *augendum*.

c. 33. 3. *Syphax ... et ipse leni clivo ferente ad hostem ... per adversum montem erectam aciem ducit.*

Locum illustrat Tacitus H. 3. 71 *forum praetervecti erigunt*

aciem per adversum collem usque ad primas Capitolinae arcis fores. Igitur iungenda sunt vv. *erectam per adversum m.* Distinguunt historici inter *erigere aciem in* et *per montem s. collem*. Alterum est conscendendi initium facere Tac. H. 4. 71. Agr. 36. Liv. 10. 26. 9. *Scipio in collem aciem erexit, sed, ut in re subita parum explorato itinere, ad iugum perrexit, quod hostes ceperant,* quod igitur Weissenbornius perperam sic vertit: „S. „stellte die Schlachtlinie an den Hügel auf.“ Eundem errorem commisit ad 1. 27. 5 *Albanus sensim ad montes succedit; inde, ubi satis subisse (= ad radices montis accessisse) ratus est, erigit totam aciem (= totam aciem conscendendi initium facere iubet) et fluctuans animo, ut tereret tempus, ordines explicat,* ubi mire W. „er lässt ... sich den Berg hinan aufstellen“. Nempe Albanus ibi ordines explicat dum progreditur, nusquam enim constitit, ut apparet ex sqq. § 8 *circumduci Alb. exercitum,* § 9 *conspectum abeuntis Alt.* § 10 *ne decursu Albanorum intercluderentur.* In 9. 31. 15 et 10. 14. 14 pro *aciem erigere in* scripsit Livius *agmen er. in,* quia altera vox iam semel legebatur in eadem sententiis.

Alterum *erigere aciem per montem* significare „in cacumen pergere consensu clivo“ apparet ex exemplis supra citatis.

c. 36. 1. *Cn. Octavius propraetor ex Sardinia ab Ti. Claudio imperatore, cuius ea provincia erat, ingentem vim frumenti advexit.*

Corrige *cui ea pr. erat.* Cf. § 4 *cui Bruttii pr. erat (= 31. 12. 1);* 3. 10. 5 *alteri ut Aequi pr. esset.* 30. 43. 1 *cui classis pr. erat (= 43. 48. 5).*

Subiungo locos additamentis et glossematis oneratos.

c. 2. 6. *Lentulus ei parti usum equitis fore ratus, quae prior in dehiscentem <intervallis> hostium aciem equites immisisset, tribuno militum imperat, equites per patentes in hostium acie vias permittere equos iubeat.*

Emblema imprimis molestum propter sequentia: *per patentes i. h. a. vias* et proxime praecedentia § 5 *inter cornua et mediam aciem intervalla patentia,* unde vocabulum huc illatum videtur.

c. 2. 13. *Romani imperatores ut turbatos hostium ordines et trepidationem pavoremque et fluctuantia viderunt signa, hortantur <orant> milites, ut perculosos invadant neu restitui aciem patiantur.*

Mirum si orandi sint legionarii Romani, non seditiosi, ut invadant in hostem turbatum, pavidum, perculsum equitum impetu. Vitium ortum ex dittographia verbi *hortantur* eaque mutila ab initio et fine: *ortant*. De *h* omissa, non est quod moneam et ad terminationem mutilam cf. e. g. § 9 *turbavit, -runt*. c. 8. 10 *asportaverant, -tabat, -tabant*. 30. 9. 4 *convehit, -hebantur, -hebat, -hebant*. ib. 12. 20 *relinqueret, -retur*, et multa similia.

c. 19. 6. Q. Fabii sententia in senatu lata refertur a Livio per infinitivos passivos, hunc in modum:

Q. Fabius ... adiecit: *Pleminium legatum vinctum Romam deportari placere ... bonaque eius publicari; P. Scipionem, quod decessisset iniussu senatus, revocari agique cum trib. pl., ut de imperio eius abrogando ferrent ad populum: Locrensibus coram senatum respondere, quas iniurias sibi factas quererentur, eas neque senatum neque populum Romanum factas velle, viros bonos sociosque et amicos eos appellari, et sequuntur etiam septem infin. pass.*

Corrigo igitur *responderi*, quo simul expellitur vox *senatum*, ter nunc repetita intra breve spatium.

c. 26. 5. Numquam ulla profectio tanti spectaculi fuit, quanti Scipionis ex Sicilia in Africam. Praeter navium multitudinem aliasque res et Scipio dux partim factis fortibus partim suapte fortuna quadam ingenti ad incrementa gloriae celebratus converterat animos; simul et mens ipsa traiciendi nulli ante eo bello duci temptata, quod ad Hannibalem detrahendum ex Italia transferendumque et finiendum in Africa bellum se transire vulgaverat; concurrerat ad spectaculum in portum omnis turba non habitantium modo Lilybaci, sed e. q. s.

Notavi sententiam mira ratione insertam, de qua dubito sitne ex illo genere additamentorum, de quibus egit Soltau in

Herme 1894 p. 611—17, quaeque deberi videntur ipsius Livii curis secundis, an merum emblema, consarcinatum ex huiusmodi locis genuinis: 28.40.1 *non ad gerendum modo bellum, sed ad finiendum diceret se cons. decl. esse* (cf. c. 38.9 et 44.6). 29.20.2 *quem civitas ... ad imponendum Pun. b. finem creaverit consulem, spe destinaverit Hann. ex Italia detracturum, Africam subacturum. c. 22.4 aut illo duce ... aut nullo alio e. q. s.*

Hoc probabilius esse videtur, cum inserta illa Liviana Soltavii probabilem aliquam habeant rationem, quam hic desidero. Et nimis multa displicent: praedicatum eliciendum ex prioribus parumque aptum (*mens converterat animos*); tum quod spectatores Lilybaeum confluisse dicuntur adducti abstracta idea: prae admiratione novae mentis h. e. consilii Scipionis, denique quod ipse eam mentem vulgandam dicitur curasse, quasi sine hoc aliquis nesciret, cur transiret.

Gronovium loci obstacula non fugerant, vix tamen serio hoc proposuit: *simul et mens ipsa traiciendi ... temptata — trahendus Hannibal ex It. transferendumque et f. in A. bellum — vulgata erat.*

Liber XXX.

c. 19.12. *Nam ad eum quoque legati ab Carthagine revocantes in Africam iis forte diebus quibus ad Magonem venerunt.*

Non credibile est Livium permutasse pronomina, alibi accurate distincta: c. 11.1 *per eosdem forte dies, cum c. 18.1 eadem aestate, qua c. 21.1 et 3, c. 29.4 et contra: 24.1 per eos dies consul traiecit, c. 38.5, alibi. Corrige igitur iisdem.*

c. 25.6. *Tres quadrirems ... quinqueremem Romanam ... adgressae sunt. Sed neque rostro ferire celeritate superlabentem poterant neque transilire armati ex humilioribus in altiore navem.*

Ita Puteanus, sed reliqui ll. *subterlabentem* (unus: *subtrilabentem*), quod defendit Luchsius contra Weissenbornium, qui coniecit *celeritate sua praelabentem*. Sed non convenit verbum *labi* aut eius composita illa, rara et fere poetica, de vehementiore

motu fugientis quinquereimis. Mox enim navem *concitata remis quanto maximo impetu poterant in terram cum immisissent ... ipsi evaserunt.*

Vide ne Livius scripserit *celeriter se subtrahentem*; cl. 28. 25. 2 *subtrahente se.*

c. 30. 30. *Et quemadmodum, quia a me (Hannibale) bellum coeptum est, ne quem eius poeniteret. ... praestiti, ita admitar ne quem pacis per me poeniteat.*

Puerilis ratio datur cur per tot annos talem bellatorem se Hannibal praestiterit, quia scilicet semel bellum coeperat! Livius eleganter et concise ita edidit: *quod a me b. coeptum est* (errorem peperit sequens a), cui recte opponitur pax a se parta. Cf. 29. 19. 7 *quas iniurias sibi factas quererentur, eas neque senatus neque p. R. factus velle et multa similia.*

c. 33. 16. *Donec undique incidentibus telis exacti (elephanti) ex Romana acie hi quoque in suo dextro cornu, ipsos Carthaginiensium equites, in fugam verterunt. Laelius ut turbatos vidit hostes addidit percussis terrorem.*

Libri secundi ordinis, nam deficit Puteanus, has offerunt lectiones: *in suos dextrum cornu, in suos dextro c., in suo d. c.* Postremum praetulit Weissenborn, sed iure Luchsius proleg. CXXXXV offensionem inde cepit „quod elephanti in suo dextro „cornu aliquem fugasse dicuntur, cum potius in suorum dextro „cornu exspectes. Cf. 30. 18. 11 (elephantos) *omnes retro in aciem „suorum averterunt.*” Ipse edidit *in suos, dextrum cornu* at tamen sensit tum supra quoque in loco simillimo § 13 *invitis ll. legendum sinistrum.* Sed describam illum locum ut alterum quoque vitium appareat. Nempe paulo ante in altero cornu prorsus idem obtinuerat: *tubae cornuque ab Romanis cecinerunt, tantusque clamor ortus, ut elephantos in suos, sinistro maxime cornu, verterentur, Mauros ac Numidas; addidit facile Masinissa percussis terrorem, nudavitque ab ea parte aciem equestri auxilio.*

Manifestum est utrobique legendum esse: *in suos sinistro, aut dextro, cornu.* Illic additur *maxime* quia quidam forte elephanti alio aberrarunt, quod propter Luchsii gravamina moneo. Sed hoc quoque manifestum in altero loco abigendum esse

emblema *in fugam*, quod recte abest ab altero. Neque enim elephantum in fugam verterunt, sed tantum turbaverunt equites Carthaginienses, quos dein impetu facto in fugam Laelius coniecit. Corrige igitur: *in suos dextro cornu*, ..., *verterunt* (reflexive).

Ex glossematum genere haec adnotavi.

c. 1. 6. *Quod in Brutiis <provincia>, idem in Etruria ac Liguribus decretum.*

Cf. § 2 *uter Bruttios haberet ... cui Br. evenissent.* § 8 *Caeponi Br. ev. c. 19. 10 qui in Br. erant*, et 28. 45. 9 sq., 29. 23. 1; 27. 35. 10 *alteri Br. et Lucani ... alteri Gallia decreta. Additur provincia, ubi adhibetur v. esse*, cf. supra ad 28. 36. 1 et 4 *cui Bruttii provincia erat.*

c. 8. 4. *Per insequens biduum tumultuosis <hinc atque illic> excursionibus invicem nihil dictu satis dignum fecerunt.*

Weissenbornius: „*hinc a. ill.* gibt die Ausgangspunkte: *in vicem* das wechselseitige Verhältniss,” quae, si quid video, h. l. eodem redeunt. *H. atque i.* potius glossema est adverbii *invicem*, minus solita ratione usurpati, quamquam habes c. 10. 6 *excursiones invicem fieri.*

c. 15. 10. *Quod temeritatem temeritate <alia> luerit et tristiores rem, quam necesse fuerit, fecerit, leviter castigat.*

Ita Romani, opinor, loquebantur, ut in formulis: manus manum lavat, lapis lapidem terit, sim. Unus cod. habet *q. temeritatem alia l.*, quod non magis probandum est.

c. 24 extr. *Cum quidam pacis petita, alii indutiarum <— necdum enim dies exierat —> fidem opponerent.....*

c. 25 in. *Nondum ab Roma reverterant legati, neque sciebatur, quae senatus Romani de bello aut pace sententia esset, necdum indutiarum dies exierat. Eo indigniorem iniuriam ratus Scipio cet.*

Alterutrum spurium esse iam credidit v. d. in Mnemos. a. 1852, sed male delevit posteriora, quae et recte constructa sunt (*necdum post nondum*, cum in altero loco parenthetico con-

veniret *nondum*) et aptam indutiarum mentionem iniciunt, ut videbit qui sequentia legerit.

Addo locum ex libro XXVI.

c. 19. 6. *Hic mos, quem per omnem vitam servaret* (nempe ut Scipio solus in secreto tempus tereret in Capitolio) seu consulto seu temere vulgatae opinioni fidem apud quosdam fecit stirpis eum divinae virum esse rettulitque famam in Alexandro magno prius vulgatam, et vanitate et fabula parem, anguis immanis concubitu conceptum.

Fama illa Alexandri et Scipionis dicitur esse *par* (puta *sibi par* in utroque viro, quamquam hoc satis obscure dictum) *vanitate et fabula*, ubi *fabula* insolenter usurpatum pro abstracto vocabulo *fabulositas* (Weiss.: „in Rücksicht auf das Fabelhafte der Erzählung“). Conicio *et vanitate* (i. e. levitate) *fabulae parem*, etenim „fabula est quae neque veras neque veri similes continet res“ (ad Her. 1. 13).

CORRIGITUR THUCYDIDIS LOCUS VIII 1 § 3.

Notam tachygraphicam, qua syllaba *-on* in codicibus litteris minusculis scriptis indicari solet, spiritui gravi simillimam, multorum errorum extitisse causam, res est etiam iunioribus opinor philologis satis superque nota. Sed vix luculentius reperiri poterit huius generis vitiorum exemplum quam quod in Thucydidis textu ludificavit editores l.l., ubi de Atheniensibus post cladem Siculam rebus adversis cedere dedignatis haec leguntur (exscribo editionem Herwerdenianam):

ὁμως δ' ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐδόκει χρῆναι μὴ ἐνδιδόναι, ἀλλὰ παρασκευάζεσθαι † καὶ ναυτικόν, ὅθεν ἂν δύνωνται ξύλα ξυμπορισαμένους καὶ χρήματα, καὶ τὰ <τε> τῶν ξυμμάχων ἐς ἀσφάλειαν ποιῆσθαι καὶ μάλιστα τὴν Εὐβοίαν.

Vitii aperti ipsam sedem editor nostras indicavit, nam καὶ ναυτικόν olim fuit καὶ νὺν ναυτικόν (καὶ νῦν ναυτικόν).

J. v. L.

IN AESCHYLUM OBSERVATIONES VETERES ATQUE NOVAE.

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

Fredericus H. M. Blaydes vir, quod norunt omnes, in Graecorum poesi dramatica versatissimus nuperrime Halis Saxonum edidit quae, ut ipse scribit, plurimis abhinc annis annotare et colligere coepit partim sua partim aliorum hic illic sparsa *Adversaria in Aeschylum* „negligentius saepe et non consulto ipso auctoris textu, ut a libris meis procul amotus. — Sed quum praeter alia negotia premerent infirma valetudo et senectus, invitus coactus sum eas fere ut primum scriptae erant relinquere. Multas coniecturas meas in iis propositas ab aliis criticis interea occupatas esse probabile est: quod moneo ne quis me aliorum scrinia compilasse — putet. — Quum iam paene totum volumen typis expressum esset, novam et diligentiore trium Orestiae fabularum recensionem facere constitui, rei criticae praecipue ratione habita”. Haec verba e Praefatione libri, quem venerabilis senex non infra se habuit mihi dedicare, excerpenda erant, ut intellexeretur quo praesertim consilio scripserim quae nunc Mnemosynes lectoribus et prae ceteris ipsi Blaydesio, ut simul ei gratum meum animum significem, offero.

Prometh. 184

ἀκλχητα γὰρ

ἦθεα καὶ κτάρ ἀπαράμυθον ἔχει Κρόνου παῖς.

Non iniuria Blaydes p. 12 haesisse videtur in adiectivo ἀκλχητα, requirente sententia quale proponit ἀμάλακτα. Facilius quidem

tradita lectio nasci potuit ex aequo apto ἀμείλικτα, sed nescio an obstat quod Aeschylus alique in verbo μείλισσω et derivatis (cf. ἀμείλιχος Cho. 623) diphthongum Ionicam servare assolent.

Prom. 291 οὐκ ἔσθ' ὅτῳ ἂν? Blaydes p. 17. Hoc ipse proposui Mnem. V (a. 1877), 188.

Prom. 491 sq. Vid. Mnem. l.l., de vs. 507 ibidem p. 189.

Prom. 628 σὰς δ' ὀκνῶ θράξαι φρένας. Ita codex. Vereor ne iniuria Buttmann, Cobet, alii scribi iusserint θρᾶξαι, quia eadem syncope haec forma nata est e ταράξαι, qua e θερίσαι fit θρίσαι, in quo tamen vocalem brevem manere constat. In πλάθειν quidem = πελάθειν vocalis producitur, sed iuxta πλη-σίον (Dor. πλα-τίον) est πέλ-ας.

Prom. 662 τέλος δ' ἐναργῆς βάξις ἦλθεν Ἰνάχῳ
σαφῶς ἐπισκῆπτουσα καὶ μυθουμένη
ἔξω δόμων τε καὶ πάτρας ὄθειν ἐμέ κτλ.

Iam olim haesi in debili verbo μυθουμένη addito fortiori ἐπισκῆπτουσα, itaque non possum non assentiri Blaydesio p. 35 scribenti „Aliud fortius verbum desidero. Debile enim sonat μυθουμένη post ἐπισκῆπτουσα”. Aptum foret v. c. βιωμένη, sed si versus genuinus est, de quo fortasse recte dubitavi Mnem. V, 189, probabilius videtur quod quondam suasi κἀνθυμουμένῳ, etiam in animo (hoc consilium) versanti.

Prom. 685 σύνθαλπε. Blaydes „fort. σὺ θάλπε”. Coniecturam occupavi Mnem. V p. 189.

Prom. 813 οὗτός σ' ὀδώσει τὴν τρίγωνον ἐς χθόνα
Νειλῶτιν, οὗ δὴ τὴν μακρὰν ἀποικίαν
Ἰοῖ, πέπρωται σοὶ τε καὶ τέκνοις κτίσαι.

Wecklein adnotat „μακρὰν örtlich (fern), nicht zeitlich (bis zur Rückkehr der Danaiden nach Argos)”. Recte, sed contra constantem omnium Graecorum usum hic μακρὸς significat *longe disieitus*, neque aptus est articulus. Quare suspicor traditam lectionem originem deberi glossemati alicui μακρὰν ἀπούσαν

genuinae scripturae, ut poeta dederit v. c. τηλεδαπὸν ἀποι-
κίαν, Blaydes quoque adnotans „μακρὰν vitii suspectum” pro
τὴν tentat τινὰ.

Prom. 788. In *Emendationibus Aeschyleis* (Commentatione ex
supplementis annalium philologicorum seorsum expressa. Lipsiae
in aed. B. G. Teubneri a. 1878; quam deinde litteris E. A.
significabo) pag. 163 transponebam πολύδονον φράσω πλάνην
pro πλάνην φράσω.

Prom. 886 Mnem. V, 189 sq. tentabam προσκρούμασιν vel
προσκλύσμασιν pro tradito πρὸς κύμασιν.

Septem. 141 sq. Loco laudato debebam verba interpolata σέθεν
ἐξ αἵματος γεγόναμεν.

Septem. 198 ψῆφος κατ' αὐτῶν ὁλεθρία βουλευέσεται.
Bl. pag. 61 „Leg. διοίσεται vel προκίσεται, κρανθήσεται,
δοθήσεται, κατοίσεται”. Harum lectionum ipse primam suaseram
E. A. pag. 124, ubi contuli Hesychium διοίσεται· διακριθή-
σεται, Eur. Or. 49. 1652. al.

Septem. 376. Pro εἴληχεν πάλον requirebam E. A. p. 124
aut εἴληχεν πάλῳ (cf. 55. Eum. 32. Pers. 187) aut ἔσπακεν
πάλον, coll. Agam. 333.

Septem. 561 ἢ τοῖτον ἔργον καὶ θεοῖσι προσφιλὲς
καλὸν τ' ἀκοῦσαι καὶ λέγειν μεθυστεροῖς
πόλιν πατρώαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
πορθεῖν, κτλ.

Quin τοῖτον corruptum sit non dubito. Blaydes θεῖτον coniecit,
quod ni fallor potius ὅσιον dici debebat, v. c. ὅσιον τὸ δ' ἔργον,
sed malim ἢ σεμνὸν ἔργον, coll. Suppl. 1037.

Septem. 721 παναλαβῇ, κακόμαντιν. Blaydes „virgulam dele”.
Dudum monui E. A. p. 125, ubi simul numerorum causa prae-
tuli formam communem εὐκταῖον Ἐρινῶν pro vulgata scriptura
εὐκταίαν.

Septem. 753 τιν' ἀνδρῶν γὰρ τοσόνδ' ἐθαύμασαν
θεοὶ καὶ ξυνέστιοι πόλεος, ὃ
πολύβοτός τ' αἰὼν βροτῶν —;

Vitiosum esse θεοὶ in confesso est. Meineke ὄσοι coniecit, sed ita vix locus est voculae καὶ, Wecklein ὀθνεῖοι, at si verba ὀθνεῖοι — πόλεος designabunt inquilinos, desideratur necessaria civium mentio, nec placet quod venire possit in mentem ἔται καὶ. Praeterea ultimam verbi ἐθαύμασαν syllabam productam fuisse probabile reddit versus antitheticus. Non video quid melius legi possit quam ξένοι καὶ ξυνέστιοι πόλεος, quod suasi E. A. pag. 125.

Septem. 846 ἰὼ πολύστονοι, τόδ' εἰρ-
γάσασθ' ἄπιστον· ἦλθε δ' αἰ-
κτὰ πῆματ' οὐ λόγῳ.

Blaydes p. 87 τόδ' εἰργάσασθε τοῦργον, quod non intellego, nisi forte simul deleta virgula voluit πολύστονον. Si quid mutandum, scripserim τόδ' εἰργάσασθ' ἄλαστον, coll. Pers. 990 ἄλαστα στυγνὰ πρόκακα.

Septem. 1078 μετὰ γὰρ μάκαρος καὶ Διὸς ἰσχὺν
ὅδε Καδμείων ἤρυξε πόλιν
μὴ ἀνατραπῆναι, μὴδ' ἄλλοδαπῶν
κύματι Φωτῶν
κατακλυσθῆναι τὰ μάλιστα.

Adnotat Bl. p. 94 „κατακλυσθῆν (eiecto τὰ μάλιστα) L. Dind. temere recepit G. Dind. τὰ μάλιστα cum ἤρυξε construendum”. Non iniuria tamen L. Dindorf haesisse videtur in verbis τὰ μάλιστα isto loco positis, sed de Aeolici infinitivi usu multum dubito. Si quid mutandum, scripserim potius:

κατακλυσθεῖσαν διολέσθαι.

Cf. Pers. 483. 590. Suppl. 846. 907.

Pers. 73 πολυάνδρου δ' Ἀσίας θούριος ἄρχων
ἐπὶ πᾶσαν χθόνα ποιμα-
νόριον θεῖον ἐλαύνει κτέ.

Cur *divinum* gregem vocet poeta me latet. Expectaveram potius δεινόν.

Pers. 143 πῶς ἄρα πράσσει Ξέρξης βασιλεὺς

Δαρειογένης

τὸ πατρωνύμιον γένος ἡμέτερον.

Blomfield, coll. Περσινόμου vs. 919 et περσονομοῦνται vs. 585, apte coniecit τό τε Περσόνομον. Possis etiam τό τ' ἀποιχόμενον, coll. vs. 1.

Pers. 329 Blaydes „ὑπεμνήσθην] Qu. ἐπεμνήσθην aut ἐγὼ 'μνήσθην." Prius ego conicere occupavi E. A. 126.

Pers. 603 ἐμοὶ γὰρ ἤδη πάντα μὲν φόβου πλέα·

ἐν δμῃασιν τὰνταῖα φαίνεται θεῶν.

Scholiasta ἐναντία φαίνεται τὰ θεῶν· οἶον, ἀντικειμένους ἡμῖν ὁρῶ τοὺς θεούς. Videtur igitur ante oculos habuisse φαίνεται <τὰ> θεῶν, sed dubium est utrum legerit (quod olim proposui): — πλέα τὰν δμῃασιν κἀνταῖα (ita nunc Bl. quoque) φαίνεται τὰ (Bl. ἐκ) θεῶν, an ἐν δμῃασίν τ' ἀνταῖα, quod placuit Madvigio.

Pers. 701. Pro λέξας correxi — λέξων Mnem. V p. 190.

Pers. 962

δλοοὺς ἀπέλειπον

Τυρίας ἐκ ναδς

ἔρροντας ἐπ' ἀκταῖς

Σαλαμινιάσι στυφελού

θείνοντας ἐπ' ἀκτᾶς.

Commemorat Bl. p. 125 Weckleini coniecturam ἐπ' ἀγαῖς (ipse malit ἐπ' ἄκραῖς) pro ἐπ' ἀκταῖς et meam ἐπ' ἀγᾶς pro ἐπ' ἀκτᾶς. Ipse deinde proponit στυφελούς (sic ms. Par. 2785) θείνοντας παρ' ἀκτᾶς coll. 306 (contra metrum) vel στυφελὸν — ἐπ' οὐδας, bene tamen subiungens „constat saltem non θείναι ἐπὶ τι sed θείνει τι dici oportere". Si recte habet ἐπ' ἀκτᾶς sive ἀγᾶς, necessario corruptum est θείνοντας, pro quo θνήσκοντας sive σπαίροντας ferri posset. Sed ἐπ' ἀκτᾶς nihil aliud esse videtur quam dittographema praegressi ἐπ' ἀκταῖς, quo deleto quaerendus fortasse substantivi alicuius accusativus cum στυφελὸν vel στυφελούς coniungendus. Ad θείνοντας cf. vs. 310

ἀμφὶ νῆσον τὴν πελειοθρέμωνα

νικώμενοι ἐκύρισσον ἰσχυρὰν χθόνα.

Pers. 1052 μέλαινα δ' αὖ μεμίζεται (δ' ἀμμ. Dind.)
οἷ, στονόεσσα πλαγᾶ.

Coniecturas recensens Bl. neglexit omnium lenissimam meam
μᾶλ' αἶνᾶ (= αἰνῶς), quam proposui E. A. p. 127.

Supplic. 69 τῶς καὶ ἐγὼ Φιλῶδουτος Ἰαονίοισι νόμοισι
δάπτω τὰν ἀπαλὰν νειλοθερῇ παρειὰν κτλ.

Obscurum est Ἰαονίοισι, quod alii (male) de sermone Graeco, alii paullo saltem probabilius de harmonia Ionica interpretantur. Ex simili Choephororum loco 424 ἔκοψα κομμὸν Ἄριον ἐν τε Κισσίας νόμοις ἰηλεμιστρίας nata mihi est suspicio poetam dedisse ἰηλεμίοισι νόμοισι, quod praesertim scriptum (ut saepe fit) ἰαλεμίοισι facillime ita corrumperetur. Ut autem ex ἰή(α)λεμος formatum est verbum ἰη(α)λεμίζω et substantivum ἰη(α)λεμίστρια, ita adiectivum formare licebat ἰηλέμιος.

Suppl. 119 εἰ, γᾶ, κοννεῖς pro εὖ κτέ. requirebam E. A. p. 128. Nunc docet me Bl. iam Burgesium εἰ γε κοννεῖς coniecisse.

Suppl. 803 „Φιλοστόνων] Qu. πολυστόνων” Bl. p. 154. At Φιλοστόνων Dindorfii est correctio metrica pro Φιλαιακτῶν, quam ut minus probabilem impugnavi E. A. pag. 131, ubi traditam scripturam ex Φιλαιλίνων depravatam videri monui.

Suppl. 996 „ὅμᾶς δ' ἐπαινῶ] Lege ὅμῃν δ' ἐπαινῶ Bl. Eadem mea est correctio E. A. p. 131, ubi praeterea malebam ἐχούσαις pro ἐχούσας.

Agam. 39. Leg. αὐδῶν οὐ pro αὐδῶ κοῦ. Mnem. XXIII (n. s.) p. 144.

Agam. 62 πολυάνορος ἀμφὶ γυναικός. Bl. p. 164 πολυηράτου, Karsten olim ἀμφιδήριος (lenius πολυδήριος poterat), ego E. A. p. 132 ex Stesichori Orestia proposui λιπεσάνορος.

Agam. 78 Ἄρης δ' οὐκ ἐνὶ χῶρα. Alia alii coniecerunt, Blaydes p. 164 „corrigendum γήρα”. Teneo quod olim ante Gilbertum suasi Ἄρει δ' οὐκ ἐνὶ χῶρα, scil. in pectore puerili. Cf. E. A. pag. 132.

Agam. 350 εἰλόμην. Blaydes p. 176 „Qu. ἔλπομαι, vel ἔσθ' ὄρᾶν, vel ἡσθόμεν, vel ἡύρόμην". De loci sententia egi E. A. p. 133, ubi proposui εὐχομαι.

Agam. 430 πένθεια τλησικάρδιος. Bl. p. 179 „πένθεια vox nusquam alibi occurrens et, ni fallor, analogiae repugnans". Neque ipse reperio qua tuear analogia itaque habeo pro corrupta, si recte, sequitur ut vanae sint coniecturae τηξικάρδιος, πληξικάρδιος, δηξικάρδιος. Possis πένθος ταραξικάρδιον, coll. Arist. Ach. 296.

Agam. 464 τίς ἤρ' ἄκος; pro τίνει χρέος? Mnem. XXIII, 124 sq.

Agam. 551 Φρενός <γ>? Mnem. l.l.

Agam. 1083 ἀεὶ γὰρ ἡβᾷ τοῖς (νοῦς Enger) γέρουσιν εὖ μαθεῖν. Bl. p. 185 „Qu. εὖ Φρονεῖν, που μαθεῖν, μανθάνειν". Quod ultimo loco tentat, ego proposui E. A. p. 134, probata Engeri coniectura.

Agam. 641 Blaydes „ἐξαγισθέντας] ἐκραπισθέντας Herwerden". Meliorem postea coniecturam protuli E. A. p. 135 ἐξανυσθέντας, i. e. confectos, coll. Homero Λ 363, τ 452.

Agam. 817 τῷ δ' ἐναντίῳ κύτει
ἐλπὶς προσήει χειρὸς οὐ πληρωμένῃ.

Coniecturis addi poterat mea E. A. p. 135 χῆρος νίδνα, inanis.

Agam. 819 Blaydes „δυσθνητοῦσα (aut συντήκουσα) malit Herwerden". Latuit eum me E. A. p. 135 sq. vulgatae scripturae συνθνήσκουσα iure an iniuria suscepisse patrocinium.

Agam. 875 sq. Coniecturis allatis a Bl. addo meas (E. A. p. 137) ἀνῆπτον pro ἄνωθεν et ἄλλοι δ' ἔλυσαν pro ἔλυσαν ἄλλοι.

Agam. 933. Traditam scripturam defendi Mnem. XXIII, 199 sq.

Agam. 945 πρόδουλον ἔμβασιν ποδός. E. A. l.l. proposui πρὸς δλβίαν ποδὸς βάσιν (βάσιν ποδός?) praeferens deinde Schuetzianam oorreptionem δωματοΦθορεῖν (= οἰκοΦθορεῖν) Franzianae εἰματοΦθορεῖν, ita tamen ut virgula posita post id verbum ποσὶν

iungam cum verbis *Φθείροντα πλοῦτον*. Praeterea vss. 946 sq. transponebam post 948 sq.

Agam. 965 *χρηστηρίοις*, — *μηχανωμένη*? Mnem. XXIII, 146. Ibidem tentavi locum 1005—1013.

Agam. 1052. Valde mihi abblanditur Blaydesii coniectura *εἶσω Φρενῶν ἄν οὔσα πείθοιτ' ἄν λόγῳ* pro *ε. Φ. λέγουσα πείθω νιν λόγῳ*. Tria ultima vocabula eodem modo correxi E. A. p. 138, sed pro *λέγουσα* minus recte scribebam *λαβοῦσα*.

Agam. 1137 *τῷ γὰρ ἐμὸν θρόνῳ πάθος ἐπεγχείω*. Ita corrigendum suspicabar E. A. p. 139 ignorans, quod nunc video ex Blaydesii opere, iam Ahrensium idem proposuisse.

Agam. 1219 sq. Blaydes „*ὥσπερ*” Qu. *ἐκ χερός*”. Coniecturam non intellego. E. A. II. commendabam Martini correctionem *ὥς πορεῖς*, suadens in vs. sq.

χεῖρας <πατρός> πλήθοντες οἰκείας βορᾶς
deleto *κρεῶν* quod glossator adscripsit ad *βορᾶς*.

Agam. 1230 „*τεύξεται*] *τέξεται* Herwerden” Bl. Quod dudum ipse repudiavi. Locum E. A. p. 140 sic constituebam:

νεῶν δ' ἑπαρχος Ἴλιου τ' ἀναστάτης
οὐκ οἶδεν, οἷα γλῶσσα μισητῆς κυνός
λείξασα κακτείνουσα Φαιδρὸν οὖς, δίκην
ἄτης λαθραίου δήξεται κακῇ τέχνῃ

ex aliorum coniecturis, nisi quod distinxi post *κυνός* et *τέχνῃ* dedi pro *τύχῃ*, in quod etiam Naber incidit.

Agam. 1255. Cf. Mnem. XXIII, 147.

Agam. 1358 Blaydes „Qu. τοῦ δρῶντός ἐστι γὰρ τὸ βουλευῆσαι *πάρος*”. Mea est eadem coniectura E. A. p. 141.

Agam. 1374 *πῶς γὰρ τις* —; Blaydes „Qu. *πῶς δ' ἄν τις* —;” Hodieque longe praefero quod conieci l.l. *οὐ γὰρ τις* —; ut *πῶς* sit glossatoris.

Agam. 1467 *ἀξύστατον* = *ἄμαχον*. Vid. Mnem. XXIII, 147.

Agam. 1474 Blaydes „Qu. ὕμνον ὕμνεῖς ἀπεύχετον ᾠδοῖς). Praeter ᾠδοῖς idem proposui Mnem. XXIII, 147 sq. ubi praeterea ἐκνόμως, *absone*, scripsi pro ἐννόμως.

Agam. 1493 Φθισίψυχον pro ἰσόψυχον proposui E. A. p. 142, ubi egi de toto loco constituendo.

Agam. 1591 et 1595 ut spurios notavi l.l.

Agam. 1608 „θυρατὸς ὧν] i. e. καίπερ οὐ παρών” Blaydes. Ego E. M. p. 143 (nec muto sententiam) scribebam „Neque *foris* (cf. Cho. 115) Aegisthus Agamemnonem aut vi aut insidiis petiverat, sed domi (cf. Ag. 1625 sq.), nec quo sensu *alienus* diceretur assequor. Nisi egregie fallor, poeta dederat ἀρατὸς notione transitiva, ut vocabulum Sophocles usurpavit Trach. 1202 de eo qui *Diras alicui imprecatur*”.

Choeph. 35 ἀμβάμα — περὶ Φόβφ. E. A. p. 143 conieci παράφορον. Cf. Hesych. s. v. Eumen. 330. 342. Lucian. Amor. ἑμμανές τι καὶ παράφορον ἀναβοᾷν.

Cho. 61 sqq. De huius loci interpretatione egi E. A. p. 144, ubi vs. 65 corripiebam τοὺς δ', ἄκρατος ἐπεὶ (pro ἔχει) νύξ (sc. ἐστίν).

Cho. 142 ἡμῖν μὲν εὐχὰς τάσδε, τοῖς δ' ἐναντίοις
λέγω φανῆναί σου, πάτερ, τιμᾶορον,
καὶ τοὺς κτανόντας ἀντικατθανεῖν δίκην.

Blaydes legi iubet ἀντιτίσασθαι, quod iam expectabat Wecklein (sic aut ἀνταμύνασθαι) apta sane sententia. Sed vide ne leniore manu corrigendum sit

ὥς τοὺς κτανόντας ἀντικατθανεῖν δίκην

sc. ἐστίν. Saepe a librariis confundi ὥς et καὶ nemo ignorat.

Cho. 185 ἐξ ὀμμάτων δὲ δίψιοι πίπτουσι μοι

σταγόνες ἄφαρτοι δυσχίμου πλημμυρίδος,

Blaydes „δίψιοι] δίπτυχοι Herw.” Ita conieci Ex. Crit., sed lenius postea E. A. p. 145 διψίων (ὀμμάτων) vel διψίοιν (ὀμμάτοιιν). Quod Bl. coniecit δακρύων vix ita potuit corrumpi.

Cho. 190 pro *δύσθεον* malim *δύσθεος*, quod conieci E. A. p. 146. Bl. p. 238 *δυσμενές* proponit, quod longius distat.

Cho. 192 *ἐγὼ δ' ὅπως μὲν ἄντικρυς τὰ δ' αἰνέσω*
εἶναι τόδ' ἀγλαίσμα μοι τοῦ Φιλτάτου
βροτῶν Ὀρέστου, σαίνομαι δ' ὑπ' ἐλπίδος.

Scholiastae explicanti *λείπει· οὐκ ἔχω* quis credat? Recte Blomfield *ἐγὼ δὲ πῶς* — *Ὀρέστου*; si verbo *αἰνεῖν*, quod dubito, hic locus est. Iusto audacius Blaydes coniecit *Φάσκω* (s. *λέξω*) *οὐκ ἔχω* pro *τὰ δ' αἰνέσω*. Ecquid

ἐγὼ δὲ πῶς μὲν ἄντικρυς τὰ λαίνα φῶ —;

Cho. 211 *εὐχου τὰ λοιπά, τοῖς θεοῖς τελεσφόρους*
εὐχὰς ἐπαγγέλλουσα τυγχάνειν καλῶς.

Blaydes pag. 239 „Requiritur participium (*αἰτοῦσα, rogans*) significans, quo sensu ut usurpetur *ἐπαγγέλλειν* vereor. Qu. *εὐχὰς* — (*ἐμὰς*) *αἰτοῦσα*. At *ἐπαγγέλλειν* haud ita raro sic usurpari ut denotet *significare alicui se aliquid cupere* nec multum differre ab *αἰτεῖσθαι* fidem facient loci allati in Stephani Thesauro ed. Dind. III p. 1362 D.

Cho. 254 *φυγὴν φεύγοντες* pro *ἔχοντες* requirit Bl. p. 330. Mihi cur vss. 252—4 *οὔτω* — *δόμων* Aeschlylo abiudicandi videantur exposui E. A. p. 146.

Cho. 273 *τοῦ πατρὸς τοὺς αἵτους*. Recte *φόνου* pro glossemate *πατρὸς* requirit Blaydes, sed post Heimsoethium. Quo pacto Wecklein hanc „eine immerhin verständliche Ausdrucksweise” dicere potuerit, non intellego.

Cho. 305 frustra corrigitur. Manifesto spurius est. Cf. E. A. p. 147.

Cho. 434 *τὸ πᾶν ἀτίμως ἔλεξας, οἶμοι*
πατρὸς δ' ἀτίμωςιν ἄρα τίσει κτῆ.

Wecklein „*ἀτίμως* kurz für: alles was du gesagt hast, ist auf eine für den Vater schimpfliche Weise geschehen”. Credat qui poterit; nemo sic loquitur. Si verba sana essent, necessario

significarent *turpi modo dixisti*, i. e. ita ut res (non mala) pro turpi haberi debeat. Difficultatem, quam primus exposui E. A. p. 147, sensit etiam Blaydes pag. 333 coniciens τὸ πᾶν (omnino, prorsus) ἄτιμ' ἔργ' ἔλεξας. Equidem praetulerim τὸ πᾶν ἄτιμ', οἷ' ἔλεξας, nisi forte verum est quod l.l. suspicabar ἀτίμως natum esse e sequenti ἀτίμωςιν et Aeschylum scripsisse

τὸ (s. ἦ) παντόλομον ἔλεξας, οἶμοι

coll. Agam. 221. Minus hodie mihi arridet altera quam ibidem proposui coniectura ἔρεξας pro ἔλεξας et τίσεις pro τίσει, ut his verbis Orestes continuat quam soror orsa erat ad Clytaemestram orationem. Cf. 430 sqq.

Cho. 342 ἀντὶ δὲ θρήνων ἐπιτυμβιδίαν
παιὼν μελάβροισ ἐν βασιλείοις
φιάλην νεοκράτα κομίζοι.

Ultimum verbum vix sanum. Suadet sententia κλειῖζοι, celebret.

Cho. 414 σπλάγχνα δέ μοι κελαινοῦται | πρὸς ἔπος κλυούσα.
Suspecta praepositio. Corrigebam τὸ δ' ἔπος E. A. p. 141.

Cho. 451 Chorus ad Orestem:

δι' ὧτων δὲ συν-
τέτραινε μῦθον ἡμύχῳ (ἀσ. Bl.) Φρενῶν βάσει.
τὰ μὲν γὰρ οὕτως ἔχει,
τὰ δ' αὐτὸς ὀργᾷ μαθεῖν
πρέπει δ' ἀκάμπτῳ μένει καθήκειν.

Sive ὀργᾷ habes pro tertia persona verbi ὀργᾶν sive (cum Weckleinio) pro secunda verbi ὀργᾶσθαι, idoneo sensu haec vocabula carent. Intellegi potest quod coniecit Bl. p. 333 αὐτίκ' (s. αὖθις p. 248) ἔσται, sed ὀργᾷ ex ἔσται natum esse nemo credit. Equidem ambigo scribamne τὰ δ' αὖθις ὀργα μαθεῖν, i. e. *posthac scire desidera* an τὰ δ' αὖθις ὥρα μαθεῖν, i. e. *posthac tempus est scire*.

Cho. 506 φέλλοι δ' ὡς ἄγουσι δίκτυον. Blaydes pag. 334 „ἄγουσι vix significare potest ἀνέχουσι (sustinent). Latet fortasse verbum σημαίνουσι (indicant) significans". Eiusmodi verbum haud facile reperietur. Si quid mutandum sit, possis φέρουσι.

Sed cf. Soph. El. 118 *μούνη γὰρ ἄγειν οὐκέτι σωκῶ | λύπης ἀντίρροπον ἄχθος* ibique interpretes.

Cho. 517 τὰ δῶρα — ἀμαρτίας ut spurium damnabam E. A. p. 147.

Cho. 570. Coniecturis allatis a Blaydesio addi potest:

Αἰγισθος, ὥσπερ οἶδά γ', ἐν δόμοις παρών.

Vulgatam scripturam frustra interpretatur Wecklein.

Cho. 581 γλῶσσαν εὐφημον φέρειν. Blaydes „Qu. φορεῖν”. Sic corrigendum esse, non φύει cum Wellauero (φύσει M. man. ant.) pluribus demonstravi E. A. p. 148 sq.

Cho. 593 φρόνημα τίς λέγοι. Blaydes p. 253 φρόνημ' ἂν τις λέγοι contra metrum, melius idem p. 335 φρόνημα τίς φράσει. Ego E. A. p. 149 φρόνιν τις ἂν λέγοι. Blomfield φρόνημα τίς λέγει, quod vereor ne soloecum sit, cum in tertia persona Graeci fere abstineant a coniunctivo deliberativo.

Cho. 642 διαὶ Δίκας. τὸ μὴ θέμις γὰρ οὐ
 λάξ πέδοι πατούμενον
 τὸ πᾶν Δίδς
 σέβας παρεκβάντας οὐ θεμιστῶς.

Wecklein ex Ahrensii coniectura dedit διαὶ Δίκας, τὸ μὴ θέμις λ. π. πατούμενας κτέ., sed supra quam dici potest ieiuna est inserta observatio τὸ μὴ θέμις, praesertim sequente οὐ θεμιστῶς, cui nescio an debeat originem. Subesse videtur Dices epitheton, velut διαὶ Δίκας μεγασθενοῦς, | λ. π. πατούμενας. Cf. supra 269. Eum. 61. Sept. 70. 977. 989.

Cho. 670 Blaydes „κακῶν θ' εἰμάτων coni. Herw.” Imo καινῶν. „Versum tamen interpolatori tribuit”. Scilicet in versu praegresso servabam codicis scripturam θελεκτήρια. Hodieque ita iudico.

Cho. 695 „ἦν γὰρ εὐβόλως ἔχων] suspectum” Bl. p. 257. Omnino tamen cf. quae nuper scripsit Headlam in Journal of Philology pag. 302, qui cf. Schol. Pind. Ol. VII, 33 (19).

Cho. 698 νῦν δ', ἥπερ ἐν δόμοισι βακχείας καλῆς
 ἱατρὸς ἐλπὶς ἦν παροῦσαν ἔγγραφε.

Plurimis quas recenset Blaydes pag. 257 sq. coniecturis addo
 hanc novam

νῦν δ', ἥπερ ἐν δόμοισι βακχείας ζάλης (Emperius)
 ἱατρὸς ἐλπὶς ἦν πάρος, διὰ γραφε.

Verbo notissimo e tragicis usus est Euripides Electr. 1072.
 Possis etiam, si mavis, πάροιθε, διὰ γραφε.

Cho. 754 τροπῷ φρενός. Blaydes pag. 259 „πόρῳ φρ. (i. e.
 coniectura) Herwerden". Eodem sensu scribi potest στοχῷ φρ.,
 coll. Suppl. 240. Quod vulgatur sensu cassum est.

Cho. 795 τίς ἂν σφζόμενον ρυθμὸν
 τοῦτ' ἰδεῖν δάπεδον
 ἀνομένων βηματῶν δρεγμα;

Audacissime Wecklein τί δ' ἂν — τόδε θέοι γάπεδον, cum
 multo lenius possis τίς ἂν — τοῦτ' ἴδοι καὶ πέδον, quod suasi
 Mnem. V (n. s.) pag. 190.

Cho. 954 χθονὸς ἐπ' ὀχθεῖ. Blaydes „Leg. ὀμφαλῷ". Ita
 iam Schuetz. Receptit Wecklein.

Cho. 978 ξυνώμοσαν μὲν] Blaydes „ξυνώμοσαν γὰρ Herwerden".
 Quod et hodie requirerem, si pro genuinis haberem hunc et
 sequentem versum. Explicationem continent neutiquam necessa-
 riam praecedentium

Φίλοι δὲ καὶ νῦν, ὥς ἐπείκασαι πάθει
 πάρεστιν, ὅρκος τ' ἐμμένει πιστώμασιν,
 quod vero peius est, additur quod falsum est
 ξυνώμοσαν μὲν θάνατον ἀθλίῳ πατρὶ
 καὶ ξυνθανεῖσθαι· καὶ τόδ' εὐόρκως ἔχει.

Ubinam quaeso traditur aut unde apparet Clytaemestram et
 Aegisthum tali se sacramento obligasse?

Cho. 1014 ἀλγῶ μὲν ἔργα κτέ. E. A. de structura verbi
 ἀλγῆν cum accusativo dubitans, hic κλάω reponebam, apud
 Sophoclem vero in Aiace 791 πράξιν ἦν ἡλγης· ἐγὼ corrigebam
 ἦς, ut sit genetivus causalis, coll. Agam. 554, Hecub. 1232.

Cho. 1018 ἀσινῇ βίον. Veterem meam coniecturam ἀσινῆς nuper repetivit Stadtmüller, pro ἀνατος, quod in ἀτηρὸν refingebat, proponens ἀπήμον', quod, si ἀσινῆς admiseris, minus aptum videtur. Magis mihi probatur eiusdem suspicio φχέθ' pro αὐτίχ' in vs. 1020.

Eumenid. 8. Cur ἀπὸ Φοίβης pro τὸ Φοίβης requiram, exposui E. A. p. 152. Contra non video cur opus sit Weilii coniectura Τήθης pro Φοίβης, quam recepit Wecklein.

Eumen. 10. Valde mihi abblanditur Blaydesii (p. 341) suspicio ναυλόχους pro ναυπόρους, quam ipse quondam in exemplaris mei margine annotavi, non vulgavi, quod sciam.

Eumen. 44 μεγίστῳ frustra tuetur Wecklein. Cf. Blaydes.

Eumen. 68 ὕπνῳ πεσοῦσαι δ'. Quod tentat Bl. πεδῶνται ipse occupavi E. A. p. 153. Nec tamen male παρεῖνται Wecklein, quod fortasse ob perfectum praeferendum est.

Eumen. 76. Meam suspensionem (Ex. Crit.) hunc vs. spurium esse commemorans Bl. monere neglexit eum postea delevisse Dindorfium in ed. V Poet. Scen., Weckleinium autem recepisse Ludwichii coniecturam καὶν (pro καί) — βεβῶς ἀμείψης (pro βεβῶτ' ἂν ἀεὶ), ego βεβῶτ' ἄλαιοι τὴν πλανοστιβῆ χθόνα. Sed nondum intellego quo sensu πλανοστιβῆς dici potuerit terra continens. Expectaveris πεζοστιβῆ vel ποδοστιβῆ.

Eumen. 112 ταῦτα, quod Ex. Crit. p. 105 propter intolerabilem structuram in κάρτα mutabam, ita fortasse servari poterit, si mecum 111—3 sic constitueris:

ὃ δ' ἐξαλύξας οἴχεται νεβροῦ δίκην,
καὶ ταῦτα (κούφως <δ'> ἐκ μέσων ἀρκυστάτων
ἀρρυσεν) ὅμῃν ἐγκατιλλώψας μέγα

ut posita in parenthesi maxime rationem reddant τοῦ ἐγκατιλλῶσαι. Alibi monui, ni fallor, sed ubi iam nescio.

Eum. 217 εὐνὴ γὰρ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ μόρσιμος
 ὄρκου ὅτι μείζων τῇ δίκῃ Φρουρουμένη.

εἰ τοῖσιν οὖν κτείνουσιν ἀλλήλους χαλᾶς κτλ.

Wecklein edidit κτείνουσι συλλέκτρος „weil das vorausgehende den Begriff ‚Ehegatten‘ fordert“, Stadtmüller vero nuper ἀγχιστους proposuit. Mihi prorsus sufficere videtur quod suasi Mnem. XXI, pag. 92

εἰ τοισιδ' οὖν, κτείνουσιν ἀλλήλους, χαλᾶς κτλ.

Confiteor me etiam cogitasse de servando τοῖσιν, quod subinde Aeschylus pro τούτοις adhibet, nec tamen sequente alio dativo inde suspenso id facere ausim.

Eum. 242 „θεά, (pro .) αὐτοῦ φυλάσσω, aut θεά. τοῦτ' οὖν φ. Herwerden“. Vid. Ex. Crit. p. 106. Illud tamen iam ante me restituit Weil, cuius editio apparuit anno ante Exercitationes meas Criticas.

Eum. 261 αἷμα μητρῶν χαμαὶ

δυσανκόμιστον, παπαῖ,

τὸ διερὸν πέδοι χύμενον οἷχεται.

Iners epitheton valde suspectum est. Lenissime Blaydes τὸδ' ἱερόν, sed displicet pronomen demonstrativum. Ecquid fuit

τὸ λιαρὸν πέδοι χύμενον οἷχεται

ut θερμὸν αἷμα O. C. 622? Cf. Aiac. 1411. Philoct. 696. Rhes. 790.

Eum. 272 τῆς δίκης ἐπάξια. Apte Bl. τῶνδ' (an τὴν?) ἐπαξίαν δίκην.

Eum. 286 „eiciendum suspicatur Herw.". Ita, sed post Musgravium.

Eum. 300. *Stud. Crit. in poet. Scen. Gr.* p. 3 conieci παρ-εξηυλημένον pro languidulo παρημελημένον, coll. Ar. Ach. 681.

Eum. 352 παλλεύκων δὲ πέπλων ἄκκληρος ἄμοιρος ἐτύχθην. Annotat Blaydes p. 285 „πέπλων ἀνέορτος Weil. (ex schol. οὐδαμοῦ ὅπου ἑορτὴ καὶ ἀμπεχόνῃ καθαρὰ πάρεσι, coll. Eur. Elect. 310 ἀνέορτος ἱερῶν καὶ χορῶν τητωμένη. Quod probat Wecklein. Sed

parum placet *πέπλων ἀνέορτος*”. Prorsus assentior Blaydesio. Vide quae scripsi Mnemos. XXI, 94, ubi simul impugnavi Weckleini coniecturam *ἄφαρος* pro *ἄκληρος*, quod *ἐσχατοβαρβαρον* dicebam, quia a *Φᾶρος* (s. *Φάρος*) formari potuit *ἄφαρης*, non *ἄφαρος*. Ne Hesychiana quidem glossa *ἄφαροι· ἀνείματοι, ἀνένδυτοι* sana videtur, sed refingenda in *ἄφαρεῖς*. Dindorfii, qui *ἄκληρος* glossema esse vidit, vestigiis insistens suspicabar
παλλεύκων δὲ πέπλων <παν>άμοιρος <ἑσαιέν> ἐτύχθην.

Eum. 353 *δωμάτων γὰρ εἰλόμεν
 ἀνατροπὰς ὅταν Ἄρης
 τιθασὸς ὦν φίλον ἔλῃ.*

Sic corrigi solet codicis lectio *πιθασος*. Wecklein „Ares in zahmer Gestalt, d. h. wenn nicht Feinde im Kriege, sondern Freunde (Verwante) zu Hause das Blut von Freunden vergiessen?” Quo tamen iure eiusmodi Mars *mansuetus* dici potuerit, mihi quidem obscurum est. Expectes potius *μιαρὸς* vel *μυσαρὸς ὦν* aut *μιαρο-* (*μυσαρο-*)*φρων*.

Eum. 392 *θεσμὸν τὸν μοιρόκραντον ἐκ θεῶν
 δοθέντα τέλεον;*

Scholiasta qui interpretatur τὸν — *τετελεσμένον*, vide ne legerit *τεθέντα τέλεον*.

Eum. 445 *οὐκ εἰμὶ προστρόπαιος, οὐδ' ἔχων μύσος
 πρὸς χειρὶ τήμῃ τὸ σὸν ἐφεζόμεν βρέτας.*

Miror neminem, quod sciam, in his verbis haesisse, cum tamen manifestum sit Orestem se Minervae supplicem esse negare non potuisse. Sed negare potuit se eadem ratione qua Ixionem (qui nondum purgatus erat) sedere supplicem. Minerva enim modo vs. 441 eum vocaverat *σεμνὸν προσέκτορ' ἐν τρόποις Ἰξίονος*. Iam vero aut omnia me fallunt aut poeta Orestem fecit respondentem:

*ἄνασσ' Ἀθήνα, πρῶτον ἐκ τῶν ὑστάτων
 τῶν σῶν ἐπῶν μέλημ' ἀφαιρήσω μέγα.
 οὐ τοῦδε γ' ἐν τρόποισιν οὐδ' ἔχων μύσος
 πρὸς χειρὶ τήμῃ τὸ σὸν ἐφεζόμεν βρέτας.*

vel leniore remedio: *οὐχ ὧδε προστρόπαιος κτλ.*

Eum. 476 αὐται δ' ἔχουσι μοῖραν οὐκ εὐπέμπελον.

Recte haesit in huius vocabuli etymologia Blaydes, nec tamen pro eo reponendum videtur quod suaserit εὐπόμπιμον, sed quod scholiastam, qui explicat εὐπαράιτητον, εὐχερῇ, εὐάρεστον, legisse arbitror εὐπέμφελον. Cf. Hesychius δυσπέμφελος — δυσάρεστος. Iam monui E. A. p. 156 haec addens: „Sive autem poeta vs. 480 ad eam vocem respexit, sive non, res redit eodem. Vix enim dubium quin Aeschylus cum aequalibus vocabula εὐπέμφελος et δυσπέμφελος a verbo πέμπειν derivarit”.

Eum. 490 νῦν καταστροφαι νέων | θεσμίων. Improbabilis est Weckleini interpretatio: „Umsturz der ausgeht von neuen Satzungen”. Recte iam olim Weil: „Genetivus θεσμίων neque a καταστροφαι pendere potest neque cum sequentibus ita coniungi, ut καταστροφαι nudum relinquatur. H. L. Ahrens νόμων θεσμίων, insolenter. Scripsi ἐμῶν καταστροφαι | θεσμίων”. Ego Mnem. XXI, 95 tentabam καλῶν | θεσμίων. Meinekii coniectura μεταστροφαι nihil proficitur.

Eum. 515 ἐπει- | δὴ πίτνει δόμος δίκας. Blaydes p. 289: „Leg. βωμὸς δίκας. Cf. 539”. Omnes fere hi vs. puris constant trochaeis et metrum vs. antithetici potius favet lectioni θρόνος δίκας. Cf. Sept. 409 τὸν αἰσχύνῃς θρόνον τιμῶντα.

Eum. 580

σὺ δ' εἰσαγε

ὅπως ἐπίσται τήνδε κύρωσον δίκην.

Coniecit Bl. ὅπως ἄρισται τήνδε κυρῶσαι δίκην.

Ego Mnem. XXI, 95 scribebam fere haec: „Vulgo ex Hermanni coniectura editur ὅπως <τ'>, sed male me habet ad Minervam dictum τήνδε κύρωσον δίκην, quia hoc non erat Minerva [quae εἰσαγωγέως munere fungitur], sed iudicium [Areopagitarum], idque praesertim cum addatur ὅπως ἐπίσται, i. e. γνώμη τῇ δικαιοτάτῃ, quare vide ne ex Apollinis oratione post verba σὺ δ' εἰσαγε exciderit unus versus, quo allocutus sit iudices, e. g. talis:

<σὺ τ', ὦ δικαστῶν σεμνότιμε σύλλογε,>

ὅπως ἐπίσται τήνδε κύρωσον δίκην”.

Nec hodie muto sententiam.

Eum. 598 ὁ μάντις ἐξηγεῖτό σοι μητροκτονεῖν;
Sine controversia verum est εἰσηγεῖτό, *auctor erat*, unde *auctor* εἰσηγητής dicitur. Non alienum esse a tragoedia verbum notissimum (vid. lexica) ostendunt Critiae fr. I 16. Ioph. I, 25 pag. 771 ap. Nck. Saepius librarii confuderunt διηγείσθαι, *narrare*, ἐξηγεῖσθαι *exponere*, *explicare*, εἰσηγεῖσθαι *auctorem esse*.

Eum. 611 δρᾶσαι γὰρ ὥσπερ ἐστὶν οὐκ ἄρνούμεθα.
Blaydes p. 292 „ὥσπερ ἐστὶν suspectum”. Idem p. 348 „Qu. οὖν τόδ’ ἔργον”. Subesse vitium omnino ei assentior. Quia vero paullo ante (vs. 588) Orestes confessus erat ἔκτεινα· τούτου δ’ (γ’ recte Bl.) οὗτις ἄρνησις πέλει nunc idem repetens dicere debebat:

δρᾶσαι γὰρ, ὥσπερ εἶπον, οὐκ ἄρνούμεθα.

Eum. 645 πέδας μὲν ἂν λύσειεν, ἔστι τοῦδ’ ἄκος
καὶ κάρτα πολλὴ μηχανὴ λυτήριος.
Sic codex. Dindorf et Wecklein πέδας μὲν ἂν λύσειας scribunt, Weil et Blaydes πέδας μὲν ἂν λυθεῖεν. Vereor tamen ut gravior sit corruptela. Nam ita et τοῦδε incuriosius dictum est, siquidem severior grammatica contra mentem poetae hoc pronomen explicari iuberet τοῦ πέδας λῦσαι (expectes saltem τῶνδ’, i. e. πεδῶν) et parum eleganter post illa verba sequeretur καὶ — λυτήριος. Ne multa, iure expectamus

πέδαις μὲν ἢν δεθῇ τις, ἔστι τοῦδ’ ἄκος κτλ.

Eum. 708 δρκοῦσθαι δὲ χρὴ
καὶ ψῆφον αἵρειν καὶ διαγνῶναι δίκην
αἰδουμένους τὸν δρκον.

Feliciter nuper Stadtmüller repperit veram lectionem δρκοῦσθαι. Nove quidem dictum est ψῆφον αἵρειν pro ψ. φέρειν, nec tamen cum Blaydesio ex vs. 630 ψήφω διαιρεῖν (cf. 742. 488) concludi potest poetam dedisse ψῆφον αἵρεῖν. Est ψ. αἵρειν proprie *manu tollere suffragium*, ut feras scil.

Eum. 720 βαρεῖα χώρα τῇδ’ ὁμιλήσω πάλιν.
Stat mihi hodieque vetus sententia necessario corrigendum esse πάνυ, quia nunquam ante hac Dirae agro Attico infestae fue-

runt, nec πάλιν pro αὔθις, i. e. ὕστερον, positum Graecum est. Cf. Exc. Crit. p. 107. E. A. p. 158.

Eum. 804 ἐγὼ γὰρ ὑμῖν πανδίκως ὑπὶσχομαι,
ἔδρας τε καὶ κευθμῶνας ἐνδίκου χθονὸς
λιπαροβρόνοισιν ἡμένας ἐπ' ἐσχάrais
ἔξειν, ὑπ' αἰστῶν τῶνδε τιμαλφούμενος.

Non πανδίκως, ut *Exc. Crit.* imperitius iudicabam (proponens ἀντὶ τῶνδ'), ex ἐνδίκου vitium suscepit, sed inversa ratione ἐνδίκου οὐ πανδίκως. In mentem postea venit, coll. vs. 856 τιμίαν ἔδραν, latere ἐντίμους, sed minime displicet quod nunc Blaydesium pag. 298 video proponere ἐν μυχοῖς, coll. vs. 1036.

Eum. 832 σὺ δ' εὐπιθῆς ἐμοὶ
γλώσσης καταίας μὴ 'κβάλης ἐπὶ χθόνα
καρπὸν φέροντα πάντα μὴ πράσσειν καλῶς.

Blaydes p. 298 scribi iubet ἔπη χθονὸς | καρπὸν φθεροῦντα πάντα, optime nisi verba μὴ πράσσειν καλῶς sic παρέλκειν viderentur. Ego Mnemos. XIV pag. 57 de loco impeditissimo disputans, servato φέροντα, post quod posui virgulam, tentabam
μὴ 'κβάλης ἔπη, χθονὶ
καρπὸν φέροντα, πάντα μὴ πράσσειν καλῶς.

Tu morem mihi gerens noli temeraria lingua verba effundere, quae terrae cum fructum ferant, ut omnium rerum consequatur calamitas. „Quas innuit dea calamitates pluribus persequitur cum in praegressis (814 sqq.), tum praesertim in sequentibus inde a vs. 860". Vulgatae lectionis interpretationes ibidem impugnavi. Certa correctio ἔπη pro ἐπὶ debetur Wakefieldio. Si verum vidit Blaydes, corrigenda restant verba μὴ πράσσειν καλῶς. Optima, ut hoc utar, nasceretur sententia scribendo:

γλώσσης καταίας μὴ 'κβάλης ἔπη, χθονὸς
καρπὸν φθεροῦντα πάντα μυρίοις κακοῖς.

Eum. 835 κόμα κελαινοῦ κύματος πικρὸν μένος.

Nuper in Mnemos. XXI, p. 96, collato Prom. 1025 κελαινοδύβρωτον δ' ἦπαρ ἐκθοινάσεται, tentabam κελαινοῦ δ' ἦπατος, et laetus nunc video Blaydesium in eandem incidisse coniecturam pag. 350. Vide autem an in Prometheo pro impeditiore

vocabulo sit vera lectio *κελαινόχρωτον*. Cf. *μελάγχρως* = *μελάγχρους*.

Eum. 845 = 877

*ἀπὸ γὰρ με τιμᾶν δαναϊᾶν θεῶν ·
δυσπόλεμοι παρ' οὐδὲν ἦραν δόλοι.*

Placet hodieque mihi correctio quam proposui E. A. pag. 159 *νέων* pro *θεῶν*, quod est interpretis (Aeschylus certe *θεῶν* scripsisset), sed praeterea oppositionis gratia requiro *με* — *δαναίαν νέων*. Nunc cum Blaydesio (p. 351) haereo in verbis *παρ' οὐδὲν ἦραν*, quae vix quidquam significare posse videntur. Quid lateat non potui indagare, Blaydesii coniecturam *γ' ἀπεστέρησαν* praeter mutandi audaciam premere videtur otiosa particula. Premere nequeo suspicionem latere aliquam locutionem similem notissimae formulae *πρὸς οὔδας βάλλειν*, et metrum quidem admittit *πρὸς οὔδας ἔβαλον δόλοι*, sed vereor ne nimis violenta videatur correctio, quare rem aliis permittere malo.

Eum. 961

*θεαί τ' ὦ Μοῖραι
ματροκασιγνήται,
δαίμονες ὀρθονόμοι
παντὶ δόμῳ μετάκοινοι
παντὶ χρόνῳ δ' ἐπιβριθεῖς
ἐνδίκῃς ὀμιλίαις,
πάντα τιμιάταται θεῶν.*

Depravatum esse *χρόνῳ* constat. Wecklein de suo dedit *θρόνῳ*, quod parum arridet, melius Blaydes *δόμῳ*, nisi quod *δόμῳ*, praegresso modo eodem vocabulo, ita corruptum esse non videtur probabile. Ipse Mnemos. XXI, p. 96 tentabam *παντὶ χρόνῳ δ' ἐπιβριθεῖς* „omni (quidem) familiae communes, sed omni insolentiae graves iusta (sua) consuetudine”. Adiectivum *μετάκοινοι* (cf. vs. 351 et Suppl. 1038) non sollicitaverim cum Bl. *μεγάλ' εὔνοι* suspicanti.

Eum. 985

*χάρματα δ' ἀντιδοῖεν
κοινοφιλεῖ διανοίᾳ
καὶ στυγεῖν μίᾳ Φρενί.*

Wecklein annotat „Sie mogen Freude mit Freude erwidern in

bürgerlichem Gemeinsinn. In etwas anderem Sinne regiert ἀντιδιδότεν den Infin. *στυγεῖν*: sie mögen tauschen den Hass, so dass sie einig sind im Hassen (wie im Lieben)". Multo tamen commodius foret quod, ni fallor, aliquando proposui

καὶ στύγη μίᾳ Φρενί.

Idem sensisse videtur Blaydes pag. 302 coniciens *καὶ στύγος*. Mutata tamen sententia pag. 352 suspicatus est *καὶ στυγεῖ μίᾳ Φρενί*; quod fortasse praestat. *Μίᾳ Φρενί* = *ὁμοφροσύνη*, *ὁμονοία*.

Eum. 1021

*αἰνῶ τε μύθους τῶνδε τῶν κατευγμάτων
πέμψω τε φέγγει λαμπάδων σελασφόρων
εἰς τοὺς ἔνερθε καὶ κάτω χθονὸς τόπους.*

Apte Blaydes pag. 352 *αἰνῶ μὲν ὑμᾶς* et *πέμψω* δὲ proposuit, sed simplicior videtur Heimsoethii, quam ignorat, coniectura *αἰνῶ τ' ἀοιδούς*. Quod deinde coniecit *καὶ κατὰ χθονὸς* non tollit me iudice tautologiam horum verborum, quae semper male me habuit. Non dubito quin verba *καὶ κάτω* sint glossatoris explicantis formam poeticam *ἐνερθε* et genuina vocabula perierint. Mnemos. XXI pag. 96 scribebam: „Deleatur apertum glossema. Quid exciderit prorsus incertum est. Possis supplere *τῆς ἐμῆς*, sed eodem iure *ἐνερθε* < *Ἀττικῆς* vel *ἄστικῆς* > *χθονός*".

Pauca his subiungam, quae in praegressis neglexi:

Prom. 112 spurius, factus ope vss. 20. 56. 65 al. Falsarius non optimis numeris et prava Graecitate dederat fortasse *ὑπαίθριος δεσμοῖς πεπασσαλευμένος*. E. A. p. 121. — Hodie fere nescio an potius reduplicatio omissa in *πασσαλευμένος* sit infimae aetatis indicium.

Prom. 275 *ταῦτά* (cod. *ταῦτά*) *τοῖ πλανωμένῃ
πρὸς ἄλλοτ' ἄλλον πημονὴ προσιζάνει.*

E. A. l. l. corrigebam *πάντα τοι, ὅμπια πρὸς πρὸς*, coll. Eur. Hel. 604 *πᾶσαν πλανηθεὶς τήνδε βάρβαρον χθόνα*.

Prom. 430. Commendabam E. A. p. 122 Hermannii coniecturam ὑποστευάζει, coll. Aeschyli fragm. 312, 2 Nck².

Prom. 442. Coniecturis commemoratis a Bl. adde meam. l.l. τὰν βροτοῖσι δ' ἔργματα (mea. sc.), coll. Eum. 500 Sept. 556.

Prom. 472. Malebam l.l. αἰκὲς πέπονθας πῆμα.

Prom. 555 τὸ διαμφίδιον κτέ. Haerebam l.l. in articulo, quia διαμφίδιον est praedicativum.

Prom. 623 δείξον — χρόνον. Spurius. Vid. *Stud Crit.* in poet. Scen. Gr. pag. 85 sq.

Prom. 693 Bl. „ψύχειν] ψήχειν Legrand. Qu. ψύξειν (sic Dind.) aut κρίσειν". Ego νύξειν, i. e. κεντήσειν, coll. Hesych. νυττόμενος· κεντούμενος, suspicabar E. A. 122 sq.

Prom. 924 νόσον correctori deficientem pedem supplenti tribuebam, quia sic σεισμὸς quidem dici potuit sed minime τρῑαινα. Aptum esse dicebam βάθρων vel πέδου E. A. 123.

Prom. 1013. Impugnavi l.l. Stanleii quam Dindorf recepit coniecturam μεῖον pro μεῖζον.

Prom. 1086. Conieci l.l. (cf. p. 163)

σκιρτᾷ δ' ἀνέμων

πνεύματα πάντων στάσιν ἀντίπνοον

deleto non tantum (cum Dindorfio) ἀποδεικνύμενα, sed etiam εἰς ἄλλα.

Septem. 220

μηδ' ἐπίδοιμι τάνδ'

ἀστυδρομουμέναν πόλιν καὶ στρατεύμ'

ἀπτόμενον πυρὶ δαΐφ.

Conieci E. A. p. 124 στρατοῦ (sc. hostilis) | δαπτομέναν. Praeterea fere malim δαΐου.

Septem. 228 κρηναμενᾶν. Veram scripturam per iota servavit Med. (κριναμέναν).

Septem. 247 στένει πόλισμα γῆθεν, ὡς κυκλουμένων. Bl. δῆθεν coniecit. At ironica particula non est huius loci. Γῆθεν dictum ut πεδῶθεν, quod non male hic legeretur.

Septem. 433. Blaydes „ἀπλισμένη suspectum. Fort. ἀνημμένη, vel ὠπλισμένῳ vel ὠπλισμένων". Ipse ὠπλισμένῳ corrigebam E. A. p. 124.

Septem. 562 θεῶν θελόντων δ' ἂν ἀλευθήσαιμ' ἐγὼ. Requirebam l.l. p. 125 ταῦτ' pro δ' ἂν, ut sit sententia: *Utinam dis volentibus vere haec dixerim*. Alia compluscula tentat Bl. p. 76.

Septem. 697 interpretabar l. l. „commemorans lucrum (scil. fratris sui mortem cum ipsius periculo) posteriori fato (seriori morti suae) praeferendum".

Septem. 850. Collatis v. 893 et 933 malebam l.l. p. 126 ἀντίφωνα. Schol. ἀλληλοκτόνοι γὰρ ἐγένοντο. Monebam ibidem poetam, si quae leguntur inde a vs. 1005 usque ad finem omisisset, melius actionis unitati prospecturum fuisse.

Suppl. 184 τάχ' ἂν πρὸς ἡμᾶς τῆσδε γῆς ἀρχηγέται

δπτῆρες εἶεν ἀγγέλων πεπυσμένοι.

Recte l.l. p. 128 contendebam vix Graecum esse δπτῆρ εἰμι πρὸς τινα pro τινός et credibilius videri regem audito Danaidum adventu missurum speculatores. Quare coniciebam δπτῆρας εἶεν, dubitans tamen an tragicus sermo permittat verbum ἰέναι de personis adhibere sensu τοῦ πέμπειν sive στέλλειν.

Suppl. 484 sq. λόγος | ἐμὸς pro ἐμοῦ requirebam l.l. p. 129. Nunc cum Schmidtio praefero μηδ' ἐπιρριφθῆ ψόγος ἐμοί.

Suppl. 489 εὐνοίας φέρεi. Bl. p. 145 „Qu. εὐνοίαν φέρεi". Idem, coll. Cho. 243, ipse poscebam l.l.

Suppl. 812. Conieci l.l. p. 130 βίαια μὴ φίλωσ (i. e. ἐχθρῶς)
 ὀρῶν δμμασιν ἐνδίκους pro φιλεῖς coll. Agam. 246. 1581. 1594.

Suppl. 942. Malebam l.l. p. 131 τοια δὲ pro τοιάδε.

Choeph. 72 πόροι τε πάντες ἐκ μιᾶς ὁδοῦ
 βαίνοντες τὸν
 χερομυσῇ φόνον καθαί-
 ροντες ἰοῦσαν μάταν.

Mihi quidem minime sufficere videtur violentissima ratio qua Wecklein hunc locum tractavit scribens διαίνοντες — φόνον <ῥοαῖσιν> ἡόνησαν ἂν μάτην. Praeterea non dubito quin mendosa sint verba ἐκ μιᾶς ὁδοῦ, pro quo alia legit vetus Scholiasta interpretans πάντες οἱ ποταμοὶ εἰς ἓν συνερχόμενοι, nec tamen hodie probo quod E. A. 145 nimis confidenter reponi iuebam εἰς ὁδὸν μίαν, et potius crediderim verum vidisse Blaydesium pro ὁδοῦ conicientem ὁμοῦ, modo alicui contingat reliqua loci vitia ἐκ μιᾶς, βαίνοντες (requirit metrum - - -), ἰοῦσαν (postulatur - - -, coniciebam ἥνυσαν l.l.) probabiliter curare. Venit quidem in mentem:

πόροι τε πάντες εἰς μίαν(μ') ὁμοῦ
 ῥέοντες (sic Bl.) ἔμπαας
 χερομυσῇ φόνον καθαί-
 ροντες ἥνυσαν μάταν.

Sed non me latet nec lenem esse nec valde probabilem hanc quoque coniecturam. Silentio tamen premere nolui, quia aliis fortasse ad verum reperiendum conducere poterit. Ad ἥνυσαν cum participio cf. Hom. Δ 56 οὐκ ἀνύω φθονέουσα.

OBSERVATIUNCULAE DE IURE ROMANO.

SCRIPSIT

J. C. NÄBER S. A. FIL.

(Continuantur ex Vol. XXIII pag. 352).

LXV.

DE STRICTIS IUDICIIS.

Putat Gradenwitz (*Interpolationen* p. 109 sq.) stricta esse iudicia, quae iudicia non sint bonae fidei („Bonae fidei iudicia sind nur wenige Klagen, welchen die ganze übrige Masse gegenüber steht Den Gegensatz nennt man iudicium strictum”). Melius, ni fallor, sic definiemus: stricta iudicia esse, quae iudicia nec sint bonae fidei, nec arbitraria, nec ex bono et aequo introducta ¹⁾. Nam, quod proprium est bonae fidei iudiciorum, libera ut potestas permissa vide(a)tur ex bono et aequo aestimandi, quantum restitui debeat (§ 30 Inst. IV. 6), id eorum iudiciorum non ita proprium est, quin iis sit commune cum arbitrariis; nam in his quoque permittitur ex bono et aequo aestimare, quemadmodum actori satisfieri oporteat (§ 31 i. f. Inst. IV. 6). Scio sane viro clarissimo placere, hanc arbitrariorum definitionem Triboniani esse ²⁾, cuius

1) Friderico Carolo Savigny ea sunt stricta iudicia, quae iudicia nec sint extraordinaria, nec honoraria, nec in rem, nec ex delicto, nec bonae fidei (*System, Beil.* XIII c. 6). Rectam viam monstrat Steph. sch. 8 ad Bas. 23. 8. 8.

2) *Interpolationen* p. 99: „Justinian (verbindet) mit actio arbitraria einen andern Begriff als die Klassiker es thun”. Latuit igitur virum clarissimum id

opinionis argumenta, quod sciam, nondum dedit; interim, postulo, ut definitio genuina videatur, quia non magnopere perspicuum est, quid insit a vetere iure abhorrens. Nisi vero Africani quoque vox pro corrupta habebitur, docentis, ubi arbitraria sit actio, ibi *aestimationis ratio(nem) arbitrio iudicis committi* (l. 8 D. 13. 4), *aequitatem quoque ante oculos habe(ntis)* (Ulp. l. 4 § 1 eod.). Papinianus quoque communem esse naturam bonae fidei iudiciorum arbitrariorumque clare certumque loquitur l. 3 § 1 D. 22. 1 (*in his quoque iudiciis, quae non sunt arbitraria nec bonae fidei, post litem contestatam actori causa praestanda est* etc.). Tertium genus est eorum, quae ex bono et aequo oriuntur, quarum *natura indulget*, ut *solutius* etiam, quam in bonae fidei iudiciis *aequitatem sequi* liceat (l. 14 § 6, § 13 D. 11. 7). Detractis igitur his tribus generibus et fideicommissi petitione¹⁾, quaeri potest quae maneant stricta iudicia. Diceres cum Ottone Gradenwitz, reliqua omnia stricta esse; idque sufficeret, si plenam notitiam haberemus, bonae fidei quae sint iudicia, arbitraria vel ex bono et aequo quae sint. Quia tanta non est felicitas, alia via quaerendum est. Sed in ipso limine observare licet, certas actiones omnes, veluti certae creditae pecuniae et pecuniae constitutae necessario strictis adnumerari iudiciis, quia, ut comicus ait, quod *certumst*, non est *arbitrarium*²⁾; de incertis igitur videndum, quae eorum strictis adnumerentur. Et quidem *ex stipulatu (actionem) . . . tantum in exactione dotis meruisse ut bonae fidei sit*³⁾, notissima verba sunt imperatoria⁴⁾, quorum fides labefactatur, sed non omnis evertitur eo, quod novimus ante Iustinianum nonnumquam ex stipulatu actioni addita fuisse verba *ex fide bona*. Occurrunt enim in ex stipulatu actione damni infecti, quam proponit lex Rubria c. 20. Aliis quoque stipulationibus *viri boni arbitrium . . . inesse* visum est⁵⁾. Cur nihilomagis recedam ab Imperatorio

quod observavit Lenel, (*Beiträge z. Kunde des Edicts*, 1878, p. 98), duplicem dari definitionem arbitrariorum actionum in § 31 cit.; dixisset enim utram improbaret, an utramque.

1) *Verbis enim fideicommissi bonam fidem inesse constat* (l. 56 (54) D. 36. 1).

2) *Amphitr.* 372 (Fleckeisen).

3) *Mernit* enim ex stipulatu de dote actio bonae fidei naturam ab ipso Iustiniano.

4) § 29 *Inst.* IV. 6.

5) *L.* 73 D. 50. 16; l. 3 § 6, § 7 D. 35. 8; l. 33 D. 46. 1; l. 18 D. 46. 7;

testimonio in totum, efficit Paulus l. 6 D. 12. 3, ubi scribit, *si ex stipulatu vel ex testamento agatur, non sole(re) in litem iurari*, quum constet id fieri *in bonae fidei iudiciis*¹⁾. Ad quem locum notanti plaudendum est Stephano: *σημειῶσαι, ὅτι ἔθος ἐστὶ τοῖς νομικοῖς, διὰ τῆς ἐξ στιπουλάτου καὶ τῆς ἐξ τεσταμέντο πάσας σημαίνειν τὰς στρίκτας*²⁾. Itaque sic statuo, ex stipulatu incerti actionem ante Iustinianum non quidem semper, plerumque tamen, strictam fuisse. Ex testamento incerti actionis causam ab ex stipulatu non separo. Quid de condictione? Condicimus enim incerta quoque. Et scribit Stephanus, condictionem strictam esse: *ὁ μὲν κονδικτικίος τῶν στρίκτων τυγχάνει δικασιπῶν*³⁾. Excipienda utique erit conditio eius *quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur*, quam scribit locupletior testis Papinianus l. 66 D. 12. 6 *ex bono et aequo* esse⁴⁾, item ob rem dati conditio, quae *ex bono et aequo habet repetitionem*⁵⁾. Illud nequaquam praetermittendum est: doli posita exceptione omne iudicium strictum esse desinere⁶⁾. Minus intelligo, quomodo *replicatio doli opposita bonae fidei iudicium faci(a)t*⁷⁾, quod strictum non fuerit. Nisi sic interpreteris: actionem tutelae per exceptionem in factum conceptam⁸⁾ strictam esse coepisse, esse desinere replicationis ope. Quo casu fortius dicendum esset, omnem actionem, quae facti habeat intentionem, strictis cedere adnumerandam⁹⁾, iis exceptis, quae simul in factum sint et arbitrarie veluti Fabiana¹⁰⁾, quaeve tanti habeant condemnatio-

Savigny, *System, Beil.* XIII c. 17, c. 19; Keller, *der röm. Civilprozess* § 88 (commate *die Abrechnung*).

1) L. 5 pr., § 4 D. 12. 8.

2) Sch. 1 *σημ.* (ex sch. 1 *ταῦτα*) ad Bas. 22. 6. 6. — Idem vidit Cyrillus, ergo l. 9 § 1 D. 12. 5 verba *ex testamento vel ex stipulatu* vertit ἐπὶ δὲ τῶν στρίκτων (Sch. 1 ad Bas. 24. 2. 9).

3) Sch. 1 ad Bas. 24. 2. 4.

4) Supra, id est cap. LIX, docui hoc fragmentum fugitivum esse, nec quidquam pertinere ad *indebiti dati* condictionem. — De re cf. l. 82 D. 12. 1.

5) L. 65 § 4 D. 12. 6.

6) L. 42 pr. D. 39. 6 (cf. Cuiac. *Observ.* III. 17). Pari modo noxae dedendi clausula iudicium facit arbitrium (§ 81 *Inst.* IV. 6).

7) c. 3 C. 8. 35 (36).

8) Agitur de *pacti* exceptione.

9) Itaque non faciemus cum Friderico Carolo Savigny existimante omnes honorarias actiones et in factum esse (*System* V § 216) et arbitrarie (*Syst., Beil.* XIII c. 10: *freie Klagen*“).

10) *Fragm. de form. Fab.* § 1.

nem, quantum ob eam rem aequum videbitur, velut iniuriarum ¹⁾, sepulchri violati ²⁾, de effusis et eiectis ex clausula *si vivet* ³⁾, et quae datur in iudicem ob id quod litem suam fecerit ⁴⁾. Id enim, quod *in bonum et aequum concept(um) (si)t*, bonae fidei iudiciis recte adscribi, docet Gaius in rei uxoriae actione ⁵⁾. Depositi quoque vel commodati in factum actio bonae fidei est, licet non habeat verba *ex bona fide*, quia sic placuit prudentibus ⁶⁾. Adeo non, quod putat Gradenwitz, earum rerum naturalis inter se pugna est ⁷⁾. Funerariae denique actionis non est ambigua natura ⁸⁾.

LXVI.

REPETITIO QUOTUPLEX.

Res repetimus, ut Ennius ait, vel iure vel *ferro*; iure aut publico aut privato. Nam, quod declarat Cicero, *civibus cum sunt ereptae pecuniae civili fere actione et privato iure repetuntur* ⁹⁾, socii publico repetunt iudicio. Quod est duplex, nam datur principaliter in eum, qui in magistratu pecuniam ceperit; sin ab hoc damnato servari non potuerit, ad eos itur, *ad quos ea pecunia . . . pervenerit* ¹⁰⁾. Principale iudicium ex privato iure venisse, appendiculam contra iuris civilis rationem

1) L. 17 § 2 D. 47. 10 (cf. Gai. III § 224; l. 34 pr. D. 44. 7; l. 11 § 1, l. 18 pr. D. 47. 10).

2) L. 8 pr. D. 47. 12.

3) § 1 Inst. IV. 5; l. 1 pr. D. 9. 8. Similis est actio quam promittunt aediles l. 42 D. 21. 1.

4) pr. Inst. IV. 5; l. 6 D. 50. 13.

5) Gai. IV § 62 (ia. l. 8 D. 4. 5).

6) De depositi in factum actione cf. Wlassak, *zur Gesch. der neg. gestio*, 1879, p. 8 (ad l. 1 § 23 D. 16. 3); de commodati in factum actione Lenel, *das Edict. perp.* p. 200 (ad l. 3 § 2 D. 13. 6).

7) „Eine formula in factum concepta konnte auch nicht einmal möglicherweise ein bonae fidei iudicium begründen“ (*Interpolationen* p. 107). Cf. etiam l. 18 pr. D. 21. 1.

8) L. 14 § 13 D. 11. 7.

9) Cic. Div. in Q. Caec. 5 § 18; Verr. II. 2. 6 § 15, 16.

10) Cic. pro Rab. Post. 4 § 8.

receptam esse, Mommsen docet (C. I. L. I p. 64), quod utrumque falsum videtur. Nam neque demonstrari potest, peregrino praetori umquam hanc provinciam fuisse, quae extra ordinem delegabatur a senatu, antequam esset quaestio perpetua (Liv. 43 c. 2), neque omnia quaecumque ex bono et aequo introducta sint, etiam contra iuris civilis rationem recepta dici debent. Privato res repetuntur aut vindicationis ¹⁾ iure, aut condictionis, aut dotis ²⁾, aut commodati ³⁾, aut stipulationis ⁴⁾; plerumque tamen et fere semper condictione repetere intelligimur ⁵⁾. Nihilominus omnis conditio repetitio audit; veluti pecuniae mutuae conditio est ⁶⁾, repetitio non est. Ex furtiva quoque causa condicere dicimur, repetere non dicimur. Est, quod Pomponius ⁷⁾ testatur, ob rem dati repetitio; est quod ex Paulo ⁸⁾ addi potest, ob transactionem, propter condicionem, indebiti dati repetitio. Illa ob rem dati competit, sive turpis accipiendi causa fuerit, sive res secuta non sit (l. 1 D. 12. 5). Et modo sufficit rem secutam non esse, ut competat ἐκ μεταμελείας repetitio datorum, modo requiritur adversarii contumacia, ut competat ἀπ' ἀγνωμοσύνης ⁹⁾. Veluti, si tibi dedi pecuniam ut mihi Stichum dares, locus est ἐκ μεταμελείας repetitioni, ideoque si mortuus est Stichus antequam mihi daretur, pecuniam omnimodo repetere possum ¹⁰⁾. Ex diverso, si tibi dedi pecuniam, ut Stichum manumitteres, repetitio est ἀπ' ἀγνωμοσύνης, proinde si is Stichus decesserit ante id tempus quo manumitti potuerit, repetitio non est ¹¹⁾. Aliis, ubi pecunia datur, ut aliquid praestet is cui

1) L. 29 D. 12. 6; c. 20 C. 3. 32. Incertus sum de l. 46, l. 53 D. 12. 6; c. 10 C. 5. 3. Opponuntur inter se vindicatio et repetitio: l. 9 § 1 D. 14. 6.

2) L. 67 D. 23. 3; l. 17 D. 14. 6; Paul. Inst. lib. II; Ulp. VI § 6; c. 7. C. 5. 4.

3) L. 17. § 3 i. f. D. 13. 6.

4) c. 17 C. 2. 4; c. 6 C. 8. 42 (43). Itaque possumus (dotis) repetitionem stipula(r) (c. 3 § 1 C. 5. 17), eritque nobis dotis ex eo stipulatu repetitio (c. 5 C. 5. 18).

5) L. 3 § 2 D. 2. 15; l. 18 § 3 D. 4. 3; l. 7 § 1 D. 12. 4; l. 34 D. 12. 6; l. 22 § 9 D. 17. 1; l. 46 pr. D. 23. 3; l. 3 § 5 D. 37. 6; l. 35 § 3 D. 39. 6; l. 1 § 11 D. 44. 5; c. 7 C. 4. 30; c. 7 C. 5. 6.

6) Vidimus cap. XXII. Add. l. 5 pr. D. 15. 4.

7) L. 52 D. 12. 6.

8) L. 65 D. 12. 6.

9) Quaedam delibavimus cap. LVIII.

10) Cels. l. 16 D. 12. 4.

11) Ulp. (ex Proc.) l. 3 § 3 D. 12. 4.

datur, omnimodo introducitur ἀπ' ἀγνωμοσύνης repetitio ¹⁾. Ob transactionem datum repetitur, sive transactio non valet (l. 23 D. 12. 6), sive evidens calumnia detegitur, et ita si *transactio imperfecta est*, id est, ni fallor ²⁾, si nondum acceptilatione interposita adversarii actio perempta est (l. 65 § 1 D. 12. 6). Propter condicionem datum repetitur, si frustra datum est (l. 65 § 3 D. 12. 6). Indebitum, si vel ignorans solverit, vel convenerit ut redderetur (l. 1 § 1, l. 2 pr. D. 12. 6). Id quoque, quod apud alium sine causa est, repetere recte dicimur (l. 3 § 5 D. 37. 6), ubi in id repetitio datur, *quod factus sit locupletior* (l. 8 § 22 D. 2. 15). Est ubi *iure civili repetitio non est*, tamen ex iusta causa *utilis actio ad repetendum datur* ³⁾. Veluti soluta sunt legata; nova et inopinata causa hereditatem abstulit ⁴⁾. Vel dedit alius, alii abest ⁵⁾. Vel accepit alius, alius lucratus est ⁶⁾. Haec utilis actio *repetitio* quidem rectissime tibi dicetur ⁷⁾, conditio non aequae. Conditio enim et utilis actio opponuntur ⁸⁾, repetitio aliquando est utilis ⁹⁾. *Generaliter de repetitione tractavit* Paulus libro ad Plautium XVII, unde sumpta est l. 65 D. 12. 6, cuius vestigia pressi in *Themide* nostra, ann. 1892, p. 253—260.

1) L. 5 § 1, § 2 D. 19. 5; c. 8, c. 10 C. 4. 6.

2) Sin fallor, Thalelaeus quoque errat in sch. 2 σημείωσαι (p. 722 vs. 11—12) ad Bas. 11. 2. 57 νν.: ἡ ταῖς τελείαις ἢ ταῖς μὴ ἐχούσαις Ἀκουλιανὴν ἐπερώτησιν καὶ ἀκεπιλατίονα (διαλύσεσιν).

3) L. 25 pr. D. 4. 4 (Interpunctionis vitium sustulit Lenel in Palingenesia); c. 2 C. 2. 32 (33); cf. c. 7 C. 5. 16.

4) L. 8 § 16 D. 5. 2; l. 2 § 1—l. 5 D. 12. 6; l. 17 D. 5. 3; l. 36 § 2 D. 29. 1.

5) L. 8 § 16 D. 5. 2; l. 2 § 1—l. 5 D. 12. 6; l. 21 § 3 D. 33. 1. Cf. l. 53 D. 12. 6; l. 2 D. 26. 9; l. 52 pr. D. 15. 1.

6) L. 4 D. 9. 3; l. 12 § 1 D. 20. 5.

7) L. 25 pr. D. 4. 4; l. 4 § 2 D. 11. 5; l. 5 D. 12. 6; l. 21 § 3 D. 33. 1.

8) L. 8 § 8 D. 16. 1; cf. l. 21 § 1 D. 39. 5. — Agnoscit tamen Steph. (2 ad Bas. 22. 5. 11) οὐτιλίαν κονδικτίκιον; Cyrillus quoque (216 ad Bas. 18. 5) utilem actionem vertit κονδικτίκιον.

9) L. 4 § 2 D. 11. 5; l. 21 § 3 D. 33. 1. — Alio sensu legitur: conditio *utilis* est (= tenet), c. 10 C. 2. 3 (= c. 1 C. 5. 14).

LXVII.

DE TRITICARIA CONDICTIONE.

Magnopere miror Gerardo Noodt de condictione trititaria recusatam interpretationem, non quod res per se clara, sed quod adeo perplexa esset, ut, sicut ipse ait, *memoria ten(ens) omnia de hac condictione tradita . . . interpretibus nihil intelligeret*. Nam, ut sit difficilis quaestio, utrum prudentibus debeatur trititaria an Triboniano, quam tractavimus cap. XX; non adeo dictu difficile videtur, qualis actio intelligenda sit, et arbitror ex mente Triboniani apud Stephanum ¹⁾ scriptum legi: *τριτικάριος . . . ἰσοδυναμεῖ τῷ (κέρτῳ) κονδικτικῷ· πλὴν ὁ μὲν (κέρτος) ἐπὶ ἀργυρίων κινεῖται, ὁ δὲ τριτικάριος ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις*. Competit igitur trititaria conditio ex omni causa, ex qua quid petitur praeter pecuniam numeratam, de qua re sit specialis conditio; id enim requiri, ut certi conditio detur, vidimus cap. XXV. Idem fatetur Cuiacius in Paratitlis ²⁾; itaque miror cur adversus Ioannem Robertum (II c. 3) *generalem* neget esse trititariam, quam cum specialibus conditionibus concurrere ibi quoque demonstrat. Nam, quod ait, condictione trititaria peti non solere pecuniam numeratam, ne certi quidem conditio aufert servitutes obligationesque. Quam de trititaria ex Stephano exposuimus doctrinam, ea Ioannis Voet quoque fuit, iuris Iustiniani nullo inferioris interpretis. De meo addam: iure Imperatorio duas esse conditiones generales, non quod incerti conditio generalis non sit, sed quia certi conditioni modo adiungitur trititaria (l. 1 pr. D. 13. 3), modo incerti (l. 12 D. 46. 2), non simul utraque. Adeo ne de novissimo quidem iure verum est, triplicem conditionem dari, quo nomine nuper ius genuinum inquinavit Baron ³⁾.

Scribebam mense Augusto 1895.

1) Sch. 1 *Τέως* i. f. ad Bas. 28. 1. 9. Cf. praeterea sub Irnerii nomine nuper edita.

2) Ad D. 12. 1: *certi conditio . . . datur in eum qui . . . debet quacumque ex causa*. Ad D. 13. 3: *condicti(o) triticari(a) et condicti(o) certi . . . descendi(t) utraque ex eadem causa*.

3) *Die Conditionen* (1881) p. 87: „die den classischen Juristen geläufige Einteilung der conditio ist die in cond. certi, trititaria, incerti“. Quis id dixit viro clarissimo?

STUDIA LUCRETIANA.

SCRIPSIT

J. WOLTJER.

(Continuantur e Vol. XXIII pag. 328).

Vs. 50—61

Quod super est ... quod ex illis sunt omnia primis
et vs. 136—145

Nec me animi fallit ... penitus convisere possis.
Hos versus Brieger secludit: minus recte, ni fallor.

In carmine cui auctor postremam manum non admovit quaedam non ita esse collocata, ut omnis controversia absit, consentaneum est. Attamen nostrum non est carmen imperfectum corrigere, sed formam eam restituere, quam postremam poeta reliquit. Ei igitur qui versus secludit aut transponit necessario id faciendum esse demonstrandum est; non sufficit ostendere alium ordinem esse meliorem. Forma tradita suam habet auctoritatem, de qua non licet nisi certissimis argumentis allatis quicquam derogare. Quod si quis negligit, totius philologiae fundamentum subruere mihi videtur.

Hanc ob causam non sum demonstraturus contextum prooemii perfectum esse, sed talem qui in hoc carmine imperfecto probari possit.

Vs. 50 incipit a verbis quae sunt *quod super est*. Lachm. existimat „ante hos versus, ubi emblemata ab hoc loco alienum repudiavit, vera Lucretii verba periisse.” Bockem. contra vs. 50—61 collocavit post vs. 155 (188), quia *quod superest* indicet postremum membrum necessarium continuorum argumen-

torum¹⁾. Quod cum speciem veri habeat et facile ab ignaris concedatur, operae pretium videtur accuratius de usu huius formulae Lucretianae disputare.

Locutionem *quod super est* apud Lucretium invenimus novies in ineunte nova periodo: nusquam in libro primo et secundo, semel in libro tertio (3. 350), semel in libro quarto (4. 595), quater in libro quinto (5. 91, 261, 772, 1241), ter in libro sexto (6. 219, 423, 906). Locos exscribere supersedeo; ut vero appareat minime verum esse quod Bockem. scripsit, afferam unum locum 5. 91: laudat poeta Epicurum vs. 1—54, deinde quid superioribus libris exposuerit in memoriam revocat, quid quinto libro tractaturus sit proponit vs. 55—90; tum pergit: „*Quod superest, ne te in promissis plura moremur, principio maria ac terras caelumque tuere*”. Conspicuum est igitur *quod super est* hoc loco meram esse formulam transitionis, idem fere significantem atque *iam, age*; Munro recte vertit: *well then*; vetus versio Belgica copiosius: „Opdat ik mijn beloften verders volbrenghe”²⁾. — Semel Lucr. demonstrative dixit: „*Hoc etiam super est*” 6. 979.

Deinde in initio, non dico periodi sed sententiae, bis illa formula legitur: 4. 768, quem locum Brieger secluserit, et 4. 1283: „*Nec divinitus interdum Venerisque sagittis deteriore fit ut forma muliercula ametur: nam ...* (tres vs. sequuntur; tum nova sententia incipit). *quod superest, consuetudo concinnat amorem: nam ...* Significat: *praeterea*.

In medio autem enunciato legitur *quod superest* hisce locis 2. 39, 491; 5. 64; 6. 1000; unum exemplum afferam: 2. 39 *qua propter quoniam nil nostro in corpore gazae proficiunt neque nobilitas nec gloria regni, quod superest, animo quoque nil prodesse putandum*. Creech: *etiam*, Munro: *advancing farther*.

Duobus locis significat *quod restat*: 1. 921 *nunc age, quod super est cognosce et clarius audi*; 2. 183 *id quod super est de motibus expediemus*; quibus locis duo adiungendi sunt, ubi genetivus accedit ad verba quae sunt *quod super est*: 3. 905 *aevi quod super est* et 5. 206 *quod super est arvi*.

1) „*quod superest* markirt das letzte nothwendige Glied einer Reihe”.

2) Den oorspronk aller Dingen enz. uit het Latijn vertaald door J. D. Wit M.D. Den tweeden druk (eadem est atque prior editio). Te Amsterdam. Voor het Konstgenootschap In Magnis voluisse sat est. 1709.

Sunt denique duo loci, ubi verba ista significant: *quod plus est*: 2. 546 *creari non poterit, neque, quod super est, procreare alique*; 4. 195.

Iam hisce expositis videndum est, quid significant verba *quod super est* eo loco, quem in superioribus omisi: 1. 50 *quod super est, vacuas auris [animumque sagacem] semotum a curis adhibe veram ad rationem*.

Ea fuisse initium novae periodi parum est probabile, nam supra iam monui in libro primo et secundo verba illa hoc modo non esse usurpata. Praeterea in prooemii altera parte non est locus hisce verbis, nisi forte quis putat magnum numerum versuum excidisse (cf. 5. 91), aut cum Bockemuellero existimat hos versus esse transponendos, quod tamen si ita esset, prius aliis argumentis allatis esset demonstrandum.

Restat igitur, ut locutionem *quod super est* hoc loco in principio sententiae positam esse statuamus, ut 4. 1283, aut in media sententia, id quod frequentius est; nam *quod restat* verba illa hoc loco significare non posse iam patet; *quod plus est* significare iam possint. Hoc igitur perspicuum erit paucos versus excidisse, quibus poeta Memmium allocutus sit: „nam (Lachmanni verba sumo) ut poeta a Venere orationem ad Memmium ne nomine quidem appellatum deflecteret fieri nullo modo potuit”, et quod Marullus, Lambinus, alii, Memmii appellationem in hoc ipso versu posuerunt ¹⁾ nulla lacuna ante eum admissa, id probari non potest, quoniam *quod super est* hoc loco in ineunte nova periodo ferri non posse ostendimus.

Versibus 50—61 autem continetur propositio generalis: „nam tibi de summa caeli ratione deumque disserere incipiam, et rerum primordia pandam cett. Fundamentum physicum, ut ita dicam, totius doctrinae poeta proponit, quod tamen non est aedificium quod exstructurus est. „Dona” promittit „studio disposita fidei” (vs. 52). Facile autem Memmius credere poterat illam de atomis doctrinam, quae libro primo et secundo exponitur, esse dona illa et, prius quam mentem poetae intellexisset, contempta illa

1) Scil. loco verborum quae sunt *animumque sagacem* quae Bernaysius ex coniectura supplavit.

relinquere (vs. 63). Quod si faceret, Lucretio iniuriam inferret. Re vera enim hoc est summum consilium propositumque poetae, ut animos metu deorum mortisque liberet.

Quam ob causam priusquam hanc rationem consiliumque operis exponat, Lucretio agendum est de eo quod ipsum permovet et adduxit ut doctrinam tam gravem et difficilem a qua vulgus abhorreret, versibus doceret.

Haec causa movens autem fuit religio popularis „quae caput a caeli regionibus ostendebat horribili super aspectu mortalibus instans”. De ea igitur prius quam propositionem continuet dicit vs. 62 sqq.

Concedimus transitione hanc partem carere, id quod statu carminis imperfecto explicatur et excusatur. Cohærentia tamen cum superioribus versibus, si recte video, non desideratur. Verba vs. 54: „*nam tibi de summa caeli ratione deumque disserere incipiam*” generaliora et magis indefinita sunt, quam ex Munronis interpretatione apparet, qui putat ea pertinere ad libros quintum et sextum.

Implicite et abscondite haec verba rationem totius carminis continent, quam ut latius et uberius explicet poeta et una historice exponat, incipit denuo ab illis verbis: *Humana ante oculos foede cum vita iaceret in terris oppressa gravi sub religione*” cett. A deorum igitur metu homines sunt liberandi et docendi „*quid possit oriri, quid nequeat, finita potestas denique cuique qua nam sit ratione atque alte terminus haerens*” (75—77), id quod primus Epicurus fecit (62—79). Haec autem doctrina homines non facit impios, quod Memmius putare possit, sed „*illa religio peperit scelerosa atque impia facta*” (80—101).

Sed iam fieri poterat ut Memmius poetarum carminibus ductus hanc philosophiam aversaretur. Hac ratione scilicet interpretor verba Lucretii: „*Tutemet a nobis iam quovis tempore vatum terriloquis victus dictis desciscere quaeres*”. Futurum hoc, ni fallor, habet vim optativi potentialis Graeci, id quod commendatur sententia versuum qui sequuntur. Simili modo Seneca in simili re (Epist. Mor. lib. VIII, ep. 2, § 29): ne extra rerum naturam vagari virtus nostra videatur, et *tremet* sapiens et *dolebit* et *expallesce*t . . . § 30 multi professi sapientiam levissimis nounumquam minis exterriti sunt”. Errant igitur qui putant

poetam hisce verbis Memmio contumeliam facere¹⁾. Neque iniuriam facit Memmio, neque Ennio quem laudat inter istos „vates”.

Religio igitur illa popularis sustentatur et confirmatur carminibus poetarum quibus fidem habent homines, ignorantes „quae sit natura animai” (112), id quod Lucretius illustrat Ennii exemplo.

Hisce demum expositis continuatur propositio e vss. 54—61.

127 *qua propter bene cum superis de rebus habenda*

nobis est ratio, solis lunaeque meatus

qua fiant ratione, et qua vi quaeque gerantur

130 *in terris, tum cum primis ratione sagaci*

unde anima atque animi constet natura videndum

et quae res nobis vigilantibus obvia mentes

terrificet cett.

Vss. 127—130 ea proponuntur quae in libris V et VI tractata sunt, vss. 130—133 ea, de quibus in libris III et IV agitur; quae si adduntur iis quae vss. 55—61 de argumentis librorum I et II sunt dicta, habemus propositionem totius operis ita, ut simul indicatum sit quae pars sit gravissima et summa totius rei et quam ob causam. Quod si probatur iam patet vss. 50—61 suo loco esse positos neque igitur causam esse secludendi.

Neque autem vss. 136—145: „*Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta difficile inlustrare Latinis versibus esse*” cett. secludendos esse, facile inde perspicitur. Res ipsa enim sine ullo dubio pertinet ad prooemium neque ullus locus aptior exstat, ubi collocari possint, si modo recte cohaerentiam superiorum partium exposuerim; quamquam proprie non est rogandum possitne alio loco aptius collocari, sed aptene sit collocata aliqua pars orationis ibi, ubi in codicibus tradita legitur. Arbitror autem hos versus hoc loco aptius se habere quam ex. gr. eo loco ubi Bockemueller eos posuit, post vs. 101 *tantum religio potuit suadere malorum*.

Omnino ex artis praeceptis „studio dispositum fideli” mihi

1) Ex. gr. Bockemueller: „die Aeusserung, der Justizminister von 58, der Verherr des Empedokles lasse sich in seinem Denken und Thun durch phantastische Gemälde der Poeten bestimmen, wird im Munde des Freundes zur Beleidigung”.

videtur hoc prooemium. Rhetores Lucretii aetatis docebant principio auditores attentos, dociles, benevolos esse faciendos ¹⁾. „Attentos habebimus si pollicebimur nos de rebus magnis, novis, inusitatis verba facturos (Lucr. vs. 54—57) ... aut de iis, quae ... pertineant aut ad eos ipsos, qui audient (Lucr. 80 seqq., 102 seqq.), aut ad deorum immortalium religionem (Lucr. 62 seqq.), et si rogabimus, ut attente audiant” ²⁾, id quod Lucretius fecit post Veneris invocationem, quam poetarum more praemisit, vs. 50—53.

„Dociles auditores habere poterimus, si summam causae breviter exponemus” ³⁾ quam expositionem legimus in carmine Lucretiano vss. 54—61, 127—135.

... „Benevolentiam contrahemus ... si ... quales fuerimus ... in eos ipsos, qui audiunt referemus (vs. 140 seqq.) — Item si nostra incommodo proferemus, inopiam” cett. ⁴⁾, id quod Lucretius facit loco quem Brieger secluserat (vs. 136—145).

Quod ars rhetorica praescripsit videmus igitur poetam suo modo perfecisse, idque eo ordine quod ad summas res attinet, qui illa arte commendatur; ea vero quae discedere existimes ex mente et consilio poetae facile explicantur.

*„Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque”* (vs. 146—148).

Hisce verbis deinde, quae in memoriam revocant postremos versus propositionis (132—135) et respiciunt ad summam prooemii, Lucretius transit ad argumentum libri primi. Susemihl sane existimat absurdum esse verba quae sunt *hunc igitur terrorem animi* (vs. 146) pertinere ad superiora illa *unde anima atque animi constet natura videndum, et quae res nobis vigilantibus obvia mentes terrificet* cett. (vss. 131 seqq.), et recte quidem id ille iudicaret, si verba haec per se legerentur et ab eo qui iam librum quartum legisset; sed haec verba, quamquam indicant nobis quidem argumentum libri quarti, ei tamen qui prooemium legebat respiciebant tantum ad vs. 118 *ignoratur*

1) Ad Herenn. I § 6.

2) l.l. § 7.

3) l.l. § 7.

4) l.l. § 8.

enim quae sit natura animai, deinde autem ad totum locum de religione populari qui antecedit ¹⁾).

Non omnia quidem refelli quae a Brieger, Stuerenburg, Vahlen, Kiessling, Kannengiesser, aliis contra prooemii libri primi ordinem sunt disputata, sed haec quae scripsi ostendunt, nisi fallor, ordinem hunc talem esse, quo meliorem neque expectari liceat in libro cui postrema manus auctoris deest, neque restituere arte critica possimus.

I 205 *nil igitur fieri de nilo posse fatendumst
semine quando opus est rebus, quo quaeque creatae
aeris in teneras possint proferrier auras.*

Hos versus Brieger secutus Stuerenburgium et Bockemuellerum a sua sede removit et post vs. 214 collocavit „ne capitulo iusta clausula deesset”. (pag. xxx).

Quod rectene iudicatum sit ut videamus, qua argumentandi ratione poeta usus sit nobis est considerandum.

Principium totius de rerum natura doctrinae ponit hoc: vs. 150 *nullam rem e nilo gigni divinitus umquam*”, quo accedit alterum: *uti quicque in sua corpora rursum dissolvat natura neque ad nilum interemat res* (vs. 215).

Quod ut demonstraret duabus argumentationibus usus est: I a versu 159 ad vsm. 214; — II a vs. 215 ad vsm. 264.

Priore illa argumentatione continentur sex argumenta:

- 1° rebus mater est certa, e genitalibus corporibus originem habent (159—173);
- 2° rebus sunt tempora certa, quibus nascuntur (174—183);
- 3° rebus opus est spatio temporis ad crescendum (184—191);
- 4° et cibus ad vivendum et genus propagandum (192—198);
- 5° res habent suum modum et mensuram suam (199—207);
- 6° cultura res meliores fiunt (208—214).

In altera argumentatione continentur argumenta quattuor:

- 1° vi opus est ad res dissolvendas (215—224);

1) Quod Brieger iam sensit Annal. phil. 1886 pag. 183.

2° vetustate, longo temporis cursu, res non penitus perimuntur
(225—237);

3° rebus sua cuique est causa dissolutionis (238—249);

4° res aliae ex aliis gignuntur et crescunt (250—264).

Altera haec argumentatio eximia arte est composita.

Duo priora argumenta, quae artius cohaerent quam posteriora, sequitur conclusio (vs. 237):

„haud igitur possunt ad nilum quaeque reverti”.

Post tertium argumentum haec conclusio producitur (248, 49):

*„haud igitur redit ad nilum res ulla, sed omnes
discidio redeunt in corpora materiai”.*

Iterum augetur quarto argumento prolato (262, 64):

*„haud igitur penitus pereunt quaecumque videntur;
quando aliud ex alio reficit natura, nec ullam
rem gigni patitur, nisi morte adiuta aliena”.*

Postrema haec conclusio tamen non comprehendit totam argumentationem alteram, id quod Bockem. ait, sed est conclusio postremi argumenti solius, id quod indicatur verbis quae sunt *quando aliud ex alio reficit natura*.

Argumentatio prior non tam arguta est, quam altera, sed tamen non obscura est similitudo.

In utraque primum argumentum est indirectum quod dicitur, et idem ratiocinationis genus continet:

vs. 159 *nam si de nilo fierent* vs. 217 *nam si quid mortale e
cunctis partibus esset.*

et eodem modo finitur:

vs. 169 *at nunc seminibus* vs. 221 *quod nunc aeterno
quia cett.* *quia cett.*

In utraque demonstratione alterum argumentum eodem modo adnectitur:

vs. 174 *praeterea cett.* vs. 225 *praeterea cett.*

et pertinet ad temporis effectum et habet eandem formam interrogativam:

vs. 174 *cur vere rosam ... si* vs. 226 *si penitus ... unde
non ...? animale genus ...?*

et eodem modo finitur:

vs. 180 *quod si ...* vs. 234 *quod si ...*

In utraque duo postrema argumenta eodem modo adiunguntur:

vs. 199 *denique* ...vs. 238 *denique* ...vs. 208 *postremo* ...vs. 250 *postremo* ...

Attamen etiam est dissimilitudo, ad quam referendi sunt versus ipsi quos Brieger seclussit 205—207.

Conclusio bis repetita et aucta alterius demonstrationis abest in priore, ubi semel tantum conclusio legitur, quam supra exscripsi. Ex altera parte igitur non licet ad priorem concludere, quod ad hanc rem attinet, idque eo minus illo modo quo Brieger fecit, cum demonstraverimus postremam illam conclusionem (vss. 262—264) pertinere ad postremum argumentum solum. Praeterea quod Brieger ait capitulo (vss. 159—214) iustam clausulam deesse, id hanc ob causam non probo, quia poeta hos versus artissime cum altera argumentatione coniunxit verbis quae sunt: „*Huc accedit* cett., quo factum est, ut duae hae demonstrationes una habendae sint et deesse, desiderari clausulam dici non liceat.

Denique hoc etiam est monendum versus 205—207 post 214, ubi Br. eos collocavit, iustum locum non habere, cum in postremo argumento sermo sit de rebus melioribus faciendis, in verbis tamen clausulae quae sunt „*semine quando opus est rebus, quo quaeque creatae aëris in teneras possint proferrier auras*” sermo sit de rerum ortu et incremento, de quibus poeta dixit in argumentis antecedentibus.

Si quis autem rogat sitne haec prior demonstratio omnibus numeris perfecta, non nego Lucretium si manum extremam operi suo potuisset imponere pauca fortasse in aliam formam redacturum, concinnitatem maiorem facturum fuisse, sed nego ordinem seriemque versuum meliorem fieri, si versus 205—207 e sua sede removeantur et post vs. 214 collocentur.

-
- Vs. 322 *postremo quae cumque dies natura quae rebus
paulatim tribuit, moderatim crescere cogens,
nulla potest oculorum acies contenta tueri;
nec porro quae cumque aevo macieque senescunt,*
326 *nec, mare quae impendent, vesco sale saxa peresa
quid quoque amittant in tempore cernere possis.
corporibus caecis igitur natura gerit res.*

Brieger vsm. 326 post vsm. 327 posuit et secluserit; „inepte, inquit, universis rebus crescentibus cum decrescentes res universae opponantur, unius rei decrescentis mentio adiungatur”. Non assentior.

Primum moneo sermonem non esse de universis rebus crescentibus aut decrescentibus, sed de iis quae aetate augentur aut deminuuntur: *dies naturaque tribuit, aevo macieque senescunt*. In superioribus scilicet Lucretius dixit de rebus quae tactu minuuntur, deteruntur; quibus nunc adiungit res, quae proprio sensu crescunt et senescunt, herbas et animalia.

De vocis quae est *vescus* origine putes quod velis, hoc negari vix potest, Gellium (XVI, 5. 6) recte scripsisse: „Lucretius „vescum” salem dicit ex edendi intentione”. Idem Philargyrius, Vergilii commentator, ad Georg. III. 175: „Lucretius certe pro edaci posuit”. Quodsi praeterea attenderis verbum *peresa*, iam patebit hanc vim aquae marinae in saxa propter similitudinem quandam a Lucretio compositam esse cum iis viribus, quae in animalibus et herbis crescentibus et senescentibus agunt, quasque chemicas nos appellare solemus; illae vero, de quibus supra vs. 305 seqq. sermo erat, sunt physicae aut mechanicae quae dicuntur, vires. Lucretiusne fortasse in mente habuit versus, quos Welckerus Pacuvio adscripsit, a Cicerone laudatos in Disp. Tusc. libr. III § 26?

corpus macie exténdit:

lacrimae peredere amore exanguis genas.

Concedo similitudinem posse casu aliquo explicari et hanc ob causam fortasse nemo, quod sciam, hunc locum attulit nec quicquam equidem ex eo derivari velim.

Hoc tantum contendo illud exemplum saxorum marina aqua peresorum alius generis esse atque illud, quod eodem loco vs. 313 legitur: „*stilicidi casus lapidem cavat*”, et consulto ab poeta cum exemplo ab animalibus et herbis ducto esse coniunctum.

Ceterum arbitror non esse interpungendum cum Lachmanno, sed cum Munr. et aliis ita, ut post verbum *tueri* semi colon (;) post *senescunt* comma collocetur.

AD CORPUS INSCRIPTIONUM RHODIARUM.

SCRIPSIT

H. VAN GELDER.

—◆—

Inscriptiones Rhodi insulae fere mille quingentas numero nuper in unum corpus redegit Hiller von Gärtringen („Inscriptiones Graecae Insularum I, Rhodi Chalcis Carpathi cum Saro Casi; consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae Borussicae edidit Fridericus Hiller de Gaertringen, Berolini 1895"). Quas cum congereret, rem suscepit utilissimam; desiderio enim maximo huiusmodi operis iamdudum tenebantur omnes, qui rebus Rhodiorum operam dabant. Neque solum opus absolvit, immo ita absolvit, ut summa eius admiratione haud uno nomine teneamur. Namque industria, sagacitate, diligentia in edendo fuit singulari, felici ingenii acumine usus locis laborantibus persaepe mirifice profuit. Brevi ut dicam quid sentiam: non alius quisquam melius mihi hucusque de rebus Rhodiorum meritis esse videtur. Paulo audacius fortasse hoc dictum est, non diffiteor; meo tamen iure mihi dixisse videor. Etenim multi huius operis praestantiam facile agnoscent, pauci vero confidentius extollent quam ego, qui cum mihi itidem inscriptiones Rhodias edendas proposuissem et absolutum opus iam haberem tantum non omne, tum demum emissio libro Hilleri in re eadem versatum esse utrumque nostrum tandem compererim. Vix quisquam igitur me iustius Hillerum laudabit. At idem ego, ut facile intellegitur, novi „Corporis Inscriptionum" iudex exstiti severus et diligens, qui maculas libri summa mentis intentione indagarem, ad detegendas eas optime paratus. Quas passim adesse vel rectius latitare ne mireris: ne praestantissimum quidem

huiusmodi opus prodibit umquam castum nullisque vitiis maculisve contactum. Necessariae propemodum sunt. Mihi autem maculas illas indaganti amplius apparatus in promptu erat, quem meo operi perficiendo iamdudum mihi undecumque corraseram. Collecta erant haud pauca, quae scilicet hodie nullius pretii facta sunt; optima enim quaeque, quae mihi scrutanti obvenerant, Hillerum virum sagacissimum non fugerunt, nec desunt in eius editione longe plurima eorum, quae mihi ad meum „Corpus Inscriptionum” observanda seposueram. Attamen demptis fere omnibus pauca restant, quae corrigi, nonnulla, quae annotari possint. Sunt etiam quae iniuria omissa esse in novo „Corpore Inscriptionum” videantur, ut expleri interdum paucula possint. Quae cum ita sint, non arrogans mihi esse videbar, qui hasce annotatiunculas ex schedis meis in lucem protraherem. Fructui sint quamvis parvo omnibus, quibus utilissimum „Corpus Inscriptionum Rhodiarum” nunc denique publici iuris factum accuratius explorare in animo est eritve.

C. I. R. 1, 7 et 8. — Supplevit Hiller „τὸ δὲ [ψ]ά[Φι]σμα τὸδε ἀναγράφαντες ἐστ[άλαν λιθίναν]”; apte quidem, sed incerte. In titulis Rhodiis cum „ἀναγράφειν ἐστάλαν λιθίναν” invenitur, tum quoque „ἐστάλα λιθίνᾳ”. Cf. C. I. R. 694, 3 et 9; C. I. R. 3, 11 (cui loco succurrit Collignon, uti infra videbimus).

C. I. R. 2, 1. — Hiller et ii, qui ante eum titulum ediderunt, scribunt „Μνασαῖο[ς]”; in lapide haec exstant: „MΝΑΣΑΙΟ”. Nomen rarissimum *Μνασαῖος* apud Rhodios inventum hucusque non est; contra *ΜΝΑΣΑΓΟΡΑΣ* nomen proprium frequentissime apud eos occurrebat (quater in Indice ad C. I. R., deinde in titulo legitur Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2, vs. A 3). Etiam aliunde probari quodammodo potest, „*Μνασαγόρας*” nomen hoc loco requiri. Dimidia fere pars hominum eorum, qui C. I. R. 2 enumerantur, C. I. R. 4 recurrunt; in quo titulo *Κλαύδιος* laudatur aliquis *Μνασαγόρας Καλλιστράτου* (C. I. R. 4, II 51; III 14; 44; 45); diversus hic homo non fuisse videtur ab nostro *MΝΑΣΑΙΟ*

9. *Κρατίδας Φαρνάκευς*. — Genetivus in *εὺς* huius vocis insolitus quidem est, exempla tamen alia suppeditant. Cf. A[...]. 'Απολλωνίδεϋς C. I. R. 46, 88; Δράκων Οὐλιάδεϋς C. I. R.

46, 178 et 418; Πολύξενος Ἐργιάδης C. I. R. 46, 441; Εὐφράνωρ Βασιλείδης C. I. R. 46, 213 et C. I. R. 201, 1 et 3; Δαμόνιος Νικατορίδης Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2, vs. A 32 (titulus e Peraea Rhodiorum est); cf. quoque dativus Ἑρμῇ in titulis e continenti Rhodiorum Ross Hellenika I 1, 1846, 67, 11, vs. 5; Löwy Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 327, 2.

C. I. R. 3, 10 et 11. — Elegantissime sane Hiller huius tituli lacunas multas sanavit. Iniuria tamen ne memorasse quidem videtur, quo remedio lacunae horum versuum prodesse voluerit Collignon. Legimus apud eum: „ὁ δὲ [γραμματεὺς ἀναγράφων τὸδ]ε τὸ ψάφισμα ἐστάλα λιθί[να καὶ] θέτω πρὸ τοῦ ἀγορανομ[ίου].” Paucis mutatis haec explenda esse videntur: „ὁ δὲ [γραμματεὺς ἀναγράφας τὸδ]ε τ. ψ. ἐ. λιθί[να] θέτω κτλ.

C. I. R. 4, III 39. — Nesciunt ii, qui huic titulo operam dederunt, quomodo siglum explicant **A** (paululum discrepat imago huius sigli apud Hillerum ab ea, qua editionem suam ornavit Newton). Intellegendum esse videtur „Ἀργεῖος”: pagum enim Rhodium τῶν Ἀργείων desideramus inter pagos plurimos, qui hac inscriptione recensentur. Crediderim, sigli formam principio fuisse **A**, hodie lineolam transversam literae postremae extinctam esse. Siglo eiusmodi designari potuisse „ΑΓ = Ἀργεῖος”, non vereor ne multos habeam contradicentes.

II 54. — Siglo ΑΣ vocem „Ἀ[μιο]ς” intellegendam esse Hiller dubitanter coniecit. Dubitanter ego conieci (Mnem. XXIII 1895, 99 sqq.) intellegendum esse aliud nomen pagi Rhodii, „Ἀσ[τυρινός].”

C. I. R. 6. — In indice tituli haec leguntur: „Edidit Foucart Rev. Arch. X 1865, p. 29 seqq.”; substitue: „p. 299 seqq.”.

C. I. R. 7, 3. Διδότος [Ἰ]ατροκλέους. — Coniectura non minus probabili expleri potest [Π]ατροκλέους.

13. [Ἰ]άσων. — Fortasse [Π]άσων. Nomen rarissimum in proxima Rhodi. vicinia offendimus, in insula Nisyro quae Rhodiis parebat (Ross Inscr. Gr. Ined. II 168e); exemplum aliud praebet Collitz Griech. Dial. Inschr. 1849, 2.

C. I. R. 9, 1. — Qui hoc loco laudatur Θεοφάνης sacerdos Solis fuit eponymus civitatis Rhodiae (cf. Hiller ad C. I. R. 1141); eius nomen itaque recipiendum fuerat in catalogum sacerdotum Solis, quem Hiller operi suo p. 234 annexuit.

C. I. R. 11. — Dubitat etiamnunc Hiller, num primi saeculi initii hic titulus sit (cf. Index ad *C. I. R.* in voce „*Στράτων Στράτωνος*”). Iniuria tamen mihi dubitare videtur; clare enim Holleaux ostendit (*Rev. de Philol.* XVII 1893, 181), *Στράτωνα Στράτωνος*, cuius mentio hic fit (vs. 8), deinde patrem filiumve *Ἀνδρόνικου Ἀσκληπ[ιάδα]*, item in titulo nostro laudati (vs. 10), in alio quoque titulo Rhodio exstare *C. I. R. 46*.

12. Contra quod Hiller hoc versu supplevit „[Ε]ὐβιος Ἀμαστριανός” incertum est; cum literarum ductibus, quos lapis exhibet, nomina quoque consentiunt [Θε]ύβιος, [Θαρσ]ύβιος et [Εὐρ]ύβιος.

C. I. R. 13. — Si recte sese habent lectiones (vs. 7) *Ἀστυπαλαιά[ν]* (antiquitus enim in *Ἀστυπαλαιῶν* contrahebatur, quae forma etiam saeculo tertio praevalebat, cf. Löwy *Inscr. Griech. Bildh.* 177) et (vs. 9) *Δημήτρι[ος]*, deinde si civis Rhodius hic Demetrius fuit, non advena, e forma horum nominum efficitur, hanc inscriptionem recentioribus esse adscribendam. „*Δημήτριος*” pro „*Δαμάτριος*” usitatum certe apud Rhodios non fuit ante saeculum primum a. Chr.

2. *Ἀπολλών[ιος]* — Alia multa suppleri possunt.

4. *Λέων Ἀριστάρ[χου]*. — Fortasse *Ἀρισταρ[έτου]*.

C. I. R. 16, 2. *Μεν[έ]στρατος Ἐξακέ[στου]*. — Fortasse *Ἐξακε[στίωνος]* vel *Ἐξακε[στοκλεῦς]*.

8. *Ἀριστόκριτος Ἰέρω[νος]*. — Suppleri quoque potest *Ἰερω[νύμου]*.

C. I. R. 25, 1. — *Γλαύκωνα Ἐτεοκλέους* Atheniensem, qui hanc tabulam dedicavit, aliunde quoque notum esse recte annotavit Hiller. Quem tamen locus Pausaniae fugit (*Paus.* VI, 16, 9), quo Glauconis eiusdem victoria celebratur Olympiae reportata.

C. I. R. 29, 2 *δας Ἀριστομάχου*. — Lacunam confidenter satis explere licet: [*Αρατ*]δας, elogium enim aetatem tulit Aratidae Rhodii Aristomachi filii (*C. I. R.* 339)..

C. I. R. 31. — Expletu difficillima est haec inscriptio; cui diversissimis modis succurrere studuerunt sat multi viri docti qui ediderunt. Fatendum quidem est, felicissimas ne dicam certas coniecturas proposuisse Hillerum; plane praetermitti tamen vix debuerunt ea, quae Keil, praecipue vero quae Schumacher ad restitutionem tituli attulerunt.

C. I. R. 32, 1 (cf. *Addenda*). — Scribit Janssen, versum primum huius tituli „Ξήνων” exhibere; „quod”, uti annotat Hiller, „si re vera incisum est, quadratarii debetur errori”. Haud iniuria Jansseno talia profitenti fidem parvam habuit; namque in lapide, quem ipse iterum inspexi, haud dubie „Ζήνων” est, non „Ξήνων”.

C. I. R. 35, 4. — Quae Wescher supplevit „ἀνέθηκε Σωτηριαστῶν Ἡρ[αιστῶν] τῷ κοινῷ” falsa mihi esse videntur; nec vola enim nec vestigium exstat honorum divinorum, qui Heroibus obtinebant ab iis hominibus, quibus „Collegia sacris faciundis” (Θίασοι, Associations religieuses) erant. Immo suppleatur „Ἡρ[ακλείστῶν]. Nam religiones Samothracae et eiusmodi cultus „Collegia sacris faciundis” adamabant et imitabantur. In quorum caerimoniis saepissime Θεοὶ Σωτῆρες (Cabiri) occurrunt et Ἡρακλῆς Ἥγεμών, nautarum patronus, arctissime inter sese coniuncti. Quare non absurdum videbitur, apud Rhodios quondam fuisse „Collegium Σωτηριαστῶν Ἡρακλείστῶν”.

C. I. R. 41, 7 sqq. — Hiller in supplenda lacuna Foucartum secutus est. Operae pretium tamen erit, supplementa elegantissima proferre, quibus Paton (Bull. Hell. XIV 1890, 277) vocabulis hiulcis subveniri voluit. Locum sic restituit: „καὶ τιμα[θέ]ντα ὑπ[ὸ] τοῦ δάμ[ο]ρ[υ] μετὰ τ[ῶν] συ[ν]στρατ[ευσαμ]έν[ω]ν Πολυστ[ράτου] τοῦ δεῖν[ος] κα[ὶ] Θ[ε]ῶ[ν]

C. I. R. 42, 1. — Hirschfeld Tit. Statuar. 66a legendum esse censet „Τιμοκρά[της]”, non „Τιμοκρά[τη]”; cf. *C. I. R.* 108, 1.

7. Ἀλεξίδαμος Ἀλεξιδάμου. — Et pater et filius aliunde noti sunt. Ἀλεξίδαμον filium iterum offendimus *C. I. R.* 993, 26, patrem etiam *C. I. R.* 993, 22 et 1008, 1.

8. Τιμαχίδας Φιλίππου. — Hiller (uti omnes qui ante eum ediderunt) Τιμα(ρ)χίδας supposuit, levissima quidem mutatione. Verum enimvero supervacanea est plane: Τιμαχίδας enim nomen proprium est in illa insula non inusitatum. Fuit Timachidas poeta Rhodius satis notus, de quo haud semel commemoravit Athenaeus (v. c. Athen. I, 5 a); Timachidas alius laudatur *C. I. R.* 1442, 34 et Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2, vs. B 26; cf. praeterea Bechtel-Fick Personennamen 266.

9 et 10. Καλλικράτης Καλλικράτους καθ' ὑποθέσιν δὲ Ἐχεδώρου. — Idem fortasse est homo „Καλλικράτης Καλλικράτους”,

quem circa tempora eadem florentem laudant tituli C. I. R. 46, 341 et C. I. R. 196, 1—2. Quod si ita est, maturum aetate hominem adoptavit Echedorus. Cuius rei exempla pullulant apud Rhodios; cf. v. c. C. I. R. 49, 36—37 et C. I. R. 46, 412; C. I. R. 201 et C. I. R. 46, 213; C. I. R. 110, 1—2 et C. I. R. 50, 26; C. I. R. 846, 2—3 et C. I. R. 844, 18; C. I. R. 828, 1—4 et C. I. R. 46, 262.

C. I. R. 46. — Huic inscriptioni, omnium quotquot Rhodi repertae sunt copiosissimae, anno 1890 egregie Paton, qui brevi ante invenerat, nunc iterum egregie Hiller operam dedit. At nihilominus digna est etiam hodie quae retractetur, supersunt enim quae annotare possis. Amplius quingenta nomina quondam in lapide insculpta erant optimatum Rhodiorum; quorum quae mutila sunt partim suppleri, quae integra ad nos pervenerunt alibi quoque indicari haud semel possunt.

5. 'Α[ριστ]οΦάνης 'Αριστ[εῖδα?]. — Incerta sunt et patris et filii nomina; supplementum tamen nullum huic loco accommodatius est quam 'Α[ριστ]οΦάνης 'Αριστ[οκράτης]. Etenim saeculi primi initio, id est tricesimo fere anno antea, 'Αριστοκράτης floruit 'ΑριστοΦάνεως Rhodius (C. I. R. 127, 71).

6—8. ['Αριστ]εῖδας 'Αριστ[εῖδα τοῦ 'Α]ριστεῖδα [τοῦ] 'Αριστεῖδα. — In titulo nuper in urbe Mughla (apud Cares antiquos) reperto (Mitt. des Ath. Inst. XV 1890, 335, vs. 1—2) principis Rhodiorum mentio fit, cui nomen 'Αριστεῖδα erat 'Αριστεῖδα τοῦ 'Αριστεῖδα. Vix dubito, quin ab nostro homine (vel patre eius) hic homo non distet. Eius tituli aetas hinc effici posse videtur.

9. 'Α[νδρό]νικος 'Αριστε[ῖδα]. — Et patris et filii nomina incerta sunt.

12. 'Α[νδρό]νικος 'Ιέρω[νος]. — Filii nomen incertum est; patri fortasse nomen erat 'Ιερωνύμω.

13. 'Α[ρχικ?]ράτης 'Αριστο ου. — Supplevit Paton ['Επικ]ράτης 'Αριστο[βούλ]ου; permulta restant, quae substituas. Alienum tamen ab loco non videtur, observare, C. I. R. 112, 6 Rhodium quendam laudari, cui nomen esset „Πασικράτης 'Αριστομβρότου”.

16. 'Α[ριστο]Φάνης Φι[λοκλ]εῦς. — Incertum est filii nomen; patri Φιλοκράτης nomen fortasse recte indidit Paton.

18—19. 'Α[γής]ανδρος 'Αγης[ά]νδρου [τοῦ] 'Αθανοδ[ά]ρο[υ]. — Hic homo sine dubio ex iis, qui Laocoönta sculpsērunt, vel certe Hegesandri artificis filius, pater avusve fuit.

20. 'Α[γησι]λῆς Γόργου. — Non minus apte hoc loco et vs. 24 suppleri 'Α[γαθοκ]λῆς potest. Cf. vs. 79.

25. 'Α[ρισ]τείδας Τιμα[ρ]άτου. — Iterum homo exstat C. I. R. 845, 35.

35. Α[ιν]ησίτιμος Πειθιάδα. — Homini nomen fuisse 'Α[γ]ησι-τίμω coniecerunt Bechtel-Fick Personennamen 135.

39. Α[ιν]έας Μενε — Fortasse 'Α[νδρ]έας. Idem valet ad vs. 377, quo loco nunc Μενεκλῆς ΑΙ[ΝΕ]Α circumfertur.

41. 'Α[κ]έστωρ Λεωνίδα. — Incertum est nomen patris.

43. 'Α[ρ]ιστέ[βι]ος Δι[ονυσίου?]. — Alia permulta suppleri possunt.

56. 'Α ν 'Εκ[άτων]ος. — Fortasse 'Εκ[ατήνο]ρος vel 'Εκ[ατοκλεῦ]ς.

71. 'Α ρατίδας Σωπάτρου. — Explendi optio nulla datur; restituere „Α[στυκ]ρατίδας”.

88. 'Α[.] 'Απολλωνίδευσ. — Fortasse [Κα]λλωνίδευσ.

92. [ΟΣΙ] ΔΙΟΣ. — Videtur nomen supple-
dum esse 'Ανθεσίλα 'Ράδιος; qui Anthesilas filius fuit 'Ράδιος
'Ανθεσίλα, quem circa annum 100 a. Chr. floruisse docet C. I. R.
993, 14.

95. [Π]ασικράτευσ. — Nomen incertum est.

129. 'Α[ρχι]δαμος Φιλήτου. — Alia multa expleri possunt.

130. 'Α[κ]αῖος 'Εξακεστίωνος. — 'Α[γλ]αῖος Paton; alia non desunt, quae expleas.

132. 'Α[γ]ησίτιμος 'Ανδροτίμου. — Fortasse Α[ιν]ησίτιμος.

137. 'Αθαναγόρας Εὐφράνορος. — Iterum hominem offendimus
C. I. R. 844, 21.

144. 'Αριστοκράτης 'Αριστοκράτευσ. — Laudatur quoque C. I. R.
50, 21.

155. Γόργων Γόργωνος. — In catalogo recensetur C. I. R.
730, 27.

157. Δαμαγόρας [Ε]ὐφράνορος. — Dux navalis fuit Rhodiorum satis notus, qui contra Mithradatem rem praeclare gessit
(App. Mithr. 25; Plut. Lucullus 3; C. I. R. 41, 5).

161. *Δαμοκράτης Τιμακράτους*. — Iterum homo occurrit C. I. R. 50, 30.

164. *Δωρόθ[ε]ος Ἀστυμήδους*. — Filius paterve fuit Ἀστυμήδους Δωροθέου, cuius memoriam retinet C. I. R. 844, 15.

167. *Διδύν[ητος]* . . . α . . . ος. — Fortasse *Διδύν[ωστος]* vel *Διδύν[ις]*.

169. *Δ[ιδύν]ητος [Καλ]λικράτους*. — Quidni *Δ[αμάγ]ητος*?

170. *Δ[αμά]ρατος Κ[λευσ]θένης*. — Intellege hominem eundem, cuius nomen C. I. R. 817a, 1 desideramus.

206—207. *Ἐτέαρχος Καλλιάνακτος καθ' ὑποσίαν δὲ Ἀριστομάχου*. — Pater filiusve est *Καλλιάνακτος Ἐτεάρχου* (C. I. R. 46, 314).

213. *Εὐφράνωρ Βασιλείδους*. — In hominis mentionem iterum incidimus C. I. R. 201, 1.

232. *Ἐργοχαρις Ἐργοχάριος*. — Hominem eundem offendimus C. I. R. 845, 30.

237. *Ἐκατόμνως Ἀριστέ[ω]ς*. — Fortasse *Ἀρίστε[υ]ς*, uti auctor est Paton.

238. *Ε[ὐκ]λῆς Τιμακράτους*. — Alia multa suppleri possunt.

239—40. *Ἐρμόδοκος Ἐρμόδοκου καθ' ὑποσίαν δὲ Εὐαρχίδα*. — Iterum homo exstat C. I. R. 107, 4.

249. *Ἐπαίνετος Ῥάδιος*. — Carpathius fuit probante titulo C. I. R. 1035, 4.

268. *Ζήνων Πράξωνος*. — E summis magistratibus Rhodiis fuit, uti docet C. I. R. 844, 33.

270. *Ζωπ[ᾶς] Ἀγιδος*. — Alia multa suppleri possunt.

289. *ΘευΦ[άνης] Ἀγ[εμάχου]*. — Filii nomen incertum est, patri fortasse nomen fuit [*Ἀγχ*]εμάχῳ, [*Ἀρ*]εμάχῳ vel [*Ἀρχ*]εμάχῳ.

290. *Θεμί[στιος] Θε[μιστοκλεῦς]*. — *Θεμισ[τοκλῆς]* expleri potest praeunte Patono, deinde alia multa.

291. *Θαρσύ[τας] Βάκ[?]χωνος*. — Non desunt alia multa, quae suppleas.

296. [*Ι*]άσων *Μενεκράτους*. — Elogium hominis exstat C. I. R. 303.

302. [*Ιδ*]ρων *νάγου*. — Nomen homini fortasse fuit [*Ιθύφ*]ρονι.

305. *Ἰσόδωτος Ἰ* *δα*. — Suppleri nihil omnino potest

nisi „Ι[Φιά]δα”; cuius nominis rarissimi exemplum datur C. I. R. 127, 88.

314. Καλλιάναξ Ἐτέα. — Veram lectionem esse suspicor „Καλλιάναξ Ἐτεάρχου”; cf. vs. 206.

315. Καλλιξενος Ἀριστομάχου. — Hominem iterum offendimus C. I. R. 271.

320. Κλ[ε]ισίτιμος Ἀρχεστράτου. — Iterum homo occurrit C. I. R. 42, 17.

329. Καλλικλῆς Διοκλεῦς. — Nepos est Καλλικλεῦς Φαινίδα, de quo vide ad C. I. R. 108, 6.

333. Καλλίστρατος Κλεωνύμου. — Non ignotus homo est; laudatur quoque C. I. R. 66, 7.

345. Κ ης Τιμ[ολέ]οντος. — Fortasse Τιμ[οκρέ]οντος, uti est apud Patonum.

346. Κλ[ευμ]έν[ης]]άτεις. — Alia permulta suppleri possunt.

351. Καλλικ[λ]ῆς Καλλικράτεις. — Fortasse Καλλικ[ράτ]ης cum Patono; superest nomen quod suppleas Καλλικ[ύδ]ης.

353. Λυσίστρατος Μοιραγένης. — Filius fuisse videtur Μοιραγένης Ἀρχοκράτεις καθ' ὑπόθεσιν δὲ Λυσιστράτου, cuius mentio fit C. I. R. 827, 1; 844, 18 et 846, 2.

360. Μενεκράτης Μελανθίου. — Filius paterve fuit Μελανθίου Μενεκράτεις, qui laudatur C. I. R. 1035, 1.

362. Μνασίας Πολυξένου. — Nomen hominis recurrit C. I. R. 199, 1.

374—75. Μελάνιππος καὶ Μενέστρατος Οὐλία. — Immo Οὐλιά[δα] supplendum est. Cf. vs. 419, quo versu Οὐλί[ά]δη[ς] Μελανίππου, deinde C. I. R. 49, 35, quo Μένιππος (Μελάνιππος?) laudatur Οὐλιάδου.

380. Μελάνιππος Σωπάτρου. — Pater filiusve fuit Σωπάτρου Μελανίππου, cuius memoriam retinet C. I. R. 1006, 1.

381. Μενεκ[ρ]άτης Μενεκράτεις. — Homo satis notus; in eius mentionem incidimus C. I. R. 47, 16; 49, 38, deinde fortasse C. I. R. 107, 14.

412. Νικόμαχος Ἐξακέσ[του]. — Iterum homo exstat C. I. R. 49, 36.

419. Οὐλί[ά]δη[ς] Μελανίππου. — De Μελανίππῳ Οὐλιάδα eius patre filiove vide ad vs. 375.

425. Παιώνιος Ἀγησάνδρου[υ]. — Filius fuisse videtur Ἀγησάνδρου Παιωνίου (C. I. R. 107, 15).

454. [Σω]σικράτης Σωσινίκ[ου]. — In hominis eiusdem honorem scriptus est titulus Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 203, vs. 12. Cuius tituli aetas hinc efficitur.

458. Στράτων Στράτων[ος]. — Nomen idem occurrit C. I. R. 11, 8.

464. Σιμίλας Δαμοκράτε[υς]. — Diversus hic homo fortasse non est ab „Σιμίλας Δαμοκρίνευς”, cuius elogium superest in inscriptione pessime tradita Ross Inscr. Gr. Ined. II 168c (unde Collitz Griech. Dial. Inschr. 3499). Inscriptio ex Nisyro insula est, quae civitatis Rhodiae pars quondam erat.

469. Στρατο[κλή]ς Ἰέρωνος. — Alia multa suppleri possunt.

472. Τιμοκλ[εί]δας Τιμαγόρ[α]. — Hominem in C. I. R. ter laudatum invenies (C. I. R. 54, 1; 730, 21).

481. Τιμόστ[ρατος] Ἀστυμ[ήδευς]. — Fortasse Ἀστυμ[άρχου] vel Ἀστυμ[έδοντος].

C. I. R. 47, 11. — Ἑρμοκρέων Ἑρμοδόκου non modo C. I. R. 46, 219 recurrit, uti annotavit Hiller, verum etiam C. I. R. 46, 241; C. I. R. 107, 20 et Ross Hellenika I 2, 1846, 65, 8, vs. 2. Teli, non Rhodi habitabat, qua in insula cippus repertus est filii eius majoris. Hermodoci patris memoriam retinent C. I. R. 46, 219 et 239, deinde C. I. R. 107, 4 et 13; Hermodoci et Hermocreontis filiorum C. I. R. 107, 20, Ross Hellenika I 2, 1846, 65, 8, vs. 2 et C. I. R. 46, 241; Hermodoci, Gorgonis, Callicritae et Aristagorae fratrum C. I. R. 107, 4 et 12, deinde C. I. R. 46, 239. Memorabile denique videtur, nomen Ἑρμοκρέοντος nostri tribus ex quinque iis locis, quibus homo laudatur, in formam breviorē abisse „Ἑρμοκρῶν”; unde liquido apparet, iniuria Bechtelum scripsisse (ad Collitz Griech. Dial. Inschr. 3488), „Ἑρμοκρῶν” nomen proprium ex „Ἑρμοκράτης” nomine contractum esse.

14. Σιμυλῖνος Εὐφραγόρα. — Nomen idem exstat in inscriptione e Peraea Rhodiorum Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N°. 2, vs. B 25; sed nescio an diversus ab altero fuerit hic Σιμυλῖνος Εὐφραγόρα. Nam primi saeculi est C. I. R. 47, alteram inscriptionem Durrbach-Radet qui ediderunt merito saeculo tertio assignavisse videntur.

C. I. R. 48. — Hanc inscriptionem nuperrime retractavit Reinach in libro „Mithradate Eupator” Germanice reddito 1895, p. 474, N° 22.

C. I. R. 49, 5. [Αγν]σίλοχος Πανσία. — Alia multa suppleri possunt.

6. καθ' ὑθεσίαν δὲ Ἀνδρω[νος]. — Fortasse Ἀνδρω-
[νίδα].

20. [Αγν]σιάνναξ Ἀπολλοδότου. — Non desunt nomina alia quae suppleas.

41. Ἀρχιτ[έλεως]. — Huius nominis exemplum nullum datur apud Rhodios neque in insulis vicinis; contra Ἀρχιτ[ίμος] nomen in illis regionibus frequentissime occurrebat (ter in Indice ad C. I. R.).

46. Τελέστωρ Θευφά[νεως]. — Patri fortasse Θευφά[ντη] nomen erat. vel Θευφά[μω].

47. Τρίτυλλος Ἀναξα[γόρας]. — Alia permulta suppleri possunt.

56. καθ' ὑθεσίαν δὲ Θαρσιπ[όλιος]. — Fortasse Θαρσι-
π[ό]νου].

62. Θευμένης Πιστοκράτης. — Exemplaria huius tituli tria sunt; quorum lectiones si contuleris (singulas invenies in annotatione Hilleri), incertum esse videbis hoc loco nomen proprium „Θευμένης”. Integrum nomen servavit C. I. R. 761, 32; quo loco Πιστοκράτης laudatur Θευγένεως, haud dubie huius Θευγένεως proavus.

In huius tituli annotatione scriptum est: „Rev. de Philol. XVII 1883”; corrige: „1893”.

C. I. R. 50, 7. [Ἀπολ]λοδότου. — Fortasse [Δη]λοδότου.

39. Καλλιφάνης Εὐφράν[ορος]. — Suppleri nomina quoque possunt Εὐφραν[ίδα]; Εὐφραν[ίσκου]; Εὐφραν[τίδα]. Magistratum Rhodium C. I. R. 825 a, 1 offendimus Καλλικράτης Εὐφραντίδα. Quem non distare ab Calliphane nostro temeraria sane foret conjectura, nisi Ross ipse, qui titulum nostrum solus vidit, in praefatione scripsisset ad „Inscriptiones Graecas Ineditas” Rhodias, se titulorum eorum, quos ei fasciculo inseruisset, auctorem parum fidum exstare; lectiones enim praebere non posse nisi admodum dubias, quippe quem tempus defecisset, quo sibi exemplaria pararet certiora.

41. Σ[ωσι]κράτης]. — Apud Rossum Σ[ω]κράτης]

est, qui tamen simul annotat, inter Σ et KP sibi duas literas deesse videri.

C. I. R. 63, 2. — Κλειωναῖος nomen proprium est propemodum singulare; quod v. c. frustra quaesiveris apud Bechtel-Fick Personennamen. Hic titulus ostendit, Polyb. XVI, 9, 1 „Κλειωναῖον” legendum esse, non „Κλεωναῖον”.

C. I. R. 70. — Hanc inscriptionem omnium primus edidit Raoul-Rochette *Lettre à Mr. Schorn* 1845, p. 403 (Rossi apographo usus).

C. I. R. 72 a, 1. [Ἀντ/λ]ο[χον? Μ]ηνοδώρο[υ]. — Vix recte hoc loco nomen desideratum Hiller supplevit; nam anno ± 70, quo tempore titulus noster incisus est, Rhodi in urbe virum primum floruisse novimus, cui nomen esset Ἀ[νδ]ραγόρας Μην[οδω]ρου (*C. I. R. 46, 17*).

C. I. R. 73 b, 5. Νέμε[α]. — Iure Νέμε[ια] scripsisse videtur Löwy.

In tituli epologo legitur „Jahrb. des arch. Inst. IX 1894, 33”; intellege: „IX 1894, 39.”

C. I. R. 85, 1. — Lacunae in capite tituli Hiller hanc medicinam adhibuit „[Ἄ βουλὰ καὶ ὁ δᾶμος ὁ Ῥοδίων κτλ.]”. Quale exordium sollemne in usu quidem apud Rhodios erat; haec ipsa vocabula tamen non complectebatur nisi extremis liberae reipublicae temporibus (documento sunt tituli *C. I. R. 56, 1*; *83, 1*; *92, 1*). Neutiquam admitti potest in inscriptione, quae anni fere 220 a. Chr. est.

C. I. R. 87, 3. — Hunc versum non Löwy, verum iam multo ante Ross explevit.

C. I. R. 90. — Hanc inscriptionem praeter viros doctos ab Hillero laudatos edidit Hirschfeld (qui commentario instruxit longe omnium optime) *Journ. Hell. Stud.* VII 1886, 288.

In honorem Theopompi Onidii, quocum familiariter Caesar vivebat, titulum scriptum esse asseverant ii qui ediderunt; suadent autem literarum ductus (cf. Foucart in editione, quam procuravit), ut de homine cogites postea nato. Accedit quod titulus clare ostendit, peregrini statuam Rhodios posuisse nec tamen verbo indicasse, peregrinum, non civem hominem fuisse; quod num Caesaris temporibus facturi fuerint, valde dubito. Immo aetatem hoc quoque redolet posteriorem. Maxima vero auctoritate fuisse

etiam Traiano principe progeniem Theopompi Caesaris amici, fuisse etiam post nobilissimum illum alios viros primarios, qui nomine gauderent Theopompo Artemidori Cnidio, ex titulo discimus Collitz Griech. Dial. Inschr. 3504.

C. I. R. 91. — Huius inscriptionis mentio non fit „Newton Travels and discoveries I 1865, 176”, sed „I 1865, 170”.

C. I. R. 92, 1. — „Ὁ δᾶμος [δ' Ῥοδίων]” Ross supplevit collato titulo *C. I. R. 83, 1.*

2. [Αἴλιον] supplementum (incertum) Keili est.

3. [Παλαιο- aut Λινδο]πολείταν. — Coniicere quoque possis [Νεο- (uti auctor est Ross) et Καρπαθιο]πολείταν.

C. I. R. 102, 3. [Πεισι?]κράτη Πεισιστράτου καθ' ὑποθεσίαν δὲ Νικάσιος. — Πεισιστράτον aliquem Πεισικράτους (filium patremne viri hoc loco laudati?) in titulo offendimus *C. I. R. 764, 49.* Hic saeculo tertio florebat; aetas tituli nostri fortasse hinc apparet.

C. I. R. 104b, 1. [Πει? Λυ?]σικράτει[α Κλευσθένους]. — Mulieri fortasse nomen erat [Ῥνα]σικρατεῖ[α].

C. I. R. 107, 20. Ἑρμοδοκος Ἑρμοκρῶντος. — Iterum homo exstat Ross *Hellenika I 2, 1846, 65, 8, vs. 1.*

C. I. R. 108, 6. Καλλικλῆς Φαίνι[λ]α. — Exemplar tituli „Φαίνδα” exhibet. Nec quidquam mutandum esse censent sat multi viri docti, qui ante Hillerum titulum ediderunt. Merito me quidem iudice; nam Φαῖνις nomen proprium apud Rhodios usitatum fuit (*C. I. R. 46, 495*); unde „Φαίνδας” ordine sequitur.

Admirationem movet, quod tantum cognati materni Philoterae mortuae monumentum ponunt; perinde est *C. I. R. 72a*, aliter vero res sese habet *C. I. R. 107*. In nostro titulo excusari quodammodo cognati paterni posse videntur, cum patre virginis mortuo matrimonium novum contraxisset mater.

C. I. R. 112, 1. Θευ[γ]έννης Φασηλ[ίτ]ας. — Homini nomen fuisse videtur Θευ[μ]ένει (cf. tituli imago, uti est apud Hillerum).

C. I. R. 127. — In stemmate, quod huic inscriptioni adiecit, Δημήτριον III filium fuisse Δημητρίου II falso Hiller scripsit; parentes enim homini fuerunt Νικασίαν Νικασίανος et Βασιλῆς (cf. vs. 64). Gravi sidere natus fuisse videtur hic Δημήτριος Νικασίανος; de quo paulo ante non minus falso scripserat Hol-

leaux Rev. de Philol. XVII 1893, 173, patrem eum fuisse Δημητρίου Δημητρίου statuarii satis noti (cf. Löwy Inschr. Griech. Bildh. 187); cuius re vera nepos fuit.

83. Δαμάτριος [β' Ῥόδιος]. — In exemplari nihil est nisi „Δαμάτριος”, ut supplementum Hilleri plane incertum sit. Incerta sunt quidem omnia; mihi autem locum consideranti [Ἀρχία] nomen deesse videtur, ut explendum sit Δαμάτριος [Ἀρχία] (cf. versus, qui praecedunt).

C. I. R. 160. Ad epilogum. — Plurimas inscriptiones Rhodias Ross, easdem haud semel Foucart exscripsit. Quorum exemplaria si diligenter contuleris, non facile me iudice, uti hoc loco Hiller habuit, Foucarto fidem maiorem habebis. Praeterea lectionem ΚΤΝΟΤ cum Ross commendavit tum etiam optime defendit.

C. I. R. 161, 1. ΚΟΙΝΟΤ. — Huius tituli unicum exstat exemplar (exscripsit Ross). Quod tamen ΚΟΝΟΤ exhibet, non ΚΟΙΝΟΤ.

Coniecit Wescher, incerte quidem sed nescio an recte, hoc loco legendum esse „{X}[αῖρημ]ον[εῖ]ων κο(ι)νοῦ” (cf. vs. 6).

6. Hunc versum Hiller imagine quidem tituli expressit, in edendo deinde plane omisit.

7. In fine huius versus Foucartum secutus Hiller [κοινοῦ] supplevit; dubito an verius [ἐρανιστᾶν] Wescher coniecerit.

C. I. R. 164, 3. [Θαλ]λοῦς Σύρας. — Quidni [Φι]λοῦς, usitatus sane nomen?

C. I. R. 165, 5. [Ἀντιοχί]σας. — Nisi valde fallor, haec est sollemnis declinatio: „Ἀντιοχεύς”, fem. „Ἀντιοχίς”; ut forma plane barbara „Ἀντιόχισσα” sit. Accommodata nostro loco sunt haec: „[Κιλί]σας”; [Καβαλί]σας; [Λυκαονί]σας; κτλ.

C. I. R. 168, 1. [ΕὐΦ]ρα[γ]δ[ρ]ας Ἀντιλόχου τοῦ Ἀντιλόχου. — Ἀντίλοχος Ἀντιλόχου aliquis (idemne an alius homo?) in titulo occurrit C. I. R. 72a, 5—6; qui floruit anno ± 90 a. Chr.

C. I. R. 171, 6. [. . . . Παλαι]οπολείτα. — Fortasse [Λινδ]επολείτα; [Καρπαθι]οπολείτα; [Νε]οπολείτα.

C. I. R. 187, 1. Παυσίων Σωσιφίλου. — Ross et Löwe „Παύσων” lapidem exhibere scribunt, Foucart „Παυσίων”. A parte deteriore mihi Hiller in eligendo stetisse videtur.

C. I. R. 196, 1—2. Καλλικράτης Καλλικράτεως. — Hominem

iterum laudatum invenies C. I. R. 46, 341, fortasse C. I. R. 42, 9—10. Quarum inscriptionum utraque anni fere 70 a. Chr. est.

C. I. R. 197, 1. [Στ]ησαγόρη Φιλωνίδα. — Mulieri nomen fortasse erat [Μν]ησαγόρη.

C. I. R. 211, 1. [Δαμ]αί[ν]στος Ἀρ. — Alia permulta suppleri possunt.

C. I. R. 214, 1. Ἀπολλω[νίου]. — Alia multa suppleri possunt.

4. τᾷς γυναι[κὸς αὐτοῦ]. — Αὐτοῦ vocabulum fortasse hoc loco abundat; cf. C. I. R. 175; 184; 201; 217; 305; 347; 376; 477 b; 541; 543.

C. I. R. 222 a. — Hoc carmen sepulchrale anni fere 225 a. Chr. est; nam Ἑρμοκρέων Ἀριστωνύμου, in cuius honorem scriptum est, in titulo iterum exstat Amorgi reperto Mitt. des Ath. Inst. I 1876, 338, 7c, vs. 3, cuius aetatem definivit Weil qui invenit.

C. I. R. 232, 1. Σωσιδάμου Αἰσχρῶνος. — Incerta lectio est, patri fortasse nomen Αἰσχρίωνι fuit. Nam Vidua contendit in lapide scriptum esse „Αἰχρῶνος”, Rottiers „Αἰσχρίωνος”.

C. I. R. 245, 2. [Σ]ωσιπλεῦς [Ἀν]δρογένεως. — Fortasse [Κυ]-δρογένεως vel [Μαν]δρογένεως.

C. I. R. 258, 1. — Hoc loco „Χάρμειος”, non „Χάρνειος” scribendum esse iam conieceram Mnem. XXIII 1895, 105.

C. I. R. 264. — Inscriptionem „Θευτίμου Τιμαράτου Εὐθηνίτα”, cuius in annotatione ad hunc titulum mentio fit, non Symaeam esse, uti scribit Hiller, verum Casiam demonstrat C. I. R. 1061.

C. I. R. 316. — Nomen [Χ]αρμοκλεῦς Ἐρατοκλεῦς hoc titulo laudati iterum occurrit C. I. R. 1442, 31.

C. I. R. 339. — Inter viros doctos, qui titulum ediderunt, praetermissus est Löwy Arch. Ep. Mitt. aus Oest. VII 1883, 112, 5.

C. I. R. 345. — Ἰερώνυμος Ἰέρωνος Rhodius, cuius memoriam hic lapis retinet, iterum exstat in inscriptione Teli reperta, quam protulit Churchill Babington Transact. Royal Society of Literature, II Ser. X, 117, 7, vs. A 2.

C. I. R. 347, 4. [Αἰ]νησιδ(ά)μου. — „[Μ]νησιδ(ή)μου” scripserat Papadopoulos, qui primus titulum edidit. Tertium nomen conicere possis „[Ο]νησιδ(ά)μου”.

C. I. R. 349. — Vix dubito, quin diversus non sit hic titulus ab C. I. R. 1023.

C. I. R. 353, 2. Πύργος Δόρκωνος. — Legendum esse censet Hiller „Δόρκωνος”; verum apud Rhodios hoc nomen proprium nusquam exstat, neque, si bene novi, eius alterum exemplum datur nisi Bull. Hell. XIV 1890, 390. Nonne rectius „Δωρίωνος” mutandum est, uti iam Boeckh dubitanter coniecit? Cui tamen exemplis huius nominis uti nondum licuit; nunc vero suppeditant, ex insula Rhodo *C. I. R. 127, 17*, alterum invenies apud Löwyum *Inscr. Griech. Bildh. 148, 4*.

C. I. R. 354. Ροδοῖος Πύθωνος. — Huius pater filiusve in titulo *C. I. R. 993, 33* laudatur; qui Πύθων Ροδοῖου circa annum 100 a. Chr. floruit.

C. I. R. 370. Ἀριστόλας E. — In eius mentionem fortasse incidimus *C. I. R. 73 b, 1*.

C. I. R. 379a, 1. [Κρι]ναγόρας [ἌΓρι]δος. — Alia multa suppleri possunt.

C. I. R. 385. — Inter eos, qui titulum ediderunt, Foucartum desideramus Bull. Hell. X 1886, 209.

C. I. R. 389. — In annotatione operam dat Hiller, ut memoria reviviscat oppiduli Peraeae Rhodiorum, Aeni. Ad quem finem Stephanum Byzantium laudat s. v. Αἶνος. Huius oppiduli vestigium alterum superest; vide apud Athen. VII, 285 f, quo loco ganeo Rhodius pisces extollit Aenios.

C. I. R. 477b, 7. καὶ τῶν τέ[κνων] Ἀθηνοδώ[ρου] ἀν] | δρου Εὐ enumerantur deinde filii Athenodori. — In tituli exemplari scriptum est „ΑΘΗΝΟΔΩ . . .”, deinde versu sequenti haec in capite versus sunt „ΔΡΟΤΕΤ . . .”. Vix dubito, quin nomen filii maioris in hisce literis lateat, ab ΔΡΟΤ igitur incipiens. Coniecit Franz „Δρού[σο]ν”, „vix recte”, uti recte annotat Hiller; prorsus enim alienum ab hoc loco nomen Romanum est. Quae tamen ipse substituit etiam peiora mihi esse videntur; nam viam quodammodo praemuniunt, qua verum exploretur. Quid multa? „Δρούθου” legendum est, Δρούθος enim nomen Rhodium est. Bis in inscriptionibus occurrit Teli in insula repertis; quas inspicie Ross *Hellenika I 1, 1846, 65, 6, vs. 1*; Collitz *Griech. Dial. Inscr. 3488, vs. A 6*.

C. I. R. 533. Εὐτυχίας Φρύξ. — Singulare est nomen Εὐτυχίας, quod num re vera in lapide exstat anceps haereo: debetur enim huius tituli unicum exemplar curis Foucarti. Fortasse

„Εὐτυχί(δ)ας” lapidi insculptum est, fortasse „Εὐτυχίς”. Quorum prius nomen satis notum est, alterum servis Phrygiis imponebatur nonnumquam, uti docent C. I. A. II 3286 et C. I. R. 1458.

C. I. R. 580. — Inscriptionem non invenies „Rev. Arch. XIV 1866, 359” verum „XIII 1866, 359”.

C. I. R. 645, 1. Βετουτίας Τυραν(ν)λου. — Haec nomina magnam habent suspicionem. Tituli exemplar BETOTTIASΤΤΡΑΝΙΟΤ praebet, dubitanter ego „Βετούκας Τυράννου” legendum esse existimo. Βέτουκος sive Βίτουκος nomen proprium Gallicum est (quo v. c. designabatur centurio, qui Mithradatem occidit, cf. Reinach Mithradate Eupator, Germanice reddidit A. Goetz, 1895, p. 408 ann. 1; deinde in nummo exstat, quem edidit Saulcy Rev. Numism. Nouv. Sér. I 1856, 5); hoc nomen in formam femininam declinatum Βετούκα est. Non est quod mireris, in hoc elogio deterioris aevi nomen muliebre Gallicum occurrere, praesertim cum de muliere sermo sit humili loco nata.

Patrem „ΤΤΡΑΝΙΟΤ” in Τυράννιον nescio quem converterunt Papadopoulos et Hiller. Quod nomen num umquam Graeci usurpaverint, valde dubito, exemplum saltem nullum datur; exempla vero supersunt „Τυράννου” nominis (Bull. Hell. XII 1888, 328; Apollod. II, 4, 5, 3). Deinde etiam propius ad literarum ductus accedit ΤΤΡΑΝΝΟΤ. Fieri nimirum quoque potest, nomen Gallicum quoddam latere in literis illis ΤΤΡΑΝΙΟΤ, quae in exemplari esse videntur.

C. I. R. 677. — Hunc titulum sacris Rhodiorum cognoscendis utilissimum Holleaux literarum formis diligentius examinatis anni ± 400 a. Chr. esse contendit (Bull. Hell. IX 1885, 98, ann. 6).

C. I. R. 697, 5. [Ὁ δεῖνα Κλ]ευσθένης. — Fortasse [ὁ δεῖνα] Εὐσθένης.

C. I. R. 698, 1. [Νικδβ]ουλος — Coniecit Newton [Εὐβ]ουλος; alia permulta suppleri possunt.

2. [Σα]μόλας Νικωνος. — Sic Hiller praeunte Wilamowitzo; coniecit Newton [Δα]μόλας; restat quod suppleas [Τι]μόλας.

C. I. R. 700. — Adnumerandi sunt iis, qui hunc titulum ediderunt, Longpérier Bull. Archéol. de l'Athénæum français 1855, 76 et Schumacher De republ. Rhodior. 54. Simillima

huius est tabula, cuius inscriptionem ediderunt Paton-Hicks The inscriptions of Cos 1891, 67.

C. I. R. 703. — Hunc titulum frustra quaeres „Journ. Hell. Stud. IV 1883, 140, 28”; corrige: „140, 8”.

C. I. R. 704, 1. Ἀριστομβροτίδας Ναυσίππου. — Homini nomen Foucart imposuit Ἀριστομνοτίδα; felici coniectura iam Dittenberger De sacris Rhodiorum II 1887, 9 „Ἀριστομβροτίδας” emendaverat; re vera in lapide sic scriptum esse nunc vidit Hiller. Fortasse non distat ab „.....ιδας Ναυσίππου” (uti est apud Patonum, Hiller „Παυσίππου” mutavit), qui circa annum 70 a. Chr. vixit et C. I. R. 46, 118 laudatur.

C. I. R. 705, 1. Τιμα[κρ]άτης Τιμοθέου. — In titulo Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2, vs. A 31, qui titulus saeculi tertii est sicuti noster, inter optimates Rhodiosάτης aliquis enumeratur Τιμοθέου.

Camirensis hic Τιμακράτης Τιμοθέου fuit; quem cave existimes diversum non fuisse ab „Τιμοκράτης Τιμοθέου” Lindio (C. I. R. 845, 24), qui circa annum 70 a. Chr. floruit.

13. Μεγάσων Κριτοβούλου. — „Μεγασῶν” substituerunt Bechtel-Fick Personennamen 198.

C. I. R. 718. — Inter eos, qui inscriptionem ediderunt, „Cauerum” desideramus „Delectus”, 175”.

C. I. R. 730, 21. Τιμοκλειδας Τιμαγδρα. — Hominem eundem offendimus C. I. R. 46, 472 et C. I. R. 54, 1.

22. Δαμέστρατος Σπουσίλα. — Mutandum esse „Σπενσίλα” coniiciunt Bechtel-Fick Personennamen 253; at cf. C. I. R. 107, 16.

27. Γόργων Γόργωνος. — Iterum homo exstat C. I. R. 46, 155.

C. I. R. 731, 8. Ἐπίσκοποι. — Admirationem movet, post tale exordium unum nomen in catalogo inveniri. Parum accurate legisse videtur Ross, in lapide scriptum esse crediderim „Ἐπίσκοπος”. Simillimi erroris exemplum aliud afferre lubet. Titulum C. I. R. 705 primus edidit Papadopoulos; qui cum scripsisset, vs. 26 „ἀγωνοθέται” lapidem exhibere, fidem lectori fecit non nisi mediocrem; donec Hiller lapide retractato incisum esse haud dubie videret „ἀγωνοθέτας”.

12. Ἀντίστρατος Φ[αν]οστράτου. — Fortasse Ἀν[τι]στράτευ vel [Π]αν[τι]στράτου.

14. Κλει[..... 'Αρι]στόλα. — Suppleri quoque possunt [Θεμι]στόλα; [Πλει]στόλα; [Καλλι]στόλα.

15. Δαμαίνε[τος]σικράτευσ. — Vix locus est dubitatio-
nis, quin „[Πει]σικράτευσ” emendandum sit. Damaenetus enim
noster *ἱεροποιός* fuit aedis Apollinis Erethimii; anno autem 105/4
ἱερέως munere in illa aede fungebatur *Πεισικράτης Δαμαινέτου*
(C. I. R. 730, 2). Quem patrem filiumve fuisse Damaeneti nostri
quid obstat?

Quodsi vere haec disputata sunt, ad aetatem huius tituli
probandam valent: circa initium enim saeculi primi incisus
esse videtur.

17. 'Αριστό[λας]αγόρα. — Ross homini nomen fuisse
scribit „'Αριστο[Φῶν Δι]αγόρα”. Facili negotio etiam permulta
alia suppleri possunt, operae pretium tamen erit, haec obser-
vare. Anno ± 75 a. Chr. auctoritate inter Rhodios excellebat
Νικαγόρας 'Αριστομάχου (C. I. R. 42, 12). Quem quidni filium
fuisse suspicemur hominis, cuius nomen hoc loco excidit?

19. 'ΑριστοΦ[ῶν Λυ]σάνδρου. — Nomen utrumque plane in-
certum est.

22. ΧαρίΦ[ῶν]δευσ. — Fortasse ΧαρίΦ[αμος].

C. I. R. 732, 4. Φίλος Λυσ[ά]ν[δρου]? — In lapide
ΑΤΣΕΝΑΙΤΟΤ legisse sibi visus est Ross, latere A. Nauck
„Δυσαινέτου” censuit. Hiller ad coniecturam suam scribit: „Λυ-
σάνδρου, quae correctio haud ita difficilis esse videtur”. Etiam
levior correctio mihi esse videtur ΑΤΣΙΑΝΑΚΤΟΣ.

5. [Ἄγ]ήσανδρος Δαμοκρίνευς. — Fortasse [Κτ]ήσανδρος vel
[Ὀν]ήσανδρος.

6. [Ἐ]λευσίας(?) Πολυκλεῦς. — Tituli exemplaria .ΛΕΙΣΙΑΣ
praebent vel .ΛΕΤΣΙΑΣ. Ross et Newton [Π]λεισ(τ)ίας scrip-
serunt, quae coniectura probabilior utique est quam nomen
prorsus ignotum, quod Hiller commendavit, [Ἐ]λευσίας. At
Carpathi in insula, in finibus itaque Rhodiorum, nomen pro-
prium occurrit „Κλεισίας” (C. I. R. 993, 20); quod quin hoc
loco supplendum sit, vix dubito.

C. I. R. 750, 1. Μεγαλεία Φιλίσ[κου]. — Fortasse Φιλίσ[τρίδα]
vel Φιλίσ[του].

C. I. R. 761. — Verissime quidem Hiller annotavit, eiusdem
fere aetatis hunc titulum esse cuius C. I. R. 764; paulo tamen

recentior est. Nam genetivi formae non contractae in *εος* vocabulorum in *ης* in illo titulo constanter usurpantur, in nostro vero exceptio non datur, quin formae recentiores in *εως* occurrant.

Deinde ad aetatem hujus tituli definiendam nomen Doricum quoque valet *Ἀφαιστίων* (vs. 22). Satis enim constat, iam primo saeculo a. Chr. ad „*Ἡφαιστίων*”, formam e communi Graecorum sermone desumptam, descendisse Rhodios (cf. C. I. R. 46, 319).

15. *Διδυμακλῆς Φιλίνου*. — Alia multa suppleri possunt.

16. *Ἀγῆσιλοχος Ἀγ[ησά]νδρου*. — Fortasse *Ἀγ[ασά]νδρου* vel *Ἀγ[ορά]νδρου*.

19. *Καλλίστρατος Νικοστράτου*. — E progenie eius fuisse videtur alius *Καλλίστρατος Νικοστράτου*, cuius memoriam retinet C. I. R. 75 a, 1.

26. *Ἀριστόμαχος Ἀλεξάρχου*. — Iterum homo exstat C. I. R. 788, 3.

32. *Πιστοκράτης Θευγένους*. — Proavus fuit *Θευγένους Πιστοκράτης* eius, qui C. I. R. 49, 62 laudatur.

C. I. R. 764, 20. *Ἀλεξιάδας Θρασυβούλου* (contractum ex „*Ἀλεξιάδας*” nomen est? an rectius ab „*Ἀλκιάδας*” non distat?). — In titulo parum diligenter exscripto Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2, qui tempore non discrepat ab nostro, *Ἀρσιάδας* aliquis occurrit *Θρασυβούλου* (vs. A 36). Quod nomen *Ἀρσιάδας* vix recte traditum esse videtur; in suspicionem statim incidimus, eundem hominem atque nostro loco designari.

28. *[Τιμ]ακράτης Ἡροδότου*. — Fortasse *[Βουλ]ακράτης* vel *[Λ]ακράτης*.

30. *[Ἀγῆ]σιπολις Ἀρχοκράτεος*. — Holleaux-Diehl, qui primi titulum publici iuris fecerunt, „*[Τιμ]ασιπολις*” ediderant; alia permulta restant, quae suppleas.

44. *Θαρσίππος Λυσιστράτου*. — Nomen idem offendimus C. I. R. 925, 16.

51. *Τιμ[όμ]βροτος Κριτοφύλου*. — Nescio an iure „*Τιμ[ούμ]βροτος*” supplendum esse putaverint Bechtel-Fick Personennamen 43 ann.

C. I. R. 765. — Hic titulus lapidi commissus est exeunte saeculo tertio, uti certa argumenta demonstrant. Nam *[Μι]κίων Ἰππάσου* (vs. 4) filius (an forte pater?) fuit *Ἰππάσου Μικίωνος*,

cuius mentio fit C. I. R. 761, 24 et 764, 56; Πausιπόλεμος Παντακλε[ῦς] (vs. 5) filius (an forte pater?) Παντακλεῦς Πausιπολέμου, qui C. I. R. 764, 17 laudatur; Διογένης Ἀριστόνδα denique (vs. 7) foederi subscripsit notissimo, quod anno 220 cum Hierapytniis Rhodii inierunt (Mnem. I 1852, 79 sqq., vs. 101).

11. σ[ω]ν [Κδ?]νωνος. — Löwy, qui primus titulo operam dedit, in exemplari, quod dono acceperat ab amico Rhodio, Μέμνωνος scriptum fuisse asseverat ediditque Μέμνωνος. Vix dubito, quin Μέμνωνος in lapide sit.

C. I. R. 766, 4. [. αγ]όρας Φιλοκλεῦς. — Explendum esse videtur [Νικαγ]όρας; cf. ad C. I. R. 1442, 30.

10. Καλλίων [Θ]ευφάν[ευς]. — [Θ]ευφάν[του] coniecit Ross.

C. I. R. 767, 20. [.]τιμίδα Λαδαρμίου. — [Πολυ]τιμίδα suppleverunt Durrbach-Radet; quod nomen tamen ne unico quidem exemplo exstat. Suppleri possunt [Ἀμφι]τιμίδα et [Θευ]τιμίδα.

C. I. R. 776 b, 5. Θεύπρ[οπος]. — Fortasse Θεύπρ[ωτος]. 7. Νικό[λαος]. — Holleaux-Diehl, qui primi lapide detinebantur, incisum esse scribunt „ΝΙΚΟΔ” edideruntque „Νικόδ[αμος]?”.

C. I. R. 788, 3. [Ἀ]ριστόμαχος Ἀλ[εξ]άνδρου]. — Minus recte lacunam suppleverunt viri docti, quem errorem facile sustuleris collato C. I. R. 761, 26. Ἀριστόμαχος ibi occurrit Ἀλεξάρχου. Qui cum ab nostro homine non distare videatur, tituli nostri aetas (saeculum tertium a. Chr.) hinc nullo negotio colligitur.

C. I. R. 806. — Ross Rhein. Mus. IV 1846 (non 1845), 189 sqq. non modo, uti Hiller annotavit, inscriptionem laudavit C. I. R. 806 II, sed etiam C. I. R. 806 I. Inscriptio II, ex hoc lapide desumpta, in Anthologiam recepta est Palatinam App. I, 123.

C. I. R. 812, 1. Νικασίδαμος [Με]γα[κλε]ῦ[ς]. — Hac coniectura blandissima nomini profuit Löwy, non Hiller.

2. Ross Ἀθανάλας, non Ἀθάνας in lapide scriptum esse contendit.

C. I. R. 817 a, 1. ρατος Κλευσθένης. — Supple [Δαμά]ρατος. Δαμάρατος Κλευσθένης (non Πολυάρατος, uti Ross auctor fuit, neque magis Κλεισθένης, uti Paton C. I. R. 46, 170 supplevit) iterum exstat in titulo C. I. R. 46, 170. Unde quo

tempore dedicata sit haec tabula (± 75 a. Chr.), satis apparet.

C. I. R. 819 a, 20. Ὀνάσανδρος Ἐρμα[κράτεις]. — Alia multa suppleri possunt.

23. Τε[λεσ]ίδας Ἡλίου. — Fortasse Τε[λεκλε]ίδας.

C. I. R. 824, 5. Σ[.....] Ἀκέσ[τορος]. — Expleri quoque possunt [Μήσ]τορος, [Θέσ]τορος, [Κάσ]τορος. Vix tamen crediderim, nomen proprium aliquod hoc loco requiri.

C. I. R. 829, b 1. [Τὸν δεῖνα Π. sive Ἰ]ασιμάχου. — Coniecit Ross „[Μν]ασιμάχου”; supersunt quae expleas nomina paulo rariora [Νικ]ασιμαχος (Collitz Griech. Dial. Inschr. 3549, 316) et [Ὀν]ασιμαχος (Collitz Griech. Dial. Inschr. 3593, 16).

C. I. R. 831. — Plurima, quae falso lapidem exhibere scripserat Foucart, Hiller denuo lapide inspecto tacite emendavit.

C. I. R. 839 c. — Hanc inscriptionem non Ross, verum Selivanov edidit; contra Ross, non Selivanov inscriptioni primus operam dedit C. I. R. 839 d.

C. I. R. 842, 1. [Δει]νοκλῆ Φιλ[ππου]. — Alia permulta expleri possunt.

C. I. R. 844, 15. Ἀστυμήδης Δωροθέου. — Pater fuisse videtur Δωροθ[έου] Ἀστυμήδεις, cuius memoriam retinet C. I. R. 46, 164.

18. Μοιραγένης Ἀρχοκράτεις. — Diversus non fuisse videtur ab „Μοιρπγένης Ἀρχοκράτε[υ]ς καθ' ὁδοσίαν δὲ Λυσιστράτου”, qui C. I. R. 846, 2 laudatur; tertio et quarto homo fortasse recurrit C. I. R. 46, 353 et 827, 1.

21. Ἀθαναγόρας Εὐφράνορος. — Iterum homo exstat C. I. R. 46, 137.

23. Ἀγήσαρχος Ἐξακέ[στου]. — Supplevit Löwy Ἐξακε[στιδα], cuius nominis exemplum nondum inventum est; supplefi praeterea possunt Ἐξακε[στιωνος] et Ἐξακε[στοκλεῦς].

24. In mentionem hoc loco incidimus Ἀγησάρχου Ἐξακέ[στου] τοῦ Ἐράτωνος, C. I. R. 925, 14 Ἀγησάρχου Ἀρέτωνος. Fortasse recte sese habent omnia, latere tamen videtur quadratarii error aliquis.

33. Ζήνων Πράξωνος. — Eius nomen iterum occurrit C. I. R. 46, 268.

Memorabilis deinde in hac inscriptione (anni ± 80 a. Chr.) transitus est ad dicendi normam, e communi Graecorum sermone

desumptam. Admixtae sunt formae noviciae veteri Rhodiorum sermoni Dorico; sic v. c. Ἀθηνόδωρος vs. 14, Τιμοκράτης vs. 19.

C. I. R. 845, 11. Κλευ[κράτης vel σθένης] Δαματρίου. — Alia permulta suppleri possunt.

13. Ἀ[γῆτ]ωρ Π[ολ]υξένου. — Imago tituli, quam Hiller adiecit, planum facit, „Ἀ[γῆτ]ωρ” certe hoc loco non requiri. Foucart, qui ante Hillerum lapidem vidit, incisum esse proficitur „... ΘΡ... Τ... ΤΞΕΝΟΤ”; quod si vere scripsit, nihil habes quod expleas nisi [Εὐ]θρ[επ]τ[ίδας Ε]ὐξένου. Imaginem vero si consulis Hilleri, supplendum esse putabis „Ἀ[μφίδ]ωρ[ος]”, „Ἀ[θανόδ]ωρ[ος]” vel tale quid.

22. Τιμ[οκλε]ύς. — Alia multa suppleri possunt.

23. Π[εισά]ρχου. — Fortasse [Τ]εισάρχου.

34. Ἀνδρότιμος Ἀνδρωνος. — Hiller lapide investigato nihil iam superesse scribit nisi „ΑΝΔΡΩ...”; idem docet Foucart, qui ante eum solus hunc titulum edidit. Hoc autem si vere observatum est, non minus apte hoc loco nomen suppleri potest „Ἀνδρ[ωνίδ]α”. At in imagine, quam titulo Hiller prae-misit, nulla littera omissa ΑΝΔΡΩΝΟΣ invenitur. Cum prudens sic edidisse videatur, vix dubito, quin Holleauxii exemplari lectio debeat, quod ei in promptu erat, nec tamen publici iuris factum est.

37. Δωρικῆς Ἀρχω[νίδ]α. — Ἀρχώ[νδ]α emendavit Foucart. Quod verius fortasse scriptum est; attamen videntur apud Rhodios nomina in Ἰδας formas exhibere ab communi Graecorum sermone non diversas, si recentioris aetatis, contractas vero formas, si vetustiora sunt. Exemplo sit nomen Ἀριστωνίδας. Μνασίτιμος Ἀριστωνίδα, artifex Rhodius (C. I. R. 855, 3), saeculo altero vel primo a. Chr. floruit; contra in inscriptionibus tribus, quas tertio saeculo incisas esse constat, nomen occurrit Ἀριστώνδας (C. I. R. 925, 13; 765, B 7 et 9; Mnem. I 1852, 79 sqq., vs. 101). Atqui primi saeculi a. Chr. nostra inscriptio est.

C. I. R. 846, 2. Μοιραγένης Ἀρχοκράτε[υ]ς καθ’ ὑποσίαν δὲ Λυσιστράτου. — Non solum, uti Hiller annotavit, C. I. R. 844, 18 homo laudatur (et C. I. R. 827?), laudari quoque videtur C. I. R. 46, 353. Vixit circa annum 80 a. Chr.

C. I. R. 852, 2. Ἀστυμ[ήδη] Θεαιδῆτου. — Ross scriptum esse

Θεαιδότην asseverat, haec tamen addit: „ein name, auf welchen die erhaltenen buchstaben unabweislich führen, der aber eine falsche und durchaus verwerfliche bildung ist”.

Annotavit Hiller, hunc ipsum Theaedetum iterum exstare C. I. R. 72 a (corr. C. I. R. 75 b, quem locum voluit). Fieri quidem potest, alterum Theaedetum ab altero non discrepasse, aequales enim fuisse videntur, minime tamen constat.

C. I. R. 869. — In sepulchro maximo inscriptus est hic titulus, quod usque ad nostra tempora integrum prope Lindum exstabat (vide de hoc monumento scriptores ab Hillero allatos, deinde Leake Journal of a tour in Asia Minor 1824, 225 ann.; Hamilton Researches in Asia Minor etc. II 1842, 55; Newton Travels and Discoveries I 1865, 196 sqq.). In proxima vicinia eius inventus est titulus C. I. R. 868. Satis apparere mihi hinc videtur, mariti cuiusdam et uxoris elogia his titulis superesse. Quod neminem vidisse miror, maxime enim pertinet ad sanandum titulum C. I. R. 869. Nam C. I. R. 868 (elogium uxoris) intactus aetatem tulit; mutilus contra est C. I. R. 869. Cui quidem titulo cum Ross tum alii prodesse conati sunt; sanari tamen non potest nisi collato C. I. R. 868. Eius vero opera haec facile restitues: „[Ἀρχ]οκράτης [ὁ] Ἀρχιπόλιος Λινδοπολίτα | καθ' ὑποθήκην [δὲ τοῦ] δεινός | Καττα]βίου”. Cf. C. I. R. 201; 908.

[Καττα]βίου. — Emendationem Löwy debemus; [Πολύ]βίου legendum esse Ross censuerat.

C. I. R. 884, 14. — In annotatione haec scribit Hiller: „Κατὰ [γένεσιν] rarum in titulis Rhodiis; sed cf. N° 19, 10”. Exemplum alia proferri possunt: C. I. R. 181 et Bull. Hell. X 1886, 248 sqq. N° 1, vs. 10.

C. I. R. 908, 1. [Φί]ντας Εὐκ[λείδα vel ράτεως similia]. — Frequentius certe nomina occurrunt [Ἀμύ]ντας et [Μελά]ντας.

C. I. R. 925. — Saeculi quarti vel tertii hanc inscriptionem esse, ex literarum ductibus omnes collegerunt qui ediderunt. Finibus etiam arctioribus eius aetas circumscribi potest. Nam vs. 16 in mentionem incidimus Θαρσιπόνου Λυσιστράτου Lindii, cuius nomen iterum in inscriptione offendimus C. I. R. 764, 44.

13. Ἀριστῶνδα[ς] Δεξιό.... — Fortasse Δεξιό[χο].

14. Ἀγήσαρχος Ἀρέτωνος. — Patrine fortasse Ἐράτωνι fuit

nomen? Titulus enim C. I. R. 844, 24 memoriam retinet 'Αγηςάρχου 'Εξακέ[στου] τοῦ 'Εράτωνος.

18. Νικαγώρας 'Αγηςι[κ]ρά[τεος]. — Fortasse. 'Αγηςι[στ]ρά[το].

20. 'Αγηςίνικος Φ[ιλ]ο. — Sic Hiller lapide retractato; qui prius ediderant Holleaux-Diehl „'Αρχ[ι]ο" nomen suppleverant.

21. Παυσανίας Δ[εξ]ίλο. — Alia multa suppleri possunt.

27. σ[ι]κλῆς 'Αμφιτίμο. — Supersunt fragmenta literarum, quae dubitationem nullam relinquunt, quomodo lacunae subveniendum sit: Νικασικλῆς homo dicebatur.

C. I. R. 926, 9. [Δαμωφ]έλης 'Εμπρέπον[τος]. — Saeculo tertio a. Chr. apud Rhodios Δαμωφέλας nomen in usu erat, non Δαμωφέλης (cf. C. I. R. 788, 7, quo loco nunc quidem „Δαμωφέλ[η]ς" edidit Hiller, at veram lectionem nulla litera omissa iamdudum exhibuerat Löwy, ex exemplari depromptam, quod sibi dono misisse amicum Rhodium scribit). [Ἀγγ]έλης fortasse supplendum est (huius nominis exemplum in titulo exstat C. I. R. 764, 27), fortasse [Δαμοτ]έλης, [Τιμοτ]έλης vel tale quid.

C. I. R. 929, 1. Τιμαγώρας Τιμαγόρα. — Hominis nomen iterum occurrit C. I. R. 46, 473.

C. I. R. 962. — Inscriptionem praeter viros doctos ab Hillero laudatos edidit Foucart Assoc. relig. 232, 53. Conferatur insuper Ross Inselreisen III, 116.

C. I. R. 976, 1. Θεόδωρος Βάμιος. — Βάμιοι illi quam terram incoluerint, neque Hiller explicavit neque opinor quisquam facile explicabit. At sic distingue sodes: Θεόδωρος ἢ 'Αμιος, i. e. Θεοδώρου 'Αμιος, ac statim perspicua fient omnia. Inscriptio nostra recentissima est; fuisse etiam multum post Christum natum pagum Rhodium τῶν 'Αμίων, documento est C. I. R. 83, 3.

C. I. R. 993. — Hunc titulum propter literarum ductus saeculo primo assignavit Hiller. Aetatem recte definivit, argumentum tamen certius in promptu est. 'Αλεξίδαμος enim 'Αλεξιδάμου, quem vs. 26 offendimus, diversus non fuisse videtur ab Rhodio eo, qui nomen idem gessit, cuius memoriam retinet C. I. R. 42, 7 (ex anno ± 75 a. Chr.).

9. Θεμιστόλας Τελεσάνδρου. — Καρπαθιοπολίτας erat teste C. I. R. 1033, 31, quo loco iterum laudatur.

11. Μενεκράτης Αἰδοκρίτου. — Elogium huius hominis (quod Βρυκούντιον eum fuisse ostendit) aetatem tulit (C. I. R. 1004).

Conferatur praeterea Αἰδόκριτος Μενεκράτης, qui cum C. I. R. 1015 laudetur, Carpathius quoque fuisse demonstratur.

22. Ἀλεξίδαμος Ἀναξίππου. — Brycuntium eum fuisse docet C. I. R. 1008, 1; tertio eius nomen recurrit C. I. R. 42, 7.

24. Νικοβούλα Ἱεροκλεῦς. — Brycuntiam mulierem fuisse ex titulo discimus C. I. R. 1008, 3.

33. Πύθων Ῥοδ[ι]ου. — Tituli exemplar ΠΟΛΙ..ΟΥ exhibet; unde rectius Ῥοδ[ι]ππου supplendum esse existimaverim. Usitatum hoc nomen erat in insula Carpatho (C. I. R. 999, 2; 1017, 2).

C. I. R. 1001. — Θέρσιππος nomen proprium est, quod cum in C. I. R. non exstet nisi in titulis Carpathiis, in illa insula tamen non minus quater occurrit (cf. Index ad C. I. R.).

C. I. R. 1004. — Μενεκράτης Αἰδοκρίτου, cuius elogium hoc titulo ad nos devenit, initio floruit saeculi primi a. Chr.; cf. ad C. I. R. 993, 11.

C. I. R. 1008, 1. [Ἀ]λεξιδάμου Ἀ]ναξίππου. — Fuisse etiam tertium vocabulum scripsit Beaudouin, qui hoc modo versum supplevit: „[Ἀ]λεξιδάμου Ἀ]ναξίππου [Βρ]υκουντίου”. — Coniuges hoc titulo laudatos vixisse novimus circa saeculi primi initium (cf. ad C. I. R. 993, 22 et 24).

C. I. R. 1017. Ἀρισταγόρας Ῥοδ[ι]ππου. — [Ῥο]δ[ι]ππου Hiller cum Beaudouino. Quod nomen usitatum quidem fuisse constat apud Carpathios; non minus apte tamen suppleri possunt [Κυ]-δ[ι]ππου, [Θευ]δ[ι]ππου, [Ποσει]δ[ι]ππου, alia. Deinde nescio an minus recte in lapide inscriptum esse ΔΙΠΠΟΥ tradiderit Beaudouin; fidem non ita magnam faciunt eius exemplaria, fortasse ΣΙΠΠΟΥ incisum est. Tunc vero elogium titulo nostro superest filii patrisve Θερσίππου Ἀρισταγόρα Carpathii, quem laudat C. I. R. 998, 1.

C. I. R. 1020, 2. Εὐκράτης Ῥάδιος. — „Ῥάδις” nomen proprium ex insula Carpatho ter tituli servaverunt, praeterea nusquam inventum est (exempla vide in Indice ad C. I. R.). Quartus homo occurrit, Ῥάδις Αἰδοκρίτου, qui C. I. R. 46, 92 laudatur, quem tamen Carpathium fuisse et nomen ipsius et nomen patris ostendunt.

C. I. R. 1021. — Hunc titulum Bull. Hell. IV 1880, 280, 15 edidit Beaudouin, non 280, 16.

2. *Αἰδοῖος* nomen proprium hoc unico exemplo exstat. Scribit Bent Journ. Hell. Stud. VI 1885, 238, se Carpathi in insula cippum invenisse *Αἰδοίου* cuiusdam; vix dubito, quin noster is fuerit *Αἰδοῖος*.

C. I. R. 1022, 1. [Μν]ασιδαμος Μενεκράτευ[ς]. — Annotat Hiller: „sive [Τιμ]ασιδαμος”. Restant quae suppleas nomina [Νικ]ασιδαμος et [Ὀν]ασιδαμος.

C. I. R. 1023, 1. — *Νικοβούλα* alia, item Brycuntia, in titulis laudatur *C. I. R. 993, 24* et *1008, 3*. Ceterum nomen non exstat in *C. I. R.*

C. I. R. 1024, 1. — Nec magis *Σωσίπολις* nomen proprium in *C. I. R.* invenitur nisi in titulis Carpathiis. In illis tamen ter occurrit (cf. Index ad *C. I. R.*).

C. I. R. 1033. — Hic titulus etiam nunc iniuria iis adscribi solet, quorum aetas incerta est. *Θεμιστόλας* enim *Τελεάνδρου*, quem laudat vs. 31, iterum *C. I. R. 993, 9* exstat; qui locus docet, floruisse hominem circa saeculi primi initium.

C. I. R. 1035, 1. *Μελάνθιος Μενεκράτευς*. — Memoriam retinet *C. I. R. 46, 360 Μενεκράτευς Μελανθίου*, aetate non multum diversi ab nostro homine (± 70 a. Chr.).

C. I. R. 1039, 1. [Ἀριστείδαν?] *Παυσανία*. — Haec coniectura, ab Hillero proposita nec tamen argumentis probata, ea de re praecipue commendatur, quod Rhodium fuisse cognovimus, cui nomen esset *Παυσανία Ἀριστείδα* (*C. I. R. 46, 424*).

C. I. R. 1040, 1. [Ἀ δεινα] *Ἀρχινόμου*, [γ]υνὰ δὲ *Φιλόφρονος*. — Mater fuisse videtur haec mulier ignota *Ἀρχινόμου Φιλόφρονος*, quem saeculo tertio floruisse testatur *C. I. R. 761, 17*. Quod si ita sese habet, filius eius Lindius fuit e pago τῶν *Κλασίων*, qui summos Lindi honores adeptus est. Liquido hinc discimus, Sarum insulam quoque (Sari enim repertus est hic titulus) reipublicae Rhodiae partem fuisse eiusque cives eadem qua caeteros Rhodios civitate gavisos esse. Rem sane opinor vix quisquam mirabitur neque opus fuisse fortasse videbitur argumentum attulisse.

(Continuabitur).

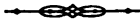
AD
SAMUELEM ADRIANUM NABERUM

DIEM QUO ANTE ANNOS XXV MUNUS ACADEMICUM INIIT
LAETE CELEBRANTEM

DE ARISTOPHANIS RANIS
EPISTULA CRITICA.

SCRIPSIT

J. VAN LEEUWEN J. r.

Vide quam fugaces labantur anni, vir clarissime, collega honoratissime! Quartane saeculi pars praeteriit ex quo tu in Athenaeo — mox in Academia — Amstelaedamensi studiosam iuventutem bonarum litterarum amore imbuere coepisti? Is qui ante te gravissimum illud munus sustinuit, clarissimus Bootius, etiamnunc inter nos vivens vicensque hilarique senectute fruens versatur; — tu ipse per annos quibus ante oculos nostros te habuimus vix senior factus nobis videris, — et tamen quinque praeterlapsa sunt lustra post diem quo cathedram illam, magnis nominibus illustrissimam, primum tu conscendisti tuaque eruditione, tuo ingenio, tua elegantia illustriorem etiam reddidisti. Utinam diu etiam pergas sanae mentis praecepta dare discipulis qui colunt te atque suspiciunt; me quoque utinam amare pergas, qui benevolum tuum animum et iuvenis imperitus olim expertus sum saepius et etiamnunc exuperior quoties collegam aestimatissimum te adeo ut bonum consilium a te petam, nec nisi talia mihi consilia praebuisti unquam.

Devinctam autem mentem cum laetissima hac occasione munusculo aliquo testari tibi vellem, non inveniebam quod oblatu satis dignum esset. Tandem quod simplicissimum erat optimum est

visum. Non meum est neque est huius loci, in Mnemosyne, cui ipse praees, multis verbis laudes tuas canere; sed hoc fortasse meum est, operis in quo nunc sum totus qualescumque tibi dedicare primitias; quod opus integrum nunc tibi mittere mallet, sed nondum extat satis paratum. Observationes dico ad Aristophanis fabulam, quae una omnium et facetissima est et difficillima. Tuo igitur iudicio nunc submittam locos aliquot selectos ex annotationibus, quas conscripsi in Ranas, mox si fors tulerit cum ipsa fabula edendas. Tu boni consule quod tibi offertur, et quo animo offeratur potissimum cogita. A sana autem ratione ubi aberrasse tibi videbor, ut tuo more, id est leniter nec tamen cunctanter aut dubitanter, in rectam viam me revoces etiam atque etiam te rogo.

Vs. 48 Herculi roganti cur ita mirifice indutus se visat respondet Dionysus se ad inferos iam suscepisse iter; cuius consilii causam narraturus incipit a verbis ἐπεβάτευον Κλεισθένης: „*militabam in navi cui praeerat Clisthenes, tum Euripidis fabulam aliquam oculis meis usurpans ut longae navigationis taedia fallerem, huius poetae nuper vita defuncti desiderio ita sum percussus ut mecum constituerem Orco eum eripere.*” Ita fere locus habet, omissis quae ad rem nunc non faciunt. Optime igitur intellego quid dicat Dionysus, et imperfectum illud ἐπεβάτευον, unde respondendi facit initium, nihil habet quod miremur; sed non intellego cur etiam Hercules imperfecto usus eum interroget:

ποῦ γῆς ἀπεδήμεις;

Immo ἀποδημεῖς comicus dederat, nisi fallor, loci autem contextum qui non perspiciebant — nam non cuiusvis est intellegere quomodo hic versus cum sequentibus cohaereat — imperfectum imperfecto opponendum esse rati sunt. Tibi quid videtur?

Vs. 305 sq. postquam fictis periculis hero pusillanimo satis terroris incussit Xanthias tandem „ἡ Ἐμπουσα Φρούδη” exclamat. Dein in codicibus quae sequuntur haec sunt:

ἡ Ἐμπουσα Φρούδη. ΔΙΟΝ. κατόμοσον. ΞΑΝΘ. νῆ τὸν Δία.
ΔΙΟΝ. καὺθις κατόμοσον. ΞΑΝΘ. νῆ Δί'. ΔΙΟΝ. ὁμοσον. ΞΑΝΘ.
νῆ Δία.

Quae ferri nequeunt, veri autem inveniundi viam hic ut tot aliis locis aperuit Bentley, qui *κατόμοσόν μοι*. — *νὴ Δία* proposuit; sed nisi languidum illud *ἄμοσον*, quo alterius versus exitus corrumpitur, sublatum fuerit, persanatus nondum dici poterit locus. Nisi fallor poeta dederat:

„ὦ Ἐμπουσα Φρούδη.” — „κατόμοσόν μοι τὸν Δία.”

— „νὴ τὸν Δί’.” — „αὖθις κατόμοσον. — „νὴ τὸν Δία.”

Vs. 323 Chori nondum oculis spectatorum obiecti — nam versu demum 353 eum orchestram intrare arbitror — prima verba haec sunt:

Ἰακχ’ ὦ πολυτιμήτοις ἐν ἔδραις ἐνθάδε ναίων,

quae metro Ionico adversari nemo non videt. Hinc in codicibus nonnullis omissa est praepositio *ἐν*, Reiske vero corrigebat *πολυτίμητ’*, quod quominus placeat obstat vox *ἔδραις* epitheto sic destituta. Omnium vero plausum iam videtur tulisse Hermanni coniectura *πολυτίμοις*.

Frustrane igitur olim Cobetus (Nov. Lect. p. 56 sq.) docuit quid interesset inter utrumque adiectivum: *πολύτιμον* esse *pretiosum*, dici igitur de rebus venalibus, *πολυτίμητον* vero *deorum* esse *epitheton*? Minime, laudant enim observationem Cobeti, qua certiozem nullam scripsit unquam, — attamen recipiunt inventum Hermannianum, „hoc enim loco comicum a solito loquendi genere discedere.” Non vidi magis. Si traditum esset *πολυτίμοις*, corrigendum esset: nunc non est traditum, attamen comicus, qui adiectivo *πολυτίμητος* saepe usus est (vid. e. g. versus vicinus 338), hoc loco linguae vim intulisse creditur. Equidem non dubito quin reicienda sit Hermanni coniectura, sed quid restituam dubito, cum duplicem videam viam salutis. Licet enim accusativum, qui verbo *ναίειν* apud poetas — poeticum autem est verbum neque alias apud nostrum obvium — inde ab Homero saepissime subiunctus est, substituere dativo: *πολυτιμήτους ἔδρας ἐνθάδε ναίων*, neque me deterret versus antistrophici syllaba brevis longae syllabae *-τους* respondens, cum videam etiam in Vespis versus ionicos plus semel eandem libertatem admittere. Si tamen gravatur aliquis huiusmodi numeros invitis codicibus obtrudere comico, in promptu est adiectivum metro verbisque quam maxime accommodatum neque traditis litteris dissimile:

πολυύμνοις ἐν ἔδραις ἐνθάδε ναίων.

Cf. Eq. vs. 1328 ταῖς ἀρχαίαισιν Ἀθήναις | καὶ θαυμασταῖς καὶ πολυύμνοις. Intellegendum autem est fanum quod Iacchus habebat in Ceramico (τὸ Ἰακχεῖον), nam ita nunc loquuntur mystae in Elysio degentes ut loqui solebant dum inter vivos erant.

Vs. 554 Caupona, cuius deversorium Hercules olim expilavit, inter plura quae gulosus heros tunc deglutivit κρέα recenset ἀναβράστ' εἴκοσιν | ἀν' ἡμιωβολιαῖα. Sed soloece sic locutam esse mulierculam inquilinam inter homines Atticos degentem ut credam non a me impetro, parum enim ad molestum illud ἀνά tutandum prosunt quae in scholiis conferuntur substantiva θεοισ-εχθρία et καλοκαγαθία quaeque eiusdem conformationis adscripserunt hodierni editores ἀναλογία et penny-a-liner. Frusta carnis, quae ἡμιωβολίου prostabant, ἡμιωβολιαῖα dicebantur; etiam ἀνὰ δύο τοῦβολοῦ ea venire recte dixeris, ut in Timoclis fragmento quodam fabarum modii ἀν' ὀκτὼ τοῦβολοῦ prostare dicuntur, sed quod nostro loco traditum est vitio me iudice laborat manifesto. Si verum vidi, clamosa mulier queritur πάνθ' ἡμιωβολιαῖα fuisse, *singula* frusta tanta fuisse ut unius hominis coenae sufficerent.

Vs. 674 sqq.

Μοῦσα, χορῶν ἱερῶν ἐπιβηθι,
καὶ ἔλθ' ἐπὶ τέρψιν αἰοιδᾶς ἐμᾶς,
τὸν πολὺν ὀψομένη λαῶν ὄχλον, οὗ σοφαίαι
μυρίαι κάθηνται,
φιλοτιμότεραι Κλεοφῶντος, ἐφ' οὗ δὴ χεῖλεσιν ἀμφιλάλοισ
δεινὸν ἐπιβρέμεται
Θρηκία χελιδὼν
ὑποβάρβαρον ἐζομένη κέλαδον.

His verbis chorus musam invocat, ut ea afflante delectare possit spectatores. Quorum ingenium cur nunc laudetur, facile intellegimus, est enim haec benevolentiae captatio, et aptius sic auritis civibus opponi poterit Cleophontis lingua rudis. Sed quid hoc est quod spectatorum σοφαίαι illae dicuntur φιλοτιμότεραι quam demagogus ille his temporibus famosus? Immo *poeta* nunc honoris est appetens, sperat enim victoriam scenicam, honoris

igitur appetens dici potest ipsa quae invocatur *musa*, et sic ultro emicat vera lectio *Φιλοτιμοτέρα*. Musa suaviloquentia sua captare studet auditores quibus ille homo clamoribus semibarbaris aures obtundere solet.

In strophae exitu vides me recepisse pulcram Meinekii coniecturam, in codicibus enim est *ἐπὶ βάρβαρον ἐζομένη πέταλον*, quod ferri non posse libenter concedo viris doctis qui de hoc loco disputarunt. Sed dubito subinde an lenior sufficiat correctio *ἐπὶ βάρβαρον ἐζομένη πίτυλον*. Vocem *πίτυλον* etiam Bergk huc invehere voluit, *scaturigo* autem, ad quam avicula considat, loquacis hominis os dici fortasse haud inepte potuit. Sed hic quoque subactum tuum expecto iudicium.

Vs. 925. Aeschyli ars perfacete ab Euripide sic describitur: post infinita chori cantica tandem actor aliquis circa mediam fere fabulam loqui incipiens profert *ρήματα βόεια*

δφρῦς ἔχοντα καὶ λόφους, δειν' ἄττα, μορμωπα.

Βόεια sunt *immania*, *sesquipedalia*; etiam *δφρῦς καὶ λόφους ἔχοντα* *ρήματα* quid significet probe scio, sunt enim *torva atque minacia*, qualis fuit vultus Pisandri illius in pace tantum ferocis, de quo vid. Pac. 395. Sed verba *μορμωπα* vel *μορμωπα* vel *μορμουρωπα* — nam haec omnia sunt in codicibus — quid sunt? Nescio equidem. Immo scio: est vitium apertum, quod una littera mutata sanari potest. Scilicet, ut cum Mnesilocho illo loquar, *τουτὶ τὸ βῶ μοχθηρόν*. E prima syllaba irrepsit in secundam; comicus scripserat *μορμονωπα*, *faciem μορμόνος* (Ach. 582 Pac. 474) *habentia*. Alienum opinor hinc est *μαρμωπα* Eur. Herc. 883.

Vs. 1038 ridetur Pantacles bonus fortasse poeta sed miles pessimus, qui ex Homero suo ne id quidem didicerit quomodo induenda sint arma. Nam nuper, cum pompae Panathenaicae interesse deberet,

τὸ κράνος πρῶτον περιδησάμενος τὸν λόφον ἤμελλ' ἐπιδήσειν.

Insoliti aliquid habet hic versus; nam *ἤμελλον* imperfectum, quod ex Homero (M 34) dudum est expulsum neque apud Hesiodum (Theog. 478, 888, 898) est ferendum, apud bonae aetatis poetas nonnisi his locis occurrit: Theognid. 259 *πολλάκι δ' ἤμέλλησα*, ubi δὲ *μέλλησα* habent codices complures, Ar.

Ecol. 597 τοῦτο γὰρ ἤμελλον ἐγὼ λῆξειν, ubi *τουτὶ* vel *ταῦτὸν* γὰρ ἤμελλον rescribere non magnae est audaciae, nostro denique loco. Ecquid τὸν κῶνον ἤμελλ' ἐπιδήσειν dederat comicus? Versum autem sic demum intellego si sumere licet galeam loro, quod apicis (κῶνου) parti inferiori insereretur, dein sub mento militis iungeretur, eius capiti cum ipsa crista illigandam fuisse; Pantaclem vero galeam capiti imposuisse et ligamento obfirmasse — tum demum animadvertisse cristam adhuc iuxta se iacere.

Sed hac de re penes viros rei archaeologicae peritiores quam sum ego iudicium esto. Id unum confidenter affirmo, recipiendam non esse Kockii coniecturam *περιπηξάμενος*, quod si quid video non id quod vult ille („nachdem er sich aufgestülpt hatte”) significaret, sed — Pantaclem clavos circacircum impingentem suo capiti infixisse galeam. Quos autem locos attulit Kock ad hanc coniecturam commendandam, horum alter (Herod. VII 64) *Σάκαι περὶ τῇσι κεφαλῇσι κυρβάσις* . . . εἶχον *πεπηγυίας* vertendus est *Sacae rigidos (non molles) pileos in capite gerebant*, in altero (Aristoph. fr. 301) *ἡ καρδοπεῖφ περιπαγῇ τὸν αὐχένα* de misero servo sermo est, qui a domino crudeli in pistrinum detrusus, collo circumdatam habet *παυσικάπην* sive *καρδοπεῖον*, ne inter molendum farinae aliquid comedat (*κάπτῃ*) scilicet, unde *riget* ei collum. Itaque illos quidem locos hinc quam maxime alienos esse vides.

Vs. 605 sqq. Xanthiam Herculis partes agentem adoritur aedis Plutoniae Ianitor cum pedissequis, quos „Scythis” Atheniensibus simillimos finxit poeta; et mox erepta clava premunt inermem. Deinde in codicibus haec sunt:

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

εἴτ' οὐχὶ δεινὰ ταῦτα, τύπτειν τουτοὶ
κλέπτοντα πρὸς τ' ἀλλότρια;

610

ΞΑΝΘΙΑΣ.

μὴ ἀλλ' ὑπερφυᾶ.

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

σχέτλια μὲν οὖν καὶ δεινὰ.

ΞΑΝΘΙΑΣ.

καὶ μὴν νῆ Δία

εἰ πώποτ' ἦλθον δεῦρ', ἐθέλω τεθνηκέναι,
ἢ ἐκλεψα τῶν σῶν ἄξιόν τι καὶ τριχός.

Nonnulli autem codices, in his V, verba *μη ἀλλ' ὑπερφυᾶ* (611^b) non *Xanthiae* tribuunt sed *Ianitori*, et e scholiis discimus olim fuisse qui versus 610 sq.^a *Ianitori*, versum 611^b *Dionysio* darent; praeterea versum 612^a non *Dionysio* sed *Ianitori* tribuit R et olim tribuerunt alii. Apparet igitur non me primum haerere in hoc loco, sed id quod mihi praesertim in eo displicet nondum vidi indicatum. Est adiectivum *δεινά* versu 612 iteratum ibique misere languens, nam licet *δεινὰ καὶ σχέτλια* saepe iungantur (Av. 1175 etc.), inversa ratio non obtinet et vix potuit obtinere, versus autem 610—612 gradationem constituent necesse est. Itaque aliquando tentavi *σχέτλια μὲν οὖν κᾶτλητα*, sed mox sensi socco id parum aptum esse adiectivum, iamque perspicere mihi videor spurium versum nos hic ludificare, procrevisse enim versum 612, quem *Xanthiae* dari totum iubebat Meineke, e duobus glossematis praecedenti versui olim adscriptis: *μὲν οὖν* pro *μη ἀλλά* et *σχέτλια* pro *ὑπερφυᾶ*. Itaque totum locum sic constituo:

(Ianitor scenticam tenens prodit cum ministris duobus (toxotarum habitu), quibus indicat *Xanthiam*:)

ΘΤΡΩΡΟΣ.

ξυνδεῖτε ταχέως τουτονὶ τὸν κυνοκλόπον, 605
ἵνα δῶ δίκην· ἀνύετον.

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

ἦκει τῷ κακόν.

ΞΑΝΘΙΑΣ

(clava se defendens:)

οὐκ εἰς κόρακας; μὴ πρόσσιτον.

ΘΤΡΩΡΟΣ.

εἶεν, καὶ μάχεται;

ὁ Διτύλας χῶ Σκεβλύας χῶ Παρδόκας
χωρεῖτε δευρὶ καὶ λάβεσθε τουτοῖ.

(Plures accurrunt ministri; vi coercoetur *Xanthias*.)

εἴτ' οὐχὶ δεινὰ ταῦτα, τύπτειν τουτονὶ 610

κλέπτοντα πρὸς τᾶλλότρια; 611

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

μη ἀλλ' ὑπερφυᾶ.

ΞΑΝΘΙΑΣ.

εἰ πάποτ' ἦλθον δεῦρ', ἐθέλω τεθνηκέναι, 613

ἢ ἐκλεψα τῶν σῶν ἀξίον τι καὶ τριχός.

Vides me in versu 609 gratum a te accepisse illud λάβεσθε τουτουί, quod lectioni vulgatae μάχεσθε τουτουί olim substituiisti. — Turbas peperisse videntur accusativus τουτουί vs. 610 pro obiecto verbi τύπτειν habitus — *subiectum* esse quivis nunc videt — et adiectivum ὑπερφυᾶ (*monstruosa*) vs. 611, quo iram Ianitoris magis etiam instigat Dionysus, in bonam partem (*egregia*) perperam acceptum.

Quam ultimo loco protuli coniecturam, sponte ea me deducit ad aliud genus observationum, quo Aristophanis opera praesertim indigere persuasissimum habeo. Philologi dum comicum φιλολόως tractant, non satis — nisi egregie fallor — semper reputant quid in scena agatur. Verba verborumque figuras ipsasque adeo litteras rimant pensitant, grammaticae historiae antiquitatum ope emendare vel explicare student, — sed tot gravissimis officiis districti interdum id neglegunt quod quibusdam fortasse aut minoris momenti aut nimis incertum videtur, mihi ante omnia videtur necessarium: — ut vivida menti legentis obversetur imago rerum quae aguntur, et singula quae dicuntur verba qua vocis modulatione ab actoribus proferantur quoque gestu totiusque corporis motu audire et cernere sibi videatur. Sic errare poterit sane, immo debet interdum in rebus ancipitibus, sed non erit periculum ne satis amplos locos aut perperam interpretetur aut — quod etiam gravius est — quam sint festiva quae Atticum peperit ingenium parum sentiat; nam viventem sibi habebit Aristophanem neque vereor ne non amet viventem. Iniqua de summo comico cum lego iudicia, quale illud est quod his annis in Britannia, fortasse etiam alibi auditum est: „dicacem fuisse hominem nec inficetum, sed tam malignum Euripidis aliorumque virorum aequalium censorem, tam imperitum rerum novarum iudicem, spurcorum iocorum praeterea amantissimum, ut bonis poetis annumerari vix queat”, — talia cum lego, stomachari fortasse incipio, sed mox misereri subit virorum in tantis doctrinae copiis tam inopum ingenii an consilii dicam, ut ipsi sales Attici insulsi iis videantur.

Sed quid tibi haec narro, quem et Cobetus olim et ipsa

natura docuit quomodo legendus esset Aristophanes. Nullo igitur verbulo addito locos nonnullos e Ranis afferam ad quos ea, quae calidius fortasse modo ieci, pertinere mihi videntur.

Sed incipiendum est a quaestione quae non ad verba poetae sed ad scenographiam spectat. Quid in scenae parte posteriore cernitur? „Herculis domus” statim respondet quisquis fabulam nostram memoria tenet. Ita est sane. Quam ubi sitam finxerit poeta ignorare me eo lubentius confiteor quod ipsum comicum hac de re interrogatum quid responderet habiturum non fuisse opinor. Fuitne in Boeotia, Herculis patria, ut vetusti quidam putabant interpretes? Vix credibile; in Attica potius nos versari cum ratio fert tum quae de Ceramico non nimis procul remoto dicuntur vs. 127—129. Sed certius definiri nihil potest. Una res tamen constat: NON cernitur nunc in scena id quod ibi representatum esse e versu 501, ubi Melites vici urbani fit mentio, fuere qui efficerent: *fanum* dico belli Peloponnesiaci initio Herculi ἀλεξικάκῳ Athenis dedicatum. *Templum* scilicet, idque Athenis exstructum, esse domum illam unde prodit comicus ille Hercules rerum urbanarum tam rudis! *Templi* valvas a Dionyso (vs. 37 sq.) κενταυρικῶς pedibus peti! Immo cernitur domus, satis humilis opinor atque vulgaris, cuius ianuam petulanter percutit Dionysus fratrem visens. Quod postquam perspeximus, praeterea grammaticae ope confirmari potest, nam vs. 89 cum Hercules rogat οὐκοῦν ἔτερ' ἔστ' ἐν τᾷ θά μειρακύλλια, *nonne istic apud te* — id est Athenis — *alii sunt pueruli* poemata pangentes, se ipsum non Athenis vivere luculenter significat.

Vs. 86 sq. De tragicis poetis etiam nunc superstitiibus fratrem interrogans Hercules tandem „ὁ δὲ Ξενοκλῆς;” — Cui „ἐξόλοιτο νῆ Δία” respondet Dionysus. Dein Hercules „Πυθάγγελος δέ;” — Tum servus Xanthias, ad spectatores scilicet conversus, „περὶ ἐμοῦ δ' οὐδεὶς λόγος” exclamat. Sic tradita accepimus, neque mordacius de pessimo poeta ferri potuit iudicium quam servuli his verbis, neglegi se querentis cum vel talium homuncionum fiat mentio. At „manca haec sunt” editores dudum edixerunt et lacunae appingi iam solent signa, quod Herculi respondere

debeat Dionysus. Vel sic tamen respondet, opinor, non verbis quae audiri vel atramenti ope oculis ostendi possint, sed gestu vultuque respondet, subductis humeris labrisque compressis manus agitans, ut facere solemus cum *σιωπᾶν* quam *μηδὲν λέγειν* nos malle significamus interroganti.

Versus 184 est

χαῖρ' ὦ Χάρων, χαῖρ' ὦ Χάρων, χαῖρ' ὦ Χάρων,

quae verba Dionysio tribuuntur. Praeterea Demetrius in scholio docet etiam in satyrico Achaei dramate Aethone chorum verbis *χαῖρ' ὦ Χάρων* Charonem ter esse allocutum, dein subiecisse *ἡ πού σφόδρα θυμοῖ*. Qua de re audiamus Kockium, quem de Aristophane disputans nonnisi honorifice commemoratum velim: „der „Grund der *dreimaligen* Begrüssung Charons durch Dionysos „wird uns stets dunkel bleiben, da wir den *Aethon*, aus dem „der Vers genommen ist, und somit auch die Veranlassung der „Parodie nicht kennen.“ — Equidem Achaei satyricum illud drama cum multis aliis periisse doleo sane, sed si servatum esset, nostro loco nihil opinor afferret lucis; nam parodiae nullus iam est locus. Quoties inferorum sedes adiere mortales vel immortales, torvum illum portitorem vix aliis verbis alloqui potuerunt quam ipso illo *χαῖρε*. Non talia sunt quae tragicis sublegere solent comici ut iocandi inde sumant materiem. Quod vero Kock modo dicebat nullam indicari posse causam cur ter Charonem salvere iubeat Dionysus, ex animi sententia ei assentior: non enim me iudice fecit id deus quod fecisse creditur, sed veram huius versus interpretandi viam indicat scholion, trifariam eum inter Dionysum Xanthiam Mortuum distribuens. Non tamen Mortuo illi, qui modo in scena apparuerat, versus exitus est dandus, nam hunc versu 177 e scena esse absportatum sentiet quisquis locum illum mentis oculis habuerit praesentem; sed nisi egregie fallor primum illud *χαῖρε* est Dionysi, submissa voce anxie Charonem ita salutantis ut exaudiri vix possit; dein aliquanto clarius servus Xanthias salvere eum iubet, et cum ne sic quidem respectet senex morosus, altissima voce ambo simul tertium clamitant *χαῖρ' ὦ Χάρων*. Tum demum ille *τίς εἰς ἀναπαύλας κτέ*.

Apud Achaicum autem e satyris, qui chorum efficiebant, tres

opinor deinceps Charonem allocuti sunt, qui cum surdam eis aurem praeberet, unus horum vel quartus aliquis addidit „profecto valde nobis stomacharis” — ut testatur tuum silentium. Quod vero comicus hic versus et tragicus consimiles sunt, id mero casui tribuo.

Vs. 257 sq.

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

οἰμῶζεται· οὐ γὰρ μοι μέλει.

ΒΑΤΡΑΧΟΙ.

ἀλλὰ μὴν κεκραξόμεσθα κτῆ.

Vulgo Dionysi haec verba ita accipiuntur: *plorare vos iubeo, non enim curo vestrum strepitum*, quasi fingat non iam molestum sibi esse cantum ranarum, cui finem facere frustra modo conatus sit. At neque cum sequentibus eius verbis haec concinunt, pergit enim cum iis bellum gerere, neque ranarum illud ἀλλὰ μὴν apte ita potuit subiungi. Ut loci contextum perspiciamus tenendum est id quod Hermannus olim observavit, inde a versu 250 Dionysum remo pulsare aquam dum tacere iubet garrula animalcula sub aqua — non enim cernuntur — choreas ducentia. Nunc autem dicit: *in malam rem abite, non enim curo sc. quid de vobis fiat*, si terga vobis frangam — simulque novos ictus iis intendit. Cui immo respondent ranae *clamare pergemus, nihil perterritae minis plagisve tuis*. Grammaticae igitur ut rem enunciem, ad μέλει illud non τῆς φῶδης supplendum est sed ὑμῶν.

Vs. 298 sqq.

ΞΑΝΘΙΑΣ.

ἀπολούμεθ' ὦ ἄναξ Ἡράκλεις.

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

οὐ μὴ καλεῖς μ',

ὦ ἄνθρωπ', ἱκετεύω, μηδὲ κατερεῖς τοῦνομα;

ΞΑΝΘΙΑΣ.

Διόνυσε τοίνυν.

300

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

τοῦτ' ἔθ' ἤττον θατέρου.

ΞΑΝΘΙΑΣ.

ἴθ' ἥπερ ἔρχει. δεῦρο δεῦρ', ὦ δεσπότη.

ΔΙΟΝΤΣΟΣ.

τί [δ'] ἔστι;

ΞΑΝΘΙΑΣ.

θάρρει· πάντ' ἀγαθὰ πεπράγαμεν κτέ.

Omnes novimus locum, quem Hegelochi „mustela” illa clarum reddidit. Quem iocum dum rident interpretes, versum 301 accurate explicare neglexerunt. Kockius tamen sensit non omnia hic esse perspicua, quapropter verba transponendo locum sanare studuit. Reputemus igitur quid agatur nunc. Timidus deus, quem festivum mancipium fictis periculis perterret, anxius circumspicit quo possit confugere et per iter, quod monstris horrendis infestatum credit, pergere recusat. Quapropter dicit ad servum: ἴθ' ἥπερ ἔρχει, *perge modo*, nam eius, non Xanthiae, cui in codicibus tribuuntur, haec sunt verba. Dein Xanthias solus aliquantisper procedit et mox herum ad se vocat verbis δεῦρο δεῦρο, *huc ad me veni, o here, nullum enim iam in via est periculum*. Aliter distribuenda igitur, non aliter ordinanda erant verba tradita.

Vs. 1184 sqq. Aeschylus perhibet Oedipum ab Euripide absurde τὸ πρῶτον εὐδαίμονα fuisse dictum,

ὄντινά γε πρὶν φῦναι μὲν Ἀπόλλων ἔφη
ἀποκτενεῖν τὸν πατέρα πρὶν καὶ γεγενῆναι·
πῶς οὗτος ἦν τὸ πρῶτον εὐδαίμων ἀνὴρ;

At multo gravius quam sunt quae aemulo exprobrat, in his verbis peccatum commisit Aeschylus, si post πρὶν φῦναι addidit πρὶν καὶ γεγενῆναι, nam misere haec languent. Sed si aliter dividuntur quae tradita accepimus, comico condigna mihi videntur. Scribamus:

ΑΙΣΧΥΛΟΣ.

ὄντινά γε πρὶν φῦναι μὲν Ἀπόλλων ἔφη
ἀποκτενεῖν τὸν πατέρα —

ΔΙΟΝΤΣΟΣ (secum loquens:)

πρὶν καὶ γεγενῆναι;

ΑΙΣΧΥΛΟΣ.

πῶς οὗτος ἦν τὸ πρῶτον εὐδαίμων ἀνὴρ;

Dionysus verba πρὶν φῦναι non ab ἔφη sed ab infinitivo ἀποκτενεῖν suspensa esse putat vel iocose fingit: *in fatiſne erat ut*

patrem prius etiam interficeret quam natus esset ipse?! — Non mea autem haec est explicatio, sed latitat in scholiastae verbis ἢ τὸ Φῦναι καὶ γεγονέναι ἐκ παραλλήλου ἐστίν, ἢ σύναπτε (συναπτεόν?) τὸ „Φῦναι” πρὸς τὸ „ἔφη” τὸ δὲ „γεγονέναι” πρὸς τὸ „ἀποκτενεῖν”.

Nunc locos nonnullos afferam, qui neque corrigendi neque aliter distribuendi sed aliter ac fieri video interpretandi mihi videntur.

Vs. 215. *Quin age suavissimam nunc edamus cantilenam* — rana-
rum prima haec sunt verba —

ἦν ἀμφὶ Νυσῆιον
Διδὸς Διώνυσον ἐν
Λίμναισιν ἀχῆσαμεν
ἀνίχ' ὁ κραιπαλόκωμος
τοῖς ἱεροῖσι Χύτροισι
χωρεῖ κατ' ἐμὸν τέμενος λαῶν ὄχλος.

Gnomicum esse aoristum ἀχῆσαμεν, ut ἔστερξαν vs. 260, recte statuit Ruhnkenius, ut docet praesens quod subiunctum est χωρεῖ. Sed aliam haec verba interpretandi rationem hodie valere video, cuius auctor Voss nisi fallor extitit. Intellegunt viri docti *cantum quo olim* — cum inter vivos eramus — *Bacchum celebravimus*. At sic imperfectum potius usurpandum et adverbium ποτε vel eiusmodi aliquid addendum erat; praeterea vereor ut *ranarum manes* in elysio degentes placere potuerint spectatoribus: non festivum sed absurdum opinor iis visum fuisset tale comici inventum. Ranae, quae in stagnis ad Ilissum audiri solent, quomodo Dionýso inferorum sedes adeunti accinere nunc possint poeta fortasse non rogat. Nisi tamen fallor fingit eas per hiemale tempus, quo in aquarum fundo abditae et torpore consopitae ex hominum conspectu evanuerunt, Plutonis regna visere ibique choreas suas ducere. Nunc est mensis Gámeleon sive Februarius, sed mox ineunte mense Martio, quo tempore Χύτροι, id est Anthesteria, celebrantur, e tenebris ad lucem denuo assurgent et coaxando aures obtundent paludes suas visentibus, praesertim autem laetae turbae civium, qui postquam τοὺς Χόας non sine crebris poculis celebrarunt, hesterno

vino madentes per Lenaeum Bacchi fanum ἐν Λίμναις situm oberrant dum τοὺς Χύτρους agunt.

Vs. 362 sq. in festiva illa προρρήσει, quam hierophantam imitatus edit coryphaeus cum primum in orchestram pervenit, abire cum alios homines impuros atque scelestos iubet tum quisquis

τὰ πόρρητ' ἀποπέμπει

ἐξ Αἰγίνης Θωρυκίων ὦν, εἰκοστολόγος κακοδαίμων.

Post cladem in Sicilia acceptam et Deceleam occupatam Athenienses τὴν εἰκοστὴν τῶν κατὰ θάλατταν ἀντὶ τοῦ φόρου τοῖς ὑπηκόοις ἐποίησαν, πλείω νομίζοντες ἂν σφίσι χρήματα οὕτω προσέιναι, ut e Thucydide (VII 28 § 4) novimus omnes. Inter homines igitur, qui vigesimam hanc mercium in sociorum portus importatarum vel inde exportatarum redimebant, fuit Thorycion nescio quis; qui dum ad illa portoria colligenda per mare Aegaeum vehitur, coriis lino pice, quae triremibus orrandis inserviebant, undique coemtis navem suam oneravit, ut magno pretio hostibus ea venderet. Ex Aegina autem, qui proximus orae Peloponnesi erat locus, cum Epidaurum ea clam transmittere conaretur, deprensus est. — Sic locum interpreter. Cui interpretationi non obstat Xenophontis de Chalcedone locus Helen. I 3 § 9, unde Boeckh (Staatsh. I³ p. 396) efficiebat hanc vigesimam non usque ad finem belli a sociis esse exactam, nunc igitur a comico non posse respici; nam eodem tempore alias urbes foederatas, in his Chalcedonem, tributum solvisse ut antea, alias vigesimas mercium advectarum vel evectarum, satis iam constat; vid. quae Fraenkel in annot. 537 illic observavit. Neque me movent ipsius Fraenkelii verba (ibid.): „nach Thukydides kann der bündnerische Zwanzigstel nur da erhoben worden sein, wo vorher Tribut gezahlt wurde; dies war aber in Aegina seit seiner Besetzung durch attische Kleruchen Ol. 87, 2 nicht der Fall gewesen. Der aeginetische Zwanzigstel [apud Aristophanem nostro loco] ist also . . . mit Böckh als ein für diese Insel erhobener Zoll anzusehen". Nam in Aegina Thorycionem vigesimam collegisse apud Aristophanem non legitur, licet Boeckh e nostro loco id effecerit; neque credibile mihi videtur Athenienses suos ipsorum cives in Aegina degentes tam ingenti portorio vexasse.

Vs. 788 sqq. — Xanthias rogavit: „nonne etiam Sophocles, „ut Euripides, poposcit sibi sellam illam summo poetae desti- „natam, quam hactenus tenuit Aeschylus?” Cui Ianitor respondet:

μὰ Δ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔκυσε μὲν Αἰσχύλου,
 ὅτε δὴ κατήλθε, καὶ ἐνέβαλε τὴν δεξιάν·
 καὶ ἐκεῖνος ὑπεχώρησεν αὐτῷ τοῦ θρόνου. 790
 νυνὶ δ' ἔμελλεν, ὡς ἔφη Κλειδημίδης,
 „ἔφεδρος καθεδεῖσθαι”, κῆν μὲν Αἰσχύλος κρατῆ,
 ἔξιν κατὰ χώραν, εἰ δὲ μή, περὶ τῆς τέχνης
 διαγωνιεῖσθαι ἔφασκε πρὸς γ' Εὐριπίδην.

Clidemides, cuius tumida vox, in ecclesia fortasse nuper audita, nunc ridetur — nam ita id quod de eo dicitur interpretor —, quis fuerit nescimus; sed cetera et sana mihi videntur et quam maxime perspicua et in scholiis recte explicata. Quapropter miror nunc Dobraeum, qui a Bothio Fritzschioque in errorem adductus infamiam quandam adpersit versui 790 quammaxime necessario. Sequamur in eo interpretando Callistratum: οὐχ ὡς παραδεδωκότος Αἰσχύλου τὸν θρόνον τῷ Σοφοκλεῖ, ἀλλ' ὡς παραδεγμένου αὐτὸν καὶ ὑποκεχωρηκότος (schol.). — Aeschylus non totam quidem sedem *cessit* Sophocli (quod *παρὰχωρεῖν* dictum est vs. 667), sed in sedem suam, quam satis amplam fuisse libenter credimus, eum *recepit*. Ibi nunc quietus, pro placida sua indole, remanet Sophocles (sic in transitu explicatur cur non prodeat in scenam), Aeschylus autem si vicerit, perget communi privilegio cum eo perfrui; sin victor prodierit Euripides, cum illo sane de sede certabit.

Sed scribendi finis nunc est faciendus, vix enim quidquam in hoc Mnemosynes fasciculo spatii superesse monet typotheta, quodque multo est gravius, tibi festum hunc diem cum tuis laete transigenti ad longas disputationes perlegendas neque otium erit neque animus. Posthac autem ad Aristophanem et Ranas redire licebit, ut spero; quapropter premo nunc quae addi poterant. Tu vive valeque.

Dedi Lugduni Batavorum d. vii^o m. Ianuarii MDCCCXCVI.

AD VIRUM CLARISSIMUM S. A. NABER
DE LOCO CICERONIS INTERPRETANDO.

SCRIPSIT

I. M. J. VALETON.

Cum quaeras, Collega aestimatissime, cur hanc scriptionem ad Te miserim Tuoque nomine ornatam lectoribus Mnemosynes proponere voluerim, noli credere causam esse repetendam ex aliqua mea de eius meritis opinione, quasi doctrinae aliquod lumen in ea inesse putarim quod Te Tuaque eximia doctrina praecipue dignum esset. Sed enim prope adest dies quem nos omnes amici et admiratores Tui cum grata recordatione celebraturi sumus, quo absolvetur spatium viginti quinque annorum ex quo munus Professoris Academici iniisti. Nihil autem aptius mihi videbatur quo testarer Tibi animum meum devinctum, quam ut hunc qualemcumque meorum studiorum fructum in eum diem Tibi dedicarem et publice ad Te mitterem. Quo parvulo munere hoc inprimis significatum volebam, laetum et optatum mihi esse diem Tuum festum non propter amicitiam solum et benevolentiam Tuam crebro probatam, de qua quod in animo est hoc loco dicere ne conabor quidem, sed etiam propter incrementa quae studia mea cepisse libenter confiteor ex consuetudine qua per sedecim annos, quibus iuxta Te hos labores Academicos obii, Tecum iunctus fui. Sed cum ne eam quidem rem pluribus persequi nunc possim, illud tamen hoc loco non tetigisse nolim, nihil plus valuisse ad procreandam utilitatem quam ex Tua consuetudine perceperunt cum ego tum multi viri docti diversis studiorum generibus addicti, quam hoc,

quod sane omnibus notum est, disciplinas historicas et quae praeterea ad cognitionem antiquitatis pertinerent, quamvis essent longe diversae a studiis quibus Tu praesertim ipse Tibi famam insignem et laudem summam apud omnes paravisti, neque a Te umquam parvi aestimatas esse neque vero umquam omissas. Ea res tum quoque me confirmavit, cum consilium susciperem huius scriptionis Tibi dedicandae; certo enim fore sciebam, quidquid esset quod ad explanationem antiquitatis contribuere conarer, ut id a Te, diligenter perpensum, leniter iudicaretur. Quo etiam hoc accessit, quod nullum alium locum tam idoneum esse censebam in quo publice Tibi gratularer, quam hanc nostram — nisi rectius dixerō Tuam — Mnemosynen. Nam cum pauci dumtaxat sint anni ex quo ego curae huius Bibliothecae particeps factus sum, Tu iam multo antea eius patronum te praebuisti, natalibus renascentis prae fuisti, curator adolescentis et iam adultae extitisti fidus et officii plenus. Accipe igitur quicumque est quod honoris causa Tuo nomine inscripsi, quo nisi quid aliud hoc saltem laudis meruisse mihi videor, quod effeci ut hodie Tuo nomine vacua ne esset haec pagina.

Interpretandum mihi proposui locum Ciceronis, qui legitur in Orat. de leg. agr. 2. 9. 24: „*Praesentem profiteri iubet lex Servilia, quod nulla alia in lege umquam fuit, ne in eis quidem magistratibus quorum certus ordo est*”.

Opus non est admonere quantum nonnumquam valuerit in fortunis summorum virorum Romanorum regula illa qua non licebat comitiis rationem haberi eius qui non adesset eo tempore quo profitendum esset. Notissimum exemplum praebet Caesar, a. 60 pro praetore ex Hispania reversus; is a senatu impetrare non potuit ut, legibus soluti et ad urbem manentis donec triumphans introiret, rationem eius haberi liceret comitiis eius anni cum consules crearentur; hanc ob causam Caesar statim urbem ingressus, omisso triumpho, consul factus est.

Verum fuitne ad annum 63, quo anno ineunte verba supra scripta in contione edidit Cicero, nulla lex quae iuberet eos qui magistratum aliquem peterent eo tempore Romae adesse? Ita visum est plerisque viris doctis; hi statuerunt talem legem

factam esse post ineuntem annum 63, quod Cicero diserte affirmaret antea eiusmodi legem non fuisse.

Itaque Lange v. cl. rem repetivit ex lege Tullia de ambitu quam Cicero consul rogasse traditur: „die die Bewerbung Abwesender um das Consulat verbiethende gesetzliche Bestimmung, die im Verlaufe von Cicero's Consulat muss gegeben worden sein und wohl ein Artikel der Lex Tullia de ambitu war“ ¹⁾. Mommsen v. cl. vero ²⁾ de ea re legem factam esse coniecit circa annum 62 a. C.: „Weiter ist, vielleicht erst um das Jahr 692, den Candidaten aufgegeben worden die Anzeige in Person zu machen“. Et in adn.: „Wenn Cicero im J. 691... sagt (quae supra scripsi), und hier nicht eine für uns nicht mehr erfindliche Cavillation vorliegt, so kann das fragliche Gesetz nicht vor 692 erlassen sein“. Huic assensus Willems v. cl. ³⁾: „Depuis 62 avant J. C., ait, les candidats furent même obligés de faire la professio personnellement“.

His sententiis repugnare locum Plutarchi: ὕπατος ἀπεδείχθη (δ. Μάριος), τοῦ μὲν νόμου κωλύοντος ἀπὸντα καὶ μὴ διαλιπόντα χρόνον ὀρισμένον αὐθις αἰρεῖσθαι, τοῦ δὲ δήμου τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκβαλόντος (a. 105) ⁴⁾ monuerunt Mommsen et Herzog v. cl. ⁵⁾. Mommsen hunc auctorem reicit his verbis (l. l.): „es wiegt dagegen nicht schwer, dass Plutarch...“ e. q. s., sed idem aliis quibusdam aliorum auctorum locis allatis, qui ostendunt necessitatem qua candidati coacti essent adesse, post a. 62 non habitam esse pro re nova et recens instituta, ita concludit: „... so ist dies doch nur in gezwungener Weise damit zu vereinigen, dass die obligatorische Profession im J. 691 noch nicht bestanden haben soll“. Verum quod Herzog (l. l.) proposuit, ut difficultatem solveret: „die Schwierigkeit kann gehoben werden durch die Annahme dass in dem Gesetz des Rullus Dispensation verboten wurde, was freilich Cicero zweckmässiger anders ausgedrückt hätte“, id quamvis sit ingeniose inventum me quidem iudice non sufficit. Ciceronem enim cum adhiberet vocabulum q. e. „praesentem profiteri“, non suo verbo rettulisse senten-

1) Lange Röm. Alt. 3 pag. 263.

2) Mommsen Staatsrecht 1 pag. 503.

3) Willems Droit Public Romain pag. 243 et adn. 10.

4) Plut. Mar. c. 12.

5) Herzog Gesch. und System der Röm. Staatsverfassung 1 pag. 657 adn. 1.

tiam legis Serviliae, sed ipsum verbum legis nuncupasse, planum esse mihi videtur; praeterea quid attinebat memorasse, vetustiores leges non prohibuisse quominus quis a se solveretur? Si lege Servilia eiusmodi aliquid vetari significare voluisset Cicero, non dixisset eam in ea re discrepare ab aliis legibus, sed ea derogari de lege Cornelia anni 67 quae erat de legibus solvendis per senatum et per populum.

Demonstratu difficile non est, revera etiam ante a. 63 non licuisse „absentem” creari, nam certissima argumenta in promptu sunt, quae paucis proferam.

1° Ipsa lex Servilia agraria quam dissuasit Cicero a. 63, argumentum praebet quo demonstretur, eo anno non licuisse rationem haberi absentium comitiis. Rullus enim sua lege diserte exceperat, ut eis qui ea lege decemviri facti essent, magistratus petere liceret¹⁾. Hoc non potest eo referri, decemviris hac lege permissum esse ut alios magistratus eodem tempore gererent; numquam enim leges prohibuerunt ne eiusmodi curationes una cum ordinariis magistratibus gererentur, et id ipsum legem Serviliam *tacite* permisisse affirmat Cicero alio loco²⁾. Itaque nulla condicio superest, qua decemviros ita liberatos fuisse significare potuerit Cicero ut magistratus petere eis liceret, praeter illam quae erat de ratione non habenda absentium comitiis; nam reliquas condiciones legitimas quae explendae essent candidatis, a lege Servilia non potuisse condonari decemviris magistratus petentibus, manifestum est.

2° Appianus dicit, Caesarem cum a. 60 ex Hispania reversus ad urbem triumphi causa manere neque eo minus consul comitiis eius anni creari vellet, et ob eam rem ut legibus a senatu solveretur operam daret, scivisse quidem legem sibi obstatere, sed exempla habuisse quo provocari posset cum iam

1) Cic. de leg. agr. 2. 13. 34: „magistratus eis petere licebit..., Romae esse cum commodum sit”; ibid 2. 36. 98 sq.: „haec tu cum istis tuis auctoribus excogitasti... ut interea magistratus reliquos legibus omnibus soluti sine metu iudiciorum, sine periculo petere possentis.”

2) Cic. leg. agr. 2. 9. 24: „excipitur hac lege non adolescentia, non legitimum aliquod impedimentum, non potestas, non magistratus ullus aliis negotiis ac legibus impeditus”. Cfr. Mommsen Staatsrecht I pag. 515 adn. 4, qui praeclare animadvertit, vocabula „ac legibus” referenda esse ad eas leges quibus magistratus nonnulli, velut praetores urbani, prohibebantur paucos dies amplius extra urbem esse.

antea accidisset ut aliis lege solutis permitteretur ut absentes crearentur¹⁾. Haec exempla ad tempus quod fuit ante a. 63 pertinuerint necesse est, neque ea invenire difficile est. Nam cum annales Liviani permultos consules absentes creatos memorent, ea exempla maxima ex parte pertinent ad tempora gravissimorum bellorum, quibus in universum ut a multis condicionibus legitimis recedi liceret cum consules crearentur, plebiscitis ex Auct. Sen. latis semper permissum esse videtur²⁾; omnia vero (duobus tantum exceptis) eiusmodi sunt, ut appareat Sen Cta (vel etiam plebiscita), quibus absentes legibus soluti sunt, non fuisse rogata ab ipsis petitoribus absentibus, sed a senatu (aut a plebe) ultro esse facta, qua re discrepant ab exemplo Caesaris³⁾. Duo tantum supersunt, quae ad id exemplum convenient. Horum alterum est P. Sempronii Tuditani, consulis anno 205 facti absentis, cum ex Graecia reversurus esset⁴⁾; alterum Q. Fulvii Flacci qui a. 180 ex Hispania reversus consul absens creatus est⁵⁾. Utrumque populus absentem creavit sine ulla necessitate belli; cum vero nulla ratio fuerit cur eos ultro crearet populus, apparet rem ab *ipsis* esse actam, et eos absentes petivisse. Iamvero cum haec sint exempla necesse sit quae respexerit Appianus, sequitur ut statuamus eos a senatu impetravisse ut liceret suam absentium rationem haberi, alioquin eorum causa non eadem fuisset quae

1) App. 2. 8: δ δὲ τῆς πομπῆς τὴν παρασκευὴν ... ἐν τοῖς τῆς Ῥώμης πρό-
αστείοις διακόμεναι, ἐν αἷς ἡμέραις ὑπατείας ἦσαν παραγγελίαι, καὶ ἔδει τὸν πα-
ραγγέλλοντα παρῆναι, ἐσελθόντι δὲ οὐκ ἦν ἐπὶ τὸν θρίαμβον ἐκανελεῖν. δ δὲ ...
ἐξέπεμπε τῇ βουλῇ δεόμενος ἐπιτρέψαι οἱ τὴν παραγγελίαν ἀπόντι ποιήσασθαι διὰ
τῶν φίλων, εἰδὼς μὲν παράνομον, γεγονὸς δὲ ἤδη καὶ ἐτέροις.

2) Cf. Liv. 27. 6. 7.

3) Hoc etiam valet de consulatibus Marii tribus (secundo a. 104 et tertio a. 108 et quinto a. 101) quos Marius absens assecutus est (Liv. epit. 67 et 68). Etiam quartum consulatum a. 102, quem Marius „dissimulanter captans consecutus est” (Liv. epit. 67) opera praesertim Lucii Saturnini qui ὑπὸ τοῦ Μαρίου τετραπνευμέ-
νος ἐδημηγόρει καλεῶν ἐκείνον ὑπατον αἰρεῖσθαι (Plut. Mar. 14), et sextum a. 100 quem ipse obtinuit a populo (Plut. Mar. 28) ei ultro detulerunt populus et senatus; nam quantumvis licet operae dederit Marius ut crearetur, tamen neque professus est se petere quamvis adesset, neque a senatu petivit ut legibus solveretur.

4) Liv. 29. 11.

5) Liv. 40. 48. 4: Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Romam ...; qui cum extra urbem triumphi causa esset, consul est creatus cum L. Manlio Acidino, et post paucos dies ... triumphans urbem est inductus”.

Caesaris; hoc probat iam tum viguisse eam legem qua Caesar solvi voluit, iam tum lege constitutum fuisse ut eorum tantum ratio haberetur cum consules crearentur, qui se petere profitentes adessent.

Ad haec duo argumenta si addimus locum Plutarchi supra indicatum (Mar. 12), qui disertissime affirmat iam a. 105 non licuisse τὸν ἀπὸντα αἰρεῖσθαι, et locos auctorum qui ostendunt, rem neque a. 62 neque postea pro nova et recens instituta esse habitam, sed moribus publicis penitus receptam fuisse, dubium nullum superest. Mihi autem, cum censeam, id, quod „profiteri” in legibus dictum sit, fieri non potuisse nisi a praesentibus et ab ipsis qui peterent quidem, etiam alia argumenta utilia sunt, scilicet ea quibus demonstretur iam ante a. 63 rationem haberi comitiis non licuisse eorum qui professi non essent.

Huius rei certissimum argumentum est in causa Catilinae, cuius a 66 comitiis quibus consules crearentur rationem se habiturum non esse edixit consul eius anni, „quod intra legitimos dies profiteri nequiverit”¹⁾.

Praeterea necessitatem profitendi (i. e. secundum meam sententiam praesentis petendi) iam antiquitus fuisse constitutam, apparet ex eo iure peculiari, quod valebat in creationibus tribunorum plebis. Ibi enim regula viguit, si numerus eorum qui professi peterent non expleret numerum eorum qui creari deberent (decem), ut plebi liceret tot cives qui professi non essent tribunos plebis facere, quot loca candidatis vacua remanerent²⁾. Huius rei ratio erat, quod, cum futurum esset ut is magistratus e republica tolleretur si umquam accideret ut tribuni plebis magistratu abeuntes novos tribunos designatos non relinquerent, cum eam ob causam gravissimae poenae et supplicium constituta essent in eos qui id facerent³⁾, hoc quoque providendum erat

1) Sall. Catil. 1. 18. Alio loco de his verbis plenius agam.

2) App. 1. 21 (a. 123): καὶ γὰρ τις ἤδη νόμος κεκύρωτο, εἰ δήμαρχος ἐνδείξει ταῖς παραγγελίαις, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι — Vocabulum δήμαρχος ab Appiano positum est pro „candidato legitimo”, pro „aliquo qui salvis legibus tribunus futurus esset”; αἱ παραγγελίαι sunt dies legitimi quibus profitendum esset, ut apparet ex verbis pag. 118 adn. 1 allatis.

3) Liv. 8. 55. 14.

ne creatio novorum tribunorum in discrimen vocaretur si plebs non haberet quibus eum honorem deferri liceret. Verba Appiani autem ita interpretanda esse ut fecerim ut ad *professionis* necessitatem referantur, facile mihi concessurus est quicumque reputaverit, nullam rationem fuisse cur lex permitteret ut a reliquis condicionibus legitimis recederetur si copia candidatorum non esset; nam hominum de plebe qui has condiciones explerent, quos tribunos facere posset plebs quamvis eum magistratum non peterent, satis magnam quin etiam innumeram copiam semper adfore satis certum erat; nihil erat cur lex plebi permitteret ut tum se verteret ad creandos viros potissimum qui iam intra decem superiores annos tribuni fuissent, aut qui alium magistratum gererent, aut hercle etiam ad viros patricios vel qui praeterea condiciones legitimas non explerent. At, inquis, hac lege freta plebs a. 123 C. Gracchum tribunum plebis refecit cum condiciones legitimas non expleret, lex igitur eo pertinuerit necesse est ut hae tollerentur ¹⁾. Verum si, ut ego contendo, lex illam condicionem professionis solam sublatam esse iussit si candidatorum qui professi essent esset inopia, mirum non est Romanos eam legem ita *interpretatos esse* ut plebem tum prorsus liberam esse contenderent. Nam professionis necessitas hoc inprimis valebat, ut magistratibus qui comitia habituri essent copia esset populi tempore admonendi, se aliquius viri qui contra legem peteret rationem non esse habituros. Haec copia cum sublata esset, consentaneum erat etiam *facto* sublatam esse videri necessitatem alioquin magistratibus lege impositam, et ius lege eis concessum, non renuntiandi eos qui suffragiis plebis praelati essent cum condiciones non explerent. Hoc modo igitur satis declaratum est quomodo lex quae non professi cuiusque certo quodam casu rationem haberi sineret, *oblique* effecerit ut tum etiam eorum ratio haberetur quorum ob alias causas non liceret, neque opus est credere quod prorsus incredibile est, legem *directe* omnes condiciones tum non valere inussisse. Verum cum ea lex iam a. 123 fuerit, constat eam condicionem professionis iam tum valuisse.

His praemissis redeo ad verba Ciceronis quae initio attuli.

1) Cfr. Mommsen Staatsrecht 1 p. 478 adn. 4.

Sensus aliquis peculiaris, diversus ab eo qui primo obtutu se offerre videatur lectori, insit in his verbis necesse est; demonstratum enim est iam ante a. 63 non licuisse „absentes” creari. Sed ad assequendum eum sensum qui mihi verus esse videatur, his duobus opus est, primum ut rectissime perspiciamus quae fuerit significatio vocabuli „profiteri” in legibus tum vigentibus, deinde ut attendamus quomodo in his orationibus cum Servilio Rullo auctore rogationis agrariae agat Cicero. Quod ad primum attinet, locum explanatum non habebit qui ut fieri solet vocabulum „profiteri” reddiderit huius modi formulis, quales sunt „*nomen suum edere apud magistratum*”, „*nomen suum in album candidatorum recipiendum curare*”, pertinentibus ad rem quae sane usitata et necessaria fuerit candidatis Romanis, sed quae eiusmodi sit ut etiam ab absentibus, per mandatum, agi poterit. Hanc ob causam inprimis, quod mihi mox alio loco demonstrandum proposui significationem legitimam vocabuli „profiteri” non eam esse quae in illis formulis insit, ut hodie a viris doctis affirmari solet, magni facio hunc locum Ciceronis, qui sententiam meam haud parum confirmet. Itaque iam hic duos locos afferam qui probent, illis formulis non recte reddi sensum vocabuli; magistratus enim qui comitia habituri essent, apud quos nomina edenda essent, certe nullo modo cogi poterunt ut inviti nomina in album reciperent, atqui ex eis locis apparet, „profiteri” fuisse aliquid quod a candidatis perfici posset etiam invito magistratu qui comitia habiturus esset¹⁾. Mea

1) Alter locus est Livii (7. 22. 7, a. 352): „*cum censoribus creandis indicta comitia essent, professus censuram se petere C. Marcius Rutilus... concordiam ordinum turbavit; quod videbatur quidem tempore alieno fecisse, quia ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem eius se habituros negabant*”. H. 1. candidatus, cuius nomen certe a magistratibus in album candidatorum receptum non est, nihilominus professus esse dicitur. Alter locus est Vellei (2. 92. 3 sq., a. 19, quem locum attulit Mommsen *Staater*. I pag. 481 adn. 1): „*Sentius cos. et quaesturam petentes, quos indignos indicavit, profiteri vetuit, et, cum id facturos se perseverarent, consularem, si in campum descendissent, vindictam minatus est, et Egnatium... sperantem... consulatum praeturas se iuncturum profiteri vetuit, et cum id non obtinuisset, iuravit... se cum non renuntiaturum*”. Hoc loco candidati dicuntur perseverasse ut profiterentur, consul dicitur ut non profiterentur non obtinuisse. Cum his locis nullo modo conciliari potest opinio hodie pervulgata de ratione professionis, de qua cfr. Mommsen *Staater*. I pag. 471 adn. 1. Locus Asconii autem (pag. 89): „*professus deinde est Catilina petere se consulatum*;

sententia autem huiusmodi est, „profiteri” in legibus Ciceronis tempore vigentibus nihil aliud fuisse quam „*in toga candida Romae in foro petitionis causa se ostendere populo diebus quibusdam constitutis*”, sive „*candidatum adesse ante comitia*” ¹⁾. Hoc ab ipso homine fieret necesse erat; fieri non poterat ab absente, neque per alium neque per mandatum. Hanc causam esse credo cur, cum multis locis legantur formulae „praesentem petere”, „absentem petere”, *nusquam* legatur „absentem profiteri”, quod absurdum est propter manifestam repugnantiam, neque vero usquam (praeterquam in rogatione Servilia agraria) „praesentem profiteri”, quod ineptum est propter stultam iterationem. Hinc pervenire possumus ad iustam interpretationem verborum Ciceronis. — Deinde attendamus, quomodo Cicero in orationibus de lege agraria agat cum tribuno plebis auctore huius rogationis. Non solum eum reprehendit et refutat, sed inprimis eum ridet. Multa affert quae „tribunus plebis vigilans et acutus excogitaverit” (1. § 3), ut ostendat cum hominem ipsum esse ridiculum (2. 13; 2. 23), tum eius legem esse inscienter, ridicule, absurde conscriptam. Inter ea quae ridet Cicero, sunt etiam res per se leviores ²⁾, quin etiam singula verba legis ³⁾. Eo id quoque pertinet, quod ad commemorationem illius vocabuli „praesentem profiteri” addit: „*quod nulla alia in lege umquam fuit, ne in eis quidem magistratibus quorum certus ordo est*”. Cum omnes leges quae essent de petitione magistratuum iuberent petentes „profiteri”, i. e. *in toga candida adesse*, cum Servilius recte enuntiaturus fuisset quod volebat, si scripsisset aut eodem modo, eos qui decemviratum petitori essent debere „profiteri”, aut eos debere „praesentes petere”, eo eum provererat inscitia, cum studio Pompei absentis excludendi coniuncta, ut scriberet, eos debere „praesentes adesse”, quod esset et in-

L. Volcatius Tullus consul consilium publicum habuit an rationem Catilinae habere deberet si peteret consulatum”, mirifice illustratur illis locis allatis. Inde certe apparet quid non fuerit „profiteri”.

1) De ratione et modo professionis cum alio loco agere mihi propositum sit, argumentis nunc supersedeo.

2) Cfr. 1. 16 et 2. 74; 2. 26, 2. 28—30, 2. 67 etc.

3) Cfr. 2. 38 „*aliudve quid*”, e quo vocabulo temere adhibito quid effici possit ridens demonstrat Cicero § 38—47.

eptum et ridiculum. Itaque Cicero cum ineptius hoc esse censeat quam quod directis verbis reprehendatur, ridens adnotat tantum, id esse *tam* acute inventum, ut nemini adhuc qui umquam legem conscripserit id in mentem venerit. Ut nobis legentibus frigidum hoc videatur, quod item cadit in multa facete dicta si de scripto legantur, tamen res tam brevi tangitur a Cicerone, ut taedio nequaquam offendat. Verba nihil aliud significant quam hoc: „quod insuper est absurde et inscienter enuntiatur”. Nihil pertinent ad id quod de Pompeio excluso queritur Cicero. De ea re Cicero ita sentit, oportuisse hac lege praescribi „ut absentium rationem habere liceret comitiis decemviro-um”, aut debuisse aliam rationem constitui qua decemviri ex hac lege crearentur, qua Pompeio quoque aditus daretur. Verum cum semel eam contumeliam in Pompeium admisisset Servilius, ut petentes „profiteri” iuberet, tamen eum id facere non debuisse censet Cicero tam stulto modo. Sed etiam gravius aliquid, quam turpem errorem, in eo vocabulo latere, Cicero- nem certe non fugit. Nam cum leges vigentes adhibito vocabulo „profiteri” postularent ut qui magistratum capere vellent, Romae adessent, fieri non poterat, si nova lex introduceret et probaret formulam vitiosam „praesentem profiteri”, quin vitia- retur vis ipsa illius vocabuli, everteretur ratio comitiorum, in hac parte quoque „*tollerentur* (ut de alia re dicit Cicero 2. 22) *optimae leges hac lege sine ulla exceptione* (id est tacite)”; futurum enim erat ut omnes sibi arrogare possent ut absentibus sibi liceret consulibus et praetoribus creari, cum semel acceptus esset talis usus vocabuli, quo etiam „absentem” vel „per alium” id fieri posse necesse esset quod leges postularent. Hanc ob causam quoque Cicero admonet, nihil eiusmodi esse in legibus vigentibus.

ADNOTATIUNCULAE AD XENOPHONTIS ANABASIM.

SCRIPSIT

A. POUTSMA.

1. 2. 10. ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δώδεκα εἰς Κεράμων ἀγορὰν, πόλιν οἰκουμένην, ἐσχάτην πρὸς τῇ Πισιδῶν χώρῃ. Sic pro codicum lectione πρὸς τῇ Μυσίᾳ χώρῃ edidit Cobetus, qui in Praefatione „absurdum est”, inquit, „Cyrum qui Pisidas se petere simulans Maeandrum traiecerit et Celaenas usque progressus fuerit necopinato in Mysiae finibus apparere. Non ductus literarum sed locorum situs et itineris ratio suggesserunt id quod reposui.” Atque est sane quod quis miretur, Cyrum repente a Pisidia iter avertisse ¹⁾; tamen ipse locorum situs pugnare mihi videtur pro codicibus contra Cobetum. Licet enim etiamnunc de sedibus urbium quas Xenophon §§ 11—19 nominat fere omnium ambigatur, hoc quidem omnino constat, Cyrum non transisse in Pisidiam urbesque illas fuisse sitas extra Pisidiam cunctas. Itaque qui dicit Κεράμων ἀγορὰν fuisse *extremam* πρὸς τῇ Πισιδῶν χώρῃ urbem, is idem concedat necesse est, Cyrum, cum esset in urbe *quam proxime* a Pisidiae finibus sita, quatuor urbes necessario *longius* ab iis finibus remotas adisse. Sed hoc si necesse est, uti est, quid illa Cobeti mutatione lucratur ad mirabilem itineris rationem intellegendam?

1) Rationem itineris subito mutati reddere conatus est Vollbrechtus in Appendice.

1.3.21. Legimus initio capitis huius tertii milites progredi noluisse; ὁπώπτευον γὰρ ἤδη ἐπὶ βασιλέα ἰέναι. Deinde narrat Xenophon quibus dolis usi Clearchus et Cyrus persuaserint militibus ut mutato consilio se sequerentur; scilicet Abrocomam peti et Euphratem; qua re audita militibus ὑποψία μὲν ἦν <ἔτι> ὅτι ἄγοι πρὸς βασιλέα, ὅμως δ' ἐδόκει ἔπεσθαι. Inserui quod mihi videtur excidisse; cuius iacturae causa apparet.

2.4.10. Ariaeus castra coniungebat cum Tissapherne et Oronta. Οἱ δ' Ἕλληνες ὑφορῶντες τούτους αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἐχώρουν κτλ. Itaque suspicio iam est orta. Sed non erat hoc satis: ἐφυλάττοντο δ' ἀμφοτέροι ὥσπερ πολεμίους ἀλλήλους, καὶ εὐθύς τοῦτο ὑποψίαν παρεῖχεν. Quid hic sibi vult εὐθύς? Non statim, opinor, cautio illa suspicionem peperit, sed ex suspitione nata ipsa *τυττος* auxit suspicionem, quemadmodum rixae et colaphi inimicos animos reddebant inimiciores. Pro εὐθύς igitur rependum iudico αὐθις, hoc autem post τοῦτο collocandum.

2.5.18. οὐ τοσαῦτα μὲν πεδία, ἀ ὑμεῖς φίλια ὄντα σὺν πολλῷ πόνῳ διαπορεύεσθε, τοσαῦτα δ' ὄρη ὑμῖν ὄρατε ὄντα ὑπερβατέα κτλ.; Itane vero? Iamne Graeci iter faciebant per illas planities? Nonne adhuc transeundae erant quemadmodum montes et fluvii? Equidem Praesens illud Indicativi interpretari nequeo et omnino ἂν διαπορεύοισθε requiro. (Cf. infra ad 3.4.28).

3.1.20. In adhortatione commilitonum Xenophon exposita misera eorum conditione foedere et iure iurando obstrictorum, ταῦτ' οὖν, inquit, λογιζόμενος <τότε> ἐνίοτε τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμεν ἢ νῦν τὸν πόλεμον. Iterum addidi quod non Xenophontem sed librarium aliquem omisisse mihi est persuasum.

3.1.21. ἐπεὶ μέντοι, ita pergit, ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσθαι μοι δοκεῖ ἢ ἐκείνων ὕβρις καὶ ἢ ἡμετέρα ὑποψία. Quod modo scripsi: deploraverat Xenophon miseram Graecorum sortem quoad foedus fuerat, neque enim regiis omnium rerum copiis iis uti licuisse nisi per emptionem et paucos adhuc habuisse quod emerent et alia ratione quominus victum pararent

ius iurandum obstitisse. Fuerat autem haec, opinor, non ὑποψία, sed ἀπορία. Hac foedere rupto Graeci levati potuerunt videri, cum iam nullo iuris iurandi vinculo retinerentur ne caperent quae opus essent. Et vide quam recte nunc demum sequantur ἐν μέσῳ γὰρ ἤδη κεῖται ταῦτα τάγαθὰ ἄλλα ὅποτεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσιν, quae verba ad ὑποψίαν quomodo pertineant, me quidem prorsus latet.

3. 2. 37. τῶν δὲ πλευρῶν ἐκατέρων δύο τῷ πρεσβυτάτῳ στρατηγῷ ἐπιμελοίσθην. Sic Cobetus edidit invitis codicibus qui τῶν πρεσβυτάτων exhibent omnes, στρατηγῶν partim, partim στρατηγῶν. Cobetum fere secuti sunt reliqui editores; quod miror. Fuerunt enim praeter Chirisophum et Xenophontem et Timasionem *quatuor* praetores, Sophaenetus, Philesius (5. 3. 1), Cleanor, Xanthicles (3. 1. 47), quorum *binis* dextrum latus curae fuisse opinor, *binis* sinistrum. Verba autem δύο τῷ πρεσβυτάτῳ στρατηγῷ de *duobus* praetoribus mihi videntur dicta, quorum praetorum *singulos* utrique lateri praeponi Xenophon voluerit. Ego igitur codicum pluralia τῶν πρεσβυτάτων στρατηγῶν servanda iudico.

3. 4. 28. ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας πρὶν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου ἀνήγαγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος. Indicativum ἀνήγαγον vitiosum puto. Oratio recta enim fuit μὴ κινῶμεν . . . , πρὶν ἂν . . . ἀναγάζωμεν, in oratione obliqua autem Coniunctivus aut servatus est aut cessit Optativo obliquo qui dicitur, Indicativi vero locus fuit nullus ¹⁾. Itaque reponendum ἀναγάζοιεν. Exempla Optativi et Indicativi confusorum etiam Xenophontei codices praebent; veluti 1. 3. 1 Hugio et aliis placuit quod una Parisini codicis optimi pr. m. servavit, ἄρξαιντο, cum reliqui codices habeant ἤρξατο, et 4. 5. 10 in codicibus est et πορεύονται et πορεύονται. Neque alienum erit conferre 7. 7. 57, ubi pro πρὶν ἀπαγάγοι in optimo Parisino legitur πρὶν ἂν ἀπαγάγῃ. Reh-

1) Rehdantzio certe vel Carnuthio non credo ita interpretato: ἀνήγαγον st. ἀναγάζοιεν, weil Xen. die Wirkung des ἔδοξεν αὐ. μὴ κινεῖν, n. οὐκ ἐκίνησαν, im Sinne hat."

dantius porro et sibi et aliis editoribus persuasit 2. 6. 14 pro ἤρξαντο corrigendum esse ἄρξαιντο, neque Cobetus libris mss. morem gessit 4. 5. 13, cum ederet πορεύοιτο pro ἐπορεύετο.

4. 8. 8. Macrones Graecos παρήγαγον ἐν τρισὶν ἡμέραις ἕως (sic codd., sed Cob. ἔστε edidit) ἐπὶ τὰ Κόλχων ὄρια κατέστησαν. Locum vitium alere suspicor. Nam quid est „*infra* tres dies aliquem comes duxi, *donec* eum ad fines Colchorum constitui.”? Intellegerem παρήγαγον ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐπὶ τὰ Κ. ὄρια, etiam παρήγαγον ἕως ἐπὶ τὰ Κ. κατέστησαν video quid sit. Sed omni offensione oratio erit vacua, si ordine verborum paululum mutato scripserimus παρήγαγον ἕως ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐπὶ τὰ Κ. ὄ. κατέστησαν.

4. 8. 12. ἀλλὰ μοι δοκεῖ ὀρθίους τοὺς λόχους ποιησάμενους τοσοῦτον χωρίον κατασχεῖν . . . , ὅσον ἔξω τοὺς ἐσχάτους λόχους γενέσθαι τῶν πολεμίων κεράτων· καὶ οὕτως ἐσόμεθα τῆς τε τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω [οἱ ἐσχατοὶ λόχοι], καὶ [ὀρθίους ἄγοντες] οἱ κράτιστοι ἡμῶν πρῶται προσίσσιν, ἧ τε ἂν εὐδον ἧ ταύτῃ ἕκαστος ἄξει [ὁ λόχος]. Primum additamentum Cobetus primus, tertium cum Rehdantzio expunxit, alteri valde miror eum pepercisse; nam mihi adverbii οὕτως est glossema tam molestum ut non possit magis. Nec minus offendor

5. 3. 11, ubi in codicibus legitur ἔστι δ' ἡ χώρα ἢ ἐκ Λακεδαιμόνος εἰς Ὀλυμπίαν πορεύονται ὡς εἴκοσι στάδιοι ἀπὸ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἱεροῦ. ἔνι δ' ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ καὶ λειμῶν καὶ ὄρη κτλ. Ac Rehdantzius quidem et ἡ χώρα e textu eiecit et, teste Schenklio, χώρῳ, quod etiam Zeunio suspectum visum est; mihi vero totum illud ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ a Xenophonte profectum non videtur. Sed etiam

5. 6. 21 servari video a plerisque editoribus verba, quae dixeris tam odiose esse repetita ut Xenophontis esse nequeant. Legimus enim § 19 Τιμασίῳ δ' ὁ Δαρδανεύς καὶ Θώραξ ὁ Βοιωτίας πρὸς ἐμπόρους τινὰς . . . λέγουσι ὅτι κτλ. Deinde narratis quae Timasio et Thorax dixerunt, sequuntur § 21 haec: ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔμποροι ἀπήγγελλον ταῖς πόλεσι· συνέπεμψε

δ' αὐτοῖς Τιμασίῳ δ' Ἀαρδανεύς Εὐρύμαχόν τε τὸν Ἀαρδανέα καὶ Θώρακα τὸν Βοιώτιον. In his verbis quod τὸν Βοιώτιον additum est, fortasse lex aliqua symmetriae fecit ¹⁾; sed post Τιμασίῳ nomen gentis adeo ineleganter est iteratum ut rectissime a Schenklio seclusum videatur.

5. 7. 8. Xenophon Ἀκούω inquit § 5 huius septimi capituli, Ἀκούω τινὰς διαβάλλειν, ὃ ἄνδρες, ἐμὲ ὡς ἄρα ἐγὼ ἐξαπατήσας ὑμᾶς μέλλω ἄγειν εἰς Φᾶσιν. Ridiculam hanc esse insimulationem ostendit, milites enim neque ignorare Graeciam sub occidente sole esse positam et probe scire ubi sol oriatur, ubi occidat, et quo vento ad Graeciam, quo retro ad Phasim ferantur, itaque flante vento ne fieri quidem posse ut dolo circumventi naves conscendant. ἀλλὰ γὰρ, sic pergit, ὅπτεται γαλήνη ἢ ἐμβιβῶ. οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἐν ἐνὶ πλοίῳ πλεύσομαι, ὑμεῖς δὲ τοῦλάχιστον ἐν ἑκατόν. πῶς ἂν οὖν ἐγὼ ἢ βιασαίμην ὑμᾶς σὺν ἐμοὶ πλεῖν μὴ βουλομένους ἢ ἐξαπατήσας ἀγάγοιμι; Quod hic de vi adhibenda dixit, ea ἔξω τοῦ πράγματος addidit, nam accusatio ad *dolum* utendum tantum pertinuit. Deinde minime est absurdum credere hominem licet una nave vehatur, sociis qui centum vehantur navibus, imponere posse. Quasi unus dux magnam multitudinem decipere non possit! Non numerus navium longe maior Xenophontem, si fraude uti voluisset, frustratus esset, sed *ventus*, quo quidem vento opus fuisset ad *navigationem*, etiamsi γαλήνης οὔσης milites naves conscendissent. Duplex igitur mihi in hac paragrapho est offensio. Ac quod attinet ad ea quae ad rem facere negavi, non dubito quin haec sit negligentia ipsius Xenophontis; de vento autem illo fraudi inimico suspicor eum dixisse post οὐκοῦν verbis quae perierint.

His qualibuscunque oblatis annotatiunculis Praeceptorem meum festo tempore saluto; quae utinam dignae videantur et ipsius disciplina et filiae eius dilectissimae, Mnemosynam dico, nomine.

1) § 25, ubi iam tertium legimus Thoracem Boeotium fuisse, Schenklius denuo uncinis usus Hugiū saltem habuit sibi assentientem.

AD TACITUM.

SCRIPSIT

E. B. KOSTER.

ANN. III, 28. In brevi dissertatione de legibus et iuris principiis, quam Tacitus in libro tertio *Annalium* (Cap. XXV sqq.) habet, relatis Lycurgi, Solonis, Numae, Servi Tulli institutis, tribuniciiis furoribus, Sullae, Lepidi, Cn. Pompei, Caesaris Augusti rogationibus, sub medium capitis XXVIII ita procedit: „Acriora ex eo vincla, inditi custodes, et lege Papia Poppaea praemii inducti, ut, si a privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.” In quibus locutionem *acriora vincla* mihi probare nequeo. Adhibitis aliorum veterum scriptorum testimoniis, qualia reperiuntur in Ciceronis *Verr.* I, 5: „mihi credite, artioribus apud populum Romanum laqueis tenebitur”; in eiusdem *Epp. ad Att.* VI, 2, in cuius epistolae initio scribit: „Dixerim me vel plurima vincla tecum summae conjunctionis optare, et sunt amoris artissima”; in Lucretii *de Rer. Nat.* V, 1146: „sponte sua cecidit sub leges artaque iura” (quo loco poeta, ut Tacitus, de legibus et maleficorum coercionibus agit); in Plinii, Taciti aequalis, *Hist. Nat.* XVI, 4: „Additae leges arctae, et ideo superbae;” persuasum habeo Tacitum hoc de quo tractamus loco scripsisse *artiora* sive potius *arctiora vincla*. Noster ipse in *Historiis*, III, 69 vocabulo *arctus* utitur: „misso per neglecta ad Flavianos duces nuntio, qui circumsederi ipsos et, ni subveniretur, arctas res nuntiaret.”

ANN. III, 30. In enumerandis studiis vitaeque ratione Sallusti Crispi, Tacitus haec habet: „diversus a veterum instituto per

cultum et munditias copiaque et affluentia luxu propior." In praecedentibus narravit scriptor Crispum illum, quamvis senatoria dignitate carentem, tamen multos triumphalium consulariumque potentia antecessisse. Erat igitur Crispus vir graciosus, auctoritate pollens, divitiis florens, omni munditiarum et elegantiarum genere delectatus. Quamquam, ut ex sequentibus patet, vigor animi in eo inerat et ingentibus negotiis par erat, tamen multum a veterum vitae consuetudine et studiis differebat. Amor enim vitae laetae et elegantis, humanitatis, otii studiosi (si oxymoro uti concedatur), eum luxus amantio rem fecit quam rerum gerendarum reipublicaeque capessendae. Librorum consensus tralaticia pertinacia indicare videtur Tacitum scripsisse „luxu propior." Sed omnino non induci possum ut credam. Crispus luxui non *propior* erat, sed tota vitae ratio, a negotiis honoribusque publicis aliena, eum luxui *pronior* reddebat. Alibi quoque Tacitus illud vocabulum cum dativo iunctum de rebus quae dicuntur abstractis adhibet, nempe *Ann.* IV, 29 scribit haecce: „addideratque quaedam contumacius, quam tutum aput aures superbas et offensionem proniores." Itaque nescio an hoc loco quoque lectio *luxu pronior* praeferenda sit. De personis usitatius est scribere *pronus* in s. *ad*, ut *Hist.* I, 13, in fine capitis: „prona in eum aula Neronis ut similem."

HIST. II, 70. Vitellio cum exercitu campos Bedriacenses oculis perlustrante, ubi foedae hominum bestiarumque reliquiae, vastitas agrorum, arbores subversae, cogitationes de fortunae inconstantia movent, milites gregarii, tribunorum praefectorumque exemplo perducti, e via deflectunt, varias pugnantium stationes in memoriam revocare conantes, omnia oculis suis proposita intuentes et mirantes; „et erant," procedit scriptor, „quos varia sors rerum lacrimaeque et misericordia subiret." Postrema illa mihi minus bene cohaerere videntur. Quid enim milites subiit? Nempe lacrimae et misericordia, qui corporis et animi affectus diro stragis spectaculo efficiuntur. Sed causa movens lacrimarum misericordiaeque fuit cogitatio quae milites campos illos devastatos intuentes subiit fortunae instabilis et variae. Quare levi mutatione legere velim: *quos varia sorte rerum* sqq.

DIAL. DE ORR. III. In hoc capite sermo est de Materni studiis, et sub finem Aper, qui amici diligentiam industriamque in tragoediis elaborandis laudavit, quamquam tot negotia forensia eum vocant, addit: „quibus (scil. amicorum, coloniarum, municipiorum causis) vix suffeceris, etiam si non novum tibi ipse negotium importasses”, quod negotium est ut fabulis tragicis Graecis et Romanis operam det. Minus usitatum tamen est locutio *negotium sibi importare*, quare sunt qui legere vulerint *imperasses* vel *imposuisses*. Me tamen aliquid repperisse arbitror quod magis cum vulgati lectione congruit, quodque facile librariorum in errorem adducere poterat. Legendum enim propono *impertisses*. Verbum *impertire* iterum, sed sensu paulo discrepanti, apud Tacitum occurrit *Ann.* XIV, 21: „nec cuiquam iudici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impertire.” Ceterum de oneribus et laboribus reperitur in Ciceronis *Or. pro Sulla*, Cap. III, s. fin. „oneris mei partem nemini impertio, gloriae bonis omnibus”, et in eiusdem *Or. pro Murena*, ubi in initio Cap. IV haec leguntur: „Neque enim iam mihi licet neque est integrum, ut meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam.”

DIAL. DE ORR. XIII. Opponit Maternus vitam turbulentam et inquietam virorum publicorum vitae securae et placidae poetarum. Poetam tragicum Pomponium Secundum exaequat consulari Domitio Afro, viro in rebus gerundis causisque agendis strenuo, Virgiliumque laudat quem dulces ante omnia Musae accipiant. „Quid habent,” rogat Maternus in medio capite, „Quid habent (scil. ii qui negotiis gerundis operam dant) in hac sua fortuna concupiscendum? quod timent an quod timentur? quod, cum quotidie aliquid rogentur, ii quibus praestant indignantur?” Verbum *praestant* obiecto caret, et inusitatus est sic nude poni; quare olim conieci legere *praesto sunt*; sed ne sic quidem rem satis expedivimus, nam sensui quoque deest aliquid, nempe vocabulum quoddam definiens et circumscribens. Credi enim non potest omnes homines quibus potentes illi praesto sint, et modo eos sine ulla exceptione, indignari. Quare visum est Carolo Peter in editione sua inter „rogentur” et „ii” supplere vocabulum *vel*; mea quidem sen-

tentia rectissime. Nam non modo illi quibus non praesto sunt indignantur, sed etiam ii quibus praesto sunt. Mihi tamen melius videtur loco *τοῦ vel*, inserere voculam *etiam*, quod facilius post *entur* excidere potuit quam *vel*.

DIAL. DE ORR. XXXI. Agit Messalla de materia oratori ad dicendum subiecta, de variis eloquentiae rhetoricesque generibus, de scientia quam orator habere debet naturae humanae, ut iram, misericordiam, ceteros affectus movere possit. Sub medium autem capitis haec dicit Messalla: „Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit, quid ira, promptius ad miserationem impellat, qui scit, quid sit misericordia et quibus animi motibus concitetur.” Sententiae concinnitas mihi laborare videtur. Opponuntur quodammodo ira et misericordia; iram movere potest qui irae, misericordiam qui misericordiae naturam noverit. Huc usque bene omnia procedunt, sed additamento „et quibus animi motibus concitetur” mea sententia loquendi cogitandique lucidus ordo Messallae turbatur. Requiro enim sententiae finem qui singulas res in prioribus tractatas complectatur et dicto generali quodam omnes animi affectus comprehendat, quare persuasum habeo legendum esse: *et quibus animi motibus concitentur*, ita ut „animi” nom. plur. sit.

AGR. I. „Sed apud priores ut agere digna memoratu pronum magisque in aperto erat, ita celeberrimus quisque sqq.”

Hoc loco voc. *prorum* mihi minime arridet. Sententia loci enim non postulat homines prioris aevi *proriores* fuisse rebus memoratu dignis agendis quam posteros imperatoria aetate, quorum permulti quidem satis proni erant, ni principis metus eos retineret. Requiro sensum antiquorum temporum hominibus occasionem magis fuisse rerum agendarum, tum cum plena libertate florerent. Ex sequentibus „magisque in aperto” patet eos liberius atque libentius agere quae vellent potuisse. His perpensis mihi legendum esse videtur: *ut agere digna memoratu promptum sqq.*

AGR. V. In huius capitis fine, Agricolae rei militaris rudi-

mentis principiisque relatis, legimus quae sequuntur: „intravitque animum militaris gloriae cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio nec minus periculum ex magna fama quam ex mala.” Simile vitium in his mihi latere videtur quale in *Hist.* II, 70, quem locum supra tractavi. Requiro enim causam cur non minus periculum iis temporibus esset ex magna fama quam ex mala, quae causa mihi latere videtur in voc. *interpretatio*, quod cum mutavimus in ablativum *interpretatione*, cuius litterae extremae facile potuerunt excidere ante voc. *nec*, res bene sese habebit. Voc. *sinistra* tunc ablativo casu cum *interpretatione* coniungendum est, et *nec* vim paulo graviolem habet, cum sit i. q. *praesertim* s. *omnino non*, vernaculo sermone *vooral niet*.

AGR. XLII sub fin.: „Proprium humani ingenii est odisse quem laeseris: Domitiani vero natura praeceptis in iram, et quo obscurior, eo inrevocabilior.”

Verbum, ut in Horatii *Epp.* I, 18, 71; *aetatem*, ut in Lucanum *de Rer. Nat.* I, 468; *vulgus*, ut in Lucanum *Phars.* I, 509; *casum*, ut apud Livium XLII, 62, in.; *constantiam*, ut in Plinii *Epp.* III, 7, in. inrevocabilia vocari intelligere me fateor, sed Tacitum alicuius *naturam* inrevocabilem dicere potuisse mihi persuadere nequeo. Natura enim, constans aliquid, revocari nequit, quod tamen iure contendere potest de singulis naturae partibus. Quare legendum propono: *et quo obscurior eo inexorabilior*. Conferatur Terent. *Phorm.* III, 2, 12: „Adeon ingenio esse duro te atque inexorabili.”

AGR. XLV in.: „Non vidit Agricola tot nobilissimarum feminarum exilia et fugas.” Quia per *exilia et fugas* fere idem significatur, melius erit meo iudicio legere *exilia*, una tantum literula mutata, quo facto sensum meliorem elicimus. Tacitus innuere videtur mortes violentas Stoicarum illarum, de quibus saepius in Plinii *Epistulis* mentio fit.

CONIECTANEA AD AESCHYLI ORESTEAM.

SCRIPSIT

L. A. J. BURGERSDIJK.

Ut aequum de hisce coniectaneis a doctis lectoribus iudicium ferri possit, paucis indicandum esse censeo, quid mihi proposuerim quum ea scriberem. Qui sensu poetico non omnino est destitutus, ei ad interiorem Aeschyli cognitionem non melior tutiorque patet via, quam ut poetae verba vernaculo reddat sermone eoque poetico et metrico. Quam viam quum ipse sequeretur, initium feci a Prometheo, Weckleinii editione (1878) usus, haud temere, sed incipiendum mihi esse videbatur ab ea tragoedia, cuius non nisi duo tresve loci ita corrupti essent, ut omnino intellegi non possent; prodiit versio mea in „De Gids” 1880. Post aliquot annos amicissimus Mehler editionem Agamemnonis ad me misit, a K. H. Keck exaratam (Leipzig, Teubner 1863), molli quasi stimulo me adhortatus, ut quamvis in multis aliis negotiis districtus, in hac tragoedia vires meas exercerem. Neque invitus suaviter monenti obtemperavi; legi opus, relegi et penetrare in poetae sensum gnaviter studui et meditando et variis in auxilium vocatis editionibus. Quum etiam hanc tragoediam vernacula lingua reddere mecum statuissem, Keckii editione tanquam norma mihi videbatur utendum. Haud quidem me latuit eum saepius nimis audacter versus transposuisse, verba mutasse vel addidisse, lacunas explevisse, nimis ingenio indulsisse nec *θρασύτης* abstinuisse, sed nolui eclecticos secutus e diversis editionibus — quas singulas censendum est e strenua industria profluxisse — novum textum

mihi conflare, semper ratus sui quemque auctorem optimum interpretem esse neque cuiquam licere coniecturis scripta tentare antequam universa scriptoris opera perlegisset et relegisset. Keckius, insigni acumine praeditus ad corruptelas indagandas nec raro locis laborantibus aptam medicinam afferens, integram mihi suppeditabat non tessellatim compositam tragoediam; versio mea prodiit in programme Gymnasii Daventriensis anni 1887-8. Brevi post, aliquanto plus otii nactus, ad Aeschylum redii, simul tamen post experimentum in Keckii Agamemnone factum id tenens, exinde mihi quantum fieri posset religiosissime librorum fidem esse observandam. Itaque Weillii editione Teubneriana (1884) usus sum, quum Septem adversus Thebas et Persas verterem (De Gids 1891, 1893) et eximia Weckleinii editione (Aesch. Orest. Teubner 1888) quum Choephoros et Eumenides patrio sermone exprimerem. Postremo loco Supplicibus operam navavi, iterum Weillii editione usus, tunc demum, quum Aeschyli indolem, artem et vim poeticam probe novissem, collatis Weckleinii (Calvary 1885), Krusii et Oberdickii editionibus ipse vitiosa pro viribus emendans. Deinde versionem meam Agamemnonis recognovi, praecipue ad Weckleinii editionem (1888), ita quidem ut quam proxime accederem ad ea quae libris tradita essent, simul tamen traditas lectiones accurate ponderans et pensitans. Quo instituto iudicio omnia corrigere conatus sum, quae emendatione egere mihi viderentur; sic novam fere tragoediae recensioem mihi comparavi. Eodem modo in Choephoris et Eumenidibus versatus sum. Id mihi proposueram, ut textum constituerem, in quo nil ambigui, nulla lacuna superesset. Usus sum, ut eo pervenirem, cum mei ipsius, tum Weckleinii, Weillii, Hermannii, Keckii, aliorum coniecturis.

Haec censui esse praemittenda, ut viris doctis videar non temerario impetu et stulte ingenio confidens medicinam locorum saepius corruptissimorum tentasse, sed praeunte satis longa meditatione. Simul velim agnoscant et ignoscant me saepius coniecturis non ea assecutum esse quae Aeschylus debuerit, sed quae scribere potuerit. Tali enim textu opus est ei qui tragoediam antiquam lingua vernacula reddere cupit. Qui si velit *ἐπιχειν* donec viri docti meliores correctiones, emendationes manifestas et certas ei suppeditaverint, rustico similis erit, ex-

spectanti dum defluat amnis. Adiicere mihi liceat verisimilibus acquiescere solere etiam eos, qui editiones in usum studiosae iuventutis parare sibi proponunt. Neque crediderim, coniecturas meas audaciores esse et violentiores et aliorum conaminibus et iis, quae Wecklein in novissima Oresteae editione excogitavit et in textum recepit.

Agam. 182. (192 Wkl.)

δαιμόνων δὲ ποῦ χάρις βιαίως
σέλμα σεμνὸν ἡμένων;

Haec ut intelligamus, necesse est ut verbum ἔστι suppleamus et interrogationem pro negatione stare ponamus. Sententia, quam sic ex hisce verbis elicimus, haec est: „Nusquam ulla est gratia, χάρις, clementia deorum; superi violententer mundum regunt.” Hanc autem interpretationem non esse veram, perspicimus, si ea quae praecedunt rite ponderamus. „Ab Iove omne auxilium petendum est (163), qui Iovem summum mundi gubernatorem agnoscit, sapientia fruitur (175); qui vero hoc non sapit, malis, calamitate, dolore edocetur quid bonum sit (πάθει μάθος, 176 sqq.); dii animis pravis vel obstinatis vi et severitate virtutem, τὸ σωφρονεῖν, inculcant (182). Hisce certe addi non potest „nullam esse χάριν deorum severissime regnantium.”

Hisce recte perpersis expectamus:

„deorum imperium est quidem gratiae et clementiae plenum, est revera χάρις, sed ubi opus est, severitate utitur ac fortiter regnat.” Haec sententia, quae summa est eorum quae chorus exposuit, graviter, paucis verbis iisque asyndetis enuntianda est neque cum iis quae praecedunt particulis δὲ vel aliis iungenda. Revera vocabula δὲ ποῦ, vel δέ που, δήπου ut alii scribunt, expungenda sunt, contra nervus sententiae, verbum finitum, quod aegre desideratur, inserendum est. Scribendum puto:

δαιμόνων κρατεῖ χάρις βιαίως
σέλμα σέμνον ἡμένων.

De origine corruptelae vix opus est ut dicam: verbum κρατεῖ errore in scribendo periit, quem errorem corrector, lacunam agnoscens, insertionem vocularum ΔΕ ΠΟΥ, misere languentium, sed metri causa additarum, tollere conatus est.

Agam. 184. (194 Wkl.)

καὶ τόθ' ἡγεμῶν δ' πρέ-
σβυς νεῶν Ἀχαιϊκῶν
μάντιν οὔτινα ψέγων,
ἐμπαλοῖς τύχαισι συμπνέων,
εὖτ' ἀπλοῖα κεναγγεῖ βαρύ-
νοντ' Ἀχαιϊκὸς λεώς, κτέ.

In priorē parte sententiæ verbum finitum, cuius absentia ferri non potest, aegre desideratur, abundat contra vocabulum Ἀχαιϊκῶν, quod procul dubio e v. 189 illatum et omnino eiiciendum est. Primus hoc optime exposuit Keck; quod autem proposuit ad lacunam explendam, χαμαὶ βλέπειν, valde languet. Weil, Keckii animadversionem laudans, coniecit ἐκαρτέρει, quod, etsi minus improbo, tamen non prorsus placet, quum alia constructione, participiali ut ita dicam, opus esse iudicem. Equidem credo etiam vocem νεῶν abundare; ἡγεμῶν δ' πρέσβυς omnino sufficit ad Agamemnonem designandum; cf. v. 205, ἀναξ δ' πρέσβυς. Scribendum puto:

καὶ τόθ' ἡγεμῶν δ' πρέ-
σβυς διῆγε καρτερῶν,
μάντιν οὔτινα ψέγων,
ἐμπαλοῖς τύχαισι συμπνέων, κτέ.

Hoc Aeschilo non indignum mihi videtur; alii iudicent.

Agam. 416. (425 Wkl.)

εὐμόρφων δὲ κολοσσῶν
ἔχθεται χάρις ἀνδρῶν
δμμάτων δ' ἐν ἀχηνίαις
ἔρρει πᾶσ' Ἀφροδίτα.

Vocem κολοσσῶν ferri non posse omnino apparet, et magnopere miror, Weckleinius (Orest. p. 61) simpliciter annotasse: κολοσσῶν, *statuarum*. „Revera κολοσσοὶ non sunt quaevis imagines sed statuæ ingentes quales erant Aegyptiorum quas Herodotus memorat; tum vox κολοσσός non est Attica; accedit quod εὐμορφοὶ res inanimatae non dicuntur.” Haec omnia iam ante quadraginta annos Karsten monuit in editione sua Agamemnonis (p. 177). Coniecit νεοσσῶν. Coniectura multis nominibus commendatur, et lectioni vulgatae haud parum praestat, ita ut magnopere mirer

viros doctos eam vix ac ne vix quidem memorare. Menelaum tunc temporis odisse liberos, ab Helena sibi partos, quippe qui quasi imagines essent mulieris adamatae sed infidelis, plane naturae consentaneum est.

Non tamen facio cum Karstenio, addente: „etiam formosorum liberorum gratia viro invisā; cui plane congruum est quod adiicitur ἔρρει πᾶσ' Ἀφροδίτη.” Revera id non congruum iudico et idcirco vereor ut coniectura, quamvis ingeniosa, vera sit. Hoc nempe multo melius adiceretur, si dictum fuisset, omnium vel formosissimarum puellarum gratiam viro invisam esse. Fortasse talis mentio inserenda. Neque a Graecis moribus abhorrere mihi videtur, Menelai amicos, ut e torpore virum ad vitam revocarent, puellas formosas, tibicinas, saltatrices, alias, ad eum adduxisse, quarum gratia si Menelao invisā fuit, iure dici potuit absentiam Helenae omnem cupidinem ei exstinxisse. Scribamus igitur

εὐμόρφων δὲ κορισκῶν
ἔχθεται χάρις ἀνδρί·
ὁμμάτων δ' ἐν ἀχηνίαις
ἔρρει πᾶσ' Ἀφροδίτα.

Ad quam lectionem afferre lubet e Plat. com. fr. 69 K. (Athen. 14 p. 665 D.)

αὐλοῦς δ' ἔχουσα τις κορίσκη Καρικὸν μέλος τι
μελίζεται.

Si vero hae puellae viris doctis non placent, non magni facio neque acerrimum earum propugnatorem me praebebo.

Agam. 452. (459 Wkl.)

οἱ δ' αὐτοῦ περὶ τεῖχος
θήκας Ἰλιάδος γᾶς
εὐμορφοὶ κατέχουσιν· ἔχ-
θρὰ δ' ἔχοντας ἔκρυψεν.

Haec ut recte intellegantur observandum quod initio strophae dictum est, multorum, qui apud Troiam cecidere, solummodo cineres et arma in patriam rediisse, acerba lamentatione deplo-
ratorum. In ephymnio de iis sermo est, qui prope Troiam sepulti sunt. Amaris verbis dicitur, eos revera portionem terrae Iliacae nactos esse, agrum, qui hostium fuit, possidere, sed

possidentes terra hostili obtegi. Duabus corruptelis locus inquinatus mihi videtur: vocabulum *θήκας* interpretationem rectam non admittit et *εὔμορφοι* de cadaveribus dici non potest. Legendum puto:

οἱ δ' αὐτοῦ περὶ τεῖχος
κλήρους Ἰλιάδος γὰρ
εὔμοιροι κατέχουσιν· ἔχ-
θρὰ δ' ἔχοντας ἐκρυψεν.

Vocabulum *κλήρους* hic recte usurpari persuasum habeo; *εὔμοιροι* scripsi e Valckenaerii coniectura *εὔμοροι*, ab Hermanno in *εὔμοιροι* correcta. Contra Orellii coniecturam, *ἐχθοντας* pro *ἔχοντας* scribentis, nequaquam admittendam iudico.

Agam. 456. (463 Wkl.)

βαρεῖα δ' ἀστῶν Φάτις σὺν κότῳ·
δημοκράτου δ' ἀρᾶς τίνει χρέος.

In priorē versu desideratur designatio personae cui civium ira gravis sit et ex altero non liquet quis ille sit qui poenas luere debeat. Una medicina sufficit, nam si priori versui medebimur, simul alter sanatus erit, quum idem ille, qui invisus, poenas daturus sit.

E praecedente strophā statim colligimus iram civium in principem significari, et hoc ipsum vocabulum, *κοίρανος* vel *δεσπότης*, priori versui addere debemus ut alteri opitulemur. Ac facile addi potest, nam ad indicandam civium iram *ἀστῶν Φάτις* omnino sufficit; verba *σὺν κότῳ* pro glossa habenda, e comparisonē strophae antecedentis orta.

Legendum esse existimo

βαρεῖα δ' ἀστῶν Φάτις δεσπότη·
δημαράτου δ' ἀρᾶς τίνει χρέος.

Quod omnino de genere praestantibus, non de ipsa Agamemnonis persona dictum esse putes. Possis etiam coniecere *κότος* *κοιράνω*, quod tamen minus placet.

Optime de hoc loco disputavit Keck; coniecit *Φάτις δυσκότῳ*, quod reiiciendum censeo, quum vox *δύσκοτος* quantum scio nulla auctoritate fulciatur, neque analogia commendetur, nam *δύσσοργος*, *δυσμενής*, *δύσμηις* significant: valde iratus, inimicus, iracundus, cuius gravis est ira; *δύσκοτος* contra hic diceretur

is, quem ira civium graviter premit. Ceterum bene Keckius cum Weillio *δημοκράτου* in *δημαράτου* correxit, spreto Porsoni invento *δημοκράντου*.

Agam. 539. (Wkl. 544.)

χαίρω· τεθνᾶναι δ' οὐκ ἀντερῶ θεοῖς.

Facere non possum quin mirer, eximiam Naberi emendationem, quae mihi quam certissima videtur, nondum ab editoribus in textum receptam esse et vix memorari; verbum *τεθνᾶναι* sive *τεθνάναι* mirum quantum iis placere videtur. Coniecit vir doctissimus:

χαίρετε, θανεῖν δ' οὐκ ἀντερῶ θεοῖς ἔτι.

Non opus est ut repetam quae optime de hac re disputavit vir doctissimus. Perpauca solummodo in hac coniectura mutare velim, scribens:

χαίρω θανεῖν τ' οὐκ ἀντερῶ θεοῖς ἔτι.

Vides, nuntium fere iisdem verbis uti quibus Simeon usus est in templo Hierosolymitano.

Agam. 626. (631 Wkl.)

*πότερον ἀναχθεῖς ἐμφανῶς ἐξ Ἰλίου,
ἢ χεῖμα, κοινὸν ἄχθος, ἤρπασε στρατοῦ;*

Vocabulum *ἐμφανῶς* recte hic explicari nequit (Wecklein vertit: „Ist er vielleicht unvermerkt vor Troja zurückgeblieben“!?!); legendum omnino, quod sensus requirit, *οἰδφρων*, sic omnia recte se habent. Aeschylus voce *οἰδφρων* utitur eadem significatione qua *οἶος*, e. g. *οἰδφρων πέτρῃ*, verum hic etiam legitima significatione stare potest, si accipias, Menelaum non eiusdem cum fratre sententiae fuisse de tempore vel modo navigandi.

Video etiam Maehlyum in hanc emendationem incidisse, nolui tamen eam hic silere, tum quia mihi pernecessaria videtur, tum quia illa coniectura a viris doctis quasi ignoratur et fortasse aliquid auxilii e consensu accipere potest.

Agam. 966. (957 Wkl.)

*ρίξης γὰρ οὔσης Φυλλὰς ἴκετ' ἐς δόμους,
σκιὰν ὑπερτείνασα σείριου κυνός.*

Hunc locum vitiosum esse facile intelligitur, quod tamen ple-

miserae servae, quae se facilem caedem, vilem praedam esse vehementer luget. Hoc igitur ei in optatis est, ut similiter inimici sui inermes, omni auxilio carentes, nihil de resistendo cogitantes, dolo pereant et victimae faciles, perinde atque ipsa Cassandra, ferro ultoris succumbant. Hanc sententiam, breviter, paucissimis verbis editam, latere in verbis corruptis, vix potest dubitari.

Verba τοῖς ἐμοῖς, in tertio versu, expungenda esse facile perspicitur; negligentia librarii e versu praecedente repetita, legitima verba expulisse videntur; simul apparet vocabulum δμοῦ cum versu sequente apte iungi non posse et vel corrigendum vel eiiciendum esse. Quae si ita sunt, non opus est in emendandis hisce, praesertim prioribus, verbis ad tractum literarum sedulo attendere; reliqua verba, si correctione egent, non nisi leviter immutanda sunt. Id etiam curae esse debet, ut verbo τίειν iusta ac legitima significatio, *poenas luere*, servetur, neque sensus *puniendi*, *ulciscendi* ei tribuatur, quamquam id forsitan auctoritate Sophoclis (Oed. Colon. 230, 1203) defendi possit.

De versu sequente notandum mihi videtur vocem θανούσης misere languere et nequaquam sufficere ad necem, de qua sermo est, designandam. Cassandra, quae iam vs. 1317 et 1320 vocabulis θανούση et θανουμένη usa est, nunc de genere mortis queritur et procul dubio ultores suos rogat non ut *mortuam*, sed ut *caesam* servam ulciscantur. Vocabulum θανούσης, etsi nemini suspicionem movisse videtur, emendatione egere persuasum habeo.

Haec si recte disputata sunt, bene locum expeditivisse mihi visus sum scribendo

ἡλίου δ' ἐπεύχομαι
πρὸς ὕστατον Φῶς τοῖς ἐμοῖς τιμαῶσι
ἐχθροῦς Φοναῖσι κλεπτικαῖς τίειν θέμιν
δοῦλης σφαγείσης εὐμαροῦς χειρώματος.

Vocabulis Φοναῖσι κλεπτικαῖς, ut mihi videtur, optime indicatur ultio necopinantibus inimicis, non ad defensionem paratis, superveniens. Iuvat hic memorare Sophoclis locum in quem postea incidi, ad commendandum verbum κλεπτικαῖς haud parum facientem; sunt nempe tragoediae Electrae versus 36, 37, in quibus Orestes dicit, Apollinem eum vaticinio iussisse

ἄσκειον αὐτὸν ἀσπίδων τε καὶ στρατοῦ

δόλοισι κλέψαι χεῖρὸς ἐνδίκους σφαγὰς.

Vocem θέμιν, tractu literarum non multum ab ὁμοῦ differentem, depromsi ex Aesch. Suppl. 435; ceterum verbum δίκην sive δίκας prorsus eundem sensum praeberet, ut e. g. ex Eurip. Or. 531, 1090 colligi potest. Quam facile scriba, alia agens, θανούσης pro σφαγείσης in versum inducere potuerit, locus e Plutarcho (Moral. 447 E) doceat, ubi σφαγῆναι et θανεῖν eadem significatione ponuntur:

τὸ μὲν σφαγῆναι δεινὸν, εὐκλείαν δ' ἔχει.

τὸ μὴ θανεῖν δὲ δειλὸν, ἡδονὴ δ' ἐνι.

Ceteroquin σφαγείσης — vel Φαγείσης, litera σ post δούλης forte omissa — et θανούσης facillime confundi potuerunt.

Quum haec scriberem, bene noveram ab Hesychio ex Aesch. Agam. citari vocem ἀσκέυις, quae nunc nusquam in tragoedia nostra legitur. Fatendum est, si fontem recte indicavit Hesychius, hanc vocem quod ad sensum attinet, revera ex hoc loco desumptam esse posse. At non sine magno molimine gravibusque mutationibus vocabulum ἀσκέυις inferre poterimus, ut si Hermannii aliorumque conatus spectes, nisus Icarios eos fere vocaveris. Hermann proposuit:

Βασιλέως τιμαόροις

Ἰσας δίκας Φανέντας ἀσκέυις ὁμοῦ

ἐχθροῖς Φονεῦσι τοῖς ἐμοῖς τίειν ἐμοῦ

δούλης θανούσης εὐμαροῦς χειρώματος.

Wecklein, qui (Studien zu Aesch. p. 143) eximie de hoc loco disputavit, in Appendice Editionis suae reliquis „coniecturis minus certis” hanc addit:

τοῖς ἐμοῖς τιμαόρους

ἐχθροῖς ὁμῶς Φανέντας ἀσκέυις τίειν

δούλης κτέ.

quod virum clarissimum ipsum mihi vertere et cum commentario suo supra laudato comparare velim. — Quum non meliora me prolaturum esse suspicarer, abstinendum mihi esse censei et inveni quae exposui.

Post aliquod tempus animus me ferebat, ut et ego nisum Icarium tentarem et fere credo me non prorsus magnis excidissem ausis. Conieci:

ἤλιψ δ' ἐπεύχομαι
 πρὸς ὕστατον Φῶς, τοὺς ἐμοὺς τιμαῖρους
 ἐχθροῖς μόνον φονεῦσιν ἀσκέυεις πορεῖν
 δούλης σφαγείσης εὐμαροῦς χειρώματος.

Ad librorum lectionem revertens ἤλιψ scripsi, quum accusativum τοὺς ἐμοὺς τιμαῖρους dativo praetulerim propter multos dativos insequentes. Si quis μόνον et πορεῖν sedes commutare iubeat, non obsto, quamquam μόνον praemittere malim. Infinitivus πορεῖν, apud Homerum non obviis, reperitur Soph. Oed. R. 1255, ubi de Oedipo refertur:

Φοιτᾷ γὰρ ἡμᾶς ἔγχος ἐξαιτῶν πορεῖν.

Verbum πορεῖν non de bonis tantum, verum etiam de malis afferendis in usu fuisse, docet Soph. El. 219:

οἷς θεὸς ὁ μέγας Ὀλύμπιος ποίνιμα πάθεα πόροι·
 invenitur etiam ἔπορε vel πόροι κακά, μοῖραν, σήματα λυγρά, πένθος, μαχλοσύνην, alia.

Hanc coniecturam, quae vocabulum ἀσκέυεις non negligit, omittere nolui, ut in re tam difficili viri docti iudicium ferre et meliorem lectionem seligere queant. Fateor tamen, priorem quam proposui multo magis mihi placere, ut fere affirmare ausim eam veram esse emendationem et Hesychii glossam e lapsu memoriae, hunc locum et Soph. Electr. vs. 36 confundentis, fluxisse.

Restat ut verborum depravationem explicare coner. Fingamus Aeschylum revera ea scripsisse quae proposui et scholiastam ad Casandrae verba φοναῖσι κλεπτικαῖς annotasse: ταῖς ἐμαῖς, φησὶ, ὁμοίαις, postea librarium, vel negligentia vel verbis legitimis evanidis, glossam in textum recepissee et ὁμοίαις metri causa in ὁμοῦ mutasse, tunc certo, reliquis quam levissime mutatis, lectio, quam nunc libris traditam habemus, prodire debuit.

Agam. 1447. (1448 Wkl.)

εὐνῆς παροψώνημα τῆς ἐμῆς χλιδῆς.

Corruptelam adesse viderunt omnes; multi variis admodum modis medicinam afferre conati sunt, ut Appendix editionis Weckleinianae docere potest. Nulla tamen e coniecturis multis placet. Ut rite iudicium feramus, necesse est ut totum locum

ante oculos habeamus. Clytaemnestra, iuxta Agamemnonis et Casandrae cadavera consistens, haec pronuntiat:

κεῖται γυναικὸς τῆσδε λυμαντήρ πικρὸς ¹⁾,
 Χρυσυγίδων μείλιγμα τῶν ὑπ' Ἰλίου.
 ἢ τ' αἰχμάλωτος ἦδε, καὶ τερασκόπος
 καὶ κοινόλεκτρος τοῦδε, θεσφατηλογεῖ ¹⁾
 πιστὴ ξύνευνος· ναυτίλων δὲ σελμάτων
 ἴστον τριβάς ¹⁾. ἄτιμα δ' οὐκ ἐπραξάτην.
 ὃ μὲν γὰρ οὕτως, ἡ δὲ τοι κύκνου δίκην
 τὸν ὕστατον μέλψασα θανάσιμον γόνυ
 κεῖται Φιλήτωρ τοῦδ', ἐμοὶ δ' ἐπήγαγεν
 εὐνῆς παροψώνημα τῆς ἐμῆς χλιδῆς.

De ultimo versu Keckius recte indicavit errorem latere in εὐνῆς, reliqua sana esse; coniecit εὐθνῆς, quod verum non esse certissimum est. Mirum quid, Clytaemnestra εὐθανασίᾳ Casandrae gaudens! E toto loco autem colligere licet, Clytaemnestram id potissimum gloriari Casandram simul cum Agamemnone mortuam esse; Agamemnonis mors quasi epulum Clytaemnestrae fuit, Casandrae mors simultanea παροψώνημα gratissimum ei obtulit (ἐπήγαγεν). Omnino legendum, non εὐθνῆς ut Keck voluit, sed συνθνῆς. Quam facillime e voce CTNΘNHC negligentia scribae ETNHC orta sit, demonstratione non eget. Qui totum locum accurate perlegerit, statim agnoscet, nullum vocabulum aptius esse, nullum tam necessarium, quam hoc ipsum συνθνῆς. Nihil me movet observatio, adiectivum συνθνῆς nullibi inveniri in iis scriptis quae aetatem tulere; verbum συνθνῆσκα notum est. Porro habemus νεοθνῆς, ἡμιοθνῆς, ἀνδροοθνῆς, χειμονοοθνῆς, in hac ipsa tragoedia λιμοοθνῆς. Si quis autem obiiciat in nullo ex hisce vocabulis praepositionem adesse, nominare licet ἀμφιπλήξ, ἀμφιπλήξ, ἀμφιρῶξ, ἀπορῶξ, ἐπιβλήξ, παραβλώψ, κατῶρξ, διῶρξ, alia quae prorsus analogae sunt; denique si pertinax quis obiicere pergat nullam ex hisce praepositionibus monosyllabam esse, frustulum πέτρης προβλήτος, in frontem coniectum, altum silentium ei imponat.

¹⁾ Hasce eximias, ab editoribus neglectas, Keckii emendationes in textum recepi pro λυμαντήριος, θεσφατηλόγος, ἰστοτριβῆς.

Agam. 1560. (1559 Wkl.)

ὄνειδος ἤκει τόδ' ἀντ' ὀνειδους.

δύσμαχα δ' ἐστὶ κρίναι.

Φέρει Φέροντ', ἐκτίνει δ' ὁ καίνων.

μένει δὲ μίμνοντος ἐν θρόνῳ Διὸς

παθεῖν τὸν ἔρξαντα· θέσμιον γάρ.

Hunc locum attuli, non ut textum emendarem, qui sanus est; sed ut rectam interpretationem proponerem. *δύσμαχα δ'* fortasse cum Weckleinio, coll. v. 1532, *δυσπάλαμ'* scribendum est, sed hoc mitto. Revera, si quid video, omnes quos consului, interpretes, G. Hermann (1852), Karsten (1855), Weil (1858), Schneidewin-Hense (1883), Enger-Gilbert (1884), Wecklein (1888), uno Keckio (1863) excepto, verba *Φέρει Φέροντ'* falso intellexerunt et malae interpunctioni indulserunt. Hermann vertit: „*aufert* Clytaemnestra *auferentem*, *luitque qui occidit*, nomen Clytaemnestrae, nescio unde depromptum, addens; Karsten vertit: *raptorem rapit alter, occisor solvit mercedem occisi*; similiter reliqui, omnes Hermannum plus minusve secuti.

Videamus. Verbum *Φέρειν* prorsus eodem sensu dicitur quo Latine *ferre*; dicitur: *ferre* aliquem e proelio, omnia fert aetas (*Verg.*), *ferre* et *agere* i. e. *facere rapinas*; sed neque *Φέρειν*, neque *ferre* sive *auferre* significat *occidere*, et sic tamen verba *Φέρει Φέροντα* ab interpretibus accipiuntur. Si Eteocles et Polylices, se invicem amplexi, in fossam profundam prolapsi cecidissent et sic unus alterum submersisset, recte dici posset *Φέρει Φέροντα*, et *Φέρειν* eodem rediret ac *occidere*. Et sic illud *Φέροντα* recte se haberet; hic autem neque de Clytaemnestra neque de quodam alio dici potest *aufert auferentem*, dicendum erat *alter aufert eum qui* (iam ante aliquot annos) *abstulit*. Non participio praesentis sed aoristi opus est. Hoc viderunt Pauw, qui *Φθερεῖ Φθαρέντ'*, H. L. Ahrens, qui *Φένει Φενόντ'*, Todt qui *θείνει θενόντ'* coniecerunt. Sed nihil mutandum nisi interpunctio.

Legendum:

ὄνειδος ἤκει τόδ' ἀντ' ὀνειδους·

δυσπάλαμ' (vel *δύσμαχα δ'*) ἐστὶ κρίναι·

Φέρει Φέροντ'. ἐκτίνει δ' ὁ καίνων·

μένει δὲ μίμνοντος ἐν θρόνῳ Διὸς

παθεῖν τὸν ἔρξαντα· θέσμιον γάρ.

τίς ἂν γονὰν ἀρατῶν ἐκβάλοι δόμων;
κεκόλληται γένος πρὸς ἅτα.

Φέρειν est ferre, producere, ut: terra fert fruges, arbor fert fructus. Ut aetas tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosiore, sic *ὄνειδῃ Φέρει ὄνειδῃ Φέροντα*, i. e. probra ferunt probra, quae mox nova probra prolatura sunt, quae suo tempore item pullulabunt. Revera illud *Φέρει Φέροντα* poeta iis quae dicta erant, addere debuit. Tum graviter adiungit: sed occisor poenas luet, nam ea est aeterna lex Iovis. Epilogus est exclamatio; quis tandem hanc seriem malorum semper pullulantium reprimet, finem ei imponet? totum genus damno deditum est. — Ad haec Clytaemnestra: verum est quod de praeterito tempore, usque ad huius, i. e. Agamemnonis, mortem praedicasti, abhinc autem ego omni opera daemona vindicem placare conabor.

Restat, ut memorem, Keckium de hoc loco eximie egisse pagg. 457 et 458 editionis suae, quae disputatio, quam ante aliquot annos probe noveram, plane me fugit, quum ea scripsi quae praecedunt. Nolui tamen hasce meas observationes, quamquam saepius iisdem fere argumentis, sed alio modo expressis, usus fui, omittere, quum repetitio, post triginta et quod excedit annos, viros doctos fortasse incitare possit, ut denuo rem considerent, meliore iudicio usi.

Agam. 1612.

Ἀγισθ', ὑβρίζειν ἐν κακοῖσιν οὐ σέβω.

Locus admodum dubius. Quid *ἐν κακοῖσιν* significet, utrum in calamitatibus vel in hominibus perversis, non facile quis eruet. Porson coniecit *ἐν κακοῦσιν*, Abresch *ἐν θανοῦσιν*, sed Hermann recte animadvertit „Aegisthus non insultavit mortuo, sed vindictam se ostendit non iniustam sumpsisse.” — Si accurate Latine reddere vis, collato Aesch. Pers. 694 *σέβομαι μὲν προσδέσθαι, σέβομαι δ' ἀντίᾳ λέξαι*, vertendum erit: „non revereor (s. non pudet me) insolentem (s. protervum) esse in malis.” Sin autem haec verba significant „non veneror facinus protervum in malis,” vel „insolentiam etiam in ignavis non probo,” omnino dicendum fuerat *οὐ σέβω τὸ ὑβρίζειν*, ut Aesch. Suppl. 1013 *τὸ σωφρονεῖν τιμᾶσα τοῦ βίου πλέον*. Insuper notandum

est, si tali modo locum explicare velis, vituperationem nimis mitem esse, parum cum exasperatione chori congruentem. Bene hac de re disputavit Keck, cuius emendatio, quae novum verum addit, tamen minime placet.

Quamquam Blomfield verba ἐν κακοῖσιν tuetur, allatis duobus e Soph. Aiace locis:

v. 1118 οὐδ' αὖ τοιαύτην γλῶσσαν ἐν κακοῖς Φιλῶ,
et v. 1151 ὃς ἐν κακοῖς ὕβριζε τοῖσι τῶν πέλας,
nequaquam credo ea rite defendi posse.

Aegisthus gloriatus est de caede, cuius auctorem se professus est; hoc ei acriter a choro exprobandum est. Censeo igitur legendum esse:

Αἴγισθ', ὕβριζων ἐν φόνοισι δυσσεβεῖς.

Cui optime sequentia adiunguntur. Lapidatio legitima poena erat τῆς δυσσεβείας. — Quum ὕβριζειν vel γελαῖν ἐν κακοῖς saepius a poetis dictum sit, e. g. Aesch. Choeph. 222, Soph. Ai. 1151, Eur. El. 68, librarius facillime pro φόνοισι negligentia scribere potuit κακοῖσι.

Agam. 1654.

μηδαμῶς, ὦ φίλτατ' ἀνδρῶν, ἄλλα δράσωμεν κακὰ,
ἀλλὰ καὶ τὰδ' ἐξαμῆσαι πολλὰ δύστηνον θέρος.
πημονῆς δ' ἄλλης γ' ὑπάρχει κτέ.

In secundo versu, ubi rectissime Schütz θέρος restituit pro δ ἔρως, offendit ἀλλά. Bene si quid video, Keck scripsit αὐτά, quod tamen non sufficit. Malim αὐτὰ γὰρ τὰδ' ἐξαμῆσαι πολλὰ δύστηνον θέρος. Cetera, si quid video, sana sunt, neque facio cum Keckio, qui πολλά in suspicionem trahit. Clytaemnestra cogitat de multis malis quae evenere, de multis facinoribus sanguinolentis quae commissa sunt et dicit: „Curemus ut finis sit malorum, nam revera ea quae iam demessuimus et quae multa sunt, tristissimam messem constituunt.”

Choeph. 1 sqq.

Ἑρμῇ χθόνιε πατρῷ' ἐποπτεύων κράτη, κτέ.

Qui exstant libri Choephoros continententes omnes e Mediceo codice iam mutilato fluxerunt; in omnibus initium omissum est. Archetypo inspecto colligere licet non amplius quam quindecim

vel sedecim versus cum foliis amissis periisse. Tres tamen et iterum unus et dimidium horum versuum exstant in Aristophanis Ranis, duos servavit Scholiasta ad Pindari Pythica, duos Scholiasta ad Euripidis Alcestin. Ex hisce reliquiis satis bene colligere possumus, quid fuerit in iis quae periire. Procul dubio Orestes patris umbrae ostendit se Apollinis iussu in patriam rediisse ut ipse Agamemnonis mortem ulcisceretur; nec minus certum est eum in fine exordii deos in auxilium vocasse. Thiersch, ut Appendix editionis Weckleinianae me docuit, ea quae desunt supplere conatus est, sed iusto longius et prolixius est supplementum; viginti duos versus conscripsit, tamen omisit, quod aegre desidero, Orestem non suo Marte sed Apollinis iussu patris vindicem advenisse; quaedam laude digna videntur, alia minus bene excogitata. Ego, quum tragoediam lingua vernacula reddere mihi proposuissem, integras lectiones desiderabam, ideoque tentavi quid ipse possem ad eas mihi comparandas. Quaedam a Thierschio, plura vel proprio Marte vel cum Thierschio et Weckleinio — nam et hic duas priores lacunas paucis verbis explevit — a Sophocle, duo verba, *Φέρω δέ*, ab Erfurdio mutuatus, quaedam et ipse addens, novum exordium dramatis conscripsi, quod, quamvis ex undique collatis membris compositum, sanum et quasi uno partu natum se probaturum esse vehementer opto. Sedulo studui, ut ea solummodo darem quae cum Aeschyli ingenio et cum Orestis conditione omnino convenirent. Utrum e conaminibus meis aliquid ortum sit, quod Aeschylus ipse non magnopere improbaturus fuerit, viris doctis iudicandum relinquo.

Ἑρμῇ χθόνιε πατρῷ ἐποπτεύων κράτη
 σωτῆρ γενοῦ μοι ξύμμαχος τ' αἰτουμένω·
 ἦκω γὰρ ἐς γῆν τήνδε καὶ κατέρχομαι
 πολυφθόρον πρὸς δῶμα Πελοπιδῶν τόδε·
 τύμβου δ' ἐπ' ὄχθῳ τῷδε κηρύσσω πατρὶ
 κλύειν ἀκοῦσαι τ' ἐντολὴν ἧ Λοξίας
 σαφῶς μ' ἔθηκε σου, πάτερ, τιμάρων,
 λέγων Φοναῖς αὐτόν με τισάσθαι Φόνον.
 Φέρω δὲ πλόκαμον Ἰνάχῳ θρεπτήριον,
 τὸν δεύτερον δὲ τόνδε πενθητήριον
 τὰφῳ πατρώῳ τιμιώτατον γάνος·

οὐ γὰρ παρὼν ὤμωξα σὺν, πάτερ, μόνον
οὐδ' ἐξέτεινα χεῖρ' ἐπ' ἐκφορᾷ νεκροῦ.
ἀλλ' ὦ πατρώα γῆ θεοί τ' ἐγχώριοι
δέξασθε νῦν μ' ἐλθόντα σὺν πολλῷ χρόνῳ,
δίκη καθαρθῆναι πρὸς θεῶν ὠρμημένον.
ἔα,
τί χρῆμα λεύσσω; κτέ.

Choeph. 153.

ἴετε δάκρυ καναχῆς δολόμενον
δολομένῳ δεσπότη
πρὸς ἔρυμα τόδε κακῶν κεδνῶν τ'
ἀπότροπον ἄλγος (scholiasta ἄχος) ἀπεύχεται
κεχυμένων χοῶν.

Locum, „quem sensu carere etiam melius intelliges perlectis scholiastae et recentiorum interpretationibus” (sic Weil Choeph. ed. 1860, p. 21) Wecklein (Orestie p. 173) ita sanare conatus est:

ἴετε δάκρυ καναχῆς
δολομένῳ μελόμενον δεσπότη,
πρὸς τόδ' ἔρυμα κακῶν ἀπότροπον κεδνῶν τ'
ἄχος ἐπεύχεται κεχυμένων χοῶν.

Ipsae tamen, p. 236, magnopere vereri se dicit ut ἔρυμα κεδνῶν ἄχος ἐπεύχεται defendi possit. Quidni in tanta caligine aliquid lucis afferamus scribendo quod certe bonum sensum praebeat:

πρὸς τόδ' ἔρυμα κακῶν ἀπότροπον κεδνῶν τ'
ἀπονεμητικὸν κεχυμένων χοῶν.

Alii iudicent.

Choeph. 561.

ἦξω σὺν ἀνδρὶ τῷδ' ἐφ' ἐρκείους πύλας
Πυλάδῃ, ξένος τε καὶ δορύξενος δόμων.

Locus facillime emendatur; legendum puto:

Πυλάδῃ, ξένῳ τε καὶ δορύξενῳ δόμων.

Pylades, Strophii filius, erat ξένος καὶ δορύξενος domus Agamemnoneae. Orestes, choro enarraturus, qua ratione domum intrare et Aegisthum interficere sibi proposuerit, primo comitem memorat, ἄνδρα τόνδε, deinde nominat, addens Pyladem iamdudum cum domo Agamemnonis vinclis hospitalitatis coniunctum

esse. Sic nulla superest difficultas in hoc loco; Orestes nequam dicit se tessera hospitali usurum esse ut domo recipiatur, choro simpliciter indicat, quis, qualis amicus eum adiuvaturus sit in immani facinore patrando. Nulla igitur est ratio, ut cum F. W. Schmidtio verum interpolatum iudicemus vel cum Heimsoethio ita resarciamus:

ἤξω σὺν ἀνδρὶ τῷδ' ἐπιστολὰς φέρων
 Στροφίου, Φίλου τε καὶ δορυξένου δόμων.

Medicina mea multo lenior.

Choeph. 928 sqq.

ΚΑ. οἱ γὰρ τεκοῦσα τόνδ' ὄφιν ἐθρεψάμην.

ΟΡ. ἢ κάρτα μάντις οὐξ ὀνειράτων φόβος.

ΟΡ. ἔκανες ὃν οὐ χρῆν, καὶ τὸ μὴ χρέων πάθε.

Manifestum est post 929 versum Clytaemnestrae intercidisse. Inserendum iudico quod et sententia et stichomythia suadent:

ΚΑ. τεκοῦς' ὃν οὐ χρῆν δεινὰ νῦν μέλλω παθεῖν.

Choeph. 957.

κρατεῖται πῶς τὸ θεῖον παρὰ τὸ μὴ
 ὑπουργεῖν κακοῖς;
 ἄξιον δ' οὐρανοῦχον ἀρχὰν σέβειν.

Manifestum est literis multis evanidis scribam sedulum religiose omnia collegisse quae in textu et in glossa non prorsus evanuisent, neque corrigendi sive coniectandi libidini indulsisse. Quae tradidit intellegi nequeunt sed antiquioris scripturae vestigia saltem servaverunt, unde fortasse viri docti veram aut verisimilem lectionem eruere poterunt. Wecklein coniecit:

κρατεῖται δὲ πῶς τὸ μῆδος θεῶν
 ὑπουργεῖν κακοῖς;
 θέμις δ' οὐρανοῦχον ἀρχὰν σέβειν.

Iam Heimsoeth, collato Hesychio, θέμις pro ἄξιον scripsit. Agnoscit Wecklein, ut fas est, coniecturam suam valde incertam esse. Quod licet verum sit, inventum tamen grato animo excipiendum est, si bonum sensum praebet et rem bene explicat; quod de hac coniectura affirmari potest. Unum hoc me offendit, quod ut sensus eliciatur, explicari necesse est κρατεῖται <ὥστε> ὑπουρ-

γεῖν, quam constructionem, etsi non insolitam, evitare malim. Mihi valde verisimile est κρατεῖται nihil aliud esse quam glossam in textum receptam pro ἡγεῖται, quod in loco corrupto, non intellecto, perperam scholiastae vel scribae cuidam eiusdem significationis videretur ac κρατεῖται, „princeps est, imperat”. Legendum censeo:

ἡγεῖται δὲ τίς τὸ μῆδος θεῶν

ὑπουργεῖν κακοῖς;

i. e. quis est, qui putet deorum consilium malis opitulari?

Choeph. 1040.

τὰ δ' ἐν χρόνῳ μοι πάντας Ἀργείους λέγω

καὶ μαρτυρεῖν μοι μενέλεως ἐπορσύνθη κακά.

ἐγὼ δ' ἀλήτης τῆσδε γῆς ἀπόξενος,

ζῶν καὶ τεθνηκὼς τάσδε κληδόνας λιπών.

In secundo versu duorum versuum reliquias consarcinatas esse monuit Franz. Quod licet verum sit vel esse possit, tamen nullo modo ex hisce verbis vel verborum vestigiis aliquid efficere possumus, quod proxime accedat ad ea quae poeta scripserit. Conamina variorum virorum doctorum non afferam. Praestat, si quid video, haec verba reicere et lacunam paucissimis verbis, sed iis bene selectis, explere ut locus intellegi queat. Multi integros versus delent, mihi pauca verba corrupta eiicere liceat. Malo enim pauca eaque corruptissima, forsan e glossis illata, delere quam plura verba universasve sententias addere de quibus fortasse poeta ne cogitaverit quidem.

Videamus. Orestes testatus est, se iussu Apollinis matrem interfecisse. Nunc pergit: Vos, Argivos omnes, oro et obtestor, λέγω, i. e. κελεύω, ut mihi in posterum testes adsitis eorum quae dixi me non nisi Apollinis mādatu et summo iure μητροκτόνον fuisse. E versu 1043 tuto colligere possumus hoc verbum vel tale quid fuisse inter ea quae periire.

Deletis igitur verbis μενέλεως ἐπορσύνθη κακά, locum sic constituo: ταῦτ' ἐν χρόνῳ μοι πάντας Ἀργείους λέγω

ξυμμαρτυρεῖν ὥς σὺν δίκη μητροκτόνῳ.

ἐγὼ δὲ Φεύγω τῆσδε γῆς ἀπόξενος,

ζῶν καὶ τεθνηκὼς τάσδε κληδόνας λιπών.

In tertio versu, prout traditus est, verbum finitum desideratur,

non apte autem, ut mihi videtur, εἶμι vel ἔσομαι mente suppleri potest; Weil coniecit Φεύγω δ' ἀλήτης, quod laudo, sed pronomen ἐγὼ servandum mihi videtur. Mitto igitur vocabulum ἀλήτης, quippe forsitan a librario, cui παράλληλος Agamemnonis versus 1282 in mentem venerit, facili negligentia illatum; ceteroquin Φεύγω fere idem est ac ἀλῶμαι. Hermannus lacunae signa post λιπών addidit, sed sic perorationis vim fregit, ut bene monuit Weil. Revera Orestes in hac tragoediae parte brevissimo genere dicendi uti debet.

Eumen. 631.

ἀπὸ στρατείας γὰρ νιν, ἡμποληκότα
τὰ πλεῖστ' ἀμείνον', εὐφροσιν δεδεγμένη
δροίτῃ περῶντι λουτρὰ καὶ τέρματι
Φᾶρος περὲσκύνωσεν ἐν δ' ἀτέρμονι
κόπτει πεδήσας ἄνδρα δαιδάλῳ πέπλῳ.

Locum gravi vulnere laborare luce clarius est. In priorē parte verbum finitum deest. Tum verbis εὐφροσιν δεδεγμένη deesse vocabulum λόγοις, nemo est qui non videat. Verba περῶντι λουτρὰ suspicionem movent, itidem Φᾶρος, quum statim sequatur δαιδάλῳ πέπλῳ. Displicent etiam verba καὶ τέρματι propter subsequens ἀτέρμονι. — Non admodum autem difficile est verum reperire, quum de iis quae Apollini dicenda sint dubitari vix queat. Quid enim Apollo de morte Agamemnonis certissime testari debet? Clytaemnestram Agamemnonem, e bello redeuntem, blandis verbis recepisse, balneum ei parasse, maritumque in alveo balneatorio decumbentem ingenti pallio ita circumdedit ut manus pedesque impediti essent, tum ense eum interfecisse. Profecto mulier virum non stantem arripuit, pedem ex alveo efferentem, ut e verbis περῶντι λουτρὰ colligeres, sed in alveo decumbentem, quum neque brachia neque pedes libere movere valeret. Nullam sane suspicionem Agamemnoni iniicere potuit mulier magnum pallium afferens. Manifesto — quamquam nusquam hanc huius rei rationem memoratam inveni — unice id curare ei visa est ne tepor balnei iusto citius refrigeret. Itaque alveum ingenti pallio circumdedit eumque, ostio magna ex parte obtecto, tentoriolo similem reddidit, sed subito, pallio toto in alveum proiecto, maritum nihil mali

suspicatum arcte involvit et necat. Ut Latine, „alveum circumdedit pallio in speciem tentoroli”, sic Graece similiter atque eodem modo dici potest *δροίτην περιεσκήνωσεν*, sive, si mavis, *δροίτην παρεσκήνωσεν*. Haec si placent, *Φᾶρος* expresse memorari supervacaneum habendum est. Duo vocabula igitur, *περῶντι* et *Φᾶρος*, expungenda sunt vel correctione egent, vox *λόγοις* addenda est. — Ceterum verba *καπὶ τέρματι* quod ad sensum mirifice languent. Apollo enim, quam brevissime monstrosum facinus depingens, ita ut ea quae foede patrata sint iudicibus quasi ante oculos ponat, dicere non potuit Clytaemnestram *ad finem, denique*, alveum pallio circumdedisse, sed hoc potius indicare debuit eam specie amoris tenerrimi et observantissimi decepisse maritum eumque turpissimo modo occidisse. Si hoc paucissimis verbis, quibus literae nonnullae cum *καπὶ τέρματι* communes sint, exprimere poterimus, ea, quae ab Aeschylō scripta fuerint, restauraverimus.

De causa morbi vix dubitari potest. Corruptela inde mihi nata videtur, quod versus tertius in codice archetypo, e quo Mediceus fluxerit, prope superiorem vel inferiorem marginem scriptus fuerit et fere prorsus interierit, voce *λόγοις*, quae certissime ibidem reponenda est, deleta, sequentis vocabuli fortasse solummodo literis *π* et *ρ* distincte relictis, voce *λουτρά* bene expressa, ad finem versus nonnullis literis, fortasse *κα* et *ερμ*, superstitibus. Librarius vocem *δροίτη* (sic Cod. Med.) e versu sequente in versum defectivum transtulit, verba evanida non recte legit et e glossa quadam versui sequenti *Φᾶρος* addidit ne sensus metrumque penitus ruerent.

Non recte Schütz, Dindorf, Hermann, Wecklein, alii, post *δεδεγμένη* unius versus lacunam indicaverunt, quam Wecklein (Die Orestie des Aesch. p. 297, annot. ad vv. 634 sqq.) ita explere conatus est:

εὐφροσιν δεδεγμένη
<λόγοις δρέξουσ' ὠλένην ἐχρίμπτετο>
δροίτη περῶντι λουτρά καπὶ τέρματι
Φᾶρος περιεσκήνωσεν κτέ.

Haec quod ad sensum vera non esse neque esse posse, supra exposui; accedit quod minime placent dativi isti iuxtapositi, *δροίτη* ab *ἐχρίμπτετο*, *περῶντι* *λουτρά* ab *δρέξουσ' ὠλένην* penden-

tes. Praeterea duo e tribus vocabula, ὠλένην dico et ἐχρίμπετο, non optime selecta mihi videntur. Rectissime contra mihi sese habere videntur quae Wecklein monuit, vocabulo ἄμεινον (sic Cod. Med.) ἀριστεῖ, vocabulo δαιδάλῳ δαιδαλτῷ praestare.

Quid plura? locum totum ita restituendum esse censeo:

ἀπὸ στρατείας γὰρ νιν, ἡμποληκότα
τὰ πλεῖστ' ἀριστεῖ, εὐφροσιν δεδεγμένη
λόγοις, παρέσχε λουτρά καὶ θέρμης χάριν
δροίτην παρεσκήνωσεν, ἐν δ' ἀτέρμονι
κόπτει πεδήσας ἄνδρα δαιδαλτῷ πέπλῳ.

Cum Dindorf et Weil scripsi παρεσκήνωσεν, quod non in Cod. Medic., sed in apographo quodam, Augustano nunc Monacensi, reperitur. Si παρὰ eodem sensu accipimus ut in βῆ δ' ἀκίων παρὰ θίνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης (Hom. A 34), παρεσκήνωσεν revera pro περιεσκήνωσεν, quod optime rem depingit, usurpari potest. — Codex Medicus habet περέσκήνωσεν, crasin indicans, ut fere credas vocales ι et ε synizesi in unam syllabam contractas fuisse, velut vocales in μὴ οὐ, μὴ ἀλλά, ἐπεὶ οὐ, ἢ οἴχομαι, ἢ εἰ (Theocr. 11, 81), θεός κτῆ. Constat etiam scholiastam ita legisse, annotat enim: πρὸς (i. e. τὸ X πρὸς) τὴν συναλοφὴν τῆς περὶ καὶ τὴν συζυγίαν τοῦ ῥήματος. — Praepositionem περὶ elisione in περ transiisse vel augmentum syllabicum in hac dramatis parte, quae non lyrica neque epica est, omissum esse, vix admittendum est. Wecklein praefert περεσκήνωσεν, uti Agam. 1147 περίβαλον, ubi in lyrica parte dramatis Weil et Dindorf περίβαλον scribunt.

Eumen. 678.

ΑΘ. τί γάρ; πρὸς ὕμῶν πῶς τιθεῖσ' ἄμομφος ὦ;

Unum Minervae versum deesse, facile vel e dispositione versuum apparet, qui tamen, me iudice, non post hunc versum ut Kirchhoff annotavit, sed ante eum excidit. Videamus. Minerva, postquam v. 484 dixit se novum tribunal instituturam, abiit ut iudices selegat. Quum ipsa in scenam redit, novi iudices, numero procul dubio duodecim, solemniter orchestram intrant et sellis ex adverso scenae ante sedes magistratuum iis paratis insident. Sic auditorium totum fit concilium populi, cui tibiae cantus et praeconis clamor ἀκούετε λεῶ silentium imponunt. (Optime hac

de re disputavit O. Müller in Eumen. editione, p. 106 et 110.) Nondum Athena tribunal instituit, sed statim ipsa praesidio utitur, *εἰσάγει τὴν δίκην* v. 582, utramque partem audit et controversiam ad finem perductam esse testatur, v. 575 *ὡς ἄλλης λελεγμένων*, cui assentitur Coryphaeus: *ἡμῖν μὲν ἤδη πᾶν τετόξευται βέλος*. Ad haec expectamus Minervam responsuram: „Iam nunc tribunal solemniter instituam”, quibus quam aptissime subiungi potest illud: „sed difficillime hoc factu sine indignatione vestra”, quod interrogative dicit, nullum tamen responsum exspectans; breve temporis momentum, quo Apollo utitur ad iudices exhortandos, meditatur Minerva, tunc incipit: *κλύοιτ' ἂν ἤδη θεσμὸν, Ἀττικὸς λεώς*.

Persuasum igitur habeo unum versum periisse in hanc fere sententiam: *πρότερον δὲ θήσω τῶνδε τιμίους δίκας*. cui subiungitur *τί γὰρ; πρὸς ὑμῶν πῶς τιθεῖσ' ἄμομφος ᾧ*;

Nequaquam hoc mirandum, Minervam nunc demum, lite iam ad finem perducta, tribunal instituere. Areopagitarum partes necessario a mutis personis agebantur, quae munere sat bene fungerentur si graviter calculo suffragia ferrent. Idcirco Minerva *εἰσαγωγεύς* esse et litem ad finem perducere debet; vv. 681—710, nequaquam ab hoc loco alieni, neque alibi reponendi, neque pro spuriis habendi sunt, ut viris doctis quibusdam iisque celeberrimis placuit. Aeschylus procul dubio melius quam editores hodierni noverat quid scena sua sibi postularet.

Eumen. 711—730.

καὶ μὴν βαρεῖαν κτέ.

Dum singuli Areopagitae sententias ferunt et calculos in urna deponunt, Coryphaeus et Apollo altercantur. Lubet simul conicere, singulos iudices contra Orestem suffragium ferre quoties Coryphaeus, pro eo quoties Apollo loquatur. Verisimillimum est, ut iam O. Müller statuit, duodecim indices fuisse, altercationem igitur e duodecim dictis constitisse, non tamen eo modo, quo O. Müller sibi finxit. Equidem nullus dubito quin duo dicta sive quatuor versus exciderint, ut recte in editione sua a. 1861 monuit Weil, in editione a. 1884 hac de re silens. Lacuna statuenda est post v. 718 *πρωτοκτόνοισι προστροπαῖς Ἰξίονος*. Vv. insequentes 719—722 traiecti sunt et

post v. 730 ἐμεῖ βαρύν; ut Merkel optime perspexit, transponendi. Vocabulo τοιαῦτα, quod nunc bonam interpretationem non admittit, e dicto Apollinis restituto idonea explicatio reddenda est. Lacunam explere conatus sum, de qua re ut viri docti rectius iudicare possint, integram altercationem subiicio.

- ΧΟ. καὶ μὴν βαρεῖαν τήνδ' ὀμιλίαν χθονὸς
ξύμβουλός εἰμι μηδαμῶς ἀτιμάσαι.
- ΑΠ. κᾶγωγε χρησμούς τοὺς ἐμούς τε καὶ Διὸς
ταρβεῖν κελεύω μὴδ' ἀκαρπώτους κτίσαι.
- ΧΟ. ἀλλ' αἵματηρὰ πράγματ' οὐ λαχὼν σέβεις,
μαντεῖα δ' οὐκεθ' ἄγνὰ μαντεύσει νέμων.
- ΑΠ. ἢ καὶ πατήρ τι σφάλλεται βουλευμάτων
πρωτοκτόνοισι προστροπαῖς Ἰξίονος;
- ΧΟ. ὕπνῳ κυνηγούς κάρτ' ἐκηλήσας θεᾶς,
τὸν προστρόπαιον πλημμελῶς σφῆζειν θέλων.
- ΑΠ. ἢ ταῦτα δρῶντι Ζεὺς συναινεῖ μοι πατήρ·
Φονᾶς διώκουσ' οὐ δίκην ὁμοῦ τίεις.
- ΧΟ. τοιαῦτ' ἔδρασας καὶ Φέρητος ἐν δόμοις·
Μοίρας ἔπεισας ἀφθίτους θεῖναι βροτούς.
- ΑΠ. οὐκ οὖν δίκαιον τὸν σέβοντ' εὐεργετεῖν,
ἄλλως τε πάντως χῶτε δέσμενος τύχοι;
- ΧΟ. σύ τοι παλαιᾶς διανομᾶς καταφθίσας
οἴνῳ παρηπάφηςας ἀρχαίας θεᾶς.
- ΑΠ. σύ τοι τάχ' οὐκ ἔχουσα τῆς δίκης τέλος
ἐμεῖ τὸν ἰὸν οὐδὲν ἐχθροῖσιν βαρύν.
- ΧΟ. λέγεις· ἐγὼ δὲ μὴ τύχουσα τῆς δίκης
βαρεῖα χῶρ᾽ αὖτ' ὀμιλήσω πάλιν.
- ΑΠ. ἀλλ' ἐν τε τοῖς νέοις καὶ παλαιτέροις
θεοῖς ἄτιμος εἶ σύ· νικήσω δ' ἐγώ.

Eumen. 778.

ἰὼ θεοὶ νεώτεροι, παλαιούς νόμους
καθιππάσασθε καὶ κερῶν εἴλεσθέ μου.

Post εἴλεσθέ μου versum deesse recte vidit Abresch. Wecklein supplet τὸν μητροφόντην, aptissime si quid video, sed addit etiam τὸν γένους μιάστορα, quod mirifice languere mihi videtur. Furiis nunc, lite iam finita, non de facinore Orestis, qui domum et genus inquinaverit, dicendum est, sed de iniuria

eius, de damno, quod ipsae patiuntur absoluto matricida Oreste.

Lacunam igitur sic explere malim:

τὸν ματροφόντην ἀξίως ποινάλατον.

Eumen. 1021—1028.

αἰνῶ τε μύθους κτέ.

Lacunam adesse in hisce versibus viros doctos, Hermann, Thiersch, Weil, Kirchhoff, alios, non latuit. Quid in iis, quae periere, dicere debuerit poeta, colligere licet ex hypothese Aristophanis grammatici et ex Harpocracione in voce *Εὐμενίδες*, tradentibus deam Minervam in exitu dramatis Erinyas mutato nomine Eumenidas nuncupasse. Itaque non dubitavi in versione mea lacunam pro viribus meis explere; deinde inventum meum Graece reddidi, ex iis quae Thiersch supplevit unum versum *Εὐμενίδας εἰς τὸν πάντ' κτέ.* meis addens. Iuvat totum locum hic exscribere, ut viri docti quam facillime iudicare possint, utrum interpolatio mea inter foedas numeranda sit, an summo poeta non prorsus indigna atque ad Aeschylum interpretandum et illustrandum idonea.

*αἰνῶ τε μύθους τῶνδε τῶν κατευγμάτων,
πέμψω τε Φέγγει λαμπάδων σελασφόρων
εἰς τοὺς ἔνερθε καὶ κάτω χθονὸς τόπους
ξὺν προσπόλοισιν αἵτε Φρουροῦσιν βρέτας
τοῦμὸν, δικαίως· ὄμμα γὰρ πάσης χθονὸς
Θησῆδος ἐξίκοιτ' ἂν ἐντίμους ἔδρας.
ὕμᾱς δὲ πρόσθεν δυσμενεῖς τὸ νῦν καλῶ
Εὐμενίδας εἰς τὸν πάντ' ἐπωνύμους χρόνον·
πολὺς δὲ θύσων ἵξεται Φανηφόρος
εὐφημος ἀνδρῶν ἔσμδος, εὐκλεὴς λόχος
παίδων, γυναικῶν, καὶ στόλος πρεσβυτῶν
φοινικαβάπτοις ἐνδυτῶν ἐσθήμασιν.*

OBSERVATIUNCULAE DE IURE ROMANO.

SCRIPSIT

J. C. NABER S. A. FIL.

(*Continuantur ex pag. 61.*)

LXVIII.

DE PUBLICA PRAEDIORUM TRADITIONE.

Sordebat Hugoni Grotio prae iuris Teutonici absoluta forma iuris Romani subtilitas, inconstantia, varietas; qualem philosophia velit esse legem: simplicem, brevem, claram, tales invenire se Septentrionalium leges gaudebat ¹⁾. Ubi, pro philosophia an rectius quis appellet democratiam, nescio; nam legere me memini apud Demosthenem in Leptinea (§ 93): συνίθ' ὃν τρόπον ὁ Σόλων τοὺς νόμους κελεύει τιθέναι λύοντα τοὺς ἐναντίους, ἴν' εἰς ἣ περὶ τῶν ὄντων ἐκάστου νόμος, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας αὐτὸ τοῦτο ταραττήῃ καὶ ποιῇ τῶν ἅπαντας εἰδότων τοὺς νόμους ἔλαττον ἔχειν, ἀλλὰ πᾶσιν ἣ ταῦτ' ἀγῶναι καὶ μαθεῖν ἀπλᾶ καὶ σαφῇ τὰ δίκαια, sive in Timocratea (§ 68): οἶμαι δὴ πάντας ἂν ὑμᾶς ὁμολογῆσαι, δεῖν τὸν ὀρθῶς ἔχοντα νόμον καὶ συνοίσειν μέλλοντα τῷ πλήθει πρῶτον μὲν ἀπλῶς καὶ πᾶσι γνωρίμως γεγράφθαι κτέ. ²⁾). Ceterum sive democratica sive philosophica res

1) Proleg. (p. 63 sq.) hist. Gotthorum (1655).

2) Ex diverso Solonem alii *δύναι* . . . ἐπίτηδες ἀσαφεῖς . . . ποιῆσαι τοὺς νόμους, ὥπως τῆς κρίσεως ὁ δῆμος ἢ κύριος, quorum de sententia trigintaviri τῶν Σόλωνος θεσμῶν ὅσοι διαμφισβητήσεις εἶχον καὶ τὸ κύρος, ὃ ἦν ἐν τοῖς δικασταῖς, κατέλυσαν (de Rep. Ath. cap. 9, cap. 35), πάνυ, ut videtur, φιλοσόφως, siquidem Aristoteli probatur: (ὅτι) προσήκει, τοὺς ὀρθῶς κειμένους νόμους, ὅσα ἐνδέχεται, πάντα διορί-

sit, vitio verti potest huic auctori, quod quasi nova istis legibus èt alia adscribit èt illud: *mancipationes, oppignerationes ipsaque testamenta palam in iure ut fie(re)nt* praescriptum, *praesente magistratu, inspectante populo, ita, ut nullius rei in incerto essent dominia* ¹⁾. Scire velim ab iis qui tali sermone abutuntur ²⁾, quis Merobaudes vel Ariovistus ante Constantinum Magnum viderit, inde *iurgia nasc(i) et proprietatis iura temerar(i)*; inde *dominiis* (i. e. possessionibus) *vetustissimis molestia(m) compara(r)i*, quod *cuniculis* nescio quibus inter emptorem et venditorem *solemnia celebrentur*, dum scilicet properet ad rei comparationem emptor *malo venditore deterior*, se tantum, *n(on) perpetuitate(m) cogita(ns) dominii*, nec sibi tantum nocens sed omni successori. Cui rei lege data *pro quiete totius successionis* invenit remedium prohibendo, ne fieret *rei cuiuslibet alienatio*, nisi *certa et vera proprietatis vicinis praesentibus demonstr(ata)* esset ³⁾. Quorum non tacitam praesentiam requirit, sed *fidei testimoni(um)*, ut *subclaminationibus populi idoneus venditor adprobetur*, sic ostendendae *proprietatis probatio compleatur*. Id igitur agit, ut *testific(entur) vicin(i)*, venditorem dominum esse eius proprietatis quam ostenderit, neve sine illo testimonio dominia rerum transferantur ⁴⁾. Sane aliter donationes ordinavit idem princeps alia constitutione ⁵⁾, quamquam ibi quoque *advocata vicinitate* rem perfici iubet, advocat autem non ad praesens testimonium de iure dantis, sed

ζειν αὐτοὺς καὶ ὅτι ἐλάχιστα καταλείπειν ἐπὶ τοῖς κρῖνουσιν (Rhet. I. 1). Nec est negligenda vel Iustiniani sententia *simplicitatem legibus amicam* pronuntiantis (§ 3a Inst. III. 2; § 7 Inst. II. 23) vel aemulí, quam comprobat Troplong (*Comment. des privil. et hypoth.*, préf. no. 2): „La trop grande simplicité dans la législation est l'ennemie de la propriété ... Que la loi soit moins simple, pourvu qu'elle soit conforme aux principes de la justice civile”. Cf. quoque praef. Nov. 60, ubi excusat Imperator τ(ὸ) πλῆθος τῶν νόμων hoc argumento: ὅτι τῆς χρείας ἀεὶ καλούσης συμφάνους τοῖς πράγμασι τίθεναι ... ἀναγκαζόμεθα.

1) Proleg. (p. 66) op. cit.

2) Cum his expostulavit nuper Besson, *Livres fonciers* (1891) p. 43: „Il y a quelque parti pris à parler de la „clandestinité romaine” et à opposer cette prétendue clandestinité à la publicité du droit germanique”.

3) Quid lateat sub adiectione: *etiam si subsellia, vel, ut vulgo aiunt, scamna vendantur*, mox dicetur.

4) Ea summa est Vat. fr. § 35 (4-7), cuius brevior forma exstat c. 2 § 1, § 2 C. Th. 8. 1.

5) Vat. fr. § 249 (5-6). Brevior conspectus exstat in c. 1 § 1, § 2 C. Th. 8. 12, unde transiit in c. 25 § 1 C. 8. 53 (54).

ad futurum rei gestae, ut sint arbitri, quorum post fide uti liceat. Itaque in venditione hoc prospicit, ne umquam post negotium perfectum *illud debeat requiri, quod ex iure dicitur: „si a domino res vendita sit”* (Vat. fr. 35. 6); in donatione eo contentus est, ne donantis *clandestina fraus . . . dehinc aliis largiendo atque donando ac saepe venum dando multos habendi spe allectos concurrere in expugnanda sibi proprietate impell(at)* (Vat. fr. 249. 5), id est, ne saepius idem eandem rem ad diversas personas transferre possit ¹⁾. Itaque tantum interest inter utramque constitutionem, quantum hodie interest inter id ius, quod per Germaniae partes, et quod per Galliam colitur. Nam per Germaniam liber praediorum publicus ad id ipsum habetur, ut publicae fidei testimonio constet, vendentem vel donantem esse dominum; at per Galliam sicut etiam apud Belgas et Batavos ad id tantummodo transscribitur ne quis eadem saepius alienando quemquam fallat ²⁾. Praeter vicinorum praesentiam, ut consignetur actis ³⁾, requirit Constantinus, et donatio ipsa et ex donatione traditio (Vat. fr. 249. 7 v. *omnia*); quod posterius ita interpretati sunt: et *irritas donationes esse, quae actorum indicia non hab(erent)* (c. 6 C. Th. 8. 12), et traditionem cuiuscumque praedii in acta referendam esse, nec *aliter rem immobilem ad novum dominum (al. dominium) transire . . . posse* ⁴⁾. De traditione praeceptum generale est, a quo nulla tradendi causa excipitur, quamquam speciale id esse Brunner ⁵⁾ existimat, nec probat; et supervixit eadem regula in edicti Theodorici cap. 53, ubi *de traditione* duo requiruntur: *vicin(or)um scienti(a)* et *gesta a magistratu municipali conficienda*. Ergo, ubi res immobilis donatur, binis gestis opus

1) Testatur tamen idem princeps in donatione quoque efficere se velle, ne quis *aliena vel non pleno iure ad se pertinentia* in alium transscribere possit (c. 3 C. Th. 8. 12).

2) Horum illud apud Anglos dicitur *registration of title*, hoc *registration of deed* (Torrens, *Essay on the transfer of land by registration*, p. 9).

3) Intelliguntur *iudicia gesta* (Vat. fr. 249. 7), eius provinciae intra quam possideatur (c. 3 C. Th. 8. 12), aut, si rector absit, magistratum municipale (Vat. fr. 249. 8; c. 3, c. 8 § 1 C. Th. 8. 12).

4) c. 2 C. Th. 2. 29 = c. 1 § 2 C. 4. 3.

5) *Zur Rechtsgesch. der Urkunde* I (1880) p. 62, 129. Socium erroris Cuicium habet. Generale praeceptum esse vidit Muirhead, *Introd. histor.* (1889) sect. 86, sed *gest(is)* substituit *testes*.

est: donationis, ut teneat donatio, *introductionis* vero, ut firma sit possessio et per hanc dominium. Separantur haec edicto Theodorici (cap. 52 et 53), sed iam antea in donatione Odoacri quam Pierio confert ¹⁾. Et gesta quidem donationis ubicumque fieri conceditur, *introductionis* vero ibi conficienda sunt, ubi ipsa traditio peragenda est, id est *in locis* ²⁾. Ex diverso, ubi praedium pretio venit, *introductionis* gesta sufficiunt, sufficebant utique ante novellam constitutionem Valentiniani de siliquarum exactionibus, quam Cuiacius edidit Observ. XVI, c. 23; nam ibi ne *clanculario* venditiones fiant in fraudem publici vectigalis, praescribitur, *ut gestis municipalibus immobilium rerum contractus omnis constet initus aut careat firmitate* ³⁾. Quae constitutio num Occidentis esset, dubitaverunt quidam, sed non debuerant, quia respicitur in altera Valentiniani novella *de confirmandis his* etc. (tit. XXXI c. 1 pr.) verbis: *sciant ii apud quos venditionis documentum necesse est allegari*. Accedit, quod siliquaticum vectigal, Orienti incognitum, in Italia supervixit tempore et fide Cassiodori ⁴⁾. Iustiniano iure nec umquam requiritur in traditione vicinorum praesentia, quia Zenoni *superfluum* visum est *privatum testimonium*, ubi *publica monumenta* habeantur ⁵⁾; nec umquam remittitur actorum confectio (c. 1 § 2 C. 4. 3), quae defensoribus datur ex forma Bassi, sub Iustiniano ter praefecti (annis 533, 541, 547), quae forma hodie est Nov. 167, cuius hic tenor: . . . καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων τινῶν λαμβάνειν καὶ νομὴν τοιαύτην ἢ δεσποτεῖαν ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ποιῆσθαι κατοχὴν ἀναγκάως τὰς τῶν ἐκδίκων . . . μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων συνισταμένων δηλοῦσθαι τὴν παράδοσιν ⁶⁾. — Miror, cur tam generalis error ⁷⁾ sit, iure Iustiniano praediorum

1) Marini, *Papiri diplomatici* 82, 83 (= Spangenberg, *Tab. neg.* 27).

2) Ed. Theod. c. 53 (ex c. 8 § 2 C. Th. 8. 12).

3) Apud Gustavum Haenel invenietur p. 119 (§ 3).

4) Locos collegit Ritter not. c ad Nov. Theod. 51.

5) c. 31 pr. C. 8. 53 (54). ●

6) Textum dedi sec. Zachariae Anecdota (1843) p. 254. Epitomen exhibet idem, ibid. p. 267 vs. 4-8. Cf. quoque, ibid. p. 278, edict. 33 cap. 1 (ubi virgula transponatur post κατὰ ψῆφον, ut sic legatur: τοὺς βουλευμένους παραλαβεῖν νομὴν, εἴτε γνώμη τῶν κυρίων τῆς κτήσεως εἴτε καὶ ἀγνοούντων ἢ καὶ ἀπόντων ἐκείνων κατὰ ψῆφον, παρουσίᾳ δημοσίων παραλαμβάνειν κτέ.)

7) Aliquid vidit Monnier, *Nouv. revue histor.* XVI (1892) p. 150^a; nihil Stouff, *Étude sur la personnalité des lois* (1894) p. 9 sq.

dominia privata traditione transferri posse, quum evidenter ab Imperatore contrarium statuatur (c. 1 § 2 C. 4. 3), nec discrepet forma praefecti. Iam Savigny quoque, qui Occidentem magis respicit, voluntaria appellat traditionis gesta ¹⁾, quum, qui sub Gotho rege vel postea sub Graeco Imperatore praedia Italica possederint, non dubitaverint, quin curiae interventu traditionem fieri oporteret, licet non donatum traderetur sed venditum ²⁾. — Ut redeamus ad illam constitutionem, qua Constantino prohibita est *rei cuiuslibet* ex venditionis causa alienatio, nisi *certa et vera proprietas vicinis praesentibus demonstr(ata)* esset, adicitur ibi ab Imperatore, idem futurum, *etiamsi subsellia vel, ut vulgo aiunt, scamna vendantur*. Quae verba per coniecturam vertit Interpres, quasi Constantinus locutus esset *de mediocribus rebus*, nec plus vidit Mommsen, qui, quum *subsellia* non intelligat, maledicit constitutionis scriptori, qui hoc verbo omnino usus sit. Sed est notandum, quod ipsa constitutio duabus partibus continetur, quarum priore ³⁾ cavetur, ne cui liceat *rem sine censu comparare vel vendere*, id est, ne hac lege fiat ulla venditio, ut tributorum onus venditor retineat. Quod praeceptum natura sui dumtaxat pertinet ad ea, quae in censum deferuntur, qualia sunt praedia rustica vel urbana. Urbanorum enim licet nec mentio fiat vasariorum fragmentis, quae habemus ⁴⁾, nec formula census Digestorum ⁵⁾, èt extet edictum ⁶⁾ Zotici ⁷⁾ praef. praet. Or. ann. 512, quo praecipitur *κίνησφι ἡγουν ἀπογραφῆ*

1) *Gesch. des röm. Rechts* I (1834) p. 110 (§ 27).

2) Marini, *Papiri diplomatici* 115, 116, 117, 119 (= Spangenberg, *Tab. neg.* 50, 51, 52, 53). Annorum sunt 540, 540, 541, 551. Intercedere videtur expugnatio Ravennae inter secundam papyrum et tertiam, quod Friderico Carolo Savigny (*Gesch. des röm. Rechts* I (1834) p. 347 = § 106 not. h) probavit Marini (ad pap. 115). Aliud praeterea huius observationis vestigium extat ad calcem papyri (Marini) 114 (= Sp. 49), ut mihi videtur, anni 546. Cf. Brunner, op. cit. p. 122 not. 2.

3) Vat. fr. 35 (1-3) = c. 2 pr. C. Th. 3. 1 = c. 2 i. f. C. 4. 47.

4) Constantinianae fere aetatis vasariorum fragmenta habemus Volceiani (CIL. X. 407), Theraci (CIG. 8656), Astypalacensis (CIG. 8657), Tralliani (*Bullet. de corr. hell.* IV (1880) p. 336-338) et binorum Mitylenaeorum (ibid. p. 420 sq., 423). — Quod putabat Zachariae (*Geschichte des griech.-röm. Rechts* (1892) not. 751 i. f.) Theraco quandam inesse urbanorum praediorum mentionem, id correxit Monnier, *Nouv. rev. histor.* XVI (1892) p. 499¹.

5) L. 4 D. 50. 15.

6) Hodie est Nov. 168.

7) De Zotico cf. Zachariae, *Anecdote*. (1843) p. 258^{oo}.

χωρὰ φέρεσθαι μόνον, οὐ μὴν οἰκίας ἢ ἄλλα πράγματα, tamen ea constat olim in censum deferri solita ¹⁾, etiam iis temporibus, quibus conderetur Codex Theodosianus, quum esset cum agrorum tributo collata *exigua quodammodo eorum pensatio* ²⁾. Quae quum ita sint, non tamen omne praedium defertur, quae sententia non pertinet ad immunitatem quarundam personarum, immunitatibus enim remotis adhuc distinguitur inter *terras* ³⁾ vel *aedificia* ⁴⁾, quae sint *censibus obligata*, et quae non sint; proinde inter *possessorem obnoxium . . . publicae functioni* ⁵⁾ et non obnoxium. Aedificia quo discrimine censibus obligentur necne, non liquet; circa terras haud perinde impedita res est. Exiguntur enim teste ⁶⁾ Theodosio, Nov. *de alluvionibus* (tit. XX c. 1), quae recepta est in Codicem (c. 3 C. 7. 41), exiguntur igitur eorum agrorum functiones, qui *separatim cense(a)ntur* (Nov. cit. § 2), id est *fertilium*, de *paludibus* enim vel *pascuis* tributum solvi negat, quae possideantur *sine censu*, ut vertit Interpres. Labefactatur quidem augustum testimonium eo quod legitur in Digestorum formula censuali ⁷⁾: pascua deferri, nec tamen omne evertitur, quia potuit ad certas provincias respicere Theodosius. Errant enim, quorum est opinio ab Augusto orbem Romanum communi census formulae subiectum esse ⁸⁾, quum

1) De antiquo censu dubitari non sinit lex agr. inscr. (vs. 8). — Secundo p. Chr. saeculo et per Aegyptum (Wilcken, *Sitzungsberichte der kgl. preuss. Akad. der W.* 1883 I p. 897-920) et per provincias (Bruns, Font. (1893) no. 108 vs. 15/16) aedificia deferebantur. Sed per Aegyptum fortasse, ut constaret, per quem tributum capitis exigendum esset (cf. *Mith. aus der Samml. Rainer* I p. 263). Itaque res redit ad Andueiae Batonis testimonium.

2) c. 3 C. Th. 11. 20. — Cf. praeterea Marquardt, *röm. Staatsverw.* II (1884) p. 236¹, licet confundat significationes vocis *domus*, qua vel significatur habitatio uniuscuiusque, vel familia, vel patrimonium.

3) c. 28 C. Th. 11. 1.

4) c. 41 C. Th. 15. 1.

5) c. 36 C. Th. 11. 1.

6) Idem sine teste alii dixerunt, quasi per se perspicuum esset.

7) L. 4 pr. D. 50. 15. — Cf. *Syr.-röm. Rechtsb.* L. § 121; apud Hyginum enim vox *pascuae* videri potest irreptitia. Cf. *Feldmesser* II p. 318²³³.

8) Invenire sibi visus erat communem census formulam Augusteam Hushke (*Ueber den Census* (1847) p. 86) apud Ulpianum l. 4 D. 50. 15. Addebat tamen communem eam formulam fuisse *im Ganzen*, i. e. salvis quibusdam, quin immo multis (*Ueber den z. Z. der Geburt Jesu gehaltenen Census* (1840) p. 59), quin potius omnibus (*Ueber den Census* (1847) p. 45 sq.) differentiis. Quod magis prudenter dictum puto

constet Ulpiani temporibus Syrias propria lege censitas ¹⁾, Panoniam Hygini ²⁾, sub Licinio Orientales provincias ³⁾, sub Constantino Gallias ⁴⁾, sub finem denique quarti saeculi certis provinciis, ergo non omnibus, rusticae plebis ad praedia adscriptionem observatam esse ⁵⁾, quae fiebat adscriptio *censibus* ⁶⁾. — *Separatim censer* (Nov. cit. § 2) quid sit, videamus. Sciendum igitur est, quum *negotium censuale* ⁷⁾ agatur, postquam constiterit de territorio, tunc deinde amotis *desertis et squalidis locis*, ceterorum particulatim vel *glebatim*, ut loquitur Lactantius ⁸⁾; mensuram iniri ⁹⁾ professionemque scribi, edictis propositis ¹⁰⁾, si possessores non comparerent, ut sub dominii adsignatione voluntarius ¹¹⁾ accederet collator. Idque, ni fallor, est *separatim censer*, quod quum aliquando omnis Campania passa esset, *chartas superfluae descriptionis mox cremar(e)* visum est, atque concedere quingenta duodeviginti milia iugerum, quae numquam antea in censum venissent ¹²⁾. Quod ideo provinciae intererat, quia, licet deserta illa iugera collatorem non inve-

quam candide. Planus Unger (de censibus provinciarum (1887) p. 51): „*formula censualis ab Augusto per totum imperium una ... constituta est*“, nec admittit (ist)as *differentias*. — Ab errore cavet Monnier, *Nouv. revue histor.* XVI (1892) p. 498: „*Ce texte*“ (l. 4 cit.) „*nous donne le contenu d'une forma censualis au début du 3e siècle*“.

1) L. 3 D. 50. 15.

2) Gromat. p. 205 vs. 13.

3) c. 2 C. Th. 13. 10 = c. un. C. 11. 49 (48).

4) Eumen., Grat. act. 5 § 15. — Adnotat Savigny, *Verm. Schr.* II p. 130¹: „*Hier scheint es also, dass die Präfectur Gallia ihren eigenthümlichen Census hatte*“. Similiter Huschke, *Ueber den Census* not. 105.

5) c. 26 C. Th. 11. 1; c. un. C. 11. 51 (50).

6) c. 1 C. Th. 5. 8 (= c. 20 § 1 C. 1. 8); cf. c. un. C. 11. 52 (51); c. un. C. 11. 53 (52.)

7) Cf. c. 5 § 1 C. Th. 8. 15. — Est autem censuale negotium inspectio vel persequatio vel census, quae omnia ni fallor eodem redeunt.

8) De mortib. persecut. 23.

9) De mensura propter censum dicemus infra, id est cap. LXXII.

10) Ea edicta intelligenda sunt c. 13 i. f. C. Th. 11. 28. — Alia scilicet edicta intelliguntur c. 11 C. 11. 59 (58), quibus post adsignationem veteres domini evocantur, ut intra sex menses etiamnunc suum sibi recipiant. Cf. c. 7 C. 11. 58 (57) = c. 16 C. Th. 13. 11.

11) Nonnumquam invito adsignabatur (c. 1 C. 11. 59 s. 58), quod paulatim conversum est in adsuam *ἐπιβολήν*.

12) c. 2 C. Th. 11. 28 (ann. 395).

nissent, tamen provinciae de tributorum quantitate nihil decesurum erat, eventurumque, ut *possessor (Camp)anus pro destitutis possessionibus . . . tributa dependere(t)* ¹⁾. Erat enim per provincias tributorum canon definitus, nec veri speciem habet, quod scribit Savigny ²⁾, ideo quia tributa quotannis indicta sint, canonem quotannis determinari solitum. Nam pertinebat antiquitus indictio ad extraordinaria munera ³⁾, ordinaria ex abundanti ut indicerentur, sero placuit ⁴⁾. Haec nisi certa fuissent, absurde Achivi anno 424 protestati essent, si nihil postuletur ultra tertiam tributorum partem, *se indubitanter fore idoneos* ⁵⁾, qui solida sine dubio obtulissent, si contigisset rector, qualem Iulianum Galliae habuerunt, qui territis hostibus et cultoribus reductis tot capita olim deserta tributis reddidit, ut in quam summam veniente eo viceni quini *pro capitibus singulis* exigerentur, in eandem discedente eo septeni aurei sufficerent ⁶⁾. Talium rectorum inopia solemnitas erat provinciarum *super desertorum nomine* expositulatio. Sane non omni huius generis querelae ⁷⁾ patientem aurem Imperatores accommodabant — nec poterant — veluti reportavit aliquando Africa triste rescriptum: *omnes, qui per Africam opulentas desertasque centurias* ⁸⁾ possident, ad integrum professionis modum necessitati publicae satis-

1) Cf. c. 31 C. Th. 11. 1.

2) *Verm. Schr.* II p. 128-130. Adversatus est Huschke, *Ueber den Census* (1847) not. 277.

3) c. 7, c. 8 C. Th. 11. 16 (ann. 357); c. 10 C. Th. 11. 16 (ann. 362). Itaque praeter *annonarias* (i. e. ordinarias) *species*, cetera *indictione pend(eba)ntur*: c. 3 C. Th. 11. 1 (ann. 336); illas enim *consuetudo deposcit* (Veget. III. 3).

4) c. 1 C. Th. 11. 6 (ann. 382); cf. c. 13 C. Th. 11. 16; c. 2 C. Th. 11. 5. — Lis erat inter Valesium et Gothofredum (ad c. 1 C. Th. 11. 5) indicerenturne ordinaria. Sed tempora distinguenda sunt. — *Ex abundanti* indici, scribit Monnier (*Nouv. rev. hist.* XVI p. 145 not. 4), quod verum est solemniam respectu.

5) c. 33 C. Th. 11. 1.

6) Ammian. XVII. 5 (cf. Zachariae, *Ztschr. der Sav.-St.* IX p. 265 not. 2).

7) Non auditur, qui privatus fundum populusve territorium *velut afanticorum mole depressum, cupit aliquatenus relevari, nec patitur omne . . . cense(ri)* (c. 4 C. Th. 13. 11), quia, sicut aequitas poscit, ut, *quod impossibile est, id e vasariis publicis auferatur* (c. 13 C. Th. 13. 11), ita rationis est, *ut squalida atque ieiuna in culta atque opima collatores compensent* (c. 4 cit.; c. 15 eod.). Simili compensationis ratione Campanis aliquando octo tributorum partes remissae sunt, *hac conditione, ut omnis super desertorum nomine querela in posterum conquiesc(eret)* (c. 12 C. Th. 11. 28).

8) De istis centuriis dicitur infra, id est cap. LXXII.

faciant ¹⁾. Sed postea inspectoribus missis ²⁾ subventum est, e quorum relatione per provinciam Proconsularem novem milia centuriarum *in solvendo* retenta sunt, per Byzacenam septem milia et quadringentae; *in auferenda* per illam provinciam quinque milia et septingentae, per hanc septem milia et sexcentae *adscripta* sunt ³⁾. Videamus, an similem distinctionem admittat Theodoretus ⁴⁾, epist. 42, ubi scribit: τῆς ἡμετέρας χώρας . . . τὸ μέτρον πέντε μὲν μυριάδας ἔχει ζυγῶν ἐλευθερικῶν, μύρια δὲ πρὸς τούτοις ἕτερα ταμιακά. Videbantur igitur Philippo Eduardo Huschke ⁵⁾ τὰ ἐλευθερικά immunia propter sterilitatem esse praedia, τὰ ταμιακά tributaria. Sed, quia idem episcopus alia epistula (47) scribit ⁶⁾: civitatem suam ὑπὲρ ἑξ μυριάδων καὶ δισχιλίων εἰσφέρει(ιν) ζυγῶν, apparet τὰ ταμιακά vix sextam partem tributariorum efficere proinde hoc nomine intelligenda esse dominica praedia, id est Rei privatae principis ⁷⁾, quae quidem sunt ab extraordinariis functionibus immunia ⁸⁾, non vero ab ordinario canone ⁹⁾. Itaque quae restant πέντε μυριάδες ζυγῶν possessiones fuerint oportet privatorum hominum, non immunes ¹⁰⁾ sed tributariae. Quae denique excedunt in altera

1) c. 10 C. Th. 11.1 (ann. 365).

2) c. 31 C. Th. 11.1 (ann. 412).

3) c. 13 C. Th. 11.28 (ann. 422).

4) Episcopus fuit Cyrri post 423 (Marquardt).

5) *Ueber den Census* (1847) p. 102.

6) Eo remisit Dessau ap. Marquardt, *röm. Staatsverw.* II (1864) p. 228¹.

7) Eodem nomine inveniuntur R. C. 11.69 (68).

8) c. 1, c. 2, c. 5, c. 9, c. 13, c. 17, c. 20 C. Th. 11.16; c. 6 C. Th. 15.3.

9) c. 2 C. Th. 11.16; c. 2 pr. C. 11.75 (74); c. 13 C. Th. 11.16; c. 30 C. Th. 5.13 (vv: *defectas possessiones patrimonialis iuris accipiat earum tributa et canonem soluturus*); c. 10 C. 11.62 (61); c. 3 C. 11.74 (78); c. 2 C. Th. 11.5; c. 2 C. 11.69 (68) (*iussi(mus) fundos tamiaci iuris . . . salvo scilicet canone et tributariis collationibus distrahi*). Constitutiones sunt annorum 323, 368-370, 382, 386, 399, 402-408, 416, 474-491, quibus demonstratur praedia tamiaca vel patrimonialia vel Rei privatae praeter patrimoniale canonem publicum quoque solvisse; quibus praediis quam decernit immunitatem Dessau (ap. Marquardt), eam, solemnius respectu, recusant Imperatores c. 6 C. Th. 11.7 (ann. 349); c. un. C. Th. 11.13; c. 8 pr. C. Th. 13.10 (ann. 383). — Una datur (ann. 431) pro Rei privatae a publico canone immunitate et ea ambigua constitutio (c. 36 C. Th. 11.1), quam emendavit Tribonianus c. 5 C. 11.75 (74). Cf. praeterea Monnier, *Nouv. Rev. hist.* XVI (1892) p. 334¹.

10) Hoc defendit Dessau ap. Marquardt l.l., nec potest in hac re non errare, cui praedia tamiaca a tributis simpliciter immunia videantur.

epistula *ζυγὰ δισχίλια*, ea pertinere videntur ad relevationem, quam calumnia suspendebat. Habebat civitas novo censu sexaginta milia *ζυγῶν* (epist. 42), sed conferebat etiam nunc e veteri censu pro sexaginta duobus (epist. 47). Sin quis miratur *ἐλευθερικὰ* dici, quae praedia tributum pendant, respondebo libera dici, canonis patrimonialis respectu, quem non solvant. — Iam, ut ad Constantiniani praecepti interpretationem redeamus: quum statuisset rem nullam sine censu venire debere, deinde statuisset, alienationem nullam fieri sine testimonio vicinia, quia prius praeceptum nullo modo pertinere potest ad res, quae sine censu possideantur, alteri praecepto addidit clausulam, ut pareretur ei, *etiamsi subsellia, vel ut vulgo aiunt, scamna vendantur*, id est, etiamsi ea veneant, quae, ut supra legimus, propter sterilitatem *de chartis publicis . . . recis(a) sint*. Quod qui non intellexerunt, alteram utram vocem sollicitaverunt, nec animadverterunt, quum sint naturali significatione affines, harum alteram per alteram confirmari. Equidem Theodoro Mommsen plane adsentior, recusanti *subseciva*, quod pro *subsellia* Huschke invexerat fide scilicet Isidori Hispalensis ¹⁾, sed nihilo magis ipsum sequar *scamna* intelligentem agrimensoria, et fatentem constitutionis auctorem aliud ²⁾ intellexisse. Autumat enim Mommsen *scamnum agrimensorum proprium vocabulum esse*, quod nequaquam verum est. Ut cetera praetermittam, quae congesserunt lexicographi, rusticorum sermone *scamnum* dicitur *crudum solum et immotum*, quod relinquitur arantis indiligentia ³⁾, unde fiscalia scamna vel subsellia cognominata existimo. Tractavit hunc locum nuper Weber in historia agraria ⁴⁾ ita festinanter, ut ne viderit quidem geminum textum, quem servaverunt Vatic. fragmenta, qua de causa factum est, ut protulerit Theodosiani textus interpretationem, quae collabatur, quum alter adhibeatur.

1) Gromat. p. 369 vs. 25-28 (= Origin. XV. 13).

2) Quid sit illud ab auctore intellectum non exprimit Mommsen, quasi non ea res agatur.

3) Locos dabit Rudorff, *Feldmesser* II p. 296¹⁰⁰.

4) *Agrargesch.* (1891) p. 97¹⁰⁰.

LXIX.

DE CLANDESTINA POSSESSIONE RECUPERANDA.

Magna lis est, sitne interdictum recuperandae possessionis clandestinae, quam non haberemus, nisi ex Iuliani commentariis Ulpianus retulisset: *de clandestina possessione interdictum competere* (l. 7 § 5 D. 10. 3). Nunc mirum est, interdicti Iulianum auctorem laudari: praetorem expectavisses. Hinc Witte¹⁾ suspicatus est, illud interdictum *de clandestina possessione* non esse proprium interdictum restitutorium, sed ordinarium interdictum retinendae possessionis, quod non magis iustum possessorem tueatur, quam iniustum oppugnet (cf. l. 1 § 4 D. 43. 17), proinde *retinendae* quidem possessionis dicatur, sit autem tunc *recuperandae*, quum iniustus possessor in possessione sit. Quae sententia, quantum ad interdicti prohibitorii naturam, mihi non displicet, nam constat *utrubi* interdictum, licet retinendae audiat, tunc certo esse recuperandae possessionis, si apud eum sit, qui minore parte eius anni possederit (Gai. IV § 150). Sed alias dicetur, cur generaliter placeat, interdictis retinendae possessionis vim inesse recuperandi, nam nihil id pertinere arbitror ad horum interpretationem: *Iulianus scribit, si alter possessor provocet* (ad iudicium divisorium), *alter dicat eum vi possidere, non debere hoc iudicium dari, ne post annum quidem, quia placuit etiam post annum in eum qui vi deiecit (l. possidet) interdictum reddi*²⁾. Itaque si alter possessor communi dividundo alter interdicto unde vi agere postulet, huic mos geretur a praetore, qui dabit interdictum, denegabit formulam³⁾, quia *incerti iuris non est orta proprietatis et possessionis lite prius possessionis decidi oportere quaestionem* (c. 3 C. 8. 1), vertitur autem in divisorio iudicio proprietatis quaestio⁴⁾. Sic deinde pergit iurisconsultus: *et si*

1) Das interd. uti possid. (1863) p. 73: „in dem gegen den heimlichen Besitzer gegebenen Interdikte (finden wir) das recuperatorisch wirkende interd. uti possidetis“.

2) Cf. l. pr. D. 43. 16; c. 2, c. 3 C. 8. 4. — In interdicto de vi armata cessat temporalis exceptio (Cic. ad Fam. XV. 16 § 3; l. 3 § 12 D. 43. 16); cf. Cuiac. Observ. V. 20.

3) Cf. l. 51 § 1 D. 10. 2, ubi similis deciditur controversia.

4) Cf. l. 7 § 3 D. 10. 2.

*precario, inquit, dicat eum possidere, adhuc cessabit hoc iudicium, quia et de precario interdictum datur. Sed et si clam dicatur possidere qui provocat, dicendum esse ait, cessare hoc iudicium: nam de clandestina possessione competere interdictum inquit. Quid, si sumamus tertium interdictum non fuisse edicto propositum, Iuliano tamen aequum visum postulanti dari? Opus erit, dices, ut pro competere rescribamus: dandum. Fateor, sed nihil obstat, quia saepissime haec mutaverunt Compilatores¹⁾. Est autem veteribus iurisconsultis clandestinus possessor, *qui furtive ingressus est alienam possessionem* (l. 6 pr. D. 41. 2); quae vero clandestina visa sit possessio saeculi sexti hominibus, colligitur ex quatuor praefectorum edictis²⁾: Bassi³⁾, Eustathii⁴⁾, Arche-lai⁵⁾, Basilidis⁶⁾, item ex interrogatione Illyricae advocationis et quod huic dedit responsum Iustinianus (c. ult. C. 8. 4). Quibus omnis ἀκινήτων πραγμάτων possessio iniusta visa est, quae non constitisset vel voluntate exeuntis possessoris vel iudicis auctoritate⁷⁾. Et quidem si possessor tradit, traditionis gesta confici iubent⁸⁾; sin decretum sequitur possessio: exquiri, deinde gestis mandari, testimonium vicinorum vacuam esse eius rei possessionem (ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπέληπται). Nec interest, utrum quis dominium sibi defendat an ius pignoris; utroque enim modo decretum requiritur et vicinorum testimonium (ὁ ἄρχων . . . τὴν αἰτίαν ἐξετάζῃ, ἣν ὁ λαβεῖν αἰτῶν προῖσχεται. Καὶ εἰ μὲν δεσπότης εἶναι φανῇ καὶ μηδεὶς ἐπέληπται τῆς νομῆς, παραδιδόναι αὐτήν· εἰ δὲ ὑποθήκας προβάλλεται κατὰ τῶν ὀφλημάτων παραδοθῆναι μέτρον). Sin quis sine decreto iudicis et vicinorum testimonio possessionem vacuam occupaverit, ex edicto Eustathii et lege Iulia de vi tenebitur, et damnum sarciet ab-*

1) Exempla dabit Krüger, *Geschichte der Quellen* (1888) p. 332¹⁴.

2) Edidit Zachariae in *Anecdotis* (1843).

3) Ed. praef. praet. 2 (ex Nov. 167). Praefectus fuit annis 533, 541, 547.

4) Ed. praef. praet. 12. Praefectus fuit anno 506.

5) Ed. praef. praet. 29. Praefectus fuit annis 524, 525.

6) Ed. praef. praet. 33 cap. 1. Praefectus fuit anno 529.

7) Ἐπεὶ γνώμη τῶν κυρίων τῆς κήσεως, εἴτε καὶ ἀγνοούντων ἢ καὶ ἀπόντων ἐκείνων κατὰ ψῆφον. Itaque fallit Zachariae, *Ztschr. der Sav.-St.* IX (1888) p. 268², utroque casu iudicis auctoritatem (*„Leitung einer öffentlichen Behörde“*) requirens. Rectius dixisset, utroque casu gestis opus esse.

8) Quod superiore capite vidimus.

senti (ὁ δὲ παρὰ ταῦτα γινόμενος ἐπὶ νομῆς τοῖς περὶ τῆς βίας ὑποκρίσεται νόμοις, ἀποδίδους καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ζημίαν τῷ τὴν νομὴν ἀφῆρημένῳ). Non tam severus Iustinianus, qui contentus fuit in eos, qui *vacuam possessionem absentium sine iudiciali sententia detinu(issent)* novam veluti possessoriam actionem constituere, concedendum ne sibi esset *aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem usurpare*. Quod ius, sexto demum saeculo natum, mox subiecit Severo et Caracallae c. 3 C. 8. 13 (14):

Creditores qui, non reddita sibi pecunia, conventionis legem, ingressi possessionem, exercent, vim [quidem] facere non videntur; [attamen auctoritate praesidis possessionem adipisci debent].

Huius rescripti genuina pars ¹⁾ convenit cum iure antiquo vel Graeco vel Romano, non Graeco tantum, quod videbatur Ludovico Mitteis ²⁾; constat enim teneri quidem creditorem chirographarium ³⁾, si *sine iussu praesidis per vim ... pignora, cum non haberet obligata, ceperit*; at ex diverso *fiduciam ... et pignora apud se deposita persequi et sine auctoritate iudicis vindicare, n(eminem) prohibe(ri)* ⁴⁾. Idem iuris esse circa hypothecae persecutionem indicat Cassiodorus (Var. IV. 10) vv.: *nec liceat cuiquam sua sponte nisi obligatum forsitan pignus auferre* ⁵⁾; idque aperte decernunt Imperatores c. 11 C. 4. 24:

.... nec creditor citra conventionem vel praesidalem iussionem ⁶⁾ *debiti causa res debitoris arbitrio suo auferre potest.*

1) Similis interpolatio est l. 2 § 18 D. 47.8: *si quis igitur suam rem rapuit vi [quidem] bonorum raptorum non tenebitur* [sed alias tenebitur]. Expandit Lenel in Palingenesia; cf. § 1 Inst. IV. 2.

2) *Reichsrecht und Volksrecht* p. 431 (cf. p. 125 sq.).

3) Huic similis est, cui res debetur ex contractu, si invadat ea, quae petere debet: c. 9 C. 5. 18 (cf. Mitteis, op. cit. p. 434); l. 5, l. 33 D. 41. 2; c. 2 C. 4. 44; c. 9 C. 7. 32; c. un. § 8 C. 4. 3.

4) Paul. V 26 § 4.

5) Adnotat Dernburg, *Pfandrecht* II (1864) p. 328*: *es scheint nicht richtig hierin den Gedanken des reinen römischen Rechts zu sehen*". Sed servavit nobis sub Ostrogotho domino Romanus magistratus et hic et in edicto (cap. 124) ius genuinum (*creditor si debitori suo res sibi non obligatas violenter rapiat, intra annum criminis admisi conventus sub poena quadrupli praesumpta restituat* etc.), quod pessumdedit Tribonianus l. 2 § 18 i f. D. 47.8 et c. 3 C. 9. 33. Cf. l. 56 (55) D. 47. 2.

6) Eadem requiritur lege Rom. Burg. XIV § 1 (ex cod. Hermog.), et ed. Theod. cap. 123.

Vides possessionem creditori citra praesidalem iussionem eius rei permitti, de qua *conven(erit)* ut sit hypothecae, quod adeo abhorret a Byzantina ¹⁾ humanitate, ut Graeca versio ita currat: οὐδὲ γὰρ ἔξεστι τῷ δανειστῇ χωρὶς συμφώνου καὶ ἀρχικῆς κελεύσεως ἀφαιρῆσθαι τὰ πράγματα τοῦ χρεώστου. Quae versio recte habet Cuiacio, sed revera ex postuma interpolatione tali nata est, qualem in componendo Codice alteri rescripto adhibitam esse vidimus. Miror, quare novis interpretibus necessarium videatur speciale pactum *de ingredienda possessione* ²⁾, cum neque apud Romanos eius mentio fiat, et apud Graecos ³⁾ constet hypothecae possessionem creditori ratam esse, si nihil convenerit (εἶναι αὐτοῖς κυρίας τὰς ἐμβάσεις, εἰ μὴ τι ἄλλο ἐκόντες πρὸς αὐτοὺς ὁμολογήκασιν), at ratam esse ex quo praedium κατοκώχμον γένηται (Isae. II § 28), id est κατὰ τὴν ὑπερμερίαν ⁴⁾. Iure Romano pignus persequi permittitur, postquam debiti condicio extiterit ⁵⁾ vel dies venerit ⁶⁾, nec reus interpellatus solvat ⁷⁾. Quamquam alibi legitur, *si nondum dies pensionis ven(er)it*, tamen *medio tempore persequi pignora permittendum es(se)* ⁸⁾.

LXX.

QUANDO POSSESSIO AB IUSTO POSSESSORE TRANSFERATUR.

Comparata sunt interdicta pleraque, ut iniustus possessor

1) Antiqua humanitas est non licere domino vel sub hypotheca creditori *robis*, quas *alius detinet*, signa imprimere (c. 2 C. 2. 16 s. 17).

2) Cf. Goldschmidt, *Ztschr. der Sav.-St.* X p. 396¹.

3) *Inscript. jurid. grecques*. V § 19. — Cf. Demosth. XXX § 29 (καίτοι δεινὸν τὸν μὲν λέγειν ὡς ἀπετιμήσατο τὸ χωρίον, τὸν δ' ἀποτετιμηκότα φαίνεσθαι γεωργοῦντα, § 26: ἔχοντα καὶ γεωργοῦντα); orator sic agit, quasi debeat creditor dominum detrudere, qui non debet, sed potest id facere.

4) Demosth. XXI § 81; XXX § 27; XXXIII § 6. Idem docet Cicero pro Flacco 21 § 51; ad Fam. XIII 56 § 2. Poterat sane convenire, ut statim possideret creditor: *Inscript. jurid. grecques* VIII no. 62, 63; cf. Demosth. XXXV § 11, 24, 87.

5) L. 13 § 5 D. 20. 1. — Ipsius hypothecae condicione non suspenditur pignoris persecutio, sed pro possessione cedit cautio (l. 13 § 5 cit.).

6) Cf. l. 5 § 1 D. 20. 6.

7) c. 10 C. 8. 13 (14).

8) L. 14 pr. D. 20. 1.

possessione cedat, quorum vetustissimum videtur interdictum *unde vi*, quod commemoratur in lege agraria, quam habemus (vs. 18), sub certa tamen rerum et temporis definitione, ut de sortibus Gracchanis, unde quis vi eiectus sit ante idus Martias primas competat ¹⁾. Iusto quoque possessori — salva tamen proprietatis causa — nonnumquam possessione cedendum esse, Gaius auctor est his verbis (IV § 170): . . . *quia nonnulli (uti possidetis) interdicto reddito cetera ex interdicto facere volebant, . . . praetor . . . comparavit interdicta, quae secundaria appellantur, . . . quorum vis et potestas haec est, ut qui cetera ex interdicto non faciat, . . . restituat adversario possessionem*. Depellitur igitur interdicto secundo, qui *alias potuerit interdicto uti possidetis vincere*, id est iustus possessor, si cetera ex interdicto facere recusat. Huic similis est possessor, qui in rem actionem non suscipit; nam constat ad id ipsum compelli non posse (l. 80 D. 6. 1), dabitur tamen adversus hunc possessorem interdictum, cuius est principium *quem fundum vel quam hereditatem vel quem usumfructum*, quo *cog(a)tur ad (actorem) transferre possessionem* ²⁾, licet iustus sit possessor et potuerit ex interdicto *uti possidetis vincere* ³⁾. Idem in rebus mobilibus ordo servabitur citra interdictum, nam *si quis rem mobilem vindicari a se passus non est*, decernere solet magistratus, ut adversarius *duc(at) eam* (l. 1 § 1 D. 2. 3), nec itur ad arbitrum ⁴⁾. Videtur autem non defendere, qui non satisfaciat vel iudicatum solvi vel pro praede litis et vindiciarum, quam satisfactionem sustulit Imperator (§ 2 Inst. IV. 11), ita tamen, ut *pro re mobili* exigi possit, *si possessoris persona suspecta sit*, ac, si satis non detur, ipsa res *apud officium depon(atur)*. Quam formam Ulpiano obtulit ⁵⁾. Transfertur adhuc ex rescripto Marci Antonini ab herede fideicommissarum rerum possessio, si ab iudice appellaverit nec caveat, caveat autem adversarius (l. 5

1) Ita supplendum videtur: (*si quis eius agri qui age(r)* et quae sequuntur. Generalis definitio erat unius anni ex quo quis deiectus esset.

2) Ulp. Inst. fr. IV; Vat. fr. 92; l. 6 § 6 D. 37. 10; Paul. I 11 § 1.

3) c. 1 C. 8. 6. — Cf. praeterea l. 60 § 1 D. 7. 1 (Lenel, *das Edict. perp.* p. 382 not. 9); l. 15 D. 89. 1; l. 45 D. 89. 2; l. 7 D. 48. 20 (Lenel, *das Edict. perp.* p. 386).

4) Ex interdicto semper iudex recuperatoresve dantur (Gai. IV § 141).

5) L. 7 § 2 D. 2. 8 (cf. Gradenwitz, *Interpol.* p. 66).

§ 1 D. 36. 3). Nam circa in rem actiones quoque pro translatione mutua cautio desideratur (l. 6 § 6 D. 37. 10; Paul. I 11 § 1; Lenel, *das Edict. perp.* p. 382 not. 4). Transfertur denique a corpora hereditaria iuste possidente ad eum possessio, qui ex edicto petierit bonorum possessionem, cuius rei gratia comparatum est interdictum *quorum bonorum*, nec quaeritur, utrum hereditatem evincere possit is, cui possessio eripitur¹⁾, eaque causa est, cur quorum bonorum interdictum Symmacho dicatur *iudicium de possessione successionis*²⁾. Quaestio scilicet bonorum possessionis ab intentione hereditatis separatur, obtinebitque interdicto etiam qui *sine re* acceperit. Huic interdicto prorsus similia promittuntur interdicta temporaria, id est intra idus Martias primas, Gracchanis possessoribus heredibusque et emptoribus eorum tribus capitulis legis agrariae, quae aetatem tulit (vs. 15-17, 23 sq.), ut ad se transferant possessionem, licet adversarius evincere possit, dicendo usu se cepisse³⁾. Ad bonorum possessorem ut transferatur possessio, oportet nihil deesse bonorum possessioni, excepta causa Carboniani edicti, quod remittit impuberi, qui se defuncti filium dicit, generis probationem, ut possessor constituatur⁴⁾. Et haec quidem e genuina sunt iurisprudencia. Ex recentiore quaedam addi possunt. Vult Constantinus in petitozem transferri⁵⁾ *momentum*, id est possessionem, licet prolata auctoritatis instrumenta falsa dicantur⁶⁾. Hanc non recepit constitutionem Iustinianus, sed ne Magni quidem Theo-

1) Cic. Verr. II. 1. 45 § 116. — Possessori non permittitur *sponsionem facere*, id est *de hereditate certare* (ibid. § 115), quod mutaverat Verres, cuius edictum fuit: *si de hereditate ambigetur et tabulae testamenti obsignatae non minus multis signis, quam e lege oportet, ad me proferentur, secundum tabulas testamenti potissimum possessionem dabo. Si tabulae testamenti non proferentur* [si possessor sponsionem non faciet] *tum uti quemque potissimum heredem esse oporteret, si is intestatus mortuus esset, ita secundum eum possessio(nem) da(b)o*. Cetera tralatitia, quae inclusi, Verrina erant.

2) Relat. 16 § 1; 28 § 8. — Cf. c. 22 C. Th. 11. 38.

3) Nusquam legitur sortes Gracchanas non potuisse usucapi. Cf. tamen l. 16 D. 23. 5 (Windseh. § 182¹⁴).

4) L. 3 § 18 D. 37. 10. — Cf. l. 6 § 6, l. 9, l. 14, l. 15 eod.; l. 20 D. 5. 2.

5) Iubet praeterea possidenti relinqui possessionem, licet falsis nitatur instrumentis, quod utilitatem habiturum est, si remotis istis instrumentis petitor probaverit.

6) c. 2 C. Th. 9. 19. — Similis extat de crediti executione Alexandri constitutio (c. 2 C. 9. 22).

dosii, qua transfertur ab eo possessio, qui in lite dominii bis provocaverit¹⁾. At ex ipsius placito possessione pellitur, *qui sententia iudicis eam detinuit, ea . . . occasione, quod absens prior possessor et ad litem vocatus, minime respondit*²⁾, si is intra annum superveniat et *cognitionalia* postulet *subire certamina*. Quod cavet Imperator c. 8 § 3 C. 7. 39; semestre tempus indulserat praefecti forma Archelai³⁾. — Non abludit ab his causis hypothecaria actio, quae a *iust(o) possessor(e)* possessionem transfert⁴⁾, salva post luitionem intentione dominii⁵⁾, unde *nudam tantum possessionem avoca(re)* ea dicitur⁶⁾. Ex diverso *Publiciana actio* cur ad instar proprietatis, non ad instar possessionis *respic(ere)* dicatur⁷⁾, ea causa est, quod in ipso iudicio *exceptio iusti dominii . . . obicienda est*⁸⁾, nec separatim quaeritur.

LXXI.

INTERDICTIS RETINENDAE POSSESSIONIS RECUPERANDI

VIM INESSE.

Negat Windscheid, § 159¹⁰⁾, recuperandae possessionis vim inesse *uti possidetis* interdicto; nec audit, qui id ipsum probent adhibita Gaii IV § 170, ubi vis et potestas interdictorum secundariorum⁹⁾ esse dicitur, *ut, qui cetera ex interdicto non faciat*¹⁰⁾, . . . *sive possideat, restituat adversario pos-*

1) c. an. C. Th. 11. 38.

2) Nam potest iudex post edictum peremptorium vel de proprietate iudicare vel possessionem transferre (c. 8 C. 7. 43; cf. c. 2 C. 3. 19).

3) In anecdotis Zachariaeis edictum est undetricesimum.

4) L. 19 D. 20. 4.

5) Eatenus *quaestio pignoris ab intentione dominii separatur* (l. 1 § 2 D. 20. 1), quatenus non potest hypothecaria agenti opponi dominii exceptio; nam per contrarium rem suam esse vindicanti rectissime opponitur pignoris defensio.

6) L. 66 pr. D. 21. 2; l. 38 § 3 D. 45. 1; l. 8 pr. D. 19. 1.

7) L. 7 § 6 D. 6. 2.

8) L. 16, l. 17 D. 6. 2; cf. l. 57 D. 17. 1.

9) Nondum erant interdicta secundaria tempore Ciceronis (pro Caec. 16 § 45).

10) Quid, si ipsum interdictum non accipiat? Aut cedit possessione, aut coercetur. Cf. l. 1 § 1 D. 2. 3.

sessionem, sive non possideat, vim illi possidenti ne faciat. Mihi vero videtur hac paragrapho ab omni lite discessum; apparet enim interdicta secundaria ideo comparari, ut contumacis vel re confessi ¹⁾ eadem sit condicio quae victi. Ergo, si datur adversus contumacem reve confessum interdictum, quod modo prohibitorium est, modo restitutorium, praeiudicatum est de eo quod primo loco redditur ²⁾. Nam id quoque modo prohibitorium erit, si iustus possessor in possessione sit, sin iniustus, restitutorium. Accedit, quod *utruſi* interdictum, quin sit modo prohibitorium, modo restitutorium, ne dubitari quidem potest; praevallet enim hoc, qui maiore eius anni parte possederit, etsi nunc adversarius possideat (Gai. IV § 150). An illud obstat, quod Iulianum *de clandestina possessione* restitutorium interdictum flagitantem audivimus ³⁾, videndum est. Sed ideo non obstat, quia novum interdictum ut perpetuo dandum flagitavit, quum *uti possidetis* interdictum ad prohibendum quidem perpetuum fuisse debeat ⁴⁾, idem ad recuperandam possessionem annale, quod efficiunt verba (l. 1 pr. D. 43.17): *intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit*, quae non erant in primario interdicto, ne scilicet adversus non possidentem et vim facientem facultas eriperetur perpetuo agendi — nam recte dicit Witte absurdum fore, si ideo concedatur possidenti vim fieri, quod etiam ante annum facta sit ⁵⁾ — sed erant in interdicto secundario et restitutorio, ut qui anno possedisset cetera ex interdicto impune recusare posset. Itaque post annum adversus possidentem frustra redditur interdictum pri-

1) Hoc mavult civis meus Kappeyne (*Abhandl.*, 1885, p. 166—173), dicitque multum interesse, quod non puto.

2) Id quidem optime sensit et expressit civis meus (pag. 167): „das interdictum duplex (*ist sich*) in zwei simplicia auf, ein restitutorisches Dekret, und ein einfaches prohibitorium“.

3) Capite harum observationcularum LXIX (ad l. 7 § 5 D. 10. 8).

4) Temporis exceptioni, quae praeterita de iudicio subtrahere solet, locus non est in prohibitoriis interdictis, quia loquuntur de futuro. Quod obscure dixit Witte, *das interd. uti possid.* (1868) p. 147: ita fieri potuisse, ut in interdicto uti possidetis locus esset temporis exceptioni, si praetor locutus esset de praeterito.

5) Op. cit. p. 147: „Verkehrt ist im Sinne des klassischen Rechtes die Verjährungsklausel angebracht, welche in diesem Zusammenhange entweder dem Satz enthalten haben würde, dass der einmal gestörte Besitz nach einem Jahre überhaupt schutzlos sein sollte“ (quod absurdum) oder den gleich verkehr-

mariam, quia secundarium non tenet. Ex diverso adversus non possidentem et vim facientem¹⁾ ne post annum quidem frustra redditur, quia tenet secundarium. Nam quod prohibitorium est, id non recipit temporis exceptionem. Longe aliter nodum solvit Lenel²⁾ sic restituendo edictum: *intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit (sponsionem restipulationemque facere) permittam*. Quem ideo secutus non sum, quia post annum non restitutorium tantum, sed etiam prohibitorium tollit, quod Hermannō Witte absurdum videbatur, videturque mihi. Non nego, in edicto fuisse ceteram clausulam: (*quantum uter iuraverit non calumniae causa se postulare sponsionem fieri neque pluris, quam quanti res erit (sponsionem restipulationemque facere) permittam*. — Enimvero, quod negat Windscheid, interdicto cuius est principium *uti possidetis*, recuperandae possessionis vim inesse, id multo minus negat propter aliquod historicum argumentum, quam ideo, ne concidat iuris regula: *plures eandem rem in solidum possidere non poss(e)*³⁾. Quo provocandum nunc non est, quia non id agitur, interimne possedis recte dicatur, cui ex interdicto possessionem restituimus⁴⁾, sed sitne ei ex interdicto⁵⁾ possessio restituenda. De illo dialectici videant et in longum aevum disputent; hoc alterum iurisconsultis tractandum est et ad utilitatem communem exigendum, cavendum simul, in hanc suam provinciam, ne, quod numquam non facit, temere irruat dialecticorum natio iis leges datura, quae nec intelligit, nec sapit, nec didicit.

ten" (quia de futuris praetor loquitur) „dass ... Schadenersatz ... für bereits geschehene Störungen innerhalb eines Jahres verlangt werden könne". Illud sequitur Pothier, quasi transeat possessio ad eum, qui possidenti vim faciat (*Introduction au tit. XXII no. 52; Traité de la possession no. 102*), quod nequaquam admittendum est.

1) Videtur sane Raymondo Saleilles (*Nov. revus histor.* XVI (1892) p. 250) nihil interesse inter eum qui possidet, et eum qui vim facit, id est possidere non sinit: „la vis en réalité n'est que le fait d'exercer la possession". Quod ideo verum non est, quia possidemus, licet nulli vim faciamus. Consequens est aliud esse possidere, aliud possidenti vim facere.

2) *Das edict. perp.* p. 379.

3) L. 3 § 5 D. 41. 2, cf. l. 3 pr. D. 43. 17.

4) Cf. l. 1. 17 pr. D. 41. 2.

5) Non sic acceptum velim, quasi placeat interdicti causa, quam dixi non placere capite harum observat. LIX i. f.

Quae praeterea propriae artis adeo secunda est, ut nihil tam sit absurdum, quod non apud istos defensorem inveniatur. Veluti sic definiunt pactum sive conventionem, ut sit apprehensio voluntatis declaratae per voluntatem declaratam ¹⁾, nec animadvertunt lepidi homines, quam sit absurdum, aut voluntatem alterius apprehendere velle, aut sua voluntate quasi forcipe, ut id fiat, uti ²⁾. Quod praetermitterem, nisi ex tali principio occasionem nacti, plurima contra utilitatem communem inde deducere consueverunt, sicubi quaeritur, quando perfecta sit conventio, quid ea contineatur, quibus personis prosit. Neve quis haec in ipsum Bernhardum Windscheid acerbè dicta putet, sic accipito, eorum neminem, qui iuris Romani scientiam professi sunt, pro summa atque inestimabili doctrinae copia magis mihi satisfacere saepiusve a me in omnibus meis dubitationibus adiri solere, aut legi patientius, eundem vero, quia nihil interesse putat inter disputandi rationem et ius civile, ita plerumque, quae salubriter pro hominum utilitate introducta sunt, in eorum perniciem vertere, ut sine offensione raro de manu mihi deponatur.

Scribebam Traiecti ad Rhenum mense Augusto 1895.

1) Windscheid § 69: „der von dem Einen erklärte Wille muss durch die Willenserklärung des Andern ergriffen und festgehalten werden“.

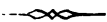
2) Arcanum hoc esse philosophiae, itaque a vitae usu alienum, perspexerat Immanuel Kant (*Metaphys. Anfangsgr. der Rechtslehre* (1797) § 19): „die transcendente Deduction des Begriffs der Erwerbung durch Vertrag kann allein diese Schwierigkeiten heben“.

AD CORPUS INSCRIPTIONUM RHODIARUM.

SCRIPSIT

H. VAN GELDER.

(Continuantur ex pag. 98.)

C. I. R. 1064. — In hoc titulo pater occurrit Ἐρως Ζωσίμου, qui Ἐφέσιος, mater Ἐπιγένεια, quae Κασία dicitur; liberi autem ex parentibus illis nati non Ἐφέσιοι dicuntur, uti res poscere videtur, verum Κάσιοι. Causa tamen in promptu est: patrem enim liberum fuisse ex nomine hominis comperimus, mater contra serva erat. Atque in huiusmodi matrimoniis Rhodii liberos locum patriamque matris sequi iuebant. Quod non solum ex titulo nostro apparet; ad normam eandem rem constituisse Delphos haud semel tituli Delphici probant, praecipue vero titulus Wescher-Foucart Inscriptions recueillies à Delphes N°. 270.

C. I. R. 1068. — Ἀγλάκηριος sacerdos Solis, cuius mentio hoc loco fit, diversus non fuisse videtur ab sacerdote eo, de quo commemorat titulus Telius Ross Hellenika I 1, 1846, 62 sqq. N° 2, vs. 5.

C. I. R. 1069. — Agoranax sacerdos Solis, cuius nomen hoc loco occurrit, non distare videtur ab Agoranacte sacerdote, quem titulus laudat Bull. Hell. IX 1885, 186, N° 16; tertio nomen recurrit Agoranactis sacerdotis Solis apud „Cauer Delectus“ 194, 1”.

C. I. R. 1072. — Aenetoris nomen sacerdotis Solis eponymi in nummo Rhodio iterum offendimus, de quo vide apud „L. Müller Numismatique d’Alexandre 1855, 85 sqq.”.

C. I. R. 1109. — Archidamus sacerdos Solis eponymus, cuius

nomen hoc loco exstat, in titulo iterum invenitur Bull. Hell. XVII 1893, 54, vs. 1.

C. I. R. 1130. — Eucratis memoriam sacerdotis hoc loco laudati praeter locos ab Hillero laudatos retinent tituli apud „Dumont Inscriptions céramiques N° 129 et 130.”

C. I. R. 1135, 2. [Ε]πὶ Θεαιτ[ή]του. — Sine dubio hic titulus recte traditur neque opus est coniectura Hilleri, qui „Θεαιδῆτου” mutari voluit. Nam Θεαίτητος, tametsi in titulis Rhodiis nomen nusquam exstat, attamen nomen Rhodium est perinde ac Θεαίδητος. Qui rebus Rhodiorum operam dant, Theaetetum illum non ignorant, quem ab anno 246 usque ad annum 166 vixisse scribit Polybius, qui saepissime hominem laudavit (cf. index ad Polybium). .

C. I. R. 1167. Ἐπὶ Να(υ)σικράτους. — In amphorae manubrio scriptum est ΕΠΙΝΑΣΙΚΡΑΤΕΤΣ. Obscurum est nomen Ναυσικράτης; propius etiam ad litterarum ductus accedit nomen tritissimum „Ἐπὶ Π{α}σικράτους.”

C. I. R. 1179. — Πausανίας sacerdos Solis non solum in manubiis hoc loco laudatis, sed etiam in titulis occurrit Bull. Hell. IX 1885, 186 N° 23; 187 N° 30 et Dumont Inscriptions céramiques N° 218.

C. I. R. 1192. — Τιμασαγόραν sacerdotem Solis eponymum praeter titulos hoc loco allatos titulus quoque laudat apud „Cauer Delectus” 195, 25”.

C. I. R. 1204. — In Χρυσάτορος sacerdotis mentionem iterum incidimus in titulo Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 202 sqq., vs. 1; qui locus ostendit, floruisse hominem circa annum 70 a. Chr.

C. I. R. 1442. — Haec inscriptio nuper effossa eiusdem profecto aetatis est cuius Bull. Hell. X 1886, 252 sqq. N° 2. Nam Τιμασίπολις Τιμομάχου, quem vs. 17 offendimus, in ea inscriptione exstat vs. A 49; Τιμαχίδας Εύφράνορος (vs. 34) in ea inscriptione vs. B 26; Τιμόστρατος Κλεισι[μ]βροτίδα (vs. 35) in ea inscriptione vs. B 41. Praeterea in nostra inscriptione Τιμοτέλης [Εύφρ]άνορος occurrit (vs. 21), in altera autem tutor nescio quis (nomen hominis excidit), qui stipem confert [ὕ]περ Ε[ὕ]φράνορος καὶ Τιμοτέλους. Durrbach-Radet, qui eam inscriptionem ediderunt, litterarum ductibus examinatis saeculo tertio lapidi commissam esse existimaverunt; Hiller indicia

isdem usus inscriptionem C. I. R. 1442 inter annos 189 et 168 incisam esse suspicatur. Quae opinio non multum ab altera discrepat.

30. Φιλόνδας (sic) Νικα[....]. — Depravatum est nomen ΦΙΛΟΝΔΑΣ; emenda „ΦΙΛΟΚΛΗΣ”. Cf. C. I. R. 844, 22, quo loco item Ross, qui primus edidit, „TIMONΔΑΣ” in lapide scriptum esse contendit, donec lapide diligentius examinato vera lectio TIMOKΛΗΣ prolata sit. Deinde vix dubito, quin Φιλοκλῆς ille Νικα[γώρα], qui hoc modo revixit, pater sit [Νικαγ]ώρα Φιλοκλεῦς eius, qui in titulo laudatur aetate parum distante C. I. R. 766, 4.

Hiller cum titulos colligeret Rhodi repertos, egregia diligentia in eo opere versatus, quae idoneis laudibus vix extolli potest, nullum propemodum omisit. Unus tamen superest, de quo commemoraverunt Holleaux-Diehl Bull. Hell. IX 1885, 95 ann. 4. Elogium est hisce verbis comprehensum:

Νικασιβούλα Τιμοθέου Λαδαρμίου,
γυνὰ δὲ Ἀρχία Ἀρχεστράτου Σιβυθίου.

Deinde titulus deest, in quem ante multos annos Newton incidit, quem tamen post Newtonum nemo vidit. Cf. Newton Travels and Discoveries I 1865, 167.

Annotare ad hoc decretum libet, Anaxibium Phidianactis, in cuius honorem scriptum est, iterum in titulo occurrere, quem Deli repertum edidit Durrbach Bull. Hell. X 1886, 118 sqq., 3. Honores enumerantur, quos in Ἀνα.....εἰδιάνκτος Ῥόδιον (vs. 2 et 3) contulerunt Delii. Quo loco admoto titulo nostro confidenter restitue Ἀνα[ξίβιον Φ]εἰδιάνκτος. Anno ± 200 hoc decretum editum esse, certis argumentis probavit Durrbach; unde patet, nostrum quoque titulum eiusdem aetatis esse.

Indicibus uberrimis opus suum Hiller instruxit. Praestantia quidem locum non cedunt caeteris libri partibus; attamen pauca restant, quae corrigas. Iuvat his locis digitum intendere, qui correctionis indigent:

Pag. 211. Col. A. Deest: „Ἀγαθόβουλος Ἀγαθοβούλου Πε-
διεύς 212.”

Pag. 212. Col. B. Legitur: „Αἰδοκριτος 1012”; substitue: „Αἰδοκριτος Cp 1012.”

*Col. C. Legitur: „Ἀλέξαρχος f. Ἀριστόμαχος 761, 26”; cor-
rige: „Ἀλέξαρχος f. Ἀριστόμαχος 761, 26; 788, 3.”*

Col. C. Deest: „Ἀλεξίδαμος Ἀναξίππου Cp 993, 22; 1008, 1.”

Col. C. Deest: „Ἀλεξίμαχος Κλεανδρίδα Λαδάρμιος 761, 20.”

*Pag. 213. Col. B. Legitur: „Ἀπολλωνίδας Ἀπολλωνίδα 168, 25”;
emenda: „Ἀπολλωνίδας Ἀπολλωνίδα 168, 2.”*

Col. B. Deest: „Ἀπολλώνιος Θρασυμάχου 46, 278.”

*Pag. 214. Col. A. Legitur: „Ἀριστόλας 991”; substitue:
„Ἀριστόλας Cp. 991.”*

*Col. A. Legitur: „Ἀριστόμαχος Ἀλεξάρχου Πεδιεύς 761, 26”;
corrige: „Ἀριστόμαχος Ἀλεξάρχου Πεδιεύς 761, 26; 788, 3.”*

*Col. C. Legitur: „Ἀριστὼ 993, 21”; emenda: „Ἀριστὼ
Cp 993, 21.”*

Col. C. Deest: „Ἀρτεμίδωρος f. Γάϊος Ἰούλιος Θεύπονπος 90, 4.”

*Col. D. Legitur: „Ἀρχίας Ἀριстанδρίδα Ἰστάνιος κτλ.”; sub-
stitue: „Ἀρχίας Ἀρχία Ἰστάνιος κτλ.”*

*Col. D. Deest: „Ἀρχίας Ἀριстанδρίδα Ἰστάνιος ἱερεὺς Ἀπόλ-
λωνος Ἐρεθιμίου 730, 16.”*

*Col. D. Deest: „Ἀρχίπολις Ἱεροφῶντος καθ' ὑποθέσιν δὲ Ἀρχι-
πόλιος 46, 146.”*

*Pag. 215. Col. A. Legitur: „Ἀτταλος f. Ἐλπίδου 979”;
corrige: „Ἀτταλος f. Ἐλπίδου Cp 979.”*

*Col. A. Legitur: „Αὐτοκρατία Ἀλεξιδάμου τοῦ Ἀναξίππου
993, 27”; emenda: „Αὐτοκρατία Ἀλεξιδάμου τοῦ Ἀναξίππου
Cp 993, 27.”*

Col. B. Deest: „Ἀφροδίσιος Τερμεσσεύς 544, 1.”

*Col. D. Legitur: „Δαμάρατος Κλευσθένης 46, 170”; substitue:
„Δαμάρατος Κλευσθένης 46, 170; 817a, 1.”*

Pag. 217. Col. A. Deest: „Ἐπικράτης Ἐπικράτους Cas 236.”

*Col. D. Legitur: „Εὐκλεία 993, 18”; corrige: „Εὐ-
κλεία Cp 993, 18.”*

Col. D. Deest: „Εὐλίμενος γραμματεὺς δάμοσιος 31, 2.”

*Pag. 218. Col. A. Legitur: „Εὐφράνωρ f. Ἀθαναγόρας 46, 137”;
emenda: „Εὐφράνωρ f. Ἀθαναγόρας 46, 137; 844, 21.”*

Col. B. Deest: „Ζηνόδοτος Κύδνου Περγαῖος 35, 1.”

Col. D. Deest: „Θεμιστοκράτης f. Σίμος Σαλαμίνιος 70, 6.”

Col. D. Deest: „Θεύπομπος Σωσιτίμου 732, 7.”

Pag. 219. Col. C. Deest: „Ἰπτόμαχος Στρατίππου 70, 1.”

Col. D. Legitur: „Καλλιόπη ἐγγενής 988”; substitute: „Καλλιόπη ἐγγενής Cp 988.”

Col. D. Deest: „Πόπλιος Αἴλιος Καλλίστρατος δ καὶ Πλαγκιανὸς Ἐρευναεὺς 839 II 1.”

Pag. 220. Col. A. Deest: „Καλλίστρατος f. Φαρνάκης 4 III 15.”

Col. B. Legitur: „Κλευσθένης f. Δαμάρατος 46, 170”; corrigo: „Κλευσθένης f. Δαμάρατος 46, 170; 817a, 1.”

Col. D. Deest: „Κύδνος f. Ζηνόδοτος 35, 1.”

Pag. 221. Col. B. Deest: „Μέλας f. Μένανδρος 50, 19.”

Col. C. Deest: „Μένιππος Χρυσαιορέυς 479.”

Col. D. Deest: „Μοιραγένης Μοιραγένεως 845, 26.”

Col. D. Deest: „Ἰούλιος Μοιραγένης Ζήνωνος Καρπαθιοπολίτας 4 II 40; III 52.”

Pag. 222. Col. B. Deest: „Νικόμαχος 46, 392.”

Col. D. Deest: „Ὀνάσανδρος f. Ζηνόδοτος 828, 4.”

Pag. 223. Col. A. Legitur: „Πάυσανίας f. inc. 46, 129”; emenda: „Παυσανίας f. inc. 46, 119.”

Pag. 224. Col. A. Deest: „Ράδις f. Ἀγεμώ Cp 1012, 1.”

Col. A. Deest: „Σαραπίων Φρύξ 538.”

Col. A. Deest: „Σίμος Θεμιστοκράτειος Σαλαμίνιός 70, 6.”

Col. B. Deest: „Σμίκυθος Ἀθηναῖος 70, 4.”

Col. B. Deest: „Στρατίππος f. Ἰπτόμαχος 70, 1.”

Col. D. „Τελέσων Ῥόδιος 825a” diversus non est ab eo qui paulo post laudatur „Τελέσων f. Μνασίτιμος 73b, 8.”

Pag. 226. Col. A. Deest: „Φιλοκράτης f. 697, 6.”

Col. C. Deest: „Χρύσων 150, 1.”

Pag. 234. Col. B. Ad nomen „Ἀρταμῖς ἐν Κεκοίῳ” locus deest C. I. R. 818, 8.

In „Corpus Inscriptionum Rhodiarum” eas inscriptiones Hiller recepit, quae in insula Rhodo ipsa repertae sunt. Adiecit deinde quas Chalce, Carpathus, Sarus, Casus tulerunt. Neque iniuria adiecit; nam constat inter omnes, has insulas diciōnis Rhodiorum fuisse. At idem valet de Chersoneso Rhodia, de Peraea Rhodiorum, de Syme, Telo, Nisyro, Megiste insulis, fortasse de Astypalaea. Has terras nihilominus suo iure Hiller

neglexit, cum non id ageret, ut omnes tituli imperii Rhodii publici iuris fierent, sed ut Corporis Insularum Maris Aegaei Parte Prima gauderemus. Ego tamen, Corpus inscriptionum editurus totius imperii Rhodii, hoc mihi proposueram, ut non solum tituli Rhodii, Chalcenses, Carpathii, Sarii, Casii, sed ut Corpore eodem Symaei, Telii, Nisyrii, Astypalaeenses, Megistenses ederentur, nec deessent inscriptiones ex Chersoneso Rhodia ex Peraea Rhodiorum petitae. Quas omnes iampridem editas hoc loco repetere fortasse cuipiam a proposito meo alienum esse videbitur; attamen fere omnes quodammodo fructum perceperunt ex Corpore inscriptionum nuper ab Hillero emissio. Plurimis locis illustrari inde possunt, interdum etiam emendari. Verum ut hoc rebus ipsis probetur, late dispersas primum comportari, deinde edi necesse est. Accedit, quod publici iuris quidem factae sunt inscriptiones illae Peraeae et insularum Rhodiorum, haud semel tamen non id assecuti sunt ii qui ediderunt quod assequendum fuit. Adiiciam Astypalaeenses, de qua insula anceps haereo, num Rhodiorum fuerit necne; at praeter caeteros tituli inde petiti illustrari vel adeo corrigi possunt. Ab continenti initio facto deinde ad insulas transibo.

Inscriptiones ex singulis partibus imperii Rhodiorum (N° 1—54).

a.

Inscriptiones ex Continenti Rhodiorum (N° 1—27).

1.

Phenikeh, antiquitus Phoenix in Chersoneso Rhodia. Catalogus eorum, qui stipem contulerunt, ut aedes quaedam Bacchi reficeretur.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 252 sqq., 2.

Τοῖδε τοῦ δάμου ψαφισαμένου [ἐπιδώσειν] ὑπὲρ τὸν ναὸν τοῦ Διονύ-
[σου] ἐπαγγεῖλ[άμενοι ἔ]δοσ[αν τὰ] χρήματα [τ]οῖ[ς]
ἄ[ρχουσι?]

A

B

Μινασαγόρας	Εὐβούλου Δ
τὸν τόπον ἐν	
5 καὶ τὸ τέμενος	
Ῥόδιππος Νικαγόρα	
Ἀγέμαχος	
ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ	
Χαρμοκλῆς	
10 Ἀλεξίων Πεισαγόρα	
Τεισαγόρας	
Σιμουλίνος	Ἱεροκλεῦς ΔΔΔ
ὑπὲρ αὐτοῦ [κ]αὶ τῶν [υἱῶν]	τόλας Ἀναξιδά[μου] ΔΔΔ
Ἱέρων Ἀριστομ.	κράτης Ἀγ[αθο]ῦ ΔΔΔ
15 Ἱερώνυμος Ἀριστο[μβρότου]	Ἱ[Αριστ]όμβροτος Ἱερωνύμου ΔΔΔ
Κλεῦδα[μ]ος Θε	ΕὐΦραγόρας ΔΔΔ
[Μέ]γων	Ἀρισταγόρας Κ[λευ]φάντου ΔΔΔ
Τιμα[σ]ίθε[ο]ς Τιμασιάνακτος Η[Δ]	Χαρμύλος Χαιρ[ήμ]ονος ΔΔ
Κλεύμ[α]χος	ΕὐΦραγόρας Κλ[ει]νιάδα ΔΔ
20 Πείσαρχος Πεισαγόρα ὑπὲρ	Ἱεροτέλης Ἀλεξιδάμου ΔΔ
.	Βουλαγόρας Βουλάρχου ΔΔ
Δαμοσθένης Ἱεροφάν[ευ]ς [ὑπὲρ] .	Ἀπολλώνιος Χα[ι]ρήμονος ΔΔ
αὐτοῦ καὶ Μ[έ]γωνος	εἰτος Τειμαράτου καθ' ὑπο
στύριω	θεσίαν δὲ Βουλαγόρα ΔΔ
25 [ὑ]πὲρ Ε[ὑ]φράνορος καὶ	Σιμουλίνος ΕὐΦραγόρα ΔΔ
Τιμοτέλευ[ς]	Τιμαχίδας ΕὐΦράνορος ΔΔ
.	Μενέστρατος Μενεστράτου ΔΔ
.	Κ[ά]νθαρος Ἀρνέ[σ]ιος ΔΔ
[Α]λεξίν [ὑπὲρ αὐτοῦ]	Εὐφάνης Σίμου ΔΔ
30 καὶ τῶν υἱῶν	Κλεῦστρατος [Ε]ὐΦραγόρα ΔΔ
.	Ἀνάξαρχος Εὐ[θ]υκράτης ΔΔ
Δαμόνικος Νικάτοριδ[ε]υς	Ἀπολλώνιος Στρατονίκους ΔΔ
Ἱεροφάνης Μέγωνος	Ἱ[Α]νταγόρας Ἀντικράτης ΔΔ
Ἱεροτέλης Ἀγησ[π]ου	Νικ[α]σιμένης Κλεισαγόρα ΔΔ
35 Τιμασιάναξ Τιμασιθέου Δ	Κλεώνυμος Τιμασιπόλιος
Ἀρσιάδας Θρασυβούλου Δ	τοῦ Κλευμένους ΔΔ
Βουλαρρίνης Νικασαγόρα [Δ]	Ἀγῆσιππος Ἀριστοβούλου ΔΔ
Ἀριστοκράτης ΕὐΦράνορος Δ	Κλεαγόρας Νικασαγόρα ΔΔ
Δαμάτριος Ἀριστοβούλου περὶ αὐτοῦ	Κλεῦστρατος Μενεστράτου ΔΔ

- 40 καὶ τῶν υἱῶν Δ Ἀρετώνυμος Ἀριστοδρόμου ΔΔ
 Εὐθίππος Ἐπικράτειος Δ Τιμόστρατος Κλεισιμβροτῖδα ΔΔ
 Ἀναξίλας Ἀρετώνυμου Δ Εὐφάνης Ἀριστοκράτου ΔΔ
 Ἰερώνυμος Ἀρχι[ά]νακτος Δ
 Μενέμαχος Νικασαγόρα Δ
 45 Πύθιππος Ἀπολλωνίου
 κατὰ γένεσιν δὲ Πυθίωνος ΔΔΔΔ
 Δαμάτριος Δωριτίμου ΔΔ □
 Διοσκουρίδας Τιμομάχου ΔΔ
 Τιμασίπολις Τιμομάχου ΔΔ
 50 Δαμόξενος Μέγωνος ΔΔ

Litterarum formis accuratius examinatis saeculo tertio hunc titulum assignaverunt Durrbach-Radet.

Rhodii multi hoc titulo laudati recurrunt in titulis N° 2 et C. I. R. 1442. De quibus vide ad titulos illos.

Χαρμύλου Χαιρ[ήμ]ονος (B 18) et fratris eius Ἀπολλωνίου Χα[ί]ρ[ή]μονος (B 22) iterum mentio fit in titulo N° 3.

A 14. Hoc loco fortasse intellegendus est Ἰέραν Ἀριστοκράτειος, qui circa tempora eadem vixit (Tit. N° 2, 20):

A 17. [Μέ]γ[ω]ν Durrbach-Radet; alia multa expleri possunt (Εὐάγων, Φλέγων, Δαμάγων κτλ).

A 34. Ἀγησί[ππ]ου Durrbach-Radet; alia multa expleri possunt (Ἀγησιτίμου, Ἀγησινίκου, Ἀγησιδόχου κτλ).

A 36. Novum est nomen Ἀρσιάδας. Aequalis huic fuit Θαρσιάδας Rhodius (C. I. R. 1442, 8), quem ab nostro homine non diversum fuisse proclivis est suspicio. Fortasse tamen Ἀλξιάδας mutandum est; cf. ad C. I. R. 764, 20.

A 37. Blandissima coniectura „Βουλα{x}ρίνης”, non „Βουλαρρίνης” legendum esse censuerunt Bechtel-Fick Personennamen 81.

A 46. „Πυθάνιος” Durrbach-Radet; „Πυθίωνος” ego substitui. Πυθίων nomen proprium apud Rhodios frequentissime occurrebat.

B 13. [Ἀρισ]τόλας Durrbach-Radet; suppleri quoque possunt [Θεμισ]τόλας, [Καλλισ]τόλας, [Κλει]τόλας, [Πλεισ]τόλας.

B. 14. Ἀ[γαθ]οδάμου; fortasse Ἀ[γν]οδάμου.

B 17. Κ[λε]υφάντου; fortasse Κ[ριτο]φάντου vel Κ[αλλι]φάντου.

B 23. [Εὐκλ]ειτος Durrbach-Radet; alia permulta suppleri possunt.

B 25. Σιμυλῖνος Εὐφραγόρα. — Nomen prorsus idem iterum exstat C. I. R. 47, 14. Verum cave eundem hominem fuisse existimes; nam saeculi primi est titulus C. I. R. 47.

B 31. Εὐ[θ]υκράτης; fortasse Εὐ[ρ]υκράτης.

B 34. Pro Νικ[ο]σιμένης, uti scripserunt Durrbach-Radet, Νικ[α]σιμένης ego supplevi. Cf. Νικασιβούλα, Νικασίδαμος, Νικασικράτης, Νικασίμαχος, Νικασικλῆς.

2.

Phenikeh. Magistratu abeuntes donarium dis dedicant principes nonnulli Rhodiorum.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 248 sqq., 1.

Τιμασίθεος Τιμασιάνακτος πρυτανεύσας | καὶ ἱερεῖς καὶ ἱερο-
ποιοὶ θεοῖς πᾶσι. |

- 5 'Αρχιαριστάς· | Εὐκλῆς 'Αριστοκλεῦς. || 'Ιερεῖς· | 'Αθάνας καὶ
Διὸς Πολιέως, | Τιμάνωρ Τιμασιθέου· | 'Αφροδίτας, Εὐφρα-
10 γόρας 'Αντικράτους || κατὰ γένεσιν, κατὰ | δὲ ὑποθεσίαν 'Αντα-
γόρα· | 'Ασκληπιοῦ, | Πολυάρατος Κλεαγόρα· | Σαράπιος, ||
15 Πυθοκλῆς Κλευφάντου. | 'Ιεροποιοί· | Τειμαγόρας 'Αριστομ-
βρότου, | 'Ανταγόρας Πausi[μ]άχου, | 'Αριστείδας 'Αλεξ[ιδά]-
20 μου, || 'Ιέρων 'Αριστοκράτης, | Δαμοσθένης Δαμοξένου, |
'Αριστόβουλος 'Αγησίππου, | Τιμόθεος Τιμοκλείδα, | Κλεισα-
25 γόρας Εὐφραγόρα, || 'Αριστόκ[ρι]τος Ξενοκρίτου, | Σώπατρο[ς]
Θρασυβούλου, | 'Αριστόμ[βρ]οτος 'Ιερωνύμου, | Βουλε[υ]κλῆς
30 Βουλάνακτος, | 'Ιεροτέλης 'Αλεξιδάμου, || Νικαγόρας 'Ροδίπ-
που, | 'Αντίγονος Τιμασιάνακτος, | 'Ιερώνυμος 'Αριστομβρότου, |
35 'Αγίας Τιμασάρχου, | Εὐθίππος 'Επικράτης, || Πυθόδωρο[ς]
'Αγία, | Τιμασιάναξ Τιμοκλείδα, | 'Αριστόμβροτος 'Επικράτης.

Susidentibus litterarum ductibus saeculo tertio hunc titulum tribuerunt Durrbach-Radet. Quos praeterea non fugit, 'Αριστόμ[βρ]οτον 'Ιερωνύμου (vs. 27), Εὐθίππον 'Επικράτης (vs. 34), 'Ιερώνυμον 'Αριστομβρότου (vs. 32), 'Ιεροτέλη 'Αλεξιδάμου (vs. 29) et Τιμασίθεον Τιμασιάνακτος (vs. 1) in titulo quoque laudari N° 1. Deinde haec quoque observanda sunt: in nostro titulo vs. 30 Νικαγόραν 'Ροδίππου exstare, in titulo autem N° 1, vs. A 6 'Ροδίππον Νικαγόρα; in nostro item vs. 22 'Αριστόβουλον 'Αγησίππου, in titulo autem N° 1 vs. B 37 'Αγίσιππον 'Αριστοβούλου;

vs. denique 28 tituli nostri „Βουλευκλής” nomen proprium esse novum et inauditum, quod facile summoveris rescripta forma usitata „Βουλακλής”.

3.

Phenikeh. „Dans la même maison que l'inscription précédente (Nº 2); inscription funéraire.”

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 258, 3.

Ἀπολλώνιος | Χαϊρήμονος. | Χαρμύλος Χαϊρήμονος.

Fratrum nomina titulus quoque exhibet Nº 1, B 18 et 22.

4.

Phenikeh. „Sur un bloc, qui est encastré dans le montant droit d'une porte basse d'une chapelle en ruines.”

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 258, 4.

Ἀπόλλωνος Πε

Desperatum titulum esse asseverant Durrbach-Radet. At videtur „Πε[δαγειτνύου]” supplendum esse. Cognomina Apollini Rhodii indiderunt Βαδρομίω, Δαλίω, Ὑακινθίω (cf. Index ad C. I. R. p. 234 Col. B). Qui quidni ex caeteris quoque mensium nominibus cognomina deo sumpserint? Crediderim Ἀπόλλωνα Πεδαγειτνύου in ea insula in honore fuisse; quem deum etiam scriptores laudant (Harpocratio et Suidas s. v. Μεταγειτνιών).

5.

Phenikeh. Elogium.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 247.

Ἡλοκραφης (sic) | Εὐάνορος.

6.

Phenikeh. „Dans la même chapelle (que le Nº 4); bloc semblable au précédent (Tit. Nº 4).”

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 258, 5.

Ἐλειθυάς.

Durrbach-Radet collato titulo Nº 4 Iunonem Lucinam hoc loco respici scribunt, cui dedicatum donarium quoddam esse.

Quo nihil inanius esse potest; elogium enim titulus est 'Ελει-
θυάδος mulieris. Cf. C. I. R. 933, quo loco nomen virile occurrit
apud Rhodios usitatum 'Ελειθύης.

7.

Phenikeh. Praemia decernuntur ab *κτοίνας* aliqua.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 261, 7.

Τὸ κοινὸν τᾶς κτοίνας (l. κτοίνας) Φιλούμενον | μέτοικον
5 τειμᾶ | καὶ στεφανοῖ θαλ || λῶ στεφάνῳ ἄρξαντα εὐνῶς | τὸ
δεύτερον καὶ | ποιήσαντα τὸν | ἀνδρῶναν (l. ἀνδρῶνα) κατε ||
10 ρειμένον (l. κατερηρειμμένον) ἀπὸ | τοῦ σεισμοῦ | ἐκ τῶν ἰδίων.

Recentissimae aetati hunc titulum esse tribuendum et litte-
rarum formae demonstrant et multi errores, in quos incidimus.

7a.

Physcus. Donarium in sanctissima aede collocatum, quae in
oppido erat (Strab. XIV 652).

Benndorf Arch. Ep. Mitt. aus Oest. VII 1883, 147.

.....ικλῆς Δ[αμο]φῶν |ιστος Ἐπίχαρμος | Ἀ[γῆσι]
χάριος παῖδες | Λατοῖ.

1. Δ...φων Benndorf; supplevi.

3. Δ...ιχαριος Benndorf, qui supplendum esse coniecit
„Ἀ[ντ]ιχάριος (?)”. Hoc nomen tamen iusto brevius, deinde in
iis regionibus plane ignotum est. Exemplum „Ἀγῆσιχαρις”
nominis apud Rhodios datur C. I. R. 46, 364.

8.

Loryma in Chersoneso Rhodia. Praemia decernuntur ab „Col-
legio sacris faciundis.”

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 259, 6.

[Τ]ὸ κοινὸν τῶν ἐρανιστῶν τῶν | ἀδωνιαζόντων ἐτίμασε |
.....σταν Τελέωνος Κασαρή | εὐεργέταν ἀτελείαι πάσαι,
5 εἰ || μεν δ[ὲ] αὐτὸν καὶ ἀσύμβολον, καὶ | [σ]τε[Φαν]οῦσθαι
θαλλοῦ στεφάνῳ | καθ' ἕκαστα Ἀδώνια, καὶ ἀνακαρύσσεσθαι.

Ediderunt Durrbach-Radet vs. 2 [συν]αδωνιαζόντων, vs. 3

[Τελέ]σταν et Κα(ι)σαρή. Qui cum falsam opinionem imbibissent, hoc loco hominem laudari Caesareae habitantem, imperatoriae aetati titulum esse adscribendum pro certo affirmaverunt. Re vera autem tituli aetas latet.

3. Κασαρήs Peraeae Rhodiorum partem obtinebant (cf. Hiller ad C. I. R. 273).

9.

Loryma. Basis donarii cuiusdam (hodie asservatur in Museo Imp. Reg. Vindobonensi).

Παρνασσός 1880 p. 834; Benndorf Arch. Ep. Mitt. aus Oest. VI 1882, 157; Idem Vorläuf. ber. über zwei archäol. expedit., Wien 1883, p. 6; quem secutus Kekulé Zur deut. u. zeitbest. des Laokoön, 1883 p. 22; tertio Benndorf Reisen in Lykien und Karien I 1884, p. 22 N° 7; ad novum exemplar ab ipso confectum Löwy Inschr. Griech. Bildh. 302; quos secutus Förster Jahrb. des arch. Inst. VI 1891, 194, 6.

Σόφωv Σωτείραι. |

Ἀθανόδωρος | ἐποίησε.

Parum dubito, quin intellegenda sit Diana Soteira (cf. C. I. R. 915 et 914); possis tamen de Persephone cogitare Soteira.

10.

Oppidum desertum (Hyda?) ad Sinum Thymniam (cf. Hamilton Researches in Asia Minor II 1842, p. 76). Elogium.

Hamilton Researches in Asia Minor II 1842 app. epigr. N° 301; quem secuti Wescher Rev. Arch. X 1864, 471; Foucart Assoc. rélig. 233, 56.

Ἀλεξάνδρου Κεφαλλᾶνος τειμαθέν[τος] | ὑπὸ (Ἀ)δωνιαστᾶν
Ἀφροδισιαστᾶν | .. Ἀσκληπιαστᾶν τῶν ἐν Αὐλαῖς | χρυσέφ
5 στεφάνω, || καὶ τᾶς γυναικὶς αὐτοῦ Νύσας Κῶφας, | [καὶ]
Ἐπαφροδείτου Κῶου τιμαθέντος ὑπὸ Ἡροειστᾶν (sic) |
Οἰακιαστᾶν χρυσέφ στεφάνω, καὶ τᾶς γυναικὶς [αὐτοῦ] ||
10 ΤΡΤ... ΕΙ... ΣΕΟΣ κτλ.

Incerta est huius tituli origo; videtur ex Chersoneso Rhodia esse, fortasse tamen ex insulis Rhodo vel Syme. Aetatis est

recentissimae; cuius rei documento quoque est, quod nusquam iota subscripta appicta sunt.

Persuasum est Weschero (quem sequitur Foucart), hoc titulo *βιάσου* quinque laudari. At duas coronas ab duobus collegiis accepisse viros mortuos equidem crediderim. Fuerunt haec: 1° Collegium *Ἀδωνιαστῶν Ἀφροδισιαστῶν Ἀσκληπιαστῶν τῶν ἐν Αὔλαϊς* (scire velim, num re vera ante „*Ἀσκληπιασταί*” duae illae litterae desint, quas deesse in imagine tituli Hamiltoni indicat); 2°. Collegium *Ἡροειστῶν Οἰακιαστῶν* (ab Oeace, navium duce, Nauplii filio hoc nomen ductum est).

6. Supplevit Wescher [κα] et vs. 9 [αὐτοῦ].

7. Supplevit Wescher *Ἡροειστῶν* [κα]; exemplari Hamiltoni si fidem habes, litterae plures hoc loco desunt.

Ut quid sint *Ἡροεισταί* explicet, sic scribit: „une association religieuse, vouée au culte des Héros en général.” Quod si vere scripsisset, *Ἡρωισταί* tunc certe homines dicendi fuissent; at cf. quae annotavi ad C. I. R. 35, 4. Videtur et hoc et illo loco „*Ἡρακλειστῶν*” vocabulum emendandum esse.

11.

„A l'échelle d'Ortadjé, sur le rivage, dans une des baies qui découpent la côte occidentale de la Pérée Rhodienne, en face de Sympi.” Elogium.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 264, 8.

Ἀγία Ἀγησιδάμου | καὶ Ὑπερίαν δὲ | Ἀγησάρχου Θυσσανουντίου.

1. ATIA Durrbach-Radet, qui supplendum esse coniciunt (T)atía(?). De „*Tatías*” autem nomine proprio quis umquam audivit? Contra *Ἀγίας* nomen est et in caeteris Graeciae partibus et apud Rhodios usitatum (C. I. R. 239, 2; Tit. N° 2, 33 et 35).

12.

Cedreae in Peraea Rhodiorum. Statua decernitur viro primario Rhodio.

Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 426, 3; Kontoleon Mitt. des Ath. Inst. XV 1890, 334 sqq. (exemplari usus Sklabiadis); Hiller von Gärtringen Arch. Ep. Mitt. aus Oest. XVII 1893, 104.

Ὁ δᾶμος ὁ Κεδρεατῶν ἐτίμασε | Νικαγόραν Π[αμ]φιλίδα καθ'
 ὑοθεσίαν δὲ Νικαγόρα | ἐπαίνωι, χρυσέωι σ]τεφάνωι, εἰκόνι
 χαλκέαι, | προσδρίαι [ἐ]ν τοῖς ἀγῶσι οἷς τίθεντι Κεδρεᾶται, ||
 5 ἀρ[ετ]ᾶς ἔνε[κα] καὶ εὐνοίας ἂν ἔχων διατελεῖ | εἰς τὸ κοινὸν
 τὸ Κεδρεατῶν.

Nicagoras is, qui hoc titulo laudatur, in titulis recurrit
 C. I. R. 202 et 1036.

13.

Cedreae. Homini ignoto praemia decernuntur ab „Collegio
 sacris faciundis.”

Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 424 sqq., 2.

Τὸ κοινὸν τὸ Διοσκουριαστῶν | ἐτίμασε χρυσέοις στεφάνοις
 5 δ[υσ]ιν, | εἰκόνι χαλκέαι, | ἀρετᾶς ἔνεκα καὶ εὐνοίας, || ἂν
 ἔχων διατελεῖ εἰς τὸ κοινὸν | τὸ Διοσκουριαστῶν Θεοδοτεῖω[ν]. |
 Σιμίας Πυθοκρίτου Ῥόδιος ἐποίησε.

Nomen desideramus hominis, cui honores tribuuntur. Deestne
 caput inscriptionis?

7. Simias statuarius circa annum 140 a. Chr. floruisse vide-
 tur (cf. Jahrb. des arch. Inst. IX 1894, 41).

14.

Cedreae. Basis donarii cuiusdam.

Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 424, 1.

Ἡ μάλα καὶ ταύταν ὁ Κλείππῖδα εἴσατο Νίκων
 εἰκόνα τεῖδε κλυτὸν μνᾶμα καὶ ὀψιγόνους,
 ΔΑΡΟΝ ΟΠΩΣ ΘΤΟΕΝΤΙ ΘΕΟΤ ΓΕΡΑΣ ΑΓ ΕΝΙ ΝΑΩΙ
 ΗΜΕΝΑ ΑΓΓΕΛΛΟΙ ΔΩΡΑ ΘΤΑΠΟΛΙΑΣ.

15.

Idyma in Peraea Rhodiorum. Principi statua ponitur e domo
 Flaviorum.

Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 429, 5.

Αὐτοκράτορα Κα[ί]σαρα Οὐσπασια | νὸν |
 Σεβαστὸν τὸ κοινὸν τὸ Ἰδυμίων, τὸν | πάντων ἀνθρώπων σω-
 5 τῆρα καὶ εὐεργέτην, || εὐχαριστίας ἔνεκα τᾶς εἰς αὐτὸν θε[ο]οῖς.

16.

Idyma. Basis statuae sacerdotis cuiusdam, ab amico positae.
Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 430, 6.

.....ς καὶ Ἀφροδ[ίτης? | ὁ δεῖνα]ς Μενεκράτου Πεδιε[ὺς |
καθ' ὁδοῦ]ν δὲ Φανομάχου Λωσσεύς.

2. Ad genetivum Μενεκράτου cf. v. c. C. I. R. 4 II 30 (Φιλοκράτου); 191, 4 (Ἑρμοκράτου); 330, 1 (Ἑρμογένου); Tit. N° 1, B 42 (Ἀριστοκράτου); N° 24a, 2 (Δημοσθένου); N° 24b, 2 (Ἀπολλοφάνου); Dittenberger C. I. Gr. Sept. I 275, vs. 1 et 5 (Δημοκράτου; Κλεοκράτου); Bull. Hell. X 1886, 102 sqq. N° 1, 36 (Κλεοσθένου); Dittenberger Syll. Inscr. Graec. 367, 107 (Νικογένου); Mitt. des Ath. Inst. I 1876, 338, 7c, vs. 2 (Καλλικράτου); C. I. G. 2416 b, 15 (Ἑρμοκράτου).

3. Nisi valde fallor, ΛΩΜΕΤΣ in lapide scriptum est, non ΑΩΣΣΕΤΣ (cf. Tit. N° 19, 4 et 10).

17.

Idyma. Cippus.

Diehl-Cousin Bull. Hell. X 1886, 430, 7.

Πάνω Σωκράτους | Κεδρεῖταις.

18.

Pisikiöi, antiquitus Pisye (in Peraea Rhodiorum). In basi magna monumenti praefecti Rhodii mortui (cf. Hiller von Gärtringen Arch. Ep. Mitt. aus Oest. XVII 1893, 249).

Benndorf Anz. der phil.-hist. Classe der Wiener Akademie XXIX 1892, 63 sqq.

[Τ]ὸ κοινὸν τὸ Πισυητῶν καὶ Πλαδ[ασσέ|ω]ν τῶν μετὰ
Πισυητ[ῶ]ν καὶ τὸ κοινὸν τὸ [Ταρμια|ν]ῶν ἐτείμησε καὶ ἐστε-
φάνωσε χρυσέῳ στεφάνῳ καὶ ἔθαψεν δημοσίῳ ταφῇ Μόσχον
5 Ἀντιπ[ά || τ]ρου τοῦ Μόσχου Ῥόδιον, ἀρετῆς ἕνεκα καὶ ε[ὐ]νοίας,
ἣν ἔχων διέτελει εἰς τὸ κοινὸν τὸ Ταρ[μι|α]νῶν καὶ εἰς τὸ
κοινὸν τὸ Πισυητῶν καὶ Πλ[α]δασσέων τῶν μετὰ Πισυητῶν.

Hunc titulum Benndorf saeculo altero incisum esse voluit. Quod si vere disputavit, ante annum 166 incisus est; nam ab anno 166 usque ad annum 84 ademptae Rhodiis terrae erant,

quas in continenti obtinuerant. Non obstant tamen litterarum formae, quin saeculo primo titulus assignetur; quod etiam melius quadrare videtur cum iis rebus, quae tituli propriae sunt („ει” pro „ι” productum”, „Πλαδασσεύς” pro „Πλαδασεύς”, iota subscriptum nusquam appositum).

1. Pisye oppidulum innotuit ex Liv. XXXIII 18, 3; Steph. Byz. s. v. Πισύη et Πιτύη; Eust. ad Hom. Il. II 828, p. 356 in.; Constant. Porphy. de Themat. I p. 38 ed. Bonn.; C. I. R. 1036, 29.

1. Pladasa oppidulum (quod quo loco situm fuerit, etiam hodie plane ignoratur) recurrit in titulo C. I. R. 962 B; sine dubio spectatur apud Steph. Byz. s. v. Πάλασα; denique Πλαδ[ασεῖς] nomen suppleatur in C. I. A. I, 37, t 39.

19.

Mughla, antiquitus Mobolla in terra Tarmianorum. In basi statucae.

Löwy Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 202 sqq. (exemplari usus Simonis Georgiadis); Cousin-Deschamps Bull. Hell. X 1886, 488 sqq., 2.

Ἐπ' ἱερέως Χρυσάδορος | ἄρχοντες | Φανόστρατος Ἡφαιστίω-
 νος Ταβηνός, | Λέων Ἀριστέου τοῦ Στράτωνος Λωμεύς, ||
 5 Μυωνίδης Διονυσίου Μοβωλλεύς, | καὶ γραμματεὺς | Μύρμηξ
 Διονυσίου Μοβωλλεύς, | ἀγορανόμοι | Δρακοντίδης Ἀρτεμιδώ-
 10 ρου Ταβηνός, || Φάβλλος Μενάνδρου Λωμεύς, | Φάβλλος Διο-
 νυσίου Μνιεύτης, | ὑπὲρ Σωσικράτους Σωσινίκου | Ῥοδίου τοῦ
 15 ἐπιστάτου, εὐνοίας | καὶ δικαιοσύνης ἔνεκεν τῆς || εἰς αὐτοὺς. |
 θεοῖς.

Hic titulus, uti iam vidit Holleaux (Rev. de Philol. XVII 1893, 183), anni ± 70 est; circa ea tempora Σωσικράτης Σωσινίκου floruit Rhodius (C. I. R. 46, 454).

1. Χρυσάδωρ sacerdos Solis eponymus in titulo recurrit C. I. R. 1204; fortasse non distat ab Χρυσάδορ Λεωνίδα, cuius memoriam retinet C. I. R. 46, 512.

2 ff. Magistratus hoc loco laudati Rhodii non sunt, principes sunt τοῦ κοινοῦ τοῦ Ταρμιανῶν; cf. Cousin-Deschamps Bull. Hell. X 1886, 487 sqq.; Mommsen Hermes XXVI 1891, 147.

11. Μνισύτης. — Locus Livii hinc emendetur, qui sic circumferri solet (Liv. XXXIII 18, 3): „Pausistratum cum mille et octingentis fere armatis, ex vario genere auxiliorum collectis, miserunt: Galli et Pisuetæ et Nisuetæ et Tarmiani et Trahi ex Africa et Laudiceni ex Asia erant.” Miseros Nisuetas, qui diu viros doctos vexaverant, nuperrime Zingerle prorsus eiecit. At revocentur in textum rescripto „et Mniesutæ”.

13. De hoc ἐπιστάτῃ Rhodio cf. ad Tit. No. 27.

20.

Mughla. In basi statuæ.

Löwy Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 326 sqq., 1 (exemplari usus Simonis Georgiadis); Cousin-Deschamps Bull. Hell. X 1886, 486, 1.

Ἵπὲρ | Χρυσίππου Ἀπολλωνίδα | Ῥοδίου, | γενομένου ἀγε-
5 μόνος ἀμίσθου || ἐπὶ τε Ἀρτούρων καὶ Παραβλείας | καὶ στρα-
τευσαμένου | ἐν ταῖς καταφράκτοις ναυσὶν, | τὸ κοινὸν τὸ
10 Ταρμιανῶν, | εὐνοίας ἔνεκεν τᾶς || εἰς αὐτὸν· | θεοῖς.

Tarmiani Rhodiorum erant ab anno 189 usque ad annum 166, redintegratum deinde est vetus Rhodiorum imperium anno 84. Litterarum ductus dubitationem non admittunt, quin post annum 84 hic titulus incisus sit. Fortasse Chrysippus, in cuius honorem scriptus est, filius fuit Apollonidae eius, qui C. I. R. 46, 88 exstat.

21.

Mughla. In basi statuæ.

Kontoleon Mitt. des Ath. Inst. XV 1890, 335 (exemplari usus amici Rhodii parum accurato); Paton Mitt. des Ath. Inst. XV 1890, 440.

Ἀριστείδαν Ἀριστείδα | τοῦ Ἀριστείδα Ἀριστείδας καὶ
5 Δημοστράτῃ τὸ[ν] | υἱὸν, Θεόδωτος καὶ Τρύ || Φαίνα Ἀριστείδα
τὸν ἀδελφὸν, Μελάντας Θεωδῶτου τὸν τᾶς ἀδελφᾶς | υἱὸν,
10 Δημοστράτῃ Μελάντα τὸν θεῖον εὐνοίας ἔ || νεκα· θεοῖς.

Vix dubito, quin homo, de cuius statua hoc titulo agitur, diversus non sit ab „Ἀριστείδας Ἀριστείδα τοῦ Ἀριστείδα τοῦ Ἀριστείδα” vel patre eius, quorum mentio fit C. I. R. 46, 6—8.

Anno igitur ± 80 a. Chr. lapidi commissus esse videtur hic titulus.

22.

Mughla. In basi statuae.

Fellows Discoveries in Lycia, Germanice reddidit Zenker 1853, p. 223.

..... ΠΕ
 ΔΙΟΝΤΣΙΟΤΑΝΤΑΓΩΓΑΕΟΔΙΟΤΜΕΝΖΣΤΡΑΤΝ
 ΔΙΟΝΤΣΙΟΤΡΟΔΙΑΤΟΤΠΑΤΙΟΣΚΑΙΑΡΤΕΜΙΣΙΑΚΑ
 ΗΔΙΣΤΗΔΙΟΝΤΣΙΟΤΡΟΔΙΑΙΤΟΤΠΑΠΠΟΤΡΑΙΔΟΝΤ
 5 ΣΙΟΣΜΕΝΕΚΡΑΤΕΤΣΡΟΑΤΟΤΠΑΤΙΟΣΤΗΣΓΤΝ
 Δ ΕΤ ΜΕΝΕΚΡΑΤ ΝΑΡΟΣ
 ΣΕΝΕΚ κτλ.

Quae sic distingue:

..... ΠΕ
 Διονυσίου Ἀνταγόρα Ῥοδίου . Μενεστράτη
 Διονυσίου Ῥοδία τοῦ πατρὸς, καὶ Ἀρτεμισία καὶ
 Ἡδίστη Διονυσίου Ῥοδία τοῦ πάππου, καὶ Διονύ-
 5 σιος Μενεκράτους Ῥόδ[ιος] τοῦ πατρὸς τῆς γυν-
 [αίδος], δὲ τ Μενεκρατ νᾶρος
 [εὐνοία]ς ἐνεκ[εν] κτλ.

Vix locus relinquitur dubitationis, quin saeculi primi hic titulus sit. Mobollis repertus est, in regione igitur, quae Rhodiis parebat inter annos 189 et 166, deinde post annum 84. Intellegenda esse tempora, quae annum 84 exceperunt, tempora videlicet, quae longe plurimos titulos Rhodios tulerunt, ex nominibus propriis efficitur. Nam Διονύσιος Μενεκράτους filius paterve fuisse videtur Μενεκράτους Διονυσίου eius, in cuius mentionem C. I. R. 46, 361 incidimus; Διονύσιον deinde Ἀνταγόρα filium patremve fuisse verisimiliter conici potest alterius ex illis Α..... Διονυσίου, qui C. I. R. 46, 10 et 44 laudantur; quorum alteri nomen Ἀ[νταγόρα] Διονυσίου confidenter indiderim. Titulus autem C. I. R. 46 anni ± 70 est.

23.

Mughla. In basi donarii cuiusdam.

Ross Hellenika I 1, 1846, 67, 11; Cousin-Deschamps Bull. Hell. X 1886, 491, 4.

Νικόλαος Λέοντος | Ῥόδιος | ἐφηβαρχήσας καὶ | γυμνασι-
5 ἀρχήσας || Ἑρμεῖ καὶ Ἡρακλεῖ | καὶ Ταρμινῶν | τῶν κοινῶι.

Liquido discimus ex litterarum formis, hunc titulum quoque temporibus esse dandum post annum 84 a. Chr.

24.

Mughla. In basi donarii cuiusdam.

Löwy Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 327, 2 (exemplari usus Simonis Georgiadis); Cousin-Deschamps Bull. Hell. X 1886, 490, 3.

..... λης Λέοντος [Κ]ενε[νδω|λ]αβεὺς γυμνασιάρχης |
5 καὶ Ἀντίπατρος Ἐκαταίου | Κεενδωλαβεὺς ἐφηβαρχή || σας
Ἡλίῳ καὶ Ἑρμεῖ καὶ Ἡρακλ[ε]ῖ καὶ Ταρμινῶν τῶι | κοινῶι.

24 a.

Mughla. Elogium.

Benndorf Reisen in Lykien und Karien I 1884, p. 153 N° 1.

Δημητρία Δημοσθέ-
νου γυνὴ δὲ Φιλάργου.

Δημοστράτη
Δράκοντος.

24 b.

Mughla. Elogium.

Benndorf Reisen in Lykien und Karien I 1884, p. 153 N° 2.

Ἄβας
Ἀριστεύου.

Δημοστράτη
Ἀπολλοφάνου.

Μένανδρος.

25.

Stratonicea. Elogium.

Doublet-Deschamps Bull. Hell. XIV 1890, 624.

Εὐπορος Ἀριστεύου | τοῦ Ἀριστεύου τῆς | ἑαυτοῦ πενθερᾶς |
5 Μυνδίας τῆς Ἀριστο || δήμου Ῥοδίας μν[ε]ίας ἔνεκεν.

2 sqq. Genetivus, non dativus usurpatur; cf. Tit. N° 22, 3 sqq.

26.

Bayaka, in finibus antiquis Stratonicensium, inter rudera templi Iovis Panamari. Praemia decernuntur ἐπιστάτῃ (de quibus magistratibus vide ad Tit. N° 27) Rhodio.

Holleaux Bull. Hell. XVII 1893, 54.

- Ἐπ' ἱερέως Ἀρχιδάμου, Δαλλίου | ἀμφικᾶδι, ἐκλησίας (sic)
 κυρίας γενομένης, ἔδοξε Παναμαρέων τῷ | κοινῷ, Ἱεροκλῆς
 5 Φανίου εἶπεν· ἐπεὶ || δὴ <Πο διμοχου, erasum est
 nomen> | καθ' ὑποσίαν δὲ Νικοφάνεως Ῥόδιος, | ἀποσταλείς
 (sic) ἐπιστάτης ὑπὸ τοῦ | δήμου τοῦ Ῥοδίων, τῆς τε Φυλακῆς
 10 τοῦ | χωρίου καλῶς καὶ συμφερόντως προέσ || στη (sic), τοὺς
 τε διαφερομένους τῶν πολι[τῶ]ν τοὺς μὲν συνλύων τοὺς δὲ
 δια[κρίν]ων κατὰ τὸ δίκαιον εὐδοκοῦντας | [κατέστησεν, πρὸς
 τε τοὺς θεοὺς εὐσεβῶς καὶ ὁ[σίως διακείμενος δι]ατελεῖ, ἐν
 15 τε τοῖς ἄλλ || λοις χρεῖας παρέχεται καὶ] κοινῇ πᾶσι κα[τὰ] ἰδίᾳ
 τοῖς δεομένοις τῶν πολιτῶν] κτλ.

1. Archidamus Rhodius Solis sacerdos eponymus iterum laudatur C. I. R. 1109.

(Continuabitur).

PETRONIUS C. 52.

Trimalchionem, cum in eo esset, ut uino madidus in conuiuio suo ipse prodiret ad saltandum, retinuit uxor et grauitatis, quae Seuirum Augustalem deceret, admonuit. *et prodisset in medium, nisi Fortunata ad aurem accessisset; credo, dixerit non decere grauitatem eius tam humiles ineptias. nihil autem tam inaequale erat; nam modo Fortunatam <uerebatur>, modo ad naturam suam reuertebatur.* Ita Bücheler et Friedländer hunc locum constituere ipseque facile in hac acquiescerem, si Fortunata esset matrona morum grauitate et decori sensu conspicua, quae semper et ubique pro exemplo esset marito et uiro, qui ex infimo loco ad summas diuitias peruenerat, politiorum hominum urbanitatem et cultum ostendere soleret. Quanquam uero in hac occasione nimiam uiri lasciuia sapienter coercet, ipse eiusdem est fili atque maritus, quippe quae paullo post et ipsa saltare uelle' (c. 70) inciperet. Codicis unici scriptura haec est: *nam modo Fortunatam suam reuertebatur modo ad naturam.* Inde hanc sententiam elicio: *nihil autem tam inaequale erat; nam modo fortunam suam <reuerebatur>, modo ad naturam reuertebatur.* Modo memor erat Trimalchio eorum, quae uirum diuitem et in suo ordine primarium decerent, modo ad ingenuum rusticitatem redibat. Cum nomen Fortunatae in proximis saepius legeretur, facile inter fortunam et Fortunatam confusio oriri potuit.

J. VAN DER VLIET.

EMENDANTUR SCHOLIA GRAECA IN ARISTOPHANIS PACEM.

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

Cum nuper scholia ad Pacem explorarem eo consilio ut cum experirer an forte quid nondum observatum inde proferre possem ad comici textum rectius constituendum, tum vero praesertim ut ex immensa illa veteris doctrinae farragine secernerem quaecumque ab Alexandrinis ita observata sint ut supervacuos reddant recentiorum commentarios, permultos locos a Duebnero neglegentissime editos aequè corruptos vidi afferri solere in lepidissimae fabulae editionibus. Quare non inutile opus facturus mihi videor, si quidquid aut certis aut admodum probabilibus coniecturis sanari posse animadverti cum Mnemosynes lectoribus communicavero.

Argumentum I, vs. 13 sqq. ed. Didot. κηρύττει τοὺς δημιουργούς, ἔτι δὲ καὶ ἐμπόρους ἅμα μοχλοὺς καὶ σχοινία λαβόντας. Misere abundat ἅμα, sed grammaticus scripserat ἅμας <καὶ> μοχλοὺς κτέ. Cf. Pac. 298 ἅμας λαβόντες καὶ μοχλοὺς καὶ σχοινία.

Argum. II, 14 κεκμηῶτας (Ald. κεκμηότας), leg. κεκμηκότας.

ad vs. 83, lin. 52 σοβαρῶς: σεσοβημένος [βαρέως]. Deleo dittographema.

ad vs. 125, 11 τινὲς δὲ οἶονται ἐκ Βελλεροφόντου παρῳδησαί. Lege παρῳδησάαι.

ad vs. 130, 24 ἀρπάζοντος τοῦ αἰτοῦ τοὺς νεοττοὺς τοὺς τοῦ κανθάρου, καὶ ὁ κανθαρος τὰ ῥᾶ τοῦ αἰτοῦ ἐκκλέψας ἐξεκύλισεν κτέ. Requiro ἐκλέψας. Mox l. 32 ὁ δὲ λόγος πρὸς τοὺς ἀδίκους ἐστίν, ὅτι οὐδεμία ἐστὶν αὐτοῖς ἀσφάλεια, οὐδ' ἂν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Διὸς καταφύγωσι, διαφεύξονται τὴν τιμωρίαν. Tribus ultimis vocabulis locus non est, nisi corrigimus <καὶ> οὐδ' ἂν aut οὐδὲ κἂν εἰς τὸν κόλπον κτλ.

vs. 143, 10 τῶν γὰρ πλοίων τὰς εὐρούσας πόλεις τὰς ἀρχιτεκτονίας ἐκάλουν οἱ πρότεροι ἐπωνύμους, οἷον τοὺς νῦν λέμβους Ναξιουργεῖς ὠνόμαζον. ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ (excidit τρόπου φασὶν aut simile quid) εἶναι καὶ τὸ Κνιδιουργεῖς κτέ. Difficulter οἱ πρότεροι nominare poterant τοὺς νῦν λέμβους, sed corrigendum τοὺς μὲν λέμβους.

vs. 171, 44 ἅμα μὲν ὡς Χίων διὰ μαλακίαν εὐρυτέρων ὄντων. Expectes εὐρυπρωκτοτέρων.

vs. 219, 38. Οἱ μὲν πολλοὶ ταύτην ἐξέβαλον τὴν ἀνάγνωσιν (scil. πόλιν), ἵν' ᾗ δηλούμενον, καὶ πάλιν ἤξουσιν τῆς εἰρήνης δεόμενοι τυχεῖν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐὰν ἀσφαλῶς κατέχωμεν τὴν πόλιν. ἔστι δὲ ἀμφίβολος ἡ ἐξήγησις αὕτη, ποίαν πόλιν βούλεται, πότερον τῶν Λακεδαιμονίων ἢ τὰς Ἀθήνας. Sine controversia legendum ἐξέλαβον, ita acceperunt, ut sensus sit cet. Deinde vero haereo in αὕτη, sive delendum sit sive latet οὕτω.

Mox ibidem l. 48 corrigatur καὶ ὅτι ληφθείσης αὐτῆς (Pylo) περὶ εἰρήνης πρῶτον (pro πρῶτοι) Λακεδαιμόνιοι πρὸς Ἀθηναίους ἐπρίσβευσαν.

vs. 242, 38 Πρασιαί: πόλις Λακωνική —. ἔστι δὲ καὶ τῆς Ἀττικῆς ἐπίνειον, ὥς φησι Θουκυδίδης καὶ Φιλόχορος. μή ποτε δὲ οὐχ οὕτως ἔχον· οὐκ ἂν γὰρ ἔλεγεν ἐξῆς „οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς αἱ Πρασιαί.” Non potuit grammaticus disertis historicorum testimoniis fidem denegans contendere, *rem non ita se habere*, sed ut ex sequentibus apparet, negavit ea valere ad h. l. interpretandum. Cogitavi de scribendo δεκτέον, sed fortasse aliud latet.

vs. 252, 44 ὅποτε περὶ Ἀθηνῶν δὲ λέγει, μηδὲν δυσχερὲς μηδὲ βλάβος φημι ἐπήγαγέν τι, ὅποιον περὶ ἐκείνων φασὶν αὐτὸν εἰρηκέναι. Lege φησὶν (poeta) αὐτὸν (sc. τὸν Πόλεμον) εἰρηκέναι. Quod vulgatur sensu caret.

vs. 259, 13 ὁ μὲν δοῖδ' Ἀττικὸς, ὁ δὲ ἀλετριβανὸς Ἀσιανός, καὶ σκυτοδέψης μὲν Ἀττικὸς, βυρσοδέψης δὲ Ἀσιανός.

Prave haec ita scribuntur, corrigenda ad exemplum praegressorum (l. 8 sq.), quae sic habent: καὶ δοῖδ' οὖν μὲν Ἀττικὸν, ἀλετριβανὸς δὲ Ἀσιανόν.

vs. 267, 24 ὥς οἰκείῳ θεῷ εὐχεται τῆς Ἀττικῆς, καὶ κυρίῳ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τῶν ἐν τῇ εἰρήνῃ ἀγομένων. Quia ἀγομένων pro πραττομένων Graecum non est, probabile puto aut elapsum esse ἑορτῶν, aut corrigendum esse ἀγώνων.

vs. 270, 31 (τοῦτο αἰνίττεται πρὸς τὸν Κλέωνα καὶ) ὅτι μετὰ τὴν Κλέωνος τελευτὴν εἰσῆκται τὸ δράμα· ἤδη γὰρ τεθνήκει· (ὥς δὲ αἴτιον τοῦ πολέμου καὶ ὥς αὐτὸν συνέχοντα τὸν πόλεμον, ὥς καὶ Θουκυδίδης ἱστορεῖ.) Manifesto verba τοῦτο — Κλέωνα deleta vocula καὶ statim iungenda sunt cum verbis ὥς ἱστορεῖ.

vs. 277, 51 ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταὶ τινες, ἃς ἐδόκουν τελίσθαι πρὸς ἀλεξιφάρμακά τινα κινδύνων. Imo ὥς.

vs. 347, 18 supple: στιβάδας οὖν, ἐπεὶ οἱ στρατιῶται χαμαικοιτοῦσι, <λέγει>. λέγεται δὲ κτλ.

Ibid. l. 34 ἐν ἀγρῷ διέτριβεν (Phormio), ἕως Ἀκαρναῆνες στρατηγὸν αὐτὸν ἤτουν. ὁ δὲ οὐχ ὑπήκουσε, φάσκων μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἀτίμοις. Quid iis non licebat? στρατηγεῖν, ut arbitror. Itaque hoc insere.

Ibidem l. 41 μέμνηται [καὶ] Στράττις. Dele voculam καὶ.

vs. 360, 4 πρὸ γὰρ τῶν ἐξόδων ἐξοπλίσαι τινες ἐγίνοντο ἐν τῷ Λυκίῳ διὰ τὸ παρακεῖσθαι τῇ πόλει καὶ ἀποδείξει τῶν μᾶλλον πολεμικῶν ἀνδρῶν. Intellegam ἐπ' ἀποδείξει aut καὶ ἀποδείξεις.

vs. 363, 33 πάντα οὖν ἀγαθὰ Φησι ποιῶν, ὥς ἔφη καὶ Κιλικῶν. Imo ποιεῖν.

Ibid. l. 35 Θεαγένην <γὰρ adde> — κρεοπωλεῖν καὶ οὕτως ἀπάγειν τὸν ἑαυτοῦ βίον. Lege διάγειν. Tum l. 41 sq. lege τοῦ δὲ — κρατοῦντος [τοῦ Κιλικῶντος] et idem nomen expunge l. 50, aut corrige saltem Κιλικῶν<τα>. Nominativus enim ibi absurdus est. Mox l. 49 πυνθανομένου τινος ὅτι τοῦτο ἐποίησεν. Fortasse typographicum vitium pro ὅτι. Deinde l. 51 Ἀπολλῶδωρος δὲ ὄνομα μὲν αὐτῷ Φασὶν εἶναι παρωνύμως Κιλικῶντα. Lege παρωνύμως <δὲ> Κιλλ.

vs. 364, 17 οἶδα γὰρ ὅτι ὥς Ἑρμῆς ὑπάρχων ποιήσεις με κληροῦσθαι. Imo κληροῦσθαι.

vs. 410, 20, 21. Dele οἱ βάρβαροι male repetitum et mox l. 24 transpone ὁ μὲν γὰρ ἥλιος Ἀπόλλων ἐνενόμιστο, ἡ δὲ

σελήνη Ἄρτεμις pro Ἄρτεμις σελήνη, non enim hic obtinere chiasmum articulus ἡ monstrat.

vs. 413, 27 supplendum ὅτι ἀντὶ τοῦ τὰς θυσίας κεῖται τὸ <τὰς> τελετάς.

vs. 415, 31 δέον δὲ εἶπεῖν ὑπὸ ἀμαρτίας, ἀντὶ τοῦ ἀμαρτάνοντες, εἶπεν ὑφ' ἀρματωλίας. Grammatico redde ὑπὸ ἀμαρτ<ωλ>ίας, nam si ἀμαρτίας scripsisset, non addidisset ἀντὶ τοῦ ἀμαρτάνοντες, quae vocabulo utens rariore addenda esse existimavit.

vs. 418, 41 ὅτε καὶ ἡ ναῦς ἐπὶ γῆς πλέει. Imo ἔπλει.

vs. 425, 15. Dele distinctionem post παρ' ὑπόνοιαν δέ.

vs. 448, 37 συνήθως δὲ νῦν τὸ ἐμπολᾶ ἀντὶ τοῦ πωλεῖ. πολλὰς δὲ ἐπὶ τοῦ ἀγοράζειν κτλ. Legero ἀσυνήθως.

vs. 456, 50 ἐκ τῆς ἀρχῆς δὲ τούτῳ παράσχητε τῷ τῆς πόλεως κινδύνῳ ἰδίᾳ ἀπολαμπρύνεσθαι. Libri Thucydidis (VI, 12) habent ἐμπαράσχητε — ἐλλαμπρύνεσθαι. Vera lectio videtur aut παρὰσχητε — ἐλλαμπρύνεσθαι aut quod olim coll. VII, 56 edidi ἐμπαράσχητε — λαμπρύνεσθαι.

vs. 451 πάλιν πρὸς Ἀλκιβιάδην, ἐπεὶ πρὸς Λακεδαιμονίους Φυγῶν αἴτιος ἐγένετο τοῦ Δεκέλειαν αὐτοὺς ἐπιτειχίσαι, διδὲ καὶ δοῦλον αὐτὸν καλεῖ (διὰ τὴν Κοισύραν, ἣτις δούλη ἦν, ὥς φησιν ἐν Νεφέλαις.) Manifesto emendandum: καλεῖ, <ῆ> διὰ τὴν Κοισύραν — ὥς ἔφαμεν (s. ἔφην s. ἔφησα) ἐν Νεφέλαις. Nusquam in Nubibus hoc dixerat poeta, sed dixerat ipse scholiasta ad Nub. 64 (cf. ad 46). Ita autem loqui solet. Vid. v. c. ad 797, 3 κὰν ταῖς Νεφέλαις δὲ εἶπον (ad Nubes annotavi) et ad 1014: κὰν ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι ἔφαμεν. Voculam ἡ absorpserat verbi καλεῖ terminatio.

vs. 474, 21 οὕτως δὲ ἔλεγον τὸ ἐκφύβητρον, καὶ τὰ προσωπεῖα τὰ αἰσχροῦ μορμούκεια [ἀφ' οὗ] καὶ τὰ τραγικὰ καὶ τὰ κωμικὰ. Dele absurdum emblemata natum dittographia ex ipsis sequentibus καὶ ἐν Ἀμφιαράῳ „ἀφ' οὗ <τὸ> κωμωδικὸν μορμούκειον ἔγνω.” Sed iam ἀφ' οὗ uncinis inclusum video apud Meinek. F. C. G. II, p. 958, ubi tamen negligenter editur μορμούκεια [ἀφ' οὗ] τραγικὰ καὶ κωμικὰ.

vs. 482, 38 οἶον ὑποσεσηρότες καὶ διανοίγοντες <τὸ στόμα>, ὥσπερ τὰ κυνῖδια. Sic suppl.

vs. 507, 19. Interpunge φησὶ δὲ ὅτι, εἰ θέλετε εἰρηνεῦσαι,

πρὸς τὴν ἑαυτῶν χάραν καὶ τὸν ἴδιον τόπον [καὶ dele] τὸν παρὰ θάλατταν ὑποχωρήσατε, καὶ μὴ τῶν ἀλλοτριῶν ἀντιποιεῖσθε· κτλ.
Absurde vulgo non inciditur ante εἰρηνεῦσαι sed post θάλατταν.

vs. 535, 3. Supple: *τρυγοῖπου: διυλιστῆρος ἢ πλέγματος, ἔνθα <τὴν τρύγα τὴν> ἐκ τοῦ ληνοῦ εἰώθασιν ἐκπιέζειν.*

vs. 536, 11. Supple: *ὀλίγον τι κολπώσασαι τοῦ χιτῶνος ἐκ <τοῦ> περιζώματος.*

vs. 565, 39. Supple: *πανδαισίαν δὲ <λέγειν> τὴν ποικίλην καὶ ἐκ διαφθῶρων εὐωχίαν, deinde corrige ὅταν ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ ὄψα ἀπενέγκῃ (pro ἀνενέγκῃ) καὶ κα<τα>θῇται εἰς τὸ κοινόν κτέ. Tum absurde legitur: οἱ δὲ πανδαισίαν λάχανόν τι, ἔχον παντοῖον ἔδεσμα, sed nullus dubito quin verum sit πάτανόν τι αὐτὸ πλάτανόν τι.*

vs. 574, 22. Cum vitioso accentu παλάθων editur pro παλαθῶν.

vs. 595, 16 *χίδρον τὸ ἀπὸ ἐλύμου γινόμενον ὄσπριον, ἔδεσμα περὶ Καρίαν, ἥτοι τὸ ἀπὸ χλωρῶν κριθῶν, οἱ δὲ εἶδος βοτάνης.*

Atticus, non Caricus, cibus erant τὰ χίδρα, nec dubium est quin ΠΕΡΙΚΑΡΙΑΝ monstrum alat. Corrigendum suspicor: *ἔδεσμα ΤΙΕΡΕΙΚΤΟΝ* (i. e. τι ἐρεικτόν) — ἀπὸ χλωρῶν κριθῶν, οἱ δὲ εἶδος βοτάνης, ut mox legitur: ἄλλως. ἐρεικτὰ ἐκ κριθῆς νέας γινόμενα et deinde οὕτω καὶ καλοῦσι τὸ ἐκ πυρῶν ἀληλεσμένων βρώμα καὶ τὰ ἐκ νεαρῶν κριθῶν ἄλευρα, quorum verborum ope fortasse universum locum sic restituere licet: *ἔδεσμά τι ἐρεικτόν, ἥτοι τὸ <ἀπὸ πυρῶν ἢ τὸ> ἀπὸ χλωρῶν κριθῶν, οἱ δὲ εἶδος βοτάνης.*

vs. 603, 24, 25. Egregio acumine doctissimus van Wageningen, discipulus quondam meus, Archilocho et Cratino reddidit ὤλιπερνῆτες (i. e. ὧ ἀλιπερνῆτες) πολῖται pro ὧ λιπερνῆτες in libro, quem in honorem Konti Atheniensis composuimus philologi Batavi.

vs. 605, 43 *τὴν γῆν αὐτοῦς (Megarenses) αἰτιώμενοι τὴν ἱερὰν τοῖς θεοῖς (τοῖν θεοῖν;) ἀπεργάζεσθαι. Proprium in ea re verbum est ἀπεργάζεσθαι, quod fortasse iterum restituendum est l. 59 sq.: ἐγκαλέσας Μεγαρεῦσιν ὥς τὴν ἱερὰν ὀργάδα ταῖν θεαῖν ἐργασαμένοις.*

vs. 609, 23 *τινὲς δὲ φασιν ὅτι ἔπλεξεν αὐτοῖς (scil. Περικλῆς). Iam olim corrigendum esse monui ὅτι ἔκλεψεν αὐτός.*

Cf. schol. ad vs. 605, 11: φοβηθεῖς οὖν αὐτοῦ διελεγχθῆναι τὰς κλοπὰς.

vs. 619, 54 ὅρα γοῦν τοῦ ποιητοῦ τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἐκπλαγῆσθαι αὐτόν· πάντα γὰρ τρόπον ἤλθεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος μὴ προσκροῦσαι τοῖς Ἀθηναίοις, κτέ. Pudet fere monere Grammaticum scripsisse ἤθελεν. Eidem mox l. 9 sqq. reddo: τ/(ς) οὖν ἡ τοῦ ποιητοῦ τέχνη; ὅτε μὲν δέος ἦν τῆς εἰρήνης αὐτοὺς <μὴ> ἐπιτυχεῖν, ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνήνεγκε τὴν αἰτίαν· ὅτι δὲ αὐτοῖς λοιπὸν κατὰ γνώμην προκεχώρηκε τὰ πράγματα, Φημὶ (προ Φήμη) δὲ τὸ τῆς εἰρήνης τυχεῖν, ἤδη καὶ πρὸς αὐτοὺς παρρησιάζεται, κτλ.

vs. 642. Lege ὠχριῶσα: οὐ παρὰ τὸ φοβεῖσθαι (pro φοβουμένη) ὠχριῶσα, ἀλλ' ἴσον τῷ ἀσθενοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν νοσούντων. οὐ τι (pro οὕτω) γὰρ εἶπε φοβουμένη (hinc error in praegressis)· τὸ γὰρ ἐξῆς τοῦτο δηλοῖ.

vs. 665. Philochori locum sic restituo: Λακεδαιμόνιοι περὶ διαλύσεων ἐπεμψαν πρέσβεις πρὸς Ἀθηναίους, σπονδὰς ποιησάμενοι πρὸς τοὺς ἐν Πύλῳ, καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν παραδόντες οὐσας ξ'. Κλέωνος δὲ ἀντειπόντος ταῖς διαλύσεσι, στασιάσαι λέγεται τὴν ἐκκλησίαν· ἐρωτῆσαι δὲ <τρίς> συνέβη τὸν ἐπιστάτην <αὐτῇν>· ἐνίκησαν δὲ οἱ πολεμεῖν βουλόμενοι. Fidem facient quae deinde ex eodem Philochoro alius scholiasta subiungit, partim falsa tradens: μετὰ τὰ ἐν Πύλῳ καὶ τοὺς αἰχμκλώτους οὓς ἔλαβεν ὁ Κλέων ἐπεμψαν Λακεδαιμόνιοι πρὸς Ἀθηναίους ἐπαγγελλόμενοι δώσειν τὰς τριήρεις ἃς εἰλήφεσαν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ πολέμῳ, ἅμα δὲ καὶ περὶ εἰρήνης καὶ σπονδῶν. ἀντεῖπεν οὖν τότε Κλέων, καὶ τοῦ ἐπιστάτου τρίτον ἐρωτήσαντος τὴν βουλὴν τί βούλεται, εἰρήνην ἢ πόλεμον, εἶλετο ἡ βουλὴ τὸν πόλεμον συνεστάναι. Inde vero praeterea verba τί βούλεται εἰρήνην ἢ πόλεμον in Philochori fragmento ante ἐνίκησαν supplenda sunt.

vs. 698 μετὰ τὰ ζ' ἔτη βεβίωκεν. πῶς οὖν γέρων; Imo vero μετὰ ταῦτα ιζ' ἔτη κτλ.

vs. 710 ὅτι οἱ διὰ χρόνου ἐσθλόντες ὁπώραν πολλὴν βλάπτονται, καὶ οἱ συνουσιάζοντες συνεχῶς. ἐπεὶ οὖν ἐδόκει Ὁπώρα εἶναι καὶ ἡ πόρνη, πρὸς ἀμφότερα ἔπαιξεν. Ex addito articulo substantivo πόρνη apparet, male Duebnerum ὁπώρα hic habuisse pro nomine proprio et parva littera initiali scribendum fuisse.

vs. 713, 9 ἐδόκει γὰρ ἡ βουλὴ τῆς θεωρίας. Exciditne praep. περί, ut ἐδόκει ἡ βουλὴ novitio usu dictum sit pro ἐδόκει τῇ

βουλῇ, an corrigendum ἐδόκει γὰρ τῆς βουλῆς ἢ θεωρία vel ἢ θεωρία τῆς βουλῆς? Mihi non liquet.

vs. 716 ἐπὶ γ' γὰρ ἡμέρας ἐψηφίσατο ἢ βουλὴ βοῦς θύειν, ἀφ' ὧν καὶ ἕτερα ζῶα. Num ἀφ' ὧν (sc. ἡμερῶν) significat *epinde*?

vs. 727, 37 ἴσως δὲ καὶ ὁ χορὸς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῆς Εἰρήνης. Imo vero ἀγωγὴν. Ceterum falsa est haec grammatici coniectura. Remansit enim Pax in coelo et solae descendunt eius ancillae Theoria et Opota, ut recte intellexit auctor scholii ad 726.

vs. 728 ἐστυκότες: ἔδει εἰπεῖν ἐστῶτες. Imo ἐστηκότες.

vs. 735 πᾶσαν παρέβασιν ἀναπαίστους λέγει. Quid reponendum sit nemo erit monendus.

vs. 741, 47 καὶ ἐν τοῖς Σφηξί (60) περὶ τούτων Φησί, τοῦ τε Ἡρακλέους καὶ τοῦ δούλου. Vera lectio. infra l. 53 apparet περὶ δὲ τῶν δούλων καὶ ἐν Βατράχοις Φησίν.

vs. 758, 16 μεταγαγεῖν δὲ αὐτὴν (Lamiam) ἀπὸ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν, ἀφ' ἧς καὶ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ Λάμια προσαγορεύεται. Agitur de notiissima urbe ἐν Θετταλίᾳ, quod nomen bis restituendum. — Ibidem l. 26 lege ὅπως ἂν ἐν αὐτῇ ἢ ἐξαιρεῖσθαι (oculos) καὶ πάλιν <ἐν>θεῖναι.

vs. 778, 46. σημειοῦται δὲ ταῦτα ὁ μόχθος πρὸς τοὺς ἀθετοῦντας τὴν ἐν Ὀδυσσεΐᾳ Ἀρεως καὶ Ἀφροδίτης μοιχείαν. Cum maiore littera initiali scripserim ὁ Μόχθος, quo cognomine significabatur Apion, ut Didymus audiebat ὁ Πόνηρος.

vs. 788 αἰὲ μέντοι τὸ ὄρυγας ἐκτείνεται, νῦν δὲ διὰ τὸ μέτρον συνέσταλται. Tam immanem errorem scholii auctor committere non poterat, nisi ipsius aetate aut vocalis T in hoc vocabulo produceretur, aut (quod probabilius) invalescente vi accentus eius quantitas non amplius audiretur.

vs. 809, 40 τὸ δὲ Γοργόνες [καὶ] ὀφιοφάγοι ἐπὶ Μελανθίου μόνου. Deleatur copula.

vs. 869 σησαμῇ: παρὰ τὸ ἐν τοῖς γάμοις ἔθος· ἐδόκουν γὰρ ἐν τοῖς γάμοις σήσαμον διδόναι, ὅς ἐστι πλακοῦς γαμικὸς ἀπὸ σησάμων πεποιημένος, κτέ. Aut σησαμῇν aut σησαμοῦντα requiritur. Observa autem novitium verbi δοκεῖν usum, quo significat *morem habere*, ut νομίζειν apud antiquos. Sic cum alibi legitur tum in scholiis ad vs. 363, 3 τὸ Λύκειον — ὅπου

πρὸ τοῦ πολέμου ἐδόκουν γυμνάζεσθαι. Notavi, quod hunc usum neglexit Stephani Thes. (ed. Dind.) sub voce.

vs. 874, 38 μεθύοντες δὲ πολλὰς πόρνas ἤρπαζον. Imo πολλὰ κίς.

vs. 883, 20. Supple ἅμα δὲ ὅτι <ὡς> λείκτης διεβάλλετο δ' Ἀριφράδης. An fuit κυσθολείκτης sive κυσολείκτης? In proximis eodem sensu est Φοινικιστής.

vs. 890, 48 lege: ἀδικεῖς, ὦ Ξάνθε, μόνος Φήσας παραγενέσθαι καὶ δεύτερος παραγενόμενος. — Ibidem col. B, l. 15 verba ὅπερ καὶ μᾶλλον non expedio.

vs. 925, 20 Λύκος — δ' Ῥηγῖνος ἐπὶ ταῖς πρὸς Ἀλέξανδρον. Num forte ἐν τοῖς?

vs. 962. Edendum fuerat sic: δέον εἰπεῖν „ῥῖπτε τῶν δλῶν,” κριθῶν νῦν εἶπε γενικῶς. Plane enim ἀδιανοήτως scriptum est „ῥῖπτε τῶν δλῶν κριθῶν” νῦν κτέ.

vs. 986 μὴ κατὰ ταυτοῦ (sic) ὄλιγον χρόνον ποιήσης ἡμᾶς ἀπολαῦσαι σου. Recipi debuit cod. Veneti lectio κατὰ ταύτας, i. e. harum (meretricum) exemplo.

vs. 1001, 46 διὰ δὲ τὸ ἀνδὲς τῆς ἐργασίας. Haec non intellego.

vs. 1012 μήποτε ἐκ τῆς Εὐριπίδου Μηδείας [96] παραγράφει ἐκεῖνα „ὦ δύστηνος ἐγὼ μελέα τε πόνων, πῶς ἂν δλοῖμαν”. Cum vix umbra similitudinis existat inter haec verba et parodiam apud Aristophanem:

δλόμαν δλόμαν ἀποχηρωθεῖς

τῆς ἐν τεύτλοις λοχευομένης,

neque intellegatur qui poeta miro illo λοχευομένης uti potuerit, nisi is quem ridebat idem verbum alio scilicet modo adhibuerit, minime dubium videtur (id quod dudum intellectum est) quin Aristophanes re vera Melanthii (vel potius recitados ab eo Morsimi fratris) versus traduxerit. Qui quales fuerint pro certo quidem dici nequit, sed tamen non longe a vero aberrare mihi videor statuens eos fuisse fere tales:

δλόμαν δλόμαν ἀποχηρωθεῖς,

ἃ σφ' ἐν καμάτοις λοχευσαμένα.

Huiusmodi certe querelas Medeam post perpetratam liberorum caedem fundentem inducere potuit poeta. Quod si recte conieci, non Cleonis, ut cum Elmsleio statuebat Fritzsche ad Ran. 151, sed Medaeae partes in cognomine fabula egit Melanthius.

vs. 1031, 21 Στιλβίδην, ὃν Φησι Φιλόχορος ἀκολουθῆσαι ἐν Σικελίᾳ ἥνικα ἐπολέμουν Ἀθηναῖοι καὶ εἰς Σικελίαν ἐστράτευον. Dele ἐν Σικελίᾳ.

1046, 2 χρησμολόγος τοὺς προγεγεννημένους χρόνους ἐξηγούμενος. Iam Blaydesium χρησμοὺς correxisse video.

vs. 1054, 35 καὶ ἄλλα τινὰ πρὸς τὰ νεύματα σημεῖα λαμβάνειν, περὶ ὧν τὴν θυσίαν ἐποιοῦν. Requiro πράγματα.

vs. 1067, 12 εἶναι δὲ αὐτὸν (τὸν κέπφον sc.) πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι, καὶ κεκραγένοι ὠδίνοντα· ὅθεν γενέσθαι τὴν παροιμίαν „κέπφος ὠδίνει“, ἐπὶ τῶν ἐπαγγελίας ποιούντων. Intellegendum, si non scribendum, ὥοτοκοῦντα.

vs. 1071, 20. Supple ὧν <δ> πρεσβύτατος κτλ.

vs. 1078 χῆ κώδων: παρὰ τὸ κραυγαστικόν, ἡ κύων τὸ ζῶον. ἔστι δὲ ἀδιανόητον καὶ τοῦτο. παρὰ τὴν παροιμίαν „ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκει.“ Verba ἡ — ζῶον delenda videntur. Vocabula ἡ κύων sunt sequentis ἡ κύων dittographema, τὸ ζῶον vero emblemā.

vs. 1094 κῶθωνα: νῦν τὸ (τι?) ποτήριον, ἀλλαχοῦ δὲ κᾶνθαρον. Nusquam vero aliud significat quam poculi genus. Num forte haec pertinent ad falsam aliquam lectionem κᾶνθωνα? Cf. Pac. 98.

vs. 1183, 51 ἐπειδὴν οὖν κατάλογον δεῖσθαι γενέσθαι στρατείας, προσγράφοντες τὰ ὀνόματα τῶν καταλεγομένων ἐπὶ ἐνδὸς προτιθέαςι τούτων τῶν ἀνδριάντων, ὑπὲρ τοῦ φανερὸν ἐκεῖσε γενέσθαι τοῖς καταλεγομένοις. Nisi forte ipse grammaticus erravit, supplendum ἐπὶ ἐνδὸς <ἐκάστου> προτιθέαςι κτλ.

vs. 1189 οἴκοι λέοντες: παροιμία παρὰ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ Λάκωνας ἀτυχήσαντας (transpone Λάκωνας ἐν τῇ Ἀσίᾳ) „οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δὲ Λάκωνες“. Deleto Λάκωνες, quod dittographia natum est, pro eo substitue ἀλώπεκες. Ita enim constanter hoc proverbium citatur et quod nunc habet scholiasta sensu cassum est.

vs. 1204 σαφῶς ἄγαν ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ δράματος τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκρωμένοις. Latuisse videtur editorem notus versus Eupolidis apud Mein. F. C. II 458.

vs. 1242, 47 νῦν δὲ καὶ ἀγγεῖον κότταβον εἴρηκε, κατακτὸν δὲ ἀπὸ τοῦ κατάγειν ἄνωθεν τῇ χειρὶ. Partim rectius partim peius est infra 1244, 5 νῦν δὲ αὐτὸ τὸ ἀγγεῖον κότταβον

εἶρηκεν ἀπὸ τοῦ κατὰγειν. Alter locus ex altero corrigendus est.

vs. 1244, 34. Supple κατὰ <μέσον> τοῦ συμποσίου ἐτίθεσαν ἀγγεῖον ὁμοιον λεκάνῃ, coll. l. 50 sq. ἴστασαν ξύλον τι λυχνίῳ παραπλησίον ἐν μέσῳ τοῦ συμποσίου. Mox l. 11 cum Blaydesio legendum ἐν ᾧ δ' ἐυβάφον ἦν ἐπιπλέοντων πλῆθος pro δ' ἐυβάφον et ἐπιπλέον τὸ. Ibidem l. 28 pro διακυβεύοντες Athenaei codd. servarunt veram lectionem δυσκυβοῦντες. L. 32 distingue et supple: ἦν δὲ λυχνιον <ἀν>αγόμενον πάλιν τε συμπύπτον ὑψηλόν, ἔχον τὸν μανῆν καλούμενον, ἐφ' ᾧ (οὐ?) τὴν καταβαλλομένην <ἔδει vel χρῆν> ἐπιπτεσεῖν πλάστιγγα, κτλ. Ibidem 36 καὶ τις ἦν ἀκριβὴς εὐχέρεια τῆς βολῆς. Iniuria haec verba pro versu poetae habuit Kaibel ad Athen. p. 666 E. Haud dubie veram lectionem εὐχειρία servavit Athenaeus, voluit enim grammaticus significare ad iactum illum opus esse magna manus habilitate et agilitate. Deinde nescio an corrigendum sit l. 37 ἦν δὲ ἕτερον εἶδος παιδιᾶς ἢ (pro τῆς) ἐν λεκάνῃ.

vs. 1250 οὗτος κράνη κομίζει δ' οὐ. Legit igitur scholiasta apud Aristophanem Pac. vs. 1251 τοῖνδε, quod hodie in nullo codice extare videtur pro τῶνδε.

vs. 1300 πόσθων: ὑποκοριζόμενοι οὕτως ἔλεγον τὰ παιδιά. ἢ οὕτω λέγεται τοῦ βρέφους τὸ αἰδοῖον. Confusa sunt hoc loco quae sexcenties a librariis confunduntur voculae ἢ et καί. Manifesto enim requiritur καὶ οὕτω λέγεται κτῆ.

vs. 1330 τῶν γὰρ ἀνδρῶν ἐν εἰρήνῃ ὄντων αἱ γυναῖκες συλλαμβάνονται. Non possunt haec verba aliud significare quam *mulieres prehendi*, quod quia absurdum est, necessario corrigendum συλλαμβάνουσι, *concupiunt*.

vs. 1334 ἐντεῦθεν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις οὐ φέρεται οὐ πεντάκωλα ἀκολουθῶς, ὡς φέρεται καὶ ἐνταῦθα ἐστί. Aperte delenda est altera negatio vitiose repetita, sed ne sic quidem locus persanatus videtur. Unde enim haec τῶν πεντακώλων ἀκολουθία, si in nullo codice extaret? Quare corrigendum videtur ἐν ἐνίοις vel ἐν τισιν ἀντιγράφοις. Insuper expectatur ὡς ἐνταῦθα φέρεται καὶ ἐστί, vel potius ὡς ἐνταῦθα ἐστί; deletis verbis errore repetitis. Scripserim igitur: ἐντεῦθεν ἐν τισιν ἀντιγράφοις οὐ φέρεται πεντάκωλα ἀκολουθῶς, ὡς ἐνταῦθα ἐστί.

His iam prelo subiectis, dono accepi a Guilielmo Rutherford

viro de Graecis litteris optime merito, nitidissimae suae editionis Scholiorum Aristophanicorum, quae extant in codice Ravenate, duo prima volumina (Londinii ap. Macmillan, 1896). Occupavit is emendare ad vs. 130 ἐκλέψας, deleto (nescio an praeter necessitatem) καὶ post κανθάρου, ad vs. 171 εὐρυπρωκτοτέρων, ad vs. 219, 48 πρῶτον, ad 698 μετὰ ταῦτα ἰζ' ἔτη; sed ad vs. 609 reposuit ἐπλεξεν αἰτίαν, ad 710 ἐπεὶ οὖν ἰδοίκει <ἡ Ὀπώρα καὶ> ὀπώρα εἶναι καὶ [ἡ] πόρνη, ad 986 μὴ κατὰ ταῦτ' ὃν κτῆ., variam lectionem ταῦτ' ὃν pro τούτων olim in eo versu extitisse arbitratus. Ad vs. 459 edebatur (l. 45) μιμεῖται δὲ τοὺς βαρβαριστὶ ἐξέλκοντας, sed Rutherford, qui in cod. legit βαρβα τι, edidit βαρβάρους < > τι ἐξέλκοντας. Equidem cogitavi de reponendo: μιμεῖται δὲ τοὺς μαρμάρους <λατομίου> τι<νὸς> ἐξέλκοντας. Nam quid barbari hic faciant non exputo. Cf. Schol. ad vs. 299.

AD THUCYDIDIS VII 56 § 2.

Syracusani postquam classem Atheniensium in portu vicerunt, operam dederunt ne hostes e manibus elabi possent; iam enim spes erat terra marique eos opprimendi et bene sic de tota Graecia merendi; Athenae enim si debellarentur, Syracusanos, qui tantae rerum conversionis auctores extitissent, ὑπὸ τε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τῶν ἑπειτα πολὺ θαυμασθήσεσθαι. Ultima verba quin corrupta sint non dubito; neque enim apte inter se opponuntur οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι et οἱ ἑπειτα, neque posteritatis praesertim iudicium Syracusanos nunc curare credibile est. Vitium alit adverbium ἑπειτα, quod vitium statim deprehenditur cum reputamus in enunciatis, ubi ἄλλοι τε καὶ et ἄλλως τε καὶ et similia leguntur, ultima verba totum orationis pondus sustinere. Quorumnam igitur hominum laudes potissimum appetiverunt Syracusani? Non opinor serorum nepotum neque gentium longo terrarum intervallo a se dissitarum; sed Siculorum animos si possent admiratione percellere, id demum optatum accideret, sic enim ad totam insulam sibi subiciendam paratam haberent viam. Corrige igitur ὑπὸ τῶν ἐκ εἰ πολὺ θαυμασθήσεσθαι.

J. v. L.

CODEX APULEI DORVILLIANUS.

SCRIPSIT

J. VAN DER VLIET.

„Plures sunt in ueterum scriptis loci, de quorum uitio „susplicari ne in mentem quidem uenisset, nisi ueterum codi- „cum indicio de re commoneremur.” Ita sensit quondam Scali- gerus, eamque ut firmaret sententiam Keilius adtulit exemplum codicis Laurentiani LXVIII. 2, qui in libris Apulei Metamor- phoseon lacerationem passus est: nam paruula pars forma fere triangulari ex medio quodam folio periit. Lacuna nitidissime noua schedula membranacea est expleta, attamen scriptura ua- cua. Duae igitur paginae illius folii per nouem uersus aliquot uerbis uel litteris truncatae sunt. Alter codex uno saeculo post ex priore descriptus easdem lacunulas ostendit, hic uero manu recentiore expletas. In codicibus recentioribus lacunae aliter alibi sunt sanatae. De illis medelis Keilius haec scripsit: „cum ea, quae vulgo in eo loco leguntur ita comparata sint, ut non uideatur de integritate uerborum dubitari posse, lacunae Florentini codicis do- cent librariorum haec esse supplementa.” Fors ita tulit, ut illam Keilii opinionem eodem fere tempore oppugnauerit Otto Ross- bach Regimontanus in Annalibus ¹⁾ Fleckeisenianis, et ego in Mnemosyne ²⁾. Diuerso fundamento nisi intelleximus supplementa non ex ingenio correctoris uel scribae fluxisse, sed manum genuinam scriptoris proferre. Rossbach autem comparauit scriptu- ram codicis g i. e. *Guelferbytani Gudiani* 172, qui dicitur esse s.

1) Neue Jahrb. 1895. p. 571 sqq.

2) Mnemosyne. 1895. p. 175 sqq.

XIII cum *Leidensi Oudendorpiano* 34 (δ), qui appellatur *Dorvillianus*, quem eidem saeculo adtribuit. Ipse Florentiae uersatus accuratius descripsi et insuper per photographiam exprimendas curauim paginas lacunosas codicum Laurentianorum. Rossbach codicum comparatione instituta haec scribit: „quibus inter se comparatis „intellegitur quantopere differant librariorum supplementa a genuina memoria: is enim qui *g* exarauit inuenta lacuna et iis „quae non intellegebat resectis, id tantum egit ut quae ponebat „aliquo certe modo intellegi possent. ea uero quae in δ extant „ita comparata sunt ut ne a doctissimis quidem librariis inueniri „potuerint, atque adeo dubitare licet num quis grammaticus „uetus aut philologus hodiernus tam bene sententias lacerorum „fragmentorum assequi potuerit et lacunas aptissimis uerbis „explere.” Quam uera haec sint ut plenius adhuc illustrem, tradam qua ratione in diuersis, quos uidi, codicibus Italicis eadem lacuna uel expleta sit uel neglecta.

Vatic. 3384. saec. XIV. fol. 63. r^o. religiose r (= et) necitati succubēs uultu non quidem hylaro uerum paulo sereniōe obediēs ut iubebatur uiuentium munia prorsus in pectōe imo uō penitus in medullis luctu ac merore cāpebat armū. diesque totos totosque noctes insumebat luctuoso desiderio et imagines defuncti quas ad hitum dei libi formauerat affixo seruitio diuinis percolens honoribus ipso sese solatio cruciabat. sed tharsillus praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius priusquam cet. p. 64. r^o.

noli parricidio nuptias auspicari. uulnera illa quorum sanguinem tue lacrimae proluerunt non sunt tota dentium uulnera sed lancea mali tarsilii me tibi fecit alienum et addit (di add. m. 2) cetera omnemque scenam sceleris illuminat. at illa ut primum. mesta quiescebat thoro faciem impressa etiam non dormiens lacrimis emanantibus genas cohumat et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa luctu reintegrato prolixum eiulat. disscissaque interula decora brachia seuiantibus palmulis p (= com) uerberat.

In hoc igitur codice supplementa accurate fere respondent *Florentino* XXIX. 2, nisi quod *Vaticanus* meliores habet lectio-

nes etiam non (*corruptum ex nunc*) pro nudo *nunc* et eiulat pro *heu heu eiulat*. Non igitur est descriptus ex Φ a correctore suppleto.

Vatic. Urb. 199. uultu non quidem ilari: uerum paulo serene obediens et iuebatur uiuentium munia prorsus in pectore immo uero penitus in medullis luctu ac merore carpebat animum et dies totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio et imaginem defuncti quas ad habitum dii liberi formauerat affixo seruitio diuinis percolens honoribus ipso sese solatio cruciabat. sed tharsillus praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius *cet.*

noli patricidio nuptias auspicari uulnera illa quorum sanguine tue lachryme proluerunt. Non sunt tota dentium uulnera sed lancea mali Tharsilli me tibi fecit alienum et addidit cetera omnemque scenam sceleris illuminat. At illa ut primum mesta quieuerat thoro faciem impressa etiam nunc dormiens lachrimis emanantibus genas cohumidat et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa luctu reintegrato prolixum eiulat discissaque interula decora brachia seuientibus palmulis conuerberat.

Vatic. Ottob. 2047 ab his nihil differt. Scribit autem: *obediens — ymaginem quas — foruerat (= r Φ) — tharsillus.*

in altero loco:

sanguine tue he lachryme (— he lachryme Φ) — *tharsilli — abdidit — thoro faciem impressa etiam nunc dormiens — genas cohumidat — uelut — reintegrato — discissaque* (c add. m. 2).

Vatic. Ottob. 2091 (Vossianus-Lipsianus) ¹⁾ fol. 33 r°. at illa parentum suorum alioquin reuerens inuita quidem uerum religiose necessitati succubuit ²⁾ uultu non hilario ³⁾ uerum paulo serene obediens ut uidebatur (iuebatur *uulgo*) uiuentium munia rursus (prorsus *u.*) in pectore imo uero penitus in medullis luctu ac merore carpebat animum et dies totos totasque

1) Cf. *Mnemos.* 1895. p. 180.

2) Succumbens *uulgo*.

3) *omittit* quidem.

noctes insumebat luctuoso desiderio et imaginem quam ad habitum dei liberi formadat (!) affixo seruitio diuinis percolens honoribus ipse (ipso u.) sese solatio cruciabat. Thrasillus uero praeceps et temerarius cet.

fol. 33 u°. sed lancea mali Trasilli me tibi fecit alienum. *quod audiens Charite* decoras genas seuientibus palmulis *uerberabat*. nec tamen cum *quaquam matronarum uirginum secreta* participabat. sed indicio facinoris prorsus dissimulato et nequissimum percussorem punire et erumnabili uite sese subtrahere tacite decernit.

Qui scripsit hunc codicem omisit omnia quae uulgo leguntur inter *alienum* (Eyss. 140. 1) et *decoras genas* (ib. 4) et lacunam impleuit additamento *quod audiens Charite*. Mox oculi eius a *decoras genas* ad *decora brachia* aberrasse uidentur, ut interiacentia omiserit. Scripsit *uerberabat* pro *conuerberat* et prorsus noua et absurda finxit scribens: *quaquam matronarum uirginum secreta participabat*.

In margine alia manu haec ex parte quidem correcta sunt et expleta: „at illa ut primum mesta quieverat thoro faciem impressa iam nunc dormiens lacrimis emanantibus decoras genas *contundit* et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa redintegrato luctu prolixum heiulat *discussaque* interula *decora brachia* seuientibus palmulis *uerberabat*.

Neapolitanus CLXI. uerum religiosae necessitati *succubuit* uultu uon quidem yllari uerum paulo sereniore *obediens* ut *uidebatur* uiuentium munia *rursus* in pectore imo uero penitus in medulis ac luctu ac merore carpebat animum, diesque totos totasque noctes *impendebat* (insumebat u.) luctuoso desiderio et imaginem defuncti, quam ad habitum dei liberi formauerat adfixo seruitio diuinis percollens honoribus ipse *si* sese solatio cruciabat. sed trasillus praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius cet.

altero loco:

noli paticidio nuptias auspicari uulnera, quorum sanguinem

tuae lacrimae proluerunt non sunt tota dentium uulnera, sed lancea mali trassilli me tibi fuit alienum et addidit cetera omnem *audiensque* scenam sceleris illuminat. At illa ut primum mesta qui euerat thoro faciem impressa *non* dormiens lacrimis emanantibus genas chohumidat et uelut quodam tormento inquieta quieti excussu luctu reintegrato prolixum eiulat *discis-* saque interula decora brachia *decoras genas* seuientibus palmulis conuerberat.

post praegressum *genas* nullo epitheto addito, quae procul dubio sincera lectio est ¹⁾, cod. Neap. repetiuit *decoras genas*.

Neapol. CLXII in priore loco vix quicquam habet peculiare. Scribit autem: *succubuit — hylari — obediens ut iubebatur — numia rursus in pectore — et dies totasque noctes — ymaginem quam — ipso sese — Trasillus uero praeceps et temerarius.*

in loco altero haec fere obseruatione digna: *mesta quaesierat — thoro faciem impressa et iam nunc dormiens lacrimis emanantibus genus comuidat* et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa redintegratu luctu prolixum eiulat. *discis*saeque interula decora brachia seuientibus *et cetera membra* palmulis *uerberabat*.

Neapolit. CCCLXIII. subcubuit uultu non hylaro uerum paulo sereniore obediens ut iubebatur inuentium munia rursus in pectore ymo uero penitus in medullis luctu ac merore carpebat animum. dies totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio et ymaginem quam ad habitum dei liberi formauerat affixo seruitio diuinis percollens honoribus ipso sese solatio cruciabat. *Thrasillus uero praeceps et temerarius cet.*

altero loco:

etiam nunc dormiens. lacrimas emanantibus *decoras genas contudit* et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa redintegrato luctu prolixum heyulat, *discis*saeque interula *decora brachia senientibus palmulis uerberabat. Quod audiens Charite*

1) Cf. quae scripsi *Mnemos.* 1896. p. 197.

decoras genas seuientibus palmulis uerberabat. Nec tum cum quam matronarum uirginum secreta participabat.

In lectione *decoras genas contudit* Neapolit. CCCLXIII consentit fere cum correctore marginali codicis Vossiani, nisi quod scribit ille *contudit*. Praeterea lectionem librorum qui lacunas eadem fere ratione supplent atque Φ^2 : *discissaque — uerberabat* ¹⁾ coniungit cum supplemento illorum qui illa additamento neglegunt, scribendo: *quod audiens Charite*. Deinde his denuo addit: *illa decoras — uerberabat*, quae etiam Vossianus post *audiens*, sed loco aptiore, scribit. Denique cum eodem libro habet communem scripturam illam singularem: *quaquam — participabat*.

Duo *codices Veneti* ²⁾ in priore loco prorsus omittunt uerba lacunosa, ut scribant: *at illa parentum suorum alioquin reuerens inuita quidem uerum religiosae necessitati succubuit uultu non hilario* (E. 138. 23). *Thrasillus uero praeceps et temerarius priusquam* cet. Omittunt igitur etiam: *alioquin* et *de ipso nomine*.

In secundo loco praebent: „me tibi fecit alienum. *quod audiens Charite* *decoras genas seuientibus palmulis uerberabat*”, ut ibi plane cum *Vossiano* et partim cum *Neapolitano* CCCLXIII conueniat.

Mediolanensis f. 85 u^o.

at illa parentum suorum alioqui reuerens inuita quidem uerum religiose necessitati succumbens uultu non quidem hilari uerum paulo sereniore ut uidebatur uiuentium munia prorsus in pectore immo uero penitus in medullis luctu ac merore carpebat animum diesque totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio et imagines defuncti quas ad habitum dei liberi formauerat adfixo seruicio diuinis percolens honoribus ipso se solatio cruciabat. Sed *tharsillus* praeceps alioqui et de ipso nomine temerarius priusquam cet.

fol. 86 r°. noli paricidio nuptias auspicari. uulnera illa quorum sanguinem tue lacrimae proluerunt non sunt tota dentium

1) Modo habet cum aliis libris *uerberabat* pro *conuerberat*.

2) Cf. *Mnemosyn.* 1895 p. 356.

uulnera. lancea mali thrasilli me tibi fecit alienum. et addidit cetera omnemque cenam sceleris illuminat. at illa ut primum mesta qⁱ_____euerat thoro faciem impressa iam non dormiens lacrimis emanantibus genas cohumat et uelut quodam tormento inquieta quieti excussa luctu redintegrato prolixum eiulat discissaque interula decora bracchia saeuentibus palmulis (et) conuerberat.

Liber Parisinus = Telleriano-Remensis 87. Reg. 9310. Lat. 8668 cf. Hildebr. p. LXXIII has fere praebet scripturas: *succubuit* — paulo — obediens — munia rursus — imaginem defuncti quam — preceps et temerarius.

altero loco:

E. 139. 24. *tue hee* — *etiam nunc* — *uerberabat*. In reliquis cum uulgato congruit.

Guelferbytanus 172(g), teste Rossbach, in loco de quo quaeritur, haec ostendit:

„subcūbu^t uultu non hylaro. Thrasillus uero praeceps et temerarius priusquam.” Consentit igitur cum Venetis.

„noli parricidio nuptias auspicari. Vulnere illa quorum sanguinem tue lacrimae proluerunt non sunt tota dentium uulnera. sed lancea mali thrasilli me tibi fecit alienum. *Quod audiens Charite* decoras genas seuentibus palmulis uerberabat.” Et hic cum peioris notae codicibus facit.

Denique δ (Doruillianus) locum ita tradit:

fol. 60 r°. At illa parentum suorum alioquin reuerens inuita quidem uerum religiose necessitati *succubuit*. uultu non quidem hylari uerum paulo sereniore obediens ut *uidebatur* uiuentium munia *rursus* in pectore *imouere* penitus in medullis luctu ac merore carpebat animum diesque totos totasque noctes *insinabat* luctuoso desiderio. Et ymaginem defuncti quam ad habitum dei liberi formauerat adfixo seruitio diuinis percolens *honores* ipso sese solatio *conciabat* (bt). Sed thrassillus praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius *cet*.

ib. noli parricidio nuptias auspicari. uulnera illa quorum sanguinem tue lacrimae proluerunt. non sunt tota dentium uulnera sed lancea mali thassilli me tibi fecit alienum. Et addidit cetera omnemque scenam sceleris illuminat. At illa *audiens* ut primum mesta quieuerat thoro faciem impressa *non* dormiens lacrimis emanantibus *genas* cohumidat et *uelud* quodam tormento inquieta quiete excussa luctu reintegrato prolixum eiulat discissaque interrulla decora brachia *decorasque genas* seuientibus palmulis conuerberat.

δ autem ex lacunosorum codicum lectione *quod audiens Charite* retinuit *audiens*. Idem illud participium Neapolit. CLXI inepto loco inseruit, sc. post *omnem* praecedentis sententiae. Cum eodem codice repetit post *decora brachia* uerba: *decoras genas*.

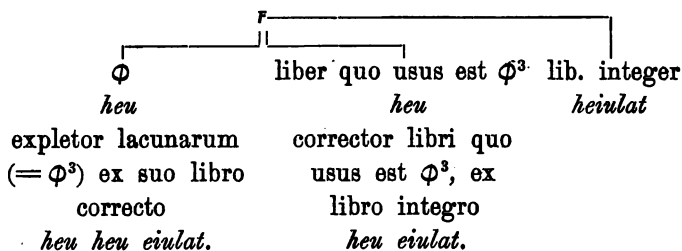
In edd. quos non ipse uidi, scilicet in *altero Guelferbyitano*, in *Dresdensi*, *Palatino*, *Oxonensi*, *Anglicano*, teste *Hildebrandio*, eadem extat lacuna atque in *Guelferb. priore* et in libris *Venetis* duobus, desunt enim uerba a *uerum paulo* usque ad initium cap. VIII. Item in altero loco *Guelf. prior*, *alter*, *Dresd.* *Oxon.* *Pal.* ¹⁾ *Anglic.* cum libris *Venetis* omnia omittunt inter *alienum* et *decoras genas*, quam lacunam explent illis: *quod audiens Charite*.

Ex his quae adtulimus facile efficitur duas codicum classes esse, alteram uero, quae in loco lacunoso lacunosa sit, quamuis longe itinere, originem ducere uel ex F post amissam schedulam folii 160ⁱ, aut ex φ antequam ea quae scriba in exemplo F non inuenerat manus recentior restitueret.

Comparemus autem supplementa qualia dedit φ² cum illis quae leguntur in δ. Prius uero confitendum est ne ipsa quidem additamenta codicis Florentini corruptela omnino carere. Lectio enim *heu heu eiulat* procul dubio falsa est, cum iam ipsa ue-

1) Non uideo quid sibi uoluerit Hildebrandius, cum scriberet: „uerisimile est P. cod. etiam ita aberrasse, quamquam Oud. aliter enotat.” Oud. disertis uerbis proficitur: „usque ad *emanantibus* desunt in Pal. Paraeano, ac Guelf. sec. in quibus: *alienum*. *Quod audiens Charite decoras genas*, intermediis rursus omissis, *sacientibus palmulis uerberabat*.”

stigia ueteris scripturae *r* ostendant *heulat* olim scriptum fuisse. Hanc uero scripturam ita ortam esse suspicor: Qui scripsit Φ in exemplo (*r*) modo distinxit *heu* idque postquam exarauit spatium reliquit uacuum. Ille qui postea lacunas impleuit (Φ^3) habuit codicem in quo legebat: *heu eiulat discissaque* et parum sano iudicio usus inde transtulit in Φ eadem illa uocabula, ita ut fieret *heu heu eiulat*. Porro tertius ille liber, ex quo hauriebat Φ^3 fuerat descriptus ex *r* mutilato, ut et ipse praeberet *heu*, quam lacunam ex libro, qui exaratus fuerat, quo tempore *r* erat adhuc integer aliquis expleuit inserendo *eiulat*. Quod si uerum est ex *r* mutilato duo fluxerunt libri, quorum alter fuit Φ , postquam antea ex *r* integro tertius codex erat descriptus.

Is uero qui lacunas in Φ impleuit recensione textus ab *r* aliena usus esse non potest: nam talem librum si habuisset, scripsisset *heulat* uel *heiulat* pro *heu heu eiulat*.

Comparisonem inter supplementa Φ et δ facillime faciemus utrumque textum fideliter transcribendo:

fol. 43 r.

Φ At illa parentum suorum alioquin reuerens inuita
 fol. 59 u.

δ At illa parentum suorum alioquin reuerens inuita
 Φ quidem uerum etiam ¹⁾ necessitati religiose succum-
 δ quidem uerum religiose necessitati ²⁾ succu-
 Φ bens. uultu non quidem hylaro (*i. m. hyllaro*), uerum
 δ buit. uultu non quidem hylari uerum

1) *etiam* non praebet *r*.

2) lineolis subscriptis indicantur scripturae, quibus δ differt ab Φ .

φ paulo sereniore obediens ut iuebatur uiuentium
 δ paulo sereniore obediens ut uidebatur uiuentium
 φ munia ^{in pectore} ¹⁾ ma prorursus inspectore ²⁾ immo uero penitus in
 δ munia rursus in pectore imouere penitus in
 φ medullis luctu ac merore carpebat animum et dies
 δ medullis luctu ac merore carpebat animum dies—
 φ totos totasque noctes insumebat luctuoso
 δ que totos totasque noctes insinuebat luctuoso
 φ desi—derio et imaginem defuncti quas ad habi—
 δ desiderio. Et y maginem deffuncti quam ad habi—
 φ tum dei—liberi forauerat adfixo seruitio diui—
 δ tum dei liberi formauerat adfisso seruicio diui—
 φ nis percolens honoribus ipso sese solatio cruciatbat
 δ nis percolens honores ipso sese solatio conciabat
 φ ——— tharsyllus (uō ³⁾) praeceps alioquin ——— et de
 δ Sed thrassillus praeceps alioquin et de
 φ ipso nomine temerarius priusquam cet.
 δ ipso nomine temerarius priusquam cet.

fol. 43 r.

φ uulnera illa quorum sanguinem — he lacrimae pro-

fol. 60 r.

δ uulnera illa quorum sanguinem tue lacrimae pro-
 φ luerunt. Non sunt tota dentium uulnera sed lan-
 δ luerunt. non sunt tota dentium uulnera sed lan-
 φ cea mali tharsilli me tibi fecit alienum. Et addi-
 δ cea mali thassilli me tibi fecit alienum. Et addi-
 φ dit cetera omnemque scenam sceleris inluminat.
 δ dit cetera omnemque scenam sceleris illuminat.
 φ At illa ut primum mesta quieuerat thoro
 δ At illa audiens ut primum mesta quieuerat thoro.
 φ faciem impressa nunc dormiens lacrimis emanan—
 δ faciem impressa non dormiens lacrimis emanan—

1) Crassioribus litteris indicantur supplementa.

2) in pectore superscripsit eadem manus quae lacunas expleuit, quae eadem lineolas sub ma et inspectore posuit.

3) uō add. manus expletoris.

ϕ tibus genas cohūmidat ——— et uelud quoddam
 δ tibus genas cohūmidat et uelud quodam
 ϕ tormento inquieta quieti excussa luctu redintegrato
 δ tormento inquieta quiete excussa luctu reintegrato
 ϕ prolixum heu heu eiulat. Discissaque interula decora
 δ prolixum eiulat discissaque interrula decora
 ϕ brachia seuientibus palmulis conuerberat.
 δ brachia decorasque genas seuientibus palmulis
 δ conuerberat

Textus δ in multis corruptior est quam ϕ. Mendulis orthographicis praetermissis male se habent: succubuit pro succumbens; uidebatur pro iubebatur; rursus pro prorsus (prorursus ¹⁾ ϕ); imouere pro immouero; diesque pro et dies; insinuebat pro insumebat; honores pro honoribus; conciabat ²⁾ pro cruciabat; audiens loco inepto insertum; non pro nunc; emanentibus pro emanantibus; decoras genas perperam additum.

Habet uero δ quaedam etiam quam ϕ emendatiora. Desiderat enim molestum illud etiam, quod nequidem agnoscit; quam legit pro quas; formauerat pro forauerat; sed haud absurde inserit; tue melius uidetur quam he; quodam quam quoddam; omittit absurda illa heu heu.

Peiora pleraque tempore et multorum descriptorum imperitia explicantur: meliora pleraque facili emendatione inueniuntur; attamen scriptura tue pro he et omissio interiectionum heu heu me mouent ut crediderim *supplementa codicis δ originem non ducere ex ϕ sed ex fonte quodam communi, i. e. ex codice ante mutilationem ex ϕ descripto.*

Opinatur Rossbach librum δ, quamquam multa cum ϕ communia habeat, tamen ex neutro eorum deriuatum esse, sed stirpi ab illis diuersae tribuendum.

Huius opinionis graue hercle argumentum adfert uerba Psychae sororis maioris (p. 84. 6 E.): *at ego misera primum patre meo seniore[m] maritum sortita sum, dein cucurbita caluiorem et quouis*

1) Apparet exemplum ex quo ϕ descriptus est praebuisse scripturam *rursus*, qua lectione correcta superscribendo pro utraque lectio in unum contaminata est.

2) Etiam l. II c. 1. p. 18. 7 E. δ habet *cōciabīli* pro *cruciabīli*.

puero pusilliozem. Obseruat, id quod iam obseruarat Oudendorpius, ex omnibus mss. solum Doruillianum hoc loco concinere cum *Fulgentio*, sedulo Apulei lectore, qui in *Expositione Sermonis antiqui* hunc locum ita citat: *quouis puero pumiliozem, et cucurbita glabriozem*. Interrogat Rossbach, credens in solo uocabulo *glabriozem* *Fulgentium* et *Doruillianum* congruere: „si autem quis — contendat codicis δ librarium *glabriozem* a *Fulgentio* petiuisse, quidni etiam *pumiliozem*, quae scriptura ualde arridet et fieri potest ut genuina sit, pro *pusilliozem* posuit?” At reuera scriba δ fecit, quod credit Rossbach eum non fecisse. Legit enim δ (p. 31 u^o): *at ego misera primum patre meo seniorez maritum sortita sum, dein cucurbita glabriozem et quouis puero pumiliozem*.

Solo igitur uerborum ordine differt δ a uerbis a *Fulgentio* citatis. Est igitur multum ueri simile, uirum quendam doctum *Fulgentiana* in *Apuleium* intulisse. Praeterea prorsus non constat uerba *Fulgentii* ueram et sinceram *Apulei* manum praebere. Solet enim *Fulgentius* singularia et a uulgaribus dissita *Apulei* in maius adhuc augere: inde eum insolentius *glabrum* pro *caluum* et *pumiliozem* pro *pusilliozem* scripsisse crediderim. Porro solet parum accurate uerba citata adferre. Sic in uoce *choragium* hanc tradit interpretationem: *choragium uirginale funus uocatur. Apul. Metamorph. Choragio itaque perfecto, omnes domuitionem parant*. Haec fere respondent iis, quibus describitur pompa, qua *Psyche* ad scopulum deducitur (p. 78. 15 l. IV. c. 35) „itur ad constitutum scopulum montis ardui, cuius in summo cacumine statutam puellam *cuncti* deserunt, taedasque nuptiales, quibus praeluxerant, ibidem lacrimis suis extinctas relinquentes deiectis capitibus *domuitionem parant*.” *Choragium* autem legitur p. 77. 13, l. IV. c. 33 „iam feralium nuptiarum miserrimae *uirgini choragium* struitur.”

In uoce *edulium* citat *Fulgentius*: *Apuleius Asino aureo: edulibus opipare excepta*, quae uerba in *Metamorphoseon* libris me legisse non memini, nisi referenda sunt ad p. 83. 7 l. V. c. 7 et *inhumanae mensae lautitiis eas opipare reficit*, uel ad 87. 20 l. V. 15 *miriscae illis et beatis edulibus atque tucctis oblectat*. Videmus igitur *Fulgentii* in lectione quauis adfirmanda uel oppugnanda nullam esse fidem, neque lectionis quidem

uarietate, quae hic in δ obtinet, permoueor, ut credam codicem illum nouam et a Florentinis separatam textus recensio- nem continere.

Quod adfert Rossbach: multo probabilius uideri *caluiorem* ab interpolatore aliquo pro *glabriorem* positum esse, quam ignotius uocabulum pro illo, *praesertim cum in margine libri δ manu secunda* adscriptum legatur *glabrus sine pilis*: exiguae est aucto- ritatis illa adnotatiuncula in lectionis ambiguitate diiudicanda, quippe quae profecta sit a manu saeculi XVI.

Plane Rossbachio concedo recentiorum codicum lectiones ab editore non esse neglegendas. Quando uero codicis Doruilliani conferendi beneuolentia ¹⁾ illa bibliothecarii Leidensis facilis et plena copia est, eius lectiones diligenter excutiam et cum Flo- rentinis comparabo. At utinam uerum esset nos illum librum habere testem coetaneum Vincentii Bellouacensis eumque ad saeculum pertinere XIII. Sed uetus est iste error, quem pro- pagauit, quod suspicor, *Ruhnkenius*, cum scriberet in Praefatione editionis *Oudendorpianae* (p. x): *ultimo loco commemoranda est membrana Jac. Phil. d'Oruillii, saeculo XIII.*

Est uero codex uel Italus uel Franco-Gallus sae- culo XV qui uetustior esse non potest. Neque modo ego ita et sentio semperque sensi, sed idem opinatur u. d. Sc. de Vries, qui in Bibliotheca Lugduno-Bataua codices Latinos seruat curatque. Solent autem uiri docti libenter membranarum aeta- tatem premere et exaggerare, neque alienus sum a suspicione, quicumque accuratius in aetatem codicis Guelpherbytani inqui- siuerit, inuenturum esse, ne illum quidem librum, quod uulgo creditur, pertinere ad saec. XIII. Italorum quidem librorum, quos uidi, praeter ϵ et ϕ nullis aetate saeculum XIV superat.

1) Beneuolentiae illi omnibus notae et celebratae, non eadem liberalitate respon- dent aliae bibliothecae. Mihi quidem cum codices Guelpherbytanos in bibliotheca nostra Academica inspiciendos rogassem, eius rei mihi uenia quamuis honestis uerbis negata est. Idem mihi usu uenit in codd. *Osoniensi* et *Etonensi*. De ultimo tamen libro in statu libri lacerato iusta fuit excusatio.

2) Auctore Ruhnkenio (p. x) cod. Guelph. *a* ad *decimum* quidem uel *undecimum* saeculum pertinet. Est operae pretium obseruare et Guelpherbytanum illum et Dor- uillianum incipere a libro II. δ quidem ultimam modo paginam libri I exhibet.

ADNOTATIONES CRITICAE AD TACITI ANNALES ET HISTORIAS.

SCRIPSIT

I. C. G. BOOT.

ANN. III. 34. Cremutius Cordus in sua defensione dicit: *Antonii epistolae, Bruti conciones falsa quidem in Augustum probra — habent; carmina Bibaculi et Catulli referta contumeliis Caesarum leguntur.* Hoc *Caesarum* interpretantur: Iulii Caesaris et Augusti. At Catullus quidem certe solum Caesarem contumeliis persecutus est in Carm. 29, 57, 93, et quum plures annos ante eum mortuus sit, Octavium puerum videre vix potuit. M. Furius Bibaculus Catullo superstes fuisse creditur, sed nusquam traditur in Augustum mala carmina composuisse. Itaque suspicor loco *Caesarum* scribendum esse *Caesaris*. Solo hoc nomine Tacitus C. Iulium designat Ann. I. 1. II. 41 et saepius.

VI. 31. *Cassius facilitate saepius quam industria commendabatur.* Malim: *facilitate se plus quam industria commendabat.* Quum *se plus* in *sepius* depravatum esset, verbum activum in passivum est mutatum.

XIII. 8. Agrippina intellexit *aliam fore laetae rei faciem; nunc solitudinem ac repentinos strepitus et extremi mali indicia.* Priorem sententiae partem Bezzenbergerus egregie correxit pro *lataeret*, ut est in cod. Med., reponens *laetae rei*, alteram ego sanabo. Tacitus scripsit: *nunc solitudinem ac repentinos strepitus esse extremi mali indicia.*

XV. 5. *Vologesi vetus et penitus infixum erat arma Romana vitandi*. In his explicandis interpretes diversas vias inierunt. Alii, ut Ritterus, *vetus* et *infixum* tanquam nomina substantiva genetivum *vitandi* ex se suspensum tenere putant, alii, ut Draegerus in Synt. hist. p. 802 substantivum cogitatione supplendum esse statuunt, alii addunt, ut Madvigius, qui Adv. crit. III p. 235 post *vetus* intercidisse censuit *votum*. Nihil horum mihi probatur. Ego verba leviter corrupta arbitror et sic corrigenda: *Vologesi metus et penitus infixum erat arma Romana vitanda*. Vologesen metuuisse Romanos apparet ex eo, quod in eodem hoc capite sequitur: *igitur metu abstruso — respondet*. Non opus est verba *Vologesi metus erat* exemplis firmare, sed ne quis dubitet citabo ex Ann. I. 60 unde maior Caesari metus et Hist. III. 39 praecipuus Muciano metus e Primo Antonio Varoque Arrio.

XV. 11. *se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturos*. De solo Paeto sermo est. Ergo scribendum *retenturum*.

XV. 50. Subrius Flavius ferebatur Neronem aggredi voluisse, *quum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus*. Cum Madvigio Adv. crit. III p. 237 nullus dubito quin corruptum sit *ardente domo*, et cum eodem reicio Haasii *abscedens domo*. Proxime ad verum accedit Gronovii coniectura: *madens vino*, sed minus a scriptura codicum recedit mea: *madens temeto*. Tacitus non abstinuit a vocabulis prisci sermonis.

HIST. I. 5. *nec enim ad hanc formam cetera erant*. Voc. *forma* in Taciti scriptis tam multiplicem vim habet, ut non audeam negare eum ita scripsisse, praesertim si comparamus Ann. XIII. 41 *aliaque in eandem formam decernuntur*. Nescio tamen an h. l. praestet scribere *ad hanc normam*.

I. 41. Galba iugulum percussoribus offerens fertur dixisse: *agerent ac ferirent, si ita e republica videretur*. In Suetonii Galba 20 idem his verbis narratur: *ut hoc agerent ac ferirent, si ita videretur*. Muretus h. l. scribendum putabat: *hoc agerent*. Potius ac in hoc mutandum: *agerent hoc, ferirent*. Tacitus enim

amabat asyndeta orationis bimembris, ut plurimis exemplis demonstravit Io. Mullerus, Beiträge zur Kritik und Erklärung des Tacitus, fasc. I. p. 6—12.

I. 76. *metu ac necessitate huc illuc mutabantur*. Praestat, ni fallor, *nutabant*. Cf. III. 61 *terrore famaue aucti exercitus Vitellianae cohortes nutabant*. III. 52 *tanto discrimine urbs nutabat*.

I. 87. *curam navium Moschus libertus retinebat, ad observandam honestiorum fidem invitatus*. Viri docti ultimam vocem varie corrigere conati sunt. Vid. Oberlini adnotatio. Ritterus coni. *inditus*, Haasius *stimulatus*. Miror nemini in mentem venisse *initiatum*, id est, institutus. Cf. Plinii Epist. V. 15 *aliis chartis, aliis sum litteris initiatum* et Catanaeus ad e. l.

III. 13. *Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles praescriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellii effigies asperxit, vastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt*. Sine dubio non *proditio*, sed *miles* est subiectum protaseos: *ubi — miles — asperxit, vastum primo silentium (est vel fuit)*. Itaque illa *totis castris in fama proditio* male interrumpunt sententiam, nec *proditio* potest dici esse *in fama*, ut significetur eius famam evulgari, quod monuit Madvigius Adv. crit. III p. 241. Eius coniectura *it fama proditio* non magis iuvat, quam Ritteri opinio *in fama* similiter dictum esse ut alias *in ambiguo, in incerto, in confesso*. Requiritur ablativus consequentiae et scribendum est: *totis castris infamata proditio*, id est, quum rumor de proditioe Caecinae tota castra pervasisset et infamis esset. Verbum *infamare* pro infamem reddere legitur Hist. I. 64 et III. 62 et saepius in Quintiliani Inst. Orat.

III. 11. *Calpurnius fuso per venas sanguine extinguitur*. Quamdiu sanguis funditur vel spargitur per venas, homo vivit; contra extinguitur sanguine ex venis fuso. Ergo pro *per venas* scribendum censeo *ex venis*, quod sententia postulat, etsi non intellego quomodo prava scriptura ex recta oriri potuerit.

III. 58. *Tutorin' Treviro agentur excubiae? signum belli Batavus dabit?* Nomen proprium delendum censeo. Treviro opponitur Batavus, Tutori Treviro responderet Civilis Batavus. Praeterea si Vocula Trevirum nomine suo designare voluisset, nominasset *Classicum*, qui dignitate superabat Iulium Tutorem, ut Tacitus monuit in cap. 55. Ideo paullo ante Vocula dicit *Civilem* et *Classicum* Italiam invasuros et in cap. 75 Civilis et Classicus ad Cerealem epistolas mittunt.

AD SOPHOCLES ELECTRAE VS. 1370 SQ.

Electram fratris Orestis modo agniti amplexu haerentem sic compellat paedagogus: *satis iam verborum, factis opus,*

νῦν Κλυταιμῆστρα μόνῃ·
 νῦν οὕτις ἀνδρῶν ἔνδον. εἰ δ' ἐφέξετον,
 φροντίζεθ' ὥς τούτοις τε καὶ σοφώτεροις
 ἄλλοισι τούτων πλείοσιν μαχούμενοι.

Quibus in verbis οὔτοι quinam dicantur nemo non videt, sunt enim ipsa Clytaemestra et Aegisthus sceleris socius; neque intellectu difficile est adiectivum *πλείους*, quo regis reginaeque *δορυφόροι* significantur; sed cur ipsis dominis *σοφώτεροι* vocentur hi pedissequi, nemo dicere potuit poteritve. Accedit quod mire displicent adiectiva duo *σοφώτεροι* et *πλείους* sic inter se iuncta. Equidem non dubito quin hoc loco — id quod aliis multis in textu Sophocleo usu venisse videtur — vetus lacuna imperite sit expleta. Poetae enim verba cum sic fuissent tradita:

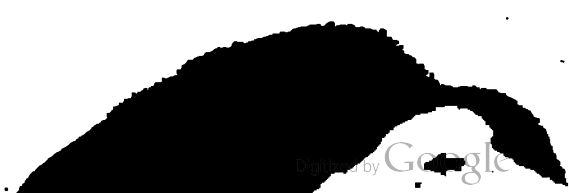
TOTTOIS TE KAI ΣΟΦΟ ..,

inde nata sunt quae in codice Laurentiano extant. Sophocles scripserat, nisi fallor:

τούτοις τε <τοῖς> <καί> νειν σοφοῖς
 <κ> ἄλλοισι τούτων πλείοσιν

et cum istis necandi peritis — cuius artis tirocinium in misero vestro patre posuerunt — et cum crebris eorum assecclis.

J. v. L.

QUID EST ΤΟ ΤΠΗΡΕΣΙΟΝ?

SCRIPSIT

P. H. DAMSTÉ.

De vocabuli ὑπηρέσιον significatione ante Breusingium τὸν μαχαρίτην nemo quantum scio unquam dubitavit: inter viros doctos, qui de re nautica apud Veteres memoriae prodiderunt, constabat omnes isto nomine culcitas indicari sive laneas sive e corio factas, quas sibi remiges substernerent ut subselliorum minuerent duritiem neve nates læderentur prohiberent. Neque ipsa vocabuli forma aliud quidquam monere videtur. Torrius in *Ancient Ships* p. 47 hæc scripsit: „To mitigate the roughness of the beams or other seats, every rower was provided with a cushion, which he carried about with him from ship to ship,” et Kopeckius in *Die Attischen Trieren* p. 132: „Die einfachen Holzbänke der Ruderer waren wenig geeignet, um diesen beim andauernden Rojen einen bequemen oder weichen Sitz zu bieten und somit ihre Arbeit zu erleichtern. Man versah desshalb die Bänke mit kleinen Polstern, die ὑπηρέσια hiessen.”

Et lexicographorum testimonia congruunt omnia, quae Naberus, vir clarissimus, congressit in disputatione illa utilissima ac lectu iucundissima in *Mnemosyne* 1895 p. 264.

Anno 1889 Breusingius in *Die Lösung des Trierenrätsels* p. 110 primus sententiam quæ adhuc valuerat repudiavit. Scholiastam, qui ad Thuc. II. 93 adnotavit: ὑπηρέσιον· τὸ κῶας ᾧ ἐπινάθηνται οἱ ἐρέσσοντες, albis deridet dentibus, haud facile sibi persuaderi posse confirmans, Spartiatarum socios navales solitos esse in culcitis sedere quibus hodie ne ii quidem uterentur qui animi causa remum tractant. Apud Verg. Aen. V. 836 remiges in

nudis tabulis dormire neque sibi probari posse eos cum ad opus se accingerent, culcitas corpori supposuisse.

Quod Breusingius paucis annis antequam mortuus est in literis ad me datis scripsit: „Ich habe den Karren nur aus dem Dreck schieben können; die Philologen müssen ihn unter Dach und Fach bringen,” id profecto in multis rebus ei prospere successit; male successit cum, vulgata significatione reiecta, vocabulo nostro τὰς ἔδρας κώπης ζυγίας indicari nimis confidenter contendit. At refutarunt coniecturam eius iamdudum viri me multo peritiores neque quod semel iterumque erravit tanto viro probro ducendum esse censeo, quippe cui in rei nauticae cognitione cum alia multa debeantur tum aenigma, quo modo usi sint Veteres remorum ordinibus, sagaciter ille solverit. Inventum illud ingeniosum cum nostratibus ego communicavi in Diario Novo, quod diebus 22 et 23 mensis Decembris anno 1892 Roterodami emissum est.

Equidem probare conabor Veterum remiges tali praesidio adversus natium frictiones carere non potuisse.

I. Naves olim saepe perbrevis temporis spatio construebantur, quo non est verisimile in singulis partibus magnam curam positam fuisse. Ergo transtra runcina diligenter levigari non poterant.

II. Ubi inter Graecorum socios navales et hodiernos Breusingius comparisonem instituit, non cogitavit de eorum vestitu prorsus diverso. Graeci braccas ne noverant quidem: qui nunc navigant tot vestimentis iisque laneis corpus involvunt foveantque ut vix credat qui non viderit.

III. Remigum quod nunc opus atque officium est ne cum Veterum conferamus vetat ipsa navigandi ratio mutata. Antea ipsa navis remis propellebatur: remi in cursu primas agebant atque iure navis alae dicebantur: per horas continuas viri remis incumbabant. Nunc vero navis velis aut vapore concitata aequora findit: remis unae cumbae protruduntur, quae non nisi raro demittuntur: in alto, si quis casu in mare decidit: in salo, ad homines ad litus euntes ac redeuntes deportandos. Recte Kopeckius l.l.: „Heutzutage werden solche Polster selten verwendet, was sich dadurch erklärt, dass die Ruderfahrten von keiner langen Dauer sind, wie es vor Zeiten der Fall war.” Neque

igitur mirandum est, quod saepe expertus sum, centuriones classarios esse, qui remigandi artis ne elementa quidem noverrint: ne quis eorum iudicio, ubi de remorum usu agitur, nimis tribuat, etiam atque etiam moneo.

IV. Quod Breusingius attulit, ne eos quidem sibi culcitas substernere qui animi causa remum tractant, probe scio et causam docebo.

Ante viginti fere annos aliquis rationem invenit qua remorum ictus longior fieri posset: remigum sedes mobiles fecit ita ut in regulis ferreis moverentur ad proram et puppim versus. Scamna ista perexigua (libro quem octavum dicimus non ampliora sunt), primum plana facta et coactis tecta, deinde alius vir ingeniosus fabricatus est in natium formam leviter curvata, quo facto tegimentis non amplius opus fuit. Sed antequam mobilia facta sunt scamna, i. e. dum in firmis transtris, qualia etiam nunc in regiae classis cumbis sunt, remiges sedebant, semper et ubique stragula e pelle ovili facta in transtro alligata fuit.

E Breusingii argumentis iam nullum superesse opinor, propter quod vocabulo nostro abiudicanda videatur significatio quae adhuc vera iudicata est.

Ecce autem Naberus v. cl. alter culcitarum oppugnator exstitit.

Cui si obloqui audebo, noli me, lector, accusare ineptae confidentiae. Haud facile enim quisquam virum quo patria nostra gloriatur magis suspiciat quam ego suspicio, qui et alia eius scripta cum magna mea utilitate ac voluptate legere solitus sum et librum eius *Vier Tijdgenooten* cum Cobeti Epistulis in deliciis meis semper habui habeoque. Ille tamen remigandi artem nunquam exercuisse neque admodum admiratus esse mihi quidem videtur. Cf. *Vier Tijdgenooten* p. 208. Ego contra per horas, quas sodales ambulando vel in deversoriis super vina consumeabant, remos tractare amabam atque nunc quoque sed rarius tracto. Quo fit ut in hac re et in hac una viri clarissimi iudicio meum usu probatum opponere sustineam.

Naberus in *Mnemosyne* p. 265 dixit sibi quoque culcitas istas nimium ridiculas videri. Spero fore ut iam minus ei videantur ubi ea quae ad Breusingii ioca supra respondi, perlegerit. Adidit tamen novum argumentum propter quod culcitas relegandas esse censeat, haec fere scribens: In galeis revera remiges habuisse

culcitam cui pellis ovilis pro stragula veste esset, sed illos, cum propter remorum longitudinem identidem deberent assurgere et deinde supini recidere in subsellia, tali praesidio adversus natium frictiones vix potuisse carere; in triremi autem nihil hoc necesse fuisse, cum remi non ultra sedecim pedes longi essent.

In triremibus opus non fuisse ut remiges assurgerent et deinde resupini in subsellia reciderent, libenter concedo, quamquam id nonnumquam fieri solitum esse Jallius commonstravit in *La Flotte de César* p. 145: „Il ne faut pas oublier que les thalammes, comme les autres rameurs, pour faire, à un moment donné, les plus grands efforts possibles avec leurs avirons et obtenir les meilleurs effets, se levaient de leur banc afin de porter le plus loin qu'ils pouvaient à l'arrière du navire la poignée de leur rame, d'enfoncer leur levier dans l'eau, et, en retombant sur leurs sièges, de l'attirer à eux jusqu'à ce que le manche touche leur poitrine. Lucain a très-bien décrit les deux derniers mouvements de la nage allongée, quand il a dit, liv. III. vs. 541:

Tum caerulea verrunt

Atque in transtra cadunt, et remis pectora pulsant.”

Si quis hoc scire curat, summa virium intentio, de qua Jallius loquitur, Gallice dicitur „un enlevage”, Anglice „a spurt.”

Sed non requiruntur insoliti isti corporis motus ad cuiusvis remigis nates vulnerandas, qui aliquamdiu in nudo transtro sedens artem suam exerceat. Cum corpus superius viri, remum porrigentis, identidem proclive fit ac, brachia per latera attrahentis, retro movetur (unis brachiis remigat nemo), et natium partes modo anteriores modo posteriores una moventur atque transtri margines vicissim tangunt. Expertus loquor: si quis aliquot horas continuas in firmo scamno sedens remigare velit, culcita carere non poterit.

Restat ut ostendam τὸ ὑπηρέσιον sacculum esse non potuisse, id quod vir cl. filio centurione classiaro suadente comprobavit et defendere conatus est p. 266. Quid, rogo, Graecorum sociis navalibus opus fuit de iis rebus, quas nostros in sacculo conservare tradidit? Quomodo loci, quos attulit, istam interpretationem possunt stabilire? Per ordinem eos consideremus. Plut. Them. 4: τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος, εἰς

ὕπηρέσιον καὶ κώπην συνέστειλε τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον. Hoc loco ὕπηρέσιον καὶ κώπη, remigandi instrumenta, militum armis opponuntur. Isocr. de Pace 48: νῦν δὲ τοῖς μὲν ξένοις ὀπλίταις χρώμεθα, τοὺς δὲ πολίτας ἐλαύνειν ἀναγκάζομεν, ὥσθ' ὁπόταν ἀποβαίνωσιν εἰς τὴν τῶν πολεμίων, οἱ μὲν ἄρχειν τῶν Ἑλλήνων ἀξιοῦντες ὕπηρέσιον ἔχοντες ἐκβαίνουσιν, οἱ δὲ τοιοῦτοι τὰς φύσεις ὄντες οἷους ὀλίγῳ πρότερον διῆλθον, μεθ' ὅπλων κινδυνεύουσιν. In hisce nihil est quod de sacculo moneamur. Orator inter se opposuit cives et mercede conductos, qui partibus mutatis illi remigant hi proeliantur; cum in regionem hostilem descenditur, mercenarii armis pericula adeunt, cives cum sui muneris insignibus sc. culcitis, in terram egrediuntur. Optime depinxit Is. populi Atheniensium deiectionem. Num aliud quidquam verbis μεθ' ὅπλων opponi poterat? An κώπην ἔχοντες? At remus aliquatenus ad vires ac robora pertinet et pro telo esse possit: ideo alterum remigis instrumentum percommode orator posuit. Accedit quod, si ὕπηρέσιον sacculum significaret, ex Isocratis verbis nemo non efficeret tantum remiges, non milites, sacculis praeditos fuisse.

Diod. Sic. XX. 4. 1: τοῖς μὲν πεζοῖς παραγγέλλων ἐτοίμους εἶναι μετὰ τῶν ὅπλων, τοῖς δ' ἱππεῦσι διακελευόμενος ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν χωρὶς τῆς πανοπλίας ὕπηρέσιον καὶ χαλινόν. Ad haec recte Torrius adnotavit: „The term ὕπηρέσιον was applied to saddles for horses, so it must denote here (sc. apud Plut. l.l.) some similar covering for the thwarts.”

Certissimum vero testimonium, ὕπηρέσιον culcitam esse, praebent loci duo quos et Torrius et Naberus laudarunt. Sunt Pollux X. 40: τὸ ναυτικὸν ὕπηρέσιον ἰδίως ἐν ταῖς Ὠραῖς Κρατῖνος προσκεφάλαιον, τοῦτο μὴ καλεῖσθαι νομιζόντων ἀλλὰ ὕπηρέσιον μόνον, et Hesychius s. v. πανικτὸν· Ἑρμιππος ἐν Στρατιώταις·

A. Ὠρα τοίνυν μετ' ἐμοῦ χωρεῖν τὸν κωπητῆρα λαβόντα καὶ προσκεφάλαιον ἵν' ἐς τὴν ναῦν ἐμπηδῆσας ῥοιᾶζῃς.

B. Ἀλλ' οὐ δέομαι πανικτὸν ἔχων τὸν πρωκτὸν (προσκεφάλαιον). Et Cratinum et Hermippum Thucydidis aequales fuisse iure pressit Torrius. Quidquid autem pro πανικτὸν ponitur (equidem ταύρειον vel tale quid requiro), de προσκεφάλαιον vocabuli significatione nemo dubitare potest.

ERROR PALAEOGRAPHICUS.

SCRIPSIT

J. VAN DER VLIET.

In libro utilissimo, cui nomen *Histoire de l'Ecriture dans l'Antiquité*, quem scripsit v. d. M. Ph. Berger, cum de multis aliis scripturae generibus agitur, tum de illa, quae appellatur *Ogamica*. Quo de argumento tractans citat scriptor, auctorem secutus Grimium in libro *Ueber Deutsche Runen* (p. 110—113 adnot.) X saeculi codicem quendam Sangallensem, in quo diversae huius scripturae describuntur species. Verba citata hoc habent initium: „*Iis — runa* dicuntur, quae . | . littera per totum scribuntur, ita ut quotus versus sit primum brevioribus . | ., quae „K (C?) littera sit in versu longioribus . | . scribatur.” Scriptura scilicet *Ogamica* hoc habet proprium, ut universa litterarum series tripertito vel quadripartito dividatur, deinde breviori signo, quod ad *Runarum* genus referendum esse videtur, indicatur ad quotum ordinem quivis sonus, quem scribere velis, pertineat, altero vero signo eiusdem naturae, sed longiore ostenditur, quotum locum eadem littera in suo ordine obtineat: eamque scribendi rationem monachus, codicis supra dicti scriptor, exponere voluit. Nemo vero facile intelleget quas partes in illa descriptione agat littera K, quae sequitur pronomen relativum, neque quicquam proficies, si cum editore K vel interpretatus eris C vel in C mutaveris. Cum vero notum sit codices Sangallenses multos in Hibernia vel in Anglia esse scriptos, aut in continente a monachis Hibernicis vel Anglicis esse confectos: scriptura autem *Ogamica* inprimis in Hibernia fuerit usitata, veri valde est simile sub illa K ab hoc loco prorsus aliena latere siglum Anglicum. Neque diu opus est quaerere: siglum h (= *autem*), quod ex notis Tironianis desumptum est, et quod ad formam valde simile est litterae K et sententiae plane est adcommodatum. Scribendum igitur: „ita ut quotus versus sit „primum brevioribus . | ., quae *autem* littera sit in versu longioribus . | . scribatur.”

OBSERVATIUNCULAE DE IURE ROMANO.

SCRIPSIT

J. C. NABER S. A. III.

(Continuantur ex pag. 178).

LXXII.

DE CENSUALIUM LIBRORUM AUCTORITATE.

Meum contuli (cap. LXVIII) ad desiderium Francisci Hofmann, aequum censentis, undecumque conquiri, quae apud civitates gentesque aliquando statuta sint de praediorum publica vel traditione vel transscriptione ¹⁾. Qua in re multiplex cautio adhibenda est. Veluti cavendum, ne publica translatio dicatur, quae *praesentibus amicis* ²⁾ peragenda sit, licet solemnitatem quandam habeat, cuius generis est mancipatio, quam quasi publicam traditionem esse dixit Besson ³⁾, non recte, quia praeter testes rogatos omnes cives de ea re celari possunt, ut non sit

1) *Beiträge z. Gesch. des griech. und röm. Rechts* (1870) p. 95: „Das Institut der öffentlichen Bücher gehört zu denjenigen, welche zu verschiedenen Zeiten bei verschiedenen Völkern in der Geschichte vorkommen. Eine geschichtliche Zusammenstellung aller einschlägigen Daten wäre gewiss von Interesse”. Voto clarissimi viri, nescio, an satisfecerit Besson, *Livres fonciers* (1891) p. 11—124 (*partie historique*); p. 186—396 (*législation comparée*).

2) Gai. II § 25. — Creditur quidem libripens initio fuisse persona publica vel magistratus (Danz, *Gesch. des röm. Rechts* II (1878) p. 10*, qui remittit ad CIL X. 1277), sed iam Decemviri uno ordine habuerunt omnes testes et libripendem (Tab. VIII. 22: *qui se sieri testarier libripensve fuerit, ni testimonium fatiatur, improbus intestabilisque esto*).

3) *Livres fonciers* p. 81: „la mancipation assurait aux transmissions immobilières une publicité de fait très appréciable”. p. 82: „(elle) était un moyen remplaçant l’insertion dans un registre public”. p. 84: „du jour où la tradition se substitua à la mancipation la publicité des transferts reçut une grave atteinte”.

improbabile ¹⁾ mancipationis solemnia cogitavisse Constantinum, ubi indignabundus queritur, quod *cuniculis nescio quibus inter emptorem et venditorem solemnia celebrentur* (Vat. 35. 5), quamobrem praescribit ne quid eiusmodi fiat citra vicinorum testimonium. Contrarius error est imperatoris Zenonis (c. 31 pr. C. 8. 53 s. 54), cui vicinorum testimonium privatum dicitur, cum *publica vo(x)* et audiat Constantino (l.l.) et sit revera. Rursus cavendum est, apud quos traditio requiratur, apud eos publicam ne dicamus proprietatis translationem, ob id tantum, quod causa praecedens, veluti donatio, actis alleganda sit, quod alio loco idem passus est Besson ²⁾, quem induxit in errorem Constantinus, qui simul actis consignari voluit donationem et traditionem (Vat. 249. 7 v. *omnia*), quae rursus discrevit posterior usus. Verum generaliter cavendum est, ne censuales libros et formas confundamus cum publicis monumentis, quasi vel nihil vel minimum distantes ³⁾. Libris enim vel paginis censualibus adscribuntur quidem nomina dominorum, ipsis profitentibus et transcribitur ab auctore in comparatorem *professio*, quotienscumque dominium translatum dicitur ⁴⁾, sed ad id tantum transcribitur, ut in *succedentem capitatio transferatur*, nec ideo minus translatio rata est, quod *apud priorem fundi dominum (professio) forte permaneat* ⁵⁾. Et multo magis conservatur dominium, etiamsi falso professio ad alium translata sit, quia *quae quisque aliena in censum deducit, ea nihilo magis auctoritate Q. Mucii eius fiunt* ⁶⁾, qua de re mox *inter omnes* constituisse Cicero

1) Non tam certa res est, quam vult Weber, *Agrargesch.* (1891) p. 98.

2) *Livres fonciers* p. 41—43.

3) Cavit Hofmann, sic pergens: „*doch müsste man, diesen Spuren nachgehend, sich vor der Verwechslung von Kataster und Grundbuch hüten*“.

4) Videantur gesta de donatione ab Odoacro in Pierium collata: Marini, Pap. 88 (= Spang. Tab. 27). Videantur quoque epistolae traditionis: Marini, Pap. 115, 116 (= Spang. Tab. 50, 51). Pertinet denique ad hanc *μετάθεσιν* Nov. 17 (c. 8 (§ 1)).

5) c. 3 C. Th. 11. 3 (= c. 3 C. 4.47); c. 5 C. Th. 11. 3. — Sane per Aegyptum observabatur (Pap. Berol. 112, 184, 379; Wilcken, *Herm.* XXVIII (1893) p. 235 sq.), ut domini translationem praecederet professionis transcriptio, quae dicitur *διὰ τοῦ . . . λογιστηρίου . . . οἰκονομία*, id est censualis alienatio, in Corp. Rain. I pap. I lin. 11, 22 (Mitteis, *Herm.* XXX (1895) p. 603). Hoc ita constitutum erat, ubi praedia alienarentur, in ceteris enim rebus praecedebat domini translatio (Pap. Berol. 87, 153, 427, Wilcken, l.l. p. 239).

6) L. 64 D. 41. 1.

auctor est in causa Flacci (32 § 80), nec postea *censualis* cre-
dita est *professio* vero domino *praeiudicare*. Quod rescribunt
Diocletianus et Maximianus ¹⁾ et est conveniens, quod apud
Ulpianum ²⁾ legitur: possessor quod apud censum professus sit,
petitori in rem actionem salvam esse. Notandum tamen est,
censualem professionem, licet non tollat rei dominium vel vin-
dicationem, tamen praeiudicio dominum adficere, quia probatio
inesse videatur. Quod docet ipse Cicero de harusp. resp. (14
§ 30), ubi P. Clodio obiicit, quod aedes teneat, ubi sacellum
fuerit, quod *tabulis censoriis, memoria multorum* firmaturus
sit ³⁾. Senatus quoque sanxit in lite domini ⁴⁾ *census* èt esse
auctoritatem èt maiorem quam testium ⁵⁾, unde in *finalibus*
quaestionibus sequendam scribit Papinianus *census auctorita(tem)*
ante litem inchoatam proxime ordinati ⁶⁾, et imperatorem expres-
sim excipiunt Arcadius et Honorius ⁷⁾, ne huic dumtaxat domino
novella professio praeiudicet; submoto enim *novi census prae-*
iudicio, ut *loca ad sacrum dominium pertinentia . . . secundum*
veteris census fidem in sua iura retrah(a)ntur, praecipunt.
Vides igitur adversus privatum dominum novissimo cuique ⁸⁾,
adversus imperatorem vetustissimo tantum censui fidem haberi.
Habebitur autem censui fides non tantum in domini lite pri-
vata, quae sane causa fuit Gizericho, ut erat fortunae diffidens ⁹⁾,
cur post Africam possessam omnia vasaria statim corrumperet ¹⁰⁾,
sed habebitur etiam, quum ambigitur de iure territorii, id est:

1) c. 7 C. 8. 53 (54); cf. c. 4, c. 8 eod.

2) L. 4 § 4 D. 50. 15.

3) Cf. quoque pro Archia 5 § 11; pro Cluent. 14 § 41; Mitteis, *Herm.* XXX (1895) p. 601^a.

4) Nulla lis excipitur.

5) L. 10 D. 22. 3.

6) L. 11 D. 10. 1.

7) c. 15 C. Th. 10. 1 = c. 3 C. 7. 88 = c. 2 C. 11. 67 (66).

8) Ideo, ni fallor, quia opinione hominum *vitia priorum censuum editis novis pro-*
fessionibus evanescent (l. 2 D. 50. 15). Quod est falsissimum.

9) Procop. Bell. Vand. I. 4; I. 5 (ed. Bonn. p. 327 lin. 7-16; p. 383 lin. 3-8).

10) Procop. Bell. Vand. II. 8 i. f. (ed. Bonn. p. 444 lin. 20 sqq.) — Par faci-
nus cur Sulla admiserit circa formam agrorum Campanorum, quam Lentulus reli-
querat, cuius rei auctorem habemus Granium Licinianum, ea causa fuisse videtur,
ne rursus ad adsignationem perveniretur, postquam magna vi everterat Iunianam
coloniam (Cic. de leg. agr. II. 34 § 92). Quae tamen spes fefellit (Suet. I. 20; II. 4).
Similiter ne Gizerichus quidem praecavere potuit, ne Vandalorum sortes a Iustiniano
publicarentur (Procop. Bell. Vand. II. 14 (ed. Bonn. p. 470 lin. 9-19). Nam Nov.
36 (Zach. 8) pertinere videtur, ad mutuas Afrorum spoliationes).

in (qu)o loci tributaria agnoscatur illatio, nam in eo agnoscetur, quem fides censuum retinet¹⁾. Illud dictu difficile: ut sit auctoritas census in finalibus controversiis, quid ea de re censu magnopere liquere possit, si quidem formula censuali, quam exponit Ulpianus l. 4 D. 50. 15, quam solam habemus, in censum nihil referri legitur (l. 4 cit. pr.) praeter *nomen fundi cuiusque, et in qua civitate et in quo pago sit, et quos duos vicinos proximos habeat*; quot deinde iugerum, cuius sit generis; quantae denique pecuniae aestimetur²⁾. Horum nihil est, quod magnopere prosit fines regenti, nam, quod legitur apud Felicem de Robernier³⁾, fines regenti prodesse, quod modus expressus sit, id ideo dicit, quia apud Gallos in de modo controversiis (*questions de contenance*) verti creditur finium causa⁴⁾. Non plus proficimus ex Latino et Mysrontio agrimensuris⁵⁾, ad quos remittit Cuicij; nam, quod ibi legimus *omnem terram* sub Augusto *remensura(tam)* esse, et, uti par est, formae traditam, probabilius ea res ad eam quam instituit Agrippa⁶⁾, provinciarum imperii per longitudinem et latitudinem secundum viarum publicarum anfractus⁷⁾ descriptionem, quam ad privatarum possessionum

1) c. 5 C. Th. 11. 22; cf. l. 4 § 2 D. 50. 15.

2) Haec, quae in censum referri diximus, deferri videntur a possessoribus, deinde a censitore sub *inquisition(em)* (c. 5 C. Th. 13. 10) vocari, quod vividis coloribus pingitur a Lactantio (c. 23 de mort. persec.), et potest illustrari exemplis Aegyptiacis (Pap. Berol. 52, 97, 139, 192, 352; Wilcken, *Herm.* XXVIII (1893) p. 240). Inquisitionem qui impeditur, plectitur c. 8 (Goth. 2) C. Th. 13. 11 = c. 8 C. 11. 58 (57), dum queri prohibetur de *censum mod(o)*, quem . . . *peraequator apponerit*. — Pecuniaria aestimatio non invenitur in professionibus Aegyptiacis, sub Romanis utique, sed invenitur in vetere professione domus (Pap. Lond. L, quem edidit Wilcken l. l. p. 231 sq.): *ταύτην οὖν τιμᾶμαι (δραχμῶν) δ'* (= 4000).

3) *Preuve du droit de propriété* I (1843) p. 87: „*À défaut de bornes . . . c'est l'expression de la contenance, à l'aide de laquelle on peut quelquefois rétablir les limites*”.

4) Robernier, op. cit. I p. 264-273.

5) Gromat. p. 348 lin. 4/5. — Eadem narratio legitur in libro colon. I (Gromat. p. 242 vs. 14 sq.) et cf. Gromat. p. 8 vs. 19-21 (= p. 111 vs. 3-5). Nomina mensurorum et tempora adduntur in cosmographia quae dicitur Iulii Caesaris (Geograph. Lat. min. p. 21), quae fide digna ideo videtur Philippo Eduardo Huschke, quia nemo tot mendacia cumulaturus fuerit (*Ueber den z. Z. der Geburt Jesu geh. census* (1840) not. 14: „so detaillirte Nachrichten (können) nicht wohl ersonnen sein”).

6) Riese, Geograph. Lat. min. p. 1-7.

7) Riese, ed. cit. p. XIV: „(Partsch) probavit Baeticae mensuram 473 (477?) et 256 milibus ex longo latoque constare non dimensis rectis lineis sed itinerum ambagibus”. Et quaeri potest, antiqui num quandoque mensuram geographicam aeriis,

mensuralem obligationem referetur. Nam parum est probabile Augustum absolvisse possessionum mensuralem obligationem, quae postquam adinventum erat decimalis et logarithmica et goniometrica ratio tamen hoc saeculo per Galliae partes intra quadraginta annos absolvi non potuit ¹⁾. Minore quidem molestia opus instrui poterat, si prius territoria per centurias vel per strigas et per scamna divisa, id est in quadras secta fuerant, sic deinde cultoribus adsignata. Quod factum esse, testatur quidem Cassiodorus (Var. III. 52): Augusti temporibus *Orb(em) Roman(um) agris divis(um) es(se) ut possessio sua nulli haberetur incerta quam pro tributorum suscepit quantitate solvenda*; sed novimus et Frontini ²⁾ temporibus et Hygini ³⁾ agrum tributarium magnam partem ad mensuram nullo modo redactum fuisse, aut sic redactum, ut territorii uniuscuiusque extremitas tantum mensuraliter obligaretur, unde longe est ad divisionem. Nec dubitari potest, quin formula censualis, quam habemus (l. 4 D. 50.15), pertineat ad agros, qui in mensuram non venissent; alioquin cur mensuram edere iubentur possessores? Quos, dum sequuntur emptiones suas, nec putant *vere profiteri ess(e) difficile* ⁴⁾, falli et graviter falli ⁵⁾ par est, nec audiendus Beaudouin, qui putat per professiones mensuraliter agros obligari ⁶⁾. Quaeri potest, utrum postea ad

quas dicunt, lineis egerint, quod adfirmat de Aegyptiis Sprenger, *das Ausland* XL (1867) p. 1019 refragante, cui testimonium denuntiatur, Herodoto II § 7, § 9. Nam pro Graecis nemo iam contendit (cf. Peschel, *Gesch. der Erdk.* (1877) p. 45-47), et videbantur plurimum praestitisse, qui propter viarum anfractus compensationem quandam admisissent (cf. Peschel, op. cit. p. 53 sq.).

1) Haec est verissima observatio Eduardi Beaudouin (*Nouv. Revue histor.* XVIII (1894) p. 192 not. 1).

2) Gromat. p. 4 sq.: *compluribus provinciis tributarium solum per universitatem* (id est: indivisum) *populis est definitum*.

3) Gromat. p. 204-208: *agrum arcifinium vectigalem* (id est: tributarium) *ad mensuram sic redigere debemus* Itaque redactus nondum erat.

4) Cio. Verr. II. 8.15 § 39.

5) Huc refero, quod legitur apud Gromat. p. 46 lin. 21: *geminus in provinciis modus ab alio possidetur, ab alio ne quidem simplex*, ut intelligatur modus ab horum utro censibus delatus.

6) Ut credant posteri, ipsum exscribam: *„Il résulte visiblement de ce texte”* (l. 4 cit.) *„que les terres des provinciaux étaient mesurées, puisque l’étendue de chaque parcelle de terre était déclarée par les propriétaires et inscrite sur les registres”* (*Nouv. revue histor.* XVIII (1894) p. 196).

mensuram redactae sint possessiones, quam Diocletianus rem publicam ἐπὶ τὸ βασιλικὸν ἢ τὰ ληθὲς εἰπεῖν ἐπὶ τὸ τυραννικὸν ἔτρεψεν. Hunc enim denuo legimus ¹⁾ ἀν(α)μετρήσα(σθαι) τε τὴν ἡπειρον καὶ τοῖς φόροις (β)αρύν(αι), quod quo pertineat dicendum est, si potest, nam Lydus nihil dicit, tantundem Marquardt. Interrogatus enim, quomodo ea imperii mensura acta sit, respondet Marquardt ²⁾: ita actam esse, ut acta sit („die Vermessung des Reiches geschah unter Diocletian.. Das so vermessene Land“). Plus docet Zachariae: mensuraliter sub Diocletiano obligata esse singula territoria; in territoriis singula agrorum genera, non singulas possessiones ³⁾, sed testem non habet ⁴⁾. Aliunde apparet mensuraliter ne tunc quidem vel territoria vel singula praedia obligata fuisse. Nam, praedia si fuissent, non mansisset formula censualis, territoria si fuissent, non audiremus de Cyrrho episcopum Theodoretum γεωμετρικαῖς ἀποδείξεσι χρῆσ(μενον) proferentem τῆς χώρας τὸ μήκος τὸ (τε) εὖρος, quae praeterquam parallelogrammi rectangularis nullius summitatis est obligatio ⁵⁾; non audiremus eundem episcopum, quum dicere non potest, quantum apud se culti, quantum inculti sit ⁶⁾, non iugerum, sed, quibus taxantur possessionum vires ⁷⁾, iugorum numero, quorum spatium est mobile pro ubertatis discrimine ⁸⁾, τῆς χώρας τὸ μέτρον aesti-

1) Lyd. I. 4. — Cf. Syr.-röm. Rechtsbuch, I. § 121.

2) Röm. Staatsverw. II (1884) p. 227.

3) Ztschr. d. Sav.-St. IX (1888) p. 263^a: „Nicht der Umfang der einzelnen . . . Grundstücke, sondern der Umfang des ganzen Bezirkes und der in demselben überhaupt befindlichen Aecker, Weinberge, u. s. w. wurde festgestellt“. Eo modo haud ita pridem Iava nostra ad mensuram redacta est.

4) Mira res est, in quantum supervacanea videantur in eiusmodi quaestionibus testimonia historicis plerisque. Quod in imperio Romano sine teste dicere ausus est Zachariae, idem in vetere Aegypto impune sibi futurum existimavit Sprenger, *das Ausland* XL (1867) p. 1017, quem exscribit ut locupletem Peschel, *Gesch. d. Erdk.* (1877) p. 46^a.

5) Credit sane Marquardt, *Staatsverw.* II (1884) p. 228^a, hoc modo per universitatem obligari.

6) ὕχει δὲ ὕρη πολλά τε καὶ μεγάλα κτέ.

7) Coepisse videtur iugatio (vel capitatio terrena) a Diocletiano (c. 9 C. 4. 49), atque inde descendere fabula illa περὶ τῆς ἀναμετρήσεως.

8) Pertinere videtur ad hanc taxationis rationem: Heron. Geepon. § 102, § 103. Quod nusquam observatum esse memini. Iugum ibi dicitur γαῖκόν (semel κεφαλὴ), constat autem C, CXXV, CXXXIII, CCL iugeribus. Edidit Hultsch (Weidmann, 1864).

mantem ¹⁾. Sane, ubi exstabant *determinationis veteris monumenta* ²⁾, qui agri olim in divisionem venerant, sine dubio secundum determinationem ordinabatur inspectio, veluti per Africam tam Proconsularem, quam Byzacenam etiam sub adventum Vandalorum nondum desierat in centuriis possideri ³⁾. Et fuerunt quidem sub Iustiniano centuriae eo sensu, quo dicuntur capita sive iuga ⁴⁾, quorum incerta est superficies, par aestimatio; illas vero utriusque Africae veras fuisse centurias indicium est, quod legimus omnibus centuriis detractis in altera provincia superfuisse *iugera* 141 in solvendo, 144 semis in removendis, in altera 180 in praestanda functione, 3 semis in auferendis, quod ita procedit si iugerum de centuria certa pars sit veluti ducentesima ⁵⁾, alioquin additio centuriarum et iugerum mathematica ratione impediretur. Constat praeterea stipendiarios Afrorum agros olim *in formas publicas* relatos esse ⁶⁾. Sed sunt, quibus persuasum est, per Africam èt ducentum iugerum centurias fuisse, èt fuisse easdem capitum sive iugorum loco ⁷⁾, quod fieri non potest, quia iugorum ex necessitate varius est modus, ut par sit pretium. Nec ideo, quia apud Iustinianum centuriae memorantur, quae iugorum vice fuerint, Africae praeiudicatur, ne tunc quidem praeiudicaretur, si demonstrari posset Africanum censum sub illo principe per centurias ordinatum esse, quae centuriae iugorum vice fuissent. Hoc qui? Scilicet post Vandalos exactos, quia antiqua vasaria Gizerichus corrumperat et confuderat, ab ovo novus census instruendus fuit et instructus est ⁸⁾. Sicut Africa, ita Numidia sub adventum Van-

1) Theodoret. Epist. 42, 47.

2) Cf. c. 2 C. 3. 39.

3) c. 10 C. Th. 11. 1; c. 13 C. Th. 11. 28.

4) Nov. 128 c. 1.

5) Ducentesimam posuimus, quia centuriae Africanae centum octoginta ingeribus maiores fuerunt. Tamen praetermittendum non est hoc modo non expleri utriusque provinciae ambitum, si verum vidit Weber, *Agrargeschichte* (1891) p. 160.

6) L. agr. inscr. lin. 78.

7) Cf. e. g. Karlowa, *Rechtsgesch.* I p. 906: „Wahrscheinlich (ist) in Afrika die centuria als Steuerhufe . . . identisch mit der centuria als Flächengröße“.

8) Procop. Bell. Vand. II. 8 (i. f.): ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐπὶ Λιβύης χωρίων τοὺς φόρους οὐκέτι ἦν ἐν γραμματεῖσις τεταγμένους εὐρεῖν, ἥπερ αὐτοὺς ἀπεγράφαντο ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Ῥωμαῖοι, ἅτε Γιζερίχου ἀναχατίσαντός τε καὶ διαφθείραντος κατ' ἀρχὰς ἅπαντας (nonne ἅπαντα?), Τρύφων τε καὶ Εὐστράτιος πρὸς βασιλεῖως

dalorum in centuriis possidebatur ¹⁾, quas iugorum vice fuisse putant ²⁾, quia de singulis vicienas siliquas exactas constat, quasi hic titulus ad tributa accedere non potuerit ³⁾. Campania denique ni secundum veterem determinationem etiamtum possessa esset, iugorum certum numerum non iugerum tributis libera- visset propter sterilitatem Honorius ⁴⁾. — Nondum diximus, quid censu de finibus liquere possit. Et quidem pro ut in Digestis formula censualis perhibetur ⁵⁾, non videtur ex ulla parte census fines regenti prodesse posse. Sed apparet vitio laborare, quod traditur; quid enim absurdius, quam *duo(rum) vicin(or- um) proximo(rum)* nomina exigere, quasi non omnes vicini aequae e proximo contingant. Scilicet ferri deberet per se *proximus vicinus* ⁶⁾, sed nihili est exquirere: *quos duos vicinos proximos habeat*. Eiicias numerale, nondum tamen proderit in causa finali censum inspexisse. Verum habent possessiones, ut docet Frontinus agrimensor ⁷⁾ *proximos* quosdam *rigores*, id est, quod divinavit Weber ⁸⁾, *fines*; nec aliud iussos arbitror possessores edicere quam: *quos (rigores) proximos* uniuscuiusque fundus *habe(re)t*. Erant igitur in censu possessionum fines, profitentibus dominis significanter describendi. Neve quis obiciat vasariis inscriptis ⁹⁾ et ἀπογραφᾶς Aegyptiacis talem descriptionem deesse, — haud magis ibi apparent vicini ¹⁰⁾. — Hodie ubique

ἐστάλησαν, ἐφ' ᾧ τοὺς φέρους αὐτοῖς τάξουσιν κατὰ λόγον ἐκάστη. οἱ δὲ οὐ μέτριοι Λίβυσιν οὐδὲ φορητοὶ ἔδοξαν εἶναι (ed. Bonn. p. 444 lin. 20 sqq.).

1) Nov. Valent. tit. XXXIII (*de praediis pist.*) c. 1 §2. — Hinc nomen φρουρῶν, cuius pars superest apud Procop. B. V. II. 18 (ed. Bonn. p. 468 lin. 5): *Centurias*, incipiebat enim a numero.

2) E. g. Karlowa op. cit. p. 904.

3) Alterum exemplum exactionis *pro mensura* invenitur in l. 18 §25 D. 50. 4.

4) Ordinarium est iuga vel capita liberare (c. 6 pr. C. Th. 11. 20; c. un. C. Th. 10. 25); Campaniae quingenta milia iugerum remisit Honorius (c. 2 C. Th. 11. 28). Cf. Weber, *Agrargesch.* (1891 p. 204¹²⁷).

5) L. 4 D. 50. 15.

6) L. 14 §1 D. 8. 6.

7) Gromat. p. 8 vs. 1.

8) Agrargesch. p. 26: „die [nächstliegenden] Besitzesgrenzen". Non tulit adsensum Theodori Mommsen, *Herm.* XXVII (1892) p. 82¹.

9) Enumeravi ea in adnot. ad cap. LXVIII.

10) Excipiendus est pap. Londin. L (quem edidit Wilcken, *Herm.* XXVIII (1893) p. 231 sq.), qui tamen pertinet ad Ptolemaeos. Cf. praeterea pap. Berol. 112, 139, 198, 420, 459, 536 Wilcken, *Herm.* XXVIII (1893) p. 235, 237.

fere possessiones mensuraliter obligatae sunt in censum, et solet quaeri sitne ulla in lite dominii formarum auctoritas. Respondent igitur eius quae dabitur praediorum libris per Germaniam legis rogatores, eam fidem esse census in lite proprietatis, qua confectus doceatur¹⁾. Potest sane legis lator maiorem censui auctoritatem accommodare, quod consilium erat futuri Codicis rogatorum²⁾, sed alterius illius legis conditoribus displicuit, quia ne apud Germanos³⁾ quidem ea fide census compositus est vel renovatus, ut tuto ex eo diiudicari possit ipsa proprietatis quaestio. Cavetur tamen apud Batavos et Transrhenanos⁴⁾ — non etiam apud Gallos et Belgas — ut iis notis numerisque in publica monumenta praedia veniant, quibus apud censum demonstrantur. Unde ingens nascitur vitium; inducitur enim in errorem propter ipsam legem publicam privatus comparator, dum credit id in se transscribi, quod apud censum notis numerisque istis comprehendatur. Quod, licet iniuriosum, hoc modo plerique defendunt⁵⁾, quasi *non semper* fallat forma censualis⁶⁾. Addunt etiam, comparatorem ideo plerumque tutum fore, quia difficile sit census mendacia arguere⁷⁾, quod tamen ita procedit, si probatio formis, quae apud censum habeantur, videatur inesse. Itaque tollendae iniquitatis causa Transrhenanus iudex ita consuevit ius dicere, acsi legis lator formis auctoritatem accommodasset⁸⁾, qui demonstrandi gratia⁹⁾, quo de fundo

1) *Entw. einer Grundbuchordn.* (1889) p. 35.

2) *Motives* III p. 55.

3) Confitetur decempedator Steppes, *das Grundbuch im Entwurfe* (1892) p. 24.

4) *Prouss. Grundbuchordn.* (1872) § 4.

5) E. g. Dernburg et Hinrichs, *Prouss. Hypothekenrecht* I (1877) p. 184.

6) „Für die grosse Mehrheit der Fälle werden sich die Angaben der Steuerbücher bewähren“.

7) „Im Verlaufe der Zeit wird es thatsächlich nicht mehr ausführbar sein, jene (Angaben) mit Erfolg im Zweifel zu ziehen“.

8) Koppers, *die Verbindung des Grundbuches mit der Katasterkarte* (1892) p. 21-43, 58.

9) „Zur Ausmittlung der in die Grundbücher einzutragenden oder bereits eingetragenen Grundstücke“. Idem docent rogatores futurae per Germaniam libris praediorum publicis regundis legis (*Entw. einer Grundbuchordn.*, 1889 p. 35): „Da indessen (l. Obgleich) das Grundbuch das Grundstück durch Angabe der Nummer des Flurbuchs bezeichnet, [so] wird nur garantirt, dass das an der Hand des Flurbuches zu ermittelnde Grundstück den im Grundbuche angegebenen Rechtsverhältnissen unterliegt“.

agatur, non probandi causa, ad censum iri voluit. Itaque aut Gallorum exemplo penitus arcendi sunt a publicis monumentis numeri notaeque, quibus apud censum praedia demonstrantur, aut, si de census fide inanis videatur querela, sequendum legislatoris Australicae exemplum formis agrorum, quae sunt apud censum, auctoritatem accommodantis. Quam legem, per Germaniam, ut videtur, tantum non ignoratam, plene exposui in *Themide* nostra, ann. 1893 (Vol. LIV).

LXXIII.

DE FINALI CONTROVERSIA.

Interesse scribit Cicero ¹⁾, utrum inter aliquos *de terminis an de tota possessione* contentio sit; separat quoque Iustinianus ²⁾ dominii causam (*περὶ δεσπορίας*) et finium (*περὶ γῆς δρίων*). Interest utique, quantum inter totam rem et partem eius; illud quaeritur, an diversa sit controversiarum, quas diximus, natura. Ait collega aestumatissimus Hamaker ³⁾, in tantum, ut scribat, nihil commune esse proprietatis causae cum finali. Idem sine dubio sensit Gallicus legislator ⁴⁾, qui speciali iudici finalem controversiam commisit, quem de proprietate cognoscere vetat; imperator quoque Alexander, dum rescribit ⁵⁾, si *finibus suis* ⁶⁾ ager venierit, *li(tem) final(em) ad venditorem non pertin(ere)*, qui proprietatis haud impune defugiat. Melior sententia sedit agrimensorum apud nos doctissimo Boer ⁷⁾, cui visa finalis quaestio vi ipsa proprietatis esse, quamquam in eodem tractatu ad

1) Acad. prior. II 43 § 182.

2) Nov. 69 c. 1 (pr.).

3) *Rechtsgeel. Magazin*, dl. 12 (1893) p. 425: „Beide soorten van geschillen hebben niets gemeen”.

4) *Loi du 25 mai 1888 sur les justices de paix*, art. 6.

5) c. 8. C. 8. 44 (45).

6) I. e. non demonstratis.

7) In nostro *Oeconomista* (1881) p. 561: „De grensquestie is een eigendoms-questie”.

peiores sententiam bis declinat¹⁾. Agitur enim in finali controversia de dominio *loci unius*²⁾ vel plurium, quorum latitudo vel quinque pedibus continetur, vel maiore spatio. Est autem, *quum quid excedit supra scriptam latitudinem*³⁾, locus petitorio iudicio, sin *de quinque pedum agitur latitudine*⁴⁾, divisoria formula *pro vindicatione rei est*⁵⁾. Interest, quod in priore specie, si certi fines non appareant, secundum generalem regulam suo loco possessio remanet et contra petitozem iudicatur; enimvero *iudici finium regundorum permittitur, ut, ubi non possit dirimere fines, adiudicatione controversiam dirimat*⁶⁾. Non recte apud Magnum Constantinum⁷⁾ legitur, intra quinque pedes finalem agi quaestionem, de maiore spatio *non final(em) sed proprietatis*; utrobique enim id principaliter in iudicium venit, ut finibus declaratis locorum proprietates investigentur; sed alio modo de minore spatio transigitur, alio de maiore, si de proprietate constare non potuerit. Minus inter litigatores dividit, maius possidenti relinquit iudex. Itaque vertitur in finali controversia proprietatis causa, nec fieri potest, quin *finali(s) cohaere(a)t de proprietate controversiae*⁸⁾. Potest autem omnis finalis controversia, sive quinquepedalis sit, sive quinquepedali maior, in duas partes scindi, quam rem illustrat Cicero de Leg. I. 20 § 56, ubi quasi sententiam dicit: *requiri placere terminos, quos Socrates*

1) I. l. p. 561, ubi post finium declarationem superesse dicit causam proprietatis; p. 465: „een groot onderscheid dient gemaakt te worden tusschen grens- en eigendomskwestien”.

2) L. 4. pr., § 1, § 5 D. 10.1.

3) Gromat. p. 13.

4) Gromat. p. 12.

5) L. 1 D. 10.1.

6) L. 2 § 1 D. 10.1. Iure Saxonico citra spatii taxationem adiudicationem permitti, docet Laband, *Vermögens. Klagen* (1869) p. 231¹⁰ (cf. quoque Bethmann-Hollweg, *Civilprozess* IV (1868) § 5 not. 6).

7) Gromat. p. 268 vs. 12 sqq. (= c. 3 rest. C. Th. 2. 26).

8) Gromat. p. 267 (= c. 1 rest. C. Th. 2. 26 = c. 3 pr. C. 3. 39). Legitur apud Gromaticos: *super locis quaerimoni(a) quae finali cohaeret de proprietate controversiae*. Haec ad sensum Codicis Iustiniani emendaverat doctus editor: *quia finalis*. Latuit ea emendatio Maximilianum Weber, qui contulit tantummodo Codicis Theodosiani editiones, quae sunt Gromaticorum editione antiquiores; itaque de suo dedit: *quae cum finali — controversia*, ubi *finalis* esset quasi *definitiva* controversia (*Agrargesch.* (1891) p. 92 not. 77). — Cf. etiam nunc Apulei. lib. VI: *in causa finali de proprietate soli immo viae heriscundae contententes*.

pegerit, iisque parere. Potest igitur, qui de finibus cognoscit, prius dicere quos terminos observatos velit, deinde hos ipsos requirere requirere iubere. Quam *ipsam finium quaestionem* appellat Ulpianus ¹⁾, quasi praecesserit *dominii quaestio*, quum quaereretur, qui fines observandi essent, utrum termini, quos Socrates aliisque quis pegisset, an arbores notatas, an limites, an ceterorum quid, quibus fines observantur, quae enumerat Hyginus agrimensus ²⁾, an varietas culturae pro discrimine proprietatis habenda ³⁾. Verum, ne erretur, praecavendum est et observandum dominii quaestione *ipsam* finalem rectius comprehendere quam ab ea secerni, neque enim proprietatis causa acta est, antequam de fine constiterit, nec ante de fine constitit, quam plene declaratus sit. Non plene declaratus est finis, quem requiri placuerit. Itaque, quamdiu finalis quaestionis aliquid superest, finita non est proprietatis causa ⁴⁾, cui ita cohaeret finalis, ut divelli prorsus non possit; etiamsi quis diceret ⁵⁾: exinde finalem esse quaestionem, ex quo *mensores mitt(a)ntur*, loca fideliter inspecturi, *oculis(ve) suis* iudex loca subiecturus surgat ⁶⁾, vel exinde dominii, ex quo mensores revertantur ⁷⁾, iudexve considat. Haec perspexisse ideo interest, ne credamus, publicam dici posse transcriptionem, nedum dominiorum incerta transcriptione tolli, ubi tales habeantur praediorum libri, quales sunt hodie apud Transrhenanos, et — pudet dicere — hanc gentem, in quos veniunt praedia *suis finibus* ⁸⁾, dum notis

1) L. 8 § 1 D. 10. 1; cf. Paul. l. 12 eod.

2) Gromat. p. 126.

3) Gromat. p. 13, 41, 129.

4) Quod crediderunt Megarenses, quum sedissent inter Epidaurios et Corinthios iussu Achaeorum. Nam priore actione praediorum dominium adiudicaverant, altera fines (*Inscriptions jurid. graecae* XVI).

5) Nescio, an hoc dicturus sit Hamaker, qui, postquam scripsit nihil commune esse causae finali cum proprietate, pergit: non eodem modo has quaestiones solvi (*„de middelen, uitgedacht om ze te voorkomen of te beslissen, zijn daarom ook geheel onafhankelijk van elkander“*).

6) Cf. l. 8 § 1 D. 10. 1.

7) Hodie statim ab initio (*„au début du procès“*) mensores mitti solent: Robernier, *preuve du droit de propriété* I (1843) p. 198.

8) Videtur sane clarissimis editoribus τῶν *Inscriptions jurid. graecae* (p. 106) posse sufficere, si praedia veniant in monumenta solo pagi nomine, in quo sint. Nam talia sunt τῆς ἑκατοστῆς apud Athenienses monumenta, ad quae remittunt (*Ἡρακλέους ἱερομνήμονες Χαρίσανδρος Δημοκρίτου, Δημοκλῆς Ἀλωπεκῆθεν*

numerisque remittitur ad formas agrorum censuales, quarum aut nulla est auctoritas aut incerta, unde aliud vitium emergit, de quo diximus capite superiore. — Finale controversiam qui refert inter veluti possessorias actiones ¹⁾, errat. Potest nihilominus, dum sit maius V pedum spatium, de locorum possessione interdicti ²⁾, quae non est iusta finium controversia, *quia finalis cohaeret de proprietate controversiae* ³⁾, illa non cohaeret. Quo casu non mensor mittitur, sed ipsos litigatores vim faciendi causa *circuire oportebit totum fundum*, quatenus disconvenit, *et ita sponsione fidem obligare, ne demonstratione (locorum) negligenter (facta), fides soluta appareat* ⁴⁾, id est sponsio non teneat. Quem locum neglexerunt, quos consului de vi festucaria auctores: Bruns ⁵⁾, Kappeyne ⁶⁾, Exner ⁷⁾, Saleilles ⁸⁾. E quibus multum praestitit civis meus, quum viderit, ideo ex conventu vim requiri, ut constet, quid loci in interdictum veniat, quamquam in reprehensionem incurrit Adolphi Exner ⁹⁾, qui putat vim requiri propter verba edicti, quod per se perspicuum est; sed dicere voluit, ni fallor, civis meus ¹⁰⁾: ipsam vim requiri propter verba edicti, ideo autem in re praesenti faciendam, ut constet, quid loci veniat. Eandem ob causam olim vindicatio legitima in re praesenti peragebatur, donec praetor crescente negotiorum forensium cumulo se subtraxit ¹¹⁾, nam partes quoque in re praesenti manus conserere desuerunt ¹²⁾. Nec pertinet ad vindicationis,

ἀπέδοντο χωρίον Ἀλωπεκῆσι. Ὀνητῆς Λυσικράτης Λυσικράτους Ἀθηναῖος. Κεφάλαιον ————. Τούτου ἑκατοστή ————). Potest sane dominus φανερός (εἶναι) τῷ τέλει (Theophr.), id est monumentis vectigalium, sed, ut id fiat, opus est diligenti praediorum descriptione. Cf. Pap. Taur. X.

1) Laband, *Vermögensr. Klagen* p. 224.

2) Gromat. p. 44.

3) Gromat. p. 267 (= c. 1 rest. C. Th. 2. 26).

4) Gromat. p. 45 vs. 4-6.

5) *Benitzklagen* (1874) § 5.

6) *Abhandlungen* (1885) II. 1.

7) *Zeitschr. der Sav.-St.* VIII (1887). 7.

8) *Nouv. Revue histor.* XVI (1892).

9) L. l. p. 186³⁰.

10) Praecaverat his verbis (l. l. p. 150): „(man hat) zwischen dem praktischen und dem historischen Grunde zu unterscheiden”.

11) Gell. XX. 10.

12) *Profecti statim redibant* (pro Mur. 12 § 26). Cf. etiamnunc Cic. de Orat. I. 10 § 41.

quod videbatur Adolpho Exner ¹⁾, sed ad interdicti causam, Ciceroni quae dicitur *deductio moribus*, quod vel eo demonstratur ²⁾, quod legitur pro Caec. 1 § 2: *si facta vis esset moribus, superior in possessione retinenda non fuisset (Aebutius)*. Ex diverso, quo pugnat Exner, in interdicto, quod sit duplex, mutuum vim requiri, quum praesertim ultro citroque ³⁾ „*ni vis facta sit*” sponsio detur, verum in deductione alterum vim facere, alterum vim pati, ei reponemus, tempore Ciceronis, licet ipsum interdictum duplex fuerit, sponsionem tamen illi fieri solitam, cui vis facta esset ⁴⁾, non, ut apud Gaium, ultro citroque. Illud maiorem habet difficultatem, quod solet apud Ciceronem ⁵⁾ moribus deductio ita commemorari, ut peracta videatur, quum interdictum reddatur, verum apud Gaium vis, quae facienda sit ex conventu, adnumeratur *ceter(is) ex interdicto*, id est quae post interdictum peragantur (Gai. IV § 170). Sed potest ea res expediri, modo sumas, quum deductio praecesserit, aut *repetita die* interdictum suscipiendum aut possessione cedendum esse ⁶⁾. — Hactenus de interdicto dixisse sufficit. In *petitionibus* enim, sive *nostr(um)* esse sive *dari oportere nobis pet(i)mus*, non est opus, ut in rem praesentem veniamus, sed debet *fundum petiturus* tantummodo *nomen eius et quo loci sit dicere* ⁷⁾; sin quis locum, id est particulam quandam fundi, petiturus est, debet *i(n)dicar(e)*, quibus iste locus *terminis aut arboribus* vel quo alio *argumento finem aliquem declaret, et a continuatione soli eximatur* ⁸⁾. Erat sane olim, quum vindicaretur, in rem praesentem veniendum, quod supra quoque diximus, idque non Romano tantum, sed etiam Graeco iure ⁹⁾ obtinebat sub nomine

1) L. l. p. 191^{ss}.

2) Hoc argumento usus est Saleilles, l. l. p. 289 sq., et est gravissimum.

3) Gai. IV § 166.

4) Pro Caec. 16 § 45, 46.

5) Maxime pro Tullio 8 § 20.

6) Cf. l. 9 § 6 D. 10. 4. — Iterari post interdictum deductionem, opinio est Raymondi Saleilles (l. l. p. 308): „*la deductio moribus se reproduit [encore] après l'émission de l'interdit*”.

7) L. 6 D. 6. 1 (Lenel, *das Edict. perp.* p. 66); cf. Cic. pro Mur. 12 § 26: *fundus qui est in agro* (excidit agri designatio), *qui Sabinus vocatur*.

8) Gromat. p. 44 vs. 9-12; cf. p. 45 vs. 17/18.

9) Cf. de iure Graeco Meier-Schömann, *Att. Process.* p. 476 sq. (p. 371 sq.).

ἐξαγωγῆς. Rursus obtinuit apud Gallos sub nomine *ventae* ¹⁾, quae descendit ex legibus barbarorum ²⁾, et hodie non sapienter remittitur ³⁾, quasi libello satis comprehendi possit, quid rei immobilis in iudicium veniat ⁴⁾, modo fundus locusve designetur per duos vicinos et naturam fundi et in quo sit territorio, vel per nomen fundi et quo loci sit ⁵⁾. Longe melius exigeretur fundi locive circuitio, sive de possessione agatur ⁶⁾, sive in rem, sive in personam; in rem ita, si ab initio petitorio agatur. Aut, si displicet circuitio, exigendum est, omnibus actionibus, quibus res immobilis designetur, ut forma addatur, quam publicus agrimensōr vel scripserit vel comprobaverit; qualis hodie e lege Australica exigi potest ab iis, qui praedia in publica monumenta ut recipiantur, postulabunt, et praescribendum est, talis forma, si iudex per sententiam suam ad eam remiserit, ut eadem religione servetur, qua servantur iudicationis gesta. Hoc ideo, quia me docuit Robernier ⁷⁾, officiorum principes, quibus gestorū cura mandatur, nisi lege commonefiant, nihil intelligere velle.

Scribebam Traiecti ad Rhenum mense Aprili 1896.

1) Kappeyne, l. l. p. 153.

2) Laband, *Vermögensr. Klagen* p. 230^{ss}.

3) Iam remittebatur temporibus Roberti Pothier, *Procéd. civ.* no. 108.

4) *Civilprozessordn.* § 280.

5) *Cod. de proc. civ.* art. 64.

6) In possessionis controversia praecipuam esse circuitionis utilitatem, cur dicat Exner (l. l. p. 190), nescio.

7) *Preuve de la propriété* I (1843) p. 299 sq.

AD CORPUS INSCRIPTIONUM RHODIARUM.

SCRIPSIT

H. VAN GELDER.

(*Continuantur ex pag. 198.*)

β.

nscriptiones ex insulis Rhodiorum (Nº 27—45)

MEGISTE.

27.

Megiste, inter rudera arcis antiquae. In basi donarii cuiusdam. Ross *Hellenika* I 1, 1846, 67, 10.

5 Ἐπιστάται | Αἰσχίνας | Διάνδρου | Τιμόστρατος || Εὐκράτεως
Ἀπόλλωνι Μεγιστεῖ.

In suspicionem incidit Ross, τοὺς ἐπιστάτας hoc titulo laudatos templo praepositos fuisse Apollinis Megistensis. Huiusmodi ἐπιστάται in nulla parte Graeciae deerant (cf. v. c. I. G. Ins. I 731, 1; 890, 14; C. I. A. II 32 A = C. I. G. 76; C. I. A. II 322 = C. I. G. 160; C. I. G. 2266), ut minime absurda sit Rossi opinio, nec digna quam duris verbis insectaretur Holleaux *Bull. Hell.* XVII 1893, 53, ann. 1. Verisimilius tamen ille coniecisse videtur, hoc loco ἐπιστάτας eosdem spectari, quos caeteri tituli Megistenses (Tit. Nº 27a, 28, 29), quos alii tituli exhibent ad res Rhodiorum pertinentes (Tit. Nº 19, 13; Tit. Nº 26, 7; I. G. Ins. I 844, 29; Mitt. des Ath. Inst. XI 1886, 115 sqq. Nº 3, vs. 4). De quibus l.l. (nec non *Bull. Hell.* XVIII 1894, 394 f.) copiose et eleganter disputavit vir doctissimus. Magistratus

Rhodii erant, sive ordinarii (in insula Megiste uti videtur), sive extraordinarii, qui summae rerum praeerant apud eos, qui extra insulam ipsam Rhodiorum dictis audiebant.

27 a.

Megiste, inter rudera arcis antiquae. In basi donarii cuiusdam. Diamantaras Bull. Hell. XVI 1892, 304, 1; XVII 1893, 52, 1; cf. XVII 1893, 639 et Holleaux XVIII 1894, 394, 2.

Ἐπικρατῖδας Ἀναξικράτης | ἐπιστατήσας | καὶ τοὶ | συ-
5 στρατευσάμενοι || [Δ]ιοσκόροις.

28.

Megiste, inter rudera arcis antiquae.
Diamantaras Bull. Hell. XVI 1892, 305.

.... ἀσίλων (?) Ἐξα[κ]εστίωνος | Λέλιος ἐπιστατήσας.

„Les deux noms ἀσίλων (?) et Λέλιος paraîtront justement suspects”; Holleaux Bull. Hell. XVII 1893, 52, ann. 2. Vere fortasse hoc observatum est de nomine decurtato ἀσίλων (quocum conferre tamen libet „Δαμοκράτης Βασίλωνος”, I. G. Ins. I 46, 202), minus vere de Λελίοις. Nam Λέλιοι recurrunt I. G. Ins. I 201, 4 et apparet, pagum (δᾶμον) eos fuisse Rhodiorum. Crediderim equidem, Λ[έλ]ον oppidulum, unde nomen ductum est, explendum esse I. G. Ins. I 701, 12.

29.

Megiste, inter rudera arcis antiquae.
C. I. G. 4301; Holleaux Bull. Hell. XVIII 1894, 390 f.

Σωσικλῆς Νικαγόρα | Ἄμιος ἐπιστατήσας | ἐν τε Καστά-
5 β(ω)ι καὶ | ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ ἐν Με || γίσται Ἐρμᾶι προ-
πυλαίαι χαριστήριον.

2. Ἄμιος; cf. I. G. Ins. I 251 a. Heroëm aliquem in Peraea Rhodiorum offendimus, cui Ἀνίω nomen fuisse fertur (Diod. V 62, 2). Homini nisi fallor nomen re vera fuit Ἀμίω; proavus mythicus τῶν Ἀμίων fuisse videtur.

Alios titulos Megistenses invenies Bull. Hell. XVIII 1894, 331, 25—32.

SYME.

30.

Syme. In basi magna statuae, quae primo loco titulum oratione soluta scriptum, deinde epigramma exhibebat in honorem viri compositum, cuius faciem statua exprimebat (cf. v. c. I. G. Ins. I 40 et 75 a); litterae autem omnes paene oblitteratae sunt, ut hodie in lapide nihil iam exstet nisi paucissima in fine tituli oratione soluta scripti.

Ross Inscr. Gr. Ined. III 287.

..... ιουργήσαντος
θεός.

Coniecit Ross „[ιερ]ουργήσαντος vel [ὑπ]ουργήσαντος”. Verum parum dubito, quin supplendum sit „[δαμ]ουργήσαντος”. Novimus, apud Camirenses *δαμιουργούς* summum in republica locum obtinuisse. Idem valet de Telo (Tit. N° 34, 2) et Nisyro insulis (Tit. N° 41, 7; Collitz Griech. Dial. Inscr. 3497, 9); quae insulae Camirensibus parebant. Item Syme Camirensium erat. Hic titulus igitur probare videtur, in ea insula quoque „*δαμιουργούς*” quondam rebus praefuisse.

31.

Syme. In cippo.

Hamilton Researches in Asia Minor II 1842 app. epigr. N° 302; Ross Inscr. Gr. Ined. III 285 a.

Ἡρακλοῦς . ἡ | ἀδελφὴ Προσδοκία μνήμης ἔνεκεν.

Coniecit Ross „Ἡρακλ(έ)ους(?)”; quae correctio tamen supervacanea esse videtur. Si quid mutandum est, certe levior et sermoni Rhodiorum accommodatior est emendatio „Ἡρακλεῦς”.

32.

Syme. In ara sepulchrali rotunda.

Ross Inscr. Gr. Ined. III 286.

..... ΤΗ | Χ. Ο ΠΤΘ | ΘΕΣ...
ΟΝΝ | νεωτέρου

3. „Θέσ[ταλ]ον” supplavit Ross; quod nomen in insula Rhodo inventum nondum est.

33.

Syme. „L'inscription est conservée à l'anagnostirion de Symi, mais provient de la côte d'Asie”.

Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 267, 5.

5 Ποῦλχερ | κοινωνῶν | λιμένων Ἀσίας οἶκο || νόμος ἐν | Ἰάσφ.

Ex litterarum ductibus efficitur, recentissimam esse hanc inscriptionem. Pulcher villicus erat societatis cuiusdam publicanorum.

Alias inscriptiones Symaeas invenies Durrbach-Radet Bull. Hell. X 1886, 269, 6; Ross Inscr. Gr. Ined. III 288; 289.

TELOS.

Bechtel cum titulos Telios ederet, decem congressit (Collitz Griech. Dial. Inschr. 3486—3496), octo praetermisit. Quos hoc loco conquisivi, adiectis tribus ex iis, quos Bechtel edidit, qui paulo graviores esse videntur.

34.

Telos. Tabula marmorea oblonga; sub versibus duobus propemodum extinctis, qui quid voluerit titulus quondam explicavisse videntur, longa serie tripartita nomina insculpta sunt optimatium Teliorum non pauca.

Ross Hellenika I 1, 1846, 60, 1 (cf. Ross Inselreisen IV, 44); Churchill Babington Trans. Royal Society of Literature II Ser., X 1874, 117, 7 (exemplari usus Spratti); quos secutus Collitz Griech. Dial. Inschr. 3488.

[Ἄγα]θ[ὸν] τύχα. Δ[αμδ]ξενος Φιλος θα
[τ]ᾶν ἐνιαυσίαν ἐπὶ δαμιοργοῦ [Βοῖ]σκου [Ἀπό]λλωνι Πυθίῳ.

A.

Ἀριστόβουλος Ἀριστομένης. | Ἱερώνυμος Ἱέρανος. | Τίμαρ-
5 χος Δαμοκράτης. | Κλευμήδης Ἐχεδάμου. || Σιμίας Σιμία. |
Κλείτων Δρούθου. | ΧαίρεΦιλος Ἀριστογένης. | Κλεισίθεμις
10 Ἀλεξιμάχου. | Νικάναξ Νικαγόρα. || Καλλιστόδικος Σαίν[οντος].

B.

Ἀριστίων Ἀριστοτίμου. | Ἀριστόξενος Ἀριστανύμου. | Διδ-
 5 γειτος Φιλοδάμου. | Ἀριστοκράτης Τιμανδρίδα. || Ὀνάσανδρος
 Ἀριστάνδρου. | Ἀριστοδάμας Δαμοσθένης. | Ἀν[δρο]κλείδας
 Χαιροφῶντος. | Σῆμος Βλόσωνος. | τιμος Ἀριστοφίλου. ||
 10 Ἀριστοφίλου.

C.

Ἀριστόδοκος Δαμοδίκου. | Ἀριστότιμος Ξενοτίμου. | Τιμο-
 5 κρηῦν Ξενοφῶντος. | Ἀριστανδρίδας Ἀνδρίσκου. || Ἑρμοκρηῦν
 Τιμαρχίδα. | Ἑρμοκρηῦν Νικάνακτος. | Κλειτόμαχος Καλλι-
 στοκ. . . . | Ἀριστόδοκος Δαμαρχίδα. | Ἡρογείτων Δαμοκράτεως.

Vs. 1. Haec supplevit Bechtel; alia supplerunt Ross et Babington, quae vide apud ipsos et apud Bechtelum in annotatione.

A 1. Ἀριστομένης Ἀρισ[τοβ]ούλου Telius, qui floruit anno ± 220, in titulo laudatur N° 35, 1. Cui si filius paterve Ἀριστόβουλος Ἀριστομένεως noster fuit, hic titulus saeculo tertio tribuendus est.

A 2. Ἰεράνυμος Ἰέρανος Rhodius iterum exstat in titulo I. G. Ins. I. 345.

A 10. Σαιν „Ueber diesen namen wage ich nicht zu entscheiden, ob er Σαιν[οντος] zu ergänzen ist, oder ob ich aus versehen das Σ des vorhergehenden namens doppelt geschrieben habe, so dass nur ein compositum mit αιν (Αἰνέας, Αἰνησίας, Αἰνήτωρ) darin stecken würde”; Ross. Non discrepat tamen Spratti exemplar, quod item Σαιν exhibet.

B 7. Edidit Babington Ἀν[τι]κλείδας Χαιροφῶντος. Restant quae filio tribuas nomina Ἀμ[φι]κλείδας, Ἀν[α]κλείδας, Ἀν[αξί]κλείδας; nomen deinde patri fortasse Χαιρεφῶντι fuit? Nam aequae displicent Χαιροφῶν et Χαιροφῶν, quae nomina neque aliunde cognita neque bene composita sunt.

B 8. Edidit Spratt Χλόσων; rectius Ross Βλόσων, quod nomen iterum occurrit in titulo Newton Inscr. in the Brit. Mus. II 1883, CCXXXVII, 24.

C 5. Ἑρμαγορίδα Spratt; Τιμαρχίδα Ross.

C 7. Edidit Babington Καλλιστογ[ένεως].

35.

Telos. Praemia decernuntur homini bene de patria merito.

Ross Inscr. Gr. Ined. II 169 (exemplari usus Brocki parum accurato); Ross Hellenika I 1, 1846, 62 sqq., 2 (ad exemplar ipsius, cf. Ross Inselreisen IV, 45); quem secutus Collitz Griech. Dial. Inscr. 3486.

- [Ἐδοξ]ε Τηλίοις, ἱεραπόλου γνώμα· Ἐπειδὴ Ἀριστομένης Ἀρισ[το|β]ούλου [Τή]λ[ι]ος ἐν τε τῷ πρότερον χρόνῳ ἀνὴρ ἀγαθὸς [ἔων | δι]ετέλει περὶ τὸν δᾶμον τὸν Τηλίων, πολλὰς καὶ μεγάλας [χρεί|α]ς τῷ κ[οι]νῷ παρεχόμενος, αἰρεθεὶς τε
 5 ἱεραπόλος ἐπ' ἱερ[εί]ως || Ἀγλ[ω]κρίτου [πάσα]ς τὰς ποθόδους καὶ τὰ τελέσματα δ[ρ]θῶς | καὶ] δικαίως {ω}[κ]ον[ό]μησε, σεισμῷ τε γενομένου καὶ τῶν [οἰκων | κ]αὶ τῶν τειχέων καὶ τῶν πύργων διασεισθέντων πᾶσαν [σπου|δᾶ]ν καὶ φιλοτιμίαν ἐποίησατο
 10 εἰς τὸ ἀνοικοδομηθῆμεν | [τ]ὰ ποτιδόμενα ἐπισκευᾷς καλῶς καὶ λυσιτελῶς, οὐ μ[όνον] τὰ || γε[ν]όμενα [ε]ἰς ταῦτα τελέσματα διδούς ἀπροφασίστως, ἀλλ[ὰ | κα]ὶ καθ' αὐ[τὸ]ν χρεῖαν ἐν πᾶσιν ἐκτενῇ παρεχόμενος, κ[α]ὶ [ι] | ἐβού[λ]ησεν ὅτι τις τὰν πόθον τᾶς ἱερᾶς καταφθεῖρα[ι | π]οησάμενος καὶ τόπων τινῶν ἀφ' ἧς ἄτε εἰ | [ἐ]πὶ τοι[ς]
 15 ε[ἰ]ς τᾶλλα ἱερὰ τὰ ἐχθυόμενα || τὰ[ν] π[ό]θον γίνεσθαι ἀπὸ το[ῦ] | λικησαι πᾶσαν σπου[δ]ὰν | καὶ τὰ ἄλλα α κτλ.

Litterarum formae saeculo tertio exeunte (altero ineunte?) lapidi commissum titulum probant.

1. Ἀριστομένης Ἀριστοβούλου filius paterve fuisse videtur Ἀριστοβούλου Ἀριστομένους eius, quem Tit. N° 34, A 3 offendimus.

5. ΩΚΡΙΤΟΤ in lapide esse scripsit Ross, qui nihilominus „[Θεο]κρίτου” edidit; emendavit Bechtel „[Ἀγλ]ωκρίτου”. Super sunt quae suppleas nomina „[Φ]ωκρίτου” et „[Λε]ωκρίτου”. Ἀγλώκριτος (Ἀγλούκριτος), sacerdos eponymus Rhodiorum, in titulo recurrit I. G. Ins. I 1068.

14. Ad illustrandum verbum singulare „ἐχθυόμενα” Bechtel nonnulla contulit; laudari quoque oportuerat „ἐχθεῖς” (Bull. Hell. X 1886, 112 sqq. N° 3, vs. 12).

36.

Telos. In basi donarii cuiusdam.

Churchill Babington Trans. Royal Society of Literature II Ser., X 1874, 116, 6 (exemplari usus Spratti); quem secutus Löwy Inschr. Griech. Bildh. 205.

Ἀριστόφιλος ΧΛ | θεοῖς πᾶσιν. |
Εὐξείνος ΦΑ. ΑΚΤ. ΑΟΣ ἐποίησε.

Ἀριστόφιλος Χαρσιφίλου fortasse supplendus est; cuius nomen iterum exstat in Tit. N° 37, 5.

37.

Telos. Elogium.

Ross Hellenika I 1, 1846, 64, 3 (cf. Ross Inselreisen IV, 44); Churchill Babington Trans. Royal Society of Literature II Ser., X 1874, 120, 9 (exemplari usus Spratti); quos secutus Collitz Griech. Dial. Inschr. 3489.

Νικάνασ[σα Ἑρ]μοδόκο[υ]. — | Χαρσιφίλ[ος Ἀ]λεξιμάχου |
ὑπὲρ τᾶς [γυν]αικὸς, | καὶ Ἀλεξίμα[χ]ος καὶ Ἑρμόδοκ[ος] ||
5 καὶ Ἀριστόφι[λο]ς καὶ Χαρσιφίλ[ος] | καὶ Κυδαίνων [κ]αὶ
Κλε[ί]τω[ν] | καὶ Κλειτάνασσα Χα[ρσιφίλ]ου | ὑπὲρ τᾶς μα-
τρ[ὸ]ς | Ἀθάναι Πο[λί]αδι κ[αὶ] Διὶ Π[ολι]εῖ.

Vix quindecim tituli Telii innotuerunt; attamen nomina Ἑρμόδοκος, Ἀλεξιμάχος, Ἀριστόφιλος, Κλείτων in aliis quoque titulis occurrunt in ea insula repertis. Unde liquido discimus, non nisi paucas ibi fuisse optimatium familias.

5. Ἀριστοφίλῳ Χαρσιφίλου frater Ἑρμόδοκος fuit (vs. 4); in titulo I. G. Ins. I 46, 243 in mentionem incidimus Ἑρμόδοκου Ἀριστοφίλου; filius is fuisse videtur Aristophili nostri, cui nomen fratris indidit.

Quod si recte conieci, saeculi primi initio hic titulus est dandus; quam opinionem non refutant litterarum formae.

38.

Telos. Elogium.

Ross Hellenika I 1, 1846, 66, 9 (cf. Ross Inselreisen IV, 45); quem secutus Kaibel Epigr. Graeca 199; accuratius Rayet Bull. Hell. III 1879, 43, 2.

Σῆμα Φίλωνος ἄθρησον, ὁδοίπορε, Καλλιπο[λ]εῖτο[υ]
 [ε]ὐνέτιδος κεδνῆς, ἣν ἔλε πρόσθε Ἀῖδης·
 πάτρην δὲ Φράζου Σέλγην· γυάλοις δ' ἐνὶ Τήλου
 προσΦιλὲς ἐνναέταις ἤνυσσα τέρμα βίου·
 οὔνεκα λοιβαῖσιν πάρεδρος θυσίαισι τε θάσσω
 δεῖξα μετ' εὐσεβίης πᾶσιν ἔθῃ πάτρια.

39.

Telos Elogium.

Ross Hellenika I 1, 1846, 65, 8. .

Ἑρμοδόκου | Ἑρμοκρῶντος | Τηλίου.

Hermocreon pater in titulis recurrit I. G. Ins. I 46, 219 et 241, I. G. Ins. I 107, 20 et I. G. Ins. I 47, 11, Hermodocus filius in titulo I. G. Ins. I 107, 20. Mortuus igitur Hermodocus est circa annum 50 a. Chr.

40.

Telos. In cippo.

Ross Hellenika I 1, 1846, 65, 7c.

Ἀριστήας.

- Voluisse videtur quadratarius „Ἀριστέας”.

Alios titulos Telios invenies Ross Hellenika I 1, 1846, 65, 6; 7a; 7b; Rayet Bull. Hell. III 1879, 42, 1.

NISYRUS.

Titulos Nisyrios Bechtel collegit ediditque in libro notissimo Collitz Griech. Dial. Inschr. 3496—3500. Titulos sex congressit paulo longiores, quinque praetermisit. Tres accesserunt hisce proximis annis reperti.

Collitz 3496. Veram lectionem nuperrime restituerunt Heyne et Hiller von Gärtringen (cf. Wochenschr. f. klass. Phil. XIII 1896, 80): „Δαμόσιον τὸ χωρίον πέντε πόδε[ς] ἀπὸ τὸ τεῖχε[ος]”.

Collitz 3499 a. Incerta est lectio „[Ζε]υξίππου”; fortasse homini nomen fuit [Ε]ὐξίππῳ.

41.

Nisyros. In basi rotunda, quae viri primarii statuam sustinuisse videtur.

Kontoleon Mitt. des Ath. Inst. XV 1890, 134.

Γνωμαγόραν Δωροθέου | Νισύριον, | στρατευσάμενον ἐν τριη-
 5 μιολίῳ ἔθνομα „Εὐανδρία Σεβαστὰ” καὶ στεφανῶ || θέντα
 ὑπὸ τῶν βουλᾶν πλεονάκις χρυσείοις στεφάνοις καὶ ἱερατεύ-
 σαντα ἐν Νισύρῳ τῶν Σεβαστῶν, (δ)αμίου(ρ)γῆσαντα καὶ |
 10 γυμνασιαρχήσαντα ἐν Νισύρῳ καὶ θέντα τὸ ἔλαιον πᾶσι ἐλευ-
 θέροις καὶ τοῖς κατοῖ || κοῦσι ἐν Νεισύρῳ καὶ τοῖς παρεπιδα-
 μεῦσιν ἐπὶ μῆν(α)ς Ι΄ καὶ γενόμενον εὐάρεστον πᾶσι τοῖς
 15 κοινοῖς τοῖς ἐν Νισύρῳ | καὶ στεφαν(ω)θέντα ὑπὸ Ἑρμαϊζόντων
 χρυσείοις στεφάνοις καὶ ὑπὸ Ἀφρο || δ(ι)σιαστῶν Σύρων καὶ ὑπὸ
 Διοσμυλινχιαστῶν | [καὶ] τιμαθέντα ὑπὸ αὐτῶν, καὶ στεφανω-
 θέν[τα ὑπὸ Ἀφροδι]σιαστῶν Κυ[ρη]αίων τῶν σὺν | κτλ.

3. στρατευσάμενον etc.; cf. I. G. Ins. I 58, 20; Arch. Ep. Mitt. aus Oest. XVIII 1896, 124, 4, vs. 4; — 5. ὑπὸ τῶν βουλᾶν; cf. Brandis Gött. Gel. Anz. 1895, 653; Bull. Hell. XII 1888, 85 N° 10 et 87 N° 11; — 8. θέντα etc.; cf. I. G. Ins. I 3; C. I. A. III, 28.

42.

Nisyros. Elogium.

Ross Inscr. Gr. Ined. II 168 f (exemplari usus Brocki).

Κρύσου (sic) | καὶ [Ἀ]γαθοῦδος (sic) | καὶ Χρύσου τοῦ |
 τέκνου αὐτῶν.

Patri fortasse sicuti filio nomen erat Χρῦσφ.

Alios titulos Nisyrios invenies Ross Inscr. Gr. Ined. II 167; 168 b; 168 e; 168 g; Hiller von Gärtringen Sitzungsber. der Berl. Akad. XXVI 1895, 471 sqq.; Idem Wochenschr. f. klass. Phil. XIII 1896, 81 (cf. XIII 1896, 420 sqq.).

ASTYPALAEA.

Titulos Astypalaeenses viginti sex Bechtel conguessit (Collitz Griech. Dial. Inscr. 3459—3486), titulos septem praetermisit.

Quos igitur hoc loco edidi, observatiunculis praemissis ad eos, quos iam Bechtel collegerat.

Collitz 3459. — Vs. 2 Bechtel edidit „γνώμα(ι) πρυ[τανέων]”. Ut iota defendat, quod inseruit, ad titulum recurrit Collitz Griech. Dial. Inscr. 3460, 2; quo loco olim Boeckh „γνώμαι” legendum censuit, exemplari fretus Villoisoni. Quantula vero est Villoisoni auctoritas in tali re! At conferantur tituli I. G. Ins. I 762, 5 (Rhodus); Tit. N° 35, 1 (Telos); Collitz Griech. Dial. Inscr. 3487, 2 (Telos); Collitz Griech. Dial. Inscr. 3497, 12 (Nisyros); Dittenberger Syll. Inscr. Graec. 190, 1 et 14 (Erythrae); Le Bas Voyage Archéol. II N° 1536 (Erythrae); Arch. Ep. Mitt. aus Oest. VII 1883, 135, 69 (Calymna). Quibus locis constanter haec exstant: „ἔδοξε τῷ δάμῳ (δήμῳ) ἐπιστατῶν, βουλᾶς, ἱεραπόλου, προστατῶν, πρυτανίων γνώμα (γνώμη).” Admirationem deinde habet, Bechtelum (et Dittenbergerum), cum hoc loco et Collitz Griech. Dial. Inscr. 3460, 2 „γνώμα(ι)” lectioni patrocinentur, nihilominus 3487, 2 et 3497, 12 lectionem vulgatam „γνώμα” in textum recepissee. — Vs. 14 ad fidem exemplaris Boeckh et Bechtel „Ληνοβάκχιον” ediderunt; emendetur „Ληναιοβάκχιον”, de qua forma cf. Swoboda Griech. Volksbeschlüsse 1890, 83 et Dittenberger ad Syll. Inscr. Graec. 338, ann. 2.

Collitz 3460. — Vs. 2 Dittenberger, qui novissime titulum edidit, iniuria „γνώμαι πρυτανέων” scripsit; cf. supra. — Vs. 11 pro „διαψαφίσασθαι” vix dubito quin forma Dorica substituenda sit „διαψαφίξασθαι”; cf. Collitz Griech. Dial. Inscr. 3459, 12 et G. Meyer Griech. Grammatik² p. 465 i. f. — Vs. 19 pro „στεφανῶι”, quam formam Dittenberger inexit, forma Dorica reponatur, quam exemplaria exhibent, „στεφανῶι”; cf. Bechtel ad Collitz Griech. Dial. Inscr. 3459 in ann. .

Collitz 3462. — Vs. 5 in exemplari haec scripta sunt: „αναγράφω τὸ ψήφισμα ΤΟΔΕΣΣΤΗΛΑΝΑΙΘΙΝΑ”. Emendavit Bechtel: „τὸδε {ἔ}στ{ᾶ}λαν λιθίνα[ν]”; rectius fortasse: „τὸδε {ἔ}στ{ᾶ}λα{ι} λιθίνα[ι]”, uti est I. G. Ins. I 694, 3 et 9 et I. G. Ins. I 3, 11. Cf. ad I. G. Ins. I 1, 7. — Vs. 9 eleganter Bechtel ad illustrandum locum titulum contulit Dittenberger Syll. Inscr. Graec. 101, 42 sqq.; etiam aptius titulum (et hunc quidem Rhodium) laudaturus fuerat, qui a nostro ne verbo quidem distat, Mnem. I 1852, 79 sqq., vs. 99.

Collitz 3464. — Hunc titulum praeter viros doctos ab Bechtelo collatos ediderunt Raoul-Rochette Questions de l'histoire de l'art p. 140 (exemplari usus Cadalveni parum accurato); Brunn Griech. Künstler I 463¹, 324²; Overbeck Schriftquellen 2014; Hirschfeld Tit. Statuar. 84.

Collitz 3465. — Hunc titulum praeter viros doctos ab Bechtelo laudatos ediderunt Osann Sylloge p. 386 N° XVII; Brunn Griech. Künstler I 467¹, 326²; Overbeck Schriftquellen 2022; Hirschfeld Tit. Statuar. 151. — Vs. 2 apud omnes, qui titulo operam dederunt, haec leguntur: „ὁ δ᾽ ἄμμος ἐτίμασε Στρατοκλῆν (sic) Κα(ι)ρογένεως”; in tituli exemplaribus litterae exstant „ΣΤΡΑΤΟΚΑΗΝΚΑΡΟΓΕΝΕΤΣ”; legendum esse videtur „Στρατοκλῆ Ἰκαρογένεως”. Accusativum Στρατοκλῆ ne mireris apud Rhodios, exempla pullulant in ea insula. Cf. I. G. Ins. I 50, 2 (γραμματῆ); 64, 2 (ιερχῆ); 65, 4 (ιερχῆ); 67, 1 (Νικοκλῆ); 155, 17 et 34 (Ἀλεξανδρῆ); 762, B 17 (γραμματῆ); 830 b, 1 (ιερχῆ); 842, 1 (Δεινοκλῆ); 883, 1 (ιερχῆ); 917 a, 5 (Ἀντιστοχῆ); Tit. N° 8, 3 (Κασαρχῆ); Collitz Griech. Dial. Inscr. 3487, 4 (Πτολεμαίῃ). Cf. praeterea Paton-Hicks The inscriptions of Cos 1891, 410, 2; C. I. G. 1837 b; Ahrens De dial. doric. p. 237 et 570.

Collitz 3467. — Vs. 4 in hanc suspicionem incidit Bechtel „ὁ δαίνα [κατὰ δὲ ὑθεσίαν] Ἀριστοκράτους”. At sollemnis dicendi ratio, quae sexcenties occurrit, haec est: „καθ’ ὑθεσίαν δέ”.

Collitz 3468. — In honorem hic titulus scriptus est Ἀπολλωνίου Πυθίωνος. Memoratu dignum esse videtur, in titulo N° 1, A 45 Πύθιππον laudari Πυθίωνος καθ’ ὑθεσίαν δὲ Ἀπολλωνίου. Qui fortasse inter proavos nostri hominis fuit; nam saeculo tertio cum viveret, aetate eum certe praecedit.

Collitz 3469. — Hunc titulum, litteras continentem Augusti principis ad Cnidios, post Boeckhium multo copiosius et accuratius ediderunt Ross Inscr. Gr. Ined. III 312 et Dubois Bull. Hell. VII 1883, 62 sqq.

Collitz 3473. Consentiant Dubois et Bechtel, qui soli hunc titulum ediderunt, in eo errore, quod patri sacerdotis, cui praemia hoc titulo decernuntur, nomen affingunt Ἐνερτίωνι (vs. 1 et 4). At liquido demonstrat C. I. A. II 3989, re vera homini nomen fuisse Ἐνατίωνι. Quae forma cum unice recta sit, non deest praeterea in exemplari tituli; nam vs. 1 lectionem „Ἐνα-

τιαν", vs. 4 „'Ενερτιαν" exhibet Dubois, qui lapidem exscripsit.

Collitz 3474. — Νεομήνιος (vs. 1) nominativus est, non genitivus; res postquam iurgia excitavit haud levia, explorata hodie est, cum Rhodium alium nuper cognoverimus, nomen idem gerentem (I. G. Ins. I 46, 390).

Collitz 3477. — 'Αρχεμηνίδας ΠΙΘΜΙΟΥ (vs. 2). Pro „ΠΙΘΜΙΟΥ" „{Ισ}θμίου" substitui voluit Bechtel. Verum nomen („'Α)ριθμίου" iam multo antea correxerat Brunn Griech. Künstler I 461¹, 322².

Collitz 3479. — 'Αγαθοκλῆς Θευγέ[νευς] (vs. 1). Suppleri quoque potest Θευγέ[τονος] et Θευγέ[του].

Collitz 3480. — Vs. 4 „ἀξίας" vocabulum in „εὐταξίας" emendetur, uti iam commendavit Paton ad titulum, quem non sine fructu cum nostro contuleris, Paton-Hicks The inscriptions of Cos 1891, N° 55.

Collitz 3481. — Hunc titulum accuratius edidit Legrand Bull. Hell. XV 1891, 635 sqq., 14.

Collitz 3483, 1. — In mentionem iterum incidimus Ξενοκρά-
τευς 'Ιεροφῶντος, qui hoc loco laudatur, in Tit. N° 44, 5.

43.

Astypalaea, in oppido ad aedem τῆς Θεοτόκου. Gratias Astypalaeensibus publice agunt cives urbis Ionicae cuiusdam, quod auxilio eorum piratarum superbia depulsa sit. Tabula autem, vehementer attrita, litteris scripta minutis lectuque difficillimis, perincommode muro infixā est, ut ne Rosso quidem succederet, eam partem, cuius adhuc vestigia supersunt, accuratius transcribere.

Ross Inscr. Gr. Ined. II 158; quem secutus Rangabé Ant. Hell. II 762.

Ἐδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Μοσχίων Μενέτου |
[εἶ]πεν· Προγραφασμένων εἰς τὴν βουλὴν τῶν στρα[τ]ηγῶν
ὑπὲρ τ[ῆς πόλεως καὶ τοῦ δήμου? τοῦ 'Αστ]υπαλαίων, |
5 [δ]τι Ἀστυ[αλαιεῖς ἄνδρες γεγέννηται ἀγα]θοὶ [κ]αὶ Φί[λοι] | [λ]οι
τοῦ [δήμου τοῦ]λιστάτων | . PE τῶν πε[ρ]α-
τ[ῶν] ΣΙΑΙΣΑ | τῶν πλο[ι]ων | . ON
10 Ε. ΙΤΟΤΣ || ME ΣΛ. . ΑΝΟΣ | . ΩΣ
. σεσθαι | τοὺς Ἀστυ[πα]λαιε ἐχειν
τῶν ἐκ τῆς. | ΛΑΣ ΘΕΤ. ΣΕΝ αὐτῷ ἐγ ||

- 15 .ΛΕΤ [τῶν π]ειρατῶν [τῶν] ἐπὶ τὴν [ἡμ]|ετ[έραν
 χώραν προσ]ο[ρμι]ταμένων ἐκ τῆς Φυγ[ῆς . . .] | ΔΙΔΟΣ. . .
 ιε[ρ]οῦ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Μ[ενδη]{σ}ίας ΙΑ [σώματα ἐλευ]θερά
 τε καὶ δοῦλα διαρπάσαι . . | ΔΕΚΑΙΤΑ Γ . ΑΤΟ
- 20 τῶν ἐν τῷ χωρίῳ . . . || τοῖς γερ οἰς τόποις.
 [Ἀστ]υπαλαίης ΣΤ . . | ΤΕΣΤΟΙΣ ΩΝ ΠΡΟΠΑ . . .
 ΕΝΟΙΣΕΠΕΡ . . | ἐπ' αὐτοὺς οἱ ΠΑΡΑΚΑΛΟΜ ΙΒΙΩΙ
 οὐ τῆς . . . | οὔτε [ψ]υχῆς ἐφείσαντο ΔΙ ΕΤΣΑΝΤΕ
 | τοὺς πειρατὰς ἐκ τοῦ γε[νομένου] ἀγῶνος || .
- 25 ΑΝΤΩΝΕΙΝΑΝ . . ΟΝΚΑΤΑ ΙΣΤΟΝΤΟΤ |
 . ΑΣΕΝΤΑΣΤΩ . . . ΕΤΕΡΩ ΟΝ | . ΑΣΗ .
 ΛΛ . ΘΝ [π]ε[ι]ρατῶν πλ[οίων] ΤΑΝ | . ΑΧΟ . ΝΤΩΝ
 εἰς τὴν πολι Ἀ{ρ}{τέμιδος} | Μενδησίας καὶ κακουργο
- 30 ΡΙ || . Α ἀξίως τῆς ἑαυτῶν Μ |
 ἡμετέρας χώρας γεγον | . ΝΟΙ . ΤΕΣΟΝ ταῖς
 ἡμετέρ[αις] ἐπι]μέλειαν ἀναλαβόντες | καὶ
- 35 χορηγοῦντες πάντα Ο || πρὸς τε τὴν καθ' ἡμέραν
 | . ΑΤΟΣ εὐσχημοσύνην ΕΙ | . Σ περὶ
 τῶν ἰδίων Τ ΩΝ | . ΠΑΣΜΕΝΩΝ ἐλευ-
- 40 θερ | ΗΣ τε καὶ παιδείας Ω || . ΟΤΑΣ
 τῶν ἡμετερ | . ἡκόντων διὰ τὴν | . ΟΣ τε
 πρὸς αὐτοὺς Τ | . ΝΕΝΕ κτλ.

1. Μοσχίων Μένετου. Patri nomen fuisse Μενέ(σ)τῳ coniecit Ross; quod nomen neque aliunde cognitum est neque bene compositum. Praeterea nihil est quod lectionem traditam sollicitemus; nam Μένετος exstat nomen proprium (Eretriae repertum est; 'ΕΦημ. 'Αρχ. 1869 N° 404 β, 10).

17 et 29. Haec Diana Mendesia, quae Rosso cognomine esse videbatur perplexissimo, cum deo Aegyptio mihi cohaerere videtur Mende, quem forma caprina latitantem colebant Aegyptii (Her. II, 46; Suid. s. v. Μένδης; Etym. M. s. v. Μενδήσιος). Cum hoc deo, postea in Graeciam invecto, dea soror vel uxor consociata fuit adhuc incognita, quae Graecis Diana Mendesia dicebatur, uti ex loco nostro colligitur.

44.

Astypalaea, „dans un mur au Kastro". Donarium dis dedicant Astypalaeenses victoria (de piratis?) reportata.

Legrand Bull. Hell. XV 1891, 629, 1.

Ἀστυπαλαieiς ἀπὸ τῶν πολεμίων | τοῖς θεοῖς |, ἄρχοντας
5 τῶν ἡμιολιᾶν τὸ δεύτερ[ον] | Πυθέα τοῦ Ἀπελλέα, || τριηρα-
χούντων Ξενοκράτους | τοῦ Ἱεροφῶντος, Στράτωνος τοῦ Ἀλ-
κίμο[υ].

Ex litterarum ductibus apparet, ante saeculum alterum a.
Chr. hunc titulum insculptum non esse. — Ξενοκράτης Ἱεροφῶν-
τος in titulo recurrit Collitz Griech. Dial. Inscr. 3483, 1.

45.

Astypalaea. Elogium.

Ross Inscr. Gr. Ined. II 164.

..... ΑΙΔΑΙ Ἀρχεμηνίδα
... ΔΙΠΟΖΑΝ βεβακάταν ὑπὸ χθονί
..... ΣΤ. ΑΤΤ... ΘΕΑΝ εὐκλεεστάταν
.... ΩΝ πολίτας ἐσθλός, ἀλλὰ καὶ θανάων
5 ΓΕΓ.... πατὴρς . ΛΛΕΑΝ τεθιμένος
.. ΤΙΔΙΟΙΣ . ΛΕΛΦΘΥΤ. ἐστὶν εὐκλεεστάταν
.... Τ. Σ. ΟΙΤ. ΝΒΩΛΟΣ... ΣΤΕΩΝ δ' ἀπὸ
. Δ..... ΟΣ . ἀκα{ρ}πον ἀνθεσιν βρύοι.

Vocabula non distinxit Ross, qui insuper vs. 8 ΑΚΑΙΠΟΝ
edidit.

Alios titulos Astypalaeenses invenies Legrand Bull. Hell.
XV 1891, 630 sqq., N° 2—18; Ross Inscr. Gr. Ined. III 313
= Dubois Bull. Hell. VII 1883, 405 sqq.; Dubois Bull. Hell.
VII 1883, 406 sqq.; Ross Inscr. Gr. Ined. II 156 b = Rangabé
Ant. Hell. II 1201; Ross Inscr. Gr. Ined. II 157; Dubois Bull.
Hell. VII 1883, 478, 5.

N.B. Duo tituli desunt in Corpore Inscriptionum Rhodiarum,
donariis subscripti Rhodi repertis, quae hodie Berolini asser-
vantur; titulos volo ab Conzio editos Arch. Zeit. XXXVI
1878, 163.

INFINITIVI IN -UIRI.

SCRIPSIT

J. VAN DER VLIET.

Undique colliguntur exempla Infinitiui Futuri Passiui in *-uiri* (cf. Archiv f. L. L. VIII. p. 338 et IX. p. 492). Huius, siue forma appellanda est, siue ratio scribendi, uestigia extant etiam apud Apuleium. Libri enim IXi. cap. 8 (p. 159. 27) haec eduntur: *si praelium capessiturus uel latronum factionem persecuturus utiles necne processus sciscitaretur, additam uictoriam forti praesagio contendebant, quippe ceruices hostium iugo subacturi et praedam de rapinis uberrimam fructuosamque capturi*. In optimo libro *ƒ* legitur: *subactu*iri*. Quandoquidem Infin. Futur. Pass. sententiae multo aptior est quam Partic. Fut. Act., uerisimile est etiam *capturi* olim fuisse *captuiri*. Alterum huius Infinitui uestigium seruatum est l. IX c. 11 (p. 161. 27 Eyss.) *quod enim rebar ut minus aptum et huiusmodi ministerio satis inutilem me ad alium quempiam utique leuiorem laborem <de>legatum iri uel otiosum certe cibatum iri*. *Delegatum* scripsi pro uulgato *legatum* collato 127. 13. In *ƒ* est *cibatu*, ut et hic suspicari liceat antiquitus *delegatuiri* scriptum fuisse. Ne quis forte credat sententiam in altero loco inuersum uerborum ordinem requirere, ut oriatur *me otiosum cibatum iri, uel certe ad — leuiorem laborem <de>legatum iri*, conferat de locutione *uel certe in gradatione* summum quemque gradum indicanti 2. 26 et 79. 13, 186. 21 Eyss. His, nisi egregie fallor, tertius locus erit addendus: libri enim IIIi cap. 19 (p. 50. 13 Eyss.) haec leguntur: *sed ut ex animo tibi uolens omne delictum, quo me tantis angoribus implicasti, remittam, praesta quod summis uotis expostulo et dominam tuam*

cum aliquid huius diuinæ disciplinæ molitur, ostende cum deos inuocat; certe cum reformatur uideam. Reformatio Pamphiles multo magis mirum erat spectaculum quam inuocatio deorum; si igitur certe solito sensu, i. e. = saltem, dumtaxat ceperimus, Lucius dicet: ostende mihi spectaculum satis curiosum, ostende dumtaxat spectaculum mirificentissimum. Hanc absurditatem uitabimus scribendo: cum deos inuocat, <uel> certe cum reformatur. Ceterum uniuersum locum sic rescripserim: dominam tuam cum aliquid huius diuinæ disciplinæ molitur ostende <et> cum deos inuocat, <uel> certe cum reformatur <fac> uideam. <Et> inserit codex Leidensis (ð).

Ne priore quidem loco citata uerba videntur integra et me iudice ita erunt scribenda: „si praelium capessiturus uel latronum factionem persecuturus utilis necne processus sciscitaretur, addictam uictoriam sortis praesagio contendebant, quippe ceruices hostium iugo subactum iri (uel subactuiri) et praedam de rapinis uberrimam fructuosamque captum iri (uel captuiri).

SUETONIUS, DE VIR. ILLUSTR.

Suetonius. de uiris illustr. (ed. Reiffersch.) p. 135. § 106*. *Vulgares notas Ennius primus mille et centum inuenit. notarum usus erat, ut quidquid pro contione aut in iudiciis diceretur librarum scriberent <plures> simul astantes, diuisis inter se partibus, quot quisque uerba et quo ordine exciperet. Vocabulum <plures>, necessarium sententiæ supplementum in libris scriptis et in editionibus desideratur.*

AD VITRUVIUM V. 8, 1.

(Cf. *Mnemosyne* a. 1892 p. 419 sqq.).

SCRIPSIT

K. DUMON.

Inde ab ea aetate quae a renatis literis nomen habet ad nostram aetatem usque viri docti multum haeserunt in interpretatione vocabulorum „in cornibus hemicyclii” huius sententiae:

„Dextra ac sinistra in cornibus hemicyclii centra signantur „et circino posito in dextro ab intervallo sinistro circumagitur „circinatio ad proscaenii dextram partem. Item centro conlocato „in sinistro cornu ab intervallo dextro circumagitur ad proscaenii „sinistram partem”.

Omnes hunc locum interpretati sunt quasi sententia esset: „in extremis cornibus hemicycliorum amborum”, non „in cornibus hemicyclii”, i. e. intra cornua hemicyclii.

In mathematicorum sermone locus is, quo linea una alteram lineam, sive sunt rectae sive curvae, secatur, non cornu sed angulus dicitur. Id dicendi genus non abhorret ab iis linguis quae a lingua latina derivantur.

Vox anguli habet significationes duas, quarum altera pertinet ad spatium lineis duabus inclusum; altera, si dubitationi locus non est, ad anguli cacumen, ipsius anguli locum extremum. Verbi causa, Vitruvius IV, 3, 9 „.... agatur linea rotundationis quae quadrationis angulos tangat”.

Sin autem ambiguum est utrum agatur de loco extremo an de toto anguli spatio, semper substantivo adiungendum est

nomen adiectivum „extremum” ad extremum angulum significandum.

Non habet eas duas significationes vox cornus. Cornu semper significat spatium lineis duabus inclusum, nunquam extremum angulum. Unde sequitur ut, si indicari opus sit cornu extremum, i. e. cornus angulum, vocabulum „extremum” omitti nequeat. Revera Vitruvius extremum locum alicuius rei denotans, ut dicendi mos erat apud omnes scriptores latinos, nomine adiectivo semper usus est. Legimus verbi causa libro V, 5, 2: „... uti ea echea quae supra scripta sunt ad neten hyperbolaeon sonantia in cellis quae sunt in cornibus extremis” — Denique scribendum est aut „cornus angulus” aut „cornu extremum” si agitur de cornus cacumine.

At Vitruvius neque praescripsit „in angulis hemicycliorum centra signantur” neque „in extremis cornibus”, sed „in cornibus hemicyclii”.

Ergo „in cornibus” significat: intra cornua.

Haec loci interpretatio omnino quadrat cum Dörpfeldii diagrammate quod reperitur in libro cui titulus est: Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθηναῖς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, 1883; Ἀθήνησιν 1884. Conferatur et opus quod publicandum curavi anno 1894, Etudes d'Art grec, ubi Dörpfeldii diagramma et totius loci emendationem Vitruvii V, 8, 1 recepi.

TEMPTATUR CORNELIUS NEPOS IN ATTICO 10, 4.

(Antonius) *ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit*. Recte plerique editores spreverunt Lambini coniecturam scribentis: *ne quod in periculum incideret*. Nam *periculum incidit* pro accidit non minus recte dicitur, quam *casus* (Plancus in Epist. Cic. ad Fam. X 21, 6 *si casus inciderit*) et *tempora* (Cicero de Off. I. 31 *incidunt saepe tempora*). Sed *quod noctu fiebat* non potest ad *periculum* referri. Post *incideret* videtur excidisse *in itinere*. Aliquoties unum vel plura vocabula a librariis omissa esse apparet e Cim. 3, 3. Lys. 1, 2. Iphicr. 1, 4. Att. 8, 5. Attici prudentia in eo cernitur, quod *in summo terrore* noctu iter faciebat, ne ab adversae factionis hominibus agnosceretur.

I. C. G. B.

STUDIA ARISTOPHANICA.

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

I.

AD PACEM.

Vs. 1 Serv. I. αἶρ' αἶρε μάζαν ὥς τάχος τῷ κανθάρω.

„ II. ἰδοῦ. δὲς αὐτῷ τῷ κάκιστ' ἀπολουμένῳ.

Horum versuum posterior male intellectus fecit ut viri docti αὐτῷ ἱπσι interpretantes aut αὐτὴν cum Bentleio aut αὐτὸς cum Richtero substituerent, quamquam eodem modo infra vs. 1112 scribitur:

παῖ' αὐτὸν ἐπέχων τῷ ξύλῳ τὸν ἀλάζονα

ubi ut hic pronomen personale (*eum*) adiunctum habet nomen ἐπεξηγητικῶς appositum. Perspicuitatis causa utrobique virgulam apposuerim, hic post αὐτῷ illic post ξύλῳ.

Similiter virgula distinxerim vs. 4:

δὲς μάζαν ἐτέραν(,) ἐξ οὐδὲν πεπλασμένην

et vs. 11 ἐτέραν ἐτέραν δὲς(,) παιδὸς ἡταιρηκότος.

quia sensus est „*aliam da, (et quidem) pueri meritorii*”.

Vs. 3. καὶ μήποτ' αὐτῆς μάζαν ἠδὲν φάγοι.

Cur famulus hoc optet, parum perspicio. Procul dubio hoc vult „*Haec offa adeo dulcis est, ut haud sciam an umquam dulciorem comederit scarabaeus*”, itaque reddo poetae:

κοῦ μήποτ' αὐτῆς μάζαν ἠδὲν φάγῃ.

Vs. 50 Serv. II.

ἐγὼ δὲ τὸν λόγον γε τοῖσι παιδίοις
καὶ τοῖσιν ἀνδρίοις καὶ τοῖς ἀνδράσιν
καὶ τοῖς ὑπερτάτοισιν ἀνδράσιν φράσω
καὶ τοῖς ὑπερηνόρουσιν ἔτι τούτοις μάλα.

Notionum gradatio postulare videtur comparativum ὑπερτέροις. In versu sequenti ὑπερηνόρειν contra epicum verbi usum *magis virum esse* significare videtur itaque arridet Poekeli coniectura τούτων scribentis, sed male idem ἐπὶ τούτοις proposuit, quod aptam non praebet sententiam. Ad formulam ἔτι μάλα (quae vernaculae *eerst recht* respondet) cf. 280. 464. Ran. 462. al. Quia vero hae voculae disiungi non solent, nescio an recte Blaydes coniecerit:

καὶ τοῖς ὑπερηνόρουσι τούτοις (?) ἔτι μάλα.

Vs. 61 Serv. I.

σιγῆσαθ', ὡς Φωνῆς ἀκούειν μοι δοκῶ.

Nemo praeter ipsum et conservum in scena adest, quare necessarium videtur σίγησον. An spectatoribus hoc dicit, ut Vesp. 86? Sed plane diversam esse eius loci rationem inspicientibus apparebit.

Vs. 64. τοῦτ' ἐστὶ τοῦτ' τὸ κακὸν αὐθ' οὐγὰρ ἔλεγον·

τὸ γὰρ παράδειγμα τῶν μανιῶν ἀκούετε.

Quia articulus non, ut apud Homerum, habet vim pronominis demonstrativi, nondum me poenitet olim correxisse τὸδε γὰρ κτέ. Eodem vitio laborat infra vs. 219, quem sic corrigo:

ὁ <δ> γοῦν χαρακτὴρ ἡμεδαπὸς τῶν ῥημάτων.

Vs. 114. ὦ πάτερ ὦ πάτερ, ἄρ' ἔτυμός γε

δῶμασιν ἡμετέροις φάτις ἤκει,

ὡς σὺ μετ' ὀρνίθων προλιπὼν ἐμὲ

ἐς κόρακας βαδιεῖ μεταμώνιος;

Ad verba μετ' ὀρνίθων non ad ἐς κόρακας (quod est annotatiunculae lemma) pertinet schol. Rav. ἀντὶ τοῦ μετὰ ὀρνέων. Fortasse igitur grammaticus intellegendum putavit μετὰ κανάρου, quale animal ὀρνεον vulgari usu dici potuit, non ὄρνις. Sed praeter pluralem numerum hoc obstat, quod in sequentibus demum

agitur de scarabaeo. Si igitur, quod multum dubito, verba sincera sunt, intellegendum *cum avibus volans*. Num forte poeta dederat:

ὡς μετεωρισθείς, προλιπὼν ἐμέ,
ἐς κόρακας βαδιεῖ μεταμώνιος;? Cf. Nub. 403.

Vs. 150. ὑμεῖς δὲ γ', ὑπὲρ ὧν τοὺς πόνους ἐγὼ πονῶ,
μὴ βδεῖτε μηδὲ χέζεθ' ἡμερῶν τριῶν.

Requiro pronomen demonstrativum, sive scribendum est *τούσδ' ἐγὼ πόνους πονῶ*, sive *τούσδε τοὺς πόνους πονῶ*.

Vs. 153. ὡς εἰ μετέωρος οὗτος ὧν ὁσφρήσεται,
κάτω κάρα ρίψας με βουκολήσεται.

Scholiasta interpretans *νεμηθήσεται*, *τραφήσεται* intellegere videtur „excrementis meis, quae terrore perculsus et moribundus emittam, vescetur.” Admodum mihi abblanditur Heckeri coniectura *βαυκαλήσεται*, *consoriet*, comice dictum pro *ἀποκτενεῖ*. Cf. Et. M. 182, 18 καὶ βαῦ (καταβαυκαλλίζειν?) τὸ κατακοιμίζειν „κατεβαυκάλισε με” Φησιν ὁ κωμικός (fr. adesp. 1030 K.).

Vs. 160. κᾶτα δρομαίαν πτέρυγ' ἐκτείνων
ὀρθὸς χώρει Διδς εἰς αὐλάς.

Ita codd. V S, ὀρθῶς R. Corrigenti mihi ὀρθὴν Ex. Crit. p. x. coll. Av. 1. Thesm. 1223. Lys. 834, assentitur Blaydes. Eur. Hel. 1560 ed. meae:

ταύρειος δὲ ποὺς
οὐκ ἤθελ' ὀρθὸς σανίδα προσβῆναι κάτα,
ἀλλ' ἐξεβρυχᾷτ' ὄμμ' ἀναστρέφων κύκλω,
κυρτῶν τε νῶτα κεῖς κέρασ παρὲμβλέπων
μὴ θιγγάνειν ἀπεῖργεν.

nemo sane ὀρθὴν, *recta*, sequente σανίδα, praetulerit, sed fortasse ibi ὀρθῶς, *recte* (ut oportebat) est genuina lectio.

Vs. 162. ἀπὸ μὲν κάκκης τὴν βῖν' ἀπέχων
ἀπὸ δ' ἡμερινῶν σίτων πάντων.

Scholiastae Rav. explicationem ἀντὶ τοῦ θνητῶν καὶ ἐπιγείων pertinere ad genuinam lectionem ἡμερίων dudum intellectum est. Nuperrime autem Rutherford in splendida scholiorum Rav.

editione ap. Macmillan docuit lemma annotatiunculae in cod.
sic scriptum esse ἡμερίων. In textum recipere certam lectionem
nemo sanus amplius dubitabit.

Vs. 169.

οὐ κατορύξεις

κάπιφορήσεις τῆς γῆς πολλήν,
κάπιφυτεύσεις ἔρπυλλον ἄνω
καὶ μύρον ἐπιχεῖς; ὡς ἦν τι πεσὼν κτλ.

Metri causa correxerim, ut olim monui:

κἄτ' ἐπιχεῖς μύρον;

Vs. 192.

Merc. ἦκεις δὲ κατὰ τί; Tr. τὰ κρέα ταυτί σοι φέρων.

Merc. ὦ δειλακρίων, πῶς ἤλθες; Tr. ὦ γλίσχρων, ὄρῃς
ὡς οὐκετ' εἶναι σοι δοκῶ μιαιρώτατος;
ἴθι νυν κάλεσόν μοι τὸν Δί'. M. ἰὴ ἰὴ ἰὴ,
ὄτ' οὐδ' ἔμελλες ἐγγυὺς εἶναι τῶν θεῶν.

197 Φροῦδοι γὰρ ἐχθὲς εἰσιν ἐξωκισμένοι.

Vs. 197 cod. B confirmavit coniecturam meam (Ex. Crit. p. x):

Φροῦδοι γὰρ εἰσιν, ἐχθὲς ἐξωκισμένοι.

Praeterea vero parum perspicuum est quod vs. 193 Mercurius
vocat πῶς ἤλθες, pro quo Hamaker πῶς εἶπας; ego probante
Blaydesio ὡς ἡδέ' proponebam, postea tamen monens fortasse
πῶς ἤλθες; esse salutandi formulam, qua laetitia de alicuius
adventu significetur, coll. Soph. El. 1355, ubi Electra ad fratrem

ὦ φίλτατον Φῶς, ὦ μόνος σωτὴρ δόμων
'Αγαμέμνονος, πῶς ἤλθες; ἢ σὺ κεῖνος εἶ,
ὅς τόνδε κάμ' ἔσωσας ἐκ πολλῶν πόνων;

Ibi tamen non satis apparet utrum hoc velit Electra, an potius
admirationem suam, quod frater venire potuerit, significet.
Interea apud Aristophanem nihil novare praestiterit. Ceterum
schol. Rav. (γλίσχρως: ἀντὶ τοῦ Φιλοτίμως εἰς τὸν οὐρανὸν ἔβην)
satis apte legisse Tryg. ὦ γλίσχρως· ὄρῃς κτέ. nuper animadvertit
Rutherford. Sed ne sic quidem satis apparet cur Trygaeus vs. 195
e Mercurii verbis hoc efficiat.

Vs. 250. Ἰὼ Σικελία, καὶ σὺ δ' ὡς ἀπόλλυσαι.

Haereo in tempore praesenti. Si enim e vss. vicinis comparamus

(238) ἀλγῆσεται, (243) ἀπολείσθαι, (246) ἐπιτρίψουσθ', (251) διακναισθήσεται, non dubitamus corrigere:

Ἰὼ Σικελία, καὶ σὺ δ' ὥς ἀπολείσθαι
sive κακῶς a fine periit, sive ταχὺ vel τάχα.

Vs. 265 εἶπερ γὰρ ἤξει τὸν ἀλετριβανὸν φέρων,
τούτῳ τὰ ράξει τὰς πόλεις καθήμενος.

Postquam Meineke κατατρίψει proposuerat, ego *An. Crit.* pag. 48 lenius eorrexī <κα>τὰ ράξει. Frustra Blaydes coll. Antig. 1080 vulgatam tuetur. Nam per se quidem optime dici ταραττεῖν nemo hercle negabit, sed ἀλετριβάνῳ ταραττεῖν πόλιν absurdum est.

Vs. 283. εἰς τὰ πλὴ Θράκης χωρία
χρήσαντες ἑτέροις αὐτὸν εἶτ' ἀπώλεσαν.

Si recte Meineke, coll. Av. 1369, interpolatum iudicavit χωρία, supplere possis νῆ Δία. Additum χωρία Thuc. V 12, sed plerumque omittitur, nec fortasse ibi quoque genuinum est.

Vs. 289. νῦν τοῦτ' ἐκεῖν' ἤκει τὸ Δάτιδος μέλος, κτέ.

Quia τοῦτ' ἐκεῖνο pro simplici τοῦτο vel ἐκεῖνο non ponatur, Blaydes distinguit:

νῦν τοῦτ' ἐκεῖν' ἤκει κτλ.

Cum tamen formula τοῦτ' ἐκεῖνο nude poni soleat et vocula νῦν pertineat ad ἤκει, potius distinguam:

νῦν, τοῦτ' ἐκεῖν', ἤκει τὸ Δάτιδος μέλος.

Iniuria idem haesit in ἤκει, quod usu venit significat, ut Plat. Euthydem. p. 296 B τοῦτ' ἐκεῖνο, ἔφη, ἤκει τὸ αὐτὸ παράφθυσμα et alibi. Datidem non notum Darii imperatorem sed Carcini filium (cf. schol.) intellegendum esse optime demonstravit van Leeuwen.

Vs. 328.

Chor. ἐν μὲν οὖν τουτὶ μ' ἔασον ἐλκύσαι καὶ μηκέτι.

Meineke τοῦτ' ἔτι μ' ἔασον postulabat. Si quid mutandum, possis etiam τουτὶ μ' ἔτ' ἔασον, nam ἔασον apud Aristophanem saepius est disyllabum. Sed sequente μηκέτι melius habet quod traditum est.

Vs. 330.

Chor. οὐκ ἂν δρῶμαι μεθ', εἴπερ ὠφελήσοιμ' ἐν τῇ σε.

In hac sententia cum Blaydesio malim ὠφελήσοιμ' ἐν τῇ σε, quia vero in protasi aegre desideratur vocula ἔτι, vide an praestet:

οὐκ ἂν δρῶμαι μεσθ' ἔτι, εἴπερ ὠφελήσοιμ' ἐν τῇ σε.

Vs. 364.

Merc. ἀπόλωλας, ὦ κακὸδαίμων. Tryg. οὐκοῦν ἦν λάχων.

Ἐρμῆς γὰρ ὦν κλήρω ποιήσεις, οἶδ' ὅτι.

Iure in hoc loco haesit Dobree, qui satis feliciter coniecit οὐκ, ἦν μὴ λάχων, quam coniecturam (possis etiam οὐ πρὶν ἂν λάχων) in textum recepit Blaydes, praeterea coniciens:

Ἐρμῆς γὰρ ὦν κλήρω μ' ἀπολείς, εὖ οἶδ' ὅτι.

Dura sane est vulgaris interpretatio κλήρω ποιήσεις, scil. με λαχεῖν et subobscura sententia, nec si hoc voluisset intellegitur, quidni poeta planius scribere maluerit:

Ἐρμῆς γὰρ ὦν λαχεῖν ποιήσεις μ' οἶδ' ὅτι.

qualis lectio, si κλήρω a glossatore profectum sit, genuina esse potest. Sin vero ποιήσεις cum Blaydesio ex ἀπολείς corruptum esse statuas, nescio an (minime enim necessarium esse εὖ οἶδ' pro οἶδ' alii loci docent) probabilius conicias:

Ἐρμῆς γὰρ ὦν κλήρω γέ μ' ἀπολείς, οἶδ' ὅτι.

Ita sententia haec erit: „Non (perii), si non (aut ante quam, si „πρὶν ἂν legimus) sorte designer; te enim, sortitione saltem „instituta, perditurum me esse, quippe qui Mercurius sis (deus „sortis praeses), probe novi.” Vide tamen ne eodem sensu lenissime corrigere liceat:

Ἐρμῆς γὰρ ὦν κληρὸν ποιήσεις, οἶδ' ὅτι.

i. e. *Mercurius enim cum sis, sortitionem te initurum scio, κληρὸς enim subinde ponitur pro κληρώσει. Trygaeus sortis patronum nihil sine sortitione facturum sibi persuadet. Meinekii coniectura κληρῶν nihil proficitur. Scholiastae scribenti οἶδα γὰρ ὅτι ὥς Ἐρμῆς ὑπάρχων ποιήσεις με κληρῶσαι redde κληροῦσθαι aut κληρώσασθαι. Cur Rutherfordio grammaticus κληροῦν apud Aristophanem legisse videatur me latet. Si haec autem fuerit genuina lectio, certe scribi oporteat κληροῦν ποιήσεις μ', sed ita iure expectes verbum passivum.*

Vs. 416. ναὶ μὰ Δία. πρὸς ταῦτ', ὦ φίλ' Ἑρμῇ, ξύλλαβε
 ἡμῖν προθύμως τῶνδε καὶ ξυν<αν>έλκυσον,
 καὶ σοὶ τὰ μεγὰλ' ἡμεῖς παναθῆναι' ἄξομεν
 πάσας τε τὰς ἄλλας τελετὰς τὰς τῶν θεῶν.

Schol. τὰ μεγὰλα: οὐχ ὥς καὶ μικρῶν ὄντων τοῦτό φησιν, ἀλλ' αὖξων τὴν χάριν. Licet omnes, quod sciam, interpretes huic explicationi acquiescant, equidem eam ferri posse aegre mihi persuadeo multumque vereor ne ludificetur nos antiquum scripturae vitium. Quid si fuit:

καὶ σοὶ μετὰ ταῦθ' (μετὰ τὰδ') ἡμεῖς παναθῆναι' ἄξομεν?

Vs. 426. ἀλλὰ ταῖς ἄμαις
 εἰσιδόντες ὡς τάχιστα τοὺς λίθους ἀφέλκετε.

Una deleta literula quondam correxi:

εἴ' ἰδόντες κτλ.

Cf. Plut. 292. 316. 760. Th. 985. Ran. 394. Ach. 494. Lys. 1305 sq.

Vs. 451. ἢ δοῦλος αὐτομολεῖν παρεσκευασμένος, κτέ.
 Nuper Mnemos. 1895 pag. 454 corrigebam ἢ. Nihilominus ἢ sic tueri possis, ut sensus sit: καί τις μὴ ξυλλάβοι, στρατηγεῖν βουλόμενος ἢ ὡς δοῦλος αὐτομολεῖν παρεσκευασμένος, ἐπὶ τοῦ τροχοῦ στρεβλοῖτο μαστιγούμενος.

Vs. 525. οἶον δὲ πνεῖς, ὡς ἡδὺ κατὰ τῆς καρδίας,
 γλυκύτατον ὥσπερ ἀστρατείας καὶ μύρου.

Blaydes violenta et temeraria coniectura textui intulit ὄζει δὲ καὶ τῆς κιστίδος, alia non meliora proponens in adnotatione, quae legantur apud ipsum. Rectissime habet tradita lectio; ut enim recte dicitur ὡς ἡδὺ καταπνεῖς τῆς καρδίας μου, ita sic quoque dici optime potest. Cf. Lys. 552. Ipse autem in commentario recte vertit, *quam suave spiras in pectus meum*.

Vs. 525. Trygaeus ad Theoriam:

οἶον δὲ πνεῖς, ὡς ἡδὺ κατὰ τῆς καρδίας,
 γλυκύτατον ὥσπερ ἀστρατείας καὶ μύρου.

Merc. μῶν οὖν ὅμοιον καὶ γυλίου στρατιωτικοῦ;

Ultimum versum vitiosum esse vidit Blaydes, qui μῶν οὐχ coniecit, quod verum videtur. Poterat sine interrogatione: οὐ γοῦν ὁμοῖον (sc. πνεῖ αὐτῆς) καὶ γ. στρ.

Vs. 562. εἴθ' ὅπως λιταργιοῦμεν οἷκαδ' εἰς τὰ χωρία
ἐμπολήσαντές τι χρηστὸν εἰς ἀγρὸν ταρίχιον.

Ob abundantiam valde suspectum hodieque habeo verba εἰς ἀγρὸν. Olim proposui οὐ (vel κοῦ) σαπρὸν (quali belli tempore vescebamur). Cf. imprimis Ach. 1101, ubi Lamachus in bellum profecturus: θρίον ταρίχους οἷσε δεῦρο, παῖ, σαπροῦ. Possis etiam ἐν ἀγορᾷ. Nihilominus fieri potest ut hic, non vs. 536, olim lecta fuerit varia lectio ap. schol. εἰς ἱπνόν. Quonam sensu Blaydes καὶ σαπρὸν coniecerit, prorsus me latet. Egrege vero idem rem gessit vs. 612 ὡς δ' ἄπαξ τὸ πρῶτον ἀφθεῖσ' ἐψόφησεν ἄμπελος corrigens pro absurda librorum lectione ἄκουσ'.

Vs. 567. αἷ τε θρίνακες διαστίλβουσι πρὸς τὸν ἥλιον.

ἢ καλῶς αὐτῶν ἀπαλλάξειεν ἂν μετόρχιον.

Si vera est vulgaris huius loci interpretatio, non expedio genetivum αὐτῶν, pro quo requiro αὐτοῖς = δι' αὐτῶν. Ingeniose O. Schneider αὖων (imo αὔων) ἀπαλλάξειαν.

Vs. 634.

ἀλλ' αἶτ' ὦν ἄνευ γιγάρτων καὶ φιλῶν τὰς ἰσχάδας
ἐβλεπον πρὸς τοὺς λέγοντας· κτέ.

Fero quidem φιλῶν, sed longe malim ποθῶν, desiderans.

Vs. 688.

Merc. πῶς οὖν ξυνοίσει ταῦτ' ἐρωτᾷ τῇ πόλει.

Tryg. εὐβουλότεροι γενησόμεθα. Merc. τρόπῳ τίνι;

Tryg. ὅτι τυγχάνει (Hyperbolus) λυχνοποιὸς ὢν.

Verbis sic divis, dubito num plane necessaria sit Dindorfii correctio τίνι τρόπῳ, coll. Plut. 1057 παιδιὰν τίνα; sed Veneti cod. lectio τρόπῳ τινί, i. e. quodam modo, vera esse potest, si verba εὐβουλότεροι — ὅτι τυγχάνει κτέ. Trygaeo continuamus. Difficilis est optio, sed tamen vulgaris divisio propter alacritatem praeferenda videtur.

Vs. 693. οἷά μ' ἐκέλευσεν ἀναπυθέσθαι σου. Tryg. τὰ τί;

Rectissime τίνα; reponi iussit Reiske; perversa autem est altera eius ἐτ Dindorfii coniectura τὸ τί; non tantum ob praegressum οἷα, sed etiam ob Mercurii responsum:

πάμπολλα καὶ τάρχαι' ἃ κατέλιπεν τότε.

unde simul apparet οἷα in οἶον mutari non posse.

Vs. 729. ἀλλ' ἴθι χαίρων· ἡμεῖς δὲ τίως τάδε τὰ σκεύη πα-
ραδόντες

τοῖς ἀκολουθοῖς δῶμεν σφίζειν.

Soloece Blaydesium καταθέντες pro παραδόντες reposuisse alibi ostendi, constanter enim Athenienses de onere quod depositur verbo medio κατατίθεσθαι, et aequè constanter verbo αἴρεσθαι de suscipiendo onere usos esse, verbum activum de solvenda pecunia una cum v. καταβάλλειν adhibentes. Quam rem demonstrans ipse coll. Ran. 132 proponebam φῶμεν, i. e. κελύσωμεν, eo tempore ignorans dudum ita correxisse Meinekium et recepissem in textum. Hoc igitur admissio sequentia sic scripserim:

ὥς εἰώθασι μάλιστα

περὶ τὰ σκεύη πλείστοι κλέπται κυπτάζειν καὶ κα-
κοποιεῖν

pro τὰς σκηναῖς, quod nemo intellegit.

Hamaker, qui sine causa idonea vs. 729 τήνδε σκευὴν ἀποδόντες scribi iussit, hic corrigebat περὶ τὴν σκευήν, sed τὰ σκεύη optime de instrumentis aut ad extrahendam Pacem aut potius ad agros colendos (cf. 552. 1318) adhibitis intellegi possunt.

Vs. 733. ἦν ἔχομεν ὁδὸν λόγων εἴπωμεν, ὅσα τε νοῦς ἔχει.

Correxi quondam νοῦν, coll. Ran. 696. Idem postea vidit O. Schneider, praeterea proponens γε pro τε.

Vs. 769. πᾶς γὰρ τις ἐρεῖ νικῶντος ἐμοῦ

κάπῃ τραπέζῃ καὶ ξυμποισίῃ·

„Φέρε τῷ Φαλακρῷ, δὲς τῷ Φαλακρῷ

τῶν τραγαλίων, καὶ μάφαιρει

γενναιοτάτου τῶν ποιητῶν

ἀνδρὲς τὸ μέτωπον ἔχοντος.”

Pro ἀνδρὲς scholiastae lectionem λαμπρὸν, coll. Eq. 550, substituerunt Dindorf, Meineke, alii. Sed optime iam Holden docuit τὸν Φαλακρὸν hic non ipsum Aristophanem esse, sed quemlibet

alium calvum, et locum sic esse construendum: καὶ μὴ ἀφαίρει ἀνδρὲς ἔχοντος τὸ μέτωπον γενναιοτάτου τῶν ποιητῶν. Iam vero apparet scribendi usum (nulla enim hic est parodia aut paratragedia) postulare τοῦ γενναιοτάτου. Quod quia metro non admittitur, certum esse existimo γενναιοτάτου glossema esse genuinae lectionis, sive τοῦ κομψοτάτου sive τᾶνδρειοτάτου aptius iudicetur.

Vs. 815. ὦν καταχρεμψαμένη μέγα καὶ πλατύ,
Μοῦσα θεά, μετ' ἐμοῦ ξύμπαιζε τὴν ἑορτήν.

Malim τὴνδ' ἑορτήν. Cf. Ran. 72 παννουχίδας —, αἱ τῇδε πρέπουσιν ἑορτῇ, 393 τῆς σῆς ἑορτῆς.

Vs. 836.

Serv. τίνες γὰρ εἰσ' οἱ διατρέχοντες ἀστέρες,
οἱ καόμενοι θεοῖσιν;

Non cohaeret haec quaestio cum praegressis, itaque inepta est particula γὰρ. Fortasse scribendum:

τίνες πότ' εἰσ' κτλ. aut lenius τίνες δ' ἄρ' εἰσ' κτέ.

Vs. 668. ἡ παῖς λέλονται, καὶ τὰ τῆς πυγῆς καλὰ·
ὁ πλακοῦς πέπεφθ', ἡ σησαμῇ ξυμπλάττεται,
καὶ τᾶλλ' ἀπαξάπαντα· τοῦ πέους δὲ δεῖ.

Apte sed paullo violentius Blaydes coniecit:

καὶ τᾶλλ' ἐτοῖμα πάντα· κτλ.

Nec ἀπαξάπαντα ex iis vocabulis est, quae librariis in promptu sunt. Potius crediderim eos vocula καὶ supplevisse parvam initio versus lacunam et coll. Acharn. 1080 reponendum esse
<πάρα> τᾶλλ' ἀπαξάπαντα· τοῦ πέους δὲ δεῖ.

Vs. 741. τοὺς θ' Ἑρακλέας τοὺς μάττοντας(?) καὶ τοὺς πει-
νῶντας ἐκείνους

ἐξήλασ' ἀτιμώσας πρῶτος.

Non tantum μάττοντας (cf. Blaydes) suspicione non vacat, sed etiam repetitus articulus. Fortasse deleto posteriore τοὺς pro ΚΑΙ rescribendum ΚΑΕΙ s. ΚΑΙΕΙ καεὶ vel potius καεῖ. Qui hucusque quasi cives fuerant in scena, civitate privaverat poeta (ἀτιμώσας).

Vs. 877 sq. Vide annon praestet scribere

εἶεν, τίς ἐσθ' ὑμῶν δίκαιος, τίς ποτε, τίς | διαφυλάξαι τήνδε
τῇ βουλῇ λαβών; pro τίς ποτε; τίς διαφυλάξει —; Cf. 881.

Vs. 956 Tryg. ἄγε δὴ τὸ κανοῦν λαβὼν σὺ καὶ τὴν χέρνιβα

957 περιῖθι τὸν βωμὸν ταχέως ἐπιδέξια.

958 Serv. ἰδοὺ· λέγοις ἂν ἄλλο· περιελήλυθα.

959 Tryg. φέρε δὴ τὸ δάλιον τόδ' ἐμβάψω λαβών,

960 σείου σὺ ταχέως· σὺ δὲ πρότεινε τῶν ὀλῶν

961 αὐτός τε χερνίπτου παρὰ τοὺς ταύτην ἐμοί

962 καὶ τοῖς θεαταῖς ῥίπτε τῶν κριθῶν.

Locum corruptum et turbatum partim restituit Blaydes corrigendo vs. 99 σείσω τε ταχέως, sed nihilo minus reliqua obscura restant. Ordinem versuum turbatum quidem esse intellexit Meineke, sed auxit, si fieri poterat, confusionem ponendo vs. 961 ante 960. Nulla mihi opus erit disputatione, si totum locum, ut a poeta profectum esse arbitror, infra apposuerō.

956 Tryg. ἄγε δὴ τὸ κανοῦν λαβὼν σὺ καὶ τὴν χέρνιβα

957 περιῖθι τὸν βωμὸν ταχέως ἐπιδέξια,

961 αὐτός τε χερνίπτου παρὰ τοὺς τ' αὐτὴν ἐμοί.

958 Serv. ἰδοὺ· λέγοις ἂν ἄλλο· περιελήλυθα.

959 Tryg. φέρε δὴ τὸ δάλιον τόδ' ἐμβάψω λαβών

960 σείσω τε ταχέως· σὺ δὲ πρότεινε τῶν ὀλῶν

962 καὶ τοῖς θεαταῖς ῥίπτε τῶν κριθῶν.

Ita enim omnia tam clara sunt ac perspicua, ut supervacuum sit unum verbum addere. Vs. 960 etiam malim: σείσων· σὺ δ' αὖ ταχέως πρότεινε τῶν ὀλῶν.

Vs. 986 Tryg. μὰ Δί' ἄλλ' ἀπόφηνον ὄλην σαυτὴν

γενναῖοπρεπῶς τοῖσιν ἐρασταῖς

ἡμῖν, οἳ σου τρυχώμεθ' ἥδη

τρία καὶ δέκ' ἔτη.

Schol. τὸ χ ὅτι οὐ συμφωνεῖ τοῖς χρόνοις ἃ λέγει, καὶ ἐν τοῖς Αἰχαρνεῦσι (266) Φησὶν „ἔκτω σ' ἔτει προσεῖδον εἰς τὰ χωρία”. ἀλλὰ καὶ ὁ Φιλόχορος ἀπὸ Πυθοδώρου (a. 432/1), ἀφ' οὗ ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου δοκεῖ γεγενῆσθαι, μέχρι Ἰσάρχου (a. 424/3) καταριθμούμενος εἰς τὰ ἰγ' ἔτη συνάγει τοὺς χρόνους (octo tantum anni intercedunt, itaque corrige ἀλλὰ καὶ οὐδὲ Φιλόχορος).

πάλιν Θουκυδίδης — οὐδὲ αὐτὸς εἰς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν ἔρχεται, ἀλλ' ἀπολείπεται παρὰ τὰ θ' ἔτη· λεκτέον τοίνυν ὅτι αὐτὸς αὐτοῦ δ' Ἀριστοφάνης τὸ ἐνδόσιμον δεδωκὼς πῆ μὲν ἀνάπαυλαν πῆ δὲ πόλεμον γενέσθαι, ὥς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν βεβαίαν εἶναι μήτε τοῦ πολέμου μήτε τῆς εἰρήνης, ὥστε αἱ διαφωνίαι τῶν πραγμάτων εἶσιν ἀνόμοια (haec corrupta sunt). — οἱ δὲ ποιηταὶ πολλάκις αὐτοσχεδιάζουσιν εἰς τοὺς χρόνους. Si sana sunt verba Aristophanis, statuamus necesse est eum hic rei augendae causa belli initium computasse a pugna navali Corinthiorum et Corcyraeorum; quamquam ne sic quidem recte, quia, ut Krüger ad Fast. Hell. a. 435 affirmat, revera non tres sed duo tantum anni inter hanc pugnam et verum belli initium interfuerunt. Ut vero de horum verborum integritate dubitem, facit praeter locos Acharnensium (266. 890) insolitus usus verbi *τρύχεσθαι* cum genetivo, quae causa fuit cur Blaydes offensus et ipse mira belli annorum computatione coniceret:

οἷ σου γλιχόμεσθ' ἤδη

δέκατον τὸ δ' ἔτος

Sed enim inde nasci potuisse quae in libris tradita sunt et agnoscuntur a scholiastis nemini facile persuadebit. Si igitur locus sanus non est (verbi *τρύχεσθαι* structura sane aliorum verborum velut *κάεσθαι* utcumque potest defendi), coniecero potius:

οἷ σοῦ δίχα καὶ δέκ' ἔτη

τρυχόμεσθ' ἤδη.

„qui te privati vel decem iam annos aerumnis conficimur.” Sed fortasse non neglegendum etiam Eq. 793 *ἔτος ὄγδοον* (debebat *ἔβδομον*) parum accurate convenire cum *ἐκτῶ ἔτει* Ach. 266. Cf. 890. Vocula *δίχα* poeta aliter usus est infra 1262.

Ipsa sequentia propter suspectum in medio systemate versum paroemiacum sic scribo praeunte Kockio ad Hermippi fr. 46

λῦσον δὲ μάχας καὶ κορκορυάς,

ἵνα Λυσιμάχην <δῇ> σε καλῶμεν.

Vs. 1012. εἴτα μονῶδεῖν ἐκ Μηδείας,
 „δρόμην δρόμην, ἀποχηρωθεῖς
 „τᾶς ἐν τεύτλοισι λοχευόμενας”
 τοὺς δ' ἀνθρώπους ἐπιχαίρειν.

Morsimum scripsisse Medeam, in qua Iasonis partis Melanthius egerit, coniecit Fritzsche ad Ran. 151, quam coniecturam nuper in Mnemosyne huius anni pag. ita amplexus sum, ut Medeeae potius partes egerit, perpetrata liberorum caede sic fere lamentantis

δρόμαν δρόμαν ἀποχρηθεῖσ',

ἃ σφ' ἐν καμάτοισι λοχευσαμένα.

Quae si vera est suspicio, ἀποχρηθεῖσα est *orbata*, ut χῆρος et χηροῦν non tantum de *viduis* sed etiam de *orbis* usurpantur. — Ad ἀνθρώπους Blaydes annotat „Latet fortasse aliud quid.” Et ipse iam olim ita iudicavi, quia ἀνθρώπους ita tantum ferri posse putabam, si aut di aut bestiae opponerentur, quapropter τοὺς δ' ἄλλους <τῶδ'> ἐπιχαίρειν proposui, ἀνους, i. e. ἀνθρώπους, ex ἄλλους natum esse ratus. Hodie traditam lectionem ita tueor, ut suspicer de industria ita scripsisse poetam, quo Melanthium non *hominem*, sed spurcam aliquam bestiam esse innueret.

Vs. 1034.

καὶ τὴν τράπεζαν οἶσομαι, καὶ παιδὸς οὐ δεήσει.

Si sana lectio οἶσομαι, est *mibi feram*. Sed fortasse vera scriptura est οἶσομεν = οἶσω.

Vs. 1077. Hierocl.

ὥς ἡ σφονδύλη φρύγουσα πονηρότατον βδεῖ,

χῆ κώδων ἀκαλανθὺς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει,

τουτὰκις οὕτω χρῆν τὴν εἰρήνην πεποιῆσθαι.

Recte quidem schol. ἄρχεται δὲ ἀδιανόητα λέγειν τοὺς χρησιμωδούς μιμούμενος καὶ τῶν χρησμῶν τὰ λοξά (τὸ λοξόν recte Blaydes), itaque fortasse iure suo utuntur qui vel absurdum istud κώδων ἀκαλανθὺς tuentur, quamvis admodum speciosa sit Blaydesii coniectura κώδινουσ' ἀκαλανθὺς, neutiquam tamen me iudice eo usque progredi licet ut putemus poetam notissimo adverbio τουτὰκις, quod constanter τότε significat, h. l. tribuisse significationem toto coelo diversam τοῦ οὕτως. Accedit quod ridiculorum verborum generalis haec sententia esse videtur: „Quamdiu non mutatur rerum natura, hanc pacem nondum factam oportebat.” Quod ita quantumvis ridicule dici potuit:

ἦος σφονδύλη φρύγουσα πονηρότατον βδεῖ,

κῶδίνουσ' ἀκαλανθίς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει,
ταύτην οὐπω χρῆν τὴν εἰρήνην πεποιῆσθαι.

Sed *τουτάκις* aliud celare, quod frustra quaero, verisimile est. Facilius quidem nasci potuit e *τούτοις*, sed recte sic dici pro πρὸς *τούτους* non probat vs. 1065. Ingeniosioribus igitur rem committo. Quod enim satis leniter conicias τοῦδ' ἄχρις, id probo exemplo firmare nequeo.

Vs. 1096.

Tryg. ἀλλ' ὁ σοφὸς τοι νῆ Δί' Ὅμηρος δεξιὸν εἶπεν·
„ἀφρήτωρ ἀθέμιστος κτλ.”

Malim: ἀλλ' ὁ σοφὸς τὸδε νῆ Δί' Ὅμηρος δεξιὸν εἶπεν·.

Vs. 1113. Tryg.

ἄλλως, ὦ τᾶν, ἱκετεύεις·

οὐ γὰρ ποιήσεις λεῖτον τὸν τραχὺν ἐχθῖνον.

Pro *τραχὺν* e vs. 1086 *τριχὺν* restituit Cobet, sed vix dubito quin collato eodem versu pro *ποιήσεις*, quod glossatoris videtur, reponendum sit *κεν θέλης*. Nam ubicumque per metrum fieri potest, Trygaeus in talibus (quod multo salsius est) eadem verba repetit. Cf. 1086 cum 1106, 1076 cum 1112, 1074 cum 1107.

Vs. 1159.

ἦνίκ' ἂν δ' ἀχέτας

ἔδῃ τὸν ἥδυν νόμον,

διασκοπῶν ἥδομαι

τὰς Δημνίας ἀμπέλους

εἰ πεπαίνουσιν ἥ-

δη (τὸ γὰρ Φῖτυ πρῶτον φύσει),

τόν τε Φήληχ' ὀρῶν οἰδάνοντ'.

εἴθ' ὁπόταν ἦ πέπων,

ἐσθίω καὶ πέχω

χῆμα Φήμ'· ὦραι Φίλαι· καὶ

τοῦ θύμου τρίβων κυκῶμαι.

Pro *καπέχω*, quod intellegi nequit, propter sequentia conieci καὶ βδέω. Cf. Schol. κυκῶμαι· κυκεῶνας ἐσθίω (an κυκεῶνα σκευάζω?). ἄνω (vs. 712) τῷ ποτῷ τῷ ἀπὸ τῆς γλήχῳνός Φησι χρῆσθαι πρὸς τὴν ὁπώραν, νῦν δὲ τῷ θύμῳ χρῶνται. μετὰ δὲ τὸ τὴν ὁπώραν φαγεῖν κυκεῶνα πίνουνσι καὶ οὐ βλάπτονται, ἀλλὰ καὶ παχεῖς

γίνονται. Si igitur recte conieci καὶ βδέω, quo verbo saepe noster usus est, agricola flatibus, quos uvae vix maturae excitant, admonitus, Horarum invocato auxilio, propere thymi potionem adhibet. Talia nobis quidem non placent, sed mirum quantum placebant Aristophani, aut, si mavis, eius spectatōribus.

Vs. 1170.

κᾶτα γίγνομαι παχὺς
 τηνικαῦτα τοῦ θέρους
 μᾶλλον ἢ θεοῖσιν ἐχθρὸν ταξίαρχον προσβλέπων
 τρεῖς λόφους ἔχοντα καὶ φοινικὶδ' ὀξείαν πάνυ,
 ἣν ἐκείνός φησιν εἶναι βάμμα Σαρδιανικόν.
 ἣν δέ που δέη μάχεσθ' ἔχοντα τὴν φοινικίδα,
 τηνικαῦτ' αὐτὸς βέβαπται βάμμα Κυζικηνικὸν (χεζικηνικὸν
 κᾶτα φεύγει πρῶτος ὥσπερ ξουθὸς ἱππαλεκτρῶν Markl.)
 τοὺς λόφους σείων· ἐγὼ δ' ἔστηκα λινοπτόμενος.

Ita libri contra metrum, si quidem λίνον brevem habet vocalem, quare Blaydes post ἔστηκα voculam γε, vix quidquam hic significantem, inserendam, Meineke ληνοπτώμενος, quod sit *torcularium prelum observans*, coniecit. Equidem et de verbi forma dubito, quia a λινόπτης multo probabilius verbum λινοπτάζειν descendit commemoratum ab Hesychio, et (quod gravius est) nec preli nec retis venatorii observationi hic locum esse arbitror, quia, ut praegressis verbis ταξίαρχον προσβλέπων liquet, agitur de eo quod ipse agricola isto duce militans facit; quocirca iam olim incerta sane coniectura corrigendum esse suspicatus sum ἐγὼ δ' ἔστηκα δὴ πνέων μένος. Ita certe pulchra nascitur oppositio: *Fugit* terrore perculsus (ἐξιδίω) gloriosus lochagus, *stat* frendens fremensque miles gregarius, simplex agricola.

Vs. 1211. τί δ' ἔστιν, ὦ κακὸδαιμον; οὐ τι που λοφῆς;

Hic ut saepius apud Aristophanem librarii de metro temere solliciti voculam adversativam infarsisse videntur. Res imprimis manifesta est Plut. 1106, ubi Carion: εἰπέ μοι, | τί δ' ἔστιν; Prorsus enim inepte ibi additur δ'. Similiter supra Pac. 921. malim τί ἄλλο κτλ.

Vs. 1250. *Armorum institor exclamat:*

ὦ δυσκάθαρτε δαίμων, ὡς μὲ ἀπώλεσας,
 ὅτ' ἀντέδωκά γ' ἀντὶ τῶνδε μὲν ποτέ·

καὶ νῦν τί δράσω, τίς γὰρ αὖτ' ὠνήσεται;

Quia aperte dualem numerum hic legit Schol. Ven. ad vs. 1250 scribens: οὗτος κράνη κομίζει δύο, non dubito reponere ἀντὶ τοῦνδε (Cf. vs. 1214), et nescio fere an vs. sequenti per crasin scribendum sit αὐτῶν ὠνήσεται = αὐτῶ ὠνήσεται, ut ἐγχορμήν dixit noster pro ἐγὼ ἐχορμήν Eccl. 550. Cf. Hom. Σ 548. Quamquam haud ita raro a duali ad pluralem deflectitur, itaque fortasse ferri potest quod vulgatur.

Vs. 1281. ἄριστον προτίθεντο καὶ ἄτ' ἥδιστα πάσασθαι.

Formam Atticam qui recte non tolerabat Blaydes minus recte requirebat ὅσσ'. Sufficit forma HomERICA ἄσσ'.

Vs. 1309.

— οὐδὲν γάρ, ὦ πονηροί,

λευκῶν ὀδόντων ἔργον ἔστ', ἣν μήτι καὶ μασῶνται.

Sic praeunte Bentleio editur pro ἔστιν, sed legendum ἔργον ἔστ'. Encliticum enim esse vel inde apparet, quod salva sententia abesse potest.

Carmen finale, deletis cum Davesio vs. 1336—9, qui teste scholiasta in parte codicum non legebantur, sic partim cum aliis constituerim:

Trygaeus.

A 1329 δεῦρ', ὦ γυναῖ, εἰς ἀγρόν,
 χῶπῳ μετ' ἐμοῦ καλὴ
 καλῶς κατακείσει.

Chor. 'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ (pro ὦ cum Bothio),
 1333 <'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ>.

Chorus.

B 1334 ὦ τρεῖς μάκαρ, ὡς δικαί-
 ως τὰγαθὰ νῦν ἔχεις.
 <~ ~ ~ ~ ~>.

'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ,
 1338 'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ.

- Γ 1343 ἀλλ' ἀράμενοι φέρω-
μεν οἱ προτεταγμένοι
τὸν νυμφίον, ὦνδρες.
'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ,
1347 'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ.
- Δ 1348 οἰκήσετε νῦν καλῶς·
οὐ πράγματ' ἔχοντες, ἀλ-
λὰ συκολογοῦντες.
'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ,
1352 'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ.
- Ε 1353 τοῦ μὲν μέγα καὶ παχύ,
— ὀ — — — —
τῆς δ' ἡδὺ τὸ σῦκον.
<'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ,
1357 'Τμὴν 'Τμέναι' ὦ>.
- Ζ 1558 Φήσεις γ', ὅταν ἐσθίης
οἶνόν τε πίης πολύν,
<— ὀ — — — —>.
'Τμὴν ὦ 'Τμέναι' ὦ,
1562 'Τμὴν ὦ 'Τμέναι' ὦ.
- Η 1563 ὦ χαίρετε χαίρετ', ἄν-
δρες (ὦνδρες?), κἂν ξυνέπησθέ μοι,
πλακοῦντας ἔδεσθε.
<'Τμὴν ὦ 'Τμέναι' ὦ,
1567 'Τμὴν ὦ 'Τμέναι' ὦ>.

Ita totum carmen septem constat systematis, quae singula ternos continent versiculos, quibus chorus universus identidem distichum succinit epiphonema. Primum systema a Trygaeo cani certum est, nec minus chori esse secundum, tertium, quintum; de reliquis ambigitur. De septimo tamen iure animadversum est, Trygaei esse non posse, quippe qui rus proficisca-

tur, nec choreutarum convivio interesse histrio posset. Restant quartum et sextum, quorum illud aequè recte a chori parte reliquis choreutis quam a Trygaeo toti choro accini potuit, huius vero fortasse propter versiculum qui periit, sive choro sive Trygaeo tribuitur, obscurissima manet sententia. Omnibus perpensis maxime probabilis mihi videtur Bergkii sex ultima systemata choro tribuentis sententia. Quae si vera est, ambigo utrum ab hemichoriis an a sex ζυγοῖς, quibus chorus comicus constabat, cantata sint.

II.

AD RANAS.

Vs. 342. οὐ γὰρ ἄν γέλοιον ἦν, εἰ
 Ξανθίας μὲν δοῦλος ὢν ἐν
 στρώμασιν Μιλησίοις
 ἀνατετραμμένος κυνῶν ὀρ-
 χηστρίδ' εἴτ' ἤτησεν ἀμίδ', ἐ-
 γὰρ δὲ πρὸς τοῦτον βλέπων
 τοῦρεβίνθου ἐδραττόμην, οὗ-
 τος δ' ἄτ' ὢν αὐτὸς πανοῦργος
 εἶδε κἄτ' ἐκ τῆς γνάθου
 πύξ πατάξας ἐξέκοψε
 τοῦ χοροῦ (e mea et Kockii coni. pro τοὺς χοροὺς)
 τοὺς προσθίους.

Nullus dubito quin Aristophanes vs. 546 dederit ἤτησέ μ' sive potius ἤτησ' ἐμ', ut Xanthias (rem indignam!) a domino suo servile poposcērit ministerium. — In sequentibus Blaydes iure haesit in αὐτός, quod idoneo sensu caret, proponens ἄτ' ὢν <Φύσει> πανοῦργος. Vel sic tamen sententiae vix satisfactum arbitror, quoniam Xanthiae πανοῦργια non inde appareret quod Bacchum videret δραττόμενον τοῦ ἐρεβίνθου, sed ex eo quod dentes ei frangeret.

Qua de causa expecto aliquid huiusmodi:

οὐ-

τος δ' <ιδών>, ἄτ' ὦν πανούργος,
 εὐθέως ἐκ τῆς γνάθου
 πύξ πατάξας ἐξέκοψε
 τοῦ χοροῦ τοὺς προσθίους.

Vs. 571.

ὦ μιὰρὰ Φάρυξ,

ὥς ἡδέως ἂν σου λίθῃ τοὺς γομφίους
 κόπτοιμ' ἂν, οἷς μου κατέφαγες τὰ φορτία.

Prorsus mihi convenit cum Blaydesio κόπτειν pro ἐκκόπτειν vitiose dictum esse. Accedit quod apud nostrum duplex ἂν in sententia nec negativa nec interrogativa, si sanum, certe rarum est. Iam ante Blaydesium, ni fallor, locum depravatum videri monui, neque ad hunc usque diem reperio qua alia ratione in ordinem redeigi possit quam scribendo, quod tunc proponebam:

ὥς ἡδέως ἂν σου λίθῃ ἐκκόπτοιμ' ἐγὼ
 τοὺς γομφίους, οἷς κατέφαγες τὰ φορτία.

Vs. 689.

κεῖ τις ἤμαρτε σφαλεῖς τι Φρυγίχου παλαισμάσιν,
 ἐγγενέσθαι Φημὶ χρῆναι τοῖς ὀλισθοῦσιν τότε
 αἰτίαν ἐκθεῖσι λῦσαι τὰς πρότερον ἁμαρτίας.

Multum vereor ut sana sint verba αἰτίαν ἐκθεῖσι, quae explicari solent *causa exposita*, cum quia ita desideratur articulus tum quod verbum ἐκτιθέναι hoc sensu ante Polybii aetatem nusquam mihi lectum est. Quid lateat pro certo dicere nequeo, suspicor tamen αἰτιῶν ἐκδῦσι, ut sit sententia „iis qui tunc peccarunt occasionem praebendam esse aio, ut posthac a criminationibus liberi (melioribus sc. factis et consiliis) pristinos errores redimere possint.”

Vs. 779. μὰ Δὲ ἀλλ' ὁ δῆμος ἀνεβόα κρίσιν ποεῖν

[ὁπότερος εἶη τὴν τέχνην σοφώτερος].

Versus languide abundans vix genuinus est. Confictum puto
 opae vs. 766.

Vs. 826.

ἐνθεν δὲ στοματουργὸς ἐπῶν βασανίστρια λίσφῃ
 γλῶσσ' ἀνελισσομένη, φθονεροῦς κινεῖσα χαλινούς

ρήματα δαιομένη καταλεπτολογήσει
πλευμώνων πολλὸν πόνον.

Quid sit στοματοουργὸς γλῶσσα divinantur magis quam sciunt viri docti, et perquam sane mirum est obscurissimum vocabulum neque in locupletissimis ad Ranas scholiis neque alibi usquam, quod sciam, a grammaticis Alexandrinis explicatum esse. Equidem num sanum sit dubitans, propterea quod Euripidi πανουργίαν tribuere noster solet, conieci:

ἔνθεν δ' αὖτε πανοὔργος κτλ.

Ad αὖτε cf. Vesp. 1015. Nub. 595. Cratin. II 111 (M.) Metagen. II 751.

Vs. 905.

οὕτω δ' ὅπως ἐρεῖτον

ἄστεια καὶ μήτ' εἰκόνας μήθ' οἷ' ἂν ἄλλος εἴποι.

De vitio suspectum habeo εἰκόνας, *similitudines, comparationes, imagines*, quibus cur abstinere debeant ambo poetae haudquam assequor. Accedit quod vix recte opponi videtur praegresso ἄστεια. Expectatur quod *de trivio sumtum* significet, sed mihi quidem nihil apti succurrit.

Vs. 925. δελν' ἄττα μορμόρωπα.

Hesychius μὶρμος: φόβος. An φοβερός? Nam μὶρμος idem esse videtur quod Homericum ἑρμερος.

Vs. 1082. καὶ φασκούσας οὐ ζῆν τὸ ζῆν.

Blaydes „Latet, opinor, mendum. Hoc enim sensu scribendum fuisset potius οὐ ζῆν εἶναι τὸ ζῆν. Fort. οὐ ζῆν τὸ ζῶν.” Si iusta sit viri doctissimi offensio, sine mutatione edere sufficiat:

καὶ φασκούσας „οὐ ζῆν τὸ ζῆν.”

idque fortasse praestat.

Vs. 1132.

Bacch. Αἰσχύλε, παραινῶ σοι σιωπᾶν· εἰ δὲ μὴ,

πρὸς τρισὶν ἰαμβελοῖσι προσοφείλων φανεῖ.

Aesch. ἐγὼ σιωπῶ τῷδε;

Vs. 1133, quem nemo intellegit, corruptum habebat Meineke. Ego nescio an sit ineptum nescio cuius scioli supplementum, quo abiecto ediderim:

Αἰσχύλε, παραινῶ σοι σιωπᾶν· εἰ δὲ μή,

A. ἐγὼ σιωπῶ τῷδε;

Voluit Bacchus „tace: sin minus, vapulabis ab adversario.”

Vs. 1477.

τίς δ' οἶδεν εἰ τὸ ζῆν μὲν ἐστὶ κατθανεῖν

τὸ πνεῖν δὲ δειπνεῖν, τὸ δὲ καθεύδειν κῶδιον.

De versu misere depravato consule Blaydesii notam, qui coll. Antiph. com. III 138 M. coniecit τὸ πνεῖν δὲ πίνειν, quod tamen propter praegressa non sufficit. Inde enim liquet hic quoque fuisse notiones e regione oppositas, itaque multo praestat altera eiusdem coniectura δειπνεῖν δὲ τὸ πεινῆν, sed quidni lenius

πεινῆν δὲ τὸ δειπνεῖν?

Similiter vero sub κῶδιον delitescat necesse est notio τῷ καθεύδειν opposita, neque igitur sufficiunt eiusdem coniecturae ἐσθίειν, καμμύειν, ἐκθανεῖν; praestat sane quarta διαγρυπνεῖν, sed displicet addita praepositio, et huius quoque vocabuli nimia dissimilitudo. Ipse cogitavi de συννοεῖν, sed coniecturam non urgeo. Quae- rant alii.

III.

AD LYSISTRATAM.

Vs. 51. Calon. κροκωτὸν ἄρα νῆ τὸ θεῶ ἐγὼ βάψομαι.

Lys. μήτ' ἀσπίδα λαβεῖν —

Cal. Κιμμέριον ἐνδύσομαι.

Βάψομαι, *tingendum curabo* intellegi sane potest, sed tamen aptius videtur ἐνάψομαι, *induam*, ut sequitur ἐνδύσομαι. Cf. Eccl. 80 διφθέραν ἐνημμένος al.

Vs. 53. καὶ ποτὶ πυγὰν ἄλλομαι.

Cf. Hippocr. II 493 ed. Erm., ubi ἐπτάκις πρὸς πυγὴν πηδῆσαι suadetur mulieri praegnanti πρὸς τὸ ἐξαμβλῶσαι.

Vs. 86. πρέσβειρά τοι ναὶ τῷ σιῶ Βοιωτία
ἵκει ποθ' ὑμέ.

Num Laconicum sit πρέσβυς et πρέσβειρα dubitari potest. Hesychius πέργουν pro πρέσβυν Laconicum esse dicit, Cretenses vero πρειγείαν sive πρειγίαν dixisse pro πρεσβείαν docent tituli, unde praeterea discimus formas Doricas πρειγευσάντων, πρειγευτῶν, πρεγγευταί, πρισγείας (hoc Boeotorum est). Fortasse h. l. genuina lectio fuit πέργχειρά τοι κτλ.

Vs. 335. ἤκουσα γὰρ τυφογέρον-
τας ἄνδρας ἔρρειν στελέχη
Φέροντας, ὥσπερ βαλανεύσοντας,
εἰς πόλιν ὡς τριτάλαντον βάρος.

Blaydes, qui reliquas coniecturas in locum misere vexatum recenset, e Reisigii suspitione edidit:

δεῦρο, τριτάλαντόν τι βάρος.

Miror autem neminem, quod sciam haesisse in exiguo pondere, cum tamen vs. 254 sq. legatur:

χώρει, Δράκῃς, ἡγοῦ βᾶδην, εἰ καὶ τὸν ὥμδν ἀλγεῖς
κορμοῦ τοσοῦτον ἢ βάρος χλωρᾶς Φέρων ἑλάας.

Quicumque autem comicum novit, contra expectat ponderis magnitudinem valde exaggeratam, ut v. c. infra mulierum chorus vs. 355 dicit:

καὶ μὴν μέρος γ' ἡμῶν ὀρᾶς οὕτω τὸ μυριοστόν.

Quare conicio:

Φέροντας, ὥσπερ βαλανεύσοντας,
μυριοτάλαντόν τι βάρος.

deleto glossemate εἰς πόλιν.

Vs. 352. senum chorus:

τοῦτ' ἰδὲ πρᾶγμα' ἡμῖν ἰδεῖν ἀπροσδίκητον ἔκει.

ἐσμὲς γυναικῶν οὐτοσὶ θύρασιν αὖ βοηθεῖ.

Nec θύρασιν, foris, recte habet pro θύραζε, foras, nec αὖ, quia nunc primum erumpunt mulieres. Quare olim proposui θύραζε γὰρ, nunc fere malim θύραζ' ἰδοὺ βοηθεῖ.

Vs. 582.

καὶ νῆ Δία τάς γε πόλεις, ὅπως αἰ τῆς γῆς τῆσδ' εἰσὶν ἄποικοι,
διαγιγνώσκειν ὅτι ταῦθ' ἡμῖν ὥσπερ τὰ κατὰ γράμματα κεῖται

χωρὶς ἕκαστον· κἄτ' ἀπὸ τούτων πάντων τὸ κατάγμα λαβόντας
δεῦρο ξυνάγειν κτῆ.

Melius certe Blaydes τὸ κατάγμα rescribi iussit idque fortasse sufficit, licet haec eiusdem vocabuli in eadem sede duorum versuum contiguorum apud poetam unum omnium elegantissimum suspicione neutiquam careat, cum praesertim facile posset:

κἄτ' ἀπὸ τούτων πάντων ἕρι' ἄττα λαβόντας κτλ.

Vs. 698.

οὐ γὰρ ἔσται δύναμις, οὐδ' ἦν ἐπτάκις σὺ ψηφίσῃ,
δοσις, ὧ δύστην', ἀπήχθου πᾶσι τοῖς γειτοσιν·
ὥστε καχθὲς θήκᾳ ποιῶσα παιγνίαν ἐγὼ
ταῖσι παισὶ τὴν ἑταίραν ἐκάλεσ' ἐκ τῶν γειτόνων
παῖδα χρηστὴν κάγαπητὴν ἐκ Βοιωτῶν ἔγχελυν·
οἱ δὲ πέμψειν οὐκ ἔφασκον διὰ τὰ σὰ ψηφίσματα.

En notabile exemplum parum logicae compositionis, quae interdum nascitur e paratactica scribendi ratione, qua Graeci uti solebant. Non enim vicinorum odium in Athenienses causa fuit, opinor, ut muliercula illa, quae loquitur, anguillam e Boeotia peteret, sed ut Boeoti mittere recusarent. Itaque logica ratio postulabat ut poeta scriberet

ὥσθ' ὅτ' ἐχθὲς — ἐκάλεσα — ἔγχελυν,
οἷδε πέμψειν οὐκ ἔφασκον διὰ τὰ σὰ ψηφίσματα.

Cave tamen ita corrigas; auctorem enim corrigeres non librariorum. Quod tironum causa moneo.

Vs. 753.

Lys. τί δῆτα ταύτην (galeam sc.) εἶχες; Mul. III ἵνα μ' εἰ
καταλάβοι

ὁ τόκος ἔτ' ἐν πόλει, τέκοιμ' ἐς τὴν κυνῆν
ἑσβᾶσα ταύτην, ὥσπερ αἱ περιστέραί.

Lys. τί λέγεις; προφασίζει· περιφανῆ τὰ πράγματα.
οὐ τὰμφιδρόμια τῆς κυνῆς αὐτοῦ μενεῖς;

Ineptissime dictum τὰμφιδρόμια τῆς κυνῆς, non enim mulier ἔμελλε τίκτειν τὴν κυνῆν, sed εἰς τὴν κυνῆν. Si quid video, τῆς κυνῆς perversum est aut glossema aut lacunae supplementum petitum e praegressis, poeta vero dederat aut

οὐ τὰμφιδρόμια <τοῦ βρέφους> αὐτοῦ μενεῖς;

aut

οὐ τὰμφιδρόμι' αὐτοῦ μενεΐς <τοῦ παιδίου>;

Eodem vitii genere Thesm. 511 libri τοῦ παιδίου exhibent pro τὸ κηρίον, quod comico reddidit Hirschigii acumen.

Vs. 864. Lys. φέρε νυν καλέσω καταβᾶσά σοι.

Quo sensu Lysistrata Myrrhinam, quae *supra* est in arce, accessens, *descensuram* se dicat non assequor. Ipsa enim Myrrhina descendere debet, ut conveniat maritum, itaque vs. 874 recte dicit Cinesias ἐμοῦ καλοῦντος οὐ καταβήσει, Myrrίνη; et vs. 883 κατὰβηθ', ὦ δαιμονία, τῷ παιδίῳ et ipsa Myrrhina vs. 884 καταβατέον. Satin igitur certum est vs. 864 corrigendum esse ἀναβᾶσα aut, si mavis, προσβᾶσά σοι?

Vs. 886. Cinesias de uxore:

ἐμοὶ γὰρ αὕτη καὶ νεωτέρα δοκεῖ

πολλῷ γεγενῆσθαι κάγανώτερον βλέπειν.

Nescio an aptius sit κάγανωτέρα βλέπειν. Nam quod vulgatur vide ne pugnet cum ipsis sequentibus

χὰ δυσκολαίνει πρὸς ἐμὲ καὶ βρενθύεται,

ταῦτ' αὐτὰ δὴ κάσθ' ἄμ' ἐπιτρίβει τῷ πόθῳ.

Quae enim hoc facit mulier vix recte dici potest *blandum tueri*, sed optime dicitur *aspectu iucunda* depereunti marito.

Vs. 962. ποῖος γὰρ ἔτ' ὦν νέφρος ἀντίσχοι,

ποῖα ψωλή, ποῖαι δ' ὄρχεις,

ποῖα δ' ὀσφύς, ποῖος δ' ὄρρος

κατατεινόμενος

καὶ μὴ βινῶν τοὺς ὄρθρους;

Bineῖν de ipsis genitalibus, quamquam vel sic minus proprie dictum, quodammodo tamen ferri posset, sed qui tolerari possit ὄρρος — βινῶν non video. Procul dubio corrigendum:

μὴ βινοῦντος τοὺς ὄρθρους.

Vs. 984. Praeco Spartanus

ἔμολον ἀπὸ Σπάρτας περὶ τῶν διαλλαγαῶν.

Ineptus est articulus de re nondum commemorata, quare olim correxi διαλλαγαῶν περὶ, coll. vss. 1019 et 1101. Add. Av. 1532. 1577 sq. Pac. 216.

Vs. 1020. αὐτοκράτορας πρέσβεις ἀποπέμπειν ἐνθαδί.
 Recte Bachmann transponere mihi videtur
 πρέσβεις ἀποπέμπειν αὐτοκράτορας ἐνθαδί
 et meliore verborum ordine et numerosius.

Vs. 1080.

ἀλλ' ὅπα σέλει

παντᾷ τις ἐλσὼν ἄμιν εἰρήναν σέτω.

Pro ἐλσὼν correxerim ἐλθὼν (vel ἐνθὼν?), quia vetustiores tituli Spartani fideliter Θ servant, ita ut apud Aristophanem σέλει, σέτω, σιώ et similia ex posteriore scribendi ratione invecta videri possint. Praeterea Dores plerique non εἰράνα dicunt sed εἰρήνα. Tandem pronomen quia h. l. non est emphaticum, melius scribetur ἄμιν cum Reisigio et Hermannō. Antiquissima igitur huius loci facies fuit, nisi fallor:

ἀλλ' ὅπα θέλει

παντᾷ τις ἐλθὼν (ἐνθὼν?) ἄμιν εἰρήναν θέτω.

Nihilominus fieri posse non nego, ut cum iam antiquitus Lacedaemonios litteram Θ sono sibilantis simillimo pronuntiasse probabile sit, Aristophanes ut peregrinus littera Σ hunc sonum significaverit. Quare hac quidem in re nihil novare fuerit tutius.

Vs. 1114.

ποῦ ἐστιν ἡ Διαλλαγή;

πρόσαγε λαβοῦσα πρῶτα τοὺς Λακωνικούς,
 καὶ μὴ χαλεπῇ τῇ χειρὶ μὴδ' αὐθαδικῇ,
 μὴδ' ὥσπερ ἡμῶν ἄνδρες ἀμαθῶς τοῦτ' ἔδρων,
 ἀλλ' ὥς γυναῖκας εἰκός, οἰκείως πάνυ.
 ἦν μὴ διδῶ τὴν χεῖρα, τῆς σάθης ἄγε.

420 ἴθι καὶ σὺ τούτους τοὺς Ἀθηναίους ἄγε·

οὐ δ' ἂν διδῶσι, πρόσαγε τούτου λαβομένη.

Manifesto laborat vs. 420; cum enim haec dicantur ad eandem (Diallagen), ineptissime scriptum est καὶ σὺ, quod non nisi durissimo hyperbato explicari potest pro σὺ καὶ τούτους, in quo tamen pronomen male abundaret. Praeterea non agnosco Aristophanem in ἄγε in eadem versus sede, qua in vs. praegresso legitur, admodum ineleganter repetito, praesertim subsequente in vs. proximo verbo πρόσαγε. Accedit quod propter

πρῶτα in vs. 1115 expectatur εἶτα vel ἔπειτα. Omnia igitur eo tendunt ut corrigendum putemus:

ἔπειτα καὶ τοὺς τοὺς Ἀθηναίους, ἴθι,
οὐ γ' ἂν διδῶσι, πρόσαγε τούτου λαβομένη.

Vs. 1150. Οὐκ ἴσθ' ὅθ' ὑμᾶς οἱ Λάκωνες αὐθις αὖ
κατωνάκας Φοροῦντας ἐλθόντες δορὶ
<ἔσωσαν ἐκ τῆς Ἰππίου τυραννίδος;>
πολλοὺς μὲν ἄνδρας Θετταλῶν ἀπώλεσαν,
πολλοὺς δ' ἐταίρους Ἰππίου καὶ ξυμμάχους
ξυνεκβαλόντες τῇ τῶθ' ἡμέρᾳ μόνοι
1155 [κῆλευθέρωσαν κέντῃ τῆς κατωνάκης],
τὸν δὴ μὲν ὑμῶν χλαῖναν ἡμπέσχον πάλιν.

Sic fere locus lacunosus et interpolatus restituendus mihi videtur, eiecto vs. spurio 1155 et inserto post 1151 alio, qui exciderat, cuius incertior sane est restitutio. Praeterea vs. 1154 pro verbo vix Graeco ξυνεκμαχοῦντες e veteri mea coniectura reposui ξυνεκβαλόντες.

Vs. 1225.

Ath. οὐπω τοιοῦτον ξυμπόσιον ὅπως ἐγώ.
ἢ καὶ χαρίεντες ἦσαν οἱ Λακωνικοί.
ἡμεῖς δ' ἐν οἴνῳ ξυμπόται σοφώτατοι.

Aperte laborat vs. 1228, nam inepte coniungitur ἐν οἴνῳ συμ-
πόται. Minus certe durum foret ξυμποτῶν σοφώτατοι. Olim
suadebam ἡμεῖς δὲ γ' οἶμαι, sed hodie displicet δὲ γε et potius
ξυμπόται glossema esse crediderim. Quin ἐν οἴνῳ genuinum sit
non potest dubitari. Fortasse elapsus est verbi alicuius infiniti-
vus, qui pendeat ab adiectivo σοφώτατοι, sive ξυννοεῖν fuit
sive aliud verbum cognatae significationis. Secuntur enim haec:

Ath. II. ὁρθῶς γ', ὅτι νήφοντες οὐχ ὑγιαλνόμεν,
ἦν τοὺς (l. οὖν cum Bachmanno) Ἀθηναίους ἐγὼ
πεῖσω λέγων

μεθύοντας ἀεὶ πανταχοῖ πρεσβεύσομεν.

Vs. 1225 verbum tragicum ὅπως pro ἔδρακα parodiam prodit
nescio cuius versus tragici, nisi forte ridit Lacones ita loquentes
(cf. 1157), quod tamen parum est verisimile.

Vs. 1279. πρόσταγε χορὸν, ἔπαγε δὲ χάριτας,
 ἐπὶ δὲ κάλεσον Ἄρτεμιν
 ἐπὶ δὲ δίδυμον [ἄγε χορὸν] ἰήιον
 εὐφρον' ἐπὶ δὲ Νύσιον,

1282 ὃς μετὰ βράκχειος ὄμμασι δαίεται
 Δία τε πυρὶ φλεγόμενον, ἐπὶ δὲ κτλ.

Versum 1282 pessime habitum audacter sic rescripsit Blaydes

ὃς μετὰ Μαίναςιν λαμπάδι δαίεται

quae verba, coll. Eur. Tro. 825, vix aliter vertere possum
 quam sic „qui cum Maenadibus face comburitur.” Plurimas
 idem ad h. l. recenset coniecturas, quarum mihi quidem nulla
 probabilis videtur. Lenitate se commendat haec mea:

ὃς μετὰ βακχίσ' ἐν (vel βακχίσιν) οὔρεσι μαίνεται,
 quae verba aptam praebere sententiam nemo facile negabit.

IV.

AD THESMOPHORIAZUSAS.

Vs. 286. Mnesil.

Δέσποινα πολυτίμητε Δήμητερ Φίλη
 καὶ Φερρέφαττα, πολλὰ πολλάκις μέ σοι
 θύειν ἔχουσάν, εἰ δὲ μᾶλλὰ νῦν λαθεῖν.

Recte mendosum ἔχουσάν dicit Blaydes. Vix autem aliud latet
 quam ἀνιοῦσαν, quod etiam mente repetendum est post λα-
 θεῖν. Verbum ἀνιέναι de Pnycis, ubi Thesmophorium erat, ad-
 scensu frequenter in hac fabula occurrit.

Vs. 497.

εἰ δὲ Φαίδραν λοιδορεῖ (Euripides),
 ἡμῖν τί τοῦτ'; <ἐπεὶ> οὐδ' ἐκεῖν' εἰρηκέ πω,
 ὥς ἡ γυνὴ δεικνῦσα τάνδρῃ τοῦγκυκλον
 ὑπ' αὐγὰς οἶόν ἐστιν ἐγκεκαλυμμένον
 τὸν μοῖχον ἐξέπεμψεν οὐκ εἰρηκέ πω.

Admodum probabiliter Reisig vs. 498 restituit quod elapsum
 erat ἐπεὶ, nec minus verum puto quod in versu sequenti pro

ὥς ἡ Meineke reposuit ὥς δὴ, sed prorsus mihi displicet quod vulgo e Dindorfii coniectura legitur εἰς ὕβρον pro ametro ὑπ' αὐγάς, nam vel si per se apta esset, quod nego, illa lectio, tamen intolerabilis in elegantissimo poeta maneret repetitio verborum οὐκ εἰρηκέ πω. Me si audis, locus interpolatione depravatus est et sic corrigendus:

ἐπεὶ οὐδ' ἐκεῖν' εἰρηκέ πω,

ὥς δὴ γυνὴ δεικνῦσα τάνδρῃ τοῦγκυκλον

τὸν μοιχὸν ἐξέπεμψεν ἐγκεκαλυμμένον.

Mulier intranti domum marito occurrens in aliud conclave eum sevocat, monstratura scilicet novam vestem, et sic moecho clam se propriiendi e cubiculo occasionem praebet. Verba otiosa et ametra ὑπ' αὐγάς οἶόν ἐστιν addidit sciolus et sic omnia turbavit. Ἐγκεκαλυμμένον intellego moechum τοῖς στρώμασιν lecti, ut est apud Platonem in Protagora p. 315 B ἐγκεκαλυμμένος ἐν κωδίοις τισὶ καὶ στρώμασιν, et absolute ut hic Andocides I § 17 dixit εὖδειν ἐγκεκαλυμμένον. Ridicula est Engeri vulgatae lectionis interpretatio „Videtur, ait, ita res esse cogitanda, ut „mulier propterea illo praetextu usa sit, ut cum *encyclo adul-* „*terum occultante* ex thalamo in αὐλὴν egredi possit, unde facile „effugere ille poterat.” Quasi vero maritus moechum *encyclo* amictum, praesertim ipsa uxore ostendente, non detecturus fuisset. Stolidi saepe sint viri uxoribus nimis confidentes: huiusmodi tamen stipites in rerum natura non extant. — In vicino vs. 504 pro περιήρχετ', quod auctore Hirschigio in περιέτρεχ' refingi solet, multo lenius in περιέρχετ' mutandum esse, ut mox 507 est βοᾷ et 513 θεῖ (cf. etiam 482. 483), iam olim observavi, itemque vs. 587 pro εἰ κακὸν ἐσμεν, coll. Eur. Med. 206, ὦ κακόνυμφοι ariolatus sum.

Vs. 794.

κῆν καταδάρβωμεν ἐν ἀλλοτρίων παίζουσαι καὶ κοπιῶσαι.

Necessaria videtur Bentleyi correctio παῖσασαι pro παίζουσαι, sed verba ἐν ἀλλοτρίων, quamvis alibi nusquam lecta non tetigerim, comparata formula Herodotea (I 35. VII 84) ἐν ἡμετέρου = ἐν ἡμῶν. Frustra saltem Hamaker ἐν Ἀγροτέρας coniecisse videtur, non enim intellegitur quo pacto in Dianae viri poterint περὶ τὰς κλῖνας (sive τὰς σκηνάς, ut idem voluit) περι-

νοστεῖν. Melior sane eius rei occasio praebebatur marito amicae, in cuius aedibus, si sana est lectio tradita, festum celebrabatur.

Vs. 801.

βάσανον δῶμεν, πότεροι χεῖρους· ἡμεῖς μὲν γὰρ Φαμὲν ὑμᾶς,
 ὑμεῖς δ' ἡμᾶς. Σκεψώμεθα δὴ καντιτιθῶμεν πρὸς ἕκαστον
 παραβάλλουσαι τῆς τε γυναικὸς καὶ τᾶνδρὸς τοῦ-
 νομ' ἕκαστον.

Ναυσιμάχης μὲν γ' ἦττων ἐστὶν Χαρμῖνος· κτλ.

Quorsum quaeso tam molesta verbositas, ubi satis fuerat, omisso versu insequenti, scribere:

Σκεψώμεθα δὴ καντιτιθῶμεν καθ' ἕκαστον.

Ναυσιμάχης μὲν κτέ.?

Quin interpolator hic grassatus sit neque olim dubitavi neque hodie dubito.

Vs. 810.

Οὐδ' ἂν κλέψασα γυνὴ ζεύγει κατὰ πεντήκοντα τάλαντα
 ἐς πόλιν ἔλθοι τῶν δημοσίων· ἀλλ' κτλ.

Ad structuræ duritiem conferunt Vesp. 717. Eccl. 1049. Plut. 204. Hic tamen partim certe eam facile evitare potuit poeta admittendo hoc verborum ordine:

Οὐδ' ἂν ζεύγει κλέψασα γυνὴ κατὰ πεντήκοντα τάλαντα
 ἐς πόλιν ἔλθοι τῶν δημοσίων.

Nam verba τῶν δημοσίων statim post τάλαντα ponere vetabat sequens ἀλλά.

Vs. 828. ἐν ταῖς στρατιαῖς | ἔρριπται τὸ σκιαδεῖον.

Athenienses interdum στρατιά dixisse pro στρατεία negari nequit. Cf. Ach. 251. Eq. 587. Lys. 592. Idem valet de sollempni etiam apud pedestres formula ἐπὶ στρατιάς, milítiae. Recte ad h. l. vetus scholiasta adnotat: συνέχεεν καὶ οὗτος, ὡς Εὐπολὶς πολλαῖς· στρατιά μὲν γὰρ τὸ πλῆθος, στρατεία δὲ ἡ στράτευσις. Hoc vero tenendum, nusquam ratione inversa στρατεία significare exercitum. Fieri potest ut, ubi στρατιά pro στρατεία dicerent, non στρατιά sed potius στρατεία pronuntiarent.

Vs. 846. ἰλλῶς γεγένημαι προσδοκῶν.

Hesychius ἰλλῶς· στρεβλῶς διεστραμμένος, ubi recte Hemsterhuis vulgatam tuetur ex Luciani Lexiph. p. 324 contra speciosam Kusteri coniecturam αὔος [αὔος Atticum est]. Nihil autem absoni habere h. l. ἰλλῶς confirmat ipsius Aristophanis locus ex Acharnensibus, ubi vs. 15 Dicaeopolis dicit: τῆτες δ' ἀπέθανον καὶ διεστράφην ἰδὼν κτλ. Quippe qui expectant exaggeratione comica saepe transversa tuendo strabones fieri dici poterant.

Vs. 880.

Θεσμοφόριον τουτογι.

Recte sic libri, ut apparet e titulis Atticis. Vid. Meisterhans³ pag. 42, ubi simul notavit Ἀνάκιον et Ποσειδιον (iuxta ποσιδειον). Similiter Λεωκῶριον non Λεωκῶρειον dicere fert Atheniensium consuetudo, ne alia addam. Perperam igitur hic et supra vs. 278 Dindorf, quem plerique secuti sunt, in textum intulit Θεσμοφόρειον.

V.

AD VESPAS.

Peculiari de Vespis dissertatione egi in Mnemosyne vol. XXI pag. 441—454. Pauca nunc addam.

Vs. 526. Chor. νῦν δὲ τὸν ἐκ θήμετέρου
γυμνασίου δεῖ τι λέγειν
καινόν, ὅπως Φανήσῃ —

Interrumpit chori verba Bdelycleo dicens primum servo:

ἐνεγκάτω μοι δεῦρο τὴν κίστην τις ὡς τάχιστα,

deinde choro:

ἀτὰρ Φανεῖ ποῖός τις, ἣν τοιαῦτα παρακελεύῃ.

Pergit chorus:

μὴ κατὰ τὸν νεανίαν

τονδὶ (Bdelycleonem) λέγειν κτλ.

Manifesto corruptus est vs. 530, quem sic restituerim:

ἀτὰρ Φέρ' εἶφ', οἷός τις (sc. Φανήσεται), δὲν τοιαῦτα
παρακελεύῃ (s. -ει).

Ita haec quoque verba recte excipit structura, qua chorus utitur in abrupta oratione pergens:

μὴ κατὰ τὸν νεανίαν κτλ.

Vs. 651. *ἰάσασθαι νόσον ἀρχαίαν ἐν τῇ πόλει ἐντετοκυῖαν.* Eleganter *ἐντετοκυῖαν* coniecit Reiske, probante Leeuwenio. Nihilominus vetus scholiasta explicans *ἐγγενηθεῖσαν* fortasse habuit ante oculos *ἐγγεγονυῖαν*, quod certatim coniecimus ego, Naber, Blaydes.

• Vs. 673.

οἱ δὲ ξύμμαχοι ὥς ἥσθηνται τὸν μὲν σύρφακα τὸν ἄλλον
ἐκ κηθαρίου λαγαρίζμενον καὶ τραγαλίζοντα τὸ μηδέν,
σε μὲν ἡγοῦνται Κόννου ψῆφον, τοῦτοισι δὲ δωροφοροῦσιν
ῦρχας, οἶνον, δάπιδας, τυρόν, μέλι, σήσαμα, προσκεφάλαια κτλ.

Recte van Leeuwen: „textum corruptum aut lacunosum esse „apparet, nam voces μὲν et τὸν ἄλλον apte explicari nequeunt, „nisi opponatur τοὺς δὲ δημαγωγοὺς δυσκόλους ὄντας καὶ τρυφεροὺς vel eiusmodi aliquid”. Vide tamen annon sufficiat, deleta vocula μὲν, vs. 673 sic restituere:

οἱ δὲ ξύμμαχοι ὥς <σ’> ἥσθηνται <καὶ> τὸν σύρφακα τὸν ἄλλον
ἐκ κηθαρίου λαγαρίζμενον κτέ.

i. e. *te cum reliqua turba.*

Vs. 773.

πρὸς τὸ πῦρ καθήμενος·

ὕοντος εἴσει.

Olim (cf. etiam Mnem. 21, 449) proposui ὕπνου τ’ ὀνήσει. Fortasse tamen praestat simili sententia conicere:

πρὸς τὸ πῦρ καθήμενος

εὔδων θ’, ὄθ’ ἡδύ.

dormiensque, quando libet. Eiusmodi certe quid requiri liquet ex ipsis sequentibus

κῆν ξγρη μεσημβρινός,

οὔδεις σ’ ἀποκλήσει θεσμοθέτης τῇ κυκλίδι.

Vs. 792. *κᾶτα βδελυχθεὶς ὁσφρόμενος ἐξέπτυσα.*

Quae in ore tenemus *gustamus*, non *odoramus*, quare miror poetam non dedisse *γευσάμενος*. Cognatus quidem uterque

sensus, non tamen ita ut confundantur. Nihilominus a corrigendo me deterret mutationis violentia.

Vs. 1365. ποθεῖν ἔρᾱν τ' ἔοικας ὥραιας σοροῦ.

Nondum me poenitet veteris coniecturae:

ποτὶ θεῖς; ἔρᾱν γ' ἔοικας ὥραιας σοροῦ.

VI.

AD EQUITES.

Vs. 115.

ὥς μεγάλ' ὁ Παφλαγὼν πέρδεται καὶ ῥέγκεται.

Quia accessorium est τὸ πέρδεσθαι, probabilior mihi videtur lectio ῥέγκεται καὶ πέρδεται, quam hodie extantem in libris deterioribus commemorat ad h. l. Scholiasta.

Vs. 273.

Paphl. ὦ πόλις καὶ δῆμ', ὅφ' οἶων θηρίων γαστριζομαι.

Isic. καὶ κέκραγας ὥσπερ ἀεὶ τὴν πόλιν καταστρέφει.

Nec καὶ nec ὥσπερ sanum videtur. Pro hoc ὥπερ cum Kockio aut οἷσπερ legendum videtur, pro illo ἤ, ut passim in libris H et KAI confunduntur.

Vs. 535.

ὃν χρῆν διὰ τὰς προτέρας νίκας πίνειν ἐν τῇ πρυτανείῳ,
καὶ μὴ ληρεῖν, ἀλλὰ θεᾶσθαι λιπαρὸν παρὰ τῇ Διονύσῳ.

Pro ληρεῖν Meineke substitui iussit ἀκληρεῖν, verbum novitium; sed recte, imo melius habet quod vulgatur. Hoc enim vult poeta „nec amplius comoedias docere, παραληροῦντα scil. ἐκπιπτουσῶν τῶν ἡλέκτρων καὶ τοῦ τόνου οὐκέτ' ἐνόντος”, cui cogitationi aptissime opponitur: ἀλλὰ θεᾶσθαι λιπαρὸν παρὰ τῇ Διονύσῳ. Antehac, cum floreret ingenio, ipsum fabulas docentem, nunc, senio desipientem, alienas fabulas spectare Cratinum iubet Aristophanes.

Vs. 581. ὦ πολιούχε Παλλάς, ὦ
τῆς ἱερωτάτης ἀπα-
σῶν πολέμῳ τε καὶ ποιη-
ταῖς δυνάμει θ' ὑπερφερού-
σης μεδέουσα χώρας.

Non iniuria haerens in ποιηταῖς parum apte posito inter πολέμῳ
et δυνάμει, Bentley substitui iussit πολίταις, quod mihi quidem
non multo aptius videtur. Logica ratio potius commendat
πόροισιν, i. e. πλούτῳ, ut Attica dicatur „terra belli gloria
et opibus et potentia praepollens.”

Vs. 1262.

τί κάλλιον ἀρχομένοισιν
ἢ καταπαυομένοισιν
ἢ θοᾶν ἵππων ἐλατῆρας αἰδεῖν μὴ δὲν ἐς Λυσίστρατον,
μὴ δὲ Θούμαντιν τὸν ἀνέστιον αὖ λυπεῖν ἐκούσῃ καρδίᾳ.

Blaydes „Omnia plana et clara sunt, si corrigas: μὴ δ' αἰεῖ
Λυσίστρατον aut μὴ δὲ τὸν Λυσίστρατον.” Articulus non est
huius loci, itaque melior est prior coniectura, sed propius ad
librorum scripturam corrigere malim:

μὴ δ' εἴθ' ἐν Λυσίστρατον κτέ.

i. e. καὶ μὴ δὲν ἔτι.

Vs. 1404. καὶ σ' ἀντὶ τούτων ἐς τὸ πρυτανεῖον καλῶ
ἐς τὴν ἔδραν θ', ἵν' ἐκεῖνος ἦν ὁ Φαρμακός.

Cum Isiciarius, cui haec dicuntur, opponatur Paphlagoni, qui
hucusque in prytaneo edere solebat, scribere fortasse praestat
καὶ σ'. In versu sequenti iniuria Blaydes recepit Meinekii
coniecturam ἤστ', pro quo constanter comici iuxta cum pe-
destribus forma composita καθῆσθαι utuntur. Recte haberet v. c.
ἦν (ita cod. Ambrosianus quem ante quadraginta paene annos
Mediolani excussi) οὗτος εἶχ' ὁ Φαρμακός, aut ἦν εἶχ' ὁ
Φαρμακός <τέως>, sed si ferri nequit, ut vix ferendum puto,
quod vulgatur, spero fore ut alii contingat leniorem excogitare
correctionem.

VII.

AD NUBES.

Vs. 15. *ἰππάζεται τε καὶ ξυνωρικεύεται.*

Formam activam huius verbi reperies apud scriptorem Byzantinum semibarbarum Theophylactam Simocattam, pag. 47 ed. Bohr.: *ξυνωρικεύουσα* (adiungunt) *δ' αὐτῷ καὶ Κομεντιολον κτλ.* Ad formationem verbi *ξυνωρικεύομαι* quod attinet, aperte non potest deduci a nomine *ξυνωρίς*, sed descendit a *ξυνωρικῆς*, quod ipsum venit a *ξύνωρος*, quamquam neutrum horum vocabulorum servatum est. Aliter res habet in adverbio *κομψευριπικῶς*, pro *κομψευριπιδικῶς* Eq. 17. Pertinet hoc ad classem vocabulorum intercisorum late patentem, ex qua sunt *μῶνυξ*, *τράπεζα*, *τέτραχμον*, *ἡμέδιμνος*, *ἀμφορεύς*, *λιπυρία*, *χέδροπα*, *μεταμώνιος*, *σκήμπους*, *κελαινεφής*, *κογχυλαγόνες*, *τριμίσκον*, *τριβωλέτηρ*, *Ἀρπάλυκος*, *Γλαυκλήης*, *Ἑλλάνικος*, *Σελινίκα*, etc.

Vs. 403.

*ὅταν ἐς ταύτας ἄνεμος ξηρὸς μετεωρισθεὶς κατακλησθῇ
ἐνδοθεν αὐτὰς ὥσπερ κύστιν φυσᾷ, κἄπειθ' ὑπ' ἀνάγκης
ρήξας αὐτὰς ἔξω φέρεται σοβαρὸς διὰ τὴν πυκνότητα.*

Conferre iuvat Thuc. V 71: *νομίζειν τὴν πυκνότητα τῆς συγκλήσεως εὐσκεπαστότατον εἶναι.*

Vs. 740.

Socr. *ἴθι νῦν καλύπτου (ἴθ' ἐγκ. Cob.) καὶ σχάσας τὴν φροντίδα
λεπτὴν κατὰ μικρὸν περιφρόνει τὰ πράγματα
ὀρθῶς διαιρῶν καὶ σκοπῶν.* Streps. *οἴμοι τάλας.*

Socr. *ἔχ' ἀτρέμας· ἦν δ' ἀπορῆς τι τῶν νοημάτων
ἀφελὲς ἀπελθε, κἄτα τὴν γνώμην πάλιν
κίνησον αὐθις αὐτὸ καὶ ζυγώθρισον.*

Non tantum ultimus, sed etiam paenultimus versus laborat. Aperte enim Socrates hominem non *abire* iubet, sed *paullisper requiescere*. Conioci:

*ἦν δ' ἀπορῆς τι τῶν νοημάτων,
ἀφελὲς ἐπ' ὀλίγον κἄτα τὴν γνώμην πάλιν
κίνησον αὐθις, ταῦτό τε ζυγώθρισον.*

Κᾶτα et κᾶπειτα pro εἶτα et ἔπειτα post participia illata apud nostrum non rara sunt. Pro αὐτὸ καὶ Blaydes αὐτό τε scripsit, quod non sufficit.

Vs. 781. οὐδὲν λέγεις hic et mox (783) ὁβλεῖς Socrates dicit de absurdo Strepsiadis invento, quo lites sibi intentas a debitoribus vitaturum se putat, quamquam non minus absurda supra proponenti idem primum εὖ γε (757) deinde σοφῶς γε τῇ τὰς Χάριτας (773) responderat. Unde haec ironice dicta esse apparet.

Vs. 833. Strepsiades ad filium :

εὐστόμει,

καὶ μὴδὲν εἶπης Φλαῦρον ἄνδρος δεξιούς
καὶ νοῦν ἔχοντας, ὧν ὑπὸ τῆς Φειδωλίας
ἀπεκείρατ' οὐδεὶς πώποτ' οὐδ' ἠλείψατο
οὐδ' ἐς βαλανεῖον ἦλθε λουσόμενος· σὺ δὲ
ᾧσπερ τεθνεῶτος καταλάβει μου τὸν βίον.

Optimi libri καταλούει μου, deteriores καταλούῃ (-η) μου exhibent, unus (Paris. 2827) καταλούεις μου, unus (Flor. Abbat. 2779) μου καταλούεις, qui solus omnium metrum non iugulat. Quod vulgatur primus edidit Bekker, quem omnes secuntur. Forma tamen λῶ pro λούω in Attica nusquam apparet, quaeque formae ubique prostant λοῦμαι, λοῦται, λοῦσθαι, λούμενος, ἐλούμην, ἐλοῦτο, ἀπέλου cett. omnes originem ducunt ab antiquissimo verbo λο(ρ)έω, quod ex Homero novimus. Praeterea vero suspecta est forma media pro activa, quam solus agnoscit Parisinus, cuius igitur lectio, nisi aliud quid latet, recipienda est. Restat vero praeter exiguum huius libri auctoritatem alius scrupulus, quod sententiam quam subesse putant eruditi „balneando consumis bona mea” admodum dubiam reddit cogitatio, Phidippidem non *balneando*, sed *equis alendis* rem paternam consumere. Quare etiam atque etiam videndum ne paullo graviore labe hic versus affectus sit. Suspicio autem poetam non sine paronomasia metaphorice usum esse verbo καταλοῦν, quod proprie *contendere*, *confringere* significans de consumenda et dilapidanda re familiari adhiberi potuisse nemo mirabitur. E comicis verbo usus est Eubulus apud Athenaeum XIV p. 463 b.

Propono igitur:

ὥσπερ τεθνεῶτος καταλοῦς μου τὸν βίον,
unde praegresso λουσόμενος. natum esse καταλούει (ἤ, εἰς) non
est quod miremur.

Vs. 1224. Canit Nubium chorus:

ἦνίκ' ἂν γὰρ αἶ τ' ἐλᾶαι βλαστάνωσ' αἶ τ' ἄμπελοι
ἀποκεκρόφονται· τοιαύταις σφενδόναις παιήσομεν.

Imo vero κατακεκρόφονται. Fortasse inversa ratione Ach. 955
χῶπως κατοίσεις αὐτὸν εὐλαβούμενος scribere praestat ἀποι-
σεις.

Vs. 1273.

Str. τί δῆτα ληρεῖς ὥσπερ ἀπ' ὄνου καταπεσών;

Am. ληρῶ, τὰ χρέματ' ἀπολαβεῖν εἰ βούλομαι;

Str. οὐκ ἔσθ' ὅπως σὺ γ' αὐτὸς ὕγαινεις; Am. τί δαί;

Str. τὸν ἐγκέφαλον ὥσπερ σεσεῖσθαι μοι δοκεῖς.

Si αὐτός sanum est, procul dubio verba οὐκ — ὕγαινεις; cum
Meinekio Amyniae continuanda sunt, sed ita vix recte idem
τί δαί; mutavit in *laí* (*laí*), quod gaudentis est (cf. Lys. 1292,
Eccl. 1179), Strepsiadi tribuens hanc exclamationem. Expectatur
potius ironicum ἰδοῦ, aut σὺ δὲ | τὸν ἐγκέφαλον· κτλ. Si
contra τί δαί; recte traditum est, necessario mendosum est
αὐτός, quod minus tamen veri simile est, quia haud facile
apti aliquid pro eo substitui potest. Nam ineptum est Bergkianum
αὖθις, nec voci ἐτεδν, de qua forsitan cogitet quispiam,
extra quaestionem locus est. Cf. 93. 820. 1502. Eq. 32. 733.
1246. 1392. Ach. 322. 609. Vesp. 8. 184. 836. Av. 393.
Eccl. 376. Quare nullus dubito quin obtemperandum sit Mei-
nekio, ita tamen ut τί δαί; aliter corrigatur.

Vs. 1297. οὐκ ἀποδιώξει σαυτὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας;

Plurimi et optimi libri ἀποδιώξεις, quod sunt qui iniuria defen-
dant. Mihi cum Bentleio ipsum verbum suspectum est, „Quo-
modo enim ipse,” inquit, „se ἀποδιώκοι. Duo sint necesse est.”
Ingeniose coll. Av. 1467 criticorum princeps coniecerat οὐκ
ἀπολιβάζεις αὐτόθ', et fortasse recte, nisi quod debebat
αὐτίκ'. Quod enim postea idem vulgatam tuebatur collato
Av. 1467 οὐκ ἀναμετρήσεις σαυτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλαχῃ; nulla me

iudice causa erat cur loco dissimillimo moveretur, ut eam suspicionem repudiaret. Si quis vulgatam scripturam tueri aggrederetur, melius fortasse provocabit ad Vesp. 196

ᾧθει τὸν ὄνον καὶ σαυτὸν ἐς τὴν οἰκίαν.

Quamquam etiam hic locus nonnihil a nostro diversus est cum ob praegressum τὸν ὄνον, quod σαυτὸν quasi provocat, tum propterea quod qui *vi prorumpunt ᾧθεῖσθαι* Graecè dicuntur. Cf. etiam Pac. 19.

Vs. 1307.

οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ τήμερον

λήψεται τι πρᾶγμα, ὃ τοῦ-

τον ποιήσει τὸν σοφιστὴν [ἴσως]

ἀνθ' ὧν πανουργεῖν ἤρξατ' ἐξαίφνης κακὸν λαβεῖν τι.

Pugnantibus inter se notionibus οὐκ ἔσθ' ὅπως et ἴσως, recte Hermann pro ἴσως deletō posuit lacunae signum. Sed non magis in elegantissimo poeta ferri potest λήψεται — λαβεῖν, quod sensisse videtur Reisig proponens τι πάσχειν, quamquam lenius potuerat παθεῖν τι, non enim in sede vocolae τι haerendum puto. Non tamen diffiteor multo magis mihi suspectam esse locutionem λήψεται τι πρᾶγμα, pro quo expectamus γενήσεται aut συμβήσεται τι πρᾶγμα, cum praesertim sequantur verba τοῦτον — τὸν σοφιστὴν. Si vero ita scribimus, necesse est sic refigamus antistrophica, vss. 1315 sqq.:

τοῖσιν δίκαιοις ὥσπερ νι-

κᾶν πάντας αὐτὸν (pro ἅπαντας) οἷσπερ (οἷσιν?) ἂν

ξυγγένηται, κῆν λέγει παμπόνηρ,

ἴσως δ' ἴσως βουλήσεται κᾶφωνον αὐτὸν εἶναι.

VIII.

AD ACHARNENSES.

Vs. 665.

δεῦρο, Μοῦσ', ἐλθέ Φλεγυρά, πυρὸς ἔχουσα μένος, ἔντονος,
'Αχαρνική·

οἶον ἐξ ἀνθρώπων πρηνίνων φέψαλος ἀνήλατ', ἐρεθιζόμενος
οὐρίῃ ριπίδι,

ἡνίκ' ἂν ἐπανθρακίδες ὥσι παρακείμεναι,
οἱ δὲ Θασίαν ἀνακυκῶσι λιπαράμπυκα
οἱ δὲ μάττωσιν, οὕτω σοβαρὸν ἔλθῃ μέλος ἔντονον ἀγροικό-
ως ἐμὲ λαβοῦσα τὴν δημότην. τερον

E vss. 666 et 668 (et 669?) quoniam planissime constat non agi de *apposita* convivis, sed de *praeeparanda* coena, stat mihi vetus sententia vs. 667 corrigendum esse ὥσιν ἐπικείμεναι, scil. igni sive carbonibus, unde minuti illi pisciculi nomen habent ἐπανθρακίδες. Eadem autem de causa ferri nequit lectio βᾶπτωσιν, quam e schol. et Athen. VII 329 prolatam commendabat Hamaker recepitque Blaydes, recte spretam a Leeuwenio. Contra speciem habet Bergkii coniectura μυττωτόν.

Vs. 955. Cf. ad Nub. 1224.

Vs. 1063. ὕπεχ' ὥδε δεῦρο τοῦξάλειπτρον, ὃ γύναι.

Quia ὥδε h. l. ex mea quidem sententia δεικτικῶς usurpatum accipi nequit, sed aperte significat *huc*, pessima locus laborat tautologia, quam peperit interpretamentum δεῦρο, quo deleto suppleverim:

ὕπεχ' ὥδε <τουτὶ> τοῦξάλειπτρον, ὃ γύναι.

Vs. 1088 sqq. Versus confusos et interpolatos sic ordinauerim:

1088. ἀλλ' ἐγκόνει· δειπνεῖν κατακωλύεις πάλαι.

1090. κλῖναι, τράπεζαι, προσκεφάλαια, στρώματα,

1091. στέφανοι, μύρον, τραγήμαθ', αἱ πόρναι πάρα·

1089. τὰ τ' (pro δ') ἄλλα πάνθ' ἐστὶν παρεσκευασμένα.

[1092. ὀρχηστρίδες, τὰ φίλταθ' Ἀρμοδίου, καλαί.]

1093. ἀλλ' ὥς τάχιστα σπεῦδε.

Vs. 1092, qui frustra temptatur, misellus grammatici ingenium ostentantis fetus esse videtur.

IX.

AD ECOLESIAZUSAS.

Frustra quaero quae intercedat necessitudo inter vss. 86 sq.

Mul. I. Νῆ τὸν Δί' ὥστ' ἐκεῖ γε καταλαβεῖν ἔδρας

ὑπὸ τῷ λίθῳ τῶν πρυτάνεων καταντικρύ.

et sequentes, quos secundum codd. eadem mulier, secundum editores alia loquitur:

ταυτί γε τοι νῆ τὸν Δί' ἐφερόμεν, ἵνα
πληρουμένης ξάινοιμι τῆς ἐκκλησίας.

Quia vero tam in praegressis quam in sequentibus constanter Praxagorae verba mulierum dicta interrumpunt, nullus dubito quin recte quidem eidem mulieri hi quatuor versus tribuantur in libris, sed post vs. 87 exciderit Praxagorae quaestio „quid sibi velit lana, quam secum portat muliercula.” Ita optime consultum erit hiantis nunc orationis necessitudini.

Vs. 288.

ὁ κίνδυνος γὰρ οὐχὶ μικρὸς, ἦν ἀλώμεν
ἐνδυνόμεναι κατὰ σκότον τόλμημα τηλικούτον.

Non male ἐνιστάμεναι coniecit Blaydes, sed mihi sola praepositio corrupta videtur et correxerim potius ὑποδυνόμεναι, quod verbum passim usurpatur de negotio aliquo aut labore suscipiendo.

Vs. 312. ἐπεὶ πρὸς ἔω νῦν γ' ἔστιν, ἣ δ' οὐ φαίνεται.

Locus non est particulae γ', quae simpliciter delenda videtur. Elmsley νῦν δῆστιν coniecit.

Vs. 339.

οὐ τί που

Κινησίας σου κατατετίληκέν ποθεν;

Bl. οὐκ, ἀλλὰ τῆς γυναικὸς ἐξελήλυθα

τὸ κροκωτίδιον ἀμπισχόμενος, οὐνδύεται.

Sensu cassum est ποθεν sic positum. Emendandi viam monstrat optimus codex Ravennas, in quo πόθεν scriptum est, rectissime tributum Blepsidemo. Eius glossema est sequens οὐκ, nam πόθεν; est cum indignatione negantis. Deleto igitur glossemate corripo:

Κινησίας σου κατατετίληκεν; Bleps. πόθεν;
ἀλλ' <ὧδε, huc> τῆς γυναικὸς ἐξελήλυθα
τὸ κροκωτίδιον ἀμπισχόμενος, οὐνδύεται.

Vs. 506. ἀλλ' ὡς τάχιστα, πρὶν τιν' ἀνθρώπων ἰδεῖν,
ρίπτεῖτε χλαίνας, ἐμβὰς ἐκποδὸν ἴτω,
χᾶμα συναπτοῦς ἡνίας Λακωνικὰς,
βακτηρίας ἄφεσθ'.

Corruptum versum partim Blaydes egregie sanavit corrigendo χαλᾶθ' ὑφαπτοῦς, sed quae praeterea proponit probanda non videntur. Neque omnino de *Laconicarum* corrigiis hic agi potuit ob verba praegressa ἐμβᾶς ἐκποδὼν ἴτω, contra vero omnino desideratur mentio barbae, quam viros simulantes mulieres mento suffixerant, unde iam pridem mihi nata est suspicio poetam dedisse:

χαλᾶθ' ὑφαπτοῦς ἡνίας πωγωνικάς.

et tragica magnificentia ita vocasse vincula, quibus barbae sub mentis aptatae essent.

Vs. 605.

πάντα γὰρ ἔξουσιν ἅπαντες,
ἄρτους, τεμάχη, μάζας, χλαίνας, οἶνον, στεφάνους,
ἐρεβίνθους.

Suadebam quondam:

ἄρτους, μάζας, τεμάχη, κλίνας κτέ.

sed ne κλίνας quidem satis aptum videtur in hac enumeratione. Hodie conicio:

ἄρτους, μάζας, τεμάχη, κωλᾶς, οἶνον, στεφάνους,
ἐρεβίνθους.

Ita integri convivii habemus descriptionem. Χλαίνας non tuetur Vesparum locus 676 sq.

Vs. 1112. Foras prodit ancilla haec dicens:

ὦ μακάριος μὲν δῆμος, εὐδαίμων δ' ἐγώ,
αὐτὴ τε μοι δέσποινα μακαριωτάτη,
ὅμοις θ' ὄσαι (ὄσοι recte Bl.) παρέστατ' ἐπὶ ταῖσιν θύραις,
1115 οἱ γείτονές τε πάντες οἳ τε δημόται,
ἐγώ τε πρὸς τούτοισιν ἢ διάκονος,
ἥτις μεμύρισμαι τὴν κεφαλὴν μυρώμασιν
ἀγαθοῖσιν, ὦ Ζεῦ, κτλ.

Vs. 1113—1116 uncinis inclusit Blaydes, qui „pluribus de causis” eos interpolatos esse suspicatur. Quenam vero hae causae sint non exposuit, neque ego reperio, quae quidem idoneae sint ut hos versus deleamus. Nam quae erat iusta offensio in pronomine ἐγώ, coll. vs. 1116, olim sublata est certa, ut mihi quidem videtur, Dobrei correctione δὲ γῆ, quod vero post δῆμος (vs. 1) in vs. 1115 infertur δημόται, id non potest quem-

quam movere, siquidem illic δῆμος universum populum significat, hic vero δημόται sunt *pagani*. Restat *garrulitatis* crimen, at haec ancillulam gaudio elatam eandemque vino excitam (cf. 1119 sq.) minime dedecet. Ut haec igitur tueri non dubito, ita omnino facio cum eodem corrupta existimanti quae hos versus excipiunt verba sic tradita:

πολὺ δ' ὑπερπέπαικεν αὐ
τούτων ἀπάντων τὰ θάσι' ἀμφορείδια·
ἐν τῇ κεφαλῇ γὰρ ἐμμένει πολὺν χρόνον,
τὰ δ' ἄλλ' ἀπανθήσαντα πάντ' ἀπέπτετο·
ὥστ' ἐστὶ πολὺ βέλτιστα, πολὺ δῆτ', ὦ θεοί·

Vix tamen quidquam proficitur viri acutissimi coniecturis ἀπαντα ταῦτα aut ἀπαντα τᾶλλα, quia his sanatur quidem vitium syntacticum, sed manet alia vel maior me iudice offensio. Nempe ineptissime *amphorae Thasiae* *diu in capite manere* dictae sunt, id quod procul dubio de vini Thasii fragrantia, comparata cum unguentorum odore, poeta dixerat. Quapropter una cum grammatica sententiam sanaverim scribendo:

πολὺ δ' ὑπερπέπαικεν αὐ
τούτων γε τᾶνθος (vel τό γ' ἄνθος) τὰ θάσι' ἀμφορείδια·
ἐν τῇ κεφαλῇ γὰρ ἐμμένει πολὺν χρόνον,
τὰ δ' ἄλλ' ἀπανθήσαντα πάντ' ἀπέπτετο· κτλ.

X.

AD PLUTUM.

Vs. 208. μή νυν μελέτω σοι μηδέν· ὥς ἐὰν γένῃ
ἀνὴρ πρόθυμος αὐτὸς ἐς τὰ πράγματα,
βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως.

Annotat Blaydes „πράγματα] πάντα Bodl. 7. Unde scribendum „forsan: ἀνὴρ πρόθυμος εἰς τὰ πάντα πράγματα, deleto pronome αὐτός, cuius vim hic non omnino perspicio.” Ego disertius dixerim me eam vim omnino non perspicere, sed nihil moratus mali codicis errorem pro αὐτὸς rescribo αὐθις, i. e. *posthac*.

Vs. 352. *τουτὶ πονηρὸν φαίνεται τὸ φορτίον.*

Similiter comici Latini: *mala merx*. Plautus *Menaechm.* V 2, 6 scribens „*aetas mala merx est tergo fortasse in Graecis reppererat*:

— γῆρας πονηρὸν ἐστὶ νῶτφ φορτίον.

Vs. 380. Chremes:

καὶ μὴν Φίλωσ γ' ἂν μοι δοκεῖς νῆ τοὺς θεοὺς

τρεῖς μνᾶς ἀναλώσας λογίσασθαι δώδεκα.

Blaydes *Φίλος* ὡς coniecit. Si quid mutandum, possis *Φιλίως*, ut est apud Platonem Legg. III p. 698 D: *Φιλίως εἴρηκας*.

Vs. 406. Chr.

τίς δῆτ' ἱατρός ἐστι νῦν ἐν τῇ πόλει,

οὔτε γὰρ ὁ μισθὸς οὐδὲν ἐστ' οὔθ' ἡ τέχνη.

Scholiasta: *καινοποιεῖται τὸν διασυρμὸν καὶ κατὰ τῶν ἱατρῶν καὶ κατὰ τῶν θεραπευομένων, τῶν μὲν ὡς ἀτέχνων, τῶν δὲ ὡς Φειδωλῶν.*

Nisi potius poeta innuit medicorum publicorum (τῶν δημοσιευόντων) salaria eo tempore aut abrogata aut valde imminuta esse, cogente aerarii penuria post bellum Peloponnesiacum.

Vs. 1057. Adol. βούλει διὰ χρόνου πρὸς με παῖσαι;

Anus. παιδιὰν τίνα;

Ad. πόσους ἔχεις ἰδόντας;

Chrem. ἀλλὰ γινώσομαι

κἄγωγ'. ἔχει γὰρ τρεῖς ἴσως ἢ τέτταρας.

Expectes potius *coniciendi* quam *cognoscendi* verbum, ut Chremes dixerit ἀλλὰ στοχάσομαι, ut est ap. Plat. *Gorg.* p. 464 C *κολακευτικὴ αἰσθανομένη οὐ γνοῦσα λέγω, ἀλλὰ στοχασαμένη.* Fero tamen quod vulgatur.

Vs. 1153. Mercur. παρὰ τὴν θύραν στροφαῖον ἰδρύσασθέ με.

Vitiose prima syllaba producta est in ἰδρύσασθε. Animadvertit errorem Blaydes corrigens παρὰ τὴν θύραν στροφαῖον <οὔν> μ' ἰδρύσατε aut στροφαῖον <οὔν> παρὰ τὴν θύραν μ' ἰδρύσατε, quod praefero, sed in *Addendis et corrigendis* pag. 420 iniuria dubitavit propter fr. 245 μεθ' ὧν ὁ βωμὸς ἰδρύθη ποτέ, non reputans ibi vocalem augmento productam esse.

XI.

AD AVES.

Vs. 185. ὥστ' ἄρξετ' ἀνθρώπων μὲν ὥσπερ παρνόπων.

Tametsi nihil novaverim, praetulerim tamen: ὥς <νῦν> παρνόπων.
Facile ΠΕΡ nasci potuit e sequenti ΠΑΡνόπων.

Vs. 530. οἱ δ' ὠνοῦνται βλιμάζοντες·

κοῦδ' οὖν, εἴπερ ταῦτα δοκεῖ δρᾶν,
δπτησάμενοι παρέθενθ' ὕμᾱς,
ἀλλ' ἐπικνωσιν τυρόν, ἔλαιον,
σίλφιον, ὄξος, χᾶψήσαντες
καταχυσμάτιον γλυκὺ καὶ λιπαρὸν
κᾶπειτα κατεσκεῖδασαν θερμὸν
τοῦτο καθ' ὕμῶν

δπτῶν (Reiske αὔων, l. αὔων) ὥσπερ κενεβρείων.

Quoniam, ut apparet e praegressis ante vs. 530, obiectum quidem ὕμᾱς recte abesse potuit, sed propter verba sequentia ἀλλ' ἐπικνωσιν κτέ. aegerrime desideratur quod significet ἀπλῶς, vereor ne pronomen personale sit glossatoris additamentum, quod genuinae voculae, quam desideramus, locum occupaverit. Nempe suspicor:

κοῦδ' οὖν, εἴπερ ταῦτα δοκεῖ δρᾶν,
δπτησάμενοι παρέθενθ' <οὔτως>,
ἀλλ' ἐπικνωσιν κτλ.

In antecedenti vs. 524 transponendum videri ἤδη δ' ὥσπερ pro ὥσπερ δ' ἤδη iam olim monui.

Vs. 726.

κοῦκ ἀποδράντες

καθεδούμεθ' ἄνω σεμνυνόμενοι

παρὰ ταῖς νεφέλαις, ὥσπερ χῶ Ζεὺς.

Non *nubibus assidet* Iupiter, quare malim κατὰ τὰς νεφέλας.
Aliquid humani quondam mihi accidit suspicanti ἐπὶ ταῖς νεφέλαις.

Vs. 748. ἔνθεν ὥσπερ εἰ μέλιττα

Φρύνιχος ἀμβροσίῳ μελέων ἀπεβόσκετο καρπὸν ἀεὶ Φέ-
ρων γλυκεῖαν ῥῥᾶν.

Saepe librariorum confundere Φέρειν et Φαίνειν (propter vitiosam

pronuntiationem φένειν) in vulgus notum est, hic autem, ut olim ostendi, usus requirit φαίνων, confirmanti metro versus antithetici 781. Non magis hucusque me poenitet coniecturarum olim propositarum, vs. 718 γάμου ἀρθρόν pro γάμον ἀνδρός et vs. 755 κυρούμενα pro κρατούμενα.

Vs. 1012.

Men. τί δ' ἐστὶ δεινόν; Pith. ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι
ξενηλατοῦνται καὶ πεκίνηνται τινες.

Corrigo: ξενηλατοῦνται καὶ κατακαίνονται τινες.

In vicino vs. 1017 legendum videri ὡς οὐκ οἶδ' ἂν εἰ | φθαίης
ἔτ'· ἐπικεῖνται γὰρ ἐγγύς αὐταῖς antehac monui.

Vs. 1080.

εἴτα φυσῶν τάς κίχλας δείκνυσι καὶ λυμαίνεται.

Suasi quondam δεινότατα καταλυμαίνεται. Hodie malo δεινοῖς
κακοῖς λυμαίνεται.

Vs. 1372. Cinesias:

ἀναπέτομαι δὴ πρὸς Ὀλυμπον πτερύγεσσι κούφαις·
πέτομαι δ' ὁδὸν ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλαν μελέων
ἀφόβῳ φρενὶ σώματι τένναν ἐφέπων.

Hermann ἀφόβῳ φρενὸς ὁμματι γενεᾶν corrigebat, et sic
Dindorf, nisi quod γένναν praetulit. Equidem vix dubito quin
verum sit

ἀφόβῳ φρενὸς ὁμματι τέχναν ἐφέπων

ut vs. 1387 idem dicit:

κρέμαται μὲν οὖν ἐντεῦθεν (sc. ἐκ τῶν νεφελῶν) ἡμῶν ἡ τέχνη.

In dithyrambico carmine τέχναν spondaeum facere posse nemo
negabit.

Vs. 1410. Post hunc vs. excidit ἰατταταῖ aut similis Cinesiae
exclamatio. Non enim, quod speraverat, alas ei aptat Philetae-
rus, sed alis eum verberat.

Vs. 1450 sqq. Sycophantae, Aristophane iudice, incorrigibiles
erant, similiterque poetae dithyrambici (cf. 1405 sqq.), itaque
etiam peiores quam patricidae, quippe qui corrigi possent. Vid.
1370 sq.

Vs. 1547. Prom. *μισῶ δ' ἅπαντας τοὺς θεοὺς, ὥς οἶσθα σύ.*
 Offensioni est additum sine vi pronomen, quod recte habet v. c.
 Vesp. 193. Fortasse fuit *ὥς οἶσθ' ἴσως* aut *ὥς οἶσθά που*. Respon-
 det Philetaerus:

νῆ τὸν Δι' αἰὲ δῆτα θεομισῆς ἔφυς,

Τίμων καθαρός.

Noto usu *θεομισῆς* significat *dis invisus*, *μισόθεος deorum osor*.
 Ioco Philetaerum illud pro hoc dicere, fortasse credi posset,
 nisi sequerentur verba *Τίμων καθαρός*. Nunc certum esse arbitror
 poetam dedisse *μισόθεος*.

Finem huic scriptiunculae imponam tentando uno adhuc *Pacis*
 loco supra a me neglecto, qui legitur vs. 16 sqq.

Serv. II

Μὰ τὸν Ἀπόλλω ἐγὼ μὲν οὐ·

οὐ γὰρ ἔθ' οἶός τ' εἶμ' ὑπερέχειν τῆς ἀντλίας.

αὐτὴν ἄρ' οἶσω συλλαβὼν τὴν ἀντλίαν.

Scholiasta *ὑπερέχειν*: ἀντὶ τοῦ ἀντέχειν καὶ περιγίνεσθαι τῆς
δσμης. ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν πλοίων ἅπερ κινδυνεύει τῆς ἀντλίας
 πληρωθείσης. βούλεται δὲ εἰπεῖν ὅτι νικῶμαι μάττων et mox ad
 vs. 18 ἀντὶ τοῦ τὴν σκάφην. ταῦτα δὲ εἰπὼν προσφέρει τὸ
ἀγγεῖον ἐνθα ἐφύρα.

Ut in posteriore versu stercus aqua mixtum propter tetrum
 odorem *sentinam* vocari nemo mirabitur, ita perdura est in
 priore eiusdem vocabuli explicatio, qua ipse odor *sentina* dictus
 esse creditur, ut omittam parum elegantem esse simillimam
 duorum versuum contiguorum terminationem. Quapropter mul-
 tum vereor ne ANTAIAC vitio natum sit e sequenti ANTAIAN,
 et genuina lectio fuerit NATTIAC, dederitque poeta:

οὐ γὰρ ἔθ' οἶός τ' εἶμ' ὑπερέχειν τῆς ναυτίας.

non enim amplius possum nauseam superare et perpeti. Ita demum
 pronominis *αὐτὴν* propria vis elucet et facile apparet, qui unum
 vocabulum (proprie) nauticum alterum in poetae mente excita-
 verit. Substantivum quidem antiquum *ναυτία* hodie apud Aristo-
 phanem non extat, sed verbo *ναυτιᾶν* usus est Thesm. 882.

STUDIA LUCRETIANA.

SCRIPSIT

J. WOLTJER.

(*Continuantur e Vol. XXIV pag. 71.*)

Poeta docuit necessario esse statuendum materiem et spatium vacuum sibi per se et pura esse, sed alternari, quo facto sic conclusit, I 526—537:

- sunt ergo corpora certa
quae spatium pleno possint distinguere inane.
haec neque dissolui plagis extrinsecus icta
possunt, nec porro penitus penetrata retexi
nec ratione queunt alia temptata labare:
531 id quod iam supra tibi paulo ostendimus ante.
nam neque conlidi sine inani posse videtur
quicquam nec frangi nec findi in bina secando,
nec capere umorem neque item manabile frigus
535 nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur:
et quo quaeque magis cohibet res intus inane,
tam magis his rebus penitus temptata labascit.

Vsm. 531 Brieger post 537 collocavit et secluserit.

Concedo non liquere quo spectent verba vs. 531: „id quod iam supra tibi paulo ostendimus ante”. Munro dicit ea referenda esse ad vs. 485 et proximos, quamquam vss. illi videntur nihil esse nisi pars huius ipsius argumenti. Brieger adnotavit: „respexisse potest poeta ad ea, quae 481—487, si non exposuit, poterat tamen exposuisse sibi videri”. Neuter

rem tetigit. Accuratius versus si consideramus qui excipiunt vsm. 530, apparet in versibus illis quos poeta in mente habebat, cum scribebat vsm. 530, sermonem fuisse de eadem re, de qua hoc loco agit, sed generaliore sensu. In mente igitur poeta habebat locum, ubi idem isdem fere verbis dictum erat, sed ita ut non aperte pertineret ad atomos, sed ad atomos posset pertinere, dummodo consideraretur atomos non habere „inane”. Hic locus autem legitur vs. 221 et proximis:

quod nunc, aeterno quia constant semine quaeque,
donec vis obiit, quae res diverberet ictu
aut intus penetret per inania dissolvatque,
nullius exitium patitur natura videri.

Hic locus maximam habet similitudinem cum loco quem poeta dicit se iam tractavisse: utroque loco sermo est de rebus *dissolvendis*, quod fieri potest aut cum „vis obiit quae res diverberet ictu” (= „dissolui plagis extrinsecus icta possunt” vs. 527) aut si res „intus penetret per inania” (= „nec porro penitus penetrata retexi” vs. 528).

Eo loco igitur, quem poeta respexit, nulla res dicitur posse interire nisi vis obeat quae eam diverberet aut intus penetret et dissolvat; hoc loco inde concluditur atomos non posse dissolvi, quoniam talem vim non admittant, quippe quae sint „sine inani”.

Versibus 221—224 continetur propositio maior syllogismi:

quod non habet „inania” id perire non potest;

vss. 526 et 527 continetur propositio minor syllogismi:

atomi non habent „inane”;

vss. 528—530 continetur conclusio:

atomi non possunt perire.

Vs. 531 autem poeta vere dicit hanc conclusionem iam inesse in propositione maiore.

Idem syllogismus continetur verbis Epicuri, quae Aetius tradidit: *ἄτομος ... οὐ δύναται τμηθῆναι ... οὐσα ... ἀμέτοχος κενού* (Plut. plac. I, 3, Diels Doxogr. pag. 286).

Vs. 540—583.

- 540 praeterea nisi materies aeterna fuisset,
ante hac ad nilum penitus res quaeque redissent;
de niloque renata forent quae cumque videmus.
at quoniam supra docui nil posse creari
de nilo neque quod genitum est ad nil revocari,
545 esse immortalis primordia corpore debent,
dissolui quo quaeque supremo tempore possint,
materies ut subpeditet rebus reparandis.
sunt igitur solida primordia simplicitate,
nec ratione queunt alia servata per aevom
550 ex infinito iam tempore res reparare.
Denique si nullam finem natura parasset
frangendis rebus, iam corpora materiai
usque redacta forent aevo frangente priore,
ut nil ex illis a certo tempore posset
555 conceptum summam aetatis pervadere finem.
nam quidvis citius dissolvi posse videmus
quam rursus refici; qua propter longa diei
infinita aetas ante acti temporis omnis
quod fregisset adhuc disturbans dissoluensque,
560 numquam relicuo reparari tempore posset.
at nunc, ni mirum, frangendi reddita finis
certa manet, quoniam refici rem quamque videmus
et finita simul generatim tempora rebus
stare, quibus possint aevi contingere florem.
565 huc accedit uti, solidissima materiai
corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
mollia quae fiunt, aër, aqua, terra, vapores,
quo pacto fiant et qua vi quaeque gerantur
admixtum quoniam semel est in rebus inane:
570 at contra si mollia sint primordia rerum,
unde queant validi silices ferrumque creari
non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
principio fundamenti natura carebit.
sunt igitur solida pollentia simplicitate,
575 quorum condenseo magis omnia conciliatu
artari possunt validasque ostendere viris.

Porro si nullast frangendis reddita finis
 corporibus, tamen ex aeterno tempore quaedam
 nunc etiam superare necessest corpora rebus,
 580 quae nondum clueant ullo temptata periclo:
 at quoniam fragili natura praedita constant,
 discrepat aeternum tempus potuisse manere
 innumerabilibus plagis vexata per aevom.

Ex hisce versibus Brieger 565—576 seclussit, servato vs. 568 (quem Lachm. post 585 transposuit), vss. 577—584 post vsm. 550 collocavit.

De hoc loco multi multa disputaverunt. Havercampius ait ad vs. 577 (Lm. vs. 576) „post hunc versum collocatur vs. 629 cum sex sequentibus G (Gottorpiano fragmento sive Schedis Hauniensibus), P. (Pii editione 1511), Q (Editione Veron. 1486), X (Bodleiano).” „Vs. 629 cum sex sequentibus” sunt eidem qui apud Lm. 577—584. Itaque ne inspexit quidem Leidenses, quamquam se eos contulisse dicit. Coniecturam illam primum invenimus in Candidi editione Iuntina (1512), quam Lambinus, Creech, alii secuti sunt, ignari se conjecturam recipere. Munro in tertia editione rectissime monuit omnes mutationes iusta causa carere et ortas esse ex perversa interpretatione vss. 599—634.

Attamen neque cum Munrone facio.

Praemissis argumentis generalioribus de alternitate (si licet hoc verbo uti, cf. vs. 524) materiae et spatii, inde a vs. 503—539, quae argumenta sunt logicae sive rationalis naturae, affert duo argumenta quae pertinent ad *τὸ* esse, vel potius ad *τὸ* nunc, *adhuc* esse.

Prius hoc est vs. 540—550: materies si ad nihil posset redigi, per infinitum tempus praeteritum re vera iam ad nihil redacta esset et res, quas nunc esse sensus docent ex nihilo renatae essent, id quod repugnat sententiae, quam, tamquam fundamentum, toti doctrinae substruxit.

Alterum argumentum priori simillimum (vss. 551—564) hoc est: omnes res multo citius dissolvi posse quam refici videmus: si ergo ad nihil res redigerentur, si finis non esset dissolvendi, nunquam fieri posset, ut inde a certo tempore res crescendo

pervenirent ad summum florem, ad perfectum modum suae cuiusque naturae.

Hoc argumentum est falsum, nam licet res *possint* multo citius dissolvi quam restitui, tamen ipsa rerum natura id re vera fieri minime docet, nam ex. gr. robur citiusne in suas atomos dissolvitur quam quercus crescit e suo semine? ossa animalium celeriusne putrescunt quam ipsa animalia exstiterunt?

Sed poeta ex sententia generali ratiocinatus est. Quam si concedimus, hoc dicit: arbor ex. gr. constat ex atomis, quae per varias vias e semine, ex humo, ex aëre, conferuntur ad arborem alendam et augendam. Si autem per totum tempus praeteritum, quod est infinitum, res in atomos essent dissolutae et hae atomi ipsae perpetuo essent contritae et destructae, ex sententia generali quae est posita, sequitur *plus quam tempore infinito* opus esse ad eas atomos reconstruendas, quo facto demum ex iis arbor posset crescere. Itaque quoniam tempus plus quam infinitum non exstet, nulla res posset restitui. Attamen non solum res refici videmus, verum etiam singulis rerum generibus certum ac definitum tempus constare videmus quo perveniant ad summum suum incrementum.

Haec argumenta excipiuntur duobus quae rursus alius sunt generis quaeque physica nominare velim.

Vs. 565—576: solidae et durae cum sunt atomi, explicari facile potest cur sint res durae et res molles; mollia enim fiunt quae plus spatii habent inter duras et solidas atomos; si vero ipsae atomi sunt molles, non explicatur unde sint res durae.

Vs. 577—583: re vera videmus etiam nunc esse res solidas et duras, quae igitur constant ex solidis atomis; sed si atomi fragiles (non dicit molles) essent, non potuissent manere per aeternum tempus praeteritum.

Denique res habent sua quaeque et modum et tempus et formam; omnia manent intra suos fines ita ut ne colores quidem et maculae avium commutentur, sed per singula genera semper redeant; id autem fieri nullo modo posset, nisi elementa essent immutabilia.

Hoc argumento (vs. 584—598) finitur series argumentorum quibus rerum primordia sive atomos esse solidas, aeternas, immutabiles demonstratur. Quae tum sequuntur, inde a. vs.

599—634 sunt alius naturae; ibi scilicet poeta docet atomos non esse minimas partes, sed minima corpora; haec autem corpora consentaneum est habere suas partes, nam quamvis sint parva tamen habent aliquam magnitudinem et formam; in singulis atomis igitur, licet tam parvae sint, ut sensibus nostris discerni non possint, tamen mente et cogitatione discernimus partes, quae sunt extrema et ultima et vacuo spatio terminantur.

Haec partes tamen per se esse non possunt; ita cohaerent ut nullo modo divelli queant; res igitur non dissolvuntur in minima, absoluto sensu dicta, sed in minima corpora, quod necessario ita esse deinde demonstratur.

Quae si recte interpretatus sum, iam apparet nihil esse mutandum. Coniunctiones quibus singula argumenta adnectuntur, hoc modo se excipiunt:

Ego.	Bern. Lachm. Munr.	Brieger.
503 Principio	Principio	Principio
511 praeterea	praeterea	praeterea
520 tum porro	tum porro	tum porro
540 Praeterea	praeterea	Praeterea
551 denique	Denique	porro (577)
565 Huc accedit	huc accedit	denique (551)
577 porro	Porro	(Huc accedit) (565)
584 denique	denique	Denique
599 Tum porro	Tum porro	Tum porro
615 praeterea	praeterea	praeterea
628 denique	denique	denique

Brieger in transponendis vss. 577—583 mihi videtur externa specie similitudinis ductus esse, neglexisse vero genus sive naturam argumenti, quam physicam esse supra dixi; ex corporea natura et qualitate rerum et atomorum poeta ratiocinatur. Perspicuum autem est in eo argumento quod apud Briegerum antecedit (vs. 540—550) alia ratione conclusionem esse factam. Hoc quoniam neglexit, parum perspexit vim argumenti vss. 565—576, de quo haec adnotavit: „continent argumentum inde ductum, quod res durae extiterint existantque; quod argumentum neque cum eis quae praecedunt neque cum eis quae sequuntur ullo vinculo continetur; cum eis, ante quae collocavi

potuit certe poeta coniungere". Vinculum quo continetur hoc argumentum cum reliquis facile perspicitur hoc esse, quod demonstratur primordia esse „solida pollentia simplicitate" (vs. 574). Cf. quae Munro ex Newtoni Opticis adtulit ad hunc locum. Re vera si atomi sunt durae, non iam sequitur ut sint „solida pollentes simplicitate", sed hanc ob causam postremum locum haec argumenta physica obtinent in serie argumentorum, ut cum praecedentibus coniungantur, quod si fit iam sequitur id quod demonstrandum erat. Itaque nulla exstat causa quae iubeat quicquam mutari; sed mihi videntur in textu incisiones aliis locis esse faciendae atque Lachm. Bern. Munr. Brieg. fecerunt, ut supra iam significavi, scilicet vs. 540 *Praeterea*, vs. 565 *Huc accedit*, vs. 599 *Tum porro*.

Hoc iam adiciam duo illa (vs. 565—576, 577—583) argumenta in fragmentis Epicureis nunc quidem non exstare, sed tamen eiusdem philosophi esse, cum argumenta quae antecedunt et quae sequuntur ex illo sint sumpta et ea fragmenta quae servata sunt facile ducant ad ea quae nunc desiderantur: Diog. L. X, 54: ἐπειδὴ περ δεῖ τι ὑπομένειν ἐν ταῖς διαλύσεσι τῶν συγκρίσεων στερεὸν καὶ ἀδιάλυτον.

I, 871 in lignis si flamma latet fumusque cinisque
ex alienigenis consistant ligna necessest.

873 praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget
ex alienigenis, quae lignis oriuntur,

Ita codd.; Lachm. quae *alienigenis* oriuntur; M. *lignis his*,
Bo. *lignis igne*.

Brieger vsm. 873 transposuit ante vsm. 870 et seclussit.
vs. 874 pro *oriuntur* cum cod. Flor. 31 legit: *exoriuntur*.
Idem iam Lambinus legit:

ex alienigenis consistant ligna necessest,

ex alienigenis, quae lignis exoriuntur,

sed Munro absurdum iudicavit¹⁾.

1) „which seems absurd”.

Mihi quoque inepta videtur illa anaphora eo loco. Marullus versus 873 et 874 delevit, quod defendi potest si ratio habetur versusum antecedentium, 867—870:

praeterea quaecumque e terra corpora crescunt,
si sunt in terris, terram constare necessest
ex alienigenis, quae terris exoriuntur.

870 transfer item, totidem verbis utare licebit.

Sciolus aliquis qui istud „totidem verbis” ad litteram intellexit, putabat versus ita esse mutandos ut totidem verbis constarent et pro vss. 867 et 868 finxit eum versum qui in codd. est 873, ut loci sic conformarentur:

873 *praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget*

869 *ex alienigenis, quae terris exoriuntur.*

870 transfer item, totidem verbis utare licebit:

*in lignis si flamma latet fumusque cinisque,
ex alienigenis consistent ligna necessest;*

deinde ut postremum versum simillimum faceret vs. 869 adscripsit:

ex alienigenis, quae lignis exoriuntur.

Attamen non est praetermittendum verba quae sunt *alit, auget* (vs. 873) non idem significare atque verbum quod est *crescunt* (vs. 867): hoc pertinet ad herbas, stirpes, arbores, priora illa dicuntur de animalibus, id quod apparet ex I, 228:

animale genus tellus

unde *alit atque auget* generatim pabula praebens?

Quod si ita est, corpora in vs. 873 sunt corpora animalium, quae herbis et fructibus, quae sunt alienigena, et ipsa, secundum vs. 869, ex alienigenis oriuntur, aluntur et augentur, et legendum est cum Lachm.

praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget
ex alienigenis, quae *alienigenis* oriuntur.

Tenendum autem est lectionem *exoriuntur* meram esse coniecturam eius qui Flor. 31 scripsit, neque maiorem per se habere auctoritatem quam coniectura Lachm. habet.

Munro dixit se vix intellegere Lachm., quod non miror, nam obscura sunt haec verba, quae Lachm. scripsit: „*Praeterea, cum ipsa ex alienigenis constant, tellus quae corpora cumque alit, auget* eadem nullis aliis cibis et alimentis nisi quae sunt

Ex alienigenis, quae ipsa alienigenis oriuntur". Ex hisce verbis non apparet Lachm. ipsum locum perspexisse. Sed si dicimus: „terra alit animalia frugibus, quae sunt alienigenae, hae fruges autem oriuntur e terra, i. e. ex alienigenis ex quibus terra constat", omnia sunt perspicua et clara, ni fallor. Hoc exemplum vss. 873 et 874 autem habet duplicem vim, unde facile coniunctio quae est *praeterea* explicatur.

Coniecturam Lachm. condemnavit Luc. Mueller de Re Metr. Rom. p. 284 ¹⁾, propter hanc causam, ni fallor, quia „nunquam diphthongo exeuntia elidantur in correpta" (p. 283). Attamen conferas Plaut. Trin. vs. 7:

huc quae ábiit intro dícam, si animum advórtitis.

Ex hac elisione autem facile perspicitur quae causa verum corruptit.

Ut redeam ad Briegeri coniecturam, cum vsm. 873 ante vsm. 870 collocat et signum aposiopeses addit locum obscuriorem facit, nam vsm. 873 alium sensum habere atque vsm. 867 ex solo illo versu non facile apparet et sententia non ea est, quae ab eo qui legit sponte suppleatur, et coniunctio *praeterea*, quae in Briegeri textu quarto versu post antecedentem eandem coniunctionem legitur, offendit.

I 881 Conveniebat enim fruges quoque saepe, minaci
robore cum saxi franguntur, mittere signum
sanguinis aut aliquid, nostro quae corpore aluntur;
cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem

885 consimili ratione herbis quoque saepe decebat,
et laticis dulcis guttas similique sapore
mittere, lanigerae quali sunt ubere lactis.

Brieger post vsm. 883 unum excidisse putat, hunc autem cum proximo secludit; Lachm. post *cruorem* punctum collocat et pro *herbis* legit *herbas*; Munro vsm. 885 ante 884 ponit, ceterum nihil mutat.

Mihi videtur omnino nihil esse mutandum.

1) Prioris editionis, altera mihi non est praesto.

Lucretius refellit doctrinam Anaxagorae, qui aiebat omnes res in omnibus rebus esse, non ita ut eadem atomi per varias collocationes varias res efficerent, sed ut partes ipsarum rerum in aliis rebus laterent, ut in frumento e. gr. quod nos aleret, unde sanguis noster augeretur, sanguis esset, in herbis, unde animalia nutrentur et suum sanguinem haberent, vere sanguis inesset et simul lac, quoniam lac ex herbis fieret in uberibus ovium.

Discrimen inter doctrinam Epicuri et doctrinam Anaxagorae eo igitur reddit, quod Epicurus *chemica* ratione alias res in aliis esse docuit, Anaxagoras vero *mechanica* ratione, quam ob causam Lucretius hisce versibus dicit, si mechanica sit mixtio rerum etiam mechanica ratione hanc mixtionem posse solvi et discerni. Haec mechanica ratio solvendi et discernendi, quippe in qua tota vis argumenti inesset, clare et distinctis verbis erat poetae notanda, quam ob rem insignibus locis et gravibus verbis usus est ad hanc mechanicam solvendi rationem describendam: „*minaci | robore cum saxi franguntur*”, deinde per anaphoram quandam „*cum lapidi lapidem terimus*, post „*friatis*” (vs. 888) et „*cum prae fracta forent*” (vs. 892).

Hic tamen monendum est in codicibus scriptum legi: *cum lapidi in lapidem terimus*¹⁾. Lachm. adnotavit: „ex utroque versu in praepositionem sustulit Marullus, recte, ut puto, etsi cur addita sit non intellego”.

Primum, si quid video, Lucretius suis verbis idem dicit quod ex. gr. Plin. H. N. 24, 174: *haec (herba) inter duos lapides trita* cett. Antiquiores interpretes versum delendum putabant, aut aliquo modo sanare conabantur, cum non perspicerent obiectum verbi quod est *terimus* esse *herbas*, quod sumendum est ex *herbis* quod sequitur; qui totum locum intellegit, id non negabit, quamvis sit dura haec constructio. Dicit igitur poeta: „cum lapide (nam *lapidi* esse ablativum gnari sciunt) herbas in lapidem terimus manare sanguinem consimili ratione ex herbis quoque oportebat, nam si herbae mechanica ratione ita sunt compositae ut sanguis in iis insit, qui ex iis transit in venas animalium, mechanica ratione fieri poterit, ut sanguis secerna-

1) *Tenemus* proprie legitur.

tur. Deinde id quod Brieger Lachmannum secutus legit nullum hoc loco habet sensum. Nam verba quae sunt „cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem”, etiamsi aliquid ante ea excidisse existimemus, nihil significare possunt nisi ex ipsis lapidibus tritis oportere manare cruorem sive sanguinem, id quod ea condicione tantum verum esset, si lapides animalibus aut hominibus essent nutrimento ita ut ex iis fieret sanguis; hoc autem neque Anaxagoras, neque Epicurus, neque Lucretius potuit contendere, quod recte antiquiores interpretes perspexerunt.

Praeterea Lachm. et Brieg. vs. 885 vocem *herbis* quae ita legitur in codicibus, mutant in *herbas*, quod minime est probandum.

Denique quamquam nondum mihi contigit ut invenirem aliud exemplum verbi terendi coniuncti cum praepositione *in* et accus., tamen per se tam dilucida est haec constructio, ut sine exemplis non offendat. Ob has causas omnes arbitror id quod traditum legitur non esse mutandum, sed sanam sententiam praebere.

I 998 postremo ante oculos res rem finire videtur,
aër dissaepit collis atque aëra montes,
terra mare et contra mare terras terminat omnis:
omne quidem vero nil est quod finiat extra.

Brieger auctore Hoerschelmanno hos versus secluserit. Hoerschelmannus enim a. 1877 Observationes Lucretianas alteras emisit, quibus totam quaestionem de inani Lucretiano pertraxit. De vs. laudatis autem pag. 20 haec dicit: „ne ego quidem turbatum esse argumentorum ordinem in eis, quae v. 997 secuntur, negaverim. Nam versibus 998—1001 *extra* omne nihil esse iterum exponitur, quod post primum et alterum argumenta huic simillima, ante tertium faciendum fuisse rectissime Munro iudicavit. Sed proferam quod sentio. Nullo omnino loco versus isti, quales extant, apte inseri possunt neque ullo unquam inserti fuerunt. Nihil enim eis continetur, quin et plenius et magis perspicue in primo argumento vv. 958—967 expositum sit: finem nihil habere, nisi extra sit quod finiat; extra omne

autem nihil esse. Videtur quidem discrimen in eo esse, quod in primo argumento ratiocinando sententia primaria nititur; in hoc autem oculorum visu; sed ad idem redit utrumque; novi nihil accedit. Nam quod mare terram et terras mare finire dicit, hoc si ad omne relaturus erat, nescio quas ineptias de duobus, quae universa dicerentur et sese invicem finirent, refellere sibi proposuerat. Quod si quis poetae in animo fuisse sibi persuaserit, suspicari possit schedam, in qua argumentum incohatum neque vero absolutum erat, huc illatum esse. Veri autem similis est Lucretium, si ipse librum edidisset, versus illos aut deleturum aut valde immutatos cum primo argumento coniuncturum fuisse. Utut est, quo nunc loco leguntur, eo neque ipsi ferri possunt et ea, quae artissime cohaerent, ineptissime divellunt; quam ob rem uncis includendi sunt."

Ex hisce verbis apparere mihi videtur Hoerschelmannum verum iam perspexisse, sed tamen, cum magis ad rem ipsam quam ad formam argumenti mentem advertisset, neglexisse. Nam id quod dicit „videri quidem discrimen in eo esse, quod in primo argumento ratiocinando sententia primaria nitatur, in hoc autem oculorum visu", id rectissime iudicavit; ubi vero ait „ad idem redire utrumque, novi nihil accedere" fallitur, nam aliquid novi est, si ad logicum quod dicitur argumentum accedit argumentum, quod brevitatis causa physicum dico.

Idem demonstrari nemo negabit, sed alio modo demonstratur. Lucretium autem aliis quoque locis eandem sententiam diversi generis argumentis probare et satis notum est et supra apparuit, ubi de atomis erat sermo; ibi quoque physicum argumentum postremum addidit, vs. 577—583 et ibi quoque Brieger hoc argumentum loco movet.

Praeterea quod addit Hoerschelmannus Lucretium primo argumento disserere de eo quod *extra* id quod omne est fieri vel esse ponat, item secundo argumento, tertio vero de eo quod intra illud spatium vel *intra* omne fiat; deinde hoc quarto argumento (vs. 998—1001) eum redire ad id quod *extra* *et* omne esse ponat, haec argutius quam verius mihi videntur scripta esse; certe ex hoc quod *extra* sit aut ex hoc quod *intra* sit poetam ordinem argumentorum constituuisse nego. In argumento tertio non exstat vox quae est *intra*; in primo et in

quarto tantum legitur vox quae est *extra* vs. 963 et 1001; in secundo argumento (vs. 968—979) quod est de telo iacto ex extremis oris omnis spatii, nec vox *extra* nec vox *intra* legitur; hoc tantum demonstratur perpetuo oras extremas illas esse propagandas: „oras ubicumque locaris extremas, quaeram quid telo denique fiat. fiet uti nusquam possit consistere finis” (vs. 980—982). Itaque id quod intra est perpetuo fit extra, neque iure dici potest de eo quod extra est solo sermonem esse.

Munro vss. 998—1001 servat, nam recte monet haec (ad vs. 701): „it is usual with Lucr. after going through some important exposition and giving the more general and recondite reasons, to finish by some short argument appealing simply to the common sense of men, or to what they see going on before their eyes; see 759—762, 915—920, 998—1008”. Cf. quae supra dixi de vss. 577—583. Attamen collocat illos versus (998—1001) post versum 983, existimans interpretes falli qui interpretentur *omne quod est, omne quod est spatium rerum summa* tamquam mera synonyma. Ipse vero arbitratur poetam vs. 958 sqq. demonstrare universum sive omne esse infinitum, deinde vs. 984 sqq. spatium esse infinitum, tum vero vs. 1008 materiam esse infinitam. Contra eum Hoerschelmannus ostendit Lucretium a vs. 951 (vel si mavis cum Munrone a vs. 958) usque ad vs. 1007 „de eo quod omne est et universo spatio coniunctim disputare”, conferri iubens *omne quod est* vs. 958, *summa* 963, *omne* 967, *omne quod est spatium* 969, *omne* 975, *spatium summa* totius *omne* 984, *omne* 1001, *natura loci spatiumque profundi* 1002. Et hoc quidem verum est, sed inde apparet vss. 998—1001 non removendos esse suo loco, id quod Munro voluit; hic vero recte monuit illos versus aptissime in fine argumentationis esse positos, id quod Hoerschelmannus negavit. Omnibus autem consideratis hoc iam apparet id quod codices tradiderunt non esse mutandum, vss. illos non esse secludendos.

II 184 Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
corpoream sursum ferri sursumque meare.
ne tibi dent in eo flammaram corpora fraudem:

sursus enim versus gignuntur et augmina sumunt,
 189 et sursum nitidae fruges arbustaque crescunt,
 pondera, quantum in sest, cum deorsum cuncta ferantur.

Brieger vsm. 189 seclussit, cum arbitretur hunc versum esse in numero eorum, „qui cum antiquiorem alicuius sententiae formam exhibeant, iniuria ab Cicerone vel ab eo, quem in carmine emendando adiutorem habuerit, conservati esse videantur” (pag. xxvii). Concedit igitur Br. versum esse Lucretianum. Cur vero putet „antiquiorem sententiae formam exhibere”, non video. Falsa sane est interpretatio Lambini: „solutio est, respondet autem hoc modo: quit dum postea, si flammae sursum moventur? Etiam fruges et arbores sursum crescunt, cum tamen omnia corpora, quantum in ipsis est, deorsum moveantur”. Simili modo etiam Faber, quem Creech sequitur. Hoc vero dicit poeta: facile te in errorem possint inducere flammae, nam sursum feruntur sicut fruges et arbores quoque sursum versus crescunt, quamquam pondera habent et omnia pondera sua natura deorsum feruntur.

Tum poeta dicit id illa non sua sponte facere, sed „vi subigente”, cuius rei alia exempla affert ex quibus clarius appareat talem vim subigere. Re vera in hisce et in iis quae sequuntur non amplius sermo est de arboribus et frugibus sursum crescentibus, immo ne in conclusione quidem vs. 203: „sic igitur debent flammae quoque” cett. de iis sermo fit. Attamen id parum referre puto, cum neque explicatio ista, neque conclusio repugnent. Nam legimus:

vs. 191 „nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum
 et celeri flamma degustant tigna trabesque
 sponte sua facere id sine vi subigente putandum est”.

Sed potuit poeta non minus recte scribere:

„nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum
 et celeri flamma degustant tigna trabesque
 et sursum nitidae fruges arbustaque crescunt
 sponte sua facere id sine vi subigente putandum est”.

Quod vero ita non scripsit nec in arbores et fruges iterum incidit, haec non posse mihi videtur sufficiens causa esse cur versum, quem sine ulla dubitatione poeta ipse scripsit, eiciamus et antiquiori huius sententiae formae adiudicemus.

Possit aliquis putare Lucretium hoc loco Stoicos refellere, id quod Munro sentire videtur (ad vs. 191). Stoici enim docebant „eam naturam esse quattuor omnia gignentium corporum (scil. quattuor elementorum) ut . . . terrena et umida suoapte nutu et suo pondere ad pares angulos in terram et in mare ferantur, reliquae duae partes, una ignea, altera animalis . . . rectis lineis in caelestem locum subvolent, sive ipsa natura superiora appetente, sive quod a gravioribus leviora natura repellantur”¹⁾. Illud sane „ipsa natura” quaedam corpora superiora appetere repugnat doctrinae Epicureorum, sed certe non omnes Stoici id docebant. Nam Zeno ille quidem tradidit οὐ πάντως σῶμα βάρος ἔχειν, ἀλλ’ ἀβαρῆ εἶναι αἶρα καὶ πῦρ. . Φύσει γὰρ ἀνώφοιτα ταῦτ’ εἶναι διὰ τὸ μηδενὸς μετέχειν βάρους, sed eodem loco docuit πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἐπὶ τὸ μέσον τοῦ κόσμου τὴν Φορὰν ἔχειν, μάλιστα δὲ τὰ βάρος ἔχοντα et inter ea quae mundi centrum petunt diserte nominat aerem et ignem²⁾. Praeterea in Stoicorum doctrina erat ἀνωτάτω εἶναι τὸ πῦρ ὃ δὴ αἰθέρα καλεῖσθαι . . . μεθ’ ἣν τὸν αἶρα, εἴτα τὸ ὕδωρ, ὑποστάθμην δὲ πάντων τὴν γῆν, μέσσην ἀπάντων οὔσαν³⁾.

Quibuscum si conferuntur postrema verba e Cicerone modo laudata „sive quod a gravioribus leviora natura repellantur” non est in hac re quicquam quod Epicurei refellerent.

Lucretius igitur eo loco, de quo agimus, non redarguit aliquam doctrinam philosophorum, sed opinionem vulgarem, quod iam vel inde apparet quod in libro tertio (cf. vs. 429) et in libro quinto (cf. vs. 458, 501), ubi de animo et de aethere sermo est, ad hanc quaestionem nullo modo redit. Quod cum ita sit, non est mirum eum inter ea quae sua natura sursum ferri videantur flammam (neque dicit ignem aut ardorem) et arbores primo loco nominatim afferre, quippe de quibus vulgares homines facillime id credere possint.

1) Cic. Disp. T. I. § 40.

2) Stob. Ecl. I, 19, 4.

3) Diog. L. VII, 137.

- II 931 Quod si forte aliquis dicet, dumtaxat oriri
 posse ex non sensu sensus mutabilitate,
 aut aliquo tamquam partu, quo(m) proditur extra,
 huic satis illud erit planum facere atque probare
 935 non fieri partum nisi concilio ante coacto,
 nec quicquam commutari sine conciliatu.
 principio nequeunt ullius coporis esse
 sensus ante ipsam genitam naturam animantis
 ni mirum, quia materies disiecta tenetur
 940 aëre, fluminibus, terris, terraque creatis,
 nec congressa modo vitalis convenientes
 contulit inter se motus, quibus omnituentes
 accensi sensus animantem quamque tuentur.

Brieger vss. 937—943 seclussit: „in his versibus, inquit, inest petitio principii quam dicunt, puto Lucretium hos versus damnaturum fuisse, si vita superesset” (pag. XLVII). Locus hic quidem perdifficilis est et obscurus, ut iam visum est Lambino, Gassendo, Fabro, Creechio, Munroni, ne plures afferam. Quae ante viginti fere annos de eo scripsi ¹⁾, iuvenili ardore et audacia, ut fit, nunc partim tantum probo atque defendo. Miror tamen Briegerum, qui ceterum meas coniecturas non neglexit, praetermisisse quod ego conieci ²⁾ vss. 933 legendum esse *quam proditur extra*, quod proxime abest ab eo quod ipse scripsit *quo proditur extra* (Codd. *quod proditum extra*). Hanc meam coniecturam etiam nunc probabiliorē duco quam Briegerianam. Sed haec res ita cohaeret cum toto loco explicando, ut quid sentiam accuratius mihi sit explicandum, praesertim cum Bockemueller prorsus dissentiat.

Bockemueller enim censet doctrinam, quam Lucretius hoc loco refellat, non esse Stoicorum, nullam vero causam affert qua hoc iudicium probet et confirmet. Lucretius demonstraturus est „omnia quaecumque sentire videamus ex insensilibus tamen principiis constare” (vs. 865), scil. ex atomis, quae per se sensum non habeant; sensus pendet ex genere atomorum earumque motibus ordinibus posituris (vs. 896 et 1007). Cum

1) Lucretii philosophia pag. 54 et 55.

2) l. l. p. 54.

hac autem doctrina Stoici partim tantum consentiebant: non negabant „sensilia ex insensilibus” gigni, sed aiebant id fieri propter partum et ipso partu res mutari. De hac re l. l. scripsi haec: „Illam doctrinam ab Herophilo Epicuri fere aequali, qui tunc temporis celeberrimus erat medicus et anatomicus, sumpsisse videntur Stoici. Huius opinionem Plac. V, 15 (pseudo) Plutarchus sic exprimit: Ἡρόφιλος κίνησιν ἀπολείπει φυσικὴν τοῖς ἐμβρύοις, οὐ πνευματικὴν· τῆς δὲ κινήσεως αἷτια νεῦρα· τότε δὲ ζῶα γίνεσθαι, ὅταν προχυθέντα προσλάβῃ τι τοῦ ἀέρος. Secundum hos igitur animus mutatione quadam e non sensili oritur. Brevem invenies hanc Stoicorum opinionem in Plut. de Stoic. repugn. 41: τὸ βρέφος ἐν τῇ γαστρὶ φύσει τρέφεσθαι νομίζει, καθάπερ φυτόν, ὅταν δὲ τεχθῇ ψυχούμενον ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ στομούμενον τὸ πνεῦμα μεταβάλλειν καὶ γίνεσθαι ζῶον.”

Si quis cum hisce locis composuerit versus Lucretianos, quos supra exscripsi, magnam reperiet similitudinem vel in ipsis verbis: *mutabilitate μεταβάλλειν; partu, quom proditur extra ὅταν τεχθῇ, ὅταν προχυθέντα* . . . Concedo Lucretium non dicere de anima, sed de sensu solo; perspicuum vero est eum de anima hoc loco ne verbum quidem dicere, quoniam in libro tertio totam doctrinam de anima uberius erat expositurus. Sed si verbo quod est anima non utitur, tamen de anima sermo est, nam sine anima corpus non potest sensibus uti (III, 562), animae opera est sensus in nobis (IV, 920), „sensiferos motus quae didit prima per artus” (III, 245). Eo loco de quo agimus dicit: „quippe videre licet vivos existere vermes stercore de taetro” (II, 871), „cernimus . . . vermis . . . effervere, terram intempestivos quom putor cepit ob imbris” (II, 928), sed libro tertio dicit: „quod si forte animas extrinsecus insinuari vermibus . . . credis” (vs. 722). Sensus origo et animae origo igitur eadem est, nec ulla mihi dubitatio videtur esse, quin poeta Stoicorum hanc opinionem impugnet.

Quod autem dicit *aliquo tamquam partu* id facile explicatur, cum modo de avibus et de vermibus locutus esset (vs. 928) et proprie de partu eorum sermo esse non possit; haec vero etiam est causa cur addat: *quom proditur extra*, cum pulli exeunt ex ovis, vermes ex glebis. Verbum quod est *proditur* caret subiecto; impersonaliter est usurpatum.

Iam ad quaestionem ipsam ut transeam, concedo sententias parum apte se excipere, quod inde explicandum mihi videtur quod poeta sententiam omisit post vsm. 936, quam paulo ante significavit hisce verbis:

891 illud in his igitur rebus meminisse decebit,
non ex omnibus omnino, quaecumque creant res,
sensile et extemplo me gigni dicere sensus,
sed magni referre ea primum quantula constant
sensile quae faciunt, et qua sint praedita forma,
motibus ordinibus posituris denique quis sint.

Hanc sententiam autem poeta verbis non iteravit post vs. 936, attamen mente supplevit. Quod si verum est locus hoc modo explicari potest. Si forte aliquis dicet posse tantum mutatione aliqua aut aliquo partu intercedente res sensum habentes oriri ex iis quae sensum non habeant, huic satisfaciam, si probavero partum non fieri nec commutationem nisi iam res ipsa quae pariat aut commutetur tota et perfecta exstet, nisi igitur concilium et compositio partium antecesserit et quidem partes sint ita compositae, ut debeant animalia gigni (vs. 901). Ex modo enim quo compositae et constructae sint atomi sensus pendet, ut supra demonstravi et res ipsae docent. Nam primum sensus inhaeret ipsi naturae animantium, sensus non est aliquid quod exstet sine re sentienti. Patet igitur non esse sensum cum partes e quibus res sentiens oritura sit, sunt dispersae; sed etiam si congressa est materies, tamen inde non sequitur vitales, convenientes motus iam esse collatos (*contulit* vs. 942, *congressa* vs. 941, coincidentia temporum quae dicitur: *congressam esse* non est idem atque *contulisse convenientes motus*).

Praeterea (vs. 944) etiam alio modo videmus sensum pendere ex eo concilio eaque dispositione partium quibus animalia gignant, nam „grandior ictus” posituras atomorum turbans et dissolvens motus vitales impedit et efficit ut sensus tollatur.

Id quod Lucretius in animo habuit fortasse facilius perspicieitur, si corpus sentiens comparaverimus cum nave ferrea fluitante in aqua. Facta est ex eo quod non fluitat in aqua (ferrum) et tamen fluitat. Stoici aiunt id fieri propter mutationem aliquam sive partum, propterea scilicet quia navis e terra in aquam sit devecta itaque e non fluitanti fluitans facta sit. Lucretius

contra dicit rem minime ita se habere, nam prius ipsam navem esse oportere antequam fluitet, id est, navem recte constructam sua natura fluitare eamque naturam non pendere ex eo quod a terra navis deducatur in aquam. Si singulae partes ferreae sint dispersae non esse navem fluitantem, sed etiam si partes illae iam sint collatae, tamen inde non sequi iam esse iustam naturam navis; hanc tum demum ortam esse si omnes partes convenienti atque iusto modo inter se sint aptae et coniunctae. Navem autem omnibus numeris perfectam si devehatur a terra in aquam fluitare dicit, non quia in aquam promota et prodita sit, sed quia ea sit constructio eius ut in aqua fluitet natetque.

Praeterea idem inde apparere dicit quod, si haec navis fluitans in aqua graviter contrudatur, ita ut structura ipsa laedatur, navis tunc mergatur et pereat.

Sed haec iam hactenus. Vocabulum quod est *principio* vs. 937, ut nunc apparet, suam vulgarem habet significationem et coniungendum est cum *praeterea* e vs. 944; vs. 941 autem non cum Brieg. legendum esse *modo vitali* existimo, sed cum codd. et Lachm. *modo | vitalis*....

Locum obscurum esse concedo; poeta si postremam manum admovere potuisset, non pauca, ni fallor, additurus fuit; sed versibus 937—943 seclusis locum non magis, sed etiam minus clarum atque perspicuum esse contendo. Si quid sit mutandum, lacunam indicare velim ante vsm. 937 et post vsm. 943, id quod tamen ratione habita carminis status imperfecti minime necessarium habeo.

Amstelodami mense Maio MDCCLXVI.

AD ARISTOPHANIS RANAS.

SORIPSIT

J. VAN LEEUWEN J. F.

(Continuantur ex pag. 113.)

*Scholia Aristophanica, being such comments
adscript to the text of Aristophanes as have
been preserved in the codex Ravennas, arranged,
emended, and translated by William G. Ruther-
ford. — Vol. I et II, London 1896.*

Ad vs. 376. — Canticum mystarum haud uno loco graviter esse corruptum non negabo; sed hic certe versus coniecturis immerito vexari mihi videtur. Aptissima enim verba

ἡρίσθηται δ' ἐξαρκούντως

sunt in ore manium, qui pompam Athenis Eleusinem versus ducere nunc sibi videntur. Centum fere stadiorum hoc erat iter, quod a pedite expedito quatuor horis confici potuit facillime, sed lentius processisse ingentem turbam multorum milium hominum, cui etiam mulieres et senes inessent plurimi, quivis intellegit. Octo igitur horas in via sacra commorata fuerit pompa per me licet, sub noctem autem quoniam facibus accensis ad sinum Eleusinium perveniebant, sequitur ut meridiano fere tempore aut brevi post ex urbe fuerint profecti. Quid igitur obstat quominus *pransos* Athenis in forum convenisse mystas statuamus? in vulgus enim notum est Athenienses hoc aeo τὸ ἄριστον circa meridiem sumsisse. Immo absurdum fuisset ieiuno stomacho illinc proficisci. Itaque libenter equidem credo choro asseveranti ἡρίσθηται δ' ἐξαρκούντως, quibus in verbis particula δέ non obicientis est sed explicantis et adstruentis,

iungenda enim est cum cohortatione quae praecedit: *χάρει νῦν πᾶς ἀνδρείως* etc.: *succulento prandio refecti sumus, itaque non est verendum ne complurium horarum ambulatione nimis defetigemur.* — Quae cum ita sint, satis apparet quid censeam de coniecturis prolatis *ἡσίστηται* et *ἡλίστευται*, quae hoc quoque incommodo premuntur quod gravitatis morosae aliquid in locum festivissimum inferunt.

Ad vs. 1099 sqq. — Postquam fuse Euripides et Aeschylus de arte sua in universum disputarunt, breve interponitur canticum chori, quo novum eorum introducitur certamen, de prologis scilicet iam sunt disceptaturi: „*Bellum instat gravissimum et diremtu difficillimum,*

*ὅταν ὁ μὲν τείνῃ βιαίως,
ὁ δ' ἐπαναστρέφειν δύνῃται
καὶ ἐπερίδρασθαι τοῦτως,*

„cum alter” — Aeschylum puta — „*violento impetu in adversarium irruat, alter vero in eum convertere se possit.*” At nugae hae sunt merae, non enim quid possit facere Euripides nunc quaeritur sed quid revera sit facturus; quis autem est homo qui artibus valeat neque in hostem se possit convertere? Suspectum praeterea — ne vitiosum dicam — est activum *ἐπαναστρέφειν* pro medio hic usurpatum. Comicus scripserat si quid video:

*ὁ δ' ἐπαναστροφὴν ποιῇται
καὶ ἐπερίδρασθαι τοῦτως.*

Ad vs. 1196. — Aeschylus risit Euripidem, qui Oedipum *ἄνδρα τὸ πρῶτον εὐδαίμονα* dixisset; tum Dionysus cum amara ironia exclamat:

*εὐδαίμων ἄρ' ἦν,
εἰ κάστρατήγησέν γε μετ' Ἐρασινίδου.*

Quae aperto vitio laborant, verbo enim *ἦν* addendum erat *ἄν*. Non tamen pro *ἄρ'* legendum est *ἄν*, quod habent codices nonnulli, sed optimo iure verba *εὐδαίμων ἄρ' ἦν* Aeschylo continuavit Blaydes. Quid autem fiet versu sequenti? Dicit opinor Dionysus, secum loquens vel ad spectatores conversus: *Erasinides certe collegam eum non habuit*: ut multis in rebus infelix

fuerit, hactenus certe beatus est praedicandus quod non dimicaverit ad Arginusas insulas:

οὐκ ἐστρατήγησέν γε μετ' Ἑρασινίδου.

Inter litteras ΟΤΚΕστρ. et ΕΙΚΑΙστρ. vix quicquam interest.

Ad vs. 1296. — Versiculos aliquot e canticis Aeschyli excerptos, qui nihil inter se habent commune nisi quod eisdem numeris compositi sunt omnes eosdemque modos musicos habuisse videntur, perridicule inter se iungit Euripides, utque accinentis citharae — κιθαρωδικούς enim Aeschyli νόμους (vs. 1282) nunc carpit — imitetur sonum, singulis versibus subiungit φλαττο-
θραττοφλαττόθρατ. Quod postquam aliquoties iteravit, indignatus Dionysus ad Aeschylum dicit: „*phlattothrat istud quid sibi vult?*

ἐκ Μαραθῶνος ἦ

πόθεν ξυνέλεξας ἱμονιοστρόφου μέλη;

Hic operae pretium est consulere scholia, non tamen quo verum loci sensum deprehendamus, sed ut vesanorum commentorum, quae de eo prolata sunt, clare appareat origo. Gravi igitur voce docti interpretes nobis asseverant voce φλαττόθρατ alludi ad nomen herbae cuiusdam palustris τῆς φλέως sive φλόμου, utramque enim vocem a literis φλ ordiri, in Marathonis autem campis humidis crebram fuisse illam herbam. Hisce nugis multo melioris notae subiungitur observatio, voce ἱμονιοστρόφος significari ἄνδρα ὕδατα ἀρπύμενον, i. e. virum qui aquam hauriat e puteo ope cadi e fune suspensi; hos homines cantilenis taedia sua fallere solere, Callimachum autem eiusmodi cantilenam vocasse ἱμαῖον in versiculo

ᾄδει καὶ πού τις ἀνὴρ ὕδατηγός ἱμαῖον.

Quid recentiores editores fecisse putas? Dixeris una voce damnatos fuisse notulam priorem, quam in lucem protulit male sanum illud veriloquii studium, sedulo vero usuros posteriore, quae vocis ἱμονιοστρόφος praebet veram interpretationem. At contra est: illam ambabus manibus arripuerunt, hanc ita torserunt ut absurda inde profluerent. Audiamus Kockium: „an „der sumpfigen Küste von *Marathon* wuchs (nach Schol.) viel „φλέως, aus welchem *Seile* gedreht wurden. Daher mögen „in *Marathon* viele *Seiler* gewohnt haben. *Seilerlieder* heissen „des Aeschylos Chorgesänge hier deswegen, weil sie aus un-

„endlich langen Versen bestanden, während die Verse der Euripideischen μέλη meist sehr kurz sind“, etc. — Hic nescio quo primum me vertam. Mitto nunc Euripidis illos versiculos brevissimos et praelongos versus Aeschyli, quamquam Euripidis cantica ita possunt distribui ut satis longi versiculi inde fiant, Aeschyli autem qui hoc loco afferuntur versus minime insolitae sunt magnitudinis, — at restiariorum cantica restibus similia esse ipsa, e versibus igitur praelongis constare vel praelonga esse tota, quis tandem perhibet? Et de restiariis quis praeter hodiernos interpretes hic loquitur? Non enim *facit* restim sed *ductat* vir *ιμωνιστρόφος*. Restes autem ex herba, cui *φλέως* vel *φλόμος* nomen erat, unquam esse confectas unde habet Kock vel Fritzsche vel quisquis primus id perhibuit? *ιμωνίας* certe non sparteas sed e loris confectas fuisse ipsum nomen indicat. Apage aegrae mentis insomnia, prae quibus innocens fere et prudens videtur scholiastae observatio illa, unde haec omnia invita Minerva originem ceperunt. Et tamen simplicissima sunt verba Dionysi: „*phlattothrat istud quid est? e Marathone an aliunde habes molestas istas cantilenas*“, — quales sunt hominum de plebe, in opere diuturno, quod neque corporis neque mentis singularem aliquam habilitatem vel peritiam requirat, occupatorum. Idem igitur hic valent cantilenae viri, qui restim putei ductat (*ἀνιμᾷ*), atque Nub. 1358 „neniae aniculae hordea torrentis“. *Marathon* autem cum inter Graecos, immo inter cultiores homines quoslibet commemoratur, usque ad hoc quo vivimus tempus nihil aliud cogitatur aut cogitari potest quam splendida illa victoria de Persis illic olim reportata; iunci quales ibi crescerent pauci opinor sciebant aut scire cupiebant, sed ipsam Graeciae libertatem inde procrevisse, id ne pueri quidem in ludorum subselliis ignorabant. Aeschylus autem, qui inter marathonomachos fuerat ipse, cuius virtutem *Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἶποι*, minus etiam quam alius quisquam dubitare potuit quid sibi vellent Dionysi verba „essentne e Marathone desumpta eius cantica“ rogantis. „*Barbarum istud phlattothrat Persis ne debes? an aliunde duxisti cantica ista taedii plena et sine ulla numerorum varietate decurrentia?*“ — Cui Aeschylus respondet: „*immo summo artifice, qui inter Graecos laudibus olim celebratus fuit (Terpandro), accepta ea refero*“.

Scholorum modo fiebat mentio. Plura nunc de iis mihi sunt dicenda; allicit enim splendida editio, quam nuper in lucem emisit philologus Britannus Rutherford. Quam editionem, ipsa specie commendabilem, — novo enim eoque elegantissimo typorum genere excusa est et perspicue admodum disposita sunt quae in codice Ravennate extant quaeque legenda censet Rutherford, — ut primum ab editore missam accepi, pervolvere coepi, prae ceteris autem advertabant me quae ad *Ranas* pertinent scholia. Multa inveni feliciter correctae, sagaciter suppletae, apte ordinatae; hic illic quae ipse in Dindorfianae editionis exemplari meo annotaveram occupata vidi. Sed mox laetitiae comes ivit dolor, cum aliquanto plures *ἀνοπλᾶς*, quam ope novae editionis solvi possunt, etiamnunc restare comperi. Quamquam nulla Rutherfordii culpa id accidit. Qui quae tractavit, ita pertractavit fere omnia ut clara iam luce illustrentur; sed cum uno codice Ravennate ei res fuit, de cuius notulis omnino valent quae pag. xxii introductionis suae scripsit: „Let us suppose the whole of the scholia upon Aristophanes to be non-existent; can it be affirmed that our appreciation of the allusions, of the social circumstances of the poet's time, of the significance of his parodies, would be diminished to any material extent? On the contrary etc.” At multo maioris pretii sunt scholia codicis Veneti; quae si ex asse periissent, vel sic *Ranas* fabulam intellegere sane et suo pretio aestimare possent qui hoc agerent neque imparati ad Atticae scenae has delicias accederent, sed tamen aegre desiderarentur prudentes observationes veterum commentatorum, aegriusque loci ex aliis poetarum scenicarum operibus hodie deperditis ab iis allati. De ceteris fabulis nihil nunc affirmo, nondum enim meae rationes tulerunt ut ea quae in codicibus R et V extant scholia inter se accurate conferrem, sed de *Ranis* fidenter contendo in Ravennatis scholiis vix quicquam extare quod operae sit pretium, quae vero Venetus habet a Ravennate omissa, ea demum digna esse quae hodie sedulo perpendantur. Passim enim ibi afferuntur observationes veterum grammaticorum Aristarchi Callistrati Apollodori Crateri Ixionis Demetrii Didymi Symmachi Chaeridis Euphronii Timachidae Asclepiadis, passim afferuntur loci ex Aristotelis Philochori Hellanici Eratosthenis Callimachi Lycophronis Herodici

operibus, passim ibi citantur versus ex fabulis hodie deperditis Aristophanis aliorumque comicorum (Eupolidis Hermippi Pherecratis Platonis Strattidis Sannyrionis) nec non aliorum poetarum (Archilochi Aeschyli Sophoclis Euripidis); saepe ibi indicatur quid in scena agatur vel cernatur vel quomodo verba inter actores colloquentes sint distribuenda. Haec omnia dele et restant exilia annotationum fragmenta, qualia nullus non Aristophanis lector currente calamo possit conscribere; nuda restant ossa adipe carnibusque exuta. Quapropter miror Dindorfium, qui recte quidem in sua scholiorum Aristophaneorum editione scripsit: „scholia Ravennatis codicis minus quam vulgo sunt copiosa, „caret enim non solum Byzantinorum grammaticorum annotationibus sed etiam de scholiis Alexandrinis passim omisit quae „ad explicandas poetae sententias minus necessaria viderentur” et mox de Veneto: „scholia antiqua longe quam Ravennas habet „ampliora”, attamen Ravennatem „librorum omnium et aetate „et auctoritate principem” vocavit. Aetatem nunc non moror, sed auctoritas Ravennatis neque in textu constituendo est potior, crebris enim locis solus Venetus verum praebet, neque in scholiis eam magni esse faciendam apparet. Itaque *εἰ ἐν εὐκτοῖς τὸ πρᾶγμα ἐγένετο*, scholiis codicis R libenter carerem, modo Veneti scholiis accurate et nitide denuo a sagaci philologo, qualis est Rutherford, editis perfrui mihi liceret. Nunc grati sane donum a Rutherfordio oblatum accepimus, sed fieri non iam poterit quin similis paretur scholiorum Venetorum recensio, dein vero — nam crescit indulgens sibi dirus hydrops — tertium flagitabimus librum, eum quoque satis spissum opinor, qui complectatur ceterorum codicum scholia.

Sed ad singula venio, ut calculos aliquot qualescunque afferam, qui operi illi extruendo aliquando inservire possint fortasse.

Vs. 73. Iophon Sophoclis filius vivente patre vicit in tragico certamine, διὸ ἀμφιβάλλει (Dionysus) μήποτε τοῦ Σοφοκλέους εἴη εἰρηκῶς τραγωδίαν. Ferenda haec sunt fortasse, cum etiam ad vs. 78 Iophon dicatur rideri ὡς τὰ τοῦ πατρὸς λέγων ποιήματα, sed quoniam in V extat τραγωδία, suspicor scholiastam scripsisse εἴη νενικῶς τραγωδίᾳ. Etiam εἰσηχῶς et καθεῖ-
κῶς τραγωδίαν in mentem veniunt.

Vs. 122. Viam ad inferos ab Hercule commendatam, quae fit ἀπὸ κάλῳ καὶ θρανίου, Dionysus dicit πνιγνῆν, ambiguo adiectivo usus, quod et aestum torridum et laqueum suffocantem potest indicare. Quem iocum scholia ita illustrent: πρὸς τὸν πνιγμὸν τῆς ἀγχόνης καὶ ὥσπερ ὁδοῦ καυματώδους. Perspicua haec, quae solus habet V; praeterea vero in scholiis haec extant: ἄμα μὲν ἀντὶ τοῦ θερμῆν — πνιγεὺς γὰρ ἡ κάμινος — ἄμα δὲ ὅτι πνίγει τῷ χρόνῳ τὸ σχοινίον καὶ τὸ θρανίον. Ultima quin corrupta sint nemo dubitabit qui inspexerit Rutherfordii versionem: „the chord and the stool choke one if given time to do it in”, iocosi enim aliquid habent haec verba, quod ipsi Aristophani quam eius scholiastis aptius est. Equidem licet expertus loqui nequeam, fidenter tamen contendo non *tandem aliquando* perimi miseros homines qui suspendio vitam finiant, sed satis expeditam hanc esse viam leti. Quid multa: pro χρόνῳ scribe βρόχῳ et habebis — non sententiam eleganter enunciatam, sed tamen clare apparebit quid commentator voluerit.

Ad vs. 297 in scholio V quaeritur quomodo ad sacerdotem suum, in primo ordine spectatorum loco honoratissimo sedentem, appropinquare possit Dionysus et verbis ἱεροῦ διαφύλαξόν με eum compellare: scilicet non ἐπὶ τοῦ λογείου nunc versari Dionysum sed in orchestra, ἐν ᾗ ὁ Διόνυσος ἐνέβη καὶ ὁ πλοῦς ἐπετελεῖτο, ὥστε μηκέτι ὁμοίως λόγον εἶναι. Quae minime spernenda est prudentis commentatoris observatio, modo λόγον illud in ἄλογον vel ἄτοπον mutetur.

Ad vs. 354 in R brevis legitur annotatio: Ἀρίσταρχος ἐπὶ (ἀπὸ Fritzsche) τούτων λέγει τὸν χορὸν μεμερίσθαι, quam Fritzsche et Rutherford ad vs. 372 trahunt, perperam me iudice, ratio enim habenda est codicis V, in quo multo longius est hoc scholion: Ἀρίσταρχος ἐπὶ τούτων λέγει τὸν χορὸν μεμερίσθαι εἰς μερικὰ ἀνάπαιστα, ἅλλα δὲ ἀμείβεσθαι τὸν χορὸν. καὶ τί ἄρα συνεῖδεν ὁ Ἀρίσταρχος; δύναται δὲ καὶ ἐνσύζυγον εἶναι τὸ λεγόμενον, πολλαχοῦ δὲ μεμερίσθαι καὶ εἰς διχορίαν τὸ λοιπὸν, ὥστε εἰς δώδεκα καὶ δώδεκα διαμεμερίσθαι.

Misere haec sunt corrupta, lucem tamen accipiunt collato scholio ad vs. 372: ἐντεῦθεν Ἀρίσταρχος ὑπενόησε μὴ ὅλου τοῦ

χοροῦ εἶναι τὰ πρῶτα, quod scholion Rutherford manifesto errore traxit ad vs. 377. Nam scholiasta dicit Aristarchum e verbis poetae χώρει νῦν πᾶς, *omnes nunc procedite* (id est *procedamus*), effecisse praecedentia non ab omnibus fuisse prolata. Non numerum igitur singularem imperativorum χώρει vs. 372 et ἔμβα vs. 377 spectabat Aristarchi observatio, quorum si habuisset rationem, inde effecisset potius haec quoque non a toto choro proferri; sed additum adiectivum πᾶς vs. 372 eum movit ut *cunctis* haec tribueret, praecedentia autem non ab omnibus cantata esse statueret.

Conferatur praeterea scholion ad vs. 440: δύνανται πάντες οἱ κατὰ τὸν χορὸν ἀλλήλοις παρακελεύεσθαι, καὶ μὴ εἰς ἀμοιβαῖα διαιρεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦτο εἰς οὐδὲν φαίνεται ἂν οἰκονομούμενος, quibus verbis Aristarcho adstipulatur alius grammaticus a praecedenti discrepans: „fieri sane posse ut cunctorum choreutarum „se invicem cohortantium. haec sint verba, aptius tamen esse „multo si per responsionem hunc locum proferri (cum Aristarcho) „sumas.”

Aristarchus igitur nisi fallor docuerat anapaestos non a toto choro esse prolatos sed a solo coryphaeo πρόρρησιν daduchi imitato, dein chorum totum ei respondisse, mox bifariam esse divisum. Scholium autem nostrum ita restituendum videtur: Ἀρίσταρχος ἀπὸ τούτων λέγει τὸν χορὸν μεμερίσθαι εἰς μέρη δύο (π), <καὶ τὸν μὲν κορυφαῖον λέγειν τὰ> ἀνάπαιστα, ἀλλὰ δὲ ἀμείβεσθαι τὸν χορὸν κτέ. — — πολλαχοῦ δὲ μεμερίσται καὶ εἰς διχορίαν τὸ λοιπὸν κτέ.

Ad vs. 384 sqq. Δήμητερ, ἀγνῶν ὀργίων

ἄνασσα, συμπαραστάται κτέ.

in V appictum est scholion metricum: δίμετρα ἀκατάληκτα ἱαμβικά. ἄλλο ἕως τὸ „τίς σὰς παρήειρε Φρένας”. Scioli, a quibus codices recentiores sunt descripti, hoc emendantes scilicet scripserunt ἕως τοῦ τίς σὰς π. Φρ., omissa voce ἄλλο, imposuerunt autem Dindorfio, qui annotavit: „significat his verbis „librarius scholion quoddam esse describendum usque ad verba „τίς σὰς παρήειρεν Φρένας, qui Archilochi versus est apud „Hephaestion. p. 129”. Noli credere; error novum errorem peperit, non enim τὸ corruptum erat sed ἕως. Scribe: ἄλλως· ὥς τὸ

„τίς σὰς π. Φρ.“, aliud scholion: ut versus τίς — Φρένας (ΑΛΛΩΩΩΩΩ — ΑΛΛΩΩΩΩΩ). Observavit igitur commentator cuius verba hic afferuntur, comicum eodem nunc metro uti quo Archilochus notissimum illud τίς σὰς παρήειρεν Φρένας conscripsisset.

Ad vs. 464 sqq. — Ianitoris personam adumbravit Aristophanes ad exemplum Aeaci e tragica scena noti. Grandisonae eius minae quin dictionem tragicam referant dubitari nequit, et partim certe (vs. 470 sqq.) ipsa tragici verba hic leguntur. Quater autem vel quinquies in scholiis (ad vs. 465, 473, 474? 475 bis) affirmatur ex Euripidis Theseo desumpta esse. Sed quae ex illa fabula in scholiis afferuntur nostri ianitoris verbis minime similia esse, sive locum sive occasionem sive personam loquentis sive ipsa denique verba spectes, optimo iure observavit Fritzsche; sunt autem haec: *κάρα τε γὰρ σου συγχέω κόμαις ὁμοῦ, | βανῶ τε πεδός' ἐγκέφαλον, δμμάτων δ' ἄπο | αἰμοσταγῇ πρηστῆρε βεύσονται(?) κάτω* (fr. 388). In Pirithoo vero, ubi Hercules ad inferos penetrabat, cum Aeaco colloquebatur, Cerberum domabat, Theseum Pirithoumque a se liberatos in lucem reducebat (vid. fr. 594 et fabulae argumentum apud Wilamowitzium Anal. Eur. p. 168), lecta esse quae nunc iocose imitatur Aristophanes, probabilis est Fritschii coniectura, cui adstipulati sunt vdSande Bakhuyzen et vWilamowitz l.l. p. 172. Fortasse igitur statuendum, grammaticos Alexandrinos, qui Pirithoum non Euripidis sed Critiae esse sive putarent sive scirent (cf. vWilamowitz l.l. et Herakles¹ p. 15, 22), ab ea fabula, licet nostri loci simillima praeberet, se avertisse, ut in genuinis Euripidis dramatis quaererent locum quem comicus hic expressisset, — nam tragica eum verbula nunc loqui, id vel surdo manifestum esse debuit; nihil autem tum invenisse quod loco Aristophaneo esset similius quam Thesei fabulae illi versus, hos igitur nunc exprimi sumsisse. Sed vero duco similius mero epitomatoris errore Thesei fabulae in nostra scholia irrepsisse nomen. Scilicet Theseum „πρὸς τὸν Μίνωα” haec dixisse in uno tantum scholio legitur, versui 465 in codice V adscripto, quod ex ampliore ad vs. 475 scholio est excerptum; ad vs. 475 autem Minois nulla fit mentio, neque in scholiis ad vs. 473 sq. Quapropter suspicor

illud πρὸς τὸν Μίνωα (quod in π. τ. Μινόταυρον refingebat Fritzsche) a sero demum nato homine aliquo esse adiectum, in quinque autem his notis (ad vs. 465, 473, 474, 475 bis), quae unius instar sunt, perperam tradi Euripidem haec ἐν Θησεΐ dixisse, in vetustis enim ad Ranas commentariis ἐπὶ Θησεΐ fuisse scriptum, *de Theseo* — in Pirithoo scilicet fabula. Quae si ita sunt, Pirithous hic in scholiis affertur ut fabula Euripidea, et tres quoque trimetri illi modo exscripti, qui licet non sint consimiles Aristophaneis, haud tamen ab iis abhorrent, legebantur in Pirithoi loco, quem comicus nunc imitatur; quae etiam Wilamowitzii l.l. est sententia. Praepositionem ἐπὶ in ἐν corruptam etiam scholion Vesp. 1026 praebet: δι' Εὐπολιν· ἐν Αὐτολύκῳ δὲ τοιαῦτά Φησι, ubi antehac restitui ἐπ': *de Autolyco* haec nunc dicit (*Aristophanes* sc. h. l., non Eupolis alicubi). Item Av. 100, in scholio ἐν γὰρ τῷ Τηρεΐ Σοφοκλῆς ἐποίησεν αὐτὸν ἀπαρνηθῆμενον καὶ τὴν Πρόκην· ἐν ᾧ ἔσκωψε πολλὰ τὸν Τηρέα, ubi Sophocles perabsurde dicitur suo dramati iocos de Tereo inseruisse, legendum est ἐφ' ᾧ, *quapropter* (*Aristophanes in Avidus*) multa de Tereo iocatus est. Haec scilicet metamorphosis multorum de Tereo iocorum materiem praebuit comico.

Ad vs. 479. Merae nugae videntur verba, quae apud Rutherfordium non invenio: κάλει θεόν. οὐ γὰρ Διόνυσος θεὸς ἦν, ὅτι εἶπεν αὐτῷ κάλει θεόν. τοῦτο δὲ ὡς ἐν κωμῳδίᾳ πέπλασται. At scribe signum interrogandi ante τοῦτο et optima emicat sententia: *ergone Dionysus, qui „deum invocare” nunc iubet servum, deus non est ipse? Sed per iocum haec sunt ficta.*

Ad vs. 487. Levissimum est quod nunc observabo, sed tamen minime inutile ad Dindorfianam scholiorum editionem suo pretio aestimandam. In R omissa sunt verba sequentia, quibus illustratur Dionysi exclamatio: *timidus quomodo sim ego, qui spongiam a te poroscerim?* τοῦ γὰρ δειλοῦ τὸ οἰκεῖον σιωπᾶν, οὐ τὸ λαλεῖν. Immo τοῦ γὰρ δειλοῦ οἰκεῖον τὸ σιωπᾶν, ut quilibet Graece vel mediocriter doctus statim corrigat. Quid autem apud Dindorfium annotatum est? „οἰκεῖον τὸ σ. V”. Ergo ultro corruptit editor id quod in mscripto optime habet. Ex ungue leonem.

Ad vs. 544. Simile quid de hoc loco observare habeo. Ad quem versum apud Dindorfium legitur hoc scholion: *δρῶν γὰρ ὁ Διδύσος συνιδόντα* (recte *συνόντα* Rutherford cum alio codice) *τῇ ὀρχηστρίδι τὸν Ξανθίαν καὶ ὥσπερ ἐρεθιζόμενος τοῦ αἰδοίου ἔδραττόμην*, Φησὶν, *ἀντὶ τοῦ ἑμαυτοῦ*, ὁ δὲ Ξανθίας γνοὺς ἄτε καὶ αὐτὸς πρότερος τὰ αὐτὰ ποιῶν ἐπάταξεν ἅν με. Nihil esse illud ἀντὶ τοῦ ἑμαυτοῦ quis non videt, quis autem non miratur edi id potuisse ab eo qui annotaret in R legi *ἀντ' ἑμαυτοῦ* vel potius *ἀντεμαυτοῦ* (sic Rutherford). Vera enim lectio inde emicat *ἔδραττόμην*, Φησὶν, ἅν τοῦ ἑμαυτοῦ. Errorem peperit notum compendium 7 pro τοῦ. Fugit hoc Rutherfordium, qui litteras *αντεμαυτου* errori tribuens in editione sua omisit; quibus eiectis deest particula ἅν quam poscit contextus.

Ad vs. 554. Ecce tertius error iocularis. Ad adiectivum *ἀνημιωβολιαῖα*, quod vitio deberi antehac demonstrare sum conatus, praeter alia adscriptum leguntur haec: *ἀνημιωβολιμαῖα* (sic) δὲ, ἀντὶ τοῦ ἕκαστον αὐτῶν ἡμισυ ὀβολοῦ ἦν, ἄξιον ἡμιωβολίου. — ἡ ὥμὰ ὄντα κατὰ τὸ ἡμισυ. — ἄλλως. ὅτι ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀνημιωβολίου πωλούμενα. Priorem partem huius scholii probabiliter Rutherford sic constituit: *ἦν ἡμιωβολιαῖα· ἀντὶ τοῦ ἕκαστον αὐτῶν ἡμίσεος ὀβολοῦ ἦν ἄξιον. <ἡμιωβολιαῖα· ἡμιωβολιαῖον τὸ ἄξιον> ἡμιωβολίου*, unde efficio veram lectionem versus Aristophanei ei videri *ἦν ἡμιωβολιαῖα*. Posteriorem autem, quae in R deest, emendare conabor. Non *semicrudas carnes* a muliercula vendi perhibet scholiasta, sed *semiobolares*; pro ὥμὰ igitur legatur ὥνια. In fine aut scribendum est *ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀν' ἡμιωβόλιον πωλουμένου* aut *ἰδίως ἀντὶ τοῦ „ἀν' ἡμιωβόλιον πωλούμενα”*.

Ad vs. 579 *κάκιστ' ἀπολοίμην*: Ἐνταῦθα φοβούμενος ὁ Διδύσος ὑποκρίνεται Φιλίαν πρὸς Ξανθίαν, ἵνα πάλιν Ἡρακλῆς γένηται, καὶ αὐτὸς Ξανθίας κελευόμενος ὑπὸ Διονύσου.

Ad vs. 582. καὶ πῶς ἂν Ἀλκμήνης: ἄπερ πρὸς αὐτὸν ὁ Διδύσος πρότερον ἔλεγε, ταῦτα λέγει καὶ αὐτὸς εἰρωνευόμενος καὶ παίζων.

Non poterunt intellegi hae observationes, quae in R sunt omis-
sae, nisi posteriori praefigatur finis prioris: καὶ αὐτὸς Ξανθίας κελευόμενος ὑπὸ Διονύσου, ἄπερ πρὸς αὐτὸν ὁ Διδύσος πρότερον ἔλεγε, ταῦτα λέγει καὶ αὐτὸς εἰρωνευόμενος καὶ παίζων.

Ad vs. 621. Huius quoque scholii maior pars in R deest. In verbis omissis dubitatur utrum per iocum an serio Xanthias inter quaestionis instrumenta commemoret alii caules: δύναται μὲν οὖν ἐν ᾗθει τὰ ὄντως χαλεπὰ προσθεῖς ἐπιφέρειν· „πλὴν μὴ τοῦτοις αὐτὸν τύπτε, ἅπερ ἐστὶν ἐλαφρότατα“, δύναται δὲ καὶ etc. Legendum est *προθεῖς*: *postquam vera praemisit tormenta, deinde* (per iocum) *addere* etc.

Ad vs. 645. Apud Dindorfium ad comici versum

Ianitor. ἤδη ἐπάταξά σ'. *Xanthias.* οὐ μὰ Δί'. *Ianitor.* οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς

in scholiis invenio: πιθανὸν τὸν Ξανθίαν πρῶτον τύπτεσθαι, οὕτω γὰρ καὶ τὸ „οὐ μὰ Δί' ἀλλ' ἐφρόντισα ὁπόθ' Ἑράκλεια τὰν Διομελίοις“. τινὲς μὲν ὅτι Ξανθίας, εἰς αὐτὸν γὰρ ἐλεύσεται, ἅτε δὴ Ἑρακλέα τέως ὄντα. τινὲς δὲ ὅτι Διόνυσος. ἔχει δὲ καὶ τοῦτο λόγον, ὅτι θεράπων νῦν ἐστὶν ὁ Διόνυσος καὶ πρῶτος τύπτεται. προσποιεῖται γοῦν ὁ ἕτερος μὴ αἰσθάνεσθαι, λέγων· “οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖς“. — Cuius scholii maiorem partem omittit R, nempe verba οὕτω — τύπτεται, et in fine pronomen ὁ ἕτερος, quo efficitur ut ultima verba aptum sensum in R non praebant. Pro γοῦν legendum est: *δ' οὖν*: *alter, sive is est Xanthias sive Dionysus, percussus nihil sensisse se contendit.*

Quae autem in R desunt ne verti quidem possunt, sed verborum traiectione ita ni fallor sunt sananda: οὕτω γὰρ καὶ τὸ „οὐ μὰ Δί' κτέ.“ εἰς αὐτὸν ἐλεύσεται (i. e. *sic enim etiam verba ... ab eo proferentur*). — τινὲς μὲν ὅτι Ξανθίας, ἅτε δὴ Ἑρακλῆς τέως ὢν, τινὲς δὲ ὅτι Διόνυσος etc.

Particula γάρ, quam delevi, in V non legitur.

Ad vs. 756. Iovis epitheton *δομομαστιγίας*, quod iocose fingit Xanthias, in scholio quod VR alique codices omittunt sic illustratur: βουλόμενος εἰπεῖν „ὅς ἡμᾶς νῦν εἰσήγαγε“ παίζων παρ' ὑπόνοιαν εἶπεν *δομομαστιγίας*. Legendum esse *ὅς ἡμᾶς συνήγαγε* nemo non videt.

Ad vs. 886. Ad Aeschyli Aristophanei verba *Δήμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν Φρένα* annotata sunt haec: *παρόσον Ἑλευσίνιος τῶν δῆμων ἦν ὁ Αἰσχύλος. ἡ ὅτι ἐν τοῖς Ἑλευσινίοις ἐτελεῖτο τὰ*

δράματα τοῦ Αἰσχύλου. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἔπος Αἰσχύλου. Quorum pars posterior deest in R, neque sensum sic praebet idoneum, perperam autem Fritzsche inde efficiebat hunc versum ex Aeschyli fabula Ἐλευσινίοις esse desumtum. Non tamen corrigenda sed apte distinguenda sunt verba tradita: post verba ἢ ὅτι ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις ἐτελεῖτο claudatur enunciatum: *aut quod eleusiniis mysteriis initiatus esset*. Dein quod sequitur τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου aliud est scholion, quo vox poetica τὴν ἐμὴν φρένα illustratur. Denique in tertia annotatiuncula ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἔπος Αἰσχύλου observatur Aeschylum (non Euripidem) haec dicere apud comicum.

Ad vs. 888 sqq.

Eurip.

καλῶς·

ἕτεροι γὰρ εἰσιν οἷσιν εὐχομαι θεοῖς.

Dion. Ἱδιοὶ τινες σοί, κόμμα καινόν; *Eur.* καὶ μάλα.

Dion. Ἰθὶ νυν προσεύχου τοῖσιν ιδιώταις θεοῖς.

Apud Dindorfium scholion, quo caret R, versui 891 adscriptum legitur: τοῖσιν ιδιώταις θεοῖς: Τινὲς ἐν τῷ „θεοῖς” δύο τιθέασιν, ἵνα ἐν ἡ τὸ „Ἱδιοὶ τινες σοὶ κόμμα καινόν. Sed pertinet hoc ad versum 889, qui item in vocem θεοῖς desinit. Dicit enim scholiasta fuisse qui in fine versus 889 clauderent verba Euripidis, ita igitur locum distinguentes ut hodie quoque solet fieri. Unde apparet alios olim Euripidi tribuisse verba ἕτεροι γὰρ εἰσιν οἷσιν εὐχομαι θεοῖς (vel θεοὶ) Ἱδιοὶ τινες, et Dionysio σοὺ κόμμα καινόν;

Ad vs. 970. Primam eamque longe gravissimam partem scholii ad locum difficilem pertinentis more suo omittit R; sunt haec verba: οὐ Χῖος ἀλλὰ Κ(ε)ῖος: ὅτι δοκεῖ (Theramenes) προσγεγράφθαι τῇ πολιτείᾳ, Ἄγνωτος αὐτὸν ποιησάμενου, ὡς Εὐπολὶς Πόλεσιν. Ἀριστάρχος δέ, ὡς γεγραμμένου „Κῶος” ἐξηγεῖται· ὅτι πρὸς τὸ „Κῶος” εἰσέγαγε τὸ „Χῖος”. τὸν γὰρ τὸν ἀντίστροφον τῷ „Χίψ” λέγεσθαι. Ultima nequeunt intellegi nisi voculas τὸν γὰρ τὸν in τοῦτο γὰρ mutas. Pronomine τοῦτο designatur id quod Aristarchus legebat Κῶος.

Ad vs. 1212. Adiectivi poetici καθαπτὸς *indutus* essetne prima an ultima syllaba acuenda dubitabant grammatici teste scholio

in R neglecto: Τιμαχίδας ὡς ταρακτὸς, καθειμένος. τὸ δὲ ἐτέρως λεγόμενον δηλοῖ τὸ οἶον καθάπτεσθαι. Sed nemo haec capit nisi post ταρακτὸς claudatur sententia, cui altera subiungitur observatio praecedenti contraria, scribendum esse *κάθαπτος*, nam valere *καθειμένος*, *vestitum*, *καθαπτόν* vero oxytonon significare eum qui *possit vestiri*. — Cf. e. g. Kühner-Blass griech. Grammatik I p. 538.

Ad vs. 1235. Fabularum Euripidearum exordiis dum Aeschylus subiungit illud *ληκύθιον ἀπώλεσεν*, Dionysus ioco usus, quem salsum esse admodum non contendam equidem, ad Euripidem conversus dicit: *ο bone, ἔτι καὶ νῦν ἀπόδος πάσῃ τέχνῃ*, quae verba a multis infelicitè tentata unice rectè opinor explicat scholion: *λήκυθον αὐτῷ ἀπόδος ἀντὶ τῆς ἀπολομένης. ἐπιλέγει δὲ „λήψει ββολοῦ πᾶν καλὴν“. Pelopi tuo aliam ocius redde lecythum pro ea quam amisisse dicitur; vili pretio in foro emere potes.* Hoc etiam in R dicitur, paulo brevius tamen. Deinde vero quae sequuntur in R desunt: *διὰ τούτων δὲ ὁ Διόνυσος ἐμφαίνει ὡς ἐπειδὴ ἐν τοῖς προλόγοις τοῖς σοῖς ἀποδίδεται ἡ λήκυθος, ὥσπερ δοκεῖς αὐτὴν ὀφείλειν Αἰσχύλῳ. οὐκοῦν ἀγοράσας ταύτην ἀπόδος αὐτῷ.* Quae sic videntur esse legenda: *ἐπειδὴ ἐν τοῖς προλόγοις τοῖς σοῖς ἀπόλλυται ἡ λήκυθος, ὥσπερ δοκεῖς αὐτὴν ὀφείλειν Αἰσχύλῳ: quoniam in tuis prologis perit ista ampulla, Aeschylō eam debere quodammodo dici potes: huic igitur ocius eam redde.* Quae est annotatio hominis ἀπόδος illud perperam cum multis explicantis *redde Aeschylō*.

Ad Dionysi verba vs. 1245

ἀπολεῖς, ἐρεῖ γὰρ „ληκύθιον ἀπώλεσεν“

in scholiis observatur *ἐπεὶ οὐ προσέθηκε τῷ ἡμιστιχίῳ τὸ „ληκύθιον ἀπώλεσεν“, πεποιήκε τὸν Διόνυσον ὥσπερ ὑφαρπάζοντα τὸν λόγον.* Deest autem in R hoc scholion, quod quam sit utile vix apparet, corruptum enim est *προσέθηκε*. At si in *προσθήρμωσε* id mutaveris, prudentem hanc habebis observationem: „cum huic loco *ληκύθιον* illud non posset adaptari, Aristophanes Dionysum finem colloquio imponere fecit“. Sic enim finem habet iocus, qui ne nimis diu protraheretur cavendum esse sensit comicus.

Ad vs. 1400. Versus

βίβληκ' Ἀχιλλεὺς δύο κύβω καὶ τέτταρα

unde esset desumptus veteres nesciebant; fuit autem qui ab ipso comico nunc eum fingi suspicaretur: μᾶλλον δὲ ἐσχεδιακῶς ἂν εἶη Ἀριστοφάνης. οὐδὲ γὰρ τὸν Εὐριπίδην τοῦτο προφερόμενον, ἀλλὰ τὸν Διδύσκον χλευάζοντα. Qui grammaticus rem acu tetigisse nemini iam videtur opinor, ne tamen verba sine sensu fundat pro προφερόμενον legendum est προφέρειν νῦν. In R haec verba cum maiore scholii parte sunt omissa.

Ad vs. 1413 Dionysi verba

τὸν μὲν γὰρ ἡγοῦμαι σοφόν, τῷ δ' ἥδομαι

in scholiis sic explicantur: σοφὸν μὲν Εὐριπίδην λέγει, ἥδεσθαι δὲ τῷ Αἰσχύλῳ· οὕτως Ἀρίσταρχος. ἄλλοι δὲ τὸ ἐναντίον, ὅτι μάλιστα ἥδεται Εὐριπίδῃ, ὥς καὶ ἐν ἀρχῇ προείπεν. Hic pro μάλιστα scribendum esse μᾶλλον suspicaretur quispiam, nisi V plenior scholii textum praeberet, in quo prorsus alia est huius adverbii vis: ἄλλοι δὲ τὸ ἐναντίον, καὶ ἑκατέρῳ συνηγορεῖν καὶ μάλιστα ὅτι ἥδεται Εὐριπίδῃ, ὥς καὶ ἐν ἀρχῇ προείπεν. Plenior hic est scholii textus, minime tamen integrior, nisi illud ἑκατέρῳ in γὰρ ἕτερα mutetur: alii contra Euripide se delectari Dionysum dicere putant, id quod et aliis argumentis probari et ex ipso fabulae initio constare.

Ad vs. 1437 sqq. — Versus molestos ab Aristarcho et Apollonio esse proscriptos e codice R non apparet, sed hic quoque multo largiora in V praesto sunt scholia, unde haec discimus: ἀθετεῖ δὲ τοὺς πέντε ἐφεξῆς στίχους Ἀρίσταρχος. ὅτι φορτικώτεροί εἰσι καὶ εὐτελεῖς, διὰ τοῦτο ὑποπτεύονται· Ἀπολλώνιος δὲ οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι οὐ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἔχουσί τι. ἐρομένων δὲ αὐτῶν ἑκάτερος μίαν γνώμην λέγει. Ergo ut insulsos debebat Aristarchus, ut a proposito alienos Apollonius. Sed quid est illud ἐρομένων? Legendum est περιαιρουμένων: si delentur quinque hi versus, cum Euripides tum Aeschylus semel fert sententiam. Praepositionem περί (π) hausit praecedens τι, αι autem et ου in ε et ο abierunt, ut saepissime.

Κ Ε Ρ Μ Α Τ Α.

SCRIPSIT

S. A. NABER.

I. Xenoph. Hellen. I. 1. 13: εἰπὼν καὶ τούτοις διώκειν αὐτὸν ἐξελομένοις τὰ μεγάλα ἴσια ... praefero ἐξελομένους propter rationes quas exposui *Mnem.* 1893 p. 1. Recte legitur I. 6. 37: παρήγγειλε τοῖς ἐμπόροις τὰ χρήματα σιωπῇ ἐνθεμένους εἰς τὰ πλοῖα ἀποπλεῖν. Pariter διαβάντα commendo ibid. III. 4. 22: τῷ ἄρχοντι τῶν σκευοφόρων εἶπεν ὁ ἡγεμὼν διαβάντι τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν στρατοπεδεύεσθαι, sed recte discrimen servatum est IV. 1. 35: ἔξεσι σοι μεθ' ἡμῶν γενομένῳ μηδὲνα προσκυνοῦντα μηδὲ δεσπότην ἔχοντα ζῆν καρπούμενον τὰ σαυτοῦ.

II. Ibid. I. 1. 15 Alcibiades τὰ πλοῖα πάντα καὶ τὰ μικρὰ συνήθροισε παρ' ἐαυτόν, ὅπως μηδεὶς ἐξαγγείλειε τοῖς πολεμίοις τὸ πλῆθος τῶν νεῶν. Quid rerum egerit Cliniae filius nemo dubitat, sed Graecitas laborat. Holwerda in Adnot. ad Hellenica p. 2 Plutarchum confert in vita Alcibiadis c. 28: ἐκέλευσεν ἐντὸς περιβάλλειν τὰ λεπτὰ πλοῖα et commendat: τὰ λεπτὰ πλοῖα πάντα συνήθροισε παρ' ἐαυτόν. Mihi quidem aliam viam ingredi placuit. Navicularum genus est, quod ἐφόλκια appellant, quoniam ἐφέλκεται. Exemplum est apud Plutarchum in vita Demetrii c. 17: προσέχειν μὲν οὐκ εἶασε τῇ γῇ τὸ πλοῖον, ἀγκύρας δ' ἀφείναι κελεύσας καὶ κατὰ ναῦν ἔχειν ἀτρέμα πάντας, αὐτὸς ἐμβὰς εἰς τὸ ἐφόλκιον ἐξῆλθε μόνος. Romani simpliciter *scapham* nominabant, v. c. Plautus Rud. in prol.: de navi timidae desiluerunt in scapham. Haud ineptum fuerit suspicari scripsisse Xenophontem: τὰ πλοῖα πάντα καὶ τὰ ἐφόλκια συνήθροισε.

Noli credere nimis violentam correctionem esse: scribunt Hesy-chius et Photius ἐφόλκια dici μικρὰ καράβια itaque dixeris id quod in textu explicandi gratia superscriptum fuisset, genui-nam vocem pepulisse.

III. Ibid. I. 1. 23 in Hippocratis literis: Ἐρρει τὰ κἄλα. Μίνδαρος ἀπεσσοῦα. πεινῶντι τῶνδρες. ἀπορίομες τί χρῆ δρῆν, post ἀπορίομες plene interpungendum est, cf. VI 2. 2.

IV. Ibid. I. 1. 28: μεμνημένους ὅσας ναυμαχίας αὐτοὶ τε καθ' αὐτοὺς νενικήκατε καὶ ναῦς εἰλήφατε ὅσα τε μετὰ τῶν ἄλλων ἀήττητοι γέγονατε, supplebo: (ὅσας) ναῦς.

V. Satis difficilis locus est ibid. I. 1. 28, ubi de Syracusanorum ducibus legimus: οἱ δ' οὐκ ἔφασαν δεῖν τασιάζειν πρὸς τὴν ἑαυτῶν πόλιν· εἰ δέ τις ἐπικαλοῖη τι αὐτοῖς, λόγον ἔφασαν χρῆναι δίδναι. Multi de hoc loco egerunt eorumque quos cognoscere potui, postremus Hartmannus fuit in *Analectis Xenophonteis* p. 282, sed nondum mihi res ad umbilicum perducta videtur. Primum concedo λόγον δίδναι nunc quidem necessario id signi-ficare quod significat Hell. V. 2. 20: ἐδίδσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς συμμαχοῖς λόγον, ubi Spartani sociis *dicendi facultatem faciunt*. Sed magno opere offendit ἔφασαν tam brevi intervallo iteratum, nec crediderim λόγον δίδναι ea significatione quam dixi, satis recte usurpari posse nisi addito dativo. Conatus sum ostendere in *Mnem.* 1893 p. 7 in *Anabasi* I. 8. 2 post σφίσιν excidissee ἔφασαν, nec dissimile est quod nunc commendabo: εἰ δέ τις ἐπικαλοῖη τι, αὐτίκα λόγον σφίσι χρῆναι δίδναι. Operosa Breitenbachii ratio non est ad meum palatum, nec mihi per-suadeo ita scripsisse Xenophontem, ut nemo nisi perlectis viro-rum doctorum commentariis eum intelligere possit. Certe per-spicuum id est, quod dedi.

VI. Ibid. I. 1. 30: ἰδίᾳ δὲ οἱ πρὸς Ἑρμοκράτην προσομιλοῦντες ἐπόθησαν τὴν ἐπιμέλειαν, expuncto articulo legendum: ἰδίᾳ δὲ πρὸς Ἑρμοκράτην. Nimirum ἐπόθησαν significat *dicebant se desi-derare*.

VII. Quod legitur ibid. I. 1. 35: πλοῖα πάντα σίτου, supple-verim: γέμοντα, quemadmodum est ibid. V. 1. 21.

VIII. Ibid. I. 2. 10: τοῖς δὲ Συρακοσίοις καὶ Σελινουσίοις κρα-τίστοις γενομένοις ἀριεῖα ἔδωσαν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ πολλοῖς καὶ οἰκεῖν ἀτέλειαν τῷ βουλομένῳ αἰεὶ· Σελινουσίοις δὲ, ἐπεὶ ἡ

πόλις ἀπωλώλει, καὶ πολιτείαν ἔδοσαν. Nihili est οἰκεῖν ἀτέλειαν ac proinde Madvigius correxit ἀτελεῖ. Sed Selinuntiis post civitatis interitum civitas data fuit; proximus autem nisi fallor honos habitus Syracusanis, quibus Ephesii concesserunt ἰσοτέλειαν, quod primum in οἰκοτέλειαν abiit, unde nata codicum lectio, cf. II. 4. 25.

IX. Ibid. I. 3. 17: οἰόμενος οὐδέν' ἂν τοῦτο ποιῆσαι, credo, hoc τολμῆσαι dictum oportuit.

X. Ibid. I. 5. 6: ἐπεὶ αὐτῷ προπίων ὁ Κύρος ἤρετο τί ἂν μάλιστα χαρίζοιτο ποιῶν, si hunc morem bene novi, quem cognoscere possumus ex coena apud Seuthen, quam in Anabasi Xenophon descripsit, praestabit praesens tempus προπίνων.

XI. Ibid. I. 6. 5 sunt Callicratidis verba ad cives suos: ὑμεῖς δὲ πρὸς ἃ ἐγὼ τε φιλοτιμοῦμαι καὶ ἡ πόλις ἡμῶν αἰτιάζεται, συμβουλευέτε τὰ ἄριστα. Hic cum verbum αἰτιάζεται parum intelligerem, interpretes adii. Audiamus Schneiderum, cuius haec est περίφρασις: „habita ratione partim studii mei, quo ego omnibus viribus feror ad mandata patriae exsequenda, partim reprehensionis, qua civitas nostra carpitur, quod saepe navarchos rei navalis imperitos mittat.” Nec multo aliter Breitenbachius locum accepit: „Was Kallikratidas erstrebt und was dem Staat zum Vorwurf gemacht wird, verhält sich zu einander wie Ursache und Folge: wäre ersteres nicht das Rechte, so wäre letzteres begründet.” Frustra haec expedire conatus sum minusque etiam assequor quid Liebholdus voluerit coniiciens: τασιάζεται. Hoc quidem constare existimo latere verbum quod synonymum fere sit τοῦ φιλοτιμεῖσθαι. Sponte sese mihi obtulit verbum ἀγλαῖζεται, sed fieri potest ut alius incidat in paulo simplicius vocabulum. Ceterum componenda sunt quae brevi post leguntur I. 6. 12: οἱ αἰτιαζόμενοι ἐναντιοῦσθαι δεδιότες εἰσηγοῦντο πόρον χρημάτων καὶ αὐτοὶ ἐπαγγελλόμενοι ἰδίᾳ. Verbum αἰτιάζειν Dioni Cassio in deliciis est, sed nisi hisce duobus Xenophontis locis ceteroquin apud Atticos scriptores non occurrit itaque postquam de priore loco vidimus, examinemus alterum. Duae Mileti factiones erant, quarum altera Spartanis favebat, adversarii autem alia omnia sentiebant. Oppressi nihil contra tendere audent, sed ut sibi suisque consulant, ἐκόντες ἀκόντι γε θυμῷ non tantum ferunt ad populum, ut Spartanis pecunia

ex aerario erogetur, sed profitentur ipsos se paratos esse supplere si quid desit. Non haec me fingere ostendunt Diodorus Siculus et Plutarchus, quorum ille XIII. 104 ἐν τῇ Μιλήτῳ, inquit, τινὲς ὀλιγαρχίας δρεγόμενοι κατέλυσαν τὸν δῆμον συμπραξάντων αὐτοῖς Λακεδαιμονίων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον Διονυσίων ὄντων ἐν ταῖς οἰκίαις τοὺς μάλιστα ἀντιπράττοντας συνήρπασαν καὶ περὶ τετραράκοντα ὄντας ἀπέσφαξαν· μετὰ δὲ τῆς ἀγορᾶς πληθούσης τριακοσίους ἐπιλέξαντες τοὺς εὐπορωτάτους ἀνείλον. Plutarchus in Lysandri vita c. 8 addit hunc omnium illarum turbarum auctorem fuisse: παρεισελθὼν εἰς τὴν πόλιν οἷς πρώτοις ἐπιτύχοι τῶν νεωτεριζόντων ἐχαλέπαινε τῇ φωνῇ καὶ προσῆγε τραχυνόμενος ὥς ἐπιθήσαν δίκην αὐτοῖς, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευε θαρρεῖν καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκᾶν δεινὸν αὐτοῦ παρόντος. Ἐπεκρίνετο δὲ ταῦτα καὶ διεποίκιλλε τοὺς δημοτικωτάτους καὶ κρατίστους βουλόμενος μὴ Φεύγειν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ἐν τῇ πόλει μείναντας. "Ὁ καὶ συνέβη· πάντες γὰρ ἀπεσφάγησαν οἱ καταπιεεύσαντες. Nunc intelligimus quid rerum actum sit. Supererant Mileti pauci quidam opulenti, quibus praesens rerum status displicebat: hi dum domi latitabant, Lysandri eiusque satellitum furorem hucusque eluserant, nec tamen apud cives suos, etiamsi remp. non attingerent, suspicione vacabant. Iam supervenit Callicratidas ut pecuniam postulet ac proinde ἀνιστάμενοι πολλοὶ καὶ μάλιστα οἱ αἰτίαζόμενοι ἐναντιοῦσθαι δεδιότες εἰσηγοῦντο πόρον χρημάτων καὶ αὐτοὶ ἐπαγγελλόμενοι ἰδίᾳ. Quid hic latet? Oppressa factio erat, quae contra adversariorum insolentiam et superbiam ne mussitare quidem audebat: quin igitur rescribimus: καὶ μάλιστα οἱ κατασασιαζόμενοι. Nec nimis violenta correctio est et in vicinia legimus I. 6. 4: ὑπὸ τῶν Λυσάνδρου φίλων κατασασιαζόμενος. Historiam illorum temporum vide apud Grotum VIII p. 213.

XII. Ibid. I. 6. 10: Κόωνα δ' εἶπεν ὅτι παύσει μοι χῶντα τὴν θάλατταν, *Mnem.* 1894 p. 102 pluribus ostendere conatus sum multum praestare: ἀνοίγοντα τὴν θάλατταν.

XIII. Ibid. I. 6. 17: Κόων δ' ὥς ἔφθη ὑπὸ τῶν πολεμίων κατακωλυθεῖς, ἡναγκάσθη ναυμαχῆσαι πρὸς τῷ λιμένι. Quaero quid participium hic significet. Adeamus interpretes: scribit Büchschütz: „κατακωλυθεῖς — das Innere des Hafens zu erreichen; so wird dementsprechend der Ausdruck πρὸς τῷ λιμένι wohl den Eingang des Hafens bezeichnen." Itaque doctus

editor consentit ipse non addidisse Xenophontem, unde Conon arceretur. Hoc ipsum disertis verbis fatetur Breitenbachius: „Es wird nicht gesagt, woran er verhindert wurde. Das erkennt man aber aus dem Gegensatz: „τὰς δὲ λοιπὰς τῶν νεῶν — ὑπὸ τῷ τείχει ἀνέλκυσε. Der Sinn ist also: Da Conon, bevor er die Flotte, wie er es beabsichtigte, unter der Mauer ans Land ziehen konnte, daran *verhindert* wurde (nämlich durch die Wahrnehmung, dass der ihm auf dem Fusse folgende Feind eben seine hinstersten Schiffe erreichte und angriff), so sah er sich genöthigt zu kämpfen.“ Consequitur, aut Xenophontem tam parum facundum scriptorem fuisse, ut ne simplicissimam quidem rem satis disertis verbis explicare potuerit, aut tam difficilem ac perplexum Graecum sermonem esse, ut post multorum annorum studium sine amplo commentario nemo suspicari possit, quid verba valeant. Ne convenit quidem, uti vides, inter Breitenbachium et Büchsenshütziū illumque rogatum velim, num revera putet Spartanos non potuisse adoriri Atheniensium classem, dummodo Conon naves ante hostium adventum subduxisset. Sed quid cesso veram scripturam promere? Nunc quoque accedit quod saepe accidisse comperi et nimis negligitur hodie opera veterum criticorum. Coniecerunt Portus et Leonclavius κατακλεισθεῖς, de qua coniectura Schneiderus ita iudicat: „Equidem,” inquit, „κατακλεισθεῖς praefero: alioqui additum oportuit id a quo arcebatur Conon.” Illud restat quaerere, quomodo tandem Conon Mytilenen in portum pervenerit. Georgius Grotus Hist. Gr. VIII p. 167 Xenophontem potissimum sequitur, equidem olim *Mnem.* 1852 p. 230 malui me ad Diodorum applicare. Unam certe difficultatem, qua illorum temporum historia obscuratur, effugere poteris, si Büchsenshütziū audies ad Hell. I. 6. 30. Sed quaestio sola per se spectata vix recte tractari poterit; expectandum donec aliquando liquido constiterit de Hellenicorum fide et auctoritate.

XIV. Ibid. I. 6. 19: τοὺς ἐπιβάτας εἰς κολήν ναῦν μεταβιβάσας, quod ratio suadet ut rescribamus καταβιβάσας, id Herodoti VIII 119 testimonium confirmat: τοὺς μὲν ἐκ τοῦ κατασρώματος καταβιβάσας ἐς κολήν νέα. Obtendit Conon τὰ παραρρύματα ne remiges ab hostibus conspici possent simulque

vetuit ne milites ἐν τῷ κατασρώματι apparerent. Sic Callicratidas deceptus.

XV. Ibid. I 6. 21: τὰς τ' ἀγκύρας ἀποκόπτοντες καὶ ἐγερόμενοι ἐβοήθουν τεταραγμένοι, miror cur Herwerdeno tanto opere displicuerit Gölteri coniectura ἐπειγόμενοι. Melius hoc certe quam Madvigianum ἐνειρόμενοι vel Holwerdanum τοὺς ἰστούς αἰρόμενοι.

XVI. Aliquid turbatum est ibid. I. 6. 26, nam in verbis ἐδειπνοποιεῖτο τῆς Λέσβου ἐπὶ τῇ Μαλλέᾳ ἄκρα, quid significat quod additur ἀντίον τῆς Μυτιλήνης? Compone autem id quod statim de Arginusis additur: αὐται δ' εἰσὶν ἀντίον τῆς Λέσβου.

XVII. Ibid. I. 6. 38: οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατέπλευσαν εἰς τὴν Μυτιλήνην, ἐκεῖθεν δ' ἐπανήχθησαν εἰς τὴν Χίον καὶ οὐδὲν διαπραξάμενοι ἀπέπλευσαν ἐπὶ Σάμου. Hoc propemodum ridiculum est de Atheniensibus, qui paucis diebus ante Spartanorum classem devicerant itaque supplebo: οὐδὲν (πλέον) διαπραξάμενοι.

XVIII. Ibid. I. 7. 3: διηγούντο οἱ στρατηγοὶ περὶ τε τῆς ναυμαχίας καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ χειμῶνος. Abesse malim τοῦ μεγέθους.

XIX. Contra ibid. I. 7. 4: ἄλλο οὐδὲν αἰτιώμενοι ἀλλ' ἢ τὸν χειμῶνα, suppleverim: τὸν χειμῶνα (μόνον).

XX. Ibid. I. 7. 19: οὐ μετανοήσαντες εὐρήσετε ὕπερον σφᾶς αὐτοὺς ἡμαρτηκότας τὰ μέγιστα εἰς θεοὺς τε καὶ ὕμᾶς αὐτούς, hic si interpretes rogas quid sit σφᾶς αὐτούς, uno ore clamabunt σφᾶς αὐτούς nunc quidem esse reflexivum pronomen personae secundae. Est ea res per se satis incredibilis eoque aegrius adducor ut eam doctrinam amplectar, quoniam post breve intervallum scriptum est uti oportuit ὕμᾶς αὐτούς. Sed ipsa sententia laborat. Qui ἁμαρτάνουσι τὰ μέγιστα secundum Euryptolemum, non populus est Atheniensium, nam si quid errabit, ab aliis mala fraude deceptus errabit itaque longe longeque maior culpa est eorum, qui odio ac furore praetores persequuntur. Si pronomen abesset, quanto rectius intelligeremus: εὐρήσετε αὐτοὺς ἡμαρτηκότας τὰ μέγιστα. Verba Euryptolemi sat male habita esse videntur. Veluti superiore paragrapho bis legitur ἐκείνων· priore loco, quod Breitenbachio concedendum est, intelligendi sunt Pericles et Diomedon, altero autem Theramenes et Thrasybulus. Addit autem Breitenbachius „dass

bei den Zuhörern, vor deren Augen der Redner jedes der beiden *ἐκείνων* mit Blick und Handbewegung begleitet, ein Missverständniß unmöglich war, versteht sich von selbst." *Mediocris scriptor sit oportet, qui ita res enarrat, ut recte intelligi vix possit nisi ab iis, qui rebus ipsis interfuerunt.* Non talem Xenophontem in *Anabasi* et in *Cyropaedia* cognovimus; sed hic quoque locus demonstrat, quod saepe in Hellenicis usu venit, reliquos libros omnes, sed imprimis priores, pessime habitos esse milleque modis decurtatos, interpolatos, suppletos. Itaque iniquum fortasse est postulare ut dicam, unde illud importunum *σφᾶς* sese in textum insinuaverit, sed credo ad *εὐρήσετε* adscriptam olim fuisse variam lectionem *Φωράσετε*. Cum reliqua evanida forent, literae *Φ...ασ...*, quae solae supererant, pro-nominis speciem referre videbantur. Verum hoc utcumque est, restat ut totum locum adscribam: *ὅθεν μάλιστα τᾷληθῇ πεύσεσθε καὶ οὐ μετανοήσαντες ὕστερον εὐρήσετε αὐτοὺς ἡμαρτηκότας τὰ μέγιστα εἰς θεοὺς τε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς, συμβουλευῶ ὑμῖν κτῆ.* Etenim in nostris libris post *ὑμᾶς αὐτοὺς* solet plene interpungi, deinde inserta particula sequitur: *συμβουλευῶ δ' ὑμῖν*. Nullo negotio sentimus, quam supervacaneum illud *δέ* sit.

XXI. Nunc me advertit quod de Eteonico legimus, quid in insula Chio fecerit Hell. II. 1. 4. Quum praesidium Spartanorum inopia premeretur, facta erat militum coniuratio, qui hoc agebant ut signo dato urbem diriperent. Placuerat autem *κάλαμον φέρειν ἴν' ἀλλήλους μάθοιεν ὁπόσοι εἴησαν*. Decrevit Eteonicus seditionem reprimere, sed multum interesse iudicabat, ne quid de militum suorum nefariis consiliis rescivisse videretur itaque callidus dissimulator cum quindecim hominibus armatis circumiit urbem *καὶ ἐντυχὼν τινι ὀφθαλμιῶντι ἀνθρώπῳ ἀπιδόντι ἐξ ἱατρείου κάλαμον ἔχοντι ἀπέκτεινε*, cuius rei causam cum homines vulgo quaererent, *παραγγέλλειν ἐκέλευεν ὁ Ἐτεόνικος ὅτι τὸν κάλαμον εἶχε· κατὰ δὲ τὴν παραγγελίαν ἐρρίπτουν πάντες ὅσοι εἶχον τοὺς καλάμους, αἰὶ δ' ἀκούων δεδιῶς μὴ ὀφθεῖν ἔχων*. Quid hic tandem callide et prudenter excogitatum est? Nugatorem Eteonicum esse dicam, nisi sumam oculorum morbum fuisse qui itidem *κάλαμος* diceretur. Scilicet Spartanus dux metuebāt ne contagium ab uno serperet ad plures et patrum imprimis memoria nostri saepe duces experti sunt, quantum inesset periculi uni-

verso exercitui in oculorum morbis, qui dum semel invaluerunt, difficulter extirpantur. Ipse quoque Aristophanes docebit, Ran. 192, revera eo tempore socios navales oculorum morbis laboravisse. Quodsi autem revera *κάλαμος* in oculis morbi nomen fuit, ipse Iesus fortasse eodem respexit in similitudine de trabe et festuca. Qui vixdum mali initium sentit, festucam tantummodo habet; extremum atque insanabile malum est habere trabem.

XXII. De Lysandro legimus ibid. II. 1. 24: *ταῦτα δ' ἐποίησεν τέτταρας ἡμέρας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανάγοντο*. Hartmannus p. 297 rectissime ostendit postrema vocabula nimis laxo vinculo cum superioribus cohaerere, nec tamen interpolationem odoror, nam proclive est restituere: *ὥς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανάγοντο*.

XXIII. Ibid. II. 1. 24: *(τοῦτ') ἐποίουν πολὺ μᾶλλον καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰ τε σιτία πόρρωθεν ἀνούμενοι καὶ καταφρονούντες δὴ τοῦ Λυσάνδρου*. Malim expunctis particulis: *τὰ σιτία πόρρωθεν ἀνούμενοι καταφρονούντες ἤδη τοῦ Λυσάνδρου*.

XXIV. Ibid. II. 1. 30: *ἤ δὲ ἡμέρᾳ ταῦτα κατεῖργάσατο, ἔπεμψεν Θεόπομπον εἰς Λακεδαιμόνα*. Immo *κατεῖργαςο*. Quod autem Theopompus tertio die Lampsaco Spartam pervenit, est ea propemodum incredibilis celeritas, nec tamen cum Groto interpretabor *a wonderful speed of rowing*, nam ventus credo secundus praedonem multum adiuvabat: etenim eo anni tempore Etesiae flabant.

XXV. Ibid. II. 2. 1: *οἱ δὲ προδόντες Ἀλκιβιάδῃ τὸ Βυζάντιον τότε μὲν ἔφυγον εἰς τὸν Πόντον, ὕστερον δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι*. Aliquid excidisse palam est et supplebo: *εἰς Ἀθήνας (ἐσώθησαν)*. Vides cur verbum exciderit (Εἰσαθῆνας — ΕΞΩΘΗΣΑΝ).

XXVI. Ibid. II. 2. 3: *ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορὰ καὶ ἡ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τευχῶν εἰς ἄστυ διήκεν*. Quod plurimum miror, solus quantum comperi Holwerda fuit, qui sensit illud ἐλέγετο ἡ συμφορὰ corruptum esse, nec tamen ei successit emendatio, nam quod coniecit: *νυκτὸς εὐθὺς φανερὰ ἐγένετο ἡ συμφορὰ*, id nemini comprobare potuit. Contuli equidem locutionem *συμφορὰν ποιεῖσθαι*, quae apud Herodotum imprimis frequenter invenitur, veluti IV. 79: *συμφορὰν μεγάλην ἐποίησαντο*, V. 90: *συμφορὴν ἐποιεῦντο διπλόην*, VIII. 100: *ὀρέων ἑρέξην*

συμφορὴν μεγάλην ἐκ τῆς ναυμαχίης ποιούμενον, alibi. Etiam pueri norunt, quomodo idem passive dicendum sit et egregie convenit: νυκτὸς ἐγένετο συμφορά. Quod sequitur, nimis est ridiculum nisi suppleas: καὶ ἡ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν (ταχέως) εἰς ἄστυ διῆκεν.

XXVII. De Samiis legimus ibid. II. 2. 6: σφαγὰς τῶν γυναικῶν ποιήσαντες κατεῖχον τὴν πόλιν. Intelliguntur optimates, qui illic proprio nomine γαμβροὶ dicebantur, ut scribit Valckenarius ad Herodotum VI. 22 indeque fortasse praestabit scribere: γαμβρῶν.

XXVIII. Ibid. II. 2. 13: ἐπύθοντο αὐτῶν οἱ ἔφοροι ἃ ἔλεγον. Malim ἔφερον.

XXIX. Ibid. II. 3. 14: τῶν δὲ φρουρῶν τούτου συμπέμποντος αὐτοῖς οὐκ ἐβούλοντο συνελάμβανον τοὺς πονηροὺς. Praestat ὅσους.

XXX. Ibid. II. 3. 18: ἤδη φοβούμενοι καὶ οὐκ ἤκιστα τὴν Θηραμένην μὴ συρρυσίσαν πρὸς αὐτὸν οἱ πολῖται. Supplebo: τὸν Θηραμένην (ὑφορώμενοι). Ductuum similitudo, uti vides, fecit ut participium ex textu excideret.

XXXI. Quod legitur ibid. II. 3. 30: κελεύσαντες ἐπὶ τὰ ὅπλα, est quidem narratio valde impedita, nec tamen feram insolitam locutionem, quam Breitenbachius frustra, nisi fallor, excusare conatus est collata alia loquendi formula, quae minime rara est: παραγγέλλειν ἐπὶ τὰ ὅπλα. Ante pedes positum est: καλέσαντες ἐπὶ τὰ ὅπλα itemque infra II. 3. 54 olim legabatur ἐκέλευσεν δὲ κήρυξ τοὺς ἑνδεκα ἐπὶ τὸν Θηραμένην, sed iam certatim correctum fuit ἐκάλεσε. Altera emendatio alteram tuetur.

XXXII. Ibid. II. 3. 20: τὰ ὅπλα πάντων ... συνέθηκαν ἐν τῷ ναῷ. Coacervata arma, credo, συνένησαν.

XXXIII. Ibid. II. 3. 24: διὰ τὸ πλεῖστον χρόνον ἐν ἐλευθερίᾳ τὸν δῆμον τεθράφθαι. Perpetuo hoc dicitur ἐν τεθράφθαι.

XXXIV. De Theramene legimus ibid. II. 3. 30: τιμώμενος ὑπὸ τοῦ δήμου κατὰ τὸν πατέρα Ἀγνωνα προπετέστατος ἐγένετο. Quemadmodum necesse est, observant interpretes verba κατὰ τὸν πατέρα iungenda esse cum iis quae sequuntur. Sed equidem dubito an non rectius fuerit: τιμώμενος ὑπὸ τοῦ δήμου μετὰ τὸν πατέρα. Agnon gratia apud populum floruerat et post eius mortem in filium translatus fuit quod patris fuerat. Prorsus

eodem modo praepositionem usurpatam invenio Thuc. II. 101, ubi Seuthes Sitalcis dicitur ἀδελφιδούς καὶ μέγιστον μετ' αὐτὸν δυνάμενος.

XXXV. Ibid. II. 3. 32: ταχθεῖς ἀνελεῖσθαι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοὺς καταδύντας. Dele illud ὑπὸ τῶν στρατηγῶν· interpolatio arguitur incommoda sede.

XXXVI. Itidem interpolationes odoror ibid. II. 3. 35: Φησὶ γὰρ με τοὺς στρατηγοὺς ἀποκτεῖναι [κατηγοροῦντα] et mox: ἐκεῖνοι ἔφασαν προσαχθέν. μοι [ὑφ' ἐαυτῶν] οὐκ ἀνελεῖσθαι τοὺς δυσύχοντας. Praeterea multum dubitare didici, usurparintne Graeci in tali re reflexivum pronomēn ἐαυτῶν.

XXXVII. Leve est quod displicet ibid. II. 3. 51. Critiae verba sunt: ἐγὼ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τουτονὶ ἐξαλείφω ἐκ τοῦ καταλόγου συνοδοῦν ἅπασιν ἡμῖν. καὶ τοῦτον, ἔφη, ἡμεῖς θανατοῦμεν. Malo: καὶ θ' οὕτως.

XXXVIII. Ibid. II. 3. 56 Xenophon cum admiratione scribit Theramenem τοῦ θανάτου παρενηκότος μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παιγνιώδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς. Adsentior Hartmanno non debere ferri illud ἀπολιπεῖν. Audebimusne Xenophonti obtrudere infinitivum ἀποδικεῖν? Exspecto aliorum iudicia.

XXXIX. Ibid. III. 1. 3 Asiani Spartam legatos miserunt, qui rogarent ut Lacedaemonii sui quoque curam susciperent: ἐπιμελεσθῆναι καὶ σφῶν τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Postremis verbis facile carebimus.

XL. Ibid. III. 1. 9 est quod miremur iniuriam quae Dercylidae facta est quo tempore Abydi harmosta erat. Διαβληθεῖς ὑπὸ Φαρναβάζου ἐτάθη τὴν ἀσπίδα ἔχων, ὃ δοκεῖ κηλὶς εἶναι τοῖς σπουδαίοις Λακεδαιμονίων. ἀταξίας γὰρ ζημίωμά ἐστι. Mitto nunc parum recte hic usurpatum fuisse passivum aoristum σαθῆναι· sed incredibile poenae genus est, quo gregarius miles plecti potuit, non potuit is qui cum imperio erat. Videamus quid viri docti afferant ut rem illustrent: „Den Schild trug“, ut ait Breitenbachius, „ausser in der eigentlichen Schlacht, der Offizier nicht selbst, sondern sein Schildträger. In dem Stehen mit dem Schilde scheint allso die Strafe zu liegen für die ἀταξία.“ Audio; apud nos quoque milites interdum pro poena in armis exercentur; sed ne in centuriones quidem ea poena cadit. Credemusne

Dercylidam qui ἀρμοσής erat, unam et alteram horam stetisse ante tentorium Lysandri ἀσπίδα ἔχοντα? Credemusne post talem iniuriam homini vitam vitalem fuisse? Hiccine idem est, cui postea Spartani universas suas in Asia copias commiserunt? Ipse Pausanias quantumvis esset impotens et iracundus, socio-
 ρum τοὺς πολλοὺς ἐκόλαζε πληγαῖς ἢ σιδηρᾶν ἀγκύραν ἐπιτιθεῖς (περιτιθεῖς?) ἠνάγκαζεν ἐσάναι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ut scribit Plutarchus in Vita Aristidis c. 23, sed τοὺς ἀρχοντας τῶν συμ-
 μάχων non tam contumeliose tractare ausus est. At Xenophon disertus auctor est, quem etiam Grotus sequitur: „Lysander condemned Derkyllidas, on the complaint of Pharnabazus; to the disgrace of public exposure with his shield on his arm; this was (I presume) a disgrace, because an officer of rank always had his shield carried for him by an attendant, except in actual encounter for battle.” Poterimusne hunc nodum solve-
 re? Experiamur. Hoc certe constat non tradi Lysandrum fuisse qui Dercylidam condemnaverit. Sed calumniae quaedam a Pharna-
 bazo sparsae fuerunt easque populus Abydenus cupide exceperat. Deinde scurra exstitit qui carbone in pariete harmostam pinxit gregarii militis habitu et ἀσπίδα ἔχοντα, tanquam dignum qui ab gradu quem tenebat ad τῶν ὀπλιτῶν ordinem detruderetur. Itaque scribam: ἐγὼ ῥά φη τὴν ἀσπίδα ἔχων. cf. Liv. XLIV. 33.

XLI. Ibid. III. 1. 14 Mania post mariti decessum rerum potita erat et τοὺς ἄλλους μάλα ἐφυλάττετο, ὥσπερ ἐν τυραννίδι προσῆκεν. Apud quam mulierem summa potestas est, ea τύραν-
 νις dicta fuisse videtur et fortasse debebit placere: ὥσπερ τυ-
 ράννιδι προσῆκεν.

XLII. Midias Maniae gener socrum suam interfecerat donis-
 que missis, πέμψας δῶρα, a Pharnabazo petierat ut tyrannus constitueretur, ibid. III. 1. 15. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο φυλάττειν αὐτά, ἔς' ἂν αὐτὸς ἐλθὼν σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ λάβῃ τὰ δῶρα. Postremum nomen Holwerdae merito displicuit, sed quod reponi iussit τὰ δίκαια, malo equidem vocabulum una litura delere.

XLIII. Contra aliquid excidisse videtur ibid. III. 1. 19, ubi de Dercylida legimus: εὐθὺς ὥσπερ ἔτυχε κεκαλλιεργκῶς ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα ἤγειτο πρὸς τὰς πύλας. Supplebo: ὥσπερ εἶχεν, ἔτυχε γὰρ κεκαλλιεργκῶς.

XLIV. Ibid. III. 1. 22 venit Dercylidas ad Gergitha, quae

in dicione Maniae fuerat et Midiam rogat, quem secum habebat, ut oppidanos iubeat portam aperire; hic autem ὤκνει μὲν, φοβούμενος δὲ μὴ παραχρῆμα συλληφθῆ, ἐκέλευεν ἀνοῖξαι. Hoc quidem recte; sed in libris est ὤκνει μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας. Plurimum miror eam interpolationem nondum a quoquam notatam fuisse, cum non solum inutiliter abundet, sed etiam perperam enunciata sit; non enim Midias ὤκνει ἀνοίγειν, sed ὤκνει κελεύειν.

XLV. Denique in eodem capite inelegans interpolatio est § 28. Midias omnibus bonis male partis exutus Spartanum ducem rogat, quem sibi locum ad habitandum concedat. Respondet Dercylidas: Ἐνθάπερ καὶ δικαιοτάτον, ὦ Μειδία, ἐν τῇ πατρίδι τῇ σουτοῦ καὶ ἐν τῇ πατρῷα οἰκίᾳ. Ridiculum est quod additum reperimus: ἐν τῇ πατρίδι τῇ σουτοῦ Σκῆψι.

XLVI. Odrysae, uti legimus ibid. III. 2. 5, suos qui in proelio ceciderant, sepeliunt; deinde πολλὸν οἶνον ἐκπιόντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἵπποδρομίαν ποιήσαντες in posterum ἔχον καὶ ἔκαιον τὴν Βιθυνίδα. Mirum ni reponendum est σπείσαντες (ΕΚΠΙΟΝΤΕΣ — ΣΠΕΙΣΑΝΤΕΣ).

XLVII. Adpropinquantibus Spartanis ad Elidem urbem, optimates interficere voluerant Thrasydaeum, qui adversariorum factioni praeerat. Forte hic manus illorum effugerat iacebatque vino somnoque sepultus in ea domo, ubi convivium celebratum fuerat, de quo convivio quod Xenophon tradidit, lacuna haustum est uti videtur, cf. Cobet. Orat. Inaug. p. 68. Deinde diditur rumor superesse Thrasydaeum et περιπλήσθῃ ἡ οἰκία ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥσπερ ὑπὸ ἐσμοῦ μελιττῶν ὁ ἡγεμὼν. Hic primum affertur Schwabii coniectura περιεκλήσθῃ vel, quod alii malunt, περιεκλείσθῃ. Quodsi praeterea ἡ οἰκία deleveris, ipse iam erit Thrasydaeus, qui περιεκλείσθῃ. Sed recte nisi fallor obloquitur Breitenbachius: „die Menge umschwärmt nicht so wohl ihn selbst als das Haus, wobei sie zugleich den Hof und andere offene Räume zwischen den Gebäuden erfüllt.“ Sed supervenit Herwerdenus, qui sibi persuasit insiticiū esse id quod est ὁ ἡγεμὼν, nam, inquit, apium regina, ut ratio docet, semper et ubique audit ἡ ἡγεμὼν et absurde ὁ ἡγεμὼν dicitur ἔνθεν καὶ ἔνθεν περιπλησθῆναι. Equidem concedo alibi apud Xenophontem, Oecon. VII. 32, 38, τὴν ἡγεμόνα dici, quae nunc

masculino genere appellatur; sed vel ipsius Xenophontis in Cyrop. V. 1. 24 vel Virgillii exemplo hoc poterit excusari et, uti audio, anno demum 1609 pro certo agnitum fuit non regem apes habere, sed reginam. Gravius est non Thrasydaëum περιπλησθῆναι, sed ipsam domum in qua iacebat, cum alveari comparari debuisse. Verum hoc ipsum nullo negotio obtineri poterit, si cum Herwerdeno eliminaverimus ὁ ἡγεμὼν et praeterea in μελισσῶν correxerimus accentum: περιεπλήσθη ἡ οἰκία ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὥσπερ ὑπὸ ἐσμοῦ μελιττῶν. Sic de περιεκλείσθη iam nemo cogitabit.

XLVIII. Ibid. III. 3. 2 describitur contentio inter Leotychidem et Agesilaum, de qua contentione luculenter egit Hartmannus in *Analectis*. Verba sunt Agesilai ad fratris filium: 'Αλλ' ὁ Ποτειδᾶν ὡς μάλα σευ ψευδομένῳ κατεμάνυσεν ἐκ τῷ θαλάμῳ ἐξελάσας σεισμῶ εἰς τὸ φανερὸν τὸν σὸν πατέρα, h. e. Alcibiadem. Hic leve est animadvertisse insiticia verba esse ἐκ τῷ θαλάμῳ, quae paulo post recte recurrunt in iis, quae ingeniosissime ab Hartmanno tractata fuerunt: ἔξ οὗ γὰρ τοι ἔφυγεν (equidem ἔφη inseram) ἐκ τῷ θαλάμῳ, δεκάτῳ μηνὶ ἐγένου. Atque hoc quidem facile lectoribus persuadebo, sed quae interposita verba sunt: συνεμαρτύρησε δὲ τοῦτ' αὐτῷ (Neptuno) καὶ ὁ ἀληθέστατος λεγόμενος χρόνος εἶναι, longe melius intelligam ὁ ἀψευδέστατος.

XLIX. Ibid. III. 3. 11 de Cinadone legimus, quomodo re-tractus in urbem sit: ὡς δ' ἀνήχθη ὁ Κινάδων καὶ ἡλέγχετο καὶ ὁμολόγει πάντα καὶ τοὺς συνειδότες ἔλεγε. Iamdudum in itinere Cinadon crimen suum confessus erat et coniuratorum nomina prodiderat itaque nihil attinebat confitentem reum ἐλέγχειν itemque sero erat τοὺς συνειδότες λέγειν, nam iudices eorum nomina in tabula perscripta tenebant. Eiiciendum videtur καὶ ἡλέγχετο et rescribendum: τοὺς συνειδότες ἤλεγε.

L. Ibid. III. 4. 1 Herodas Syracusanus in Phoenicia comperit classem parari, ἰδὼν τριήρεις τὰς μὲν καταπλεούσας ἄλλοθεν, τὰς δὲ καὶ αὐτοῦ πεπληρωμένας, τὰς δὲ καὶ ἔτι κατασκευαζομένας. Adverbium ἔτι ducit ad compositum verbum ἐπισκευαζομένας, aliae naves reficiebantur.

LI. Ibid. III. 4. 15: ὥσπερ ἂν τις τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανούμενον προθύμως ζητοίη, multi iam adnotarunt praestare verbum μασεύοι, quod in Agesilao legitur; sed, quod miror, nemo aurem praebet.

LII. Ibid. III. 4. 21: εἰς τὸν Σαρδιανὸν τόπον ἐνέβαλε, Plutarchus legisse videtur, quod unicuique in mentem venire debet: εἰς τὸ Σαρδιανὸν πεδίον.

LIII. Ibid. III. 4. 23: παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐμβάλλειν, ὥς αὐτοῦ τε καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἐπομένου, prorsus necessarium est id, in quod Breitenbachium quoque incidisse video: ἐψομένου.

LIV. Ridiculum mandatum est Agesilai ibid. III. 4. 28: ταῖς πόλεσι παρήγγειλε — τρήρεις ποιῆσθαι ὁπσας ἐκάστη βούλοιτο, immo ὁπσας ἐκάστη δύναιτο.

LV. Ibid. III. 5. 1 Γαλαξίδωρος quidam memoratur Thebanus, qui ne ab lacte derivatum nomen habeat, verosimiliter Ἀναξίδωρος fuit. Recurrit nomen apud Plutarchum de Genio Socr., sed ibi quoque, uti video, Keilius veram formam agnovit. Res mihi admodum notabilis videtur, nam sequitur Xenophontem, sicubi opus esset, *scripsisse* digamma, quod nunc quoque uti saepe alias in gamma abiit. Operae pretium est ea contendere quae Leeuwenius disputat in Enchiridio dictionis epicae p. 151. In inscriptione quae invenitur in Corp. Inscr. Att. Vol. I. p. 441 lapicida Atticus in peregrini viri nomine itidem digamma servavit.

LVI. Ibid. III. 5. 15: ἡ Λακεδαιμονίων πλεονεξία πολὺ εὐκαταλυτωτέρα ἐστὶ τῆς ὑμετέρας γενομένης ἀρχῆς. Hic aliquid excidisse palam est, sed quod Herwerdenus interpolavit: τῆς ὑμετέρας εὐμενεσέρας γενομένης ἀρχῆς, mihi non multum arridet. Cogitavi equidem de: τῆς ὑμετέρας ἐννόμου γενομένης ἀρχῆς atque sic *legitimum* Atheniensium imperium recte oppositum erit τῇ τῶν Λακεδαιμονίων πλεονεξίᾳ. Nec latet cur ἐννόμου ante γενομένης potuerit excidisse.

LVII. Ibid. IV. 1. 16 describuntur horti Pharnabazi: ἦν δὲ καὶ τὰ πτηνὰ ἄφθονα τοῖς ὀρνιθεῦσαι δυναμένοις. Risum movet hoc participium et ante pedes positum est διανοουμένοις.

LVIII. Ibid. IV. 1. 32: διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους οὐδὲν πώποτε μου οὔτε ποιήσαντος οὔτε εἰπόντος. Hiccinne genetivus pro nominativo recte se habet?

LIX. Pharnabazi filius vult Agesilaum regem ξένον ποιῆσθαι eique offert pulcram quam gestabat frameam; quid deinde factum sit, ita enarrat Grotus: „The king immediately took off the

ornamental trappings from the horse of his secretary Idaeus, and gave them as a return present." Est ea turpis munificentia et sordidum est de alienis copiis liberalem esse velle. Disertis tamen verbis scribit Plutarchus in vita Agesilai c. 13: Δεξάμενος δ' Ἀγησίλαος καὶ ἡσθεὶς τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦ παιδός, ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας εἴ τις τι ἔχοι τοιοῦτον οἶον ἀντιδοῦναι καλῶ καὶ γενναίῳ δῶρον. Ἰδὼν δὲ ἵππον Ἰδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φαλάροις ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μερικίῳ δίδωσι. Hic equidem dixerim γραφέα non scribam esse sed pictorem coll. Ages. l. 26, et etiamsi quis obmoveat Valckenarii auctoritatem, qui ad Theocritum p. 260 B scripserit, nunc quidem scribam Idaeum vel Adaeum intelligendum esse, tamen pergam dubitare, cum praesertim videam totam illam paginam ab summo viro auctumnali tempore cadentibus foliis fuisse elaboratam. Etenim undenam fabellam rescivit Plutarchus? Nimirum ab Xenophonte habet qui Hell. IV. 1. 39: ὁ δὲ δεξάμενος, inquit, Φάλαρα ἔχοντας περὶ τῷ ἵππῳ Ἰδαίου τοῦ γραφέως πάγκαλα, περιελὼν ἀντέδωκεν αὐτῷ. — Res, credo, in aprico est. Ipsius Agesilai erat equus phaleris ornatus pulcherrime factis manu egregii artificis Adaei vel Idaei: has rex adulescentulo obtulit. Sed ut hoc obtineamus, rescribendum erit ἔχων. Est notabile vetustissimum vitium in textu Xenophontis, quo ipse quoque Plutarchus deceptus fuit; sed hodie satis comperimus omne mendorum genus in Graecis nostris scriptoribus admodum esse vetustum et nunc novo exemplo id luculenter demonstratur, quod probare aggressus sum in Vita Cobeti.

LX. Ibid. IV. 2. 6: τοὺς στρατευομένους δεῖ εὐκρίνεῖν, scribere praestabit διευκρίνεῖν.

LXI. Ibid. IV. 3. 23: εἰ δὲ μὴ ἐβοήθησαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ στρατοπέδου δειπνοῦντες, ἐκινδύνευσαν ἂν ἅπαντες ἀπολέσθαι. Hic primum necessario cognoscendum est, quomodo Breitenbachius sibi rem repraesentet: „die Lakedämonische Abtheilung als Nachhut war, während die übrigen Truppen dem Lager zueilten, durch den Angriff gegen die Anhöhen und das darauf folgende Umherirren in dem schwierigen Terrain in der Dunkelheit so lange aufgehalten worden, dass die im Lager Angekommenen unterdess ihre Abendmahlzeit einnahmen; erst als jene gar zu lange ausblieben, ahnten sie Schlimmes und ein Theil von ihnen

eilte zu Hülfe." Supplet Weiskius οἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου, Schneiderus autem ἤδη δειπνοῦντες, quae correctiones non displicent Hartmanno et Herwerdeno; illi tamen probabilius videtur ipsum participium esse corruptum. Ita est: nullus dubito quin verum sit διαπονοῦντες. Utraque forma, διαπονεῖν et διαπονεῖσθαι, apud Xenophontem occurrit.

LXII. Ibid. IV. 4.3: ἔπαιον τὸν μὲν τινα συνεσηκῶτα ἐν κύκλῳ, τὸν δὲ καθήμενον, τὸν δὲ τινα ἐν θεάτρῳ, ἔτι δ' ὃν καὶ κριτὴν καθήμενον. Aut fallor aut διττογραφία est, quam diductis literis significavi.

LXIII. Ibid. IV. 4.4: προσβαλόντας Ἀργείους ἀπεκρούσαντο. Imo: προσβάλλοντας.

LXIV. Ibid. IV. 4.5: πίπτει τὸ κίοκρανον ἀπὸ τοῦ κίονος. Facile quidem est cum editoribus rescribere ἀπὸ του, sed equidem non video quid hoc modo proficiatur. Scilicet alter articulus delendus est: πίπτει κίοκρανον ἀπὸ τοῦ κίονος. Alii fortasse πίπτει τε malent.

LXV. Ibid. IV. 4.5: οἱ φίλοι αὐτοὺς ἔπειθον καὶ μητέρες ἰοῦσαι καὶ ἀδελφοί. Ante multos annos iam commendavi: ἀδελφαί.

LXVI. Ibid. IV. 4.7 Praxitas Spartanorum πολέμαρχος διαπραξάμενος ὥς τε καὶ τὴν ἀπίεναί μέλλουσαν ἐκ Σικυῶνος μόραν καταμεῖναι, ἔπραττε τὴν εἴσοδον. Nec legimus apud quem hoc διεπράξατο et qui postea, § 13, ipse solus γινώσκει τῶν τειχῶν καθελεῖν, ὥς τε δίοδον στρατοπέδῳ ἱκανὴν εἶναι, etiam cohorti quae profectionem parabat, imperare poterat ut subsisteret. Itaque rescribam: διαπραξάμενος.

LXVII. Ibid. IV. 4.8 duobus proditoribus obvenit portae custodia καὶ κατὰ τύχην καὶ κατ' ἐπιμέλειαν. Non mihi persuadent viri docti qui eam τῷχης et ἐπιμελείας coniunctionem tuentur. Satis est: κατὰ τύχην ἢ καὶ κατ' ἐπιμέλειαν, nec novit Xenophon sitne ea res facta fortuito an consulto.

LXVIII. Ibid. IV. 5.2: ὁ μέντοι Ἀγησίλαος ἐκείνους μὲν καὶ περ ὁρῶν οὐκ ἐδίωκε. Quid hoc rei est? Agesilaus hostes non est persecutus, quatenus vidisset: certe nisi vidisset, ne potuisset quidem. Supplebo: καίπερ πόρρωθεν ὁρῶν.

LXIX. Leve est quod traditur ibid. IV. 5.4 et omnia undecumque Xenophon corradit quae facere possunt ad laudem

Agesilai. Cohors quaedam editum locum occuparat; nox erat; pluvia cum grandine commixta miseros milites vexabat: τῶν γὰρ τῇ μόρῃ φερόντων τὰ σιτία οὐδενὸς πῦρ εἰσενεγκόντος, κτέ. Hic Hartmannus recte sensit participium in mendo cubare, nec tamen periclitatus est medicinam. Opem feram. Lege: οὐδενὸς πῦρ παρεισενεγκόντος. Similiter in libris erratum fuit apud Flavium Iosephum Bell. Iud. II § 6.

LXX. Ibid. ut laborantibus succurrat, mittit Agesilaus decem homines φέροντας πῦρ ἐν χύτραις. Audio. Ἐπεὶ δ' ἀνέβησαν ἄλλος ἄλλῃ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πυρὰ ἐγένετο, κτέ. Nox erat; pluvia erat; editus locus erat: tutius fuisse dixeris simul omnes adscendere ea semita, qua paucis horis ante adscenderat ipsa cohors. Cur illi ἀνέβησαν ἄλλος ἄλλῃ? Non me extrico et verbum corruptum esse contendo. Quid si Xenophon scripsit: ἐπεὶ δ' ἐναυσαν ἄλλος ἄλλῃ. Hinc rectissime additur: πολλὰ καὶ μεγάλα πυρὰ ἐγένετο.

LXXI. Est etiam tertium vitium in eadem paragrapho: ignibus accensis milites qui hucusque frigore laborant, πάντες μὲν ἡλείφοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ἐδείπνησαν ἐξ ἀρχῆς. Nihil miramur coenam instauratam fuisse, nam quamdiu frigebant, ut supra legitur, ἀθύμως εἶχον πρὸς τὸ δεῖπνον· sed cur prius ἡλείφοντο? Hic provocat Breitenbachius ad Anabasin, in qua legimus IV. 4. 12, quid milites in Armeniae saltibus fecerint. Noctu ninxerat nec tamen nimis frigus senserant, nam κατακειμένων ἀλεινὸν ἦν ἡ χιὼν ἐπιπεπτωκυῖα. Surgit Xenophon; deinde reliqui omnes et πῦρ ἔκαον καὶ ἐχρῶντο. Ita est; sed additur: πολὺ γὰρ ἐνταῦθα εὗρίσκετο χρεῖμα, ᾧ ἐχρῶντο ἀντ' ἐλαίου σύειον καὶ σησάμινον καὶ ἀμυγδάλινον. Nec dissimile est quod Livius XXI. 55 de Hannibalis militibus in transitu Apennini montis tradidit, itemque poterit conferri Frontini Strategem. I. 4. 7 et II. 5. 23, ubi loci ab interpretibus collecti commonstrabunt olei usum non constare nisi ignibus antea accensis. Sed num Spartani secum in montem oleum portarant? Si dices eam quotidianam fuisse Graecorum consuetudinem, ut sese oleo inungerent, respondebo nihil esse causae cur Xenophon rem nunc memorerit. Interest praeterea aliquid inter τὸ ἀλείφειν καὶ τὸ χρεῖσθαι. Quemadmodum Casaubonus scribit in Animadversionibus ad Athenaeum p. 976, ἀλείφειν proprium est voluptariorum et

mollium, *χρίεσθαι* etiam sobriis interdum convenit. Fac autem nunc esse factum quod interdum fit ut horum verborum discrimen scriptor neglexerit, tamen mirabimur quod traditur de unctis corporibus; non enim haec matutino tempore fiunt nec sese parant ad pugnam, sed post coenam quiescent. Apparet quid unice conveniat. Ante coenam sese calefecerunt, hoc est *θερμαίνοντο*. Sed hoc verbum corrumpi non potuit ut fieret *ήλειφοντο*. Quin igitur scribimus *ήλεαίνοντο*, quae non admodum violenta mutatio est. Dicitur *άλεαίνεσθαι* non minus bene quam *άλεαίνειν*, quemadmodum scribit Cobetus ad Philostratum p. 21 estque Menandri fragmentum quod ita corrigendum videtur: *ήδι δ' άλεαίνει πρὸς τὸ πῦρ καθημένη*. Postea idem magis *θερμαίνεσθαι* appellabant, sicuti est in Evangelio Sancti Iohannis. Lacones dicebant *άνσερίσασθαι*.

LXXII. Ibid. IV. 5. 10: *οὐδεὶς άντεξήει*, uti et IV. 4. 16: *οὐκ άντεξήσαν*, dicitur hoc magis *άντεπεξιέναι*. Contra VII. 2. 12 *άντεξελθόντες* non sollicitaverim.

LXXIII. Ibid. IV. 5. 19: *πράγματα [εἶχον τε καὶ] παρείχον τοῖς ἐν τῷ ἄσει*. Vides quid coniciam. Recte quidem eadem locutio *πράγματα ἔχειν τε καὶ παρέχειν* legitur in vicinia V. 1. 29, sed Corinthiorum exsules oram legentes ut modo hic modo illic de navibus descenderent et agros vastarent, *πράγματα παρείχον*, nec vero *εἶχον*.

LXXIV. Ibid. IV. 6. 4: *ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς πολεμίας*, insiticism esse arbitror *τῆς πολεμίας*, cf. IV 8. 29 et V. 4. 10.

LXXV. Ibid. IV. 6. 13: *πόλιν οὐδεμίαν προσειλήφει*, malo *κατειλήφει*. Recte *προσλαμβάνειν* legitur ibid. IV. 8. 35.

LXXVI. Ibid. IV. 7. 4: *εἰ μὲν μέλλοντος αὐτοῦ ἐμβάλλειν σείσειε, κωλύειν ἂν αὐτὸν ἡγεῖτο*. De ea constructione dignus est qui conferatur Hartmannus. Mihi placet: *κωλύειν ἂν αὐτὸς ἡγοῖτο*.

LXXVII. Summo opere attendendum est ad ea verba, quae leguntur ibid. IV. 8. 1: *τῶν μὲν πράξεων τὰς μὲν αξιομνημονεύτους γράψω, τὰς δὲ μὴ ἁξίας λόγου παρήσω*. Facile credo: quis enim umquam perscripsit quae ipsi sibi memoratu indigna videbantur? Sed etiamsi scriptor tale quid recte profiteri possit operis introitu, poteritne ita dicere circa medium opus? Num igitur in superioribus res retulit quae etiam ipsi parum memò-

rabiles videbantur? At procedente opere scriptor Hellenicorum magis delectatur minutiis, quae saepe vix ἀξιωμακρόνυτοι sunt. Mihi semper visa est Hellenicorum recensio qua utimur, docto viro deberi, qui dum Xenophontem excerpebat, semper pauciora resecurit. At dixerit quispiam, hanc quidem rationem parum verosimilem esse, quum is qui properat ad finem, semper pauciora soleat relinquere; hinc exiles epitomas circa finem etiam fieri sicciiores. Respondeo hominem quem fingo, in suo codice notavisse obelis vel aliis quibusdam signis eos locos, qui possent omitti ac tale exemplar traditum fuisse librario qui describeret. Sic taedium fecit ut identidem pauciora notaret, plura relinqueret. Hoc modo factum est, ut praesertim in primo libro quaedam insint, quae propter concisam brevitate vix possint intelligi; quum in posterioribus libris, etiam in descriptione earum rerum, quibus Xenophon non ipse interfuit, deprehendamus identidem lacteam ubertatem in minutis rebus referendis. Exspecto de ea suspitione, non enim ultra procedere iuvat, vel ipsius Breitenbachii iudicium vel certe eorum, qui post illum pergunt omnia undecumque colligere, quo illorum temporum historia melius cognoscatur. Mihi quidem verba quae supra descripsi, addita fuisse videntur ab eo, qui lectores monere volebat, ne nimis ea desiderarent, quae in epitome omissa essent. Vide praeterea Schwarzium in Museo Rhenano XLIV p. 161 sqq.

LXXVIII. Ibid. IV. 8. 3 Dercylidas non ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀρ-
μοσαι ἐξέλιπεν, malo ἐξέπεσεν, quod verbum recte positum est § 5.

LXIX. Ibid. IV. 8. 14: τίνος ἂν ἕνεκα πρὸς ἡμᾶς βασιλεὺς
πολεμοῖν ἢ χρήματα δαπανῶν, malim: καὶ χρήματα. Cf. V. 1. 31.

LXXX. Ibid. IV. 8. 35: ὑπονοῶν ὅτι καταστήσας αὐτὴν ἐκεῖ
Φρουρὰν ἀποπορεύσοιτο πάλιν. Longe praestat καταπορεύ-
σοιτο. Declivis via erat et revera § 37 Anaxibius καταβαίνει.
Quod iteratur verbum ἀπεπορεύετο § 36, eleganter deleri poterit.

LXXXI. Mire dictum est ibid. V. 1. 2: ὁ μὲντοι Τελευτίας
τυχῶν ἐπὶ τῶν νήσων ποιεῖ ἀφικόμενος κατὰ χρημάτων πόρον κτῆ.
Quid Xenophon dicere voluerit, apparet. Teleutias circumnavigat
Aegaeum mare ut pecuniam ab sociis exigit tandemque Aegi-
nam venit. Hoc quoque novimus sic simpliciter νήσων nomine
insulas intelligi Aegaei maris. Sic legitur IV. 8. 7: ἐπλευσε διὰ
νήσων εἰς Μῆλον, V. 1. 23: πορθμεῖα καταπλέοντα ἀπὸ νήσων

vel VI. 2. 12: ἐπὶ νήσων πλεύσας. Etiam Plutarchus ita locutus est in vita Aristidis c. 5. Sed quam insolitum est ἐπὶ τῶν νήσων ποί! Explicat Breitenbachius: ἐπὶ τῶν νήσων τινὸς vel τινῶν. Cobetus praepositionem expunxit neque Holwerda hoc improbat; equidem cum Hartmanno facio, cui medicina non sufficere videtur. Teleutias singulas deinceps insulas adit tandemque Aeginam venit: quid si verum est ἀπὸ τῶν νήσων του?

LXXXII. Ibid. V. 1. 5: ἐπολιορκοῦντο μᾶλλον οἱ ἐν τῷ ἐπιτεχνίσματι τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἐν τῇ πόλει (scil. οἱ Αἰγινῆται). Incommodum est quod nescio quis adscripsit τῶν Ἀθηναίων, cf. Breitenbachius.

LXXXIII. Ibid. V. 1. 8 Gorgopas ἐπήκολούθει κατὰ τὸν λαμπτήρα ὑπολειπόμενος ὅπως μὴ φανερὸς εἴη. Supple: ὀλίγον ὑπολειπόμενος.

LXXXIV. Ibid. V. 1. 8 continuo sequitur: λίθων τε ψόφῳ τῶν κελευσῶν ἀντὶ φωνῆς χρωμένων καὶ παραγωγῇ τῶν κωπῶν. Haec verba cum valde obscura sint, primum adeamus interpretes. Secundum Brodaeum παραγωγῇ τῶν κωπῶν est „perversa remorum agitatio; fit autem hoc, cum sensim in aquam mittuntur, qui mos piratis frequens.” Loquitur vir doctissimus quasi ipse aliquando a piratis captus hoc saepe viderit; equidem tamen quid dicat non intelligo. Schneiderus qui Weiskium sequitur, putat „remos per summam aquam immissos, palmula lata in superficiem illisa, sonum exhibuisse, quo celeustae utebantur pro voce.” De sono consentio, sed potueruntne eam Graeci παραγωγὴν appellare? Breitenbachius scribit hortatores „gewöhnlich mit der Stimme, hier durch Aneinanderschlagen von Steinen das Zeichen (den Takt) zu gleichzeitigem und gleichmässigem Einsetzen der Ruder gaben.” Non assequor hoc artificium, nam Athenienses non minus lapidum illas collisiones exaudiri erant quam ipsam hortatoris vocem, quam praeterea tranquillo mari summittere facile erat. Idem Breitenbachius quid sit τὰς κόπας παράγειν ita expedit: „Man liess wohl die Ruderschaukel nicht tief eingreifen und führte sie gleichsam nur an der Oberfläche des Wassers hin.” Equidem sponse ausim certare numquam Breitenbachium vidisse ut in lento luctentur marmore tonsae; certe numquam attendit animum. Plurimum interest utrum in stagno remum tractes an

in patenti Aegaeo. Non magis Büchschützcius satisfaciet: „Unter der παραγωγῇ τῶν κωπῶν muss wohl eine eigenthümliche Wendung der Ruder verstanden sein, durch welche ein weit hörbares Geräusch derselben vermieden wurde." Sed hoc quidem est deludere lectores et simplicius fuisset, si Büchschützcius scripsisset locum sibi parum intellectum esse. Est tamen in aprico quid Xenophon narraverit. Admodum difficile est, ubi magnus est remigum numerus, mari praesertim, curare ut remi identidem eodem tempore in aquam immittantur et tollantur. Itaque adstat κελευσῆς, qui remigibus imperat ut omnes simul remis incumbant, deinde eodem tempore simul omnes tollant. Tam necessarium hoc est κελευστοῦ ministerium quam eius qui musicis in symphonia imperat. Nil tale, fateor, fiebat in galea; sed illic ilagellum remiges in officio continebat. Sed Gorgopas quum remiges haberet diuturno labore exercitatos, praesertim placido mari — nam si ventus coortus esset, aut vela fecisset, aut certe Athenienses voces τῶν κελευστῶν non potuissent exaudire — praecepit ut remiges, quum hortator aut taceret aut certe, sicubi forte opus esset, summissa voce uteretur, unice attenderent ad aequabilem et certis intervallis redeuntem remorum strepitum. Quod autem viri docti suspicantur remiges non alte remos in aquam immersisse, hoc credo sane, nam praeterquam in procelloso mari hoc nemo facit, nisi quo die primum transtro consedit. Hoc postquam iusto copiosius enucleavimus, sequitur ut videamus de loco emendando, nec nimis ardua res est. *Strepitus*, credo, Graece πάταγος dicitur et verosimile est dativum πατάγῳ in παραγωγῇ abiisse. Quod ad illum λίθων ψόφον attinet, de quo praeter Breitenbachium omnes tacent, cum sentiant se nihil afferre posse nisi quod absurdum sit, vix quidquam poterit latere nisi eiusdem illius strepitus vel πατάγου mentio. Est autem proprium et technicum, quemadmodum hodie loquimur, vocabulum πῖτυλος itaque scribam: πῖτὺλῳ τῶν κελευστῶν ἀντὶ φωνῆς χρωμένων καὶ πατάγῳ τῶν κωπῶν. Ipse Xenophon explicavit, quid esset πῖτυλος, non in Atheniensium gratiam, sed in gratiam lectorum, qui numquam mare viderant. Itaque haec scripta esse dixeris in media Peloponneso. Πάταγον haud dissimili modo Plutarchus dixit in vita Lysandri c. 5.

LXXXV. Ibid. V. 1. 10: ἀποβὰς ἐς τὴν Αἰγίναν πορρωτέρω τοῦ Ἑρακλείου. Si locorum situm melius cognovissem, fidentius pronunciarem περαιτέρω legendum esse.

LXXXVI. Ibid. V. 1. 31: τὰς δ' ἄλλας πόλεις αὐτονόμους ἀφεῖναι, praestabit scribere εἶναι, sicuti legitur seq. paragr.

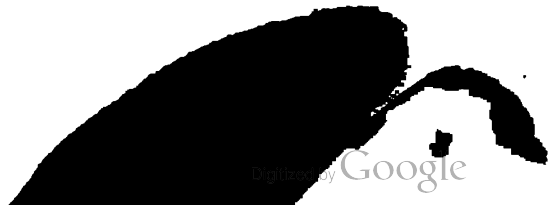
LXXXVII. Ibid. V. 2. 4 Agesipolis Mantineam urbem muro et fossa circumdat, τοῖς μὲν ἡμίσεσι τῶν στρατιωτῶν προκαθημένοις σὺν τοῖς ὅπλοις τῶν ταφρευόντων, τοῖς δ' ἡμίσεσιν ἐργαζομένοις. Quod editur προκαθημένοις, per coniecturam ita scribitur, nam in libris est προσκαθημένοις; equidem autem malim participium referre ad ipsum regem et rescribere προκαθήμενος, cf. ibid. V. 4. 42.

LXXXVIII. Ibid. V. 2. 11: προσήγαγον αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Verius videtur: εἰσήγαγον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, sicuti infra § 33: ἐλθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

LXXXIX. Ibid. V. 2. 7 postquam Mantinea urbs in quatuor vicis discerpta fuit, ἔπεμπον αὐτοῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ καθ' ἓνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ κόμην ἐκάστην ξεναγόν. Nimis operose haec interpretatur Breitenbachius ac proinde Hartmannus cum Porto οὐχ ἓνα commendavit. Aliquanto probabilius est: οὐκέθ' ἓνα, quod etiam sine interprete intelligitur.

XC. Ibid. V. 2. 7 capta Mantinea Xenophon illa clausula utitur: σοφωτέρων γενομένων ταύτῃ γε τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ τειχῶν ποταμὸν ποιεῖσθαι. Quam hoc praepostere dictum sit, luculenter patet ex Breitenbachii adnotatione: „Es heisst den Bau einer befestigten Stadt so einzurichten, dass kein Fluss durch die Mauern geht. Denn eine Voraussetzung der Möglichkeit, dass man eine Stadt in der Nähe eines Flusses fertig baut und dann den Fluss durch die Stadt leitet, ist nicht gut denkbar.“ Puerum hoc puerorum in gratiam scripsisse dicas; sed causa fuit corrupta scriptura et ποταμὸν παρίεσθαι commendabo, quo rescripto Breitenbachii cavillationes declinabimus. Ceterum Xenophontem haec dum scribebat, Megalopolis et Babylonis memorem fuisse coniicio; mihi in mentem venit Athenarum Batavarum, quibus immissus Rhenus adeo non nocuit in obsidione, ut potius servarit. Sed quae aliis aliquando profuerunt, aliis nocuerunt, cf. Dion. Cass. XXII fr. 77.

XCI. Ibid. V. 2. 23: βέλτιον οὖν ἔφασαν εἶναι, ὥς τάχις

ἄνδρα ἐξελεῖν ἄρχοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμόνος ὅση ἂν ταχὺ ἐξέλθοι. Cum aoristum tempus hic parum intelligam, cogitavi de Dorico verbo ἐξέρπειν et ἐξέρποι.

XCII. Ibid. V. 2. 25: ἐτρατοπεδεύσαντο ἕξω τῆς πόλεως περὶ τὸ γυμνάσιον. Longe melius est: παρὰ τὸ γυμνάσιον.

XCIII. Ibid. V. 2. 27: πολλὰ δυνάμει βοηθήσεις τὰδελφῷ. Oppositio flagitat: πολὺ πλέονι.

XCIV. Ibid. V. 2. 32 Lacedaemonii aegre ferunt quod Phoe-bidas οὐ προσταχθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως ταῦτ' ἐπεπράχει. Commendo accusativum absolutum προσταχθέν. Cf. Lys. c. Nicomach. § 2: προσταχθέν γὰρ αὐτῷ ἀναγράφαι τοὺς νόμους et Demosth. c. Polyclem § 12: προσταχθέν μοι ὑπὸ τοῦ δήμου Μένωνα ἄγειν.

XCV. Ibid. V. 3. 20 solebat Agesipolis Agesilao καὶ ἡβη-τικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἱππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων μετέχειν. Cum reges dispari aetate essent, ut Agesipolis Agesilai filius posset esse, nos miramur fortasse etiam de rebus amatoriis inter eos sermones fuisse habitos; sed ita est: etiam Plutarchus in Vita Agesilai c. 20 idem tradidit: εἰδὼς οὖν ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτός, αἰεὶ τινος ὑπῆρχε λόγου περὶ τῶν ἐν ὧρα. Etiam Antonius et Octavianus multa συνηράσθησαν καὶ συνενεανιεύσαντο Dion. Cass. LI. 8. 1. Restat quod ἡβητικοὶ λόγοι quantum novi, sine exemplo dicti sunt nec negligam turbatum quatuor adiectivorum ordinem. Xenophontem cum ipse venandi studio teneretur, aliter scripsisse suspicor; scilicet Agesipolis solebat Agesilao κυνηγετικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἱππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων μετέχειν. Vide eorundem vocabulorum coniunctionem apud Plutarchum in Vita Fabii c. 20: τοὺς ἱππικοὺς καὶ κυνηγετικούς et Moral. p. 52 B: θηρευτικοῦ δὲ καὶ κυνηγετικοῦ.

XCVI. Ibid. V. 4. 5: ἐπεὶ δὲ ταχὺ ἐμεθύσθησαν, πάλαι κελεύοντων ἄγειν τὰς ἐταῖρας . . . et quae sequuntur, nam nota fabula est. Rem si mihi bene repraesento, post computationem demum iusserunt convivae mulierculas introduci, itaque quum Phyllidas quantum poterat operam dedisset ut cito inebriarentur, non verisimile est eos πάλαι iussisse, sed πᾶν.

XCVII. Negabant autem mulieres illae arcessitae se convivio interesse velle, εἴ τις τῶν διακόνων ἔνδον ἔσταιτο itaque Phyl-

lidas eos dimittit eis ἐνδὲς τῶν διακόνων. Ne brevissimo intervallo idem vocabulum recurrat, libenter expunxerim prius τῶν διακόνων, quo facile carebimus.

XCVIII. Magnus coortus ventus est, ibid. V. 4. 17 et πάμπολλα ὅπλα ἀφάρπασθέντα ἐξέπесεν εἰς τὴν θάλατταν. Quod in Codicibus quibusdam invenitur ἐξέπλευσε, Dindorfius rescripsit ἐξέπνευσε; Breitenbachius hoc merito abiecit iamque de corrupto vocabulo emendando desperabamus, donec Herwerdenus tandem rem acu tetigit et eximiam protulit coniecturam ἐξέωσεν. Sic interdum confusae literae fuerunt Π et Ω, cuius rei causa apparet. Editur in Longi Pastoralibus p. 322. 7: τοῦ δ' ὁμόσαντος μηδὲν γεγονέναι Φιλήματος καὶ ὄρκων πλέον, ἥσθεις ἐπὶ τῷ συνωμοσίῳ κατέκλινεν αὐτούς, ubi verum est συμποσίῳ. Etiam peius est peccatum apud Dionem Cassium LIX 28, ubi ὄρνας appellat, quas certe πόρνας appellare debuit. Indidem repetendum quod ὡς et πῶς toties confunduntur.

XCIX. Ibid. V. 4. 22: καὶ ταῦτα [παρὰ τῷ προξένῳ], οὐ τάχιστα ἂν εὐρέθησαν. Vides quae verba insiticia esse iudicem.

C. Ibid. VI. 1. 5 in Polydamantis oratione Hartmanno displicent verba: ὁμῶν σὺν αὐταῖς τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατεύομένων, nam vehementer dubitat num bene dictum sit τὰ ἐναντία στρατεύεσθαι. Equidem coll. *Mnem.* 1893 p. 21 libenter reponam πραγματεύομένων. Herwerdenus vulgatam scripturam tuetur.

CI. Ibid. VI. 1. 6: ἡγεῖται γὰρ σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ὅταν ποι στρατεύηται. Schneiderus verba ἡγεῖται γὰρ σὺν τοῖς ὅπλοις collocanda putat post illa: καὶ ὅταν ποι στρατεύηται. „Ineptum enim est,” inquit, „dici Iasonem cum armis in gymnasiis praeire suis ibique eorum virtutem experiri.” Sed hoc quidem Schneiderus nemini persuasit, quamquam recte vidit non integra verba esse. Satis fortasse erit corrigere: ἐν τοῖς ὅπλοις, i. e. ipse armatus Iason aderat militibus decurrentibus, „personally sharing both in the drill and in the gymnastics of the soldiers,” ut scribit Grotus. Similiter Mithridates ἐν τῇ ἐπόψει τῇ τῶν Ῥωμαίων αὐτός τε ἥσκει καὶ τοῦ στρατοῦ γυμνασίας ἐποιεῖτο, Dion. Cass. XXXVI. 12. 2.

CII. Ibid. VI. 1. 13: ἐφῆκέ μοι ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς λέγειν τὰληθῆ, olim rectius edebatur ἐλθόντα.

CIII. Ibid. VI. 2. 7 Iphicrates κατεστρατοπεδεύσατο ἐπὶ λόφῳ

ἀπέχοντι τῆς πόλεως ὡς πέντε σταδία, πρὸ τῆς χώρας ὄντι. Utar eadem correctione qua succurrere conatus sum Anab. I. 4. 4, *Mnem.* 1893 p. 6 et rescribam: πρὸς τῆς χώρας ὄντι. Collis erat inter urbem et agros Corcyraeorum.

CIV. Ibid. VI. 2. 14 accipit Iphicrates longas naves septuaginta et pollicetur se re bene gesta πολλὰς ναῦς domum missurum esse; scilicet non dubitat quin Spartanorum classe devicta Corcyraei copias suas cum Atheniensibus sint coniuncturi. Verum qui hoc vult, polliceri solet πολλὰ πλάσιας ναῦς.

CV. Ibid. VI. 2. 36: τῶν ἀνδρῶν συνέβη ἑκάστω τακτὸν ἀργύριον ἀποτίσαι. Quid haec verba significare debeant, non dubitatur. Iphicrates cepit novem triremes Syracusanas et, solo praefecto excepto, certum praemium constituit sociis navalibus, quo persoluto unusquisque se ipsum redimere poterat. Sed Graecitas laborat et parum proficitur, etiamsi scribas quod alii commendarunt ἑκάστον. Nihil requireremus, si forte pro συνέβη legeretur συνεχώρησε. At nimis hoc recedit ab tradita scriptura. Verum hoc est; itaque repone synonymum vocabulum συνέφη.

CVI. Ibid. VI. 3. 1 Athenienses aegre ferebant, cum viderent Thebanos στρατεύοντας ἐπὶ Φίλους ἀρχαίους τῇ πόλει Φωκέας καὶ πόλεις πινάς τ' ἐν τῷ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμῳ καὶ φίλας ἑαυτοῖς ἀφανίζοντας. Qui novit horum temporum historiam, non desiderabit Plataearum et Thespiarum nomina; nam cogitatione statim supplebit; sed non magis necesse erat Phocensium disertam mentionem facere nec satis eleganter additum est illud Φωκέας. Hic locum adscribere iuvat, ubi contrario errore Phocensium nomen periit. Scribit Plutarchus de Fortuna Romanorum p. 324 B: ὁ Ῥωμαίων μέγας δαίμων, inquit, οὐκ ἐφήμερος πλεύσας οὐδὲ καιρὸν ἀκμάσας βραχὺν ὡς ὁ Μακεδόνων, αὐτὸς ἐνδελίος ὡς ὁ Ἀθηναίων, οὐδὲ ὀψὲ κινήσεις ὡς ὁ Περσῶν, οὐδὲ ταχὺ παυσάμενος ὡς ὁ Κολοφῶνιων. Wytttenbachius dissimulat se locum non intellegere. „Hunc tanquam antiquissimum,” inquit, „tamen ut minimum in fine adiecit. Nec sane in scriptoribus hoc imperium valde celebratur.” Nempe immemor fuit Polyaei VII. 2. 2 et unicum novit locum, qui legitur apud Strabonem XIV p. 643, qui narrat olim inter accolae celeberrimum fuisse Colophoniorum equitatum, unde etiam repetit originem proverbii περὶ τοῦ τὸν κολοφῶνα ἐπιθεῖναι. Sentit unusquisque fabulam

excogitatum fuisse ab iis, qui notum proverbium interpretari vellent, nec quidquam ad rem pertinet, quod paroemiographi omnes fere idem uno ore affirmant. Ipse quoque Bernardaces in recenti editione, cum Colophonios illos non nosset in historia, dubitanter rogavit num forte Carthaginiensium nomen restituendum esset. At horum imperium non potuit quidem perdurare, sed qui per tot annos cum Romanis de principatu contenderunt, horum imperium, etiamsi non admodum fuerit diuturnum si cum Roma aeterna comparaveris, certe non magis fuit admodum breve. Quos autem novimus in historia, quorum res brevi temporis spatio effloruerunt sed itidem cito conciderunt? Non dubito quin inter legendum lectores me iam praeverterint et Phocensium nomen reposuerint: οὐδὲ ταχὺ παυσάμενος ὡς δ Φωκέων. Ne quis autem credat nimis violentam mutationem esse, Thucydidem conferri iubeo, apud quem in libris omnibus pro ἐς τὴν Κωφὸν λιμένα legitur ἐς τὴν Κολοφωνίαν λιμένα, quod stultum vitium plaudentibus omnibus Pluygersius sustulit. Videor mihi odorari corruptelae originem. Pro Φωκέων proclivi errore scriptum fuerat κωφέων idque ulterius corruptum est eodem modo quo κωφὸν corruptum est apud Thucydidem. Tanta est in erroribus errandi constantia, ut minime iniquum sit postulare quod Cobetus postulavit in Variis Lectionibus p. 514.

CVII. Ibid. VI. 3. 5: εἰ δὲ δὴ καὶ ὁμογνωμονοῖμεν, οὐκ ἂν πάνυ τῶν θαυμασῶν εἴη μὴ εἰρήνην ποιεῖσθαι; Magis hoc fuerit τῶν θαυμασίων. Noli credere inter haec adiectiva parum aut nihil interesse. Scribit Plutarchus Moral. p. 974 D: ἤττον δὲ ταῦτα θαυμασά, καίπερ ὄντα θαυμάσια. Xenophontis locum in Anabasi Cobetus correxit *Mnem.* 1858 p. 19. Recte, nisi fallor, brevi intervallo utrumque adiectivum legitur apud Platonem Symp. p. 220 B, sed displicet p. 221 C: πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις καὶ ἄλλα ἔχοι Σωκράτη ἐπαινεῖσαι καὶ θαυμάσια. In Theaeteto ad calcem μεγάλοι καὶ θαυμάσιοι ἄνδρες dicuntur, ubi Heindorfius recte maluit θαυμαστοί, sed Stallbaumio correctionem probare non potuit. Contra in eodem dialogo p. 154 B θαυμασά τε καὶ γελοῖα, longe malim θαυμάσια.

CVIII. Ibid. VI. 3. 10: ἐγγεγένηται ἀμαρτήματα καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀφ' ὑμῶν. Quam miror ἀπό pro ὑπό usurpatum.

CIX. Ibid. VI. 3. 10: δοκοῦσι δέ μοι καὶ εὐπορώτεροι ἐνίοτε

γίγνεσθαι ἄνθρωποι ἀμαρτάνοντες, ἄλλως τε καὶ ἐὰν κολασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων, ὥς ἡμεῖς. Cum adiectivum εὐπορώτεροι huc parum quadret, Hartmannus et Herwerdenus probarunt Porti correctionem ἐμπειρότεροι, quae mihi quidem absona videtur. Hoc vult, nisi fallor, Callistratus orator, eos qui pro delicto poenas dederint, plerumque in posterum se moderatius gerere et μετριωτέρους fieri. Etiam post pauca sic pergit: ὥς τε πεπαιδευμένους ἡμᾶς, ὥς τὸ πλεονεκτεῖν ἀκερδές ἐστι, νῦν ἐλπίζω, πάλιν μετρίους ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους Φιλίᾳ ἔσεσθαι. Hinc latere dixerim adiectivum εὐλογώτεροι. Conferri iubeo Isocratem qui regem Archidamum ita inducit dicentem § 28: εἰ μὲν τοὺς ὥς ἀληθῶς Μεσσηνίους κατῆγον, ἡδίκουν μὲν ἂν, ὅμως δ' εὐλογώτερός ἂν εἰς ὑμᾶς ἐξημάρτανον.

CX. Ibid. VI. 3. 11: ὡς ἐσπουδάσατε αὐτονόμους πόλεις γενέσθαι, πᾶσαι πάλιν ἐπ' ἐκείνοις γεγένηνται. Verius iudico ἐσπουδάκατε.

CXI. Ibid. VI. 4. 9: κατεδίωξαν πρὸς τὸ στρατόπεδον· compulerunt calones et reliquam ignavam multitudinem in castra: scilicet hoc est εἰς τὸ στρατόπεδον.

CXII. Ibid. VI. 4. 21: πρότερον ὀφθεῖς ἢ ἀγγελεῖς ὅτι πορεύοιτο. Lego: ἐπιπορεύοιτο. Eadem medicina Holwerda usus est VII. 1. 15.

CXIII. Ibid. VI. 4. 24 in Iasonis verbis displicuit propemodum omnibus: εἰ δ' ἐπιλαθέσθαι βούλεσθε τὸ γεγενημένον πάθος. Dindorfius ἀναμάχεσθαι coniecit, Madvigius ἐξιάσασθαι. Liebholdus ἐπανάγεσθαι, alii alia, quae tamen omnia nimis recedunt a tradita scriptura: hoc certe incommodum vitabit mea suspicio: εἰ δὲ πάλιν εὖ θέσθαι βούλεσθε.

CXIV. Ibid. VI. 4. 29: πάνυ μετρίως ἐκάστη πόλις ἐπαγγελλομένων· imo μετρίων.

CXV. Ibid. VI. 4. 29: ἐκήρυξε δὲ καὶ νικητήριον χρυσοῦν ἐφ' ἑαυτὸν ἔσεσθαι, εἴ τις τῶν πόλεων βούνην ἡγεμόνα κάλλισον τῷ θεῷ θρέψει. Sensu vacuum hoc est et emendandum: ἢ τις.

CXVI. Ibid. VI. 4. 35: ἐπεὶ δ' αὐτὸς παρέλαβε τὴν ἀρχήν, planissime requiritur οὗτος et in iis quae continuo sequuntur: χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς ταγὸς ἐγένετο, χαλεπὸς δὲ Θηβαίοις, insititium videtur id quod est ταγός.

CXVII. Nunc expendamus quod legimus de uxore Alexandri

Pheraei, quae fratres suos in thalamum vocarat, ut maritum obtruncarent, ibid. VI. 4. 36. Adstat illa dum opus peragitur extra thalamum et ἐπισπάσασα τὴν θύραν εἶχετο τοῦ ῥόπτρου, ἕως ἀπέθανεν ὁ ἀνὴρ. Fortasse thalamus extrinsecus ne potuit quidem claudi; fortasse clavis non erat ad manus; certe pessulum non obdidit. Itaque ἐπισπάσασα τὴν θύραν firmiter tenet τὸ ῥόπτρον, ne maritus elabi possit. Erat igitur ianua *apposita* non clausa, προσέκειτο ἡ θύρα ut Graeci loquuntur. Apud Herodotum III 78, postquam septem coniurati supervenerunt, magi effugere conantur et alter καταφεύγει ἐς τὸν θάλαμον θέλων αὐτοῦ προσθεῖναι τὰς θύρας. Similiter Plutarchus in Vita Marii c. 38. Etenim ianuam nisi προσκειμένην claudere non poteris, προσκειμένη non necessario clausa est. Notum exemplum est apud Lysiam de Caede Eratosthenis § 13: ἐκείνη δὲ ἀναστᾶσα καὶ ἀπιοῦσα προστίθῃσι τὴν θύραν προσποιούμενη παίζειν καὶ τὴν κλεῖν ἐφέλλεται. Sed Phaedo, qui secundum Diogenem Laertium II § 105 ἠναγκάσθη εἶναι ἐκ' οἰκήματος, solebat τὸ θύριον προστιθέναι, ut posset Σωκράτους μετέχειν· tamen noctu atque interdiu fores amatoribus semper patebant. Nunc ad Hellenica redeamus et videamus quid tandem narretur V. 4. 7. Phyllidas cum coniuratis perrumpunt in domum Leontiadis eumque obtruncant; deinde cum abeunt, εἶπον τὴν θύραν κεκλεισθαι· εἰ δὲ λήψοιντο ἀνεφυγμένην, ἀποκτεῖναι ἠπειλήσαν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. De hoc loco diligenter egit Holwerda et explosis aliis tentaminibus ita pergit: „Verterim: iusserunt ianuam oclclusam manere, vel: imperarunt, ut ianua oclclusa maneret. Verissimum hoc esse continuo intelliges, si reputaveris Phyllidam et qui cum eo erant, τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ non dixisse: ἡ θύρα κέκληται, sed iis acclamasse: ἡ θύρα κεκλήσθω.” Non poterit melius, si haec est ipsa Xenophontis manus. Sed displicet simplicissima res tam contorte enunciata, nec crediderim coniuratos extrinsecus fores potuisse claudere et, si fecerunt, prorsus inutiliter fecerunt, nam satis erat προστιθέναι. Qui novit praepositiones πρὸς et κατὰ saepissime confundi, concedet leniter corrigi posse εἶπον τὴν θύραν προσκεῖσθαι.

CXVIII. Ibid. VI. 5. 4: ἡγοῦντο, εἰ τοῦτο ἄνευ τῆς σφετέρας γνώμης ἔσοιτο, χαλεπὸν ἔσεσθαι. Malo: γένοιτο.

CXIX. Ibid. VI. 5. 12: εὐρὼν τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας

οἰκοῦντας ἐν ταῖς οἰκίαις. Ridicule hoc dictum est et multum praefero οἰκουροῦντας. Contra male hoc verbum οἰκουρεῖν sese insinuavit in Clementis Alexandrini textum Strom. IV p. 592: ἤδη γοῦν αἱ γυναῖκες οὐδὲν ἔλαττον τῶν ἀρρένων καὶ οἰκουροῦσι καὶ θηρεύουσι καὶ τὰς ποίμνας φυλάττουσι. Egit de hoc loco Cobetus ἐν τῷ Ἑρμῇ Λογίῳ p. 514 et postquam ostendit alienum esse verbum οἰκουρεῖν, πολλὰ δέ, inquit, μάτην ζητήσας τὸ ἐν τῷ οἰκουρεῖν κεκρυμμένον τᾶλθθές ἐρευνᾶν καὶ ἀνιχνεύειν ἄλλοις παρήμι. Nec tamen nimis reconditum vitium est: mulieres quaedam non minus quam viri κηπούροῦσι et aquam non sine magno labore in hortum derivant, nam in Aegypto haec scripta fuerunt.

CXX. Ibid. VI. 5. 15 de Agésilao postquam ad Mantineam pervenit, ita legimus: καὶ ἐκεῖ ἄμα ἐδήλου τὴν χώραν καὶ ἐπόρθει τοὺς ἀγρούς. Non minus absurde ἐκεῖ hic positum est quam ἄμα. Quid verum sit, existimari poterit ex VI. 5. 27: ἔκαιον καὶ ἐπόρθουν et brevi post: κἀντες καὶ πορθοῦντες, item VI. 5. 37: καὶ δένδρα ἐκκεκόφασιν καὶ οἰκίας κατακεκαύκασιν καὶ χρήματα διηρπάκασιν et alibi similiter, unde reponam: καὶ ἔκαεν καὶ ἐδήλου τὴν χώραν.

CXXI. Ibid. VI. 5. 38: τῶν γὰρ ἄλλων μόνους ἂν ὑμᾶς οἶονται ἐμποδὼν γενέσθαι τοῦ ἄρξαι αὐτοὺς τῶν Ἑλλήνων. Miror accusativum casum.

CXXII. Ibid. VI. 5. 47: σκόντες τὴν Εὐρυσθέως ὕβριν διεσώσατε τοὺς Ἡρακλέους παῖδας. Malo: ἰσχυόντες.

CXXIII. Ibid. VII. 1. 17: ἐξὸν τῷ πολεμάρχῳ λαβόντι ὄπισθους ἐβούλετο κατέχειν τὸ χωρίον. Imo: λαβόντα.

CXXIV. Ibid. VII. 1. 23: ἐγγενόμενος δέ τις Λυκομήδης· supervenit et praestat ἐπιγενόμενος.

CXXV. Ibid. VII. 2. 3: οἱ Λακεδαιμόνιοι ἄλλως τε ἐτίμων αὐτοὺς καὶ βοῦν ξένια ἔπεμψαν. Nimis parce; lego βοῦς.

CXXVI. Ibid. VII. 2. 8 exsules quidam cum aliis quos adsciverant, sexcenti numero, Phliuntis arcem occupant. Dum cives illatam vim vi fortiter repellunt ac tandem hostes ex arce proturbant, interim exercitus Arcadum et Argivorum cinxerat urbem, credo ne quis salvus evaderet, nam vix poterant dubitare quin exsules tanto numero oppidulum possent tenere, postquam semel in arcem evasisissent. Οἱ μὲν Ἀρκάδες

καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο καὶ κατὰ κεφαλὴν τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως διώρυττον. Quid sit κατὰ κεφαλὴν et novimus et apparet brevi post § 11: ἐπὶ τοῦ ἄκρου κατέλιπε Σικυωνίους ὅπως μὴ ταύτῃ περιελθόντες οἱ Φλιάσιοι κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν γένοιτο. Provocat Breitenbachius ad nostram „mangelhafte Kenntniss der Localität”; sed optime novimus sitam fuisse Phliuntem in planitie undique montibus circumdata. Nec tempus nunc erat suffodere moenia et κατὰ κεφαλὴν ὑπορύττειν semper et ubique absurdum est. Poterant Arcades fortasse experiri possentne scalis muros adscendere; sed in iis quae continuo sequuntur quantumvis corruptis, videmus tamen exsules esse quos Phliasii repellant; Arcadem et Argivorum nulla ibi mentio. Quid igitur narrare Xenophon debuit? Illud credo, Arcades insedissee montes, qui oppido imminerent, ne quis ex capta urbe effugere posset. Flagitiose corruptum est διώρυττον nec quidquam invenio accommodatius quam διεφρούρουν. Ceterum totum hoc caput male habitum est.

CXXVII. Ὀδοῦ πάρεργον Xenophon operi suo inseruit eximias illas Phliasiorum laudes itaque pergit scribere quid una cum iis Chares gesserit. Ibi haec quoque verba sunt VII. 2. 19: ὥς δὲ τὴν νύκτα ἡγρύπνησαν, ἐκάθειδον μέχρι πόρρω τῆς ἡμέρας. Oculatum testem hic mihi audire videor et Xenophon fortasse devertat ad amicum suum Euclidem, quem ex Anabasi cognovimus.

CXXVIII. Quo tempore hostes cibum parabant, subito Phliasii munitum locum adoriuntur et hostes fugiunt καταλιπόντες πάντα τάπιτήδεια. Deinde sequitur VII. 2. 23: κακῆϊνοι μὲν ταῦτα δειπνήσαντες καὶ οἴκοθεν ἄλλα ἐλθόντα ὥς ἐπ' εὐτυχίᾳ σπείσαντες καὶ καιανίσαντες καὶ φυλακὰς κατασησάμενοι κατέδαρθον. Vix tales minutias retulisset Xenophon, nisi ipse interfuisset; sed non credo commeatum ex urbe in castra apportatum fuisse, cum praesertim Phliasii inopia laborarent, sed longe verisimilius est, effusam ex urbe multitudinem venisse ad locum, ubi nuper pugnatum esset: hoc obtinebimus si rescripserimus: ἄλλοι ἐλθόντες.

CXXIX. Ibid. VII. 3. 7: ὑπερορᾶν μὲν οὐ δυνατόν ὑμῶν ἀνδρὶ, δὲ εἰδείη κυρίου μὲν ὄντας ὅτι βούλεσθε αὐτῷ χρῆσθαι. Quod pronomen ὑμᾶς desiderat Hartmannus, facilius fuerit corrigere οὗς εἰδείη.

CXXX. Ibid. VII. 3. 11: τοῦ ἔχων Ἑλλησι σπονδὰς ἀποδείξαι ἢ προδῶταις ἢ παλιναυτομόλοις ἢ τυράννοις. Non novi παλιναυτομόλους· Graeci eos nisi fallor παλιμβόλους appellant.

CXXXI. Ibid. VII. 4. 3 de Lycomedes Arcades legimus: ὁντων παμπόλλων πλοίων, ἐκλεξάμενος τούτων ὃ ἐβούλετο καὶ συνθέμενος τοίνυν ἀποβιβάσαι ὅποι αὐτὸς κελεύει κτῆ. Hoc video Breitenbachium tueri particulam τοίνυν· und also doch auch interpretatur et adscribit: „denn da er unter den vielen Fahrzeugen für sich ein besonderes wählt, so kann er *also auch* verabreden, an welcher Stelle er an das Land gesetzt sein will.“ Mihi quidem ea ratio parum probatur et video plerosque molestam particulam voluisse eliminare, nec multum praesidii esse arbitror in Oecon. V 2, quem locum Büchschützcius attulit. Lobeckius reposuit τὴν ναῦν, Holwerda τῷ ναυκλήρῳ, Hartmannus τοῖς ναύταις· scribam equidem: συνθέμενος ναῦλον eamque ipsam locutionem vide in Anabasi V. 1. 12.

CXXXII. Ibid. VII. 4. 27 occurrit verbum δξυλαβεῖν· ὅσοι μὲν οὖν ἐγγύτατα ἐτύγχανον ὄντες καὶ ὠξυλάβησαν, ἐξῆλθον. Neque obscurum est quid hoc significet et praeterea Hesychius et Lex. Rhet. Bk. p. 286. 21 recte interpretantur δξυλαβεῖν· τὸ δξέως λαβεῖσθαι πράγματος, nam quod Suidas habet verbum δξυλοβῶ, apparet ex ridiculo errore natum esse. Scribunt autem interpretes vocabulum non alibi reperiri, nisi hoc unico Xenophontis loco, neque attenderunt me ante multos annos alium praeterea locum indicavisse, ubi hoc ipsum verbum restituendum est. Locus est apud Platonem in Politico p. 273 A. Post certum saeculorum intervallum deus ab gubernaculo recedit: οἶον πηδαλίων οἶακος ἀφέμενος εἰς τὴν αὐτοῦ περιωπὴν ἀπέστη· omnia retro currunt fitque rerum conversio: τὸν δὲ δὴ κόσμον πάλιν ἀνέστρεφεν εἰμαρμένη τε καὶ ξύμφυτος ἐπιθυμία. Ipsi dii minorum gentium suam quisque provinciam deserunt: πάντες οὖν οἱ κατὰ τοὺς τόπους συνάρχοντες τῷ μεγίστῳ δαίμονι θεοὶ γινόντες ἤδη τὸ γιγνόμενον, ἀφίσταν αὐτὰ τὰ μέρη τοῦ κόσμου τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας. Quod postquam ipse mundus sensit, facta conversione omnia ruent in peius, donec ille summus deus ad gubernaculum redierit. Mundus, inquit, μεταστρεφόμενος καὶ ξυμβάλλων ἀρχῆς τε καὶ τελευτῆς ἐναντίαν ὁρμὴν ὁρμηθεὶς σεισμὸν πολὺν ἐν ἑαυτῷ ποιῶν ἄλλην αὐτὴν φθορὰν ζῶντων παντοίων ἀπειργάσατο. Difficile

dictu est quid sit *ξυμβάλλων*, sed bene factum quod in Simplicii codice Taurinensi, qui hunc locum descripsit, secundum Peyronem legitur *ξυλλαβών* idque manu ducit ad *δξυλαβών*, quod facillimam explicationem habet. Operae pretium erit aliquando accurate excutere Platonis locos a Simplicio laudatos; veluti in iis, quae post breve intervallum sequuntur, Politic. p. 273 B: *παρὰ μὲν γὰρ τοῦ συνθέντος πάντα καλὰ κέκτῃται*, scribit Cobetus ad Geelium p. 52 invenisse se in Simplicii Codice Parisino pro *κέκτῃται* scriptum *τέτυκται*, quod sane melius. Locus est in libro secundo de Coelo p. 138 a Ed. Amstel., in quo libro edendo quum Karstenius sit secutus apographum Cod. Parisini 1910, quod Cobetus confecerat, nihil miror eum cum Codice scripsisse *ξυμβάλλων*, sed miraculo est *κέκτῃται*, cum tamen secundum Cobetum ipsum in ea ad Geelium epistula, quae tot annos post in lucem protracta fuit, diserte legatur *τέτυκται*. Itaque credibile est Karstenium lectionis praestantiam non agnovisse.

Amstelodami m. Maio 1896.

SOPH. ORD. TYRANN. 15.

Hunc versiculum Nauckius in postrema quam curavit editione ita scripsit:

*ὄρῳ μὲν ἡμᾶς ἡλίοι προσήμεθα
βάθροισι τοῖς σοῖς.,*

nam recepit correctionem Mauritiū Schmidt, cum in libro Laurentiano legeretur: *βωμοῖσι τοῖς σοῖς*. Remanet alterum vitium nemini hucusque animadversum quod nullo negotio tolli poterit. Quod commonstrabit photograpta imago, non exstat in archetypo codice *προσήμεθα* sed *προσκέμεθα* idque manu ducit ad veram lectionem *προσκέμεθα*. Haec scripturae discrepantia etiam Aeschylō prodesse poterit, nam quod in Persis invenitur vs. 880: *νᾶσοι — τᾷδε γὰρ προσήμεναι*, placere debet *προσκέμεναι*. Blaydesius in eandem correctionem inciderat, quae nunc novo argumento confirmatur.

S. A. N.

DE PLUTARCHI MORALIUM CODICIBUS PRAECIPUEQUE DE CODICE PARISINO D. N. 1956.

SCRIPSIT

G. N. BERNARDAKIS.

Ut de aliorum scriptorum ita de Plutarchi codicibus magna inter viros doctos est dissensio. Ex Plutarchi Moraliū editori-
bus alii codicem D secuti sunt, alii alios, praecipueque codicem
Parisinum E (n. 1672); in scriptis quidem, quae codice D con-
tinentur, Wyttēbachius mediam quamdam viam ingressus est,
quamquam neque ipse codicem vetustissimum eundemque prae-
stantissimum contulerat, neque collatio, quam in eius usum
amici neglegentius quam ex illius temporis instituto paraverant,
accurata et quodammodo absoluta erat. Duebnerus autem, cum
et posset et deberet ipsos fontes haud procul distantes adire,
rivulos collationis Conticae turbidos praetulerat, οἶνον παρόν-
τος δέους ἡράσθη; qua collatione nisus talia verba contra codi-
cem, quem ne inspexerat quidem, proicere ausus est: „Quid
quod in eo codice quem Plutarcheorum scriptorum vetustissi-
mum possidet Bibliotheca Regia, n. 1956, saeculi XII (Wyt-
tenbachio D), multi poetarum versus omittuntur, qui in ceteris
exstant, ex alio libro, ut videtur, suppleti” (Praefat. ad Vol. II
p. 2. 1877). Quae mera calumnia est; nam si defectus quosdam
ex homoeoteleuto ortos exceperis, neque poetarum versus omit-
tit codex neque quidquam simile committit, sed contra saepe
suppletos tradit, ut infra videbimus. Neque rectius iudicavit
idem vir doctissimus (p. 4 l.l.): „Denique (quod maxime cir-
cumspectum reddere debebat) in antiquissimis codicum nostrorum

apertissima deprehendimus audacis interpolationis specimina, plurima in D, qui nihilominus aequè multas servavit sinceræ scripturas et sine dubio a Plutarcho profectas". Solus Hercherus ut melius codicem cognovit ita fidelius eum expressit. Quem codicem ego quoque optimo, ut mihi quidem videor, iure ducem mihi elegi. Quam existimationem, quamvis re ipsa probatam, sunt quidam qui rationibus non ex re ipsa petitis sed ex arbitrio suo impugnare et omni modo infringere studeant — nam simplicia et facilia sordent — velut Sofus Larsenus (*Studia critica in Plutarchi Moralia. Hauniae 1889*) et Guilelmus Paton (*Plutarchi Pythici dialogi tres. Berolini 1893. The Treatise of Plutarch De cupiditate divitiarum. London. 1895*). Ille præter Wytttenbachii et Praefationis meae lectiones quasdam nihil aliud novit, Paton autem etiam Dialogorum Pythiorum et libelli qui „de cupiditate divitiarum" inscriptus est collationes Conti possidet (nam in libello posteriore lectionis supplementum ex codice ipso, postquam de codice iudicium conscripsit, ductum est). Atqui de quovis codice ut recte iudices et eum et alios, comparandi quidem causa, accurate noveris necesse est, non lectiones quasdam ad rem diiudicandam perpaucas. Neque recta esse potest Patonis opinio codicem D in Dialogis Pythicis, in quibus codicem cognovit, optimum esse, foede interpolatum in reliquis scriptis, in quibus non cognovit (*Pythic. Dial. p. xiv*).

Sed cum de hoc præcipue codice agatur, inquiramus in eum paulo accuratius. Et ante dixi et nunc dico hunc codicem in eis quidem quos servavit libellis præstantissimum mihi videri res ipsas examinanti. Si autem hic illic interpolata quaedam inveniuntur, excusationem codex habet in eo quod nullus codex, in Plutarcho quidem, quamvis bonus sit, interpolationis culpa liber est. Sed interpolatio ab interpolatione aliquid differt. Qui codicem D descripsit, interdum aut ea quæ sive in margine sive inter versus archetypi adnotata fuissent in textum bona fide ut genuina recepissee, aut vocabulorum quorundam terminationes quæ in archetypo vel omissæ vel evanidae essent, perperam supplevisse videtur. De codicis D interpolationibus vid. p. xix Praefat. ad Vol. I, quibus exemplis alia quaedam h. l. subiungere placet, velut p. 525a (III 359, 12) *τινα ἄλλον*

pro *τινα* exhibent D et duo alii, ubi *ἄλλον* ex margine in textum irrepsisse videtur. Similiter p. 527 b (364, 24) *οὐδὲν οὖν* pro *οὐδὲν*, 527 e (366, 11) *ἡ καὶ τῶν* pro *ἡ τῶν*. Nec desunt interpolationis in omnes codices propagatae exempla, velut p. 107 f (263, 10), 115 c (281, 17) ubi *νομίζομεν* (*νομίζειν*) quod participio *τετελευτηκότας* adhaesit delendum est ut glossema ad *ἡγούμεθα*. Similia glossemata paulo post (281, 20 et 23) sustulit Sauppins. Interpolata enim in hoc libello sunt plurima. Sed cf. p. 475 e (III 235, 23), ubi omnes codices nostri *κατηγόρους Ἄνυτον καὶ Μέλητον* praebent. Interpretamentum arguit Stobaeus (p. 161 ed. Wachsm.). Interpolationis paulo audacioris exemplum insignius invenitur p. 471 d (225, 12): *οὐδὲ γὰρ ὁ τοξεύειν τῷ ἀρότρῳ βουλόμενος καὶ τῷ βοῖ τὸν λαγῶν κυνηγετεῖν δυστυχῆς ἐστὶν οὐδ' ὁ γρίφοις καὶ σαγήναις ἐλάφους μὴ λαμβάνων οὐδ' οἷς δαίμων οὐκ ἐναντιοῦται μοχθηρός, ἀλλ' ἀβελτερία καὶ μωρία τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσα*, ubi si *ἐπιχειροῦσα*, quod Reiskio debetur, pro *ἐπιχειροῦσι* excipias, cetera fere omnia codex D exhibet: — *οὐδὲ τῷ γρίφοις καὶ σαγήναις ἐλάφους μὴ λαμβάνοντι μηδὲ εἰς (οἷς codex E) δαίμων ἐναντιοῦται μοχθηρός, ἀλλ' ἀβελτερία* (ita V¹ pro *ἀβελτηρία* aut *ἀβελτηρία*) *καὶ μωρία* (ita V^{1,2} pro *μωρία* aut *μοχθηρία*) *τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν* ita ceteri omnes praeter Barberinum qui haec: *οὐδ' ὁ γρίφοις καὶ σαγήναις ἐλάφους μὴ λαμβάνοντι μηδὲ ὥς* (sed δὲ supra scripsit m. tertia et v in rasura eadem m.) *δαίμων ἐναντιοῦται μοχθ. ἀλλ' ἀβελτηρία καὶ μω. τοῖς ἀδ. ἐπιχειροῦσιν*. Sed neque codicis D scriptura quamvis melior neque vetus coniectura quamvis ingeniosa omni ex parte satisfaciunt; nam si codicem D sequimur, oppositio proxima (*ἀλλ' ἀβελτερία κ.τ.λ.*) haud recte se habet; veteris autem emendationis hoc est vitium, quod mutata constructione (nam a nominativo in dativum abiit interpolator propter *δαίμων*) aut oppositio *ἀλλ' ἀβελτερία — ἐπιχειροῦσα* ad posteriorem partem solam (*οὐδὲ τῷ γρίφοις κ.τ.λ.*) referatur necesse est, id quod sententiae adversatur, aut si scribitur *ἀλλ' ἀβελτερία — ἐπιχειροῦσιν*, dativus antecedens (*οὐδὲ τῷ — λαμβάνοντι*) non quadrat. Accedit quod paulo insolentius dictum est *ἀβελτερία — ἐπιχειροῦσα*. Quid igitur? Ex nominativo *δαίμων* qui supererat et dativus praegressus ortus est et insequentia (*οὐκ*) *ἐναντιοῦται μοχθηρός*. Quid enim aliud supplendum erat? Scribendum ita

videtur: οὐδ' ὁ γρίφοις καὶ σαγ. ἐλάφους μὴ λαμβάνων μηδὲ ὅς
 δυσδαίμων, ἀλλ' ἀβελτερίᾳ καὶ μωρίᾳ τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν.
 In hoc autem libello aequae atque in praegresso codicem Bar-
 berinum auctoritatis haud contemnendae esse, apparet etiam ex
 scriptura, quam solus servavit p. 458 f (194, 2) Σατύρου τοῦ
 Σαμίλου contra ceteros omnes, qui τοῦ Σαμίλου omiserunt. Cf.
 Stobaeus Flor. 20, 58. Quid quod ne Stobaei quidem codices
 interpolationis crimine prorsus vacant. Cf. Stob. Flor. 101, 20
 (= Plut. p. 127 a) ubi θαρροῦντας μάχεσθαι glossema est ad
 θαρρεῖν. Similiter p. 129 b πυκναὶ pro πικραὶ. Item Stob. Flor.
 4, 117 (p. 466 c) ἀνομοιότερον glossema est, quod olim margini
 adscriptum erat ut significaretur Plutarchi fragmentum non
 plane similis eis quae praecedunt argumenti esse. Vera scriptura
 est ἰζόν, quam Plutarchi codices servaverunt.

Sed ex deverticulo in viam. Huiusmodi sunt codicis D inter-
 polationes. Interpolationis autem, qua quidquid obscurum et
 arduum est, ex libidine et insolenter mutatur, crimine prorsus
 vacuus hic codex est. Nam unum quod supra vidimus exemplum,
 satis ut videtur antiquum, commune cum omnibus codicibus
 est. Contra complures sunt loci, ubi apparet codicem D inter-
 polatione vacare, ceteros omnes alienis verbis contaminatos esse.
 Exempla aliquot selecta sententiam meam confirmabunt. Selecta
 dixi, nam ea tantum, quae ad rem, de qua agitur, demon-
 strandam aliquid conferent, attuli.

Talia autem videntur I) ea quae propterea quod hiatus evi-
 tatur ad rem de qua agitur demonstrandam aptissima sunt.
 II) ea quae optimorum codicum comparatione probari possunt.
 III) ea quae aut eiusdem scriptoris aut aliorum aliis locis con-
 firmantur. IV) ea quae criticorum praestantissimorum coniectu-
 ras confirmant. His accedent loci et ei in quibus interpolatio
 reliquorum codicum manifesta est et ei qui magnam lectionis
 discrepantiam prae se ferunt. Neque praeteribo locos, qui aut
 Patoni aut aliis codicem D interpolatum esse demonstrare visi
 sunt. Haec mihi, postquam omnia diligenter circumspexi, ad
 rem propositam demonstrandam accommodata esse videntur.
 Si quid omissum est, alii videant, ut postea ego quoque
 respiciam.

I. Codicis D lectiones, quae eo quod hiatus aliorum tollitur probantur, sunt inter alias hae: p. 93 f (= p. 227 edit. meae) εἰς πολλοὺς μεριζόμενον ἐξαμαυροῦται D: εἰς πολλὰ δὲ μεριζομένη ἐξαμαυροῦται. — p. 392 a (= III 20, 11) ὁ δὲ τοῦ 'χαῖρε' οὐδὲν μεῖον ἐστίν D: ὁ τοῦ χαῖρε δὲ οὐδὲν μεῖον ἐστίν. — p. 425 a (= 107, 13) σῶζει καὶ φυλάττει κατὰ χώραν ἕκαστον D: σῶζει κατὰ χώραν καὶ φυλάττει ἕκαστον. Recte Barberinus quoque. — p. 470 e (= 223, 2) καὶ ζηλωτὸν εἶναι μᾶλλον ἢ ζηλοῦν D: καὶ ζηλωτὸν μᾶλλον εἶναι ἢ ζηλοῦν. — p. 480 d (= 248, 10) καλοὺς ἐκείνους καὶ ἀγαθοὺς ἡγούμενος D: καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐκείνους εἶναι ἡγούμενος quae non modo hiatu verum etiam interpolatione laborant. — p. 489 f (271, 3) ἡθέλησεν ἐκ τῆς γυναικὸς ἀνελεῖσθαι D cum aliis: ἐκ τῆς γυν. ἡθέλ. ἀνελεῖσθαι V²: ἐκ τῆς γυν. ἀνελεῖσθαι ἡθέλησεν ceteri. — p. 508 a (= 316, 21) θυεῖν αὐτῷ θυγατριδῶν ἀπολωλότων D: θυεῖν αὐτοῦ θυγατριδῶν ἀπολωλότων Barb. Vind(obonensis n. 73): θυεῖν θυγατριδῶν αὐτοῦ ἀπολωλότων reliqui. — p. 514 a (= 331, 13) προάγειν καὶ ἀπομυκύνειν αἰεὶ δι' ἡδονὴν D: προαγαγεῖν καὶ ἀπομυκῦναι αἰεὶ δι' ἡδονὴν reliqui omnes praeter Barb. qui αἰεὶ antea neglectum post ἡδονὴν collocavit. — p. 542 b (= 402, 5) οἱ Ἀθηναῖοι παρέσχον αὐτοὺς (l. αὐτοὺς) ita D et Vind.: οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοὺς παρέσχον. — p. 556 d (= 438, 5) διὰ τὰ πάντα μεταπτωτὸν αὐτοῦ D: διὰ τὸ πάντῃ εὐμετάπτωτον αὐτοῦ.

II. Codicem D cum optimis consentire exempla aliquot (nam plurima sunt) ex uno scripto sumpta ostendent: p. 453 d (= 3 p. 180, 1) ἐστίν pro γέγονεν exhibet D cum V^{1,2} Barb. Vind. — ib. p. 454 c (= 181, 22) σιδηρὸς ἀσθενὴς καὶ λεπτὸς eidem: σιδηρὸς λεπτὸς καὶ ἀσθενής. — p. 455 a (= 183, 17) non τὸν Ἀγαμέμνονα sed τῷ Ἀγαμέμνονι eidem. ib. sub d διακλάσας eidem non διακλάσας. ib. e. ῥίψω σε εἰς θάλασσαν eidem: ῥίψω σεαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. ib. ἦν Φησιν eidem: ἢ Φησιν. — p. 456 b (= 186, 19) καὶ γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν D Barb. Vind. E Flor(entinus Plut. 56, 4) quae lectio recipienda erat: καὶ γὰρ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. ib. εὐθυμόνει eidem: εὐσχυμόνει ib. e γινομένη D Barb. Vind. V^{1,2}: γενομένη ib. μαψυλάκταν D Barb. Vind. V^{1,2} Flor.: μαψυλάκταν. — p. 457 d (190, 15) θέλη D Vind. V¹: θέλης. — p. 458 b (192, 3) χαίρειν D Barb.

Vind. V^{1.2}: *φέρειν*. ib. *ε οὐ θέτον* D Barb. V²: *οὐ θέτον δὲ*. ib. *ἐκείνος* post *πόλιν* collocant D Barb. Vind. V^{1.2}, post *οὐκ ἂν* reliqui. ib. *δ ἐφ' ὃ* D Barb. Vind. V¹, m. sec. V²: *ἐφ' ᾧ*. — p. 459 a *ἔχοντος* D Barb. Vind. V² cod. Xyl.: *ἔχοντας*. ib. *β προσκρούματα* D Vind. V¹ Flor.: *προσκρούσματα*. ib. *φ: ἡδίκηκε* D Barb. Vind. V¹: *ἡδίκησε*. — p. 460, 1 *μαστιγοῦν καὶ κολάζειν* eadem: *καλάζειν καὶ μαστιγοῦν*. — p. 462 c *ὡς* D Barb. Vind. V^{1.2} E: *ὡς ὁ*. ib. *φ: ἐφ/εμεν* D Barb. Vind. V^{1.2} C Coll. Nov.: *ἀφ/εμεν*. — p. 463 a (204, 2) *ἀπέσπασται* D Barb. Vind. V^{1.2}: *ἐμπέπλησται*. ib. *ὧς τις* D Barb. Vind. V¹: *ὧς τι* vel *ὅστις*. ib. *ε οὕτως* D Barb. Vind. V^{1.2} cod. Xyl.: *οὔτε*. — p. 464 b (207, 8) *ἀφροδισίων ἐνιαυτὸν* D Barb. Vind. V¹ cod. Xyl.: *ἐνιαυτὸν ἀφροδισίων*. H. l. referenda est lectio eiusdem pag. (207, 7) *ὁμολογίας ὁμιλίας*, quae confirmatur etiam eo quod *ὁμιλίας* V^{1.2} Vind., *ὁμολογίας* reliqui exhibent.

III. Codicis D scripturae, quae aut Plutarchi aut aliorum scriptorum locis confirmantur, sunt inter alias hae: p. 24d (58, 22) *σφῆ* D ut Homerus: *σφιν*. — p. 27 d (66, 4) *ἄγοντες* ut Homerus: *ἔχοντες*. — p. 61 e (149, 4) *τῷ φρονοῦντι καὶ λογιζομένῳ*. *τῷ σωφρονοῦντι καὶ λογιζομένῳ*. Cf. p. 442 a. c. 758 e. 792 a. 963 d. f. 992 e. 1119 a. — p. 96 f (234, 26) *πολυχρόου: πολύφρονος*. vid. Bergk. 2 p. 140. — p. 99 f (242, 25) *δέξασθαι* ut Hesiodus: *δέξηται*. — p. 100 a (243, 4) *οὐ γὰρ μόνον τὸ εὖ* Demosthenes: *οὐ γὰρ μόνον εὖ* D: *τὸ γὰρ εὖ* reliqui omnes. — p. 105 e sq. (257, 17, 20, 23, 25) lectiones *μήσατο, ἐπέλλαβε, ἐφ' ἡμέρη, μητιέτα*, quas veras esse Homerus docet, solus cum familia D praebet. — p. 107 c (262, 4) *versus τὸ τῆς τύχης* — *προβήσεται* accessit ex cod. D et eius familia. — p. 108 a (263, 24) *παρέχει ἢ τὸ σῶμα* D cum familia: *περιέχει τὸ σῶμα*. — p. 108 c (264, 16 sq.) *verba τότε γὰρ αὐτῇ* — — — *μηδὲ ἀναμπιπλώμεθα τῆς τούτου φύσεως* addita sunt ex D et familia. — p. 169 b (415, 2) *Διὶ χθονίῳ* solus D ut Hesiodus: *Διὶ τε χθονίῳ*. — p. 506 c (III p. 312, 16) *ἐξέπεμψεν ἐξελὼν: ἔπεμψεν ἐξελὼν*. Cf. p. 38b, 146 f. — p. 485 a (259, 9) *ὄνανιν φύονται* D ut Xyl.: *ὀδὸν ἵνα φύονται* (vel *φύωνται*). vid. Bergk. 3 p. 689. — p. 516 b (336, 18) *μελάθρου* solus D ut Homerus: *δόμοιο* alii; alii omiserunt, sed omissio recta ad *δόμοιο* ducit. Huc pertinent duo loci ex

p. 527b quos hic omitto, quoniam postea repetam. — p. 543f (406, 13) verba *σύν τ' ὅστέ' ἀράξει (ὅστέα ῥάξει codex)*, quae solus praebet D, confirmat Homerus.

IV. Criticorum coniecturas passim confirmat codex D. Exempla affero haec: p. 36e (89, 21) *ἐν νόθῳ φωτὶ κεκραμένης* solus D ut Reiskius: *ἐν ν. φωτὶ καὶ κεκραμένης*. — p. 97e (236, 16) *ἐνέπλησε πολέμου* solus D ut Reiskius: *ἐνέπλησέ τε πολέμου*. — ib. sub e (237, 2) *εἰ δὲ* solus D ut idem vir doctus: *εἰ*. — ib. p. 98d (238, 27) *ἀμείνονι* idem: *ἄμεινον*. — p. 115e (282, 18) *καὶ πρῶτον* solus D ut Madvigius: *καὶ τὸ πρῶτον*. — p. 454f (III p. 183, 9) *γινομένης* D ut Erasmus *γενομένης*. — p. 457d (190, 9) *ἡ γὰρ ἀνδρεία* D ut Reiskius: *ἡ μὲν ἀνδρεία* (vel *ἀνδρία*). — p. 462f (203, 23) *παθῶν τῆς ψυχῆς* idem: *παθῶν ψυχῆς*. — p. 463a (204, 4) *φθόνου* D ut Abreschius: *φόνου* (*φόβου*). — p. 464c (207, 13) *θεοφιλῇ καὶ ἱερᾷν* D ut Wyttenbachius: *θεοφιλῇ καὶ ἱερᾶς* (vel *ἱερὰς*). — p. 465d (210, 5) *ἐξαιρῶν* idem: *ἐξαίρων*. — p. 466c *ἐξαιρουῖσι* D ut Reiskius: *ἐξαίρουσι*. — p. 475a (234, 7) *ἐκείνο* D ut Reiskius: *ἐκείνον*. — p. 475e (235, 22) *πρὸς τὴν τύχην* D ut Madvigius: *καὶ πρὸς τὴν τύχην* reliqui et Stobaeus. — p. 482e (253, 23) *κουφοτέρων* D ut Reiskius: *κουφότερον*. — p. 490e (272, 28) *πρὸς ἄλλους* D ut Reiskius: *πρὸς ἀλλήλους*. — p. 491f *καταδύονται* idem: *καταλύονται*. — p. 512d (327, 24) D ut Reiskius: *προσβάλλουσι*. — p. 514e (333, 8) *ἡ γλῶσσα ἀσπαίρει* idem: *ἡ γλῶσσα ἀπαίρει*. — p. 517d (340, 9) *εὐπρεπεστάτη* D ut Ritschl (vid. Nauck. Fragm. p. 315): *εὐγενεστάτη*. — p. 520f (348, 18) *θηρίων* D ut Reiskius: *θηρίων* vel *θηρῶν*. — p. 529d (370, 27) *τὸ βλέπτον* D ut Matthaeus: *τὸ βλέπτειν*. — p. 533d (380, 23) *τῷ δυσωπεῖσθαι* idem: *τοῦ δυσωπεῖσθαι*. — p. 536a *ἀπὸ τῶν ὧτων* D ut Reiskius: *ὑπὸ τῶν ὧτων*.

V. Hoc capite de codicum interpolatione agetur. Quam rem gravissimam sane ita tractabo, ut a minoribus ad graviora, a leviori ad notabiliorem scripturae vel discrepantiam vel interpolationem (nam h. l. idem fere est) gradatim progrediar. Atque spero fore ut tandem quid interpolatio ab interpolatione differat aut qui codices revera interpolati sint melius intellegatur. Incipio

a facilioribus. p. 11e (= 25, 27) τὴν τῶν ἐρώτων δμιλίαν ἡγοῦνται ita D solus: νομίζουσι τὴν τῶν ἐρώτων δμιλίαν Vind.: νομίζουσι τὴν μετὰ τῶν ἐρώτων δμιλίαν ceteri, nisi quod in codice Parisino C μετὰ supra lineam est. Cf. p. 115b. Licetne dubitare num codicis D scriptura archetypa et genuina, reliquorum autem ex interpolatione orta sit? — p. 12a (26, 25) καὶ μικρὰ παντάπασιν λέξω ita unus D: καὶ μικρὰ παντάπασιν lac. 7 litt. Vind.: μικρὰ παντάπασιν sine ulla lacuna alii: μικρὰ παντάπασιν εἰπὼν alii, nisi quod εἰπὼν in codice C add. m. secunda. Nonne in propatulo est quomodo vulgata nata sit? — p. 97d (236, 16) ἐνέπλησε solus D: ἐνέπλησεν Vind.: ἐνέπλησέ τε ceteri. — ib. p. 97e (237, 4) φασι solus D: λέγουσι. — 98f (240, 10) τῆς εὐβουλίας εἶναι ita solus D, quibus lector Christianus addidit καὶ τῆς προνοίας, quae lectio in ceteris omnibus est. Similem interpolationem vid. p. 129c (316, 17) ἂν μὴδὲν ἢ πνευματικόν. — p. 99a (240, 14) ὅτι γὰρ τούτοις βραχεῖά τις παρεμπίπτει τύχη ita unus D: καὶ εἰ μὲν βραχεῖα σοφῶς τύχη παρεμπίπτει, χαλκοτύπῳ τε καὶ οἰκοδόμῳ ceteri omnes, quae quis non videt interpolata esse. Vide tamen infra. — p. 51f (125, 11) ἐν τισὶ νομαῖς D solus, quibus additum est θηρίου propter νομαῖς, explicandi causa, in reliquis. Quae autem tentavit Paton ἐν τῷ συννέμεσθαι θηρίῳ, ut vulgatam tueretur, neque graecitati neque sententiae satisfaciunt. Neque aliorum emendationes probari possunt. — p. 117d (287, 7) κηδόμενος τοῦ ἀνθρωπείου γένους καὶ προορώμενος ita solus D: προειδὼς καὶ κηδόμενος τοῦ ἀνθρωπείου γ. καὶ προορώμενος. — p. 167e (410, 26) τῶν ὀφελούντων ita solus D: τῶν ὀφελούντων καλῶν (vel κακῶν). — ib. f (411, 9) ὁ Πίνδαρος φησι ita solus D: ὁ Πίνδαρος θεοῦς φησι ubi θεοῦς prorsus otiosum est. Cf. p. 549a (III p. 419, 8) de qua dixi in Praefatione p. xxiii. — p. 477f (III p. 241, 8) αὐτοὶ ἑαυτοῖς ita D solus, quae recipienda erant: αὐτοὶ μὲν ἑαυτοῖς, ubi μὲν prorsus vacat. — p. 484b (257, 4) λίαν ἔδοξεν ὀχλικός, ἀριθμητικὴν καὶ δημοκρατικὴν ἐπεισάγων ἀναλογίαν ita solus D: λίαν ἔδοξεν ὀχλικῶς ἀριθ. καὶ δημ. ἐπεισάγειν ἀναλ. Postquam ὀχλικός in ὀχλικῶς abiit, etiam ἐπεισάγων in ἐπεισάγειν mutatum est. — p. 52b (126, 6) συσχηματιζόμενος ita solus D: σχηματιζόμενον aut μετασχηματιζόμενον aut μετασχηματιζόμενος, in V¹ antiquissimo supra scripsit μετα man. tertia.

Postquam *συ* propter insequens *σ* omissum est, *μετα* praepositione supra *σχηματιζόμενος*(*ν*) scripta lectio *μετασχηματιζόμενος* nata est. — p. 167 e (410, 24) *μεγαλοφροσύνης καὶ εὐμενείας* (*εὐμενίας* D) ita cod. Xyl. et D: *μεγαλοφροσύνης μετὰ βίας* (*μεταβίας* pr. man. V^a), ubi *μετὰ βίας* ex vestigiis litterarum confectum est. — p. 95 e (231, 21) praeter codicem D ceteri omnes exhibent haec: *ἀλλ' οἱ πολλοὶ τὰς πολυφιλίας ἀδύναται παρέχειν μόνον ὥς ἔοικε σκοποῦσιν, ἀ δ' ἐμποιεῖν παρορῶσι*, quae nisi *ἀνταπαιτοῦσι*, quod solus D praebet, pro *ἐμποιεῖν* scripseris, intellegi non possunt. Cf. p. 107 e (263, 3) *ἡμῶν αἰνιττόμενος* ita D cum aliis: *ἡμᾶς διδάξαι πειρώμενος* alii. p. 482 a (III p. 252, 1) *ὃ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων εἰκὸς ἐστὶν ἐπιχωρεῖν ἔνια*, ubi *τὴν ἀρετὴν*, quod reliqui omnes pro *τῶν ἀμαρτημάτων* praebent, vestigiis litterarum debetur. Similiter ea, quae p. 544 a (406, 19) pro *καὶ λόγων ἀκρόασι* *βλιγωρίαν* exhibent omnes ceteri, explicanda sunt. Ceterum cf. p. 99 b (240, 25) *τὸ συνεκπίπτον ἄσθμα μὴ κατορθοῦντα γράφειν τε* ita unus D: *συνεκπίπτον* (vel *συνεκπίπτων* vel *συνεκπίπτειν* vel *συνεκπίπτοντα* vel *συνεκπίπτουσιν*) *ἀσταθμῇ* (vel *στάθμη* vel *ἀσταθμῇ*) *ἄρ' ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ γράφοντα*. p. 525 b (III p. 359, 18) *τὰς ἐπιθυμίας, ἃς μῆτε ἄνδρα Φησὶν Ἀλκαῖος διαφυγεῖν μῆτε γυναῖκα* D cum aliis: *τὰς ἐπιθυμίας ἃς μῆτε εὖρε μὲν* (vel *ἤυρεν μὲν* vel *εὐρέμεν* vel *εὖρε μὲν* vel *ἤυρεν μὲν* vel *ἤρεν μὲν*) *Φησὶν Ἀλκαῖος μῆτε γυναῖκα*, quae sunt qui praeferant; quare lectionis farraginem adnotandam curavi. Facilia et simplicia sordent! p. 542 b (402, 8) *λανθάνει γὰρ οὕτω τὸν ἀκροατὴν τοῖς ἰδίοις ἐπαίνοις συνυποδύμενος* (*συναποδύμενος* codex) *ὃς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ λεγομένοις ἡδέται καὶ χαίρει μὲν ἐφ' οἷς κατάρθωσεν ἔχει, τῷ δὲ χαίρειν* ita solus D: — — *συνυποδύμενον τὸ* (vel *τὸν*) *τοῦ λέγοντος ἡδέως προσδεχόμενον καὶ χαίρει* (vel *χαίρειν*) *μὲν ἐφ' οἷς κατάρθωσε λεγομένοις* (vel *κατάρθωσεν ἔχει*), *τῷ δὲ χαίρειν* ita fere ceteri; quae ut intellegantur scribenda sunt ita: — — *συνυποδύμ//// το// του λεγο//// ἡδε// καὶ χαίρειν* cett. *λεγομένοις* autem, quod quidam praebent, glossema est. — Sed mutemus partes. p. 13 e (30, 19) *πρὸς καιρὸν ὀργισθέντας* solus D: *προσοργισθέντας* reliqui, unde verbum inauditum *προσοργίζεσθαι* in lexicis. — p. 24 a (57, 5) *τὴν μετ' ἀργίας* — *ἀπορίαν κακίζειν αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον οὔσαν* ita unus

D: τὴν μετ' ἀργίας — ἀπορίαν αἰσχροὺς καὶ ἔπον. οὔσαν, qua in scriptura neque accusativus quo referatur habet neque οὔσαν a praegresso ὡς pendere potest. — ib. paulo post b (57, 25) τὸ ἀσυλλόγιστον ἡμῖν τῆς αἰτίας σημαίνεται καὶ ὅλως οὐ καθ' ἡμᾶς ita unus D: τὸ ἀσυλλ. ἡ. τ. αἰτίας καὶ ὅλως οὐ καθ' ἡμᾶς ubi aegre caremus verbo. — p. 27c (65, 22) διὰ τὴν ἐλπίδα θαρροῦντας (θαρροῦντες codex) καὶ τὸ μέλλον οὐ προσδοκῶντας ita solus D: διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ μ. οὐ προσδοκῶντας ubi participium alterum requiritur. — p. 43f (106, 13) πρὸς δὲ τοὺς ὄντως φιλοσόφους οὐ καλῶς ita D: περὶ δὲ τῶν ὄντως φιλοσόφων quae incongrua sunt. — p. 110f (270, 20) χρὴ μὴ φέρειν οὕτω βαρέως ὡς ἀπολωλεκτός ita D cum aliis: χρὴ βραδέως ἀπολωλεκτός. — p. 117b (286, 14) ὀδύνην αὐτοῖς ἀφέντος ita D cum familia: αὐτῆς μένων: lac. 3—4 litt. τῆς μένων: lac. 9—10 litt.: αὐτῆς μένων ἀφέντος. — p. 164f (403, 9) ἐκβολαὶ τῶν ἄρθρων ita D et m. sec. in mg. Vind(onobensis): ἐκβολαὶ τῶν ἀνῶν (i. e. ἀνθρώπων). — ib. paulo post (403, 16) ὅθει κατὰ πετρῶν D cum familia: ὅθει κατὰ τῶν πετρῶν. — p. 166a (406, 7) ἀγύρτας καὶ γόγτας ita D et Barb., reliqui add. ἀνθρώπους, quod glossa esse ostendunt p. 63a. Vit. Cic. c. 17. — p. 166e (408, 12) λαμβάνοντας vocabulum prorsus necessarium accessit ex D et codice Neapolitano. — p. 167d (410, 14) κακοὺς ὑπάρχειν ita solus D: ὑπάρχειν reliqui. ὕπαρ ἰδεῖν C. F. Hermann, quod nimis festinanter recepit Duebnerus, nam sententia requirit κακοὺς ὑπάρχειν. Similiter p. 551d (425, 21) postquam διδόναι, quod solus exhibet D, excidit, alius aliud addidit frustra. Item p. 555f (436, 23) nihil nos neque codicum scripturae neque criticorum emendationes adiuverunt. Solus codex D verum supeditavit. — p. 167d (410, 20) χαλκοτύποις μὲν πείθονται — — ἀνθρωπόμορφα τῶν θεῶν τὰ εἶδη ποιοῦσι ita D solus: in ceteris pro τὰ εἶδη ποιοῦσι scriptum est τὰ σώματα εἶναι, quae nos quoque supplevissemus, si eorum loco lacuna esset in codicibus; sed vera non sunt. — p. 168b (412, 4) καὶ πάντα πάσχειν προσηκόντως δι' αὐτὸν οἶται ita solus D, reliqui pro οἶται exhibent τὸν νοῦν, quo recepto nulla est sententia. — p. 170c (417, 26) τούτους ἔδει τοξεῦσαι (κατατοξεῦσαι corr. Reiskius) τοὺς τοσαύτην ὁμότητα — καταψευδομένους ita D cum familia, ceteri omiserunt ἔδει τοξεῦσαι τοὺς verba prorsus necessaria,

quibus omissis locus intellegi nequit. — ib. f (418, 5) ὁ δὲ δεισιδαίμων οὐ βούλεται, πιστεύει δ' ἄκων· φοβεῖται γὰρ ἀπιστεῖν ita solus D: ceteri cum in archetypo suo verba γὰρ ἀπιστεῖν non invenissent, suppleverunt de suo ἀποθανεῖν γὰρ ante φοβεῖται. — Insequitur καίτοι γ' ὥσπερ ὁ Τάνταλος (auditur ἡγάπα) ὑπεκδύναι τὸν λίθον ἐπαιωρούμενον οὕτω καὶ οὗτος (auditur ὑπεκδύναι) τὸν φόβον ὥς οὐχ ἥττον ὑπ' αὐτοῦ πιεζόμενος ἀγαπήσειεν ἂν ita D cum familia: εἰ δὲ ὥσπερ ὁ Τάνταλος ὑπεκδύναι τὸν λίθον ὑπαιωρούμενος τῷ φόβῳ καὶ πιεζόμενος ἀγαπήσειεν ἂν reliqui, quibus receptis locum interpretari non possis. — p. 171a (419, 19) περιῶδοις σελήνης ἢ κινήσεσιν ἡλίου ita D, in ceteris σελήνης siglum excidisse videtur. — p. 171e (420, 19) οἱ δ' ἄτεκνοι παρὰ τῶν πενήτων ὠνούμενοι παῖδια κατέσφαζον καθάπερ ἄρνας ita D cum familia, in ceteris κατέσφαζον verbum omis- sum est, fortasse tamen propter insequens καθάπερ. — Paulo post κρότου τε κατεπίμπλατο πάντα — — τοῦ μὴ γίνεσθαι τὴν βοήν τῶν θρῆνων ἐξάκουστον D cum familia: ἔτι δὲ κατεπίμπλατο — — τοῦ μὴ γενέσθαι τὴν βόησιν ἐξάκουστον. — Denique ib. sub e (421, 11) haec: Φευκτέον οὖν αὐτὴν ἀσφαλῶς τε καὶ συμ- φερόντως D cum familia: ceteri autem nil nisi Φευκτέον αὐτὴν. — Nunc tandem intellegitur etiam p. 167a (409, 5) eiusdem scripti verba οὕτως ἡ κακοδαίμων δεισιδαιμονία τῇ περιττῇ πρὸς ἄπαν τὸ δοκοῦν δεινὸν εὐλαβεῖα λαμβάνει ἑαυτὴν ὑποβάλλουσα παντοίοις δεινοῖς quae D cum familia exhibet, genuina et sincera esse, spuria autem et interpolata quae ante legebantur οὕτως ἡ κακοδ. δεισιδαιμονία καὶ θεῶ (l. ἃ κακῶν) τὸ (l. τῶ) μὴ παθεῖν ἐκπέφευγεν ἀφυλάκτῳ (l. ἀφύλακτα τῶ) προσδοκᾷ αὐτῇ (l. αὐτῇ) πεποίηκε (cf. Symbol. meas in Plut. Mor. p. 61). Quae etiamsi corrigantur, quis non videt interpolatoris esse verba anxie con- cludentis? Similia sunt quae alibi leguntur, velut p. 53e (130, 3) ubi verba τοῖς χείροσι μᾶλλον ὑποκρίνεται χαίρειν in ceteris omissa codex D servavit. Frustra tuetur vulgatam Paton, ὁμοίως in ὅμοιος mutans, nam verba de quibus agitur, et propter praegressa requiruntur et propter insequentia; supra enim primum τὰ χείρονα deinde τὰ βελτίω commemorantur. Hoc autem loco ad χείρονα revertitur scriptor de eis dicturus. Verum si τὰ φαῦλα, quae insequuntur, variandi causa, loco τῶν χειρόνων dixisset, quis id intellexisset, cum τὰ χείρονα octo versibus ante, multis aliis

interpositis, commemorata fuissent? — Similiter p. 55e τὴν δὲ συνεχῆ ταῖς ἡδοναῖς καὶ τὸ πρὸς χάριν ἔχουσαν ἀκρατον — ὁμιλίαν solus exhibet D, nam in ceteris ἔχουσιν deest, quod quam sit necessarium quis non videt? — Item paulo post f (135, 7) ἐπαινώσιν ἂν et φαίνονται (φαίνονται Hercherus recte. Cf. p. 11f ubi idem codex pro βούλωνται dat βούλονται) accesserunt ex D. Scriptura autem codicis Coll. Nov. ἂν pro ἐπαινώσιν ἂν et πράττοντας καὶ λέγοντας pro πράττοντες καὶ λέγοντες interpolatoris vulgatam corrigentis est. Nec diversa sunt quae idem codex passim praebet. Cf. Praefat. ad Vol. I p. xix sq.

Verum tamen h. l. quaestio gravissima oritur, quomodo hae discrepantiae explicandae sint. Si lacunae latent, cur non suppleantur eodem modo quo omnes lacunae latentes (velut homoeoteleuti ope)? Si non eadem via et ratione suppleantur, cur non est spatium in codicibus vacuum relictum? Quid tandem est? Sed haec difficultas facile infringitur, modo meminerimus quos nunc possidemus codices ex vetustioribus papyraceis profectos esse. Papyrus autem est etiam natura ita disposita et tam fragilis, ut tempore interiecto hic illic aut lacunae existant aut vestigia tantum litterarum supersint. Atque percommode contingit, ut de qua agitur re testimonium servaretur in codicibus (ad p. 412a) luculentissimum, fol. 213r codicis Parisini n. 1671 et fol. 132r cod. Vatic. Regin. gr. n. 80 adscriptum. Est autem hoc: τὸ χωρίον τοῦτο ἀσαφές τινός ἐστι διὰ τὸ πολλαχοῦ διαφθαρέντα τὰ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων μὴ δύνασθαι σώζειν τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου· καὶ εἶδον ἐγὼ παλαιὰν βίβλον, ἐν ᾗ πολλαχοῦ διαλείμματα ἦν, ὥς μὴ δυνηθέντος τοῦ γράφοντος εὐρεῖν τὰ λείποντα ἐλπίσαντος δὲ ἴσως εὐρήσειν ἀλλαχοῦ. Ἐνταῦθα μέντοι κατὰ συνέχειαν ἐγράφη τὰ διαλείποντα τῷ μηκέτι ἐλπίδας εἶναι τὰ λείποντα εὐρεθήσεσθαι. Τοῦτ' αὐτὸ τοίνυν χρὴ νοεῖν καὶ πανταχοῦ τοῦ βιβλίου ἐνθα τις τοιαύτη ἀσάφεια εὐρίσκεται. Quam observationem non ad locum (p. 412a) cui adscripta est solum sed ad omnes similes referri recte intellexit Duebnerus. Neque audiendus est Treu (Zur Gesch. der Ueberlieferung I p. x) quem parum recte locum intellexisse apparet etiam ex eo quod accusativum (διαφθαρέντα τὰ), qui quid sibi vellet non intellegebat, in genetivum (διαφθαρέντων) mutavit, atque ita effecit ut non veteres codices, id quod diserte

observatur, sed solus locus, cui adscripta est observatio, lacunosus esse diceretur. At quis non videt accusativum infinitivi subiectum esse. Res igitur nihil habet in accusativo negotii; quod si suppleveris τὰ γράμματα, atque simile quid certe supplendum est, nam verba ipsa non definitio, omnis difficultas tollitur.

Lacunae igitur, quae in libris papyraceis etiam ultro existebant, quoniam codex, unde supplerentur, haud facile inveniebatur, interdum neque vacuae relinquebantur neque complebantur, sed ita tollebantur, ut litterae a lacuna proxime praegressae eis quae proxime insequerentur continuarentur, nullo relicto indicio unde appareret aliquid deesse.

Reliquum est ut locos, quos ad rem suam demonstrandam aut Larsen aut Paton selegerunt, breviter percenseam. Ex locis Larseni primus est p. 99a ubi codex D exhibet haec: ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ τεκτόνων δήπου πράγματα θνητῶν ἐστὶ καὶ τὰ χαλκοτύπων καὶ οἰκοδόμων καὶ ἀνδριαντοποιῶν, ἐν οἷς οὐδὲν αὐτομάτως οὐδ' ὡς ἔτυχε κατορθούμενον ὁρῶμεν. ὅτι γὰρ τούτοις βραχεῖά τις παρεμπίπτει τύχη, τὰ δὲ πλείστα καὶ μέγιστα τῶν ἔργων αἱ τέχναι συντελοῦσι δι' αὐτῶν καὶ οὗτος ὑποδεδήλωκε κτλ. In reliquis, Larseno teste, locus sic scribitur: ἀλλὰ — ὁρῶμεν· ὅτι γὰρ βραχεῖα σοφῇ τύχῃ παρεμπίπτει χαλκοτύπῳ τε καὶ οἰκοδόμῳ, τὰ δὲ πλείστα κτλ. Perperam, nam non ὅτι γὰρ, quae codici D debentur, sed καὶ εἰ μὲν reliqui praebent. Sed Larsenus deceptus esse videtur etiam eo quod Wytttenbachianam loci διασκευάσιν pro codicum scriptura accepit; atque ita finxit codicis D interpolatorem verba archetypi σοφῇ et χαλκοτύπῳ τε καὶ οἰκοδόμῳ delevisse et pro eis substituisse τούτοις et τις. Quae minime vera sunt. Primum enim Plutarchus, quoties scriptorum aliorum verba ipsa commemorat, etiam auctoris nomen addere aut alio modo scriptorem indicare solet. Deinde hanc Epicuri sententiam celebratissimam in suum usum convertisse et Plutarchum (ex. gr. cf. p. 423 c) et alios res est notissima. Cf. Wytttenb. animadvers. Tum scriptor ineptissimus sane est, qui postquam eadem in oratione eadem verba ex superioribus sine ulla necessitate repetita ipsis Epicuri verbis subiunxit, paulo post eadem in oratione alius scriptoris verba, apponit.

Hic est pannus assutus. Praeterea in καὶ εἰ μὲν interpolatum esse debet aut καὶ aut εἰ, quod quid sibi velit quis dicat? Accedit quod verba χαλκοτύπω τε καὶ οἰκοδόμῳ vestigia quaedam interpolationis prae se ferunt; nam primum particularum τε καὶ iunctura a Plutarcho aliena est, deinde cur τεκτόνων et ἀνδριαντοποιῶν omissa sunt? Ex quibus omnibus facile efficitur codicis D scripturam, in qua nihil est vitii, veram et genuinam esse, interpolatam alteram quam praebent ceteri codices. Quomodo autem haec ex illa orta sit, facile intellegitur.

Sequitur locus p. 93 e (226, 25), de quo Larsenus haec: „In D est: καὶ τὸ ἄλλον αὐτὸν ἡγεῖσθαι τὸν φίλον καὶ προσαγορεύειν ἑταῖρον ἕτερον οὐδὲν ἐστὶν ἢ μέτρῳ Φιλίας τῇ δυάδι χρωμένων, in reliquis melioris notae: καὶ τὸ — ἑταῖρον ὡς ἕτερον οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο πλὴν μέτρῳ κτλ.”

Codicis D scripturam οὐδὲν ἐστὶν ἢ corruptiorem esse quam ceterorum οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο πλὴν aut οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο ἢ Larsenus putat, „si quidem apparet, interpolatorem vix οὐδὲν ἄλλο πλὴν, quae locutio et omnino et apud Plutarchum multo rarius quam οὐδὲν ἄλλο ἢ occurrit, positurum fuisse”. Quae si recte intellego probare non possum. Primum enim scripturam codicis D simpliciore interpolando in ceteras esse mutatam consentaneum est. Deinde, si rarior est locutio, non statim sequitur eam interpolatam esse. Cf. Vit. Ages. c. 32 οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μόνον εἶπεν de Epaminonda. Ceterum unde patet Larseni emendationem οὐδενός ἐστὶν ἄλλου πλὴν μέτρῳ Φιλίας τῇ δυάδι χρωμένων rectam esse? Rectius quidem ante eum Dresslerus οὐδενός ἐστὶν ἄλλου πλὴν μέτρῳ Φιλ. τῇ δ. χρωμένου. Sed cum nondum verum inventum sit, quomodo huius loci ope demonstrari possit codicem D interpolatum esse non intellego.

Tertius locus est p. 97 a: ὥς δὲ τὴν ἀσχημάτιστον οἱ φυσικοὶ καὶ ἀχρώματον οὐσίαν καὶ ὕλην λέγουσιν ὑποκειμένην καὶ τρεπομένην ὑφ' αὐτῆς (ita D: ὑπ' αὐτῶν reliqui) νῦν μὲν φλέγεσθαι cett. Interpolatum codicem D censet, quod eius lectionem ὑφ' αὐτῆς „vehementer correctorem redolere” affirmare ausit. Quod equidem, antequam de corruptela mihi persuadeatur, concedere nequeo. Contra locum male intellectum esse suspicor etiam propterea quod in altera parte orationis, quae priori respondet, prorsus eadem dicuntur: οὕτως ἄρα τῇ πολυφιλίᾳ

ψυχὴν ὑποκαίσθαι δεήσει πολυπαθῇ καὶ πολύτροπον (i. e. ἐπὶ πολλὰς τροπομένην sc. ὑφ' ἐαυτῆς) καὶ ὕγραν κτλ. Ceterum cf. p. 374e: ὅταν οὖν ὕλην λέγωμεν, οὐ δεῖ — ἄψυχόν τι σῶμα καὶ ἄποιον ἄργόν τε καὶ ἄπρακτον ἐξ ἐαυτοῦ διανοεῖσθαι. p. 370f ἀπολείπει δὲ καὶ τρίτην τινὰ μεταξὺ φύσιν οὐκ ἄψυχον οὐδ' ἄλογον οὐδ' ἀκίνητον ἐξ αὐτῆς, ὥσπερ ξνιοι νομίζουσιν. Verba igitur ὑποκειμένην καὶ τροπομένην ὑφ' αὐτῆς (malim ἄφ' αὐτῆς) ex Plutarchi mente dicta esse videntur. Sed de loco multa scribantur necesse est.

Ultimus locus est p. 119e quem postquam in hunc modum descripsit: „ἀλλ' ἴσως ὑποτυχὼν ἂν Φαίης Ἀπολλώνιος Φίλτατε σφόδρ' ἦν ἐπιτετευμένος ὁ νεανίσκος Ἀπόλλωνι καὶ μοίραις pro vulgata: Ἀπολλώνιος ἐν μοίραις”, subiungit haec: „Hoc vestigia genuinae scripturae servasse, illud coniectura niti, videor mihi demonstrasse in annotatione mea ad hunc locum”. Demonstravit autem scribendo — Φίλτατε ὅτι οὐ σφόδρα ἦν ἔτι γεγευμένος ὁ νεαν. Ἀπολλώνιος εὐμοίριας. Videamus. Ac primum quidem ἐπιτετευμένος praebent D et alii, ἐπιτετευγμένος codicis D familia et alii, sed utraque lectio ducit ad ἐπιτεταγμένος codicis X, quod unice rectum esse mihi videtur. Sententia haec est „Quoniam iuvenis post multos alios collocatus erat (ἐπιτεταγμένος), ante eos non erat eripiendus ab Apolline et Parcis”. Ad verbum converti locum ut potui.

Nunc ad Patonis locos transeamus, quorum plurimi inveniuntur in Plutarchi libello, quem nuperrime edidit 'de Cupiditate Divitiarum' (London by David Nutt 1895). Incipio a p. 525 a (359, 13)

Ἰ' Ἀπολλον, ἀνθρώπων τιν' ἀθλιώτερον
ἐόρακας; ἄρ' ἐρῶντα δυσποτμώτερον;

ita scripsit Paton. De lectione diversa τινὰ ἄλλον dixi supra. Pro ἄρα exhibet ἡ D cum familia, quod interpolatum putat Paton, et vitium aliquod in ea lectione latere ex hiatu sane apparet. Sed ἄρα quid sibi velit in altera parte interrogationis nescio. Ceterum quod post δυσποτμώτερον inserendum censet ἔρωτα, male intellexit locum vir doctissimus, nam δυσποτμώτερον sicut ἀθλιώτερον praedicatum non obiectum est.

Ib. d (360, 22) scripsit ἃ γε σὺ κυκᾶς ὑφάπτεις, ὧ πόνηρε, τοὺς βασιλεῖς ἔα πορίζεσθαι cett. Post πορίζεσθαι inseruit ἔα

cum Reiskio, nam quod inserit D cum familia *δεῖ* ex interpolatione ortum et minime h. l. aptum esse putat. Sed contrarium est verum, nam continuatur ita: *ἐκείνοις ἀνάγκη διὰ τὴν φιλοτιμίαν κτλ.* ubi *ἀνάγκη* idem est atque *δεῖ*.

p. 526 b (362, 4) edidit: *ἀλλὰ νῆ Δία, φήσιν τις, ὅτι παισὶν οὗτοι καὶ κληρονόμοις φυλάττουσι καὶ θησαυρίζουσιν· οἱς ζῶντες οὐδὲν μεταδίδασιν* cett. Post *θησαυρίζουσιν* scr. *πῶς οἱς* (i. e. *πῶς; οἱς*) D cum familia, quam lectionem utpote quae interpolata esset aspernatus est, cum non oporteret, nam sola verba *ἀλλὰ νῆ Δία* — — *θησαυρίζουσιν* interlocutoris sunt, quae insequuntur scriptori attribuantur necesse est.

ib. d (363, 15) *κάλυσιν ἰδίου βίου τὸν ἐκείνων ποιοῦνται* ita ex coniectura scripsit. Quae exhibet codex D *τοῦ ἰδίου βίου* foede interpolata esse censet. Quod non est verum, nam cum altera vita parentum (*τὸν ἐκείνων*) articulo praedita sit, altera quae cum illa comparatur (*τοῦ ἰδίου βίου*) articulo prorsus necessario carere non potest. Res est perspicua.

p. 527 b (364, 22) *Φέρε δὲ σκεψάμεθα τὸ πρῶτον τίνων τις χρήσις αὕτη δι' ἣν θαυμάζεται ὁ πλοῦτος, πότερον τῶν ἀρκούντων <ἢ τῶν περιττῶν· εἰ γὰρ τῶν ἀρκούντων>, οὐδὲν* cett. ita codex D et V³ praeter verba *ἢ τῶν περιττῶν· εἰ γὰρ τῶν ἀρκούντων*, quae add. Stegmannus. In ceteris haec sunt: *Φέρε δὲ σκ. τὸ πρῶτον. ἡ χρήσις αὕτη δι' ἣν θαυμ. ὁ πλοῦτος τις; πότερον τῶν ἀρκούντων. οὐδὲν* cett. quae ratio prorsus incommoda minimeque perspicua est. Primum enim cur *τις* postponendum erat? Deinde si haec collocatio recta esset, cur *τις* Plutarchus dixisset, cum *τίνων* propter proxime insequens *τῶν ἀρκούντων* oporteret? Tum quid significat *τις*? quomodo est convertendum? Si modus et ratio, qua divitiae usurpari debent, significatur, hic modus proxime quidem insequentibus verbis neque diserte neque definite explanatur. Verum tamen res non ita est, sed primum *τίνων χρήσις* inde a proximis verbis *οὐδὲν πλέον ἔχουσιν κτλ.* usque ad *μᾶλλον ἢ βίον ἔοικας* diserte et enucleate explicatur, deinde utendi modus et ratio verbis *ἡ πάτριος τῶν Διον. ἑρτῇ* sq. indicari videntur. Quapropter requiritur 1) *τίνων χρήσις* et 2) *τις χρήσις*, atque ita corrigendum: *τίνων καὶ τις χρήσις*. Postquam autem verba *τίνων καὶ τις* exciderunt partim initio (ἡ) partim in fine orationis (*τις*) suppletum est. Quod quonam modo

factum sit, illa observatio, de qua supra diximus, docet. Ceterum de eis, quae post *πότερον τῶν ἀρκ.* requiruntur nihil dixit Paton.

ib. (p. 364, 25) ἀλλὰ τυφλὸς ὁ πλοῦτος καὶ ἄπλοτος ita scripsi: ἀλλὰ τυφλὸς ἢ πλοῦτος D: ἀλλ' ἄπλοτος ὁ πλοῦτος ceteri. Recte me scripsisse docent p. 226 e. 528 a. 679 b. Vit. Lyc. c. 10. Bergk. II p. 470 fr. 20. Nauck. p. 606 fr. 776. Kock. II p. 242 fr. 23. id. III p. 26 fr. 83. Leutsch. adnot. ad Macarii 8, 60.

Ib. c (365, 15) scribendum est εἰ δὲ τὰ μὲν ἀρκοῦντα κοινὰ τῶν πλουσίων καὶ τῶν μὴ πλουσίων ἐστί. In D est τῶν μὴ πλουσίων pro τῶν πλ. καὶ τῶν μὴ πλ., in ceteris καὶ τῶν πλουσίων. Quod in editione supplevi καὶ τῶν μὴ πλ. καὶ τῶν πλουσίων, criminandus eram ego non codex; a priore τῶν scriba ad alterum τῶν μὴ aberravit. Sed quoniam κοινὰ praecedat, proxime insequens καὶ etiam in Patonis editione prorsus otiosum est. — Quod autem paulo post (365, 17) supplendo ἂν scripsit καὶ τὸν Σκόπαν ἂν τὸν θεσσαλὸν ἐπαινέσαις atque de scriptura in Praefatione p. xiii disputavit, ut codicis D lectionem καὶ τὸν Σκ. τὸν θ. ἐπαινέις non genuinam sed interpolatam esse demonstraret, graviter erravit. Apodosis enim non est καὶ τὸν Σκόπαν κτλ. sed ὅρα μὴ πομπήν· quod si non ita esset, cur in ὅρα μὴ πομπήν nulla esset coniunctio?

p. 527 f (366, 25) scripsit τοιαύτην ὁ πλοῦτος εὐδαιμονίαν ἔχει θεατῶν καὶ μαρτύρων ἢ τὸ μηδὲν οὔσαν. ἀλλ' οἰκεῖόν γε τὸ σωφρονεῖν τὸ φιλοσοφεῖν. τὸ γὰρ γινώσκειν ἃ δεῖ περὶ θεῶν, καὶ λαμβάνει πάντας ἀνθρώπους, ἴδιον δὲ σέλας ἔχει, καὶ φέγγος ἐν τῇ ψυχῇ μέγα καὶ χαρὰν ποιεῖ σύνοικον αὐτῇ δι' ἐαυτῆς ἀντιλαμβανομένη τάγαθου. Varietas Lectionis potior haec est. Post μαρτύρων add. οἷς δεῖ πᾶσιν ἐμπομπεύειν αὐτὸν D cum codice Veneto (n. 511). — ib. οὔσαν] ἐστίν D. — ἀλλ' οἰκεῖόν γε Paton: ἀλλ' οὐχ ὁμοῖόν γε D cum cod. Ven.: ὁμοῖόν γε ceteri. — ib. γὰρ Paton. — ib. καὶ] ἀλλὰ καὶ D. — ib. δὲ Paton: omisit D: δὲ ceteri. — ib. αὐτῇ δι' ἐαυτῆς Paton: αὐτῇ ἐν ἐαυτῇ D: αὐτὴν ἐαυτῆς reliqui. In quibus, si αὐτῇ δι' ἐαυτῆς excipis, quae rectissime scripsit, omnia cetera falsa sunt. Primum enim verba οἷς δεῖ πᾶσιν (hoc propter insequens πάντας ἀνθρώπους) ἐμπομπεύειν αὐτὸν necessaria sunt conferenti quae paulo post

de re eadem dicuntur (p. 528 b) *πομπή καὶ θέατρον* — καὶ *δράμα πλουσιακόν*. p. 679 b ἄλλ' ἐκείνοις μὲν ταῦτα συγγνώμη ποιεῖν· ἄπλουτον γὰρ οἶνται τὸν πλοῦτον ἀληθῶς καὶ ἀδιέξοδον, ἂν μὴ μάρτυρας ἔχη καθάπερ τραγῳδία θεατὰς (fort. leg. καὶ θεατὰς). Sed sententiae fons est Menander cf. Schol. Hesiod. OD. vs. 635: *Μένανδρος δέ Φησι „δεῖ γὰρ ἢ πλουτεῖν”* (expectatur μὴ πλουτεῖν aut ἢ πλουτεῖν ἢ μὴ πλουτεῖν, quamquam verum haec non efficiunt) *ὅπως μὴ μάρτυρας πολλοὺς ἔχειν (ἔχη?) τοὺς δρῶντας*. — Deinde ceterorum lectio οὖσαν cum εὐδαιμονίαν haud recte potest coniungi. Quod autem sequitur ἄλλ' οἰκεῖόν γε quid sibi vellet dicere debuit Paton, nam codicis D verba ἄλλ' οὐχ ὁμοίον γε luce clariora sunt. Accedit quod cum post *φιλοσοφεῖν* plene distinxit, orationis membra inter se cohaerentia misere discerpit; cum autem ἀλλὰ ante καὶν omisit et δὴ post ἴδιον addidit, apodosis nequē volam neque vestigium reliquit. Vide nunc quam clare et bene codicis D oratio decurrat *τοιαύτην ὁ πλοῦτος εὐδ. ἔχει θε. καὶ μαρτύρων, οἷς δεῖ πᾶσιν ἐμπομπεῦν αὐτόν, ἢ τὸ μὴδὲν ἔστιν. ἄλλ' οὐχ ὁμοίον γε τὸ σωφρονεῖν τὸ φιλοσοφεῖν τὸ γινώσκειν ἃ δεῖ περὶ θεῶν· ἀλλὰ καὶν λαυθάνη πάντας ἀνθρώπους, ἴδιον σέλας ἔχει καὶ φέγγος ἐν τῇ ψυχῇ μέγα* cett. Neque rectius quae sequuntur scripsit hunc in modum: *ὦν τίνι τὰ τοῦ πλοῦτος φάλαρα ταῦτα καὶ περιδέραια — περιβάλλειν* (pro παραβαλεῖν) ἄξιον; ut alia omitam, divitiarum phalerae et bullae et similia ostentari solent, sed eis veritatem, geometriam, astrologiam tamquam equos ornari indignum esse quis umquam aut dixit aut intellexit?

Paulo post p. 528 b scripsit ita: *ὅταν δὲ σύνδειπνον — συγκροτῇται καὶ δράμα πλουσιακὸν εἰσάγῃται, „νῆων δ' ἐκφέρει λέβητάς τε τρίποδάς τε”*. τῶν τε λύχνων αἱ θῆκαι περισπῶνται, τὰς κύλικας ἀλλάσσουσι, τοὺς οἰνοχόους μεταμφιεσνύουσι, πάντα [πάντα] κινεῶσι, χρυσόν, ἄργυρον, λιθοκόλλητον, ἀπλῶς πλουτεῖν ὁμολογοῦντες. Huius loci prior pars, in qua Paton codicem D secutus est, bene se habet; in posteriore autem quod ex coniectura sua scripsit *τῶν τε λύχνων αἱ θῆκαι περισπῶνται* (pro αἱ θῆκαι exhibent ἀντίχονται καὶ D cum familia: *δέθη καὶ alii*, quae litterarum vestigia sunt: *ἔχονται καὶ alii* cett.) minime mihi quidem probatur. Primum enim nemo adhuc quod sciam de lychnis θῆκαι vocabulo usus est (cf. p. 665 b *κυλιχνίων ἀργυρῶν*

ξύλινους ἐγκειμένους ἐλύτροις); deinde cum in ceteris summa tantum attigisset, nescio cur de λύχνους has minutias commemoraturus fuerit. Praeterea cur eadem in oratione sine ulla causa primum forma passiva περισπῶνται deinde activis (ἀλλάσσοις, μεταμφιεχνύουσι cett.) usus esset? Accedit quod, cum secundum Patonem apodosis a τῶν τε λύχνων incipiat, particula τε nuda sine καὶ insequenti vitiosa est. Quare aut interpunctio mutanda erat ita ut apodosis a νηὼν δ' ἐκφέρει inciperet, aut τε delendum. Verumtamen locus scribendus est ut in editione mea scripsi. Hoc tantum observatum volo. Fort. ἀλλάσσοις glossema ad μεταμφιεχνύουσι est, quod postquam irrepsit, πάντα alterum addidit aliquis, ne μεταμφιεχνύουσι obiecto careret.

Ultimus locus est hic ἀλλὰ σωφροσύνης γε, κἂν μόνος δειπνῇ, δεῖται καὶ εὐωχίας. Ita scripsit Paton et adnotavit haec: „Pro εὐωχίας habet D δικαιοσύνης. Scribendum vel εὐψυχίας vel εὐσεβείας”. Quid sit scribendum, docent alii loci velut Fragm. XXVI 3 p. 137 ed. meae. p. 797 e ἡ ψυχὴ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς κάλλη δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ φρόνησις, maximeque p. 613 b ἡ μὴδὲ σωφροσύνην μὴδὲ δικαιοσύνην οἴώμεθα δεῖν εἰς τοῦς πότους δέχσθαι. Unde apparet codicis D lectionem δικαιοσύνης unice veram esse.

Sed studio interpolationis consecrandae abreptus Paton quantopere a vero aberraverit, exemplo sint loci tres. p. 420 b ἡμεῖς δὲ τὴν ἀπειρίαν μῦθον εἶναι φάμεν ἐν κόσμοις τοσούτοις μὴδένα λόγῳ θείῳ κυβερνώμενον ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντα ἐκ ταῦτομάτου καὶ γεγονότας καὶ συνισταμένους. Ita locus edebatur ante Patonem, qui postquam scripsit εἰκῇ pro ἐκ ταῦτομάτου καὶ γεγονότας, adnotavit haec: „εἰκῇ scripsi: καὶ libri. Ante hoc omnes exceptis Barb. V¹ habent interpretamentum ἐκ ταῦτομάτου καὶ γεγονότας”. Nihil verum; interpolata verba sunt non magis quam alia, omiserunt autem codices Barb. V¹ propter homoeoteleuton: πᾶν[ΤΑΣ ἐκ ταῦτομάτου καὶ γεγονό]ΤΑΣ. — Ib. paulo post f scripsit hunc in modum τί γὰρ κωλύει φωνεῖν χαῖρε φιλοσοφωτάτῃ; cum oporteret: τί γὰρ κωλύει φωνῇ δέξασθαι σεμνὴν καὶ φιλοσοφωτάτην; Adnotavit autem haec: „φωνεῖν χαῖρε φιλοσοφωτάτῃ” (sc. δόξα vel sim.): ita scripsi (nescio an magis placeat φίλων σοφωτάτῃ): φωνῇ καὶ φιλοσοφωτάτην V¹ Barb. φωνῇ δέξασθαι σεμνὴν καὶ φιλοσοφωτάτην ceteri. Interpolatoris

sunt haec de sententiae nexu nihil cogitantis; *δόξα* enim *ἀθετεῖται* non *φωνή*". quae nollem scripsisset vir doctissimus. Interpolatoris enim sunt quae ipse dedit, nihil cogitans de homoeoteleuto *φω*[*ΝΗΝ δέξασθαι σεμ*]*ΝΗΝ καὶ φιλοσοφωτάτην*. Ad lectionem ab ipso excogitatam *φιλοσοφωτάτη* neque *φωνή* neque *δόξα* audiri potest, neque quidquam relinquitur, quod ad participia insequentia intellegatur. Quod autem observavit, *δόξαν ἀθετεῖσθαι* non *φωνήν*, falsum est. Saepe enim apud Plutarchum *φωνή* idem valet atque *δόξα*, *ἀπόφθεγμα* vel tale quid. Cf. p. 44b. 106b. Vit. Lyc. c. 20 *τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς* (= Luc. c. 2). Vit. Sol. c. 31. Cicer. c. 24. Similiter deceptus est p. 438a.

Sed revertamur ad codicem D. Cuius lectiones optimas esse omnes non contendo sane, neque enim in hunc codicem cedit tale quid neque in ullum alium. Verum postquam plurimas scripturas sinceras et genuinas esse ostendimus, sequitur reliquas quoque aut veras aut certe non contemnendas esse. Nisi hic codex fuisset, Plutarchi scripta Ethica plurimis et lacunis et interpretamentis foedissimis laborarent. Unus codex D salvus et incolumis, quantum quidem fieri poterat, ex gurgite illo vasto, quo fratres et parentes demersi sunt, evasit; est multo vetustior illis codicibus, in quibus *κατὰ συνέχειαν ἐγράφη τὰ διαλείποντα* propterea quod codex sincerus, qualis est D, unde lacunae supplerentur, non inveniebatur. Venerandus igitur est et maximi faciendus.

FRONTONIS EPIST. AD M. CAESAREM I. 4.

Non enim ille profecto *εἰκοσῷ* demum *ἔτει* venisset *εἰς πατρίδα γαίαν*, neque in isto lacu tamdiu oberrasset, *neque* alia omnia quae *Ὀδυσσεῖαν* faciunt perperessus esset, nisi *γλυκὺς ὕπνος ἐπήλυθε κεκμηῶτα*. — Pronomen quae Maius supplevit, quem equidem in mea editione sequi non debueram. Facilior correctio erit: *nec quae* alia omnia.

Amstelodami.

S. A. N.

AD FRAGMENTA COMICORUM GRAECORUM.

SCRIPSIT

H. VAN HERWERDEN.

Ingenti emendationum messi parvum addo spicilegium. Incipiam ab HERMIPPI fr. 51 K., non quod corruptum sit, sed ut subveniam scholio Aristophaneo, nuper a me neglecto in Mnem. XXIV p. 204.

Scribit Athenaeus III 77a: κοράκεων δὲ σύκων εἶδος Ἑρμιππος ἐν Στρατιώταις παραδίδωσι διὰ τούτων

τῶν φιβάλεων μάλιστα ἂν ἢ τῶν κοράκεων, scholiasta vero ad Arist. Pac. 628 haec: κορώνεων: κορώνεως ὡς φιβάλεως, ἔστι δὲ εἶδος συκῆς — ταύτην δὲ καὶ κοράκειον λέγουσιν· ὁ γὰρ καρπὸς αὐτῆς κόρακι ἔοικε κατὰ τὸ χρῶμα. Dederat κοράκεων, ut arbitror.

Eiusdem fr. 87 K. B.A. 470, 10 ἀφεῦσαν· ἀφῆκαν. Πλάτων καὶ Ἑρμιππος. „Aut ἀφεῖσαν scribendum cum Meinekio aut ἀφεῦσαν ab ἀφεύω deductum, interpretatio autem falsa est.” Kock. Rarissimum verbum, librariis vix notum, errore natum esse parum credibile est. Quare ἀφεῦσαν sanum esse statuo, sed corruptam interpretationem, leniter refingendam in ἀφηῦσαν, ab ἀφάω. Cf. Ar. Pac. 1144

ἀλλ' ἄφευε τῶν Φασήλων, ὧ γύναι, τρεῖς χοίνας, ubi alii libri, in quibus ipse Ravennas, minus recte, ut videtur ἄφανε exhibent.

ARISTOPHANIS fr. 106 K. Suidas Ἀτρέα καὶ καθόλου τὰς ἀπὸ τῶν εἰς ἔως συμφώνῳ παραληγομένων αἰτιατικὰς μηχανοῦσι, τὰς

δὲ καθαρὰς τοῦ εὖς συναυροῦσι· χοῶ καὶ Μηλιά καὶ Σουνιά, —
ἌριστοΦάνης Γεωργοῖς

καχέτας καὶ Μεγακλέας καὶ μαλακούς.

Lachetis et Lamachi nomina sub verbis corruptis latere primus intellexit Bergk, requiri autem accusativos numeri singularis propter Suidae verba Dindorf. Proxime ad tradita Kock temptat

<μισῶ> Λάχητα Μεγάκλεα καὶ Λάμαχον

sed contra usum Graecorum, in talibus copulam aut omittentium aut duplicantium, unde prius καὶ h. l. genuinum esse liquet. Fragmentum igitur sic constituendum est:

Λάχητα — καὶ Μεγακλέα καὶ Λάμαχον.

Fortasse autem nihil aliud intercidit quam particula, velut γὰρ aut δὴ aut τοι. Plenam enim sententiam nihil curabat grammaticus propter solam formam Μεγακλέᾱ versum citans.

Eiusdem fr. 131

A. τίς ἂν φράσειε ποῦ ὅτι τὸ Διονύσιον;

B. ὅπου τὰ μορμουκεῖα προσκρεμάννυται.

Sententiam postulare προσκρέμαται intellexit Kock. Quia vero non nisi peregrinus ita quaerere potuit, haud inepte conicias:

ὅπου τὰ μορμουκεῖα προσκρέματ', ὧ ξένε.

Anaxandridis fr. 34:

ὕμεις γὰρ ἀλλήλους ἀεὶ χλευάζετε, οἳ δ' ἀκριβῶς·

ἂν μὲν γὰρ ἢ τις εὐπρεπής, ἱερὸν γάμον καλεῖτε·

ἔαν δὲ μικρὸν παντελῶς ἀνθρώπιον, σταλαγμόν·

λαμπρός τις ἐξελήλυθ', <εὐθύς> ὅλολος οὗτός ἐστι(ν)·

5 λιπαρὸς περιπατεῖ Δημοκλῆς, ζωμὸς κατωνόμασται·

χαίρει τις αὐχμῶν ἢ ῥυπῶν, κονίορτος ἀναπέφηνεν·

ὅπισθεν ἀκολουθεῖ κόλαξ τῷ, λέμβος ἐπικέκληται·

τὰ πόλλ' ἄδειπνος περιπατεῖ, κεστρίνος (κεστρὸς δὲ Blaydes)

ἐστι νῆστις·

εἰς τοὺς καλοὺς δ' ἂν τις βλέπῃ, καινὸς θεατροποιός(?)·

10 ὕφειλετ' ἄρνα ποιμένος παίζων, Ἄτρεὺς ἐκλήθη·

ἔαν δὲ κρίον, Φρίξος· ἂν δὲ κωδάριον, Ἰάσων.

De duobus ultimis versibus silent interpretes, nisi quod pro Atreo Thyestem expectari recte monuit Meineke, qua in re (nam procul dubio sincera est lectio) poeta aut memoria errasse

aut traditionem nobis incognitam secutus esse existimandus est. Sed ne sic quidem horum versuum sententia ita perspicua est, ut eorum interpretatio (aut saltem probabile explicandi conamen) negligenda esse videatur. Quid enim? Agitur in praegressis de diversis hominum generibus, qui Athenis aut externa specie aut vivendi ratione et moribus risum movebant ideoque lepidis cognominibus a populo designabantur. Enumerantur deinceps homo venustulus, pusillus, effeminatus, unguentatus, squalidus sordidusque, parasitus, famelicus, formosorum puerorum amator. Post hunc hominum ridiculorum, quales in omni urbe Graeca paullo maiore quotidie erat videre, catalogum subito commemorantur fures, non vero (praeter ultimos) ii qui Athenis pullulabant *τοιχωρύχοι*, *βαλλαντιοτόμοι*, *λωποδύται* similesve malefici, sed quales rure vivebant *ovium fures*. Accedit quod minime intellegitur cur ioco (*παίζων*) ea furta committere dicantur. Haec igitur me movent ut nullus dubitem quin *agni* isti et *arietes* et *pastores* non proprio sed translato sensu accipiendi sint. Nempe ut in versu praegresso *οἱ παιδοπῖται* commemorantur, hic significare suspicor *paederastas* et *pathicos*, qui *pastoribus*, i. e. *τοῖς μισθοδοταῖς*, suffurentur *agnos*, i. e. pueros vixdum puberes, et *arietes*, i. e. viros adultos ac robustos, ut ipsi scilicet illorum flore, horum viribus fruantur. Notus autem est verbi *παίζειν* in re amatoria usus, sed fere nescio an Anaxandrides pro *παίζων* scripserit potius *παίλειν*, i. e. *ὥστε παίζειν*. Tenerum puerum optime *ἄρνα* vocari potuisse demonstrabo loco Aristophanis, Vesp. 568 sqq.

κῆν μὴ τούτοις ἀναπειθόμεσθα, τὰ παιδάρι' εὐθύς ἀνέλκει,
τὰς θηλείας καὶ τοὺς υἱεῖς, τῆς χειρός, ἐγὼ δ' ἀκροῶμαι.
τὰ δὲ συγκύψανθ' ἀμβληχᾷται· κᾶπειθ' ὁ πατήρ ὑπὲρ αὐτῶν
ὥσπερ θεὸν ἀντιβολαῖ με τρέμων· „τῆς εὐθύνης μ' ἀπόλυσον,
εἰ μὲν χαίρεις ἄρνος Φωνῆ, παιδὸς Φωνῆν' ἐλεήσας,
εἰ δ' αὖ τοῖς χοιριδίῳις χაίρω(-εις?), θυγατρὸς Φωνῆ με (σὺ?)
πιθέσθαι,”

nec quisquam, opinor, sine testimonio concedere mihi recusabit, eodem iure virum adultum *κρίον*, bestiam *ῥχευτικὴν*, appellari potuisse. Quo vero aptiore nomine, quaeso, homo qui istiusmodi pecus, ut libidini suae indulgeat, *pascit*, vocari potuit quam *pastoris*? Utrum Menandri fragm. 844 K.

ἐλσεῖθ' ὁ ποιμὴν καὶ καλεῖται γλυκύτατος

de eiusmodi pastore, quocum pristinus amasius in gratiam redierit, intellegendum sit an aliud significet affirmare non ausim.

Ultimo loco agitur de eo, qui in temulento convivio clam Amphitryone et convivis furatur pelliculam, qua pro stragula veste in lectulis Athenienses usos esse constat. Satis noti sunt eiusmodi fures praesertim e poetis Latinis, e quibus conferre suffecerit Catullum, carm. XXV.

Revocat autem totus locus in memoriam Atheniensium morem τοῦ εἰκάζειν τε καὶ ἀντεικάζειν in conviviis. Quid vs. 9 lateat sub vocabulis corruptissimis καινὸς θεατροποιός nemo adhuc intellexit, pro quibus dubitabundus propono καλοῦσιν ἀρνοπίπην, dubitabundus dico; nam καινὸς e καπνός (cf. Anaxil. fr. 4, 7) depravatum esse dicerem, si aptum e θεατροποιός epitheton elicere possem. Sed de his quidem alii videant.

ARABOTIS fr. 13:

≡ ἀρπάσας μόνικλον εὐθύς, πῶς δοκεῖς;
κούφως ἀνήλλατο.

Additum εὐθύς nescio an indicio sit, poetam dedisse Aoristum ἀνήλλατ(ο). Ceterum non displicet Palmerii coniectura, deletο κούφως unum facientis versum trochaicum.

ANAXILAE fr. 4, 7:

κονδύλους πλάττειν δὲ Τελαμών, τοὺς καλοὺς πειρᾶν
καπνός.

Udenam mira locutio κονδύλους πλάττειν? Aut fallor aut subest huic formulae iocularis allusio ad dulcem placentam, quae facta farre, caseo, lacte, melle κάνδυλος dicebatur. Cf. Aristophan. Pac. 123 sq., ubi Trygaeus coelum petiturus ad filiolas:

ἦν δ' ἐγὼ εὖ πράξας ἔλθω πάλιν, ἔξεται ἐν ὄρεα

κολλύραν μεγάλην καὶ ... κόνδυλον ὄψον ἐπ' αὐτῇ,

ubi κόνδυλος dictum esse παρὰ προσδοκίαν pro κάνδυλος latebit neminem. Ibi Schol. Δημήτριος ὁ Ζηνοδότειος μεταγράφει κόνδυλον, ὃ εἶδος ἐστὶ πλακοῦντος, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄψον περιττὴ (imo inepta) ἢ μεταγραφὴ. Simili tralatione Anaxilas scribere etiam potuerat κονδύλους πέττειν κτλ.

ALEXIDIS fr. 266:

μὴ ὄρασι μὲν

τὰ τῶν κακῶν (†) ἴκοιθ' ὁ τοὺς θέρμους Φαγών,
 ἐν τῷ προθύρῳ τὰ λέμματα' ὅτι' κατέλιπεν,
 ἀλλ' οὐκ ἀπεπνίγη καταφαγών· μάλιστα δὲ
 Κλεαίνετος μὲν οὐκ ἐδήδοκ' οἷδ' ὅτι
 ὁ τραγικὸς αὐτοὺς· οὐδενὸς γὰρ πώποτε
 ἀπέβαλεν ὀσπρίου λέπος·
 οὕτως ἐκεῖνος εὐχερῆς ἀνὴρ.

Corruptelas, quibus mederi nequeo, non tango, sed impense miror Kockium ultimum versum sic interpretantem: „Nimia eius „(Cleaeneti) parsimonia perstringi videtur. ita *habilem et sollertem* „esse poeta dicit, tanquam id *astutiae* suae, non avaritiae debeat.” Ne dicam nihil lepidi inesse huiusmodi sententiae, scire velim quo auctore vir doctus adiectivo *εὐχερῆς* hanc tribuat notionem, quod numquam de habili aut sollerti aut astuto usurpatur, sed plerumque *levis ingenii* hominem designat. Quare hunc quoque versum, nisi forte plura ante eum exciderunt, corruptum esse existimo. Conicio

οὐκ ἔστ' ἐκεῖνος εὐχερῆς οὕτως ἀνὴρ.

„Non est ille adeo *levis et inconsideratus*” (ut lupini putamen abiciat).

HENIOCHI fr. 5, 15:

γυναῖκε δ' αὐτὰς (sc. τὰς πόλεις) δύο ταραττετόν τινι
 αἰεὶ σύνουσαι· δημοκρατία θατέρᾳ
 ὄνομα' ἐστί, τῇ δ' ἀριστοκρατία θατέρᾳ,
 δι' ἧς πεπαρωνήκασιν ἤδη πολλάκις.

Heniochus, mediae quae dicitur comoediae poeta (cf. Mein. H. C. p. 421 sq.), florente lingua nondum committere potuit barbarismum, quem aegre concedimus Menandro, cui primo tribuunt grammatici (fr. 846):

ὁ θατέρως μὲν τοῖν δυοῖν Διοσκόροι,

quod ipsum testimonium dubium reddit Eustathius p. 1573, 62 nescio cui Chrysippo versum istum tribuens. Quare quin Heniochi locus labem conceperit non potest dubitari. Quod intellexit etiam Blaydes Adv. in Com. Gr. fr. p. 123 infeliciter tentans: δημοκρατία θατέρᾳ ὄνομα τέθειτ' ἀριστοκρατία θατέρᾳ, oblitus Atticis verbi *τιθέναι* Perf. Pass. *κεῖται* esse, non *τίθεται*,

quod semper medium esse constat. Ego ambigo corrigamne:

δημοκρατία θατέρω

ὄνομ' ἐστὶ τοῖνδ', ἀριστοκρατία θατέρω

an potius, quod fere malim:

ὄνομ' ἐστὶ δὴ καὶ ἀριστοκρατία θατέρω.

TIMOCLIS fr. 6:

ὦ τᾶν, ἄκουσον ἦν τί σοι δοκῶ λέγειν.

ἄνθρωπός ἐστι ζῶν ἐπίπονον Φύσει,

καὶ πολλὰ λυπήρ' ὁ βίος ἐν ἑαυτῷ φέρει.

παρὰ ψυχὰς οὖν φροντίζων ἀνεύρετο (l. ἀνῆρτο)

ταύτας κτλ.

Incredibile dictu est neminem, quod certe sciam, offendisse in spondeo secundae sedis, unde certo certius constat *παρὰ ψυχὰς* non esse genuinum. Quia tamen haec ipsa notio requiritur, poetae reddendum est *παρὰ μυθίας*. Cf. Hesych. *παρὰ ψυχῇ*· *παρὰ μυθία*.

PHILEMONIS fr. 142, 2 = STRATONIS fr. 1, 2 sqq.

ἀπλῶς γὰρ οὐδὲ ἔν, μὰ τοὺς θεούς,

ὅν ἂν λέγῃ συνίημι· καινὰ ῥήματα.

Alter locus, ubi in comoedia verbum ἴημι habet iota breve, est Arist. Av. 946

ξυνίημι· ὅτι βούλει τὸν χιτωνίσκον λαβεῖν.

Mirum sane est in tot exemplorum numero quae-offert comoedia non nisi duo reperiri correptae vocalis, quae alibi constanter producitur. Quare nescio an non neglegendus sit ea Atticorum scribendi consuetudo qua persaepe in prima persona verbi *συνιέναι* aliorumque multorum Aoristo utuntur pro praesenti, neque enim intellego cur ambo poetae regulam migrare maluerint quam illic scribere *συνῆκα*, hic *ξυνῆχ'*, itaque multum vereor ne tradita *συνίημι* et *ξυνίημι* sint illarum lectionum glossemata.

Opponat mihi quispiam Fr. com. anonymum 195 (IV p. 652) ap. Iohannem Alex. de Acc. p. 32, 23: καὶ τὸ βαὺ κατὰ μίμησιν κυνὸς δέξυεται·

Βαὺ βαὺ ~ ~ καὶ κυνὸς φωνὴν ιεῖς.

Sed unde quaeso apparet hoc esse comoediae fragmentum, non

fabulae alicuius satyricae, cui aequè aptum est? Ut autem hoc potius credam me movent tragicorum loci in quibus hoc ipsum participium habet iota breve. Eur. Iph. T. *παiei σιδήρῳ λαγόνας εἰς πλευρὰς ἰείς*. Iph. A. 1101 *πολλὰς ἰεῖσα μεταβολὰς ὀδυρμάτων*. Hec. 338 *φθογγὰς ἰεῖσα, μὴ στερηθῆναι βίου*. Aesch. Sept. 493 *Τυφῶν' ἰέντα πύργους διὰ στόμα*.

Sic igitur statuo, comicos neque antiquos neque recentiores (quibus Cobet permittebat. Cf. Meinekii ad fr. anon. 195 annotatio) vocalem verbi *ἰέναι* aut compositorum usquam corripuisse itaque recte Cobetum improbasse Meinekii quam recepit coniecturam in Platonis Symmach. fr. I, 4. Idem prius cum Bergkio coniecerat *αὐτοῖσιν ἀνίσσ' εἰς μέσον ἀνεστῶς*, quod si propter caesuram displiceat, possis *εἰς μέσον ἑστῶς ἀναβάλλει*. Ceterum multo facilius eiusmodi licentiam in anapaestis poetae concesserim quam in senariis.

MENANDRI fr. 570:

*κἂν σφόδρα σαφῶς εἰδῆς τι, τὸν κρύπτοντά σε
μηδέποτε' ἐλέγξης· δύσκολον πρᾶγμ' ἐστὶ γὰρ
ἂ λανθάνειν τις βούλεται ταῦτ' εἶδέναι.*

Poetae mens clarius appareret, si vs. 3tio scriptum esset:

ἂ λανθάνειν τις βούλετ' ἄλλον εἶδέναι.

Ita certe, si non scribendum, interpretandum est.

Eiusdem fr. 687:

*γυναικὶ δ' ὅστις ὄρκον δμνύων ἀνὴρ
μηδὲν ποιεῖ δίκαιον, οὗτος εὖσεβής.*

Kock reponit *οὐκ ἔστ' εὖσεβής*, sed eandem nanciscimur sententiam, eamque acrius expressam, si nulla mutata littera, a fine ponimus signum interrogandi.

Eiusdem fr. 734:

*ἂ γὰρ μεθ' ἡμέραν τις ἐσπούδασε·
ταῦτ' εἶδε νύκτωρ.*

Respondetur ei qui vanam somniis habet fidem. Fieri potest ut haec verba olim lecta fuerint in Menandri *Δεισιδαίμονι*. Ad eandem fabulam pertinere potuit fragm. incerti com. 350. Sed quam incertae sint huiusmodi coniecturae optime novi.

[Eiusdem] fr. 693:

ἀπὸντι μᾶλλον εὐχαριστίαν ποιεῖ·

τῷ γὰρ παρόντι γίνετ' εὐτονώτερον.

In his versiculis, qui cum omnibus ex eodem fonte (comp. Men. et Phil.) petiti mentiuntur Menandri nomen, εὐτονώτερον ineptum esse recte monuit Kock. Poetastrum ἐπιφθονώτερον, invidiosius, scripsisse suspicor.

Eiusdem fr. 799:

μηδέποτε γήμη μηδὲ εἰς εὔνους ἔμοι.

Non possunt haec significare id quod sententia postulat: *numquam ducat uxorem quisquam eorum quibus bene volo*, quo sensu expectatur aut ἔμοι φίλος aut οἷς εὐνοῶ.

Eiusdem fr. 962: Suidas εἰς ἀγορὰν ὑφαίνειν

τὸ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρειν τὰ ὑφαινόμενα, οὕτω Μένανδρος. Male interpretatur grammaticus; est enim *texere quae veneant in foro*. Saepe ita Graeci, velut Aristophanes Pac. 36 sq.

οἱ τὰ σχοινία

τὰ παχέα συμβάλλοντες (i. e. πλέκοντες) εἰς τὰς δολιχὰς.

Incerti comici fr. 1076:

Bachmann Anecd. I 296, 8 μεγαρίζοντες· λιμώσσοντες. ἢ μεγάλα λέγοντες. Kock annotat „utramque significationem auctor glossae apud comicos videtur invenisse. Cf. Arist. Ach. 822”. Nisi potius altera explicatio aut pertinet ad aliam glossam μεγαλίζοντες aut depravata est ex μεγαρικῶς λέγοντες, quod melius quadrat in locum Aristophanis.

DE CARMINUM HOMERICORUM RECENSIONE PISISTRATEA.

SCRIPSIT

MATTHAEUS VALETON.

Recensionem Pisistrateam explosam iam a paene omnibus viris doctis ante duos annos L. Erhardt v. d. ¹⁾, anno autem superiore P. Cauer v. d. ²⁾, in integrum restituere conatus est. Uterque eam vir doctus ita accipit ut Pisistratum carmina Homerica colligenda et scripto mandanda curasse censeat, neuter tamen negat fieri potuisse ut iam ante Pisistratum singulae aliquae partes litteris consignarentur ³⁾. Sed nonnihil differunt Erhardt et Cauer, quod ille negat ordinandis et componendis carminibus operam dedisse Pisistratum ⁴⁾, hic vero putat minora etiam episodica a viris Pisistrateis suppleta esse ⁵⁾. At cave propterea credas Cauerum cum Lachmanno facere carmina separatim nata eos colligasse censente. Contra de parvo procrevisse existimat et Iliadem et Odysseam et utrumque carmen constare e nucleo additamentisque. Atque cum Lachmann neget unam fuisse Iliadem ante VI a. Chr. n. saeculum, Cauer eam, si discedis a supplementis illis exiguis, diu antequam

1) Die Entstehung der Hom. Ged. 1894 p. cviii sqq. p. 511 sqq.

2) Grundfragen der Hom. Krit. 1895 p. 69—98.

3) Erhardt II. p. 512, Cauer I. I. p. 94.

4) I. I. p. 512 „Aber wie gesagt, es war eine Sammlung und Aufzeichnung des bereits bestehenden, keine Ordnung und Redaction.

5) I. I. p. 97 [Pisistratus] schuf den Rhapsoden dadurch eine feste Grundlage, dass er durch Sachverständige die Gesänge sammeln und sichten, wo es nöthig schien durch kleine Füllstücke ergänzen, und, was das wichtigste war, aufschreiben liess.

scripto mandaretur hanc formam habuisse pronuntiat, quae ad nos perlata est. Ab altera parte Erhardt Lachmanno propior nucleum non agnoscit, Iliademque quam nunc habet formam non quidem a viris accepisse Pisistrateis, nam sponte eam crevisse ne is quidem negat¹⁾, at tamen aëvo demum Pisistratego induisse arbitratur. Odysseam vero, de qua omnino non agunt Lachmann et Erhardt, viros Pisistrateos absolvisse putat Causer.

Videamus nunc quomodo Erhardt et Causer suam de recensione Pisistrateae sententiam persequantur. Et ille quidem ceteroquin locos scriptorum qui de ea agunt quid valeant non curans, vetustissimum quod eo pertineat contendit esse testimonium Dieuchidae grammatici Megarensis III a. Chr. n. saeculi. Scilicet spectat locum corruptum Diogenis Laertii (vita Sol. 9), quem ita Ritschl v. d. constituit²⁾: *μᾶλλον οὖν Ὅμηρον ἐφώτισεν (Solon) ἢ Πεισίστρατος <ὅσπερ συλλέξας τὰ Ὀμήρου ἐνεποίησέ τινα εἰς τὴν Ἀθηναίων χάριν> ὥς Φησι Διευχίδας ἐν ἐ Μεγαρικῶν. ἦν δὲ μάλιστα τὰ ἔπη ταῦτα, οἱ δ' ἄρ' Ἀθήνας εἶχον κ. τ. ἐ.* Verba *ὅσπερ* — *χάριν* supplevit Ritschl. Et de Pisistrati interpolatione aliqua hic agi, arguere videtur contextus³⁾, sed nullo modo sequitur ut etiam recensione Diogenes mentionem fecerit, nedum fecerit Dieuchidas, quod ne e Ritschelii quidem sequitur verbis. Sed forsitan Erhardt putet fieri non potuisse quin Pisistratus Homerum cum interpolaret simul recenseret. Quod cum Causer Wilamowitzium v. d. secutus conseat, de hac re infra agemus. Porro Erhardt: testatur, inquit, etiam Herodotus (VII. 6) vetusta carmina Pisistratidarum iussu collecta et recensita esse. Notissimus Herodoti locus; at loquitur hic de oraculis Musaei, itaque nihil sane aliud inde efficere licet nisi hoc, non sine exemplo esse id quod de Homeri recensione Pisistrateae narratur; utrum verum sit necne nullo modo sic conficitur. Tum Erhardt ea quae sive ad linguam sive ad res narratas pertinentia originem Atticam prodere videntur, quorum multo plura indicavit quam quisquam ante eum⁴⁾, ad Pisistratum refert,

1) Vide in hac Bibliotheca XXIII p. 400.

2) Opusc. I. 54.

3) Aliter vLeuwen in Ed. Hom. ad B 546 sqq. At vide plura infra p. 414.

4) Quae ea sint vide infra p. 412.

cum et persuasum habeat, fieri non potuisse ut in omnia exemplaria Iliadis et Odysseae reciperentur, nisi in Attica omnes horum carminum partes collectae essent¹⁾, et e loco catalogi B 557, 558 efficiat VI demum a. Chr. n. saeculo id usu venisse²⁾. Quasi non potuerit hic locus interpolari postquam cetera Ilias scripta extitit. Quod autem dicit de communi ingenii Attici, id quoque nunc mittimus, quoniam etiam Cauar de ea re agit, hoc unum observantes, si Iliadis materia, ut Erhardt vult, usque ad VI a. Chr. n. saeculum perrexisset mutari, fieri vix potuisse quin rerum permultarum, quae VIII, VII, VI saeculis a. Chr. Graecis notae, antea ignotae erant, mentio irreperet; quarum nulla cernuntur vestigia³⁾. Postremo Erhardt contendit Alexandrinos in commentariis suis Pisistrati nomen propterea tantum tacuisse, quod inter omnes notum esset textum cui operam darent ab illo esse constitutum; neque dubitat quin, ubicunque in scholiis est *ἐξήγησέ τις* (B 668), *ὁ διασκευάσας* (B 807), *ἐνδιασκευάζει τις* (Γ 395) vel tale quid, Pisistratus spectetur, neque tam libere quam egerunt Alexandrinos in castiganda lectione acturos fuisse putat nisi scivissent carmina ante Pisistratum scripto tradita non fuisse. Sed nulla

1) „Dasz eine vollkommene Sammlung der Gedichte nur einmal, in Athen, statt gefunden hat“ l. l. p. cix.

2) Ab interpolatore nonnulla extirpata esse censet Erhardt quibus et de Aiace et de eius fratre Teucro copiosius ageretur, tum Megarorum mentionem. Sed brevissima mentio heroia *ἀπαρτιδος* — nam Salamis uno modo praeter nostram commemoratur loco, eoque recentissimo, H 19 — nescio an aliter explicanda sit; de qua re non attinet hic disserere; Megarensium autem civitas etiam propterea omitti potuit, quod nulli inde duces neque milites in pugnis cum Troianis prodierunt. Wilamowitz cum prius (Hermes IX 326), ut Erhardt, Megarorum mentionem deletam esse opinatus fuisset, deinde Hom. Unters. p. 252 parum probabiliter oppida Megaridis in catalogo inter Boeotia recenseri coniecit, vide contra Ed. Meyer Gesch. des Alterth. II p. 269. Vide plura de loco B 557, 558 infra p. 414 sqq.

3) Huc pertinent ea, quae Naber Od. Quaest. Hom. p. 7 contra Lachmannianos disserit, et Grote hist. of Greece London 1869 Vol. II part. I ch. XXXI (p. 160). — Nisi forte putes haec inde explicari posse quod quae noverint poëtae consulto tacerint antiqui aevi speciem servantes. Quemadmodum Wilamowitz Hom. Unt. p. 292 „Im Epos ist das Leben und die Gesellschaft conventionell stilisirt; dass die Helden nicht schreiben ist nichts anderes als dass sie nicht reiten, keine Fische essen, keine Suppe kochen.“ Ita ex composito agi credibile est a poëtis qui stilo et charta utantur in condendis poematis, ut revera fecisse Iliadis et Odysseae auctores vult Wilam., non credibile est si cum Erhardtio summus eos quae excogitassent memoriter protulisse.

causa erat tacendi vel tam obscure significandi Pisistratum si omnibus notus esset; atque ad illam licentiam, quaequae fuit, explicandam sufficit varietas qua utebantur lectionis.

Nunc ad Cauorum nos convertamus. Nititur hic fere eisdem argumentis atque Erhardt, sed magis quam ille singula persequitur, neque tam magna moliens magis probare studet ea quae profert. Eo quod omnes carminum Homericorum libros mss., quorum quidem ad nos notio pervenerit, et universe ἀρτιμζεν et vestigia transcriptionis ex Attica litteratura antiqua exhibere appareat, praeterea autem interpolationes quaedam III iam ante Chr. n. saeculo Pisistrato tributae in omnia fere carminum exemplaria eodemque fere tempore receptae videantur, ita confirmari censet recensitionis ad nos famam perlatam ut si testimonia prorsus deficerent, de coniectura sumendum esset, Pisistratum primum scripto mandasse Homerum. Itaque cetera testimonia quid valeant inquirendi labore Cauorum quoque supersedet. Contra Lehrsium ¹⁾ et Ludwichium ²⁾ demonstrat non esse cur miremur silentium Alexandrinorum, utpote qui consulto tacuerint δόγμα receptum a Pergamenorum schola inimica. Artem scribendi arguit fortasse iam per aliquot saecula Graecis notam fuisse, ita tamen ut animi impetus eis deesset carmina sua antiqua litteris consignandi. Neque illud quidem contra eum valet ut contra Erhardtium, quod ipsa eius ratio docet Iliadem a moribus saeculorum VIII, VII, VI intactam mansisse; censet enim, id quod supra monuimus (p. 405), Iliadi, licet tum nondum scripta esset, eandem tamen fere formam et eundem habitum fuisse qui nunc est, Odysseam vero a viris demum Pisistratis in eam formam constitutam esse quam nunc habemus. Sed si reputamus anno fere 590 a. Chr. n. mercenarios Graecos nomina sua exarasse in basi statuæ ³⁾, ita pervulgata fuisse videtur ars scribendi aeo Pisistratego ut minus sit verisimile etiam tum rhapsodos eam sprevisse. Adde quod tum temporis poëtae lyriici florebant, necdum poësis epica coli desiderat. An credimus nova quidem carmina scripto esse man-

1) De Aristarch. Stud. Hom. ⁴ p. 442 sqq.

2) Aristarch. II p. 390 sqq.

3) C.I.Gr. III p. 507.

data, — nam viros eruditos et nobiles qui ea pangebant illud memoriae adminiculum neglexisse nemo contendet, — sed pertinaciter recusavisse omnes qui carmina antiqua memoria tenebant quo minus scripta illa conservarent? Scilicet Thebais et Cypria carmina scripta extiterint ante quam Ilias et Odyssea? At, inquiunt Erhardt et Cauer, negandum non videtur singulas iam aliquas partes horum poematum aliquamdiu conscriptas fuisse, cum aliae hoc beneficio nondum haberentur dignae. At ita si res se habuisset, fieri vix potuisset credo quin hae in oblivionem abiissent. Praeterea, quod fortasse maioris etiam momenti est, rogare licet sitne credibile Iliadem sine scripturae ope in hanc formam redactam esse quam nunc habet, id quod vix credibile videtur, si tenemus diversas formas antiqui quae deinceps poematis extiterunt paullatim contaminatas esse. Odysseam autem, cum in hac plura quae separatim nata essent contaminata sint carmina, sine stili et chartae usu non potuisse absolvi etiam Cauer concedit. Ita vero vir doctus sumere cogitur aevo demum Pisistratego Odysseam talem esse constitutam qualem eam nunc legimus; idque, ut nihil aliud afferam, propterea minus est verisimile quod aevo Pisistratego debentur haud dubie et aliae interpolationes et locus λ 566 — 631 ¹⁾. At hae interpolationes inculcatae sunt poemati iam in illam formam efficto quam nunc novimus. Unde sequitur ut haec aliquanto antiquior sit. Porro Alexandrinorum de recensione Pisistratea silentium non ita explicat Cauer ut nullius momenti esse evincat. Fidem illi habuisse Alexandrinos vWilamowitz satis inconsulte inde quod Zenodotus rejecit vs. B 553—555, Aristarchus autem vs. B 558 ne scripsit quidem, probare conatus est ²⁾. Quem ita redarguerunt Flach v. d. ³⁾, Ludwig ⁴⁾, ipse Cauer ⁵⁾ ut nihil iam quod addi possit sit reliquum ⁶⁾. Neque tamen opus est, inquit Cauer, ut aut sumamus

1) Cf. vWilamow. Hom. Unters. p. 199 sqq.

2) l.l. p. 242 sqq.

3) Peisistrat u. seine litt. Thätigk. 1885 p. 41 in ann. 143.

4) l.l. II p. 393 sqq.

5) l.l. p. 88 sqq.

6) Erhardt putat l.l. p. cxii fieri non potuisse ut Aristarchus sibi videretur poetae manum restituere cum versum B 558 reiceret, sed necesse esse ut intellexerit Ho-

Aristarchum recensionem Pisistrateam ignorasse aut de nihilo fictam habuisse; nam potuit tacere propter odium Pergamenorum, quibus in confessis ea fuisse videtur ¹⁾. Audio de Aristarcho. Quid vero Zenodotus? Cuius aetas initia scholae Pergamenae cum praecedat, fieri non potest ut ob eam causam is tacuerit.

Iam vero argumentationis Caucrianae caput ad pertractandum nobis etiam integrum est. De quo agendum videtur paulo copiosius. Ludwig omnino sermonem Atticum ad Homeri textum mutandum vix ullam habuisse vim perhibuit ²⁾. VWilamowitz v. d., ceteroquin hac in re illi oppositus, tamen τὸν μεταχαρακτηρισμὸν non sine superbia abiecit ³⁾. Utrumque merito Caucri refutat et in ordinem cogit ⁴⁾. Tum ei dandum videtur probari non posse ulla Aristarchi temporibus fuisse carminum Homericorum apographa in quibus non regnaret sermo Atticus. Nam quod Flach contendit ⁵⁾ ab eo liberam fuisse τὰς ἀπὸ τῶν πόλεων ἐκδόσεις, id parum credibile. Quid enim? Nullus omnino in nostris scholiis affertur locus, unde id appareat ⁶⁾. Fieri ergo potest ut omnia quae temporibus

merum non confecisse uno verbo mentionem Aiakis Telamonii. Fac hoc ita esse, tamen non sequitur ut verisimile censuerit Pisistratum interpolationis reum esse, nedum putaverit eum recensuisse carmina HomERICA.

1) Cf. infra p. 419.

2) l.l. II p. 404 sqq.

3) Ita saltem in opere cui titulus Hom. Unters. p. 286. Sex annis post (1889) in libro inscripto Herakles (I p. 126) vWilamowitz concessit fieri posse ut „sehr alte Ionische Poesie (z. B. Homeros) aus altionischem in neuionischen Alphabet umgeschrieben wäre“. Ceterum tenendum hoc quoque, τὸν μεταχαρακτηρισμὸν per se spectatum nihil facere ad cuiusvis exemplaris originem Atticam probandam. Nam cum antiquissima litteratura Ionica sonos η et ω et pseudodiphthongos αι et ου, qui soli erroris ansas dabant, eadem ratione indicaret atque ea quae usque ad finem saeculi V Athenis in documentis publicis viguit, neque ante finem saeculi VII litterae η et ω inter Ionicas vocales receptae sint, vitiis eisdem obnoxii erant libri in Ionia saeculo VI vel postea descripti ab exemplis Ionicis antiquioribus atque ei qui in Attica describebantur litteratura Ionica ab exemplaribus litteraturam Atticam exhibentibus. Porro manifestum est hac litteratura describi potuisse carmina HomERICA ab exemplaribus Ionicis, ita ut tamen non usu veniret id quod vWilamow. vocat l.l. p. 304 „ein μεταγραμματισμός in umgekehrter Richtung“. Dummodo scilicet haec ne recentiora essent saeculo medio VII.

4) l.l. p. 69 sqq. cf. p. 96 sqq.

5) l.l. p. 34.

6) Quod nonnulli mirantur inter ἐκδόσεις quibus uteretur Aristarchus nullas fuisse quae Ἀττικάς appellarentur, hoc sic explicandum videtur. Duo erant editionum

Aristarchi circumferebantur Homeri exemplaria vel ipsa ex Attica oriunda fuerint, vel fluxerint ex apographis Atticis. At neque certissimum hoc, neque inde sequitur ut Athenis demum scripto sint consignata carmina Epica. Nam in Ionia fac id evenisse, per longum utique tempus quis monitus dubitet quin apographorum numerus exiguus fuerit? quin in rhapsodorum potissimum confectus usus? quin reliqui homines fere audire non legere carmina soliti fuerint? Exeunte saeculo a. Chr. n. V exportata constat volumina scripta usque in Pontum Euxinum ¹⁾. Sed aliquanto prius urbs Atheniensium, quae Homeri studio iam ante bella Persica insignis fuit, omnium artium studiosissima facta èt scribendi èt legendi ardore ita excellere coepit ut vix alibi scriptores praeclari et nobiles florere viderentur. Quid mirum igitur si etiam librariorum copia ea urbs tunc abundabat, haec autem Homero quoque egregie proderat? quem minime propter poëtas recentiores in contemptum venisse permulta nos docent ²⁾. Quid si florente ibi librorum mercatura èt alia volumina scripta èt carminum epicorum exemplaria per Graeciam ceteram spargebantur? Quid si intra spatium duorum saeculorum, quod in-

genera, αἱ κοιναὶ (κοινότητες) δημώδεις, εἰκαιότεραι et αἱ χαριέστεραι (χαριέσταται), ἀκριβέστεραι, μέτριοι (cf. Schol. Ven. ad B 53 et passim). Illae unde oriundae essent operae pretium non erat addere, complures autem in eis erant fortasse Athenis oriundae. Hae, si qua dominum habuerat aliquanto illustriorem, instruebantur huius nomine, sunt autem hae αἱ κατ' ἄνδρα ἐκδόσεις sive διορθώσεις; si minus, aut si prorsus ignotum, indebatur nomen civitatis unde Alexandriam allata erat. Inter has manifesto nulla est quae non potuerit Athenis importari in illam ipsam civitatem unde Alexandriam afferretur. Inter τὰς κατ' ἄνδρα Athenis oriunda certe fuit ἡ Ἀριστοτέλους sive ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος, fortasse fuerunt ἡ Σωσιγένους et ἡ Φιλήμονος nec non ἡ Ἀντιμάχου, ἡ Ῥιάνου, ἡ Ζηνοδότου, ἡ Ἀριστοφάνους. Cur enim ex. gr. Antimachus poëta Colophonius non potuit suis nummis emere exemplar carminum Hom. Athenis confectum? Nam quod Antimachi exemplar Ionica scriptura recentiore exaratum fuisse videtur (cf. vLeeuwen Enchir. Dict. Ep. p. XLVI), id minime contra me valet argumentum, cum constet tum cum Euripides daret fabulam *Thaïs* illam litteraturam Athenis iam pervulgatam fuisse (l.l. p. XLVI). Ergo non est valde mirandum quod inter τὰς ἀπὸ τῶν πόλεων ἐκδόσεις nulla commemoratur Ἀττική. Ἡ κυκλική et ἡ πολύστιχος, quidquid ceteroquin haec nomina valent, videntur ad τὰς κοινότητας pertinere, cum additum non sit aut civitatis aut domini nomen. — Publice recensitas esse τὰς ἐκ τῶν πόλεων ἐκδόσεις parum probabiliter censet Bernhardy Griech. Litt. I* p. 332 neque aliter, si recte teneo, Flach l.l. p. 34. Contra vide iam Wolf. Proleg. p. CLXXVI.

1) Xenoph. Anab. VII c. 5 § 12.

2) Cf. vLeeuwen Ench. Dict. Ep. p. LU sqq.

tercedit inter Xerxis expeditionem et tempora Zenodoti, multitudo apographorum ex Attica oriundorum cetera ita obscuravit ut vix singula hic illic reperirentur¹⁾? Alia res esset si tam multae e rebus in Iliade narratis quam vult Erhardt in Attica excogitatae essent, in quarum numero habet omnia quae ad Nestorem, Diomedem, Ulixem, Lapithas, Minervam pertinent. Non potuerunt sane haec omnia carminibus Epicis inculcari iam scriptis. Sed ne Nestorem quidem ante saeculum a. Chr. n. V Codri Atheniensis proavum factum esse, hodie inter omnes fere constat²⁾, ex quo patet non esse cur credamus ante id tempus Athenis de eo esse narratum; in Ionia vero multis saeculis ante eius pater Neleus celebrabatur. Diomedis autem et Ulixis nullas unquam in mythis Atticis fuisse partes quis nescit? Quod cur negligat Erhardt sola causa haec est quod eis praecipue favet Minerva. Quasi haec quo tempore Ilias et Odyssea conditae sunt Athenis tantum in honore fuerit. Si revera omnia quae in illis poëmatibus ad eam pertinent Athenis oriunda essent, dandum esset Aristarcho Homerum civem Atheniensem fuisse. At magnam tum omnibus Graecis fuisse deam satis superque constat³⁾. Solos Lapithas nescio an recte Athenis demum in Iliadem invectos ducat Erhardt. At horum partes in ea exiguae sunt⁴⁾.

Verum ut certissimum sit, quod contra arbitramur sine iusta sumi causa, Athenis primum conscripta esse carmina Homerica⁵⁾,

1) In eadem sententia est v. Wilamow. *Hom. Unters.* p. 256 sqq., qui tamen non satis attendisse videtur quam pauca carminum Homericorum exemplaria ante saeculum a. Chr. V extitisse veri simile sit (cf. l. l. p. 304). Hinc fit ut ei obicere possit Cauer: „wo sind denn all die ionischen Exemplare geblieben? Wie konnten sie bis zu dem Grade verloren gehen, dass diejenigen ionischen Ausgaben von denen wir nachher etwas wissen, die milesische^{*)}, chiische, erst wieder aus attischen Vorlagen abgeschrieben werden mussten?“

2) Cf. Ed. Meyer *Forsch.* p. 147 *Gesch. des Alterth.* II p. 289 sqq. Busolt *Gr. Gesch.* I p. 287.

3) Cf. Meyer *Gesch. des Alterth.* II p. 114, 115, 281.

4) M 124—135, 181—194, Ψ 826—849.

5) Nolumus contra hanc sententiam afferre narrationem qua Lyeurgus carmina

^{*)} Hic fallitur v. d. Inter civitatum editiones, quibus usi sunt Alexandrini, nulla est Milesia, sed una modo Ionica ἡ X/α. — Neque inde quod haec ex Attico apographo fluxerit sequitur ut omnia exemplaria Ionica antiquiora extirpata fuerint.

cur tandem Pisistrato id acceptum referamus? Caner id efficit ex interpolationibus, quae illi tribuuntur. Fac tribui iure: quid inde sequitur? Nam quod scripsit vWilamowitz, si quis Pisistrato eas tribuat, — id quod iure fieri ille negat, — fieri non posse quin simul recensio*n*i Pisistrateae fidem habeat, id nihili est argumentum, quod Ca*u*er non debuerat repetere. Quidni enim Pistratus potuit exemplari alicui quod ei praesto esset versus aliquos a se confectos inculcare hic illic, nihil amplius molien*s*? At, rogat Ca*u*er, quomodo eius interpolationes irrepere potuerunt in omnia exemplaria ¹⁾, idque brevissimo tempore? nam Menesthei laudem B 553 sqq. cognovit iam Herodotus ²⁾ et forsitan iam Cimon Atheniensium imperator ³⁾. Dari potest totum locum B 546 sqq., etiamsi non ad Pisistratum referas, veri similiter tamen ad eius aevum referri; nam quod Eleusis hic nullas agit partes, credibile est eam civitatem, quo tempore noster locus confectus est, cum cetera iam Attica coaluisse in unam rem publicam ⁴⁾, recentiore*m* ergo locum esse, qualis nunc legitur, quam Hymnum in Cererem. Sed facile intel-

Homerica scripta ex Ionia vel ex insula Creta Lacedaemonem attulerit, id quod legitur Heracl. Pont. fr. 22 Strabo X 482 Plutarch. Lyc. I. c. 4. Dio Chrysost. Or. I. 87 Aelian. Var. Hist. XII. 14. Huius notitiae auctor esse videtur Aristoteles in Lacedaemoniorum civitate, cuius discipulus Heraclides fuit. At vix monitu opus est hac in re nihil auctoritati eius esse tribuendum, cum constet eius temporibus de Lycurgo inter Graecos nihil amplius notum fuisse quam etiamnunc nobis ex Herodoto atque ex disco Eleio cognoscere licet, verisimillimum autem sit id fictitium esse. Quae autem de Lycurgo tradit Aristoteles Homeri studioso inde ea derivasse illum verisimile est, quod nusquam in Graecia prius quam Lacedaemoni extitisse viderentur poëtae qui eius poësin cognitam haberent. At si aliunde constaret, quod tamen minime constare demonstravimus, in Attica primum scripto mandata esse carmina Homerica, nullo modo vetaremur sumere Homeri inde cognitionem accepisse illos quoque.

1) VWilamowitz hoc quoque rogat l.l. p. 240, qui fieri potuerit ut Pisistratus crederetur interpolasse ita ut eius interpolationes in omnibus exemplaribus prodirent, nisi censeretur constituisse textum. At ne id quidem constat, ea de re cogitatum esse ab antiquis qui crederent eum interpolasse; si qui autem cogitarunt, cur non poterant arbitrari eius auctoritatem tantam fuisse ut eius interpolationes mox in omnia exemplaria Attica reciperentur.

2) VII. 161.

3) Aesch. III § 183. 18 Plut. Cim. 7.

4) Neque tamen res certissima est. Nam etiam propterea omitti potuit civitas Eleusinia quod eius cives nusquam commemorarentur in proeliis adversus Troianos. Cf. similem Megarorum causam supra p. 407 in ann. 2.

legimus locos, qui laude heroum Atticorum vel urbis Athenarum se commendarent, mox irrepsisse in omnia exemplaria Attica, et eos quoque rhapsodos qui aliunde Athenas venirent non potuisse quin eas reciperent.

Revera autem parum credibile Pisistratum ullos interpolasse locos. Gravissimum huius rei testimonium Cauer censet locum Dionysii Laërtii in vita Sol. 9, quem descripsimus supra (p. 406) et commodi causa hic rursus describemus: *μᾶλλον οὖν Ὀμηρον ἐφώτισεν* (Solon) *ἢ Πεισίστρατος ὅσπερ συλλέξας τὰ Ὀμήρου ἐνεποίησέ τινα εἰς τὴν Ἀθηναίων χάριν* ὥς Φησι Διευχίδας ἐν ἑ Μεγαρικῶν. *ἦν δὲ μάλιστα τὰ ἐπη ταῦτα, οἳ δ' ἄρ' Ἀθήνας εἶχον* (i. e. B 546) κ. τ. εἰ. Verba Graeca uncis inclusa, ut supra monuimus, inseruit Ritschl, qua in re assentientes habet Lehrsium ¹⁾, vWilamowitzium ²⁾, Cauerum ³⁾. Sed vLeeuwen v. d. putat ⁴⁾ vss. B 547—551, 553—555, 558 a Dieuchida Soloni non vero Pisistrato tributos esse. Et verum quidem est teste Diogene ipso (in vita Solon. 2 s. f.) nonnullos versum 558 a Solone additum dixisse, neque constare sibi potest qui vss. B 546 sqq. Pisistrato tribuit sed vs. 558 Soloni, quippe addi non potuit vs. 558 nisi 546 sqq. iam exstabant, Solonis autem aetas Pisistratum antecedit. Sed neque significat Diogenes se facere cum illis qui vs. 558 Soloni tribuant, neque si faceret, eiusmodi inconstantiam graviter ferremus; causa autem cur hic Pisistrati mentio fiat non apparet nisi verba *ἦν δὲ ταῦτα* sqq. ad eum referenda sunt, ita ut putandus sit reus fieri quod versus qui ibi significantur interpolaverit. Nam si propter aliqua in Homerum merita Pisistratus hic commemoraretur, Soloni contra interpolationes tribuerentur, male probaret Diogenes id quod profitetur, Solonem magis quam Pisistratum in lucem Homerum protulisse. Neque est cur vereamur credere Pisistratum a Dieuchida accusari falsi, cum etiam ab aliis scriptoribus huius rei postuletur. De quibus mox agemus. Nunc etiam hoc notandum, vix aliter nostrum locum accipi posse quam ita ut inde a vs. 546, non vero ut vult

1) l. l. II p. 441.

2) l. l. p. 240.

3) l. l. p. 85.

4) In Ed. Hom. ad B 546 sqq.

vLeeuwen inde a vs. 554, interpolatio incipere dicatur. At si ita est, non potuit non totum locum vs. 546—558 Pisistrato tribuere Dieuchidas. Sed quo iure id fecerit nemo videt. Nam post ducentos annos, qui inter Pisistratum et Dieuchidam intercesserunt¹⁾, tradi potuisse de ea re quod fide dignum esset, vix quisquam contenderit; permirum autem esset si divinando Dieuchidas rem acu tetigisset²⁾. Neque, quantum scimus, Zenodotus, qui damnavit vs. 553—555, aut Aristarchus, qui vs. 558 ne scripsit quidem, operae pretium duxit Pisistratum excitare³⁾. Dieuchidae vero satis erat causae petendi Pisistratum. Patet enim interpolatum esse nostrum locum, exceptis fortasse vs. 546, 552, 556, 557, Attica autem origo prodit luculentissime⁴⁾, etiamsi mittimus ea quae de Eleusine supra sunt monita⁵⁾; cumque vs. 558 insula Salamis, quam Athenienses vi et armis Megarensibus eripuerant, Atheniensibus subiecta proponatur⁶⁾, ita ut horum dominium e temporibus repe-

1) Dieuchidam vixisse IIII a. Chr. n. saeculo evicit vWilamowitz l.l. p. 240. 241.

2) vWilamowitz cum dicit „die Vermutung des Dieuchidas ist nichts als eine Vermutung aber sie ist richtig“, non id vult recte suspicatum esse Dieuchidam locum nostrum a Pisistrato esse interpolatum, sed tantummodo acute illud vidisse eum *interpolatum esse nostrum locum, interpolatorem autem fuisse Atheniensem*. Ut enim supra iam monuimus (p. 413), secundum vWilam. is qui credit Pisistratum interpolasse, non potest non credere eum recensuisse Homeri textum (p. 238. 240). At recensuisse negat vWilamow. cf. p. 264. Non tenet igitur Wilamowitzium Cauer cum dicit: „Was er (Dieuchidas) über die Fälschung lehrte die Peisistratos im Interesse der Attischen Politik vorgenommen habe, war vielleicht bloße Vermutung eingegeben durch den Hass des Megarers gegen die Unterdrücker seiner Vaterstadt, aber *auch dies hat vWilamowitz (S. 243 fgg.) erkannt und glaublich gemacht*, eine wahre Vermutung.“ Non iure igitur miratur Cauer (p. 88) Wilamowitzium respuere reconsiionem Pisistrateam.

3) Scholia A ad B 553 et ad Γ 230.

4) Quod frustra negat Flach l.l. p. 29. Neque tamen negat locum interpolatum esse, ut facit Lehrs. l.l. p. 441. Cognovisse Herodotum vs. 553—555 supra iam monui p. 413. Scilicet genuinos habet. Vs. 558 tangit Aristoteles Rhet. I 15, sed quid ipse de eo iudicet non ostendit. Nam si Athenienses eo utuntur non dubitantes quin sit genuinus, eos χρῆσθαι τῇ Ὁμήρῳ μάρτυρι περὶ Σαλαμῖνος dicere licet etiam ei qui hoc loco Homerum interpolatum esse suspicetur ipse.

5) Supra p. 413.

6) Lehrs l.l. p. 443. Flach p. 29 arbitrantur amicitiam tantum, non obsequium hoc versu significari. Sed sic non intelligimus quid sibi voluerit auctor. Tantum si ita rem nobis proponimus ut aut ipse non dubitaverit aut auditores non dubitare voluerit quin Salamis Aiacis aetate Atheniensium esset, omnia sunt perspicua. Itaque

tatur heroïcis, in promptu erat viro Megarensi, cuius ingenium odio, ut recte monet vWilamowitz ¹⁾, acueretur, totum locum ad Pisistratum referre, a quo confectum erat bellum propter Salaminem susceptum ²⁾. Quo accedit etiam hoc. Alios vs. 558 Soloni tribuisse supra vidimus, quod etiam testantur Plutarchus in Vita Sol. c. 10, Strabo IX. c. 1 ³⁾, Scholia Ven. ad B 494, 495, inter quos Strabo rursus esse tradit qui versum B 558 Pisistrato obtrudant. Narrationem de Solone e comoedia Attica aliqua oriundam esse putat vLeeuwen ⁴⁾. De comoedia verissimum, nam apud Strabonem Megarenses quo vss. B 557, 558 refutarent „ἀντιπαρωδήσαι” dicuntur duos versus quibus cum Megarensium civitate coniuncta proponebatur Salamis ⁵⁾. Sed incertum utrum Solon an Pisistratus in comoedia illa Atheniensium causam egerit. Veri tamen similis Solonem egisse. Nam in promptu est huc referre Plutarchi narrationem de arbitris Lacedaemoniis qui Atheniensibus Salaminem addixerint ⁶⁾, contra Megarenses ab iis invocati. Plutarchus enim, vel quisquis ei auctor fuit, dicit esse qui referant Solonem ad arbitros hos fallendos, quos quinque numero nominatim edit, vs. B 558 in textum Homericum invexisse. Ed. Meyer ⁷⁾ et Busolt v. d. ⁸⁾ Lacedaemoniorum arbitrium vere traditum putant, et ficta tantum illa de Homero. Sed *haec* si ex comoedia aliqua sunt desumpta, consentaneum est etiam id quod *ansam his dedisse traditur* e fonte fluxisse eodem ⁹⁾. Verisimile ergo in illa comoedia, qua illude-

fieri non potest quin versus noster post insulam a Solone expugnatam sit natus. Quod neglexisse videtur vLeeuwen Ench. Dict. Ep. p. xxx in ann.

1) l.l. p. 258.

2) Ed. Meyer Gesch. des Alterth. II p. 646. Busolt Gr. Gesch. II p. 308.

3) Plutarcho auctorem hic esse Hermippum Callimacheum (cf. Car. Müll. fr. Hist. Gr. III p. 35) satis temere coniecit vWilamowitz l.l. p. 239; Strabo habitare non licet quin hauserit ex Apollodoro (de navium catalogo) saeculi II a. Chr. n. scriptore (cf. Müll. l.l. I p. xxxviii, qui tamen nostrum locum iniuria omittit).

4) Enchir. Dict. Ep. p. liv Ed. Hom. ad B 557.

5) Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἔγεν νέας ἐκ τε Πολίχνης, ἐκ τ' Αἰγυρίουσσης Νισαίων τε Τριπόδων τε.

6) Vita Sol. c. 10.

7) l.l. II p. 645.

8) l.l. II p. 248.

9) Nusquam commemoratur nisi nostro loco et apud Aelian. V. H. VII. 19. — Verum est inter Athenienses et Mitylenaeos aliquando arbitrum exstitisse Periandrum

rentur simul Lacedaemonii et Megarenses, in scena narratum esse antiquis temporibus, cum Athenienses et Megarenses propter Salaminem bellarent, utrosque Lacedaemonios arbitros invocasse et confictis locis ex Homero suo decipere conatos esse, calliditate autem Solonis viris Spartiatis esse impositum. Quam fraudem Soloni magis convenire quam Pisistrato non obscurum est, quippe cum ille praecipua floreret existimatione sapientiae. Iamvero facile credimus Dieuchidam, cum sua argumenta ex adversariorum iocis petere videri nollet, ne ansam tamen omitteret eis criminandi, Pisistratum pro Solone sumpsisse, simul accusationem falsi a vs. 557, 558 extendentem ad versus praecedentes inde a vs. 546. Quid autem si iam, antequam comoedia illa daretur, apud Megarenses auditae fuerint voces aliae quibus Solon aliae quibus Pisistratus accusaretur? Facetior etiam sic fit iocus poetae Attici.

Alter locus quem dicunt Pisistratum interpolasse est vs. λ 631. Rursus hic intempestive laudantur heroës Attici et rursus Megarorum urbs est sedes offensionis. Testatur enim Plutarchus (Thes. c. 20) Heream Megarensensem, quem credibile est vixisse dimidio saeculi post Dieuchidam ¹⁾, adscripsisse hunc versum Pisistrato ²⁾. Hic igitur nihil est quod egeat explicatione, et minus etiam hic causae est cur Hereae quam superiore loco cur Dieuchidae fidem habeamus. Nam Hereae Dieuchidas exemplo fuit.

Iam quod restat nihil est. Nam Pausanias VII c. 25 (593) fuisse ait qui B 573 aut a Pisistrato, cum lacerata carmina Homeri collegeret, aut ab uno e comitibus nomen Δονδέσσαν in Γονδέσσαν mutatum dicerent. Huic autem commento ne ei quidem qui recensionem Pisistrateae fidem habent quicquam opinor tribuent ³⁾. Porro exemplar editionis principis Florentinae (a¹ 1468) ⁴⁾ ad B 203, 204 in margine adscriptum habet: Ν δ Φ ἔλεγεν ὅτι ταῦτα καλῶς εἰ καὶ ὥς

(vide locos apud Bus. l.l. p. 250 in ann.). Sed inde hoc tantum sequitur arbitrium Lacedaemoniorum veri similiter fingi potuisse.

1) Cf. vWilamow. l.l. p. 259.

2) Hic versus etiam in nonnullis exemplaribus Hesiodi Ehoearum fuisse videtur; dicitur enim ab Herea Pisistratus Hesiodo eum ademisse ut Homero adderet.

3) Cf. Lehrs. l.l. p. 444.

4) Apud Dindorf. Schol. in Iliad. I p. xxix.

ἀπὸ Πεισιστράτου. Tum Eustathius 785. 42 et scholium Townleyanum ad K 1 paene eisdem verbis tradunt Δολώνειαν ab Homero separatim confectam a Pisistrato Iliadi esse insertam ¹⁾. Postremo scholium ad λ 603 versum hunc debere Onomacrito Pisistrati comiti narrat. Nihil horum ex quo fonte fluxerit scimus. Sed non aliter ac ea quae apud Pausaniam de nomine Δονδέσσα leguntur e narratione ipsa de recensione Pisistratea derivata esse videntur. Quod autem ad Pisistratum Cauer refert etiam paucos aliquos locos ab antiquis aut non impugnatos aut ita impugnatos ut nullum interpolatoris nomen adderetur, ut λ vs. 563—627 Aristarchus damnavit, η 80 Chaeris Aristarchi aequalis ²⁾, nostra hoc, si recte hactenus disputavimus, non referre apparet, de origine et aevo etiamsi ei assentiamur.

Pertractatis igitur eis quae attulerunt Erhardt et Cauer ad causam suam probandam, nullo modo propositum suum eos attigisse apparet, nihil enim in illis esse quo cogamur Pisistrateae recensione fidem habere, ab altera autem parte neque silentium Alexandrinorum ita explicari posse, ut non aliquam vim contra eam habeat, neque ipsam orationem carminum Homericorum eiusmodi esse ut formam illam, quam nunc habent, aut aevo demum Pisistrateo accepisse credibile sit, aut sine litterarum ope verisimile. Quo addere licet quod recte monuit Volkmann v. d. ³⁾, rhapsodos ipsos, si sibi non expedire arbitrantur carmina Homerica scripta habere, vix cogi potuisse ut

1) Testem huius rei vWilamow. profert etiam scholiastam ad Dionysium Thracem, cf. Villoison. Anecd. II p. 185 Bekker. Anecdota Graec. II p. 768. Nullo iure. Nam non tantum grammaticus ille ignotus nomen Pisistrati non affert, sed ne separatim quidem contendit natam τὴν Δολώνειαν vel Νυκτεγερσίαν ut ille eam appellat. Quid intersit inter Ποίησις et Ποίημα docet. Ποίησις est Ilias tota Ποίημα quaeque βασιλῆα. Ποίημα enim est σύνταγμα τὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἔρχον καὶ τέλος ἔχον. Exempli gratia affert librum Iliadis K. Si voluisset hunc librum separatim confectum esse, aliis verbis idem de singulis quibusque Iliadis sustinuisset rhapsodiis.

2) Notitiam de Δολωνεία Erhardt (l.l. p. 162) confirmari putat insolito cultu heroum qui in ea primas partes agunt. Nam Agamemnonem, Menelaum, Diomedem, Dolonem pellibus ferinis indutos proponi. Eo autem indicari ea aetate rhapsodiam nostram conditam esse qua poeta Pisander Herculem pelle leonis tectum introduceret, i. e. aevo Pisistrateo. Ut hoc ita sit, quod non diiudico, non video inde sequi ut a Pisistrato Δολώνεια Iliadi invecata sit.

3) Cf. vWilamow. l.l. p. 247.

4) Gesch. u. Krit. der Wolfenchen prolegom. 1874 p. 817.

ea quae memoria tenerent cum viris Pisistratis ad describendum communicarent, contra si conducere putarent, permirum esse si non sponte sua scripto mandaverint.

Videamus nunc de testimoniis quae ex antiquitate nobis de recensione Pisistratae praesto sunt, quae Erhardt et Cauer, ut supra monui, pendere omiserunt.

In his testimoniis nihil esse ostendit Flach¹⁾, quod aetatem Cratetis Mallotae antecedere aut non ad grammaticos Pergamenos referendum videatur. Sed tres vel quatuor tanquam rivuli distinguendi sunt. Notissimo enim Ciceronis loco²⁾ itemque apud Aelian. Var. Hist. XIII. 14, Liban. Paneg. Iul. I. 385, III. 25 Reisk., Suid. v. "Ομηρος³⁾, Schol. in Dion. Thrac. Villos. II. 182 in ann.⁴⁾ nihil aliud tribuitur Pisistrato quam id quod testatur epigramma in eum confectum⁵⁾, quo collegisse poësin Homericam traditur ante nullo ordine decantatam. Hoc autem epigramma cum sit mere ἐπιδεικτικόν⁶⁾ et vix excedere possit II a. Chr. n. saeculum⁷⁾, nonnulli scriptores ridicule rettulerunt in Pisistrati nescio qua statua esse exsculptum, oriundum autem esse e schola Pergamena inde apparet quod Cicero non nisi e grammaticis Pergamenis de Pisistrato audire potuit⁸⁾. Alterius rivuli fons est notitia, quae videtur deberi Athenodoro Cordylioni bibliothecario Pergameno I a. Chr. n. saeculi, Catonis Uticensis aequali et amico, Homeri carmina aut Epicum Cyclum iussu Pisistrati collegisse Onomacritum Atheniensem, Zopyrum Heracleotam,

1) l. l. p. 2—15.

2) De Orator. III 84 cf. Wolf prol. ed. Peppm. p. 109.

3) Vide etiam locos Aelian. Liban. Suid. exscriptos in Wolf. prol. p. 109.

4) Tria sunt scholia Dion. Thrac. (e codd. Marcian. ed. a Villosono) quae ad Pisistrati Homeri curam pertinent, non duo, ut perhibent Volk. l. l. p. 332 Flach l. l. p. 7 in ann. 28. Quod hic specto est ceteris brevius et continetur his verbis: Λέγεται ὅτι συναρράβη ὑπὸ Πισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου τὰ Ὀμήρου ποιήματα καὶ κατὰ τάξιν συνετέθη τὰ πρὶν σποράδην καὶ ὡς ἔτυχε ἀναγινωσκόμενα διὰ τὸ τὴν ἀρμογὴν αὐτῶν τῇ χρόνῳ διασπασθῆναι.

5) Invenitur hoc epigramma in codd. Marcianis 489 et 652, cf. Villos. Anecd. Graec. II p. 3 et p. 182 (Bekker Anecdota Graeca II p. 768), porro in vitis Hom. 4 et 5 apud Tzetiam Ereg. Iliad. ed. Herm. p. 8, tum in Anth. Pal. XI. 442.

6) Quod ostendit Volk. l. l. p. 355.

7) Flach. l. l. p. 5 sq.

8) Ipsum tamen epigramma Ciceroni notum fuisse non videtur, cf. Flach l. l. p. 6.

Orpheum Crotoniatam, quartum fortasse virum, cuius nomen ignoratur. Quem Cordylionis locum haud dubie spectavit Pausanias cum scriberet fuisse qui B 573 aut a Pisistrato, cum lacerata carmina Homeri colligeret, aut ab uno e comitibus eius nomen Δονδεσσα in Γονδεσσα mutatum dicerent¹⁾; ceterum quidquid hac de re ad nos pervenit, cum ipsius Cordylionis opus non amplius praesto nobis sit, uni debemus Tzetzae Byzantino, qui mille fere post Pausaniam annis in prolegomenis ad Aristophanem id protulit²⁾, cuius locum exscripsit deinde scholiasta Plautinus³⁾. Sed ne Tzetzes quidem integra Cordylionis manu usus, neque sententiam prorsus assecutus est; unde fit ut in singulis quid ille scripserit parum constet, id quod supra apparuit⁴⁾. Alii autem de Pisistrati

1) Vide supra p. 417.

2) Keil. in mus. Rhenan. 1848 p. 116. p. 118. Vide plura infra in ann. 4.

3) Apud Ritschelium, die Alex. Bibl. p. 4 Cramer Anecd. Paris. I p. 12. „Ceterum Pisistratus sparsam prius Homeri poemam ante Ptolemaeum Philadelphum annis ducentis et eo etiam amplius, sollerti cura in ea quae nunc extant redegit volumina, usus ad hoc opus divinum industria quattuor celeberrimorum et eruditissimorum hominum videlicet Concyli, Onomacriti Atheniensis, Zopyri Heracleotae et Orphei Crotoniatæ, nam carptim prius Homerus et non nisi difficillime legebatur”. Cf. annot. sequens.

4) Prolegomena Tzetzae nomine inscripta duos continent commentarios non tam re quam verbis distantes, quorum alter legitur apud Keil. l.l. p. 110—116, alter p. 117—122. Utrumque a Tzetza esse conscriptum, alio tempore aliter suis scholis praefatum, neque nos habere hic excerpta ab aliis facta ex uno Tzetzae commentario, invictis argumentis demonstravit Keil l.l. Sed in utroque commentario locus de Pisistrato corruptus est. Nam in altero est hoc (l.l. p. 126) καίτοι τεσσάρων ἀνδρῶν ἐπὶ Πεισιστράτου συντιθέντων τὸν Ὀμηρον, οἵτινες εἰσὶν οὗτοι· Ἐπικύκλος, Ὀνομάκριτος Ἀθηναῖος, Ζώπυρος Ἡρακλειώτης καὶ Ὀρφέας Κροτωνιάτης, in altero hoc (l.l. p. 118) τὰς Ὀμηρείους (βίβλους) συντίθεικεν σπουδῇ Πεισιστράτος παρὰ τῶν τεσσάρων τούτων σοφῶν. ἐπὶ Κογκύλου, Ὀνομακρίτου τε Ἀθηναίου, Ζωπύρου τε Ἡρακλειώτου καὶ Κροτωνιάτου Ὀρφείως. Quod in altero commentario est ἐπὶ Κογκύλου duabus vocibus (unde fluxit illud Concylius in scholio Plautino, vide ann. super.), eius qui Tzetzae librum exscripsit quisque videt factum vitio. Sed non minus apertum est (quod vidit Cramer l.l. p. 16) in nomine Ἐπικύκλος latere voces Ἐπικὸν κύκλον. Hausit ergo Tzetzes e fonte corrupto, et is qui ei auctor fuit non egit de Homero, ut ille rettulit, sed de Cyclo Epico. Non igitur decernere iam licet utrum is quatuor nominaverit viros an eum numerum computando Tzetzes invenerit. Vel potius tertium datur. Oriundam enim esse ab Athenodoro Cordylione notitiam de cura ab Onomacrito ceterisque in Homero coniunctim collocata, satis fidenter colligere licet e libro περὶ κωμῶδίας grammatici anonymi (de quo vide infra p. 422) e Tzetzae commentariis conflato, cuius libri codex Parisiensis

opera absurdissima quaevis narrarunt; sic unus ex interpretibus Dionysii Thracis perhibet Homeri poësis cum interiret ¹⁾, ut quae nondum scripta extaret sed viva tantum voce traderetur, Pisistratum eam scripto ut conservaret certamen publicum instituisse securitate proposita (*δόντα ἀδείαν*) per praecones, si quis versus Homericos sciret et vellet proferre, mercede constituta unius oboli pro singulis versibus, ea autem quae ita collegisset peritis hominibus ordinanda tradidisse. Similia leguntur in lexico Vindobonensi quod edidit Nauck v. d. 279, sed lepidissime ibi additur mercede multos inductos pauperes, qui abundarent ingenio, plurimos finxisse versus, hos deinde Aristarchum *obelo notasse*, utpote *obolorum* amore inventos. Non secus autem insana sunt quae alius scholiasta Dionysii Thracis profert, sive hic fuit Melampus sive Diomedes, qui sic incipit, aliquando absumpta esse Homeri opera incertum igne an motu terrae an aquis, tum illa habet de certamine atque de obelismo, postremo narrat Pisistratum LXXII viros designasse (ad exemplum LXXII interpretum Veteris Testamenti) qui versus allatos in iustum redigerent ordinem, inter quos primum tenuisse locum Zenodotum et Aristarchum! Eadem de LXXII

nomen Cordylionis in margine adscriptum habet (cf. infr. p. 422), sed minime constat Tzetze ipsum Cordylionis librum inspexisse, fieri autem potest ut auctor ei fuerit scriptor recentior nobis deperditus qui ex illo hauserit ²⁾. Ex eius autem opere ille qui in libro *περὶ κωμῆδίας* Cordylionis nomen adscripsit cognoscere hoc potuit. Itaque non constat ubi corruptelae supra tractatae caput lateat, neque ipsum hoc certissimum est Cordylionem de Epico Cyclo fecisse mentionem. Adeo verisimilius esse arbitror illum non nisi de Homero cogitasse et scriptorem demum recentiorum e quo hausit Tzetzes pro eo substituisse Cyclum Epicum. Nam nomen hoc Pisistrati tempore nondum in usu fuit idque ignorare vix potuit Cordylion. Quo accedit quod etiam Pansanias, qui haud dubie notitiam ab illo traditam tetigit, de Homero loquitur. Nam quod statuit Roth v. d. (in Museo Rhen. N. S. VII p. 185, apud Volkman. l. l. p. 336), in fonte e quo hauserit Tzetzes fuisse „Homeri Epicus Cyclus”, id minus verisimile videtur. Nam quo tempore nomen Cyclus Epicus in usum venit haud dubie iam carmina qui eo referebantur desierant Homero adscribi auctori. Quid quem adducere potuerit ut pro Homero Epicum Cyclum substitueret vide infra p. 425.

1) *ἦν ἀπολλόμενα*, non *ἀπολόμενα*, ut minus accurate refert Volkmann l. l. p. 332. Cf. Vilhois, l. l. p. 182 in ann.

²⁾ Fuisse hunc Asclepiadem Myrleensem, quem de amicis Pisistrati litteratis scripasisse constat e Suida v. *Ὀρφεύς*, coniecit Flach. l. l. p. 11.

viris, in quorum numero fuerit et Zenodotus et Aristarchus, omissis ceteris nugis habent Heliodorus ¹⁾ et Tzetzes ipse in Exegesi Iliadis ²⁾ et Eustathius in commentariis ad Iliadem ³⁾. Postremo anonymus qui scripsit *περὶ καμφοδίας* ⁴⁾ Heliodori ceterorum commenta corrigere sibi videtur cum narrat grammaticorum LXXII qui carmina Homerica ordinassent laborem iussu Pisistrati recognovisse Zenodotum quemdam et Aristarchum, diversos ab eis qui Ptolemaeorum temporibus similem susceperint curam ⁵⁾. Sed alii, ita pergit noster, Homericorum recensionem tribuunt quatuor Pisistrati aequalibus; deinde enumerat eosdem qui apud Tzetzam in prolegomenis ad Aristophanem et in scholio Plautino commemorantur ⁶⁾.

Observatu dignum est inter omnia illa de Pisistratea recensione testimonia unum modo esse idque recentissimum quo Pisistratus tradatur primus litteris consignasse Homeri carmina, scholium volo ad Dionysium Thracem de quo egi supra p. 421. Quod

1) Apud Tzetzam in proleg. ad Arist. Keil Rhein. Mus. 1848 p. 116, p. 118.

2) p. 772 Bachmann. — Tenendum est Tzetzam, cum iuvenis Heliodorum secutus esset, postea multis cum in eum conviciis transiisse ad sententiam Cordylionis, cf. Keil. l.l. p. 116, p. 118.

3) p. 5.

4) Vide supra p. 420 in ann. 4.

5) Apud Cram. Anecd. Paris. I p. 6. — Minus recte Keil l.l. p. 125 „Heliodori de Homero atque Pisistrato ineptias quibus antea se in errorem inductum esse fateatur hic tanquam vera narrata esse videmus”.

6) „Οἱ δὲ τέσσαρσι τοῖς τῶν ἐπὶ Παισιστράτου διόρθωσιν ἀναφέρουσιν, Ὀρφεὶ Κροτωνιάτῃ, Ζωπύρῃ Ἡρακλεώτῃ, Ὀνομακρίτῃ Ἀθηναίῃ καὶ κατ’ ἐπὶ κογκύλῃ”. Vitium quod hic, ut apud Tzetzam, in nomine quarti cernitur grammatici, vix ipsi scriptori nostro imputandum videtur, qui haud dubie scripsit Ἐπιγογκύλῃ, sed inde oriundum videtur quod librarii, idque iure hercle, non agnoscebant nomen proprium. Κατ’ quod praecedat nihil aliud esse videtur quam syllaba prima vocis κογκύλῃ, quam librarius pravo loco et vitiose incohatam oblinere non curavit, satis habens (quod testatur apud Cramerum Hase v. d.), asteriscum ei apponere. De nomine Athenodori Cordylionis nostro loco in margine adscripto vidimus supra p. 420 in ann. 4; restat ut moneamus, quod detectum sit hoc nomen, debere id acuto Hasi ingenio, cum lectio ita esset vitata ut superessent tantum haec

νοδώρῃ

Ἀθηνოდώρῃ

ληνκῃ, unde ille effecit ἐπὶ λην κορ.

λιανι

δουλιανι

Sed in hoc erravit Hase quod censuit illum, qui Athenodori nomen adscripisset, eum haberi voluisse in numero virorum Pisistrateorum, unice verisimile cum sit, quod vidit Cramer (l.l. p. 16), eum significare originem notitiae de viris Pisistrateis.

solum relictum quantum auctoritatis habeat videt quisque. An fidem habemus certamini publico quod ibi venditur? At is qui talia finxit, quidni finxerit alia quoque, praesertim quorum nemo testis extiterit ante eum? Neque profecto viri docti qui inde a saeculi superioris exitu illam redintegraverunt doctrinam, inter quos primus F. A. Wolf v. d. eam demonstrare et probare conatus est, in eam cogitationem incidissent, nisi huc rettulissent locum Iosephi contra Apionem ¹⁾, quo discimus nihil scripti reliquisse Homerum. Ex hoc loco effecerunt illi omnia quae de carminibus epicis collectis vel recollectis traduntur ita accipienda esse ut simul significarentur scripto tum primum esse mandata. Nullo iure tamen. Nam et haec et quae dicit Iosephus vera esse possunt, ita ut multo tamen ante Pisistratum litteris exarata sint carmina Epica. Praeterea, quisquis auctor fuit Iosepho ²⁾, haud dubie de coniectura is suam protulit sententiam. Ecquis crediderit Graecos per saecula aliquot, postquam Homeri carmina scripto sunt consignata, memoria tenuisse utrum ab initio scripta fuissent an minus? Sescentis locis contrarium apparet.

At ne ea quidem, quae de carminibus Epicis a Pisistrato collectis vel recollectis narrantur, fundamento nituntur solido. Quod ut appareat, satis erit vidisse de epigrammate in Pisistratum confecto et de notitia a Cordylione, ut videtur, tradita. Nam cetera omnia, non tantum scholium quo de conscriptis a Pisistrato Homeri carminibus agitur, sed reliqua quoque, maximam partem ridicula et stupendis insignia anachronismis, quae a diversis scriptoribus afferuntur, ex illis aucta et amplificata esse perspicuum est ³⁾. Illa autem II demum a. Chr. natum saeculo in hominum notitiam venisse videntur. Cuius observationis idem manet pondus sive hic cogitatur de solis Iliade et Odyssea compositis, sive de poesi Cyclica quae dicitur universa in unum corpus collecta. Et satis facile quidem quomodo fingi potuerint illa, explicare licet. Nam cum in dialogo pseudo-Platonico legeretur Hipparchum Pisistrati filium iussisse

1) I. 2 cf. Wolf. proleg. p. 109 in ann.

2) A. Gutschmidt v. d. (apud Flach. I. I. p. 2) Iosepho auctorem fuisse censet Diacarchus Aristotelis discipulus. Alii aliter, cf. Volkmann I. I. p. 227.

3) Qui illud scholium scripsit haud dubie cognitum habebat esse qui contenderent Homerum nihil scripti reliquisse.

rhapsodos carmina Homerica iusto ordine deinceps — ἐξ ὑπολήψεως, ἐφεξῆς — in Panathenaeis recitare, in promptu erat sumere antea promiscue fuisse recitata, ἀδόμενα σποράδην, ut est in epigrammate; inde autem facillime rursus efficiebatur ¹⁾ ne collecta quidem antea fuisse in unum corpus. Cumque aliunde notum esset a Pisistrato Panathenaea magna esse instituta vel novo certe splendore instructa ²⁾; mirandum non est collectionem quoque carminum Homericorum, sine qua ne poterant quidem iusto ordine recitari, illi esse adscriptam. Adde quod scriptores Megarenses contendebant nonnullos versus a Pisistrato esse interpolatos, quae ipsa res aliquam Pisistrati curam in Homero collocatam videbatur prodere. Denique cum e loco Herodoti VII. 6 apparere videretur Pisistratidarum iussu ab Onomacrito collecta et in ordinem redacta esse carmina Orphica ³⁾, nihil negotii erat suspicari Onomacriti quoque opera in ordinandis Homericis usum Pisistratum, illique adiungere alios viros, qui inter Orphicorum interpretes habebantur ⁴⁾. Itaque non opus videtur quod facit Flach, ut sumamus Pergamenos illos litteratores, quibus epigramma de Pisistrato et notitia illa de Onomacrito ceterisque debentur, finxisse haec ut obtrectarent existimationi Alexandrinorum. In quibus quid adeo dedecori esse Alexandrinis potuit ⁵⁾? Ne hoc quidem ullius momenti mihi videtur, quod sive a Cordylione sive ab alio aliquo non carmina Homerica, quae nunc dicuntur, sed Cycclus Epicus a Pisistrato collectus dicitur. Nam cum olim, id quod

1) In epigrammate legitur: δὲ τὸν Ὅμηρον ἡβροῖσα σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον. Ergo qui epigramma confecit τὸ ἐσκαρμένον εἶναι inferebat ἐκ τοῦ σποράδην ἀειδεσθαι.

2) Cf. Busolt. l.l. p. 244.

3) Non totidem dicit verbis Herodotus Pisistrati vel Hipparchi iussu id fecisse Onomacritum. Sed cum in sequentibus narret Onomacritum cum Musaei carmina vitiasse argueretur ab Hipparcho esse relegatum, putari potest id tamen voluisse.

4) Cf. Bus. l.l. p. 364 ann. 1.

5) p. 25 sqq. Lehrs, quem laudat Flach, satis habet monuisse l.l. p. 445 „man zog Parallele mit dem was unter den Ptolemaeën geschah und geschehen war“, et fere eodem modo vWilamow. l.l. p. 254. Sed ut verisimile sit, quod non nego, Pisistrati sibi imaginem informasse Pergamenos ad exemplum suae aetatis principum, non opus erat oculos conicere in Aegyptum, cum praesto essent Attali et Eumenes φιλόμουσοι. — Eodem pertinet quod narratur de Pisistrati bibliotheca cf. Flach p. 25. — Aliud est quod tradit Plinius hist. nat. XIII. 11 vetuisse Ptolemaeos exportari chartas papyraceas.

notissimum est, omnia fere carmina Epica Homero adscribi solerent ¹⁾, grammatico alicui recentiori, qui hoc sciret, facile potuit in mentem venire, pristino sensu temporibus Pisistrati Homeri poësin sumendam esse, idque ita significare ut pro Homero Cyclum Epicum substitueret; quod autem hoc nomen tum in usu nondum erat, id aut ignorasse eum aut non curasse non est quod miremur.

Denique ipsi Hipparchi instituto prudenter egerit qui non nimiam fidem habuerit. Idque duas ob causas. Quarum altera haec est quod in eodem dialogo pseudo-Platonico in quo id traditur alia de Hipparcho narrantur minus accurate ²⁾, altera haec quod ab aliis idem institutum Soloni adscribitur. Non tamen potiora sunt ducenda quae de Solone traduntur, nam leguntur nonnisi apud Diogenem Laërtium (vita Sol. I. 9) et Suidam (v. Ὑποβολή), quibus quis auctor fuerit prorsus ignotum ³⁾. Sed apparet inter

1) Ad hoc probandum satis est Aeschyli illud dictum: suas fabulas frustra esse magnae Homericæ cenae. Nam nihil, quantum scimus, ex Iliade aut Odyssea desumpsit Aeschylus.

2) Hipparchum inter Pisistrati filios maximum natu fuisse dicit (St. p. 228 B), quem errorem tangit Thuc. I. 20 et copiosius etiam VI. 55 (congruit Herod. V. 55). Porro Hipparchum primum carmina Homeri in Atticam importavisse ait, quod num verum sit utique dubitare licet, imprimis in scriptore erroris iam convicto. Hoc igitur miror Meyerum argumento uti (l.l. § 255 in ann.) contra recensionem Pisistrateam. Etiam quod Meyer dialogum nostrum genuinum habere videtur, perpauci, opinor ei assentientur. Stilo enim redarguitur.

3) Locus Diogenis, a quo Suidas non differt, proxime antecedit illum quem attulimus p. 406 et p. 414, et continetur his verbis: τὰ τε Ὁμήρου ἐξ ὑποβολῆς γέγραφε βασιλεύσας, ὅσον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν ἐκείθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον. Haec, simul cum eis quae sequuntur de Pisistrato (cf. supra p. 406, p. 408), Dienchidae deberi sine ullo iure contendit Flach l.l. p. 18, ceterum non sine difficultate esse viderunt viri docti qui interpretandis eis operam dederunt. Nam cum vocis ὑποβολῆς sententia, si eam per se spectas, non optime conveniunt ea qua ad eam explicandam addit Diogenes. Nam ἐξ ὑποβολῆς est „monitus” sive „ita ut recitanti verba alter praeceat”, cf. Boeckh Corp. Ins. 2 p. 676 vWilam. l.l. p. 264 sqq. (Nam nullo modo admitendum, quod volunt Bernhardt et Bergk vv. dd., ἐξ ὑποβολῆς esse ex exemplari scripto.) Fortasse igitur aliquis error hic obest. Neque tamen licet in re incerta discedere ab ipsius Diogenis interpretatione, praesertim cum ineptum sit sumere coactos esse a Solone rhapsodos ita recitare ut verba praeiret alter, error ergo si lateat, verisimile sit latere in verbis ἐξ ὑποβολῆς. Cumque ea quae ipse Diogenes ad explicanda ea verba addit prorsus convenient voci ὑπόληψις, non debebant contendere Nitzsch (Indag. per Odys. interpol. praep. I p. 28, 40), G. Hermann (Op. V p. 300) Flach (l.l. p. 21 sqq.) diversa spectare Diogenem et auctorem dialogi pseudo-Platonici. Nam quod dicit Flach hoc inter Solonem et Hipparchum interesse, quod hic id

ipsos veteres de hac re non constituisse. Idque confirmatur loco Lyeurg. adv. Leocr. 102, ubi „maiores nostri” inquit orator „Homerum solum ex omnibus poetis quinto quoque anno solemnibus Panathenaeis recitari iusserunt”. De Solone Pisistrato Hipparcho hic nihil, nihil de recitatione ἐξ ὑπολήψεως vel ἐφεξῆς. Itaque rem sic mihi propono. Recitabantur oratoris aetate in Panathenaeis Homerica iusto ordine, et ita ut alius rhapsodus alium exciperet. Rationem eam commemorare orator, cum commemoraret recitationem, operae pretium non duxit, alii vero urgebant, sive memoria aliqua superabat non semper eam viguisse legem, sed ex arbitrio olim suo statuisset rhapsodos, quid ex Homericis et quo ordine recitarent, sive eiusmodi nihil notum erat, sed extollere modo patrium institutum studebant, cum alibi in publicis recitationibus rhapsodos omnia conturbare viderent. Sed quando illa ratio instituta esset aut a quo nemo sciebat. De coniectura igitur alii eam ad Solonem referebant, cui utilissima quaeque debere rempublicam instituta sciebant omnes, alii ad Hipparchum, quem poetis mire favisse notissimum erat. At tu si tribuere males archonti cuiquam obscuro, licebit aequo iure ¹⁾).

Datum a. d. XV Kal. Maias.

quod ille universe statuisset adhibuisset ad Panathenaea, quibus ante Pisistratum non recitarentur carmina Homerica, quaesitum hoc est. Nam si Solon universe iam statuisset in recitandis Homericis certum esse servandum ordinem, non erat cur id urgeret Hipparchus (• ἡνάγκασε τοὺς ραψωδοὺς Παναθηναίοις ἐξ ὑπολήψεως καὶ ἐφεξῆς αὐτὰ διέναι”) cum illa Panathenaeis recitari iuberet. An ignoravit auctor dialogi pseudo-Platonici Solonis institutum? Si hoc sumimus, rursus sequitur idem institutum a Diogene Soloni, a nostro Hipparcho tribui.

1) Non igitur faciendum puto cum Wilamow. l.l. p. 264 Ed. Meyer l.l. § 255 in ann., illius potissimum rationis instituto recensionem Pisistrateam refelli ratia. Nam quamvis dandum sit vix illam nisi et tota Ilias et Odyssea extaret adhiberi potuisse, nihil inde argumenti derivare licet, cum ignoremus cui debeatur et quando invaluerit. Praeterea contra illud rectissime — quamquam non vere si ea quae a nobis disputata sunt recte se habent — Cauer l.l. p. 97 animadvertit fieri potuisse ut ipsum praeceptum iusto ordine carminum partes recitandi adduceret necessitatem colligendi ea et conscribendi.

DE CASSII DIONIS ZONARAEQUE HISTORIIS EPISTULA CRITICA

AD

URSULUM PHILIPPUM BOISSEVAIN.

SCRIPSIT

K. KUIPER.

Multum abest, dilectissime Boissevain, ut consilium ceperim per epistolae criticae formam palam te laudandi, vel Dionis tui merita coram Mnemosynes lectoribus exponendi. Neque enim id sinit modestia tua, neque amicitiae nostrae leges tale quid ferunt; et minime tu quidem meo eges praeconio. Verum cum ante paucos menses ad me allatum esset Dionis a te editi volumen primum, nitidissime Weidmannorum cura expolitum, statim ea animi attentione, qua dignum erat amicitiae donum gratissimum, et ipsum scriptorem et observationes tuas egregia sagacitate atque prudentia insignes relegere coepi. Quod cum faciebam, grata oboriebatur recordatio frequentissimi litterarum commercii quod fuerat mihi tecum quo tempore plagulas libri tui inspiciendas mihi comiter mittere solebas. Ecquid miraris, inter legendum sensim mihi natum esse desiderium denuo per litteras tecum confabulandi de iis locis in quibus sive nunc primum sive antea offendi? Est enim ea omnium antiquorum librorum conditio, ut semper novas legentibus nobis suspensiones inician, ut semper etiam post tot doctissimorum virorum curas inhaereant corruptelae. Quapropter, cum ne ipse tu quidem Dionem tuum communi illi sorti velis eximi, speravi non prorsus in-

utile fore si tecum et cum ceteris Mnemosynes lectoribus observatiunculas meas communicarem. Quibus tu si quid valere tibi videbuntur utaris quaeso; si minus, abicias.

Percurrens ipsum librum tuum promiscue locos aut Dioneos tractabo aut Zonareos, sed editionis tuae addam paginarum numeros.

Dio I fr. 2. 4. (ed. Boiss. p. 4. 3). Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀναγκαίως ἀρκοῦντως ἔχοντες· τὰ μὲν γὰρ τῶν Ῥωμαίων πάντα κατὰ δύναμιν ἐπέξειμι, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν τὰ πρόσφορα αὐτοῖς μόνον γεγράψεται.

Quod editur „ἀρκοῦντως ἔχοντες” corruptum esse ipse mones. Et, si quid te novi, Bekkeri Grosiique coniecturae (ἔξει, ἔχέτω, ἔχει) eo tantum nomine tibi diplicebant quod non satis lenis tibi videbatur mutatio. Quid si adicias post εἶπ litterulas τι vel ται, quae propter sequentia τὰ μὲν facile excidere potuerunt, et ita locum corrigas ut legatur: „ἀρκοῦντως ἔχον ἐστὶ”? Habebit enim ea mutatione sententia imitationem quandam atticae dictio- nis; sectari autem Aeschyleum illud „προσαυδᾶν δ' ἔστ' ἀναγ- καίως ἔχον” (*Choeph.* 239) vel Platonium „οὕτως” sive καλῶς ἔχοντ' ἐστὶν” a Dione non alienum videtur.

Dio I fr. 5. 6 (p. 9. 4): „Τί ταῦτα, ἄνδρες; μέχρι ποῦ μα- χεῖσθε; μέχρι ποῦ μισήσετε ἀλλήλους;”

Quoniam minima quoque in Dione tuo tibi cordi sunt, reputa, quaeso, mecum nonne μέχρι ποῦ insolentius dictum videatur. Solebat enim, ni fallor, quotiens cum adverbio loci τὸ μέχρι coniungebatur, adici ποῖ ὅποι δεῦρο, non ποῦ vel ὅπου. At sicuti notum illud Callini „μέχρις τεῦ κατὰκείσθαι” cum pronomine coniunctum habet τὸ μέχρις, ita apud Atticos, Thucydiden Platonem ceteros, frequentissima sunt μέχρι τσοῦτου, μέχρι τοῦδε, μέχρι οὗ, μέχρι τοῦ. Quare putaverim Dioni quoque red- dendum esse μέχρι τοῦ.

Dio I fr. 5. 7 (p. 9. 17) καὶ ἐς λόγους αὐτοῦ ὥσπερ εἶχον ἐν τῷ κοιτίῳ δι' αὐτὸ τοῦτο κληθέντι συνελθεῖν.

Dubius haereo in hoc loco. Intellegi sane possunt facili modo quae narrantur; attamen verba ὥσπερ εἶχον inter adverbium

αὐτοῦ et adverbii illius explicationem „ἐν τῇ κομιτῇ” mire collocata tamquam vi divellere dicas quae coniungi oporteat. Hoccine forte narraverat scriptor: eo ipso loco, ubi manum conseruissent Romani cum Sabinis („in media convalle duorum montium” ait Livius) foedus esse factum? Id si indicare voluerit Dio, fieri potest ut scripserit „οὐ περ εἶχον”, quod si substituat rectius sane omnia disposita mihi videntur.

Zonar. 7. 8. 2 (pag. 19), in cuius capitis paragrapho prima pro μετωνομάσθῃ libenter conicerem μετονομασθεῖς, nisi Zonaram magis quam librarium corrigere ita viderer, subdubito an nimis caute diffisus sis Polakio pro ὁθεν concienti ὅθι. Ceterum ultima litterula abicienda non videtur, vitium enim inde natum dixerim quod Zonaras scripsisset „ὅθι ἐν τοῖς πρώτοις συνηρίθμητο.”

Dio II fr. 11. 5 (pag. 27. 2). Narratur Tarquinius interdum convocasse senatum „οὐ μὲν ὥστε καὶ συνδιοικεῖν τι τῶν ἀναγκάλων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο πρὸς τε τὸν ἑλεγχον τῆς ὀλιγότητός σφων καὶ διὰ τοῦτο καὶ ταπεινότητα καὶ καταφρόνησιν ἐξεπίτηδες ἐποίει.” Nihil haec verba habere quod offenderet mihi viderentur, si ταπεινώσιν scriptum esset, quod cum vi activa substantivi καταφρόνησις conveniret. Ita enim, quod optime quadraret, dictum esset ταπεινοὺς simul et contemptos senatores a Tarquinio redditos esse. At ταπεινότης, quae vox optime huc convenit, non *contemtionem* sed ipsam *humilitatem* indicat. Erat autem Tarquinii consilium convocato senatu palam ostendere quam pauci numero, quamque propter id ipsum debiles ac contemnendi essent. Quod ita enarrasse Dionem suspicor, fecisse id Tarquinium „πρὸς τε τὸν ἑλεγχον τῆς ὀλιγότητός σφων καὶ διὰ τοῦτο καὶ ταπεινότητος [καὶ] καταφρόνησιν κ.τ.λ.”

Dio IV fr. 17. 2 (pag. 43. 11). Sententiam per se non obscuram parvum vitium confundit. Utrumque, in seditionibus quae post recuperatam libertatem rem publicam dilacerarunt, aequae peccatum esse exponitur. „Optimates,” ita fere Dio, „tamquam servis uti plebeis hominibus avebant, hi autem ne debita quidem ministeria nisi aequatis omnium possessionibus praestare parati erant,” καὶ οὕτως ἐξ ὧν πρότερον τὰ πρόσφορα ἀνθυπ-

ουργούντες ἀλλήλοις συνεφρόνουν, καταλύσαντες οὐκέτι τὸ οἰκεῖον ἀπὸ τοῦ ὀθνείου διέκρινον, ἀλλὰ τό τε μέτριον ἀμφοτέροι ὑπερορῶντες καὶ τὸ ἄκρον οἱ μὲν τῆς ἐπιτάξεως οἱ δὲ τῆς οὐκ ἐθελοδοιλείας προτιμῶντες οὔτε ἐκεῖνα κατειργάσαντο καὶ πολλὰ καὶ ἄτοπα τὰ μὲν ἀμυνόμενοι τὰ δὲ καὶ προκαταλαμβάνοντες ἀλλήλους ἔδρασαν.

Quorsum in hoc enuntiatio recte referas plurale ἐκεῖνα, non video. Quid? Nonne hoc queritur Dio, dimissa concordia abiectaque modestia tam sibi invicem Romanos plurima intulisse vulnera quam ad subigendum externum hostem parum valuisse? Id autem si dixit (quod dixisse eum ipse sententiarum ordo chiasitice dispositus arguit) omnino reponendum videtur ἐκεῖνο singulari numero, quod respiciat ad τὸ ὀθνεῖον in praecedentibus.

Dio V fr. 18. 3 (pag. 52. 10) βαρύνεσθαι cum eundem sensum obtinet ac χαλεπῶς φέρειν plerumque, ni fallor, aut absolute positum aut cum accusativo coniunctum videbis; cum dativo enim *gravari* aliqua re significat. Fateor tamen laud multum interesse, et, si quidem Dio cum dativo frequentius illud verbum coniungit, nostro loco τοῖς δημάρχους πολὺ δυναμένοις βαρύνεσθαι vix suspicionem meam moveret, nisi viderem Zonaram 7. 16. 2 scripsisse καὶ τοὺς δημάρχους ἐβαρύνετο. Utrum e Zonarae verbis corrigendus sit Dio necne, tu profecto melius diiudicabis quam ego, et sane res est incerta. Certius autem mihi quidem videtur in eiusdem fragmenti § 4 (p. 53. 2), ut rectius cohaereat duarum rerum enumeratio ad quas spectant verba „τὸ πλῆθος ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῖς τοὺς δυνατοὺς ἡτιάσατο,” post λιμοῦ vocabulum τε esse inserendum, quod ante γενομένου quam facile exciderit quisvis videt, et scribendum: καὶ λιμοῦ <τε> γενομένου καὶ Νώρβης πόλεως ἀποικίζεσθαι βουλευομένης κ.τ.λ.

Dio V fr. 19 (p. 57. 18) τὸν γὰρ Κάσσιον καίπερ χαριζόμενόν σφισιν ὅμως ἐπ' αὐτοῖς οἷς ἐσεμνύνετο ἀπέκτειναν, καὶ ἐκδηλὸν γε ὅτι ζηλοτυπηθεὶς ἀλλ' οὐκ ἀδικήσας ἀπώλετο.

Durior profecto quam ut eclogario imputetur, est ellipsis post ἐκδηλὸν γε, si quidem omissum est sive ἐποίησαν sive ἐγένετο, quorum alterum utrum fortasse supplendum esse dicis in adno-

tatione. Equidem dubito utrum exeldisse quid putandum sit an forte corrigendum vocabulum quoddam. Nam τὸ ἐποίησαν sensus commendat, ἐγένετο palaeographia; sed probabilius mihi videtur vitium eo modo esse tollendum ut pro ἐκδηλον legatur ἐδήλουν.

Zonar. 7. 17. 1 (pag. 58). Plus quam semel offendi in hoc Zonarae capite. Et quamquam haud ignoro, sicut saepius scriptoribus imputes quod ego potius librarii socordia peccatum crediderim, ita nunc quoque me tibi fortasse videri coniectando mutare quae moveri non oporteat, tamen proferenda videntur quae mihi displicent. Exponit scriptor, tribunos postulasse ut ager ex hoste captus populo divideretur, optimates vero ne id concedere cogerentur bella ex bellis servisse ἴν' αὐτοῖς ἀσχολούμενοι μηδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμονῶσι. χρόνῳ δὲ ποτε ὑποτοπήσαντές τινες τὸ πραττόμενον, οὐκ εἶων καὶ ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἢ στρατηγοὺς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδείκνυσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἰρεῖσθαι. Displicet admodum pronomen τινες (quod abest in cod. A); non enim *quidam*, opinor, suspicabantur quid consilii patricii haberent, sed *omnes* plebei atque inprimis tribuni, qui iam postulaverunt ut populo liceret unum alterumve ex consulibus creare. Expungere tamen pronomen vix ausim, quis enim quod prorsus supervacaneum sit de suo adiecerit? Corruptum igitur ex male lectis Zonarae verbis probabilius videtur et ita locum corrigendum: χρόνῳ δὲ ποτε ὑποτόψαντες τὶ εἴη τὸ πραττόμενον κ.τ.λ.

In eiusdem Zonarae capituli paragrapho 7 vix dubium putaverim quin ex fragmento Dioneo medicina sit afferenda sermoni manco, et inserendum adverbium post διχοστασίᾳ (p. 62 Zon. vs. 3), ita ut legatur: τῇ ἐκείνων διχοστασίᾳ <πλέον> ἢ τῇ εαυτῶν θαρροῦντες ἰσχυρί.

Contra in sequenti capite § 18. 6 (pag. 65. 5) liberandus est Zonarae sermo molesta abundantia „οἱ στρατιάρχαι Λούκιόν τινα Σίκιον ἐπεμψαν καὶ διὰ τῶν συνεκπεμθέντων αὐτῷ τὸν ἄνδρα διέφθειραν. Irrepsisse ista τὸν ἄνδρα ex sequentibus et hoc loco tollenda equidem censeo. At tu fortasse in Zonara non miranda talia iudicas neque omnino tollenda. Num igitur in

eodem capite § 11 (p. 66. 12) etiam condonandum Zonarae indicabis, ut tribunos (nam de iis sermo est) simpliciter dicat ἄρχοντες? An mecum verba ἀποδειχθέντες δὲ ἄρχοντες corrigenda putabis et scribendum: ἀποδειχθέντες δὲ <δὴ μ>αρχοί <τινες> ἄλλοι τε καὶ Οὐεργίνιος?

In sequenti capite § 5 (p. 67. 13) ipse quoque dubitas. Editur enim: οὕτω μὲν οὖν ταῦτα παραδίδεται γίνεσθαι, καίτοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνειπόντων, καὶ ταῦτα πολὺ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττουμένων, ἀλλὰ καὶ χιλιάρχων τοῦτο πεποιηκῶτων ἐνίοτε· λέγεται δὲ ὅτι οὐδεὶς τῶν χιλιάρχων καίτοι πολλάκις νικησάντων ἐπινίκια ἔπεμψεν. Ad haec verba adnotasti: „γίνεσθαι] exciditne aliquid?” Mihi vero neque quidquam deesse sententiae videtur neque nisi levissima corruptela verba scriptoris laborare. Opponi enim puto verbis μὲν οὖν verba καίτοι λέγεται, et pro δὲ substituens δὴ totum locum ita dispono: οὕτω μὲν οὖν ταῦτα παραδίδεται γίνεσθαι· καίτοι, οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνειπόντων . . . ἀλλὰ καὶ χιλιάρχων τοῦτο πεποιηκῶτων, λέγεται δὴ ὅτι κ.τ.λ. Ita postquam enarratum est qua in re convenirent consules tribunice militares adicitur qua re different.

Zon. 8. 3. 3 (pag. 121. 14) καὶ τὸν Πύρρον καταπλήξειν ἤλπισεν εἰ αὐτοῖς ἐθελονταὶ ἐπλοίεν, οὓς ἐκεῖνος πολιορκεῖν προσεδόκησε. — Pronomen αὐτοῖς offendit. Sperabat Lavinius fore ut Pyrrhus commoveretur admiratione ac timore si vidisset eos ipsos ultro ad se venientes quos obsidere in animo habebat. Quod ut accuratius indicetur scribi oportet pro αὐτοῖς nominativum αὐτοί.

Dio X fr. 40. 46 (p. 135). Nescio quomodo semper quotienscumque haec lego suspicionem meam movent illa δι' ἀκριβείας αὐτοὺς ἐποιεῖτο. Novimus sane vocabulum ἀκριβεία in deliciis esse Dioni, et quidquid accurate et cum animi attentione agatur ab eo dici δι' ἀκριβείας vel πρὸς τὸ ἀκριβὲς esse factum. Et convenit cum huius vocabuli sensu ac vi propria id quod de Tiberio Lib. LVIII. 16. 1 scriptor tuus dixit „καὶ γὰρ τὰ χρήματα πολὺ μᾶλλον ἤδη δι' ἀκριβείας ἐποιεῖτο” quibus verbis quodammodo imitatur dictionem Platonis, in cuius Legibus

(IX. 876) de aqua dicitur quod rara est „δι' ἀκριβείας τὸ ὕδωρ εἶναι.” Verumenimvero etiamsi (de qua re dubito) aequè recte atque is qui ad rem paullo attentior est dicitur δι' ἀκριβείας τὰ χρήματα ποιεῖσθαι, eum dicas τοὺς ἄνδρας δι' ἀκριβείας ποιεῖσθαι qui ad homines animum attendat, ne tum quidem nostro loco eam dicendi rationem plane convenire puto. Quid enim Pyrrhus ἄλλως τε δι' ἀκριβείας αὐτοὺς ἐποιεῖτο καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐξήλασε καὶ διέφθειρεν. Non solum, opinor, animum attendit rex ad inimicos, verum „μεῖζον μέρος ἐς ἀσφάλειαν τοῦ μηδ' <ἀν> ἐπιθυμῆσαι τινα κακῶς αὐτὸν δρᾶσαι τῷ μηδ' ἂν ἐβελήσῃ <δύνασθαι> νέμων” quantum potuit ab hominibus istis cavit. Ad talem cautionem indicandam vix satis valent verba δι' ἀκριβείας ἐποιεῖτο. Viros quos suspectos habemus φυλάττεσθαι solemus et εὐλαβεῖσθαι; nonne autem veri simile est ita quoque Dionem scripsisse: „δι' εὐλαβείας αὐτοὺς ἐποιεῖτο”?

Zon. 8. 10. 1 (pag. 150. 28). Exponit scriptor, Carthaginienses, ut negotia Romanis facerent, maiorem partem exercitus traiecisse in Sardiniam, ἵν' ἐκεῖθεν τῇ Ῥώμῃ ἐπίθωνται καὶ ἡ τέλειον οὕτω τῆς Σικελίας ἐκστήσωσιν, ἢ διαπεραιωθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσωσιν. Corruptum videtur διαπεραιωθέντας, nam debiliores tantum Romanos redderet Carthaginensium expeditio, si partem copiarum transmitterent. Sperabant autem Carthaginienses aut prorsus ex Sicilia abductum iri copias Romanorum aut saltem parte copiarum revocata fore ut ipsa divisione debilitarentur. Quod ut recte narret Zonaras reddendum ei conicio διασπασθέντας. Cui coniecturae favere videntur sequentia, quibus monet scriptor frustra fuisse Carthaginienses, nam neque contigisse iis ut Siciliam relinquerent Romani, neque ut debiliores redderentur eorum vires.

Dio XII fr. 46. 2 (p. 177. 12). Ad verba „καὶ ταῖς ἀπειλαῖς μηκέτι τὴν εἰρήνην ἄγοντες, τοῖς ἔργοις ἐτι διασκοποῦντες περὶ τῆς αὐτῆς ἀνέσχον” adnotasti cum in articulo offenderes: „an [τῆς] αὐτῆς”. Et id profecto magis placet quam lectio vulgata. Attamen dubito num deletio articulo rem sanaveris. Vix enim puto Romanos Carthaginiensesque περὶ τῆς εἰρήνης διασκοποῦντας ἀνασχέειν quaerentes num *pace* servari posset, sed cunctari utrosque

dixerim de belli instantis eventu incerto sollicitos: διέμελλον, opinor, σκοπούμενοι ὅποι πολεμοῦσιν ἀποβήσεται τὰ πράγματα. Quod cum cogito, maxime adducor ut putem dedisse Dionem διασκοποῦντες περὶ τῆς ΤΕΛΕΤΤΗΣ ἀνέσχον.

Zonar. 8. 19. 2 (p. 179. 20). Optimo iure offendis in Carthaginiensibus illis qui Romam aggredi voluisse anno 230 absurde narrantur. Sed severior videtur tua adnotatio „Καρχηδονίους error Zonarae”. Nonne probabilius est librarium pro Galliciae cuiusdam gentis nomine dormitantem substituisse Carthaginienses? Et quoniam tantum non certum videtur (quae tua quoque est suspicio) Gallos esse intelllegendos, haud nimiae fortasse tibi accusandus videbor audaciae, si suspicor nomen minus notum scribario fraudi fuisse cum a Zonarae Galli Padi accolae dicti essent οἱ παρ' Ἡρίδανον vel etiam, si maiore licentia in nomine fingendo usus fuerit scriptor sive Dio ipse sive Zonaras „οἱ Παρηιδάνιοι” quod nomen certe haud absurde formatum esset ad exemplum τῶν Παραποταμίων, τῶν Παρασωπίων, τῶν Παραχελωιτῶν.

Zonar. 8. 22. 8. (p. 200. 5). Inter prodigia anno 218 nuntiata unum memoratur quod αἶμα τὸ μὲν ἐξ ἀγαλμάτων ᾤφθη, τὸ δὲ ἐξ ἀσπίδος στρατιώτου ἐρρύη. Rem per se haud obscuram dure expressisse videbitur scriptor nisi post ἀγαλμάτων participium inseres. Verbum enim ᾤφθη mutare vereor propter Dionis fragm. 57. 60 ubi de eiusmodi re legitur „καὶ σμῆνος ὀν ᾤφθη”. Participium igitur quoddam litterarum similitudine a librario post ἀγαλμάτων omissum suspicor excidisse; et conicio reponendum esse ἐξ ἀγαλμάτων <στάζον> ᾤφθη.

Dio XIV fr. 14 (p. 213. 17). Hannibali, auxilia ac pecunias poscenti, Carthaginienses respondent: μηδὲν ὁμολογεῖν τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ τοῖς κατορθώσεσι· τοὺς γὰρ κρατοῦντας προσήκειν καὶ τῷ παρόντι στρατεύματι ἀρκεῖσθαι καὶ χρήματα οἵκαδε πέμπειν ἀλλ' οὐχ ἕτερα [πρὸς ἑαυτῶν] προσεπαιτεῖν”. Absurde addita videntur duo ista vocabula πρὸς ἑαυτῶν quae uncinis inclusi. Non enim ad alios recte ea referas nisi ad Carthaginienses, at sensus postulat ut ad τοὺς οἴκοι referantur. Et quoniam libenter molesto

additamento vacamus, neque vero in cetera sententia manum deprehendimus negligentis eclogarii, iure videmur expungere vocabula quae dittographia quadam nata esse suadet similitudo litterarum quibus constat sequens verbum. Nam inter ΠΡΟΣ ΕΑΤΤΩΝ et ΠΡΟΣΕΠΑΙΤΕΙΝ sane non nimium distat.

Zonar. 9.3.4 (pag. 229.23). „Οἱ δὲ ὑπατοὶ Γράκχος καὶ Φάβιος στρατοπεδεύσαντες τὸν τε Ἀννίβαν ἐν Καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν ὅτι πράσσει καὶ διεπέμποντο ἑκασταχόσε, τοῖς τε συμμάχοις ἐπήμυνον καὶ τοὺς ἀφιστηκότας οἰκειοῦσθαι ἐπειρῶντο, τὰ τε τῶν ἀνθίσταμένων ἐκάκουον”. — Haec non solum inconcinne exposita sunt, sed etiam inaccurate. Copiis enim dimissis tam socios tueri quam hostibus nocere atque eos qui defecerant adsciscere conabantur. Pertinere igitur apparet τὸ διαπέμπειν (nam media forma sine causa adhibita esse videtur) ad omnia tria illa enuntiata, et pertinebit si mecum scripseris καὶ διαπέμποντες ἑκασταχόσε κ.τ.λ.

Zonar. 9.7.3 (pag. 240.12). Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Νέρωνος μὲν κατέγων, ἄλλω δὲ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἐψηφίσαντο ἐγχειρίσθαι. ἀπορούντων οὖν τίνα ἂν ἀποστείλωσιν κ.τ.λ. — Vix in hac sententia locus esse videtur particulae ἂν. Id autem ut abundat, aliud quid deest; non enim sententiae plane sufficit verbum ἀποστέλλειν. Suspisor legendum esse τίνα ἂν ἀποστείλωσιν. Quod verbum quamquam rarius hunc usum obtinet (exempli causa laudetur Polybii locus XXII. 23.22) Thucydidis tamen auctoritate defendi posse videtur, qui eadem praepositionis significatione ἀντεμβιβάζειν (VII. 13) adhibuit, aut ipsius Dionis, qui in composito verbo ἀντεπιγράφειν eandem vim dedit praepositioni.

Zonar. 9.10.1 (pag. 249.14). Exponuntur breviter quae Livius enarrat XXVIII. 18: convenisse casu quodam apud Syphacem simul Scipionem atque Hasdrubalem Gisgonis; δεξιούμενον οὖν καὶ ἄμφω τοῦ Σύφακος καὶ καταλλάσσοντος σφᾶς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἰδίαν ἔχθραν ἔχειν εἶπεν οὔτε μὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι καθ' ἑαυτὸν καταλύσασθαι. Neglegenter haec tradita. Num vero a Zonara peccatum sit equidem dubito. Facile

enim fieri potuit, ut pronomen quo Hasdrubal indicabatur, excideret, quamquam non impune carebit tali pronomine sententia; nam quod nunc dicit Scipio privatas inimicitias sibi esse nullas, id sane absurdum est. Iterum nostro loco litterarum tractus similis in errorem induxit librariorum, ita ut ante ἔχειν ἐκεῖν φ omiserint. Quo pronomine restituto legatur: ὁ Σκιπίων οὗ τ' ἰδίαν ἔχθραν <ἐκεῖν φ> ἔχειν εἶπεν, οὔτε μὴν κ.τ.λ.

Dio XXIII fr. 79 (pag. 325). ὅτι ἐλθόντων Νουμαντίων πρέσβεων οἱ Ῥωμαῖοι ἔξω τοῦ τείχους ἐδέξαντο αὐτοὺς ἵνα μὴ καὶ βεβαιούν ἐκ τούτου τὰς σπονδὰς δόξωσι· ξένια μέντοι σφίσι καὶ ὥς ἐξέπεμψαν. Durior est sententiae constructio quam ut vel eclogario eam imputem. Et illud „ἐκ τούτου” (i. e. ἐκ τοῦ εἶσω τοῦ τείχους δέξασθαι) monet corruptum esse ἔξω et cum sequentibus ἀλλὰ καὶ ὥς melius cohaerebit prior enuntiati pars si ita sententiam corrigamus: εἶσω τοῦ τείχους <οὐκ> ἐδέξαντο.

Dio fr. 109. 15 (p. 353. 12) καὶ ἦν οὐδενὶ ἔξω τῶν ἐκ τῆς ἐταιρείας ἀσφαλὲς οὐδέν· εἴτε γὰρ προσίοι τις <τοῖς> λευκώμασιν, αἰτίαν ὥς καὶ πολυπραγμονῶν τι εἶχεν, εἴτε μὴ προσίοι, δυσχεραίνειν ἔδοκει.

Bekkero obtemperasti cum ante λευκώμασιν inseruisti τοῖς. Et articulo illo sententia carere profecto non potest. Quoniam autem pronomen τις quod praecedat multo rectius aberit quam additur (nam ex praecedente οὐδεὶς tacite cogitatione suppleas aliud pronomen) suspicor non adiciendum τοῖς post τις sed τις in articulum τοῖς corrigendum esse.

Dio XXXVI fr. 28 (p. 375. 5) καὶ ὃν οὐδὲ ἄρχειν ἔτι πω καὶ τότε δυνάμενον ἐπὶ τὸν Σεπτῶριον ἐχειροτονήσατε, τοῦτον ὑπατεύοντα ἤδη ἐπὶ τοὺς καταποντιστὰς οὐκ ἐκπέμψετε;

Vocabula ἔτι πω et te et Polakium merito offenderunt. Quod vero collocato Platonis Parmenide (p. 145 D) proposuit collega tuus aestimatissimus „ἔτι· πω” nescio num ab omni parte sufficiat. Gravius subesse mendum suspicor in voce prorsus supervacanea ἔτι. Opponit enim orator dignitatem Pompei viri consularis illi aetati cum etiam primum gradum honorum sperare ac quaesturam petere nondum ei licuerit. „Quid” inquit, „contra

piratas mittere dubitatis Pompeium consulatu functum, quem ad bellum cum Sertorio conficiendum designastis quo tempore ne *petere* quidem honores per aetatem ei licebat?" Tale quid dicentem habebis scriptorem si mutata voce *ἔτι* scripseris οὐδὲ ἀρχὴν αἰτεῖν πω δυνάμενον.

Dio XXXVI fr. 36. 1 (p. 378. 27) εἰ δὲ δὴ τις ἐκεῖνὸ Φησιν, ὅτι καὶ ἐνὶ τῷ πάντα τὸν πόλεμον ἐπιτρέψητε, πάντως που καὶ ναυάρχους καὶ ὑπάρχους πολλοὺς ἔξει, πῶς οὐ πολὺ δικαιότερον καὶ συμφορώτερον (ἐγὼ γὰρ ἂν εἴποιμι) καὶ τί κωλύει τούτους αὐτοὺς ὑπάρξειν ἐκείνῳ μέλλοντας καὶ προχειρισθῆναι ὑφ' ὑμῶν κ.τ.λ.

Habent quod magnopere displiceat verba illa ἐγὼ γὰρ ἂν εἴποιμι. Quamquam interponere saepissime solent oratores talia, veluti Φήσει τις, εἴποιμ' ἂν, nunc quidem quoniam nihil significare possunt nisi hoc: „ego enim dixerim iustius id esse magisque profuturum”, mire infringunt vim affirmationis eius quae praecedit: „πῶς οὐ . . .” et dissecant quae coniungenda erant, ita ut fere tollere et ex oratione abicere malis. Neque tamen abicienda, sed leniter corrigenda, ut ad enuntiati initium „εἴ τις Φησιν” apodosin reddere videantur. Quod ut fiat legi malim εἰ δὲ τις ἐκεῖνὸ Φησιν ὅτι . . . ὑπάρχους πολλοὺς ἔξει. „πῶς οὐ πολὺ δικαιότερον καὶ συμφορώτερον” ἔγωγ' ἂν ἀντεῖποιμι, „καὶ τί κωλύει κ.τ.λ.”

Dio XXXVIII. fr. 43 (p. 418. 12). Metellus Nepos tribunus plebis extra urbem abiisse ad Pompeium narratur καίτοι μηδεμίαν αὐτῷ νύκτα ἀπολιπῆναι ἐκ τῆς πόλεως ἐξόν.

Pro corrupto verbo ἀπολιπῆναι varias variorum coniecturas affers in annotatione critica. Verum neque Herwerdeni ἀπολιπεῖν neque Schenklii ἀποκοιτεῖν ab omni parte tibi satisfecit, ipse autem subdubitans tentasti ἀποδηῆσαι. Equidem — si tantorum virorum coniecturis conamina mea apponere salva modestia licet — suspicor Dionem scripsisse ἀπαυλισθῆναι, quo verbo Dionysius de abnoctandi iure usus est l. VIII. 78.

Lib. XXXVIII fr. 26. 4 (p. 448. 21.) τεκμήριον δὲ ὅτι οἱ μὲν

καὶ τὰ ἀτοπώτατα εὐκόλως φέροντες ἐν οὐδενὶ δεινῷ καθεστηκέναι νομίζουσιν, οἱ δὲ καὶ τοῖς ἐλαφροτάτοις βαρυνόμενοι πάντα τὰ ἐξ ἀνθρώπων κακὰ ἔχειν ὑποπτεύουσι· καὶ ἕτεροι, οἱ μὲν καὶ τὰ ἀμείνω κακῶς, οἱ δὲ καὶ τὰ χεῖρω καλῶς μεταχειριζόμενοι, τοιαῦτα καὶ τοῖς <ἄλλοις> ἐκάτερα δοκεῖν ποιῶσιν οἷα αὐτοῖς εἶναι παρασκευάζουσι.

Pro ἕτεροι admodum veri simile mihi videtur substituendum esse ἐκατεροι. Non enim novum hominum genus posteriore enuntiati parte introducit orator, at de isdem hominibus disserit quos tractavit priore sententiae parte: qui enim τὰ ἀτοπώτατα εὐκόλως φέρουσι idem sunt ac οἱ τὰ χεῖρω καλῶς μεταχειριζόμενοι, illi autem qui τοῖς ἐλαφροτάτοις βαρύνονται dicuntur τὰ ἀμείνω κακῶς μεταχειρίζεσθαι. Et de utrisque aequae valet quod monet scriptor: non solum ipsis sed aliis quoque utrosque eorum ἐκάτερα δοκεῖν ποιεῖν τοῖς ἄλλοις οἷα αὐτοῖς εἶναι παρασκευάζουσι.

Haec habui carissime Boissvain quae in praesens tecum communicarem. Plura enim nunc ne longus sim non addam. Quodsi quid in meis erit quo aut corrigatur Dio aut via veri inveniatur ex animo gaudebo. Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς, inter quae bona id profecto non minimum sodales amicique tui iudicabimus si strenuum animum, mentis sagacitatem, veri indefessum amorem posthac quoque Di tibi largiantur quae in Dionem tuum conferre et consumere ad hunc usque diem solebas.

Harlemi mense Maio 1896.

AD MINUCII FELICIS OCTAVIUM CONIECTANEA.

SCRIPSIT

I. C. G. BOOT.

Hunc librum in unico codice MS mendose descriptum melius, quam a Iacobo Gronovio et a Ioanne Davisio factum erat, ediderunt J. J. Cornelissen Lugd. Bat. a. 1882, Aem. Baehrens Lipsiae a. 1886, qui cum aliorum tum suis emendationibus manum scriptoris passim egregie restituit. Paucos locos deinde emendavit J. van der Vliet v. cl. in *Mnemosynes* N. S. vol. XVII, de pluribus docte et ingeniose disputavit Aug. Jo. Kronenberg in specimine litterario Lugd. Bat. a. 1889 edito et defenso. His subsidiis usus quum nuper relegerem Octavium deprehendi nonnullos locos vitiosos, qui ab illis viris aut neglecti aut, ut mihi quidem videtur, nondum recte emendati sunt. Itaque experiar, si egregium libellum aliquot naevis liberare possim.

c. 3, 4. *sensim itaque tranquilleque progressi oram curvi molli-ter litoris iter fabulis fallentibus legebamus.* Minucio haec scribenti in mente fuisse videntur Vergilii verba Georg. II. 44 *primi lege litoris oram*, et omnes sciebant quid esset legere oram vel litora vel litoris oram. Sed nemo unquam dixit *legere iter*, aut si quis dixit verbo legendi tribuit vim eligendi, quae ab hoc loco aliena est. Ergo *iter* deleatur.

c. 7, 2. *Specta de libris memoriam*, id est: librorum memoriam, ut docuit Io. Fr. Gronovius in *Diatribae* Stat. c. 56. cf. *Handii*

Tursellinus II p. 202 seq. Temere Baehrensius scripsit: *specta de memoria libros*. Sed quum in codice P scriptum sit *memoria*, potius corrigendum *memorias*, id est narrationes historicas. cf. 31, 3 *memoriae et tragoediae vestrae incestis gloriantur*.

c. 8, 1. *Itaque cum omnium gentium de dis immortalibus, quamvis incerta sit vel ratio vel origo, maneat tamen firma consensio, neminem fero tanta audacia — tumescentem, qui hanc religionem — infirmare nitatur*. Hanc libri MS. scripturam omnes editores retinuerunt, nec nego fieri posse, ut Minucius ita scripserit. Sed idem censeo sententiam melius procedere, si pro *fero* reponimus *fore* et verba sic distinguimus: *Itaque cum omnium gentium de dis immortalibus quamvis incerta* (id est: quantum vis incerta, vel maxime incerta) *sit vel ratio vel origo, maneat tamen firma consensio neminem fore tanta audacia* cet.

c. 11, 5. *iniustos ipsos magis nec laboro iam docui*. Ita in cod. scriptum est. Cornelissen obscuritatem sententiae sustulit scribendo: *iniustos ipsos magis* (id est: potius) *nec ita bonos iam docui*. Sed post *iniustos* languet *ita bonos*. Quid lucremur Baehrensii traiectione: *iniustos ipsos magis, iam docui, nec laboro*, non intelligo neque assentior Vlietio *nec laboro* delenti. Ego locum transpositione trium vocabulorum sanari puto, hoc modo: *Iniustos ipsos* (sc. esse) *iam docui, magis nec laboro*, id est: neque curo id planius docere.

c. 13, 1. *Quamquam si philosophandi libido est, Socratem sapientiae principem quisque vestrum tantus est, si potuerit, imitetur*. Si voces *tantus est* abessent, nemo aliquid desideraret. Nunc videndum quid in iis lateat. Non credo quemquam inveniri, qui cum Cornelissenio iudicet corrigi posse *ad amussim*. Verisimilior est emendatio Baehrensii qui in parenthesi ponit: *tanti is est*. Sed ea verba potius ponenda essent post *principem*. Non nimis longe a codicis P scriptura recedens scribo: *quantulus est*, et ea non ad Socratem, sed ad *quisque vestrum* refero.

c. 13, 2. *quod oraculum idem ipse praesensit idcirco universis esse praepositum, non quod omnia comperisset, sed quod nihil se*

scire didicisset. Woverus post *universis* recte addidit *se*, Ouzelius *praesensit* in *persensit* mutavit, Baehrensius edidit: *quode oraculo idem ipse persensit*. Mihi cum Eldikio in Suspicionum Specimine p. 51 corrigendum videtur: *quo oraculo ipse prae se tulit*, nisi quod non deleverim *idem*, sed in *id* mutaverim. Multos casus pronominum *is* et *idem* saepe permutari monuit Drakenborchius ad Livii X. 10, 6.

c. 17, 2. *nos* — *ignorare nec fas nec licet ingerentem sese oculis et sensibus nostris caelestem claritatem*. Corrige nobis, ut est in c. 30 *nobis homicidium nec videre fas nec audire*. Eo minus hic accusativus ferendus, quod additur *nec licet*.

ibidem 5. *caelum ipsum vide quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur vel quod in diem sole lustratur*. Soloecismo liberatur Minucius verbis melius distinctis et quod bis correcto: *caelum ipsum vide: quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quot in noctem astris distinguitur, vel quo in diem sole lustratur*. Qui librum Parisinum scripsit, etiam in c. 22, 6 et 25, 6 quod exaravit pro quot.

c. 18, 11. *quid quod omnium de eo habeo consensum?* Et hoc loco et in c. 20, 2 non *consensum*, sed *concentum* scribendum videtur. Minucius solet vocare *consensionem*. vid. 8, 1. 9, 1. 11, 3. 19, 5., et librarii saepe pro *concentu* scripserunt *consensum*, ut in Apulei libro de mundo T. II p. 334 et 336 ed. Oudend.

c. 19, 7. *notum est* — *Speusippum vim [naturalem] animalem, qua omnia regantur, Deum nosse*. Recte editores Davisium secuti sunt voc. *naturalem* e superiore versu errore librarii repetitum expungentem. Sed mendosum est verbum *nosse*. Dici debet non quid Speusippus noverit, sed quid docuerit. Veram puto emendationem, quam inveni in Herm. Cannegieteri Observationibus iuris Romani III. 10 *posuisse*.

c. 22, 7. *Erigone suspensa de laqueo est, ut virgo inter astra ignita sit*. Scribendum est *Virgo* littera initiali maiore, ut appareat esse nomen sideris, cf. Verg. Ecl. IV. 6. Ovid. Met. I. 149.

Minucius *astra ignita* vocat, quae in Aen. IV. 352 et in Lucani Phars. I. 75 *astra ignea* appellantur, propterea quod ignis accendisse sidera putabatur, ut Caecilius dicit in c. 5, 7. Male Baehrensius scripsit *agnita sit*, pro quo Minucius saltem scripsisset *adgnoscat*, ut in sequentibus *vivant, surgat, exuat*.

c. 23, 5. *Laomedonti vero muros Neptunus instituit*. Reiiciendae sunt Heusingeri coniectura *instruit* et Baehrensii *constituit*. Vergilius Aen. II. 295 scripsit *moenia statues* et Caesar B. G. IV. 18 quum scripsit: *pons institui coeptus est*, de ponte construendo loquitur.

c. 24, 1. *Quanto vero de diis vestris animalia muta naturaliter iudicant!* Ita est in cod. P. Ursinus correxit *quanto verius*, Baehrensius *quam acute vero*, Heumannus delevit *naturaliter*. Ego minus a codicis scriptura recedens legendum censeo: *Quanto vero de diis vestris animalia muta naturalius iudicant*. Naturalius est magis secundum naturam.

c. 28, 10. *apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas*. Cornelissen pro *tota* scripsit *taetra*. Perperam. Minucius, ut Apuleius, adiectivo *totus* utitur pro *omni*, velut in c. 21 extr. *plures totis hominibus deos habemus*. Praeiverant poetae, ut iam observavit Servius ad Aen. I. 189.

c. 36, 1. *Sit sors fortunae, mens tamen libera est, et ideo actus hominis, non dignitas iudicatur*. Iterum hic laudandus Eldikius, qui loco laudato p. 51 sensit actui hominis male opponi eius dignitatem et pro *dignitas* vidit scribendum esse *dei gnaritas*, „quam vulgo vocamus omniscientiam”.

c. 38 extr. *vera religio reservetur*. Heumannus correxit *restauratur*, Baehrensius *reformatur*. Neutrum probo, neque id quod in codice P scriptum est. *Iis quae praecedunt cohibeatur superstitio, impietas expiatur*, rectissime subicitur: *vera religio reseretur*, id est, aperiatur, patefiat. cf. Nonius p. 41.

VERGILII MORETUM.

SCRIPSIT

H. T. KARSTEN.

Vs. 99 et laeva vestem saetosa sub inguina fulcit,
dextera pistillo primum fragrantia molli
allia.

Cum nuper legerem lepidi carminis versionem Burgersdijkianam, denuo me tetigit quam ineptum sit horum versuum prior uti exhibetur secundum codices ab omnibus editoribus.

Mitto foede dictum, *saetosa inguina*. Ea autem non contexta habet rusticus noster *veste* verum *cinctus* est *villosae tegmine caprae* (vs. 22), quod tegmen si forte delabebatur, recingebat nimirum neque inutili et molesto labore manu sustinebat. Accedit quod laevae manus opera carere non potest ad fulciendum mortarium ne in vehementi motione dexteræ, quae materiem sedulo pinsit terit transversat, vacillet quin etiam evertatur pereatque moretum.

Scribe: *et laeva testam* e. q. s. Rusticus, qui non stat, sed consedit ad ignem (vs. 91), mortarium fictile nec nimis magnum tenet appressum *inguinibus saetosis* h. e. inferiori corporis parti villosa tegmine cinctae, ut in tali opere non raro etiam nostrae solent ancillulae.

Carmen versibus insiticiis oneratum esse plerique concedunt damnantque vs. 36 et 75. His addendum censeo vs. 60

ergo aliam molitur opem sibi providus heros.

Pro *heros* coniecerunt *aeris*, *herbis*, *escis* et fortasse alia. Frustra. Postrema verba inficete conficta sunt a quodam magistello. Prima repetitionem continent vs. 54 *verum aliam sibi quaerit opem*, ubi condecet admonitio rusticum praeter panem alium sibi quaerere cibum; hunc autem comparat ex iis edulibus, quae habet intra (vs. 58, 59) et extra (vs. 61 sqq.) parietes, quorumque descriptio male interrumpitur versu 60.

Sumptibus E. J. BRILL prodierunt:

- M. T. Cicero.** Commentarii rerum suarum sive de vita sua; accesserunt Annales Ciceroniani in quibus ad suum quaeque annum referuntur quae in his commentariis memorantur; utrumque librum scripsit W. H. D. Suringar. 1854. 2 part. 1 vol. 8°. f 8.50.
- C. G. Cobet,** Variae lectiones, quibus continentur observationes criticae in scriptores Graecos. Editio secunda auctior. 1873. 8°. f 7.—.
- *Miscellanea Critica*, quibus continentur observationes criticae in scriptores Graecos praesertim Homerum et Demosthenem. 1876. f 7.—.
- *Collectanea critica*, quibus continentur observationes criticae in scriptores Graecos. 1877. 8°. f 7.—.
- *Hyperidis Orationes* duas Ὁ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΛΟΓΟΣ et ῥήρη ἐκτενέσιον. Editio altera auctior et emendatior. 8°. 1877. f 1.50.
- *Observationes criticae et palaeographicae ad Dionysii Halicarnassensis antiquitates Romanas.* 1877. 8°. f 3.50.
- *De Philostrati libello περὶ γυμναστικῆς.* 1859. 8°. - 1.25.
- *Cornelii Nepotis vitae excellentium imperatorum.* In usum scholarum. Editio altera. 1884. kl. 8°. f 0.60.
- *Lysiae Orationes et fragmenta.* Edit. tertia, quam curavit J. J. Hartman, 1891. 8°. f 1.20.
- *Xenophontis Expeditio Cyri.* Editio quinta, quam curavit C. C. Mauve. 1892. 8°. f 1.20.
- *Xenophontis Historia Graeca in usum scholarum.* Editio tertia emendatior. 1888. 8°. f 1.20.
- J. J. Cornelissen,** *Oratio inauguralis.* 1879. 8°. - 0.45.
- *Coniectanea Latina.* 8°. - 0.60.
- *Cornelii Taciti de vita et moribus Iulii Agricolae.* 1881. 8°. - 0.75.
- *Opus idem.* In usum scholarum. 1881. kl. 8°. - 0.30.
- *Minucii Felicis Octavius.* 1882. kl. 8°. - 0.90.
- H. van Herwerden,** *Lectiones Rheno-Traiectinae* - 1.50.
- Dr. H. T. Karsten,** *De inkomsten en uitgaven van den Romeinschen Staat.* Antiquarische schets. 1e stuk: *De Republiek.* 1880. 8°. f 0.80.
- *Spicilegium criticum.* 1881. 8°. - 0.80.
- J. van Leeuwen J. f.,** *Aristophanis Vespae, cum prolegomenis et commentariis.* 1893. 8°. f 2.90.
- H. W. van der Mey,** *Studia Theognidea, accessit collatio codicis Mutinensis tantum non omnis.* 1860. 8°. f 0.75.
- E. Mehler,** *Luciani dialogi quattuor. Graece.* (Timon, Philopseudes, Verae historiae, Gallus). In usum scholarum f 1.90.
- Dr. J. S. Speijer,** *Latijnsche spraakkunst:*
1ste stuk. *Flexie en etymologie.* 2de druk. 1883. f 1.90.
2de stuk. *Syntaxis.* 2de druk. 1884. - 1.90.
- Mnemosyne.** — *Bibliotheca philologica Batava.* Edid. C. G. Cobet, T. J. Halbertsma, H. G. Hamaker, E. J. Kiehl, etc. 1852—62. 11 vol. et Appendix ad vol. 2—7. 8°. (f 56.50) f 30.—.
- *Nova series scripserunt* C. G. Cobet, C. M. Francken, H. van Herwerden, S. A. Naber, W. G. Pluygers, J. J. Cornelissen, J. van Leeuwen J. f., I. M. J. Valetton, alii; Vol. I—XIV colleg. C. G. Cobet, H. W. van der Mey, Vol. XV—XXIII colleg. S. A. Naber, J. van Leeuwen J. f., I. M. J. Valetton. 1873—96. 8°. pro vol. f 5.25.

Lugd. Bat. ex typographeo E. J. Brill.

